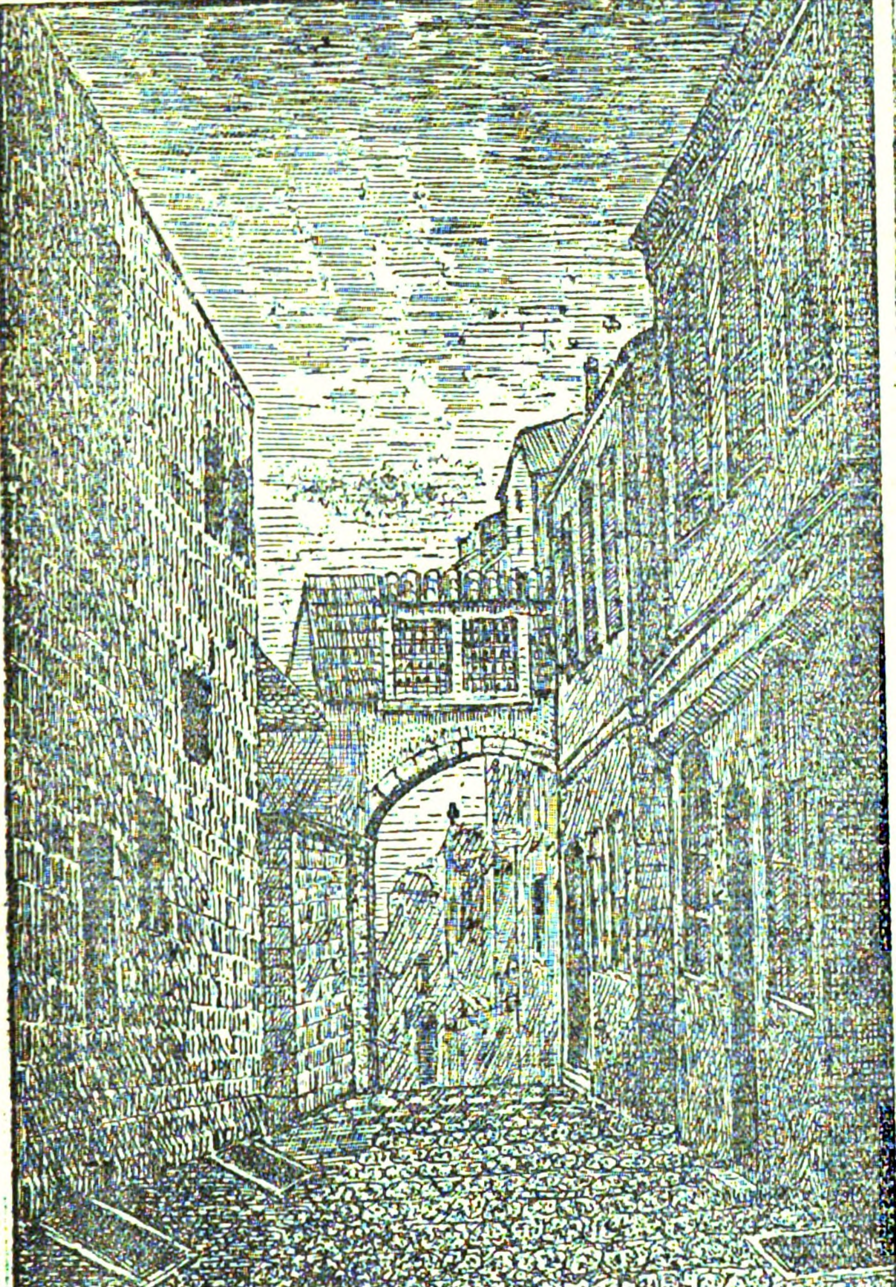

Het Belfort

Het Belfort.

Het Belfort

Tijdschrift

toegewijd aan

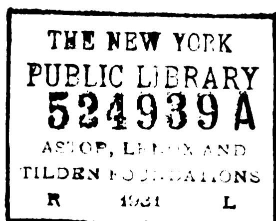
Letteren, Wetenschap
en
Kunst

Gent

S. Leliaert, A. Siffer & Co

Hoogpoort, 52.

Eerste jaargang. — 1886.

Amsterdam, 10 *Februari* 1886.

Wapengroet aan " HET BELFORT "

te Gent.

Hebt gij over wei en wallen
Door heel Belgenland
Geen trompetten hooren schallen
Van Oost-Vlaandren's kant?

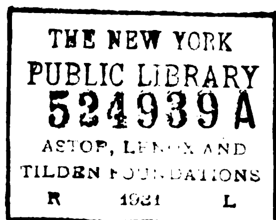
't Oude Belfort is herrezen
Uit der vaadren eeuw,
Om te strijden als voor dezen,
Met den Vlaamschen Leeuw.

Zijn gebrul is vol van blijheid,
Vrede en zegepraal;
Het verkondigt recht en vrijheid
Voor de moedertaal.

Brabants Leeuw is opgesprongen
In zijn Vlaamsche macht;
't Antwoord davert uit zijn longen,
Vlaamsch aan groet en kracht!

Eerste jaargang. — 1886.

Amsterdam, 10 *Februari* 1886.

Wapengroet aan "HET BELFORT"

te Gent.

Hebt gij over wei en wallen
Door heel Belgenland
Geen trompetten hooren schallen
Van Oost-Vlaandren's kant?

't Oude Belfort is herrezen
Uit der vaadren eeuw,
Om te strijden als voor dezen,
Met den Vlaamschen Leeuw.

Zijn gebrul is vol van blijheid,
Vrede en zegepraal;
Het verkondigt recht en vrijheid
Voor de moedertaal.

Brabants Leeuw is opgesprongen
In zijn Vlaamsche macht;
't Antwoord davert uit zijn longen,
Vlaamsch aan groet en kracht!

Limburg's Leeuw was aan het spelen
Met zijn klauw en staart.
't Vreemd geronk kon hem niet schelen,
Vlaamsch bleef school en haard.

Nu toch schiet hij op te blijder
Bij dat blij geschal,
En schiet toe als medestrijder
Bij dat broedrental.

't Onrecht heeft den draak gestoken
Met ons Moedertaal,
't Waterloo is aangebroken
Voor 't uitheemsch gesmaal.

Dat de Waal is Waal gebleven,
Is zijn volste recht;
Onrecht wordt door hem bedreven
Wie hem dat ontzegt.

Niets verdeele als in 't verleden
't Belgisch vaderland.
Vlaamsch en Waalsch doe het op heden
Elk zijn recht gestand.

Hebt gij over wei en wallen
Door heel Nederland
Geen trompetten hooren schallen
Uit Oost-Vlaandrens kant?

't Gentsche Belfort roept ten strijde
Over duin en dal :
Groot als in der kruisvaartstijde
Zij het riddrental.

Turksch kon men het kruis beledigen
Met vrijmets'laarskunst;
Al wat godd'loos is verdedigen
Met der Staten gunst.

Moest dat Satansjuk niet belgen
't Gantsche Belgenland?
Rukt dan aan, o Kruisvaartstelgen,
't Kruiszwaard in de hand.

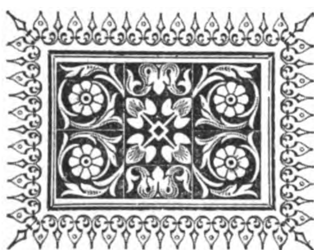
Laat de jongren rondtrompetteren
Als een Hemelsgunst :
« 't Belfort, toegewijd aan letteren
Wetenschap en kunst. »

Geestverwanten, Taalgenoten,
« 't Belfort » ga u voor :
't Riddren strijdperk wordt ontsloten,
Volgt zijn ridderspoor.

Hem zij de eereplaats beschoren
Aan den Vlaamschen haard :
Al wat Vlaamsch is moet hem hooren
Op den eersten Maart.

J. W. BROUWERS,
Red. van « *De Wetenschappelijke Nederlander*. »

AAN 'T WERK!

LEVE de volkstaal!

Wie zal zeggen uit hoeveel Vlaamsche borsten die kreet sedert eenige jaren opgegaan is? hoeveel redenaars er de stof hunner voordrachten in vonden? hoeveel artikels hem tot opschrift droegen?...

En toch, wat schoone dingen er over gezeid en wat talrijke bladzijden er mee vol geschreven zijn, toch en kan ik maar moeilijk gelooven dat ons stelsel ooit doorgaan en tot den gemeenen man doordringen zal, indien wij er niet toe komen een goeden Vlaamschen woordenboek te hebben.

« De woordenboek (zegt de betreurde DE BO), is bij den grooten hoop, die den tijd of den lust niet heeft om taalkundige studiën en opzoekingen te doen, de gezaghebbende rechter, die beslist of een woord in de schrijftaal dient of niet. »

Spreek zulken niet van de oude schrijvers, dat is Hebreeuwsch voor hen; spreek hun niet van afleiding en regelmatige samenstelling, daar hielden zij zich nooit mede bezig. Zij vragen enkel te weten of een woord gebruikt mag worden. Daartoe haastig den woordenboek opengeslagen. Staat het er in : het woord is goed, zeggen zij; vinden zij het niet : 't en is geen Vlaamsch, meenen zij.

Dat is onverstandig gesproken, zult gij opmerken; wel ja, ik ben ten volle van uw gedacht; maar 't gaat zoo, 't gaat zoo, niet alleen voor de enkele woorden, maar ook voor de uitdrukkingen en de wendingen.

Wat moet er dan, zoo dit blijft duren, van onze Vlaamsche taal, van ons Vlaamsch taaleigen geworden?... De woordenboeken immers geven er maar de helft van; ja, hoe meer woordenboeken er uitkomen, hoe meer er van weggelaten of onbruikbaar verklaard wordt.

Moet ik dat bewijzen?

Luister, zoo gij het geluk hebt van met werkende menschen en buitenlieden te kunnen omgaan, luister eenigen tijd hunne taal aandachtig af en gij zult verbaasd staan over de treffende woorden, de schilderachtige uitdrukkingen en krachtige wendingen die gij er, met heele hoopen, te hooren krijgt. Gauw in den woordenboek gezocht. — Verloren! vijf op tien zijn er uitgelaten.

Doorloop 't *Idioticon* van De Bo, en zeg mij of gij daar niet heele schatten vindt van kernige woorden en onberispelijke zeggingen, — maar dat alles, ofschoon het te grooten deele aan heel Vlaamsch-Belgie behoort, en verdient niet opgenomen te worden!.....

Ik lees in den 2den jaargang van *Noord en Zuid* : « In Zuid-Nederland zijn honderde en duizende woorden in gebruik, die óf in Noord-Nederland geheel onbekend zijn, óf daar alleen in geheel andere beteekenis voorkomen. In eene korte advertentie in het AHB. bood bijv. onlangs eene Belgische firma zich aan voor de levering van *hespen*. Ik geloof niet, dat een honderdste van allen, die in Nederland *ham* verkoopen, op de gedachte zijn gekomen dat het hier hunne belangen gold : het woord *hesp* is hier volkomen onbekend. »

Ook teekent KRAMERS *hesp* aan als een niet-gebruikelijk woord!

De schrijver haalt dan, uit een Vlaamsch werk, eene heele reeks niet-Hollandsche woorden aan, gelijk *stoof*, *stiel*, *metserdiener*, *afklappen*, *hooitas*, *klak*, *sloor*, *schokschouderen*, *mouwvager*, *dompelaar*, enz., die gij alle, met de hun hier gekende beteekenis, in den voornoemden KRAMERS vruchteloos zoeken zoudt.

Indien gij den edelen lust hebt om de taal in gansch heure geschiedenis en ontwikkeling te kennen, en u aan het doorsnuffelen zet van onze oudste schrijvers, dan zijt gij gedurig verwonderd zooveel woorden die gij en al de Vlamingen dagelijks in den mond hebt, daar gaaf en geheel weder te vinden. Wat zou de woordenboek daarover zeggen? — *Verouderd*, knort hij droogweg. Verouderd, al worden zij gedurig door twee miljoen menschen gebezigd!.... *Schaaprade*, verouderd!.... *Wachten* (bewaken), verouderd!... *Stralen* (steken), verouderd!.... *Amelaken*, dood!.... *Wrook* (van wreken), dood!.... *Brocht* (van brengen), dood!.... *Den hert*, dood!.... *Den nest*, dood!....

Het is dus klaar dat de woordenboeken, die wij nu in handen hebben, zeer onvolledig zijn en, ik ga het maar zeggen, op veel plaatsen zeer onwetend opgesteld.

Maar hoe zullen wij aan eenen volledigen en recht Vlaamschen woordenboek geraken?.... Dat en zal of en kan, peins ik, nog zoo haastig niet gebeuren. Eerst immers moet er de bouwstof toe bijeengebracht worden; eerst moet er in iedere streek een *Idioticon* gemaakt worden, opdat heel de levende taal met al wat zij deugdelijks heeft, er in te vinden zij.

Ja, daar is reeds veel voor gezwoegd en geslaafd; veel werk is er al afgedaan.

Lof hierin aan *'t Daghet in den Oosten*, dat, neerstig als eene bie, de heidebloemekens insluipt om

er den verdoken, maar toch zoeten en kostelijken honing uit te halen en dien ons te laten smaken.

Lof aan *Tijd en Vlijt*, dat reeds vroeg den Vlaamschen grond opdelven deed en, door het *Algemeen Idioticon*, ons zooveel verspreide en verloren schatten kennen deed.

Lof aan de *Zuid-Nederlandsche Maatschappij* die, door hare prijskampen, aan zoovelen den moed en het geduld gaf om jaren en jaren te luisteren, en alles getrouw, tot het laatste stipken, aan te teekenen.

Lof aan DE BO zaliger, wiens taai geduld en diepe geleerdheid een Idioticon bijeenkreeg, dat daar staat als een gedenkstuk ter eere van heel West-Vlaanderen, en als een onfaalbare wegwijzer voor al wie in de taal op zoek is.

Lof aan de kleine *Loquela* die, volgens DE BO's zeggen, de aarkens opzoeken gaat, welke hij hier of daar op den akker nog liggen liet.

O! zeker is er al veel gewerkt en West-Vlaanderen zal straks mogen zeggen : rusten wij uit; maar voor sommige streken is er nog geene hand uitgestoken.

Op! Vlaamsche broeders van Oost-Vlaanderen, van Antwerpen, Brabant en Limburg! Moeten wij beschaamd erkennen dat de West-Vlamingen in het zoeken en opsporen ons twintig jaar vooruit zijn, laat ons dan niet langer meer met de handen in de zakken staan, en volgen wij hun edel spoor.

Een Idioticon maken en is juist geen klein werk!.. Honderd duizend keeren de woordenboeken openslaan en telkens lastiger worden om hunne onvolledigheid; de oude schrijvers uitpluizen en somwijlen weken en weken zoeken, zonder er het gewenschte in te vinden; nooit met iemand spreken, zonder met gespitste ooren te luisteren; bij vrienden en kennissen loopen, gedurig

vragen en zagen over dingen waar zij spottende de schouders voor ophalen; onverwacht een aangenaam gesprek storen en elk vervelen met, door den verteller, eene in schijn onbeduidende uitdrukking te doen herhalen; denken, overleggen en schrijven, terwijl de anderen lachen en praten; geen buitengewoon woord, geene lettergreep, geene letter hooren of ze tevens aanstonds op het papier zetten; weten telkens dat een woord, in vorm, in geslacht, in verbuiging of vervoeging van de vastgestelde regels afwijkt; op een enkel hooren oogenblikkelijk vatten dat eene uitdrukking of eene wending iets eigenaardigs bevat; papierken bij papierken verzamelen en eindelijk een heelen berg bijeenkrijgen; die alle rangschikken en in orde leggen; die alle gewetensvol doorsnuffelen, ze klaar en waar op het papier overbrengen; jaren en dagen werken zonder dat gij den hoop verminderen ziet; ze ja, eindelijk uit vermoeidheid tellen om te weten hoeveel er nog overschieten.

Zeker, het vraagt veel studie en nog meer moed en geduld; maar tevens, hoe aangenaam, hoe genoeglijk is het niet!

Vroeger gingt gij wandelen, maar kwaamt ledig te huis en zeidet dikwijls : nutteloos vervlogen tijd; nu komt gij telkens geladen op uwe kamer weer, gij schudt uit uwe zakken de gevonden woorden en uitdrukkingen, als zoovele bloemekens die gij in het wijde veld geplukt hebt. Zoete wandeling! Zij heeft uwe gezondheid hersteld en uwe moedertaal verrijkt.

Gij hebt eenen langen tijd zitten blokken op een vers onzer oude letterkunde : de beteekenis van een woord was u gansch onbekend en gij kost in het vers noch kop noch steert vinden; bijgeval kwaamt gij een oud manneken tegen, hij vertelde u hoe het ging in

zijnen jongen tijd en, onverwacht, rolde daar het lang gezochte woord van zijne lippen : het vers is begrepen en, fier als een pauw, trekt gij naar huis. *Euryca!* roept gij uit.

Gij gaat den werkman in zijne nederige woon bezoeken en er met hem over zijnen stiel spreken. De brave man is fier omdat hij met u praten mag. Let op hoe hertelijk zijne taal, hoe schilderachtig zijne uitdrukkingen zijn. Wat lieve beeldspraak!... Zit gij hier niet bij eenen dichter?... Maar hij, hij gaat altijd voort, antwoordt los en rond op al uwe vragen en is verwonderd dat gij zoo gretig naar hem luistert. En alle twee zijt gij blijde : hij, omdat hij eenen geleerde zooveel leeren kost; gij, omdat gij bij dien zoogenoemden ongeleerde zooveel wijzer wierdt.

Waarschijnlijk zal het al de liefhebbers der Vlaamsche taal aangenaam zijn te mogen vernemen dat er ieverig aan een nieuw Idioticon gewerkt wordt.

De schrijver van dezen artikel en eenige vrienden hebben besloten het land van Waas (dat land waar nooit de Fransche wind doorgewaaid heeft en dat vrij gebleven is van alle bastaardij), met een Idioticon te begiftigen.

Daar hebben wij het neerstig en eenvoudig weversvolk dat, dag in, dag uit, al tiktakkende lustig zit te zingen en tot het laatste bloksken van zijn getouw, tot het laatste vezelken van zijn stuk eenen naam weet te geven.

Daar hebben wij onze brave landbouwers, die ons over hunne malsche vruchten en vette polders zullen vertellen.

Daar hebben wij onze struische visschers en schippers die ons, van op den groenen dijk, het vallen en het wassen van het water en het vangen van den visch in 't wijd en 't breed zullen uiteendoen.

Al de woorden, al de uitdrukkingen en wendingen die eigenaardig of nog onbekend zijn, zullen wij te zamen zorgvuldig opzoeken en opteekenen, en wij hopen, met de genade Gods die ons vaderlandsch werk zegenen zal, dat wij rond die getouwen vezeltjes zullen vinden van alle kleuren, op die akkers rijpe en volle koornaren zonder tal, aan die dijken en in dat water vreemde en schitterende schelpen zonder einde, — eene verzameling, eene mijn die het land van Waas verheerlijken, onze schoone moedertaal verrijken en iedereen doen zeggen zal : hoe kostelijk! hoe prachtig!...

Moge ons voorbeeld zonder wachten in alle streken nagevolgd worden; moge ieder gouw van Vlaamsch-België weldra haar Idioticon hebben!...

Gelukkige tijd dien ik wensch te mogen beleven!

Komt nu af, bouwmeesters : hout, steenen en kalk, het ligt al gereed, gij hebt enkel uit te kiezen en te schikken, en gij sticht een volkspaleis waar ieder burger, groot en klein, arm en rijk, zijnen penning toe aanbracht, waar ieder Vlaming eene plaatse vinden zal en zeggen mag : dat behoort ons toe, ons, burgers van de Vlaamsche taalrepubliek!

Ja, vergadert nu, taalkundigen uit heel Vlaamsch-België : iedere streek heeft u hare woorden en zeggingen opgeteekend; gij, gij hebt enkellijk nog het graan van het kaf, het goede van het kwade te scheiden....

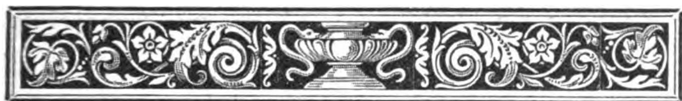
Ik en wil uw werk niet vooruitloopen, maar ik weet van nu af aan dat gij onze moedertaal onschatbaar verrijken en in volle leven verfrisschen zult, dat gij tot de geleerdste Hollanders toe bloedrood doen worden zult over hunne onwetendheid nopens de taal van Zuid-Nederland, dat gij de Vlamingen, nu nijdig en achterdochtig van malkander, als kinderen van éene familie vereenigen zult, dat gij eindelijk, in onze

letterkunde, een nieuw tijdstip huldigen zult, het tijdstip der bonte, vloeiende, onuitputbare en springend levende volkstaal.

AM. JOOS.

Sint-Niklaas, 20 *December* 1885.

KERK EN STAAT.

De laatste Encycliek van Paus Leo XIII werd door de katholieken met diepen eerbied en dankbare toejuichingen ontvangen. Petrus heeft wederom door den mond van Leo gesproken, en in verrukking luistert de wereld naar zijn woord, dat, in de keurigste taal gehuld, tot in de laatste geslachten heilzaam voor geest en hart zal werken. En geen wonder : te midden der duisternis, door de dwaling en de ongeloovige wetenschap verspreid, ontsteekt de H. Vader een licht, dat den rechten weg naar het tijdelijk welzijn en het eeuwig leven van het menschdom aanwijst; te midden der weifelingen en oneenigheden in de belangrijkste vraagstukken, welke ook de katholieken verdeelden, verkondigt hij leerstukken en geeft practische wenken, die tot vrede en eendrachtig samenwerken leiden. Met kracht en nadruk herinnert hij de volken en gekroonde hoofden aan hunne plichten en wijst op de gevaren, welke de moderne beginselen in hunnen schoot bergen; de hedendaagsche maatschappij, zoo fier op hare beschaving, gaat met rasse schreden den ondergang te gemoet, omdat zij, gehoor gevende aan de verlokkende stem van het naturalisme, hare bovennatuurlijke bestemming vergeet, voor afgoden van stof

en slijk biddend nederknielt en slechts naar macht, goud, eer en genot haar streven richt.

Met vaste hand peilt de Opperherder de gevaarlijke wonden, door den tijdgeest geslagen, en biedt het onfeilbare middel aan om ze te genezen. Terugkeer in denken en handelen tot de beginselen van het Christendom in het bijzondere en openbare leven, ziedaar de reddingsplank voor onze kranke samenleving, op het punt schipbreuk te lijden op de klippen van het ongeloof, het zedebederf en de revolutie; de leer van het Evangelie, ziedaar het zout, dat haar voor verdere ontbinding zal behoeden en in staat stellen de vijanden af te weren, welke haar tot de barbaarschheid van het heidendom willen terugvoeren.

Mogen de Katholieken het heilbrengende woord van den Paus naar waarde schatten, zijne lessen met zorg overwegen en op hun leven steeds ruimer toepassen. Daartoe iets bij te dragen is het doel van het volgend opstel.

I.

Om de gulden lessen en voorschriften der Encycliek nauwkeurig te begrijpen en noodlottige begripsverwarring te voorkomen, is het hoogst noodzakelijk met den Paus de Katholieke beginselen als theoretische leerstukken, en hunne toepassing op de maatschappij, zorgvuldig te onderscheiden. Een beginsel is uit den aard der zaak algemeen, onafhankelijk van tijd en plaats, onveranderlijk, van onvoorwaardelijke kracht en strekking. Zoo kan, om voorbeelden te noemen, het kwaad nooit met het goede verwisseld worden, de dwaling nooit hetzelfde recht eischen als de waarheid, de eenige ware Kerk nooit gelijk gesteld worden met een kettersch of afgescheiden genootschap.

Bewijzen zijn hier overbodig; want bestaat er

geen kenmerkend onderscheid tusschen goed en kwaad, waarheid en leugen, het onfeilbare woord Gods en het feilbare van den mensch, dan verliest al ons kennen zijne zekerheid, alle wetenschap haren grond, alle deugd hare waarde, alle overtuiging haren steun. Tusschen duisternis en licht, recht en onrecht, tusschen God en Satan is geen vergelijk mogelijk.

Tot dusverre beschouwden wij de beginselen in zich zelve, als onveranderlijke leerstukken en onbetwistbare waarheden. Verlaten wij echter dit theoretisch standpunt om over hunne mogelijke toepassing op het openbare leven te oordeelen, dan wordt de vraag zoo gereedelijk niet opgelost, en is het plicht bij deskundige en ervarene mannen te rade te gaan. Deze toepassing vordert groot beleid en voorzicht, omdat zij rekening moet houden met bestaande toestanden, verkregen rechten en voorkomende hinderpalen. Een beginsel, in zichzelf heilzaam, kan in gegeven omstandigheden noodlottig werken en niet zonder slechte gevolgen voor het algemeen welzijn ingevoerd worden; niet omdat het beginsel valsch is, maar omdat het der staatsinrichting aan de noodige kracht ontbreekt om het zich toe te eigenen. Een geneesheer handelt onzinnig wanneer hij den kranke een middel geeft, dat zijne krachten te boven gaat, en daardoor zijne kwaal verergert. Alvorens daartoe te besluiten zal hij wijselijk geduld oefenen, het kwijnend gestel langzamerhand opbeuren, de bestaande hinderpalen uit den weg ruimen en eindelijk het gewenschte heelmiddel voorschrijven. Deze vergelijking, wil ons dunken, verspreidt eenig licht op ons onderwerp.

De Hervorming en de Fransche Revolutie hebben toestanden in het leven geroepen, welke onbestaanbaar zijn met eene op katholieke beginselen rustende maat-

schappij. Het zoogenaamde moderne recht kent enkel de katholieke Kerk om haar te vervolgen, treedt hare rechten met voeten en zoekt haar in den dienst van den Staat te kluisteren. De nieuwere wetgeving verleent dezelfde rechten aan alle eerediensten; zij erkent de vrijheid van denken, spreken en schrijven; zij verbant het Christendom en zelfs God uit de wet, de school en de familie, en schijnt den mensch te betrachten als een zinnelijk wezen, wiens bestemming binnen de palen van dit aardsche leven ligt.

Het is duidelijk dat de maatschappij geheel en al ontvreemd aan God en zijne Kerk, aan eene ziekte lijdt, welke aan hare levenssappen knaagt en onvermijdelijk tot eene spoedige ontbinding voert. Onheilspellende verschijnselen liggen voor de hand. « De ondervinding (zegt de Paus) heeft reeds genoeg geleerd wat die genoemde vrijheden in den Staat teweegbrengen, hoe zij namelijk overal tot uitkomsten voerden, over welke alle rechtschapen en verstandige lieden zich te recht bedroeven. » Inderdaad geeft de toestand der huidige samenleving redenen van bezorgdheid : de onmisbare hoofdwaarheden, waarop alle orde rust en steunt, worden straffeloos ontkend en verworpen; het zedebederf kent paal noch perk; een zondvloed van boeken en schriften verspreidt overal het gift van het ongeloof en de losbandigheid; de heiligste banden van de familie en het huwelijk worden losgescheurd; het gezag wankelt op den troon; het geweld rechtvaardigt alle onrecht; de arme staat op tegen den rijke, de werkman tegen den meester, de onderdaan tegen den wettigen vorst; het volkenrecht is vervangen door staande legers en kanonnen.

Men moge nu spreken en uitweiden over de vooruitgang, de verlichting en beschaving van onze eeuw,

het kan niet ontkend worden dat de genoemde verschijnselen een onzuiveren en gevaarvollen toestand verraden, waarin onze maatschappij verkeert; niet minder duidelijk is het, dat zij niet in staat is door eene plotselinge omwenteling en volledige bekeering dezen toestand te wijzigen en te verbeteren. Gelijk zij allengskens God en zijne rechten, de Kerk en haren beschavenden invloed heeft verworpen, zal zij langzamerhand, door de voorlichting van het geloof en de sterkende kracht der genade, tot de bronnen van het bovennatuurlijke leven terugkeeren.

Dit heeft de H. Vader in zijne hooge wijsheid begrepen. Hij verkondigt, ontwikkelt en betoogt de waarheid en noodzakelijkheid der katholieke beginselen, maar vergt geenszins hunne onmiddellijke en volledige toepassing. Hij ontvouwt de kostbare voordeelen verbonden aan eene Staatsregeling, waarin de Kerk als volmaakte maatschappij wordt erkend en geëerbiedigd, maar veroordeelt daarom de Grondwetten niet, welke aan de katholieke beginselen geen recht laten wedervaren. « Uit deze voorschriften der Pausen moet afgeleid worden dat de Kerk eene maatschappij is, niet minder volmaakt, wat wezen en rechten betreft, dan de Staat, en dat het geenszins betaamt dat zij, die het oppergezag bezitten, de Kerk als dienares of als eene haar onderworpen macht beschouwen of hare vrijheid in het volvoeren harer taak belemmeren, of in eenig ander opzicht de rechten verkorten, haar door Jezus-Christus toegekend. In zaken van gemengd recht geene scheiding tusschen de eene en andere macht, veel minder eene verdeeldheid, maar eene volkomen samenwerking, en deze geheel in overeenstemming met de middelbare doeleinden welke beide machten in het leven riepen.... Alhoewel de Kerk oordeelt, niet te

moeten toegeven dat de verschillende soorten van eerediensten dezelfde rechten hebben als de ware godsdienst, veroordeelt zij evenwel deswege geenszins de bestuurders der Staten, die, hetzij om zeker aanzienlijk voordeel te verwerven, of groot kwaad af te weren, geduldig toelaten dat zij elk hare plaats in den Staat hebben. »

Het kwaad verdient steeds veroordeeld en gedoemd te worden, maar wanneer het zulke diepe wortelen geschoten heeft dat deszelfs uitroeiing op de vernietiging der maatschappij zou uitloopen, dan mag het ter voorkoming van grooter kwaad geduld worden. Dit dulden is geene goedkeuring van het kwaad, en nog minder verraad gepleegd aan het goede; het beteekent enkel een geduldig genoegen nemen met een' staat van zaken, dien men afkeurt, maar niet kan verhinderen, noch onmiddellijk verbeteren. De H. Vader doet geenszins afstand van de rechten der Kerk (hij doet ze integendeel met nieuwe kracht gelden), maar hij verlangt niet dat zij voor het oogenblik in al hunnen omvang toegepast worden, omdat hij zeer wel begrijpt hoe de tegenwoordige omstandigheden de Vorsten beletten hunnen plicht na te komen en aan zijne bevelen gehoor te geven. Deze handelwijze strookt volkomen met de voorschriften der menschelijke wijsheid, en wordt daarenboven door een hooger beginsel gewettigd. Het eigendomsrecht is heilig en onschendbaar; edoch kan het gebeuren dat het gevaar, waarin ik verkeer van honger te sterven, mij machtigt van eens anders brood, zooveel als noodig, gebruik te maken. Het recht van leven gaat hier het eigendomsrecht te boven, waarmede het in botsing komt. Op dergelijke wijze belet het recht van bestaan der maatschappij, waarin godsdienstige verdeeldheid heerscht, de toepassing van de rechten der Kerk, indien deze toepassing tot wanorde, burgeroorlog en ontbinding

zal leiden. Maar, gelijk in het eerste geval het eigendomsrecht ongeschonden blijft, zoo handhaaft ook in het tweede geval de Kerk al hare rechten.

Het bestaan der samenleving wordt ernstig bedreigd; geen vuur, geen zwaard, geene omwenteling kan helpen; de redding ligt in het terugkeeren tot Christus en zijne Kerk; zelfherziening, verhooging van het zedelijke peil onder alle klassen; degelijk christelijk onderwijs; wetenschappelijke ontwikkeling in den geest van het Evangelie; nauwe plichtsbetrachting bij vorst en onderdaan; bij den rijke een warm hart en milde ondersteuning voor den onterfden broeder, bij dezen afstand van alle begeerte naar onrechtmatige verheffing, bij allen eene diepe christelijke overtuiging, ziedaar de weg tot beterschap en genezing. Zedelijke wedergeboorte door eene krachtige vernieuwing van het geloof beoogt de Paus in zijne Encycliek met het zekere vooruitzicht op eene hervorming der maatschappij, welke haar zal in staat stellen de katholieke beginselen in hunne volle kracht op te nemen en toe te passen.

Uit deze korte beschouwingen kan de lezer afleiden dat de liberale schrijvers slechts blijk geven van onwetendheid of kwade trouw, wanneer zij den Paus beschuldigen met zich zelven in tegenspraak te zijn. Van den eenen kant, zeggen zij, huldigt de Paus de katholieke beginselen; van den anderen, evenwel, neemt hij genoegen met Staatsinrichtingen, welke met deze beginselen strijden; hier verdedigt hij de rechten der Kerk, elders gebiedt hij aan Staatswetten te gehoorzamen, die deze rechten over het hoofd ziën of met voeten treden.

De tegenspraak is slechts schijnbaar, zooals de lezer uit het gezegde zal begrijpen; tevens zal hij thans inzien hoe noodzakelijk het is bij het lezen der Encycliek, vooral wanneer zij over de verhouding tusschen

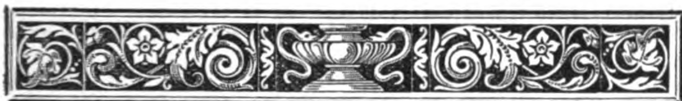
Kerk en Staat handelt, steeds voor oogen te houden het onderscheid tusschen de beginselen, in zich zelve en theoretisch beschouwd, en hunne toepassing op werkelijke en historische toestanden. Na deze inleidende bemerkingen willen wij de leer der Encycliek over Kerk en Staat nader ontvouwen en toelichten.

(Wordt vervolgd.)

A. DUPONT,

Leuven. *Hoogleeraar.*

ONZE TITELPLAAT.

ONZE titelplaat, geteekend door Hri DE TRAÇY naar eene schets van ARTHUR VERHAEGEN, geeft de voorstelling van :

1° *Het Belfort van Gent*, naar de oorspronkelijke teekening toebehoorende aan het archief der stad Gent;

2° *De Lakenhalle*, bezijden het belfort;

3° *De Maagd van Gent* en

4° *De Wapenschilden* der Vlaamschsprekende provinciën van het land.

HET BELFORT (1).

In de middeleeuwen bezaten de vrije gemeenten een belfort, gedenkteeken van voorrecht en vrijheid, en dat aanvankelijk diende om de ingezetenen samen te roepen ter verhandeling van de algemeene belangen, verwittiging in geval van brand, vijandelijken aanval of oproer, aankondiging van feesten, begin en staking van

(1) Naar de geschiedkundige verhandeling van FR. DE POTTER, voorkomende in het Ie deel zijner *Geschiedkundige beschrijving van Gent*. — Zie ook MARK VAN VAERNEWIJCK, FEL. DE VIGNE, en SCHAYES.

den arbeid, alsook ter bewaring van de oorkonden, welke de vrijheden behelsden aan de gemeente verleend.

Volgens het Latijnsch opschrift, geplaatst op de keerzijde van het oorspronkelijk plan, bewaard in de archieven der stad, zouden de grondvesten van het belfort van Gent gelegd zijn in 1183; maar dit plan, teruggegeven op eene mindere schaal op onze titelplaat, dagteekent enkellijk van de laatste jaren der XIIIe of van het begin der XIVe eeuw, zooals het overigens gemakkelijk is te oordeelen naar den bouwtrant van het bovenste en niet uitgevoerde deel van het gebouw.

De rekeningen der stad bewijzen ook duidelijk dat het belfort dagteekent van dit tijdvak.

Volgens deze waren in 1315 de uitvoeringswerken goed in vordering, en men staakte slechts in 1336 of 1337, wanneer het metselwerk voltooid was ter hoogte van de eerste gaanderij.

In 1376 werd er ter hoogte van deze gaanderij eene houten kap geplaatst (campanille), die echter maar voorloopig schijnt gesteld te zijn, vermits zij eenige jaren nadien grootelijks werd veranderd.

In 1410 en 1411 werden er nieuwe timmerwerken aan den toren uitgevoerd; het lood werd van de kap genomen en eenig metselwerk verricht aan de vier zijden des torens.

In 1441 werden de wachthuisjes op het belfort geplaatst en in 1457 en 1458 werden er op het schaliedak boven de uurplaat wapenblazoenen geschilderd. De uurplaat, het werk van Blasius van der Meersch, maakte een godsdienstig tafereel uit, voorstellende *de vier Evangelisten*.

In 1466 onderging het bovendeel andermaal eene merkelijke verandering; men bouwde vier hoektorentjens

en men herstelde het bovendeel van het metselwerk.

Omtrent 1543 werden er weeral veranderingen aan den toren toegebracht en namelijk de kap verhoogd.

Ten jare 1580 (omtrent twee honderd jaren na zijne voltrekking) had het belfort door de knagingen van den tijd en ook een weinig door de veelvuldige veranderingen, welke aan 't bovendeel waren toegebracht, zeer veel geleden; men bevond dat het noodig was het gebouw te versterken door nieuwe, elkander kruisende ankers.

In 1684 was de kap in zulken slechten toestand dat ze gansch moest vernieuwd worden. Het magistraat van Gent gelastte LIEVEN CRUYL, pastoor van 't naburige Wetteren, en tevens bouwkundige, met het onderzoek des belforts en de vervaardiging van twee plannen, 't eene om in steen, 't andere in hout te bouwen. Het ontwerp met de houten kap werd uitgevoerd.

Het onderdeel of metselwerk bleef onveranderd, maar boven 't klokkenhuis des beiaards plaatste men eene peer, volgens de mode van dien tijd. Nevens de muurplaat stelde men vier wapenschilden, vermoedelijk van den vorst, de stad, het graafschap en den eersten magistraat der gemeente.

In 1689 werd de gaanderij vernieuwd en meteenen de toren wat verkloekt.

Eene nieuwe groote herstelling moest gedaan worden ten jare 1771. Volgens advies van vijf bouwmeesters uit Gent moest het getimmerte door een nieuw vervangen worden. Dit werd dan ook gedaan volgens 't plan van Lod. 't Kindt, maar de nieuwe kap was niet zoo hoog meer als de oude.

In 1816 was een der hoeken van het belfort, te weten die naast de herberg *de Groote kroon,* in

zulken slechten staat, dat hij dreigde naar beneden te komen. De herstelling er van werd toevertrouwd aan den bouwmeester J. van de Capelle. De laatste groote herstelling dagteekent van 1851. Dan werd de houten kap vervangen door eene naald van gegoten ijzer, van een zeer onaangenaam uitzicht.

De bouwing van de tegenwoordige *duivenpier*, die den toren overlaadt met een gewicht van 300 duizend kilogrammen, heeft drie maal zooveel gekost als er noodig zou geweest zijn om het oorspronkelijk plan uit te voeren!

Uit al het voorgaande mag men opmaken dat er van het oorspronkelijk gebouwde belfort alleen het steenen vierkant tot aan de kornis is overgebleven, ter uitzondering van de vensters, die sedert honderd jaren toegemetseld zijn. Het belfort is gebouwd in blauwen arduin van Doornijk en Antoing; het is bijzonder slank van vorm en stond in den aanvang waarschijnlijk geheel afgezonderd, gelijk in verscheidene andere plaatsen. De lange smalle vensters zijn sedert lang altemaal gestopt en zonder sieraden, maar de bovenlijst is nog zichtbaar. Wilde men 't harnas en de moneelen (meneaux) bij eene latere herstelling des gebouws terugplaatsen, de toren zou er oneindig bij winnen in fraaiheid.

Zijne muren, op een vierhoekig plan gebouwd, hebben aan de basis 2^m50 dikte en zijn daarenboven nog versterkt door pilasters; op de onderste verdieping heeft iedere zijde 15^m60 lengte op eene hoogte van 82 meters tot aan de gaanderij. Het bovenste deel was bekroond met waterspuwers (gorgoelen) alsmede met vier steenen beelden in de hoeken boven de lijst. Deze figuren, gehouwen uit steen van Fellin (Feluy) zijn op éene na verdwenen. Ook de hardste steen gaat door de werking van weer en wind ten eenigen dage te niet

en de laatstlevende der vier mannen zou ook eerlang den weg van alle stof ingegaan zijn, hadde men hem bij de jongste vernieuwing der kornis niet behoedzaam losgemaakt om eene plaats te gunnen bij stads oudheden.

Deze figuur is ten hoogste belangwekkend. Echte reus : hij heeft eene hoogte van 2m20, draagt de ridderkleedij, maliënkap en kolder, en de ridderwapens, het zwaard en de dagge met het schild. Zijn gelaat is kalm, ernstig, weinig of geene lijnen en indrukwekkend grootsch.

De toren is al binnen verdeeld in verscheidene verdiepingen, welke langs de buitenzijden aangeduid zijn door hooge venster-openingen en waterlijsten, geplaatst op iedere verdieping.

Op het gelijkvloers is eene vereenigingzaal, waar men ook soms de gevangenen opsloot in de dagen van opstand. Op de eerste verdieping eene zaal *('t secreet)*, waar men de stadskeuren bewaarde. Dáár berustte langen tijd, onder goede waakzaamheid, het beroemde *Kalfvel* — oorkonde verleend door Philip van den Elzas, den Gentenaren de volmacht gevende om hunne stad door muren te omheinen en hunne woonsten te versterken. — Boven de tweede gewelfde zaal heeft men de smidse en hooger de luiderskamer.

Gelijk het belfort nu is, bereikt het eene hoogte van 118 meters. Men klimt er naar boven langs eenen trap van 386 treden, leidende tot de derde wandeling, van waar men een heerlijk uitzicht heeft op de vruchtbare landouwen, uren in 't ronde.

In 1869 werd de laatste wachter van het belfort afgedankt omreden van afschaffing der plaats.

DRAAK VAN HET BELFORT.

Het tijdstip van de plaatsing der draak op hare spil is niet bepaald gekend : volgens bewering van sommige schrijvers moet dit geschied zijn omtrent de jaren 1380, na de voltooing der kap van het belfort.

MARK VAN VAERNEWIJCK beweerde, naar zekere oude geschriften, dat onze draak te Constantinopel gewonnen werd door graaf Boudewijn van Vlaanderen, die ze ten geschenke gaf aan de Biervlietenaars om hun te beloonen voor den grooten moed, bij de bestorming der Turksche stad aan den dag gelegd. Later zou de draak in 't bezit gekomen zijn der Bruggelingen om ten slotte naar Gent overgebracht en op het belfort geplaatst te worden.

Volgens SANDERS werd de draak niet naar Biervliet gevoerd, maar naar Brugge, waar ze door die van Gent werd buit gemaakt. — Dit schijnen echter maar sprookjes te zijn; alhoewel de vervaardiger niet is gekend, is het aan te nemen dat de draak het werk zal geweest zijn van eenen Gentschen koperslager.

FR. DE POTTER, in zijn hoog beroepen werk : « *de Geschiedenis van Vlaanderen* » zegt : « Immers dat de draak uit Gent herkomstig is, achten wij genoeg bewezen door de omstandigheid dat er in de rekening geen enkel woord gerept wordt nopens 't overbrengen van den windwijzer uit welke andere plaats; ware hij niet te Gent vervaardigd, de vervoerkosten zou men wel in rekening gebracht hebben. »

De draak is vervaardigd van roodkoperen platen, genageld op een ijzeren geraamte.

De lengte der draak, gemeten in 1839, is van den punt des angels tot het uiteinde van den staart 3 meters 18 centimeters, de hoogte 62 centimeters, de breedte

75 centimeters. De vleugels zijn 85 centimeters hoog, 1m42 lang en 1m25 breed.

De draak is verguld en heeft een gewicht van ruim 180 kilogram.

DE KLOKKE ROELAND.

Een bezoek aan het belfort zou onvolledig zijn, zonder zich een oogenblik op te houden bij de klok Roeland, zoo schoon bezongen in de cantate van E. TINEL.

Roeland is de vermaardste en de grootste der klokken, die ooit in Vlaanderen in beweging werden gebracht. Zij werd gegoten in 1314 en had een gewicht van meer dan 12000 ponden.

Deze klok, gelijk overigens de meeste van eenig belang, was voorzien van een opschrift, dat door menigen schrijver verbasterd werd, dusdanig dat het aan het oorspronkelijke niet meer geleek.

Om het te beter in 't geheugen te doen blijven kromp men 't in tot een tweeregelig vers, dat gewoonlijk aldus samengebracht wordt :

Mijn naam is Roelandt. Als ik kleppe, dan is 't brand,
Als ik luye, dan is 't storm in Vlaanderland.

Het echte opschrift nochtans luidt :

Deum : time : Int : jaar : ons : Heeren : doem : screef : M : CCC : en XIIII : int : Scependoem : van : Willem : Beer : en : huere : ghesellen : in wedemaent : maecte : dese : clocke : meester : Jan : van : Ludeke : ende : meester : Jan : van : Roosbeke : Die : gheheeten : es : Roeland : Als : mense : luut : es : sturme : int : landt :

Sints haren doop heeft Roeland al de gewapende opstanden en overwinningen aangekondigd van de strijdzuchtige gemeente.

Het is gekend dat keizer Karel V den opstand zijner stadsgenooten in 1539 onder andere strafte met de verbeuring hunner groote klok. Dergelijke berooving was vroeger eene der grootste kastijdingen, welke eene stad kon opgelegd worden; zij stond nagenoeg gelijk aan de ontkenning van het gemeenterecht.

Reeds ging de sententie een begin van uitvoering bekomen, toen de Gentenaren door hunne smeekingen den keizer wisten te bewegen om Roeland genade te schenken.

De oude Roeland bleef in leven tot het jaar 1659. De Gentenaren van dien tijd eenen nieuwen beiaard verlangende, en wetende dat er in de groote klok meer dan 12000 pond metaal stak, oordeelden 't nutteloos haar nog langer te bewaren.

De Zutphener klokgieter Pieter Hemony werd gelast met ze in stukken te slaan. Dit gebeurde den 16 Juni 1659, nadat de klok 345 jaren in het belfort had gehangen.

Onze vermaarde XIV[e] eeuwsche stormklok in den smeltkroes geworpen en tot mindere luchtzangers herschapen, gaf het aanzijn aan de beiaardklokken, welke nog heden meestendeels bestaan.

Volgens een contract gesloten tusschen de gemeente en Hemony in dato van 3 April 1660 moesten er voor den beiaard veertig klokken geleverd worden. De drie grootste, dienende tot de baspartij en wederkeerig bestemd voor feest-, uur- en werkklok, wogen 13,973, 10,299 en 7,322 pond; de 37 zangklokjes 28,008, zoodat gansch het klokkenstel niet min dan 59,602 pond bedroeg.

De groote klokken werden gegoten naar 't model, geleverd door Hery Pick, beeldhouwer; zij waren versierd met het stadswapen en de Maagd van Gent.

De lijst der beiaardklokken is gedrukt in den « Almanach ofte Oprechten Nederlantschen hemel-meter voor 1721 » (Gent, J. Eton). Wij zien er uit, dat ieder van hen voorzien was van een opschrift (den naam van eenen der schepenen, ontvangers of pensionarissen) en dat hun gewicht verschilde van 16 1/2 tot 5,100 pond.

Het gieten der nieuwe klokken mislukte lang, en toen de ongelukkige klokgieter er eindelijk in geslaagd was een samenhangend spel bijeen te brengen ter voldoening der abten, prioren en kanunniken, van weerskanten benoemd tot het onderzoek, bemerkten de magistraten dat hunne gril een groot te kort in de Gemeentekas had geput.

Aanvankelijk speelde de beiaard, die onder de voogdij geplaatst was der eerwaarde heeren abten en prioren, slechts godsdienstige wijzen, die weldra vervangen werden door volksgezangen en andere.

DE LAKENHALLE.

Bezijden het belfort werd in 1425 de lakenhalle herbouwd, volgens de plannen van SIMOEN VAN ASSCHE. Zij schijnt zeer klein geweest te zijn in evenredigheid der bevolking van de stad, maar zij besloeg eene groote oppervlakte grond met de aanpalende gebouwen gevende langs den kant der Botermarkt. De eerste halle stond op de Hoogpoort, waar in de XVe eeuw het *hof van Sint-Joris* werd gebouwd. De voorgevel is gebouwd in witten hardsteen van Balegem. De vensters met spits- of ogivale bogen zijn rijk versierd met moneelen en looverwerk. Langs beide zijden van den schoonen puntgevel waren hoektorentjes geplaatst, die het gebouw veel verfraaiden.

Heden is de gevel erg beschadigd; de steenen trap, vroeger geplaatst aan den voorgevel en leidende naar de eerste verdieping, is sinds eene halve eeuw verdwenen.

In 1613 was de lakenweverij en de nering der wollewevers te niet gegaan. Het Gilde van St-Michiel verkreeg alsdan van de aartshertogen Albert en Izabella de toelating er bezit van te nemen voor het oprichten der schermschool. Heden wordt de wapenzaal van het Gilde nog regelmatig tot dit doel gebruikt. — De kelderingen der Halle zijn onder het Oostenrijksch bewind hervormd in gemeentegevangenis.

DE MAAGD VAN GENT.

De stad Gent wordt op zinnebeeldige wijze voorgesteld door eene Maagd : *de Maagd van Gent.* Dat dergelijke afbeelding zeer oud is, blijkt uit het schoon poëtisch verhaal, hetwelk een voortreffelijke Gentsche dichter der jaren 1300, BOUDEWIJN VAN DER LOREN, haar toewijdde en dat tot heden het oudste schrift is, waar van de Maagd van Gent melding in wordt gemaakt.

De wijze van voorstelling verschilde nog al en hing af van den gril of de opvatting van schilder of poëet.

Doorgaans zit de Gentsche Maagd te midden van den symbolischen tuin of houten afsluiting, met den kop van den leeuw in haren schoot of deze wakend aan hare voeten neerliggende.

CORNELIS DE BONT, in 1482 door de Gentsche schepenen gelast zijnde om op de nieuwe schilden hunner boden de stedemaagd te verbeelden, zette haar op eenen gebeeldhouwden troon onder een verhemelte, van waar een breed behangsel afdaalt, hetwelk door twee aan hare zijden staande ridders in volle wapen-

rusting wordt opengehouden. De Maagd streelt met beide handen den klimmenden leeuw.

Op het titelblad der *Costumen van Gent*, uitgave van 1537, ligt de kop van den leeuw op den schoot der maagd, wier linker arm over zijn lijf is geslagen.

Eene andere voorstelling is die van de Maagd zittende op den leeuw; ook deze is zeer oud.

Gedurende de XVe, XVIe en XVIIe eeuw werd de Maagd van Gent afgebeeld bij elk openbaar feest, namelijk in ommegangen en inhalingsstoeten.

In den jongsten tijd is er een nieuw gevoelen geuit omtrent de beteekenis der Maagd. Volgens eenen geleerden schrijver, den zeer eerwaarden heer kanunnik LAVAUT, secretaris en archivist des Bisdoms, die er eene verhandeling over schreef in « de *Godsdienstige week van Vlaanderen* » (eerste jaar, 1868-1869), verbeeldt zij niet de gemeente, maar de Maagd Maria, en de schrijver tracht zijne meening op historische gronden te vestigen.

Hij brengt daarmede in verband de bijzondere Maria-vereering ter stede. « Achtereenvolgens het verledene intredende (zegt hij), zien wij op verschillige wijzen de Maagd van Gent in kavalkaden en ommegangen voorgesteld; zooals : 1° In de jaarlijksche plechtige bedevaart naar O. L. Vrouw van Doornik; 2° In 1793 bij de plechtige intrede van Jan-Baptist Hellebaut als zevende primus, door de Gentsche Augustijnen aan de Hoogeschool van Leuven geleverd; 3° In 1767 toen het dankbare Gent het zevenhonderdjarig jubelfeest vierde des Heiligen Macarius.

Tot staving zijner gevoelens vestigt de schrijver onze aandacht op de openbare gedenkstukken der stad, zooals de merkwaardige krocht van S^t^.-Baafs, S^t^.-Pieterskerk, het lieve Begijnhof ter Hooie en meer andere,

welke onder den Beschermmantel der H. Maagd staan. Ook in al de kerken van Gent is er eene kapel toegewijd aan O. L. Vrouw.

In de gedenkbouwen van vrijheid en nijverheid, door de gemeente of door de gilden en neringen opgericht in de volkrijke en machtige stad, vindt de schrijver nog een bewijs dat de Maagd van Gent geen zinnebeeld of geen verdichtsel is, maar eene wezenlijkheid.

In alle gevels vinden wij tot versiering hetzelfde beeld der H. Maagd, in verschillende houdingen voorgesteld, zooals in het groot vleeschhuis, in de kapel van St. Jan en Pauwel, (bijgenaamd de Leugemeete), en menige andere.

Als vierde bewijs haalt de schrijver aan de kamers van Rhetorica; onder de vier oudste, hier ter stede bloeiende, treffen wij er eene aan welke onder den naam van « *Maria ter eeren* » alhier werd opgericht. Deze rederijkerskamer stelde zich als gestadige oefening voor de lofspraak en verheffing der Moedermaagd.

Volgens den Christenen geest der middeleeuwen maakte de verheerlijking van Maria een onmisbaar deel uit, niet alleen van de godsdienstige, maar tevens van de wereldlijke plechtigheden, daar zelfs in deze de godsdienst nooit geheel en gansch werd uitgesloten.

Wij moeten evenwel zeggen dat in de zienwijze van den genoemden geleerde niet door alle geschiedschrijvers wordt gedeeld.

AUG. VAN ASSCHE.

De Franken, de Friezen en de Saksen.

ONZE VOOROUDERS.

'T IS genoeg geweten dat wij, Vlamingen, van Germaanschen oorsprong zijn en dat de navorschers van Keltische zeden en gewoonten, van Keltische taalverschijnselen en andere wetensweerdigheden hier geene wetenschappelijke schatten zullen verzamelen.

Daar er geen oude Germaansche volksstam van Vlamingen bestond, aangezien de bewoners van onzen grond die, om zoo te zeggen, uit de zee gewonnen en veroverd wierd, naar eenigen meenen hunnen naam van Vlamingen aan de *vladen*, *vladeren*, *vlanderen* die ze bewoonden verschuldigd zijn, behoeft er bepaald te worden van welke Germaansche volkeren de Vlamingen afstammen.

Wat voor een volk treffen wij op den vaderlandschen bodem aan als de HH. Eligius en Amandus hier 't christen geloof kwamen prediken? Wie woonde er hier ten tijde van Karel den Groote? Uit welke Germaansche stammen is het volk gesproten, dat wij in Vlaanderen tegenkomen als de roemrijke geschiedenis van ons graafschap begint?

De geschiedschrijvers leeren ons nagenoeg het volgende :

« Morinen en Menapiërs, de eerste bevolking, wat « ze mochten van oorsprong, die weinig betrekking « hadden met de Romeinen, zijn verdrongen of inge- « sloten welhaast door Saksen, die den grond van de « middeleeuwsche bevolking uitmaken (1)... »

« De naam van Vlaanderen komt voor de eerste maal in de geschiedenis onder de Merowingers. In die tijden wierd hij vooral gegeven aan de zeekusten tusschen Gallië en Friesland, waar Saksische volksstammen zich gevolgentlijk kwamen nederzetten (2). »

Vele twisten en diepe navorschingen wierden er aangaande den oorsprong van ons volk ten papiere gebracht in de menigvuldige geschiedenis- en oudheidkundige tijdschriften en verslagen, die in Belgenland verschenen.

Hoe zullen wij ons duidelijk en nauwkeurig uitdrukken als wij van het Vlaamsche voorgeslacht behoeven te spreken?

Wij dienen te zeggen : onze voorouders waren Franken, Friezen en Saksen. De Vlamingen zijn uit Frankische, Friesche en Saksische volksstammen gesproten.

't Is onverstaanbaar hoe de Franken in 't bepalen van het voorgeslacht, in 't begin van Vlaanderen's geschiedenis bijna nooit genoemd worden. Dat er vele Vlamingen van Frankischen oorsprong zijn, behoeft niet bewezen te worden, aangezien wij nog de Frankische taal spreken, veel van de Frankische zeden en gewoon-

(1) Duclos, *Onze Helden van 1302*, bl. 73.
(2) Namèche, *Cours d'Histoire Nationale*, T. I, bl. 232.

ten bewaard hebben; aangezien de Menapiërs een van die germaansche volksstammen zijn, die later den naam van Franken verwierven, en die naar alle waarschijnlijkheid naar 't zuiden van Vlaanderen, naar de streek die *Mempiscus* geheeten was, verdrongen wierden.

I.

De Friezen hebben in Vlaanderen gewoond en 't is geschiedkundig bewijsbaar dat er vele Vlamingen van Frieschen bloede zijn.

Getuigenissen. — Eene eerste kostelijke getuigenis aangaande de Friezen in Vlaanderen vinden wij in 't leven van den H. Eligius, door zijnen vriend en tijdgenoot den H. Audoënus geschreven. De Apostel van onze voorouders bekeerde Friezen in Vlaanderen.

« Met de zorg van eenen herder doorliep hij de steden of zaten die hem toevertrouwd waren : maar de Vlamingen en Antwerpenaars, de *Friezen* en de Sweven en andere barbaren, die langs de zeekusten woonden en ten uitersten verwijderd waren, op wien het ploegijzer der prediking nog niet gedrukt had, ontvingen hem met vijandelijken geest en afgekeerden zin; nadien als hij hun het woord Gods, door de genade van Christus al stillekens en behendig veropenbaarde, verliet het meestendeel van dat wreed en barbaarsch volk de afgoden : 't bekeerde tot den waren God en 't wierd Christus onderdanig (1). »

Wij lazen nooit (zegt VREDIUS) dat de H. Eligius naar Zeeland of Holland trok en daar ook strekte het

(1) *Acta Sanctorum Belgii.* Derde deel, bl. 231. *Vita S. Eligii*, Libr. II, p. I, cap. III.

bisdom van Doornik niet (1). Alzoo is te verstaan (zegt RAEPSAET) hoe de H. Eligius de Friezen heeft kunnen bekeeren en andere barbaren, *circa maris littora degentes*, gelijk het in zijn leven te lezen staat (2). Met zijne bisschoppelijke wijding, (zegt ALBERDINGK-THYM) wierd Eligius door Klovis II of diens hofmeier, tot zendeling onder de Friezen in het tegenwoordige West-Vlaanderen aangesteld (3).

De Bollandisten hebben bij 't leven van den H. Bavo eene oude oorkonde uitgegeven van 't klooster van Sint-Baafs, waarin de volgende gebeurtenis vermeld staat : « De volkeren wierden aan de kwaden overgeleverd om gestraft te worden, gelijk het in 't vervolg der kronijke van Beda verneembaar is : 't Jaar O. H. 850 komen de Deensche roovers voor den eersten keer met twee honderd veertig schepen Friesland en Batavië verwoesten. Zij zetten hunnen tocht voort tot aan het klooster van Sint-Pieters en Sint-Baafs, dat Gent geheeten wordt, en zij verbrandden het. « Misschien (zeggen de Bollandisten), is er hier ten deele spraak van dat gewest van Vlaanderen, hetwelk nu de staten van Belgenland ten gebiede staat en dat eertijds met Gent en het land van Gent *Frisia maritima* geheeten wierd (4).

De Bollandisten schijnen eenigzins te twijfelen. Hoe zullen wij den zin dezer oude getuigenis bepalen? De Noordmannen vallen in Friesland, en in Friesland plunderen zij niet alleen de kusten, maar zij dringen

(1) *Historiæ Comitum Flandriæ pars prima Flandria Ethnica*, Auctore OLIVARIO VREDIO. Brugge, 1650, bl. 515-516.

(2) RAEPSAET. *Œuvres Complètes*, Tome III, p. 56.

(3) ALBERDINGK THIJM. *H. Willebrordus*. Amsterdam 1861, bl. 65.

(4) *Acta sanctorum*, Octobr. Tom. I, bl. 295 en 298.

in het binnenland en rukken tot aan Gent, dat ook door de roovers wordt neergebrand. Waren de Noordmannen ook in dezen tocht in andere streken gevallen, de oude kronijkschrijver zou niet enkel van de Friezen en de Bataven gesproken hebben.

Nog eene oude en onwederlegbare getuigenis is de wet zelve van het Friesche volk, die bij PERTZ te boeke staat. Daar leest men dat het grondgebied van de Friezen gelegen was tusschen den Wezer en den Sincfal. Waar vinden wij die zuidelijke grens van het land der oude Friezen? RICHTHOFFEN heeft den naam van Sincfal in de oorkonden van het oud zeeuwsch stedeke Sint-Anna-ter-Muiden gevonden en bewezen, dat die stroom niets anders was als de Suene, anders gezeid het Zwin, dat nu verzand is, maar in de middeleeuwen een groote zeearm was, op welks oevers de oude Friezen woonden en de stad Sluis gebouwd wierd, langs waar al de schepen der wereld naar Damme vaarden ter jaarmarkt van 't Venetië van het Noorden (1).

De Friezen zijn in Vlaanderen weinig gekend, late varen hun aloude roem, hunne eeuwenoude getrouwigheid aan de vrijheid; daaruit kwam het dat de Vlamingen hunne Friesche voorouders vergaten; dat zij geene acht sloegen op dat vereerend stamverwantschap; dat zij weinig oplettend waren voor de verhalen der oude kronijkschrijvers en voor de woorden sommiger geschiedschrijvers, wier gezag ons geschiedkundig bewijs eenigszins kan ophelderen en versterken.

Pater HENSCHENIUS verhaalt dat de H. Amandus het geloof predikte aan de Sweven, een klooster

(1) *Monumenta Germaniæ historica. Leges.* Tom. III, bl. 631.

stichtte tot Aardenburg en ook de christene leering verspreidde onder de naburige Friezen. De Friezen bewoonden, (zoo schrijft de geleerde pater), dat deel van Vlaanderen hetwelk door de Hont of Wester-Schelde van Zeeland gescheiden was : zij waren verdeeld in de Vier Ambachten van Hulst, Axel, het Sas, en Biervliet, en stonden gelijk al de andere Friezen onder den bisschop van Utrecht, de aartsbisschoppelijke stad van de Friezen. Zij bleven het bisdom van Utrecht onderhoorig tot het jaar 1549, tot dat de nieuwe bisdommen in Nederland opgerecht wierden. In de verdeeling van het rijk van Lotharius schijnen zij het derde deel der Friezen te hebben uitgemaakt dat door Karel den Kale verworven wierd, terwijl de twee andere deelen der Friezen aan dezen en genen kant van den Rijn onder 't beheer gingen van Lodewijk, koning van Germanië (1).

Hoe de volgende woorden van ALBERDINGK-THIJM sedert lang de aandacht der Vlamingen niet verwekten, kan ik niet begrijpen :

« De nijverheid in Vlaanderen had reeds eene groote hoogte bereikt en de wollen stoffen werden reeds door het verre Oosten gezocht, toen nog het volk, dat die stoffen reinigde, zifte, weefde, kleurde, enz. « Friezen », en hunne waar, « Friesche waren » genoemd werden. Het was echter hetzelfde volk, dat naderhand, « Vlamingen » geheeten is geworden, en wier nijverheid alom beroemd was. Getuige daarvan is nog heden hunne eenheid van taal met de noordelijker afstammelingen des alouden Frieschen volks (2). »

---

(1) *Acta Sanctorum*, Tom I, Febr. bl. 820.
(2) P.-P.-M. ALBERDINGK-THIJM, *H. Willebrordus;* Amsterdam, 1861, bl. 75 en 76.

« De monnik van St Gall, een getuige der negende eeuw, verhaalt ons dat Karel de Groote aan den kalif van Bagdad als tegengeschenk van diens giften, Friesche wollen stoffen van vierderlei kleur, witte, grijze, roode en blauwe, zond, dewijl de Keizer vernomen had dat deze stoffen, in 't Oosten zeer gezocht waren.... Nu waren 't wel niet de Friezen uit het Noorden, welke dien handel in wollen stoffen dreven, doch zij maakten des niet te min met dezen een en het zelfde volk uit. Het waren de Friezen waaronder Amandus en Eligius het Evangelie predikten, bijzonder die, welke in West-Vlaanderen, maar ook in Zeeland, in Antwerpen, in Utrecht zich ophielden. Machtig is dus de kern des Vlaamsch-Frieschen volks geweest, die zich in zoo korten tijd door den oorlog heen, tot zulk een veelzijdigen bloei kon ontwikkelen (1). »

« Men mag veronderstellen, schrijft M. De Vlaeminck, dat de Menapiërs niet lang uitsluitelijk den vlaamschen bodem genoten. De Sweven, de Friezen, de Denen en de Saksers drongen in Vlaanderen en trachtten zich daar neder te zetten (2).

Vredius in zijne *Flandria Ethnica* handelt in 't lang en 't breed over de Friezen in Vlaanderen inheemsch; Winsemius en Ubbo Emmius, twee oude Friesche kronijkschrijvers, gewagen ook van hunne en onze Friesche voorouders die in Vlaanderen gevestigd waren en wier taaie geaardheid zeker niet weinig heeft bijgedragen tot het schepselen van den aard van het machtig en vroomborstig Vlaamsche volk der Middeleeuwen.

---

(1) F.-P. Alberdingk-Thijm. *H. Willebrordus;* bl 49, 50.

(2) Alph. De Vlaeminck, *La Ménapie et la Flandre.* — *Annales de l'Archéologie de Belgique,* XXIV, 3e série, Tome IV, p. 443.

In *Loquela*, 't geleerde taalblad van GUIDO GEZELLE, stond het volgende te lezen : « 't Zou mij « grootelijks verwonderen ware het niet wetenschappe- « lijk bewijsbaar dat er, over lang verleden tijden, ook « Friezen in Vlaanderen woonden; dat het alderoudste « Friesland ook een deel van Vlaanderen begreep; en « dat de Friezen zoo uit Holland, zoo ook uit Vlaan- « deren geweken, weggesmolten, en, op enkele speuren « na, verdwenen zijn. » (1882.)

Ten gevolge van die woorden heb ik al de bijdragen en de oorkonden, waar iets aangaande den oorsprong van ons volk verneembaar was, doorlezen en geraadpleegd, en weldra kwam ik op vele plaatsen op 't spoor van de Friezen in Vlaanderen. JOHAN WINKLER, eene fijne kenner van de Friezen, schatte al die getuigenissen met zijn hoog en vereerend gezag in de volgende woorden, waarmede wij dit geschiedkundig bewijs zullen sluiten :

« Nader onderzoek in oude geschiedenisboeken « leerde mij dan ook weldra dat inderdaad, in de « vroege middeleeuwen, van Friezen gesproken wordt, « die in de landstreken woonden, welke het eigenlijke « Vlaanderland vormden, later ook een groot deel « van de graafschap Vlaanderen uitmaakten. Vooral in « 't Noorden van Vlaanderen, in de streken, die thans « tot Noord-Nederland behooren en Zeeuwsch-Vlaan- « deren of Staatsch-Vlaanderen worden genoemd, en « verder in de gouen benoorden de steden Gent en « Brugge, in 't Land van Waas, in 't Meetjesland, « in 't vrije van Brugge, tot Oostende toe, vinden we « die Friezen gezeten. Zij woonden daar reeds omstreeks « den jare 600 na Chr., toen ze nog heidenen waren; « immers in de zevende eeuw werden deze zuid-westelijkst « wonende Friezen tot het Christendom gebracht door

« de twee voornaamste Apostelen van Vlaanderen, door « Sint-Eloi en door Sint-Amand, gelijk vermeld wordt « in de levensbeschrijvingen dier heilige mannen. En « de hooggeleerde paters Bollandisten, die ons zulk « eenen schat van kennis hebben nagelaten, en die « deze oude levensbeschrijvingen uitgaven, ze ook met « hunne wetenschappelijke uitleggingen verklarende, « vermelden de Friezen in de Vlaamsche gouen, nog « in 't bijzonder. Ook latere geschiedschrijvers, zoowel « Friesche als Vlaamsche, maken van deze zaak gewach(1). »

Een deel van Vlaanderen lag in 't bisdom van de Friezen. — Dat, in de Middeleeuwen het bisdom van Utrecht tot in Vlaanderen strekte, behoeft niet bewezen te worden. 't Was met de toestemming van den Aartsbisschop van Utrecht dat de abt van Eename tot Kluizen eene kapel bouwde ter eer van O. L. Vrouw : dat dorp was op de uiterste palen van 't bisdom van Utrecht gelegen (2).

Waarom stonden er Vlamingen onder den herderstaf van den Aartsbisschop van Utrecht?

't Was omdat zij van Frieschen bloede waren dat zij tot het bisdom van Utrecht behoorden, hetwelk door de Apostels van de Friezen gesticht was en in de middeleeuwen den naam droeg van 't bisdom der Friezen.

Ons bewijs wordt gestaafd door 't gezag van A. Wauters die er ook op steunt dat de vier Ambachten, 't dorp Sijseele, O. L. V. kerk tot Brugge onder 't gebied stonden van den bisschoppelijken zetel, tot

(1) *Land, Volk en Taal in West-Vlaanderen,* bl. 3 en 4; (*Tijdspiegel* 1884).

(2) *Analectes pour servir à l'Histoire Ecclésiastique de la Belgique.* Tome II, p. 16.

mede, naar mijne meening, een onomstootelijk bewijs van den Frieschen oorsprong van 't West-Vlaamsche volk (1). »

De oude Germaansche vrouwen bonden hunne haren op met eene ijzeren of bronzen ring om ze te beletten van rond hun hoofd te zwieren of in hun gelaat te hangen.

Die oorspronkelijke ring onderging talrijke gedaanteveranderingen.

Bij de Friezen werd de ring gebroken om 't voorhoofd vrij te maken, en de einden van den beugel, die van achter rond het hoofd lag, werden voor de ooren langs de wangen naar beneden gericht.

De West-Vlaamsche vrouwen, in 't Noorden van Brugge, dragen nog die oorijzers welke in Nederland alleen gedragen worden, waar de bevolking van de Friezen afstamt.

In West-Vlaanderen is dat kenmerkend deel van de kleederdracht der vrouwen van Friesche oorsprong in zijne oorspronkelijke Friesche gedaante bewaard gebleven. Het West-Vlaamsche oorijzer of gouden ijzertje, lijk het genoemd wordt, is een smal metalen beugeltje, dat van achter rond het hoofd sluit, voor de ooren naar beneden gekromd ligt en op de uiteinden met gouden klompjes bezet is. 'k Heb het zelf meermaals waargenomen en zien dragen.

Taalkundige bewijzen. — Niets doet de afstamming van een volk aanschouwelijker blijken dan zijne mond- en moederspraak, die 't van zijne voorouders geërfd heeft en als een altijd levend bewijs van zijnen oorsprong blijft bewaren.

(1) JOHAN WINKLER. *Land, Volk, Taal in West-Vlaanderen.* (*Tijdspiegel* 1884.)

De taalkundige bewijzen behoeven nog opgehelderd te worden.

Eén voor één moeten al de taalverschijnsels duidelijk bepaald worden die aan 't Friesch en 't Vlaamsch eigen en in geen andere niet met het Friesch gemengde of uit het Friesch geschepselde tongvallen te vernemen zijn.

Er bestaan woorden die in de Nederlandsche tongvallen niet te vinden zijn en die in 't Friesch en in 't Vlaamsch voortleven.

Eenige eigenaardige letterverwisselingen kenmerken de beide spraken.

Van sommige klanken, die anders luiden in al de andere Nederlandsche gauen, komt de uitspraak volkomen overeen bij de stamverwante volkeren.

Vele oude vadersnamen zijn meest in Friesche maagschapsnamen en Vlaamsche plaatsnamen bewaard gebleven.

Een merkweerdig taalverschijnsel is 't, dat wij in vele der oude gedaanten onzer plaatsnamen den uitgang *inga* tegenkomen, die op zijn Friesch de afstamming aanduidt in de vadersnamen, welke in 't meestendeel onzer plaatsnamen verscholen zitten en die als grondsteen van den waren taalkundigen uitleg onzer Vlaamsche plaatsnamen moeten geleid worden.

't Ware de taak van mijnen geleerden vriend JOHAN WINKLER, die eerst de aandacht der Vlamingen op hunnen Frieschen oorsprong getrokken en meest die leering bevestigd heeft, die ter zelfder tijde ervaren is in de Friesche en Nederduitsche tongvallen, eene volledige vergelijking tusschen de twee verwante gewestspraken op te stellen.

II.

Er was spraak, verleden jaar, van den oorsprong van ons volk in de Academie van Belgie (1). In de verslagboeken dier vereeniging van geleerde en bevoegde mannen staat er eene lange mededeeling te lezen van WAUTERS, die de volgende leering tracht te bewijzen : In de inwendige geschiedenis van Vlaanderen is er geen spoor van Saksische volkszettingen te vinden; in de gevarenissen der buitenlandsche betrekkingen van ons volk zullen wij ook geene Saksen tegenkomen; nergens zien wij de Saksen den Vlaamschen bodem naderen. De Vlamingen zijn uitsluitelijk om zoo te zeggen uit de Franken gesproten en wij zien ze gedurig vervromen tusschen hunne geburen de Walen in 't Zuiden, en de Friezen en de Saksen noordewaarts op.

't Is jammer voor zijne eigene bewering, dat WAUTERS ook bewijst dat er Friezen in Vlaanderen gewoond hebben en hooger een onzer bewijzen heeft helpen bevestigen.

Er hebben ook Saksen in Vlaanderen gewoond en een deel Vlamingen zijn van Saksischen oorsprong.

Een kostbaar bewijs in zake van volkenkunde is in de taalwetenschap te achterhalen : Volgens den geleerden Bollandist, Pater DE SMEDT, eenen meester der geschiedkundige kritiek, is de taalkunde van het hoogste belang om het verwantschap en de afstamming der volkeren te bepalen (2).

(1) *Bulletin de l'Academie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique.* Tome X, bl. 99. « *Les Origines de la population flamande de la Belgique,* par ALPH. WAUTERS ». Bl. 162, sprekende van Vlaanderen schrijft hij : « On ne voit pas les Saxons s'en approcher. »

(2) Voor de geschiedkundige bewijzen verzenden wij naar eene bijdrage : *Les Saxons en Flandre,* verschenen in den *Bulletin mensuel de Numismatique et d'Archéologie.* Septembre 1885, bl. 9.

Pogen wij eenigszins de Saksische bestanddeelen van het Vlaamsch te doen uitkomen en wij zullen moeten besluiten dat indien ons volk Saksisch spreekt, het zijn Saksisch bloed en zijnen Saksischen oorsprong komt te verraden.

In het taalkundig tijdschrift *Noord en Zuid* staat er eene bijdrage van Dr JAN TE WINKEL over de Saksische bestanddeelen die in het Vlaamsch bewaard zijn, en waarin de Nederlandsche taalgeleerde, alhoewel hij eenige Saksische eigenaardigheden aan 't Vlaamsch toekent, nochtans vele Saksische eigenschappen aan onze taal ontzegt, die, ondanks zijn oordeel, nog altijd even levendig, even frisch, even Saksisch van onze tonge rollen (1).

De Saksische bestanddeelen worden getoetst aan het Saksisch van den *Heliand* en aan het Oost Geldersch, eenen nog levenden Saksischen tongval, die te Groenloo en ommelanden, ten oosten van Arnhem gesproken wordt. Wij vinden de weersplete der Frankische gedaanten van het Vlaamsch in het Brabantsch taaleigen en in de oudnederlandsche (frankische) Psalmen, door Dr COSIJN in den *Taal- en Letterbode* (2) breedvoerig uitgeleid en gesproken.

Klanken. « De oorspronkelijke *ai* komt in het Oudsaksisch steeds als *ê* voor, doch in het Oudfrankisch vaak als *ei*... Het Vlaamsch, dat alleen de *ee* kent, draagt in dit opzicht een Saksisch karakter (3). »

---

(1) *Noord en Zuid*. Zevende jaargang (1884), bl. 134 : « Dr JAN TE WINKEL. *De Frankische en de Saksische bestanddeelen van het Middelnederlandsch.* »

(2) *De Taal- en Letterbode*. Derde en Vierde Jaargang 1872-1873. *De Oud-Nederlandsche Psalmen* door P. J. COSIJN.

(3) *Noord en Zuid*, VII, bl. 136.

En inderdaad in de Oud-Nederlandsche Psalmen vinden we op zijn Frankisch *bleike* (pallor), *gereinan* (mundare), *leidon*, *heil*, *weitha* (pascua), *heiger* (1) (pelicanus), en in Noord-Brabant zeggen ze nog, *bleiken*, *weiken*, *deilen*, *meinen*, (2) terwijl onze Vlaamsche tongvallen in al die woorden de Saksische *ee* vertoonen.

Dr JAN TE WINKEL beweert, dat wij niet met den *Heliand* en het Geldersch van Groenloo de verleden tijden *fêl* en *geng* bezitten, maar met de oude Franken en de Brabanders *fiel* en *gieng* uitspreken.

Jammer is het, dat de oor van den taalkundige te weinig Vlaamsche klanken gevat heeft. Wij, Saksen, wij kunnen onzen Saksenschen oorsprong niet loochenen, en wij hebben, gelijk de Saksers van Groenloo, eene lange *e* voor *ie*, ontstaan uit *ia*, en wij spreken uit, lijk te Groenloo : *ik hêld* voor ik *hield*. De volgende klanken worden nog in West-Vlaanderen gehoord : *Theelt*, lijk in 't fr. blé, voor Thielt; Pet voor Piet enz. Alzoo ontstonden op zijn Saksisch *Wedemaand*, *wedaschen*, *geleder*, *vledermuis*, *kezelberg*, enz. nevens Wiedemaamd, wiedasschen, gijlieder, vliedermuis, kiezelberg (3).

Het verschijnsel der klankwijziging (umlaut) wordt in al de Nederlandsche tongvallen aangetroffen; toch kunnen wij niet nalaten de West-Vlaamsche klankwijziging : note, neute, te vergelijken met de Oost-Geldersche Saksische klankwijziging, nöte, terwijl het Nederlandsch, voegt Dr KERN erbij, dat de wet der klankwijziging niet overal toepast, dikwijls *o* vertoont (4).

---

(1) *Taal- en Letterbode*, IV, bl. 163.
(2) *Onze Volkstaal*. Eerste Jaargang, (1882) bl. 169.
(3) *Loquéla*, n° 5, 1885.
(4) *De Taalgids*, zevende jaargang, bl. 239.

« Het is mij niet gebleken of in het Vlaamsch *dier* in plaats van *duur*, *stieren*, in plaats van *sturen*, *bedieden* in plaats van *beduiden*, *vier* in plaats van *vuur* gezegd wordt; is dat inderdaad het geval, dan zou het Vlaamsch zich daarin meer Saksisch toonen... » (1) Wij behoeven daar geen enkel woord bij te voegen om onze meening te doen blijken en onze Saksische klanken te doen gelden.

« Tegen het Saksisch karakter van het Vlaamsch pleit de uitspraak der *oe*, welke in overeenstemming is met de uitspraak van dien klank in het Brabantsch en nieuw Nederlandsch (2). »

Voor den Saksischen aard van het Vlaamsch pleit de Vlaamsche uitspraak van den Nederlandschen klank *oe* die nog volkomen in overeenstemming is met de uitspraak van dien klank in het Oost-Geldersch. Wij, Saksen in Vlaanderen, spreken gelijk de Saksen in Groenloo : « *ô* is gelijk aan de Nederlandsche *oe*. Bij voorbeeld *moder, ze drogen* (3). » En zoo luidt het ook in West-Vlaanderen : moder, ze drogen, bôk, snôk, enz.. in al de woorden, waar het Nederlandsch den *oe*klank uitspreekt.

De Saksische *ee*, *ie*, *ô* tegenover de Frankische *ei*, *ie*, *u*, *oe*, dat zijn de bijzonderste klanken die D[r] JAN TE WINKEL met de meeste zorg verlezen en verkoren heeft om ons, Vlamingen, zoo vele Saksische bestanddeelen mogelijk te ontrooven : en het Vlaamsche volk heeft de Saksische uitspraak dier klanken bewaard : wel is waar, 't zijn Nederlanders, die van zuiver Saksischen

(1) *Noord en Zuid*, VII, bl. 137.
(2) *Noord en Zuid*, VII, bl. 137.
(3) *De Taalgids*, VII, bl. 239.

bloede zijn en die al de bijzonderste Saksische klanken bewaard hebben, welke nog op zijn Saksisch *ol* uitspreken als wij *ou* zeggen; die nog *ft* bezigen, als deze boekstaven bij ons tot *cht* verwandeld zijn (*vichtig*, *vichtien*); dat bewijst alleen dat er nog andere Germaansche tongvallen op Vlaamschen bodem wêerklonken, en dat er nog andere dan Saksische mannen de stamvaders waren van het oud en eerbiedweerdig Vlaamsche volk.

Ik meen te mogen besluiten èn tegen Dr JAN TE WINKEL dat er Saksische bestanddeelen van groot gewicht en groot belang in 't Vlaamsch verscholen zitten, èn tegen A. WAUTERS, dat Saksische klanken, uit Saksische monden komen gevloeid. .

Voornaamwoorden. — « Wat de pronomina aangaat, verdient de Vlaamsche vorm *uis*, *oes*, opmerking, omdat die beantwoordt aan 't Oudsaksische *usa*, terwijl het Oudfrankisch *unsa* heeft (1). »

Het oud Saksisch heeft in den vierden naamval van het persoonlijk voornaamwoord, *hi*, de gedaante *ina* (2); in het Frankisch vinden we in den derden naamval *himo*, *imo* en deze gedaanten worden ook voor den vierden naamval gebezigd.

Dr JAN TE WINKEL meent te zegepralen omdat wij in ons voornaamwoord *hem* de Frankische gedaante *himo* bewaard hebben : hadde hij het *Idioticon* van DE BO opengeslegen, hij zou daar het Saksisch voornaamwoord *en* gevonden hebben, dat in Vlaanderen in volle gebruik is; voorbeeld : draagt *en* buiten.

Dat zijn twee merkweerdige Saksische voornaam-

---

(1) *Noord en Zuid*, VII, bl. 139.
(2) *Kurze Laut und Flexionslehre der altgermanischen Dialecte* von MORITZ HEYNE, bl. 337.

woorden, en nog zeggen wij, even als te Groenloo, de *dizze*, voor *de deze*, en de *dê* (oud Saksisch *the*) voor *de die :* 't zijn twee voorbeelden te meer, ondanks het tegenstrijdig gevoel van Dr JAN TE WINKEL in die gewichtige zaak der voornaamwoorden, wien bij voorkeur de kracht eigen is om eene taal te kenmerken, om op heur wezen eenen eigenaardigen stempel te prenten.

Wij moeten bekennen dat op het gebied der verbuiging onze tongval in nauwer verband staat met het Frankisch, al is het dat er ook Saksische eigenaardigheden verneembaar zijn (bij voorbeeld *is* in stede van *ist*), en dat in vele streken van Vlaanderen de verleden deelwoorden dezelfde zijn als deze die Dr KERN in Oost-Gelderland heeft gehoord en aangestipt : bij voorbeeld *edronken*, *evaren*, *eslapen*.

Hoogleeraar WILLEMS is bezig met aan de Nederlandsche Taalwetenschap en de Geschiedenis van ons volk eenen uitstekenden dienst te bewijzen : eens dat zijne spraakkunst der Nederduitsche tongvallen zal opgesteld zijn, zal het geene moeite meer kosten om de Friesche, Saksische of Frankische bestanddeelen onzer gewestspraken, en volkenkundig gesproken den oorsprong der Nederduitsche stammen te bepalen. Wij verwachten met volle betrouwen de uitkomsten van zijnen hoogst belangwekkenden arbeid.

Er ligt ergens in Vlaanderen een schat van Saksische taalgeleerdheid verborgen: spraakkunst en vertaling van den *Heliand*, woorden en wendingen uit den *Heliand*, in Vlaanderen gangbare munt; alles door den geleerden taalkundigen DECARNE, zaliger, bevrocht en opgemaakt.

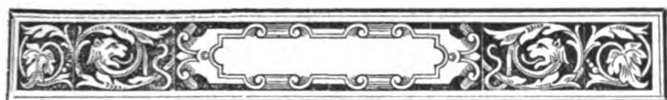
Wie brengt er dat letterkundig erfdeel in den klaren? Wie maakt er al die geheugenissen van onze

Saksische voorouders bekend, opdat het voortaan iedereen blijke, in de scholen, in de geschiedboeken, tot in de Academie van Belgie dat er Vlamingen van Saksischen oorsprong zijn, en dat wij onze Saksische afstamming niet alleen door twee of drie voorbeelden, welke soms nog slecht gekozen zijn (1), maar door eenen overvloed van wel opgehelderde taalverschijnsels kunnen bewijzen?

(1) Bij voorbeeld dat ze in West-Vlaanderen en in de omstreken van Aalst en andere Nederlandsche gewesten de lange *i* uitspreken in stede van den *ci*klank. Die uitspraak was vroeger algemeen.

J. CLAERHOUT.

EEN DORPSPASTOOR

TEN TIJDE DER ONGELUKSWET.

(Historisch)

IEDEREEN herinnert zich den harden strijd, dien de Katholieken nog onlangs voor het godsdienstig onderwijs hunner kinderen te strijden hadden. Wat offers werden dan vereischt, en met welke edelmoedigheid telkens aangebracht! Scholen met duizenden rezen, als bij tooverslag, uit den grond op. Met fierheid herdenkt men de millioenen welke de rijke, 't zij edelman of handelaar, van zijnen overvloed gaf; en men herinnert zich tevens met eene teedere aandoening het penningske dat de arme weduwe, elke week, op haar zuinig huishouden uitspaarde. Vooral onderscheidden zich de heeren Pastoors en Onderpastoors in dien heiligen strijd; en het staat bij onze naburen openbaar bekend, dat de belgische geestelijkheid zich voor eeuwig eene eervolle plaats heeft verworven in het gedenkboek der Christelijke liefdadigheid.

Dat alles is overbekend. Doch onder den druk dier droevige omstandigheden, zijn — het kon niet anders — tal van heldendaden onopgemerkt voorbijgegaan. In den strijd, is men bekommerd met den vijand : op zichzelven, of op zijne wapenmakkers let men weinig. Na den strijd zal er tijd genoeg zijn om zijne eigene wapenfeiten en

die zijner makkers te vertellen : eerst in den vrede is er plaats voor het *olim meminisse juvabit.* Of de schoolstrijd nu geheel volstreden zij, valt zeker te betwijfelen. Doch er is een schijnbare vrede — een wapenstilstand, zoo men wil; — en dezen rekenen wij voldoende om eens rustig op het verleden terug te zien, en een tafereel te schetsen uit dien roemrijken kamp, gevoerd tusschen eene ongodsdienstige Regeering, met allerlei strijd-middelen gewapend, en de Katholieke liefdadigheid gansch alléén. Geen roman is het, wat ik voornemens ben te schrijven. Wat ik verhaal, heb ik met eigen oogen gezien; en wat ik gezien heb schrijf ik neer, zoo getrouw als mijn geheugen het maar toelaat.

In September 1881, ging ik te X. (1) bij den eerwaarden heer Pastoor, dien ik eenigszins kende, en wiens school ik in gansch de buurt had hooren roemen, een bezoek afleggen. Te Y. van het spoor gestapt, wandelde ik door veld en weide, langs groenbezoomde paden en een kronkelend beekje, naar het lieve dorp. Na een half uur gaans, ontwaarde ik door het gebladerte der populieren een wit torentje. « Hier zijn we er », dacht ik, « daar is reeds de kerk »; en ik zocht maar dadelijk om ook ergens de pastorij te ontdekken. Een eenvoudig maar bevallig huis kwam weldra te voorschijn, omgeven van eenen tuin door een dennen haag omsloten. Ik stond op het punt, voor alle zekerheid, te vragen of dáár wel de pastorij was, toen ik den heer Pastoor zelf in zijnen tuin bespeurde. Nu treed ik de poort binnen en zeg tot den eerbiedwaarden grijsaard, die mij te gemoet was gekomen en mij reeds welkom had geheeten : « Mijnheer de Pastoor, ik zal

(1) Uit kieschheid heb ik de eigennamen verzwegen.

't u maar aanstonds zeggen : de voornaamste reden waarom ik gekomen ben, is om uwe school eens te zien. »

— « Wel, vriend, ge doet mij eer aan! Jammer is het dat de kinderen om dezen tijd — 't was al vijf ure 's namiddags — niet meer in de school zijn. Doch wees zoo goed, en blijf tot morgen bij mij : mijne pastorij zal u tot herberg dienen; dan gaan wij morgen samen naar onze jongens kijken. »

— « Wel bedankt, Mijnheer de Pastoor, voor uw vriendelijk aanbod », sprak ik, en voegde er al glimlachende bij : « de vreemdelingen herbergen is een werk van barmhartigheid. »

De man Gods glimlachte eveneens, en wijl wij er toch waren, bood hij mij aan zijnen tuin eens rond te wandelen. Eerst trof ik daar een lange dreef van rijk beladen perenboomen aan. De pastoor legde mij nauwkeurig uit hoe hij al die boomen zelf had geënt en opgekweekt. Wat verder leidde hij mij in zijne broeikassen waar heerlijke druiventrossen mij deden watertanden; daar lagen ook prachtige goudgele meloenen tusschen hunne lange groene bladeren. Met dit alles wenschte ik den eerwaarden Pastoor geluk. « Vriend », hernam hij op eenvoudigen toon, « de schoonste trossen alsmede de grootste meloenen zijn reeds weg. Vroeger heb ik hier ook abrikozen en perziken gewonnen, zoodat ik dezen zomer meer dan 500 frank van mijne broeikassen heb gemaakt. »

Dit koopmanswoord : « 500 frank van mijne broeikassen gemaakt » door eenen pastoor uitgesproken, klonk vreemd in mijne ooren. Mijne verwondering steeg nog, naarmate de brave pastoor mij de andere voortbrengselen van zijnen tuin aanwijzende, er telkens bijvoegde hoeveel zij hem hadden opgebracht. — Doch

hoe dwaas is hij, die oordeelt vooraleer tot het einde toe gehoord te hebben!

« Gij hebt nog het wonderste niet gezien », zoo sprak de goede man, toen hij, mijne hand vastgrijpend, mij achter de pastorij, ik wil zeggen achter het *huis*, naar een stalletje leidde.

« Hier is onze lammerenstal », zeide hij, en wees mij door de geopende deur vier lieve diertjes met sneeuwwitte vacht bedekt; « en hier verder staan drij schaapgeiten, en daar nog een kleine koe. Dit slag van koeien, moet ge weten, is eerst onlangs in het land aangekomen : zij geven veel melk en bereiken maar één meter hoogte. »

Ik bewonderde alles, maar 't bevreemde mij te gelijker tijd al meer en meer al die dingen in eene pastorij aan te treffen. Een pastoor te zelfder tijd hovenier, koopman en boer : wel dit ging mijn verstand te boven....

Vriendelijk noodigde mij nu de grijsaard uit om met hem het avondmaal te nemen. Alles was eenvoudig en smakelijk; groenten in zijn eigen tuin gegroeid, fruit van zijne boomen, werden op 's pastoors tafel opgedischt. De boter zelve was door de meid der pastorij gemaakt; en toen hij mij naderhand eene sigaar aanbood, verklaarde hij mij nog, met een zienlijk genoegen, dat die sigaar niet in eenen tabakswinkel gekocht, maar in zijnen tuin gewassen en ten zijnent gemaakt was. Een ware liefhebber van het buitenleven!

— « Maar, eerwaarde Heer Pastoor », zoo waagde ik eindelijk aan te merken : « het komt mij toch vreemd voor dat gij alles zelf wilt doen. »

— « Wel vriend, » antwoordde hij, met een zachten glimlach op de lippen, « dat is licht te verstaan. Het

is geenszins om het van mijne parochianen niet te moeten koopen : o neen, dat weten zij wel beter. Eer ik hier pastoor werd, had ik elders een klooster opgebouwd en naderhand nog eene pastorij beginnen te bouwen. Nu, aan 't bouwen besteedt men veel geld, en mijne beurs, dat kunt ge wel denken, was van de zwaarste niet meer. Ik dacht nu in vrede te mogen voortleven. Maar zie, daar komt op eens die schoolwet aan, en Zijne Hoogwaardigheid beveelt aan alle pastoors katholieke scholen op te richten. Er viel niet te weifelen; een goed herder moet zijne kudde bewaken, als de wolf haar wil aanvallen. Maar hoe eene school verkregen op eene armoedige parochie als deze? Een goed gedacht valt mij in; « zij zal er staan de school », riep ik verblijd, « ja spoedig en schoon! » Achter de pastorij woonde toen ter tijd eene brave vrouw, eene vrouw die, als eertijds Anna in den tempel, in de stilte des ootmoeds en des gebeds, het uur afwachtte waarop de Heer haar tot zich roepen zou. Ik ga tot haar, en sprak haar met een groot vertrouwen toe : « Rosalia, wilt ge mij uwe hoeve verkoopen? »

De oude vrouw stond verbaasd, maar ik hernam : « Het is voor een goed werk, mensch, om er eene katholieke school op te bouwen. »

Zij aarzelde. Wat wonder? haar gansche leven had zij dáár gesleten. Doch fluks, als tot bezinning gekomen, roept zij uit : « Komaan, als het toch voor God is, ja, Mijnheer de Pastoor. »

— « Wat moet ge er voor hebben, Rosalia? »

— « Wel, Mijnheer, zie : ik heb mijne hoeve overgenomen voor zóóveel. »

— « Ik geef u hetzelfde geld, en nog honderd frank daarbij, Rosalia, zijt gij tevreden? »

— « Ja ik, Mijnheer de Pastoor, maar 'k en heb geen ander huis om in te wonen. »

— « Welnu, gij kunt in uw huis blijven, totdat ik u eene andere woonplaats bezorgd heb; maar gij moet mij toestaan, dat ik van morgen af — al is de notariëele akte nog niet geteekend — moge beginnen te werken aan het opbouwen mijner school. »

De deugdzame vrouw was gelukkig, als iemand die eene schoone daad voor den hemel verricht heeft. Vóór den avond ontbood ik nog werklieden om 's anderendaags 's morgens te komen werken. Het plan werd ontworpen en uitgevoerd, en de school, welke wij morgen zullen bezichtigen, stond er op korten tijd, met een sierlijke woning voor mijn toekomstigen schoolmeester. Want aan een schoolmeester viel er nu ook te denken.

Onder de werklieden die aan mijne school arbeidden, kende ik er eenen, die er zeer verstandig uitzag en voor alles aanleg scheen te hebben. De jongen had in zijne jeugd een tamelijk goed onderwijs genoten in het lezen, schrijven en cijferen; maar eene normaal- of kostschool, die had hij niet eens gezien. Toen de school opgebouwd was, vroeg ik hem : « Wel, Karel, als ik u nu eens schoolmeester maakte, wat zoude u daarvan dunken? » Karel stond verbaasd, en kon niet gelooven dat het ernst was, wat ik zegde. Maar ik herhaalde hem mijn voorstel.

— « Ach! Mijnheer de Pastoor », was het antwoord, « gij zijt al te goed : ik zou dat gaarne genoeg doen. Maar hoe zou ik dit kunnen...... ik heb nooit *school gelegen*. »

— « Wees daarover niet bekommerd, Karel, daar zullen wij wel in voorzien. »

Ik zond den jongen bij een ervaren schoolmeester, om zich te oefenen, en na drij maanden was hij in staat mijne school te openen. 't Was feest, ja volop

feest in het dorp, toen de nieuwe school geopend werd; en sinds weten de inwoners niet hoe mij hunne dankbaarheid te betoonen. »

— « Maar, Mijnheer de Pastoor », viel ik hem in de rede, « bouwen is niet genoeg. Is het niet onbescheiden te vragen, waar gij aan het geld kwaamt om dit alles te betalen? Uwe beurs was immers leeg.... »

— « Kom, kom, vriend; de Voorzienigheid waakt over hare kinderen. Eenige der meest gegoeden van het dorp offerden met vreugd eene aalmoes; ik bedelde hier en daar wat bij mijne kennissen en vrienden, en vervolgens.... ik ging zelf aan 't werk. Zooeven toonde ik u mijnen tuin, mijne fruitboomen, broeikassen en boerderij; en ik zegde u onder andere dat mijne broeikassen mij wel 500 frank hadden opgebracht. Dat is nog al een rond sommetje, niet waar? Nu kunt gij wel begrijpen, dat ik, als geestelijke, geen handel kan drijven; dit zou een pastoor niet goed staan. Maar een braaf huisgezin woonachtig te Brussel, wordt gedurende het gansche jaar, van fruit en groenten voorzien door mijnen hovenier; aan andere vrienden zend ik van tijd tot tijd meloenen, perziken, abrikozen enz. : — zoodoende worden de geschenken uit mijnen hof meestal vergolden door andere geschenken in *klinkende munt*, die ik meer van noode heb; gij verstaat mij reeds : door aalmoezen voor mijne school en lieve kinderen. »

— « Wel, Mijnheer de Pastoor, ik wil u eenvoudig weg mijne vergissing bekennen. Ik begreep in den beginne niet hoe een pastoor zich met dat alles kon ophouden, maar nu heb ik den sleutel van het geheim gevonden : « *Omnibus omnia factus* », de liefde wordt alles voor allen.... »

— « Gij zijt de eerste niet, vriendlief, die zich aldus vergist; en daarover verwonder ik mij geenszins.

« Doe wel, en laat de menschen praten » : dit spreekwoord komt dikwijls te pas, geloof me vrij. Maar God geeft moed, en zoo geraakt men er door. »

De eerwaarde heer Pastoor had reeds verscheiden keeren op zijn horloge gekeken, en ook al eens doen opmerken dat het vrij laat wierd; maar hij verviel telkens op een nieuw onderwerp, dat hij, met een gullen lach, even smakelijk uiteenzette. De goede herder had reeds veel beleefd, en hij vertelde zoo eenvoudig en zoo treffend tevens, dat men bij het verhaalde met eigen oogen en ooren meende tegenwoordig te zijn. Toch eindelijk, nog eens zijn horloge uittrekkende: « Maar nu, geloof ik, is het tijd dat wij ons ter ruste begeven. »

— « Tot morgen uchtend dan, Mijnheer de Pastoor », sprak ik.

— « De H. Mis is om zes ure », riep mij nog de brave man, toen hij reeds den trap opging.

's Anderendaags, om half zes, werd ik gewekt door de meid, en bereidde mij in der haast om bij het H. Misoffer tegenwoordig te zijn. Het kerkje, welks toren ik daags te voren van verre door de bladeren had zien te voorschijn komen, was eenvoudig en netjes. Toen ik er intrad, waren er minstens reeds vijf en twintig menschen aanwezig. De diepste godsvrucht heerschte onder die eenvoudige geloovigen. Gedurende het ontbijt, dat op de Mis volgde, maakte ik den heer pastoor opmerkzaam op de naarstigheid zijner parochianen om, zelfs gedurende de week, de H. Mis bij te wonen.

— « Wel », antwoordde de grijsaard, « heden waren er niet veel : dikwijls zijn er tot honderd in het kerkje aanwezig. »

— « Hoeveel inwoners telt de parochie wel? »

— « Ongeveer 700. Ik wilde wel dat gij eens op den eersten Vrijdag der maand hier waart! Dan nadert al wie niet noodzakelijk te huis moet blijven, tot de Heilige Tafel, ter eere van het H. Hart van Jezus. O ja, 't is het H. Hart dat mijne parochie beschermt en zegent! »

Terwijl de eerwaarde heer Pastoor mij nog voortvertelde hoe hij eene zondagschool voor de jongens, eene voor de meisjes, en meer andere inrichtingen had tot stand gebracht, wandelden wij nog eens den tuin rond, en begaven ons naar de school die eigenlijk het doel van mijn bezoek was. Meer dan eens kwam een kleine ons te gemoet, roepende : « Geloofd zij Jezus Christus, Mijnheer de Pastoor. » — « Amen, braaf kind », antwoordde de man Gods, en drukte vriendelijk de handjes welke de kleinen tot hem uitstaken. Nu stonden wij voor een nieuw gebouw, van ongeveer 20 meters lengte bij 10 meters breedte. — « Hier in het eerste gedeelte is de bewaarschool; en dáár in het tweede, hebt ge de scholen der jongens en der meisjes. »

Wij traden binnen, en ik stond er over verbaasd, in eene dorpsschool zulke ruime en gezonde zalen aan te treffen. De vloer was van ciment zoowel in de school zelve, als buiten op de speelplaats, die om de kinderen tegen den regen te beschutten, grootendeels overdekt was. De kinderen stonden eerbiedig recht op, en op verzoek van den eerwaarden heer Pastoor, begonnen zij eenige lessen op te zeggen, die mij uiterst voldeden. Vooral had ik mijn vermaak, te zien hoe verstandig de nieuwe meester, die « nooit had school gelegen », met de kinderen omsprong.

— « Hoeveel leerlingen », vroeg ik, « telt uwe school, Mijnheer de Pastoor? »

— « De onderwijzer en de onderwijzeres hebben

zoo te zamen 120 grooten, en dan zijn er nog 100 kleinen op de bewaarschool. »

Toen wij buiten de school waren, fluisterde mij de eerbiedwaarde grijsaard in de ooren : « het is ongeloofelijk welk verschil er is tusschen de leerlingen, hier door mijn eenvoudigen schoolmeester gevormd, en die welke ik eertijds in de gemeenteschool ging onderrichten. Mijn meester heeft mijne verwachting volkomen beantwoord. Toen ook laatst de kantonale Opziener van het Katholiek lager onderwijs de school kwam bezoeken, getuigde hij rondweg dat hij nergens de school in een zoo bloeienden staat had gevonden als hier. Neen, neen, die schoolwet, met wat duivelsch inzicht ze ook *zij* ingevoerd, zal ik geene « *ongelukswet* » maar wel eene « *gelukswet* » heeten. Het heeft zeker moeite gekost om alles in orde te brengen; maar in droefheid gezaaid is in vreugde gemaaid! Nu toch zal men een godsdienstig, een christelijk onderwijs genieten; — en of een leerling daarom minder goed zoude leeren lezen, schrijven en rekenen : dat zou ik wel eens willen zien! »

— « Mijnheer de Pastoor, nog één woordje, als 't u belieft », zegde ik, den man, voor wien ik steeds meer en meer achting gevoelde, onderbrekende, « hoe vaart thans de gemeenteschoolmeester? hoeveel leerlingen heeft hij op *zijne* school? »

— « De gemeenteschoolmeester, — of de *geuzenschoolmeester*, zooals men hier gewoonlijk zegt — heeft nog 2 jongens en 1 meisje in zijne beide scholen : het meisje en één jongen zijn zijne eigen kinderen; de andere jongen staat, als zoon van een spoorwegbeambte, onder den invloed der Regeering. De vorige *cour*, of speelplaats der kinderen is nu in tweeën verdeeld : op één gedeelte heeft de meester aardappelen geplant, en het andere is nu een grasplein, waarop zijne geit staat te weiden. »

Bij dit laatste kon ik mij niet houden van 't lachen. Ik nam afscheid van den zoo eerbiedwaardigen man, en toen ik reeds verre van daar was, kwam nog zijne gulle vriendelijkheid mij voor oogen zweven, en al mijmerend voortwandelende dacht ik bij mijzelven :

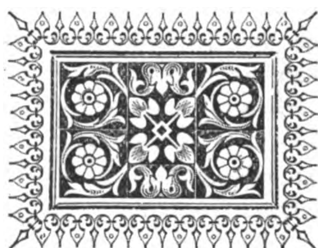
De liefde, de liefde, wat goddelijk vuur,
Dat eens uit den hemel op de aarde kwam dalen !
Zij zwicht voor geen arbeid, voor moeite noch duur :
Haar gloed, als het zonlicht, kent einde noch palen.

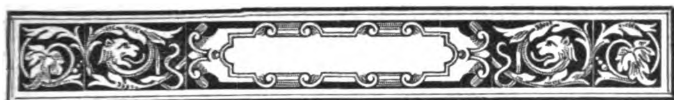
Weest duizend en duizenden malen gegroet,
Gij allen, die God van die liefde deed blaken :
Gij, rijken, die kinderen redt met uw goed;
Gij herders, die trouw op uw kudde bleeft waken !

O christene helden ! de Hemel is 't loon
Van zulke verdiensten. Maar reeds op dees aarde
Omvlechten we uw naam met een guldene kroon,
En loven uw daden, maar..... nimmer naar waarde!

A. M. VERSTRAETEN S. J.

VAN DEN LEVENE ONS HEREN.

ALS men de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde nagaat in de middeleeuwen, en bijzonderlijk als men eenen oogslag werpt op de gedichten, welke te dien tijde onder het volk verspreid waren, vindt men twee soorten van onderwerpen, waar de toenmalige dichters zich aan vasthielden. Tot de eerste klas behooren de zoogenaamde Romans of heldensagen : meestal spookachtige en overdrevene vertelsels van Karel den Groote, van de Ridders der Tafel-Rond en andere van denzelfden aard. De tweede kring vervat de *Legenden van Heiligen*, sproken over bijzondere, merkwaardige levensfeiten van dienaren Gods, en ook wel dichtstukken, waar de Zaligmaker zelf de hoofdrol in speelt. Dáar vindt men onder andere het episch gedicht : « *Van den Levene ons Heren* » : eene Nederlandsche Messiade uit de eerste helft der 13de eeuw, waar wij hier een weinig bij willen stil houden.

Reeds vroeger, in de 9de eeuw namelijk, was een dergelijk gedicht : « De Heljand » of Heiland, waarschijnlijk op bevel van Lodewijk den Vrome, in 't land verschenen. Hierin treedt de Zaligmaker op als een weldoende Vader, die met zijne talrijke kinderen het H. Land doorwandelt. In het stuk : « Van den Levene ons Heren », dat eenen waren epischen gang en

epischen gloed heeft, komt de Heiland voor naar het afbeeldsel, dat er de Apostelen ons in hunne Evangeliën van geteekend hebben.

't Is eigenlijk het aardsche leven van den God-Mensch, aanvang nemende in het stalleke van Bethleëm, en eindigende met zijne glorierijke Hemelvaart op den berg van Oliveten.

Zonder naam van den schrijver is het gedicht ontdekt geworden; doch uit sommige versregelen, die de dichter op het einde van zijn werk nederschreef en waar hij zegt :

Ende die clerc, die deze rime maecte,
Dierom pensde ende waecte,
Ende deghene, die schreef dit werc
(Was hi pape, was hi clerc)
't Was God ende onzer vrouwen ter eeren,

vernemen wij met zekerheid dat hij een kerkelijk persoon, of ten minste een geleerde was, die als zoodanig zijne opvoeding van de kerk ontvangen, en dus de bevoegdheid had verzen te maken.

Wat hij in zijn dichtwerk bedoelt, geeft hij in de inleiding zelve te kennen. Velen, zegt hij, velen waren er die zongen van wereldsche helden, van wonderen en bataillen :

Van Roelande ende van Oliviere,
Van Alexandre ende van Ogiere,
Van Waleweine ende van sire macht,
Hoe hi weder jeghen sine viande vacht;

doch dit alles, gaat hij voort, waren rijmen en dichten, weinig gemaakt om de ziel te sterken en in de deugd te oefenen. Daarom wil ik zingen van onzen Heer en Zaligmaker, het schoonste voorbeeld op den weg des Hemels :

Daerom wilicse in diesche leeren
Den volke dat wel sal eeren
onzen Here van hemelrike.

Gelijk wij reeds hiervoren zegden, *van den Levene ons Heren* is eene trouwe epische schets van den levenswandel Christi, zooals hij vermeld staat in de vier Evangeliën; dusvolgens kan men geheel natuurlijk in het gedicht de verdeeling onderscheiden, namelijk : de historische volgorde. -- Het eerste deel, dat ongeveer 920 verzen bevat, beschrijft de kinderjaren van den Zaligmaker : zijne vlucht naar Egypte, zijn leven in den vreemde en 't geen van zijne verdere geschiedenis gekend staat, tot zijn dertigste jaar, tijd wanneer Hij in 't openbaar verschijnt. — Het doopsel van Jezus en zijne drijjarige prediking voor het volk, maken, in ruim 1000 verzen, het tweede deel uit. — Het derde deel, dat een einde neemt met het tooneel der Hemelvaart, en ten minste de tweede derden van het werk besluit, toont ons het lijden, de dood en de verrijzenis, gevolgd door de menigvuldige verschijningen van den Verlosser.

Schilderachtige en levendige trekken, vol kracht en dichterlijken gloed, doorwemelen gansch het gedicht, en wisselen beurtelings af met zachte en streelende tafereeltjes, waar de naïveteit, bij onze oude dichters zoo vaak voorhanden, in al hare lieflijkheid en bekorende natuur doorstraalt. — Eenige stukken, van naderbij beschouwd, zullen den schrijftrant van den dichter en de manier, op dewelke hij zijnen goddelijken held voorstelt, beter doen kennen.

Hoe dondert de stem van den dichter, wanneer hij aan Herodes, den onmenschelijken kindermoorder van Bethleëm, de dreigende wraak des hemels aankondigt! — God, zoo luidt het, God heeft uwe euveldaden neêrgeschreven; nimmer heeft hij zijne wrekende macht vergeten, en de stem der onnoozele kinderenrei roept zijne straf over u..... En dan, zegt hij, dan werd zijn adem

Bitter als galle...
Binnen hem ne was bliscap no spel,
Hi was immer rouwich ende fel.....

Nimmermeer vond zijn zondig harte lust of vermaak,

Ende het volc verblide sich over sine straffe. —

Wonderlijk is de tegenstelling, die men twee bladzijden verder ontmoet. Grootsch en somber klonk het wraaksein over Herodes; stil en heimelijk, als de eenvoudige toon van den grijzen vader, die aan zijne kinderen een tooververhaal uit zijne jeugd vorenlegt, volgen de verzen elkander op, wanneer de dichter terugkeert naar de kinderjaren van Jezus, naar zijn huiselijk leven met Maria en den H. Jozef.

Als 't kint groot was (zegt hij) ende mochte gaen
Het en was niet wonder, het wies seer aen,
Het ginc spelen, het dede kinschede;
Maria was hem immer mede,
Daert metten kindren spelen ginc.
Geen een so scone was in den rinc...
Als sine kinschede was vergaen,
Dat Hem sijn moeder hiet, was gedaen :
Hi ginc om borne ende nam den pot
Deten te makene, (dit dede God);
Hi diende siere moeder sonder dangier,
Hi haalde hout, hi maecte 't vier.

Eene nog nauwere vergelijking zou men kunnen maken tusschen twee dergelijke afbeeldingen, waar de dichter de geboorte verhaalt van het kindje Jezus in 't stalleke van Bethleëm, en later als Christus te Jeruzalem de onteerders van zijn heiligdom uit den tempel drijft.

De verontwaardiging, die Hij gevoelt bij het zicht van de schandige handelwijs der Joden, is in het gedicht met kracht wedergegeven; als Jezus voor den tempel kwam, werd hij door eene zoo groote droefheid bevangen,

Dat zijn harte waende te scoren
als hem die sorghe kwam te voren,

en, ontvlamd van eene goddelijke gramschap, drijft hij de onwaardige vertreders uit zijn huis, dat :

— Geen coophuus zoude zijn, — maar een huis van gebed. — Hier rijst de Messias in al de waardigheid van zijne verbolgene majesteit, met recht heerschappij voerende over de werken zijns Vaders; in de kinderkribbe van het onbekende stalleke van Bethleëm rust zijne verdokene macht, arm en verlaten, maar die nochtans in alles, wat Hem omringt, in de volle glorieglansen van het goddelijk Kind, voor den dichter uitbreekt. Luistert :

Joseph tsavens hadde gesacht
Eene kribbe sinen esel ende gemacht.
Daer werd gheboren in dat suete kint
Soe suete gheborte no eer no sint.
Daert inde crebbe gheboren lach
Die esel vernam ende versach
Dat het was eene salighe dracht
Dat daer gheboren werd in den nacht.
Die esel liet daer sijn eten staen
Ende viel in knieghebede saen.

Niet minder schoon ontrolt zich het tafereel der geeseling en dood van den Heiland, en de ziel voelt zich diep ontroerd bij het verhaal der hartverscheurende en pijnlijke weeklacht van den Zaligmaker, doormengd met het schaterlachen der Joden en de laffe spotternijen van zijne bloeddorstige beulen.

Ons Here gaf wel menighe sucht
Daer na so werp so mensch mocht.
Hoe onsachte Jesus suchte gaf
Daar so mensch kolve slach
Om hem heffet ende sleet.

Doch die ijselijke foltering verzadigt den brandenden haat van het ontaard geslacht niet; het zicht van den weenenden Jezus hitst slechts hunne dolle verwoedheid aan.

Doen quam een ander jode gegaen
Tonsen here die stond gevaen
Ende brachte met hem een roedekijn
Ende gaft Jhesus in de hant sijn.

Geene verzachting in zijn lijden, men bespot en hoont den verlatenen koning. Deze, dien zij, eenige dagen geleden, in hunne juichende menigte ontvingen, die onder het zegevierende « Hosanna aan den zoon van David » Jeruzalem binnenreed, zal nu, niet meer als een teerbeminde vader onthaald, maar als een verachtelijke booswicht ter dood geleid worden. — Zeldzaam en verheven voor den tijd, waarin de dichter van den « *Levene ons Heren* » schreef, mogen de regelen heeten, die deze laatste stonden van den Verlosser wedergeven, en waar nog eens de treurige staat van Jezus eene boeiende tegenstelling maakt met het spottend vreugdevieren der verbasterde Joden.

Voorwaar, eene aaneenschakeling van zulke afwisselende verhalen duiden genoeg den grootschen en verheven gang van het heldendicht aan. Doch, alhoewel de dichter zijne beschrijving in vorm van epos opstelde, komen niettemin in het werk eenige stukken voor, die den stempel dragen van echt lyrische uitboezemingen, in dewelke de uittreksels : « Maria voor het kruis, Jezus tot de dood, » en de liefdevolle aanspraak van den Zaligmaker tot het kruis, de merkwaardigste voorstellingen uitmaken. Indien hij er met de hooge vlucht der lyrische zangers niet opstijgt, geeft hij ten minste eene welsprekende uitdrukking van het hertgevoel des goddelijken Heilands en zijner heilige Moeder.

Deze beschouwingen zijn voldoende om den stijl van onzen dichter en in 't algemeen van die der middeleeuwen te doen kennen. Eene zeldzame merkwaardigheid is de *manier*, op dewelke zij hunne helden

en personen doen optreden : gebruiken, gewoonten, kleeding, levenswijs, in één woord : gansch hun handel en wandel is dezelfde van den leeftijd des dichters. Mochte de hoofdpersonaadje hunner zangen dan ook al vóór den tijd van Christus geleefd, mochte hij veel eeuwen vóór den dichter bestaan hebben, immer verschijnt hij in hetzelfde gewaad, met dezelfde doenwijs, dezelfde kleuren, aan de jaren en gebruiken van den schrijver eigen.

Dat de dichter « *van den Levene ons Heren* » met het gebrek der middeleeuwsche schrijvers rijkelijk besmet is, getuigen verscheidene trekken uit zijn werk. Hij spreekt van missen, bisschoppen, priesters, munten, gewoonten enz... die in zijnen tijd bekend, maar die aan vroegere dagen vreemd waren. — Maria-Magdalena beklaagt zich over haar leven vol zonden, rouwmoedi belijdende :

Ic was in ledichheden blide,
Inne harde misse no getide.

Als de Zaligmaker voor den raad der priesters verscheen,

Doen sprak een jode, hiet Cayphas,
Die hen wa're wet spelde ende las,
Hi was haer *biscop* ende haer vader
Aen hem geloofde zie alle gader,
Hi seide : « kinder, hoort mine tale :
Ic ben u biscop van er alle. »

Van Christus' wijsheid sprekende, verzekert de dichter aan zijne lezers :

Dat hi hadde onwert selver ende gout.
Hi was oodmoedich, hie en was niet bout,
Hi conste fransseys, dietsch ende latijn,
Ende alle talen die nu zijn.

Op dezelfde manier gingen schilders, beeldhouwers en andere kunstenaars te werk, zoodat niet alleenlijk in boeken en gedichten, maar bij alle kunstwerken, die

in het openbaar moesten tentoongesteld worden, die zeldzame handelwijs onderhouden werd. Dit getuigt nog de prachtige reliequiekas van de H. Gudula, door Memlinc voltooid, en waar de schoonste en verhevenste ingevingen van den grooten geest insgelijks door dit gebrek aan plaats- en tijdschildering ontsierd worden.

Dat dit nu werkelijk uit onkunde zou voortkomen is moeilijk om aan te nemen, ingezien het groot talent van het meesten deel dier kunstenaren: maar integendeel, dat men zich naar de vatbaarheid der lezers schikte, voor dewelke men schreef; dat men voor het volk dichtte en kunstgewrochten bewerkte, kan men nog uit het hedendaagsche gebruik besluiten. Nu nog, immers, als men bij de landbewoners eenen Keizer-Karel of anderen held teekent, heeft hij hetzelfde voorkomen van onzen tijd, en als men een herders- of kerstliedje hoort zingen, krijgen nog het stalleke van Bethleëm en het kindje Jezus dezelfde kleuren en dezelfde voorstelling van hetgeen wij alle dagen voor oogen hebben.

V. VAN DER PERRE. †

VLAAMSCHE BELANGEN.

DAVIDSFONDS.

WIE twijfelt er aan, dat de Vlaamsche taalstrijd met elken dag eene meerdere ontwikkeling neemt, dat de rechten der moedertaal eindelijk ook in de hoogere kringen der samenleving, meer en beter gekend en erkend worden? En wie onzer Vlaamsche kampers, die al eenige jaren heeft meegedaan, ziet niet met voldoening terug op de afgeloopene baan en met hoop de toekomst in?

Zoo wij den toestand van vóor een dertigtal jaren vergelijken met dengene van den huidigen dag — welk een hemelsbreed verschil is er niet waar te nemen! Toen, althans, waren verreweg de meeste kampers voor ons recht kinderen uit de volksklasse, hier en daar wel wat al te schroomvallig gerugsteund door mannen van hoogeren rang, die niet geheel vrij waren van vooroordeelen, twijfelmoed, en weinig schitterend door karakter. Dit bleek niet enkel in 't bijzonder gesprek, in de letterkundige vereeniging en in de wetgevende vergadering, maar ook in het dagblad, waar men begon acht te slaan op onze Beweging en ze soms geliefde aan te moedigen met een woord van sympathie. Wilt gij voorbeelden? Doorblader de redevoeringen en dag-

bladen van dien tijd, en gij zult zien dat de eisch, al de leden des Belgischen Staatsgezins een gelijk recht te doen genieten, onaannemelijk werd verklaard. Het Vlaamsch op onze munt — 't was eene bespottelijke overdrevenheid. Het Vlaamsch in 't onderwijs — 't was onmogelijk. Het Vlaamsch vóor het gerecht — er viel niet aan te denken : rechter, beschuldiger en verdediger moesten vrij zijn. Het Vlaamsch in het leger — 't was een gevaar. 't Scheen bij de bestuurders der Staats- en der katholieke inrichtingen een ordewoord te zijn : sympathie genoeg (met woorden), voor de heropbeuring der volkstaal, maar niets, althans weinig meer. Men veranderde niets in de scholen, waar men gezag of invloed kon uitoefenen; men zou, om niets ter wereld, het Vlaamsche recht in een dagbladartikel hebben erkend zonder er algauw de gesteriotypeerde phrase in te duwen : « Mijden wij ons van alle overdrevenheden », welke bij de verdediging van de beste zaak der wereld te voorschijn treden. »

En buiten den engen kring onzer kampers en taalliefhebbers — hoe werden onze klachten met een minachtend schouderophalen hier, met een hooghartig « neen! » elders bejegend, juist als lagen wij onder den hiel van den Pruis of Rus, die beide met zulke onmenschelijke hardnekkigheid den armen Pool, als zou hij van onedeler bloed en minder waarde zijn, vertrappen!

Dat bittere lot heeft de Vlaming verduurd, ofschoon niet zonder luid te klagen en ofschoon de vurigste zijner kampers, dichters en redenaars, de baatzuchtige, eigenzinnige verdrukkers met hunnen vloek vervolgden. De Vlaming heeft geleden, ja, ondervindende dat het licht der vrijheid en der beschaving niet voor hem mocht schijnen gelijk voor den in alles bevoorrechten Waal; omdat hij, bewust van de ellende zijns eigenen lots,

voorzag wat het lot zou worden zijner kinderen, indien de uitslag des kamps niet beantwoordde aan zijne verwachting. Maar hij heeft ook gestreden, onverzettelijk gestreden, zonder vaar of vrees voor de overheid en het ijdel geraas des vijands; zonder zich te laten neerslaan door de lafheid eeniger moedeloozen, die al hun levensgeluk zochten in het *dolce far niente* en niet waren opgewassen tegen den schamperen lach der dwazen; zonder te wanhopen, als er eens een wapengezel, wie eene (te duur gekochte) gunst of eene onteerende verbetering van maatschappelijken stand verkieslijk scheen boven de geringe, maar eerlijk verworven positie van gister — het vaandel verliet.

Zeker, de strijd is verre van geëindigd; wij zijn nog niet op de hoogte, vanwaar wij, eenen blik in het ronde werpende, God zullen danken voor de zegepraal, aan onze wapenen verleend; maar wij mogen 't zeggen : ons recht, in de Vlaamsche streken ten minste, is algemeen erkend. Nu zal hier geen man meer opstaan, die den oorlogskreet tegen ons zal aanheffen; nu treedt niemand meer op, die verlangt iets te worden in den Staat, hetzij door behulp van de Vrijmetselarij, hetzij door de stemmen der Roomschgezinden, of hij brandt, openbaarlijk, zijn offer aan de Vlaamsche beweging. De Vlaamschgezinden, wier leger tot eene ontzagwekkende menigte is aangegroeid, worden ontzien, rechts en links, en rechts wel meest, omdat dáar geene banden zijn die den vrijen wil onderdrukken; omdat niemand van ons, in de verdediging van Recht en Rechtvaardigheid, een ander hoeft in de oogen te zien. — Het Vlaamsche leger groeit aan, in stad en dorp, dank vooral aan het *Davidsfonds*, dat reeds tot in de nederigste gehuchten van het Dietsche land zijne verkleefde aanhangers vindt, met welks talrijke schriften de voorvader-

lijke godsdienstzin, en de liefde voor de taal, en de verkleefdheid voor alles, wat ons roemrijk verleden kenmerkte, dag aan dag worden verbreid.

Het jaar 1886 ving voor de Vlamingen onder recht gunstige voorteekens aan. Wij hebben, God zij dank! een Staatsbestuur, dat niet alleen aangeklaagde grieven ten spoedigste herstelt, maar die zelfs laat opzoeken; dat niet alleen het gebleken onrecht te niet doet, maar de gelijkheid tusschen de beide rassen, die ons land bewonen, wil tot stand brengen, zelfs tegen de goesting dergenen, die of uit louter misverstand, of uit sluwe politieke berekening, begeren dat de sedert vele jaren aangeklaagde ongelijkheid zou gehandhaafd worden.

En onze geestelijke overheid — zou zij onverschillig blijven aan de klachten, die van alle punten des lands tegen de vanouds ingewortelde verfransching zijn opgegaan? Zij — die, gelijk vader WILLEMS opmerkte, in alle tijden het heiligdom der taal evenzeer als het heiligdom der religie geëerbiedigd heeft? Geenszins! Overtuigd dat zoowel de zedelijke als de stoffelijke wedergeboorte onzes volks afhangt van de kennis en beoefening der taal, in welke het denkt, en bidt, en spreekt, de geestelijke overheid wedijvert daarin met den Staat. Allen toch hebben wij in de tijdschriften de schoone verklaring gelezen van HH. Hoogw. den Aartsbisschop en de Bisschoppen van België, waarin zij zeggen : « dat niets hun nauwer aan het hart ligt dan de Vlaamsche taal te doen kennen en liefhebben in hunne gestichten van onderwijs; dat, in hunne oogen, het op onze dagen een *plicht* is, zich toe te leggen op de studie der Vlaamsche taal; dat zij, meer dan iemand, er belang bij hebben priesters te vormen, die het Vlaamsch volkomen machtig zijn met de pen en met

de tong; dat, te beginnen van Paschen eerstkomende, den Vlaamschen kinderen de catechismus in 't Vlaamsch zal geleerd worden, en, van October af, onze taal in het program der katholieke scholen van middelbaren graad de plaats zal bekleeden, waar ze recht op heeft. »

Hoe gaarne zouden we deze heuglijke tijding laten volgen door de mededeeling dat er op elk gebied, aan iedere zijde van het Vlaamsche kamp, even ernstig en rechtzinnig wordt gearbeid tot de volle erkenning van ons taal- en volkenrecht! Maar wij hebben ook een geval te vermelden, dat eenen droevigen weerklank in het land heeft gehad : de nakende bespreking, in de Kamer der Volksvertegenwoordigers, van 't wetsvoorstel-Coremans, hetwelk de Vlaamsche betichten onder 't opzicht van beschuldiging en verdediging gelijk stelt met den Waalschen, gaf te Gent aanleiding tot een laf, schandelijk achteruitdeinzen. Tegen dat voorstel was namelijk een ander ingediend door eenen der Gentsche afgevaardigden, en strekkende om de door Coremans bekrachtigde gelijkheid te verminken bij middel der bepaling, dat het den verdediger zoude vrij staan de taal te gebruiken, welke hem beliefde.... Een aantal hoofdmannen van het *Willemsfonds*, deel makende van de *Vlaamsche Conferentie der balie van Gent*, sloten zich aan bij dit nieuwe voorstel, dat geen ander gevolg kan hebben dan de wet van 1873 eene doode letter te maken. — Waarom den Vlaming zelfs nog minder recht toegekend dan de ongelukkige Pool, vóor de vierschaar komende, geniet? Waarom voor een handvol franschgezinde, trotsche, luie advocaten, de ongelijkheid, waartegen reeds 40, 50 jaren wordt geprotesteerd, in stand gehouden? — Want, ja, trotsch en lui moeten ze zijn, zij die, reeds van hunnen schooltijd af, wel nu en dan iets moeten gelezen hebben van hetgeen men de

Vlaamsche Beweging noemt; die onze eischen moeten kennen, en wel weten dat deze, hoe traagzaam ook, toch aanhoudend één voor één tot bevrediging komen. Hadden die rechtsgeleerden één greintje gezond verstand, één greintje moed in 't lijf, al lang zouden zij de dringende noodzakelijkheid hebben ingezien om zich de taal eigen te maken van het volk, in welks midden zij leven, door welks gunst zij hopen eenen naam aan de balie te verwerven!

Wij noemden zooeven het *Willemsfonds*; maar wij erkennen, dat het rechtsverminkend voorstel-Devigne (hoewel in den grond misschien een politieke list), niet om politieke beweegredenen is bijgetreden geworden : katholieke gelijk liberale fransquillons hebben 't onderteekend. Edoch den diepen afkeer, de luide afkeuring, met welke die schandelijke daad is onthaald geworden; de verontschuldigingen, tot welke zekere onbedachte onderteekenaars van het tegen-voorstel zedelijker wijze hebben moeten besluiten, is reeds eene eerste straf, in afwachting dat de Kamer, tot welke het *Davidsfonds* zich heeft gericht om het voorstel-Coremans te stemmen, uitspraak hebbe gedaan. Laat dit geval eene les zijn voor de flauwhartigen en voor de schijn-Vlamingen, die in zekere gelegenheden onze voorspraak en gunst komen bedelen, en dat zij zich herinneren dat geene zelfzuchtige berekeningen in de weegschaal te leggen zijn tegen het beginsel van Recht en Gelijkheid, om 't even op welk gebied. — Willen wij vooruitgaan, willen wij de achting winnen onzer tegenstrevers en de onverschilligen naar onzen kant doen overhellen, laten wij mannen zijn van één stuk, mannen van karakter, voor niemand achteruit deinzende. Te dien prijze alléén is de zege te behalen.

Het *Davidsfonds*, dat weinig kans heeft gehad met zijne twee jongste prijskampen (*novelle* en *muziek* op liederen) heeft andermaal het strijdperk voor de jonge kunstliefhebbers ontsloten :

Al de Vlaamsche toondichters, deel makende van het *Davidsfonds*, worden tot het samenstellen van *Liederen* en *Concertzangen* uitgenoodigd.

Aan de bestgekeurde gewrochten zullen prijzen worden toegekend, beloopende voor ieder van 100 tot 50 fr.

De stukken, die niet aan de wetten der toondichtkunde zouden voldoen, of die bij gebrek aan schoonheidsgevoel, vorm of goeden smaak ongenietbaar zouden zijn, zullen van de hand gewezen worden zonder verder onderzoek.

De mededingende stukken, duidelijk geschreven, worden ingewacht tegen 1 October 1886 bij den heer P. WILLEMS, algemeenen Voorzitter van het *Davidsfonds*, Brusselsche straat te Leuven.

De bekroonde stukken blijven het eigendom van het *Davidsfonds* gedurende drie jaren, aanvang nemende met den dag van de uitspraak der jury. Na het verloop dezer tijdruimte gaat het uitgevingsrecht over aan den toondichter.

Van ieder gewrocht, door het *Davidsfonds* bekroond en uitgegeven, zal de toondichter tien exemplaren ontvangen.

Ieder stuk, of elke verzameling van naar prijsdingende gewrochten van éénen en zelfden toondichter, moet voorzien zijn van eene kenspreuk, welke men zal herhalen op den omslag van een gesloten briefje, hetwelk den naam en 't adres van den mededinger zal bevatten. Op geenerlei wijze mag de mededinger zich aan de leden der jury bekend maken.

Hier volgt de lijst der gedichten, bekroond in den prijskamp, in 1884 door het *Davidsfonds* uitgeschreven en onder welke de toondichter eene keuze te doen heeft. *(Andere muziek dan op een der onderstaande gedichten geschreven, zal voor den prijs niet in aanmerking worden genomen) :*

De Bloedkapelle
De Vlaamsche Vlag
Zanglust
Mozes' smeeklied
Avondlied
Vergeet mij niet
David's klaaglied
Ik ken
Danklied aan God
Sneeuwklokje
Spelevaren
Ondergang der zon
Des avonds
Lied van de zwaluw
Zonsopgang.

Deze stukken zijn gedrukt in het *Jaarboek van het Davidsfonds* voor 1885.

Voor de novelle vraagt men een werk van omtrent 150 bladzijden, berekend volgens den gewonen druk der uitgaven van het *Davidsfonds*. Het moet geschreven zijn in de aangenomene spelling.

Er zullen, bij genoegzaam erkende verdiensten, twee prijzen toegekend worden : een van 300 fr. en een van 200 fr.

De bekroonde werken zijn het eigendom van het *Davidsfonds* gedurende twee jaren, te beginnen van het tijdstip der uitgave.

De handschriften moeten ingezonden worden vóór 31 December 1886 aan den heer P. WILLEMS, algemeenen voorzitter, te Leuven. De overige voorwaarden zijn als naar 't oud gebruik.

De medegaande briefjes der *bekroonden* alléén zullen, in zitting des Hoofdbestuurs, geopend, en de andere onmiddellijk daarna verbrand worden.

Een derde prijskamp is uitgeschreven, ditmaal door den heer ED. MARTENS, hoogleeraar te Leuven, en wel ter gelegenheid der 25e verjaring van de stichting der *Maatschappij van Plantenkunde van België*. Deze vereeniging stelt zich voor, de elementen van een beredeneerd *Idioticon* der Nederlandsche volksnamen van planten te vereenigen, welke *thans* in Belgie, in de naburige Provinciën van het koninkrijk der Nederlanden en het Noorder-Departement, gebruikt worden.

Te dien einde doet zij eenen oproep aan al de deskundigen, welke, op de verschillige punten van het Vlaamsche land verspreid, haar in deze taak zullen willen helpen.

Zij looft eenen eersten prijs van 300 franken en eenen tweeden van 200 franken uit voor de verdienstelijkste bijdragen als getal en als waarde der geleverde inlichtingen.

Zij hecht een groot belang aan de juiste aanwijzing der plaatsen, waar de volksnamen, die men haar zal doen kennen, *op onze dagen* in voege zijn, en vooral aan de nauwkeurige en klare aanduiding der planten, waarop deze namen toegepast worden. In geval er hieraangaande eenige twijfel bestaat, zal een gedroogd exemplaar der plant den naam moeten vergezellen.

Inlichtingen over de woordafleiding der volksnamen en over hunne vergelijking met oude Vlaamsche namen, of met namen, welke tot andere talen behooren, zullen gunstig onthaald worden.

De ingezondene bijdragen moeten in het Vlaamsch of in het Fransch opgesteld zijn.

Zij zullen vóór den 24 April 1887, op het secretariaat der Maatschappij (Staats Kruidtuin te Brussel) naamloos, doch met het gewone gesloten briefje en kenspreuk, moeten besteld worden.

In eene der zittingen, welke ter gelegenheid der viering van de 25ste verjaring der Maatschappij zullen gehouden worden, zullen de schrijvers der bekroonde bijdragen een diploma ontvangen, vergezeld van den toegewezen prijs.

Ziedaar dus werk voor muziekdichters, romanschrijvers en taalvorschers. Het *Belfort* wenscht vurig, eene bekroning in elken prijskamp te mogen doen kennen.

Om te eindigen — eene goede tijding aan onze geleerden en taalliefhebbers. Profr (P.) WILLEMS, de waardige Voorzitter van het *Davidsfonds*, heeft sedert maanden een werk op 't getouw, dat opgang zal maken. Wij bedoelen de vergelijkende spraakkunst van al de Nederduitsche gewestspraken in Zuid- en Noord-Nederland, Fransch-Vlaanderen en Duitschland. Meer dan 200 medewerkers, gekozen onder de schrijvers of taalbeoefenaars der verschillige gewesten, zijn hem behulpzaam in dien moeilijken arbeid, die, wij durven 't verhopen, gedijen zal tot een reuzenwerk, dat aan de studie onzer taal eenen onschatbaren dienst zal bewijzen. Men denke echter niet dat een werk van dien aard met spoed kan opgesteld worden : zij, die er naar verlangen, zullen nog wel een paar jaren geduld moeten hebben. Maar de wachter zal niet verliezen, daar de Leuvensche professor aan de taalstudie al de vrije oogenblikken besteedt, waar hij over kan beschikken.

D.

AAN ONS BELFORT.

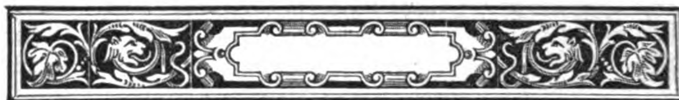
GEGROET, o zegezuil der vrijheid van Gemeente!
Gij, fiere burcht van 't volk die in uw trouw gesteente
'S Volks rechten hield bewaard
Gewonnen door zijn vlijt, gehouden door zijn zwaard.

In de ijzren kist met zeven sloten,
Lag dáár de keure en 't poortersrecht —
Het *Kalfvel* — aan wiens hoek de landvoogd
Zijn aadlijk zegel had gehecht.
o Vlaming, blijf den schat der vaderen,
Hun trouwe aan recht, aan land en God,
In uwe ziel verzegeld houden
Vast — onder zevenvoudig slot.

Daar, op de hooge gaanderijen,
Daar hield de stedewachter stand,
En seinde 't op zijn zilvren horen
Als 't feesttocht was of storm en brand.
Hou wacht, o Vlaming, op de wallen;
't Is uur van nacht en oorlogstijd;
Hou wacht! en, waar de vijand nadert,
De wachthoorn tuite : ***waak en strijd*** !

Daar hing de klok van storm en zege,
De Roeland, die, getrouwe tolk,
Zijn kleppen en zijn luiden leende
Aan 't leven van het Vlaamsche volk.
Klink door ons streke, Vlaandrens klokke,
Gij, schoone en heldre moedertaal,
En lui door Gent en over Vlaandren
Ons strijdleus en ons zegepraal.

Oostakker. H. CLAEYS.

ONZE LEESTAFEL.

WIJ zijn niet van zin in 't **Belfort**, al het letterkundig en wetenschappelijk nieuws mede te deelen : wij zullen alleenlijk trachten op vaderlandschen bodem en in den vreemde het keurigste uit te lezen en te verzamelen om onze lezers aangaande de bijzonderste wetensweerdigheden te onderrichten.

Loquela. — 't Noorden beleeft de blijde dagen niet meer der groote en kostbare taalkundige tijdschriften van vroegere dagen. In 't Zuiden kunnen wij ons gemakkelijk getroosten met *Loquela*, het nooit volprezen taalblad van den weergaloozen meester Guido Gezelle.

Bl. 54 en 54 staat de wetenschappelijke uitleg van den geslachtsnaam *Tydgat*. Er wordt gegist, en Loquela zou wel mogen verder gaan, dat Tydgat, de *kate* de woonste is van Tyde, een germaanschen mansname die verscholen zit in de maagschapsnamen Tydens, Tydeman, Tieman.

In nº 9, Jaarmesse 1886, worden de stafrijmende spreuke, de gelijkduidige woorden, *botten en beenen* uitgeleid. Het woord *botten*, waaraan de Franschen hun tot nu toe onuitlegbaar woord *botte* ontleend hebben, wordt in al zijne gevarenissen van in 1475 tot in 1884, in zijn levend gebruik, in menigvuldige volksspreuken opgespeurd, en met de volgende bediedenissen bevonden :

Botte : 1º beenderig deel; 2º been met levend

vleesch bekleed; 3° been, voor het geheele inwendige en uitwendige lijf; 4° een been dat niet schuiven wil, een belet.

Dr Schliemann. — Wie heeft er niet hooren spreken van de vermaarde ontdekkingen van Dr Schliemann in Klein-Asia en Griekenland. Eerst heeft hij de beschrijving uitgegeven der puinhoopen van Mijcenes, met de kernachtige en leerzame inleiding van eenen zijner vrienden. In de stad heeft de geleerde navorscher de koninklijke graven bloot geleid : en de studenten der grieksche letteren kunnen daar eene schoone aanschouwelijke les van zaken genieten. Die gading hebben kunnen nu ook de fransche vertaling krijgen der wondere vondsten van H. Schliemann in Klein-Asia. De onvermoeibare oudheidkundige heeft tot Kissarlik allerlei schatten uitgedolven, kostelijke metalen, vreemde kunstvoorwerpen uit Assyrië en Egyptenland, en eene verbrande stad, het oude Troja, met hare muren, hare gebouwen, hare sterkte teruggevonden. De arbeid van Dr Schliemann wordt in een prachtigen boek met prenten en kaarten, ten oorboore van Geschiedenis en Letteren verneembaar gemaakt. Kregen onze studenten dat te aanschouwen, misschien zouden zij wat meer smaak vinden, in 't leeren van de grieksche oudheid.

De Leering van Darwin en de Katholieken. — « De aaneenschakeling der dierlijke gedaanten, volgens eene of verschillige reken, de overgang die soms moeielijk verneembaar is van de eene geslachtsafdeeling tot de andere; de overgang tusschen verschillende nu bestaande geslachtsafdeelingen in verdwenen soorten zoo menigmaal bespeurd, dat alles behoort tot de geschiedenis. Die wezenlijk bestaande zaken pogen de geleerden door verschillige wetenschappelijke veronderstellingen uit te leggen. Lamarck heeft gezeid : « De band tusschen de verschillige soorten is een band van afstamming : de afdeelingen die wij geslachtsafdeelingen heeten, komen voort door de afwijking, natuurkeus, verbastering of verbetering van voorbestaande oorstammen, die waarschijnlijk eenvoudiger waren. » Anderen hebben gezeid : « Al de nu bestaande dierlijke gedaanten bestaan sedert de schepping en zij volgen malkander op bijna zonder eene wijziging. » Deze laatste leering kan verdedigd

worden. Geleerden, als M. de Quatrefages, houden ze staan. De zaak in den zin der beide richtingen begrepen blijft op het wetenschappelijk gebied, zonder eenig zedekundig gevoel te kwetsen. »

(*Polybiblion. Nov.* 1885.)

Dietsche Kunstwoorden. — Uit den achtsten jaargang van *Noord en Zuid* teekenen wij de volgende woorden aan van J. Verdam : « Laten wij niet langer onze volzinnen doorspekken met aan allerlei vreemde talen ontleende woorden, en ons gesprek maken tot een lappedeken of staalkaart van internationale taal... Laten wij spreken van *geldmiddelen* voor *financiën*, van *vermaken* voor *amuseeren*, van *herstellen* voor *repareeren*, van *praal* voor *staatsie*, van *zeezaken* voor *marine*, van *uitkomsten* voor *resultaten*, van *staatsmanskunst* voor *diplomatie*... enz... Laten wij trachten voor nieuwe begrippen een goed Nederlandsch woord te scheppen, waarmede wij onze taal verrijken en laten wij niet uit gemakzucht en sleur het vreemde woord blijven gebruiken, wanneer er een zuiver Nederlandsch voor is gevonden of te maken is. » VIII, bl. 220-221.

Dat is eene schoone leering uit Noord-Nederland; laat ze toepassen in West-Vlaanderen; laat geleerde professors hand aan de penne slaan om de vervlaamsching van 't onderwijs te bereiden en de wetenschappelijke benamingen der wiskunde te verdietschen en luistert naar het oordeel van *Noord en Zuid* : « *Rond den Heerd* » geeft sedert weken lijsten van verdietsche Fransche kunstwoorden uit de mathemathische wetenschappen, ellenlange lijsten van niets dan archaïsmen en neologismen! alsof er nooit een boek in 't Nederlandsch over die vakken geschreven werd! alsof in het geijkte Nederlandsch al de kunstwoorden dier vakken niet reeds bestonden en gangbaar waren! » *Rond den Heerd* diende eens die geijkte benamingen te wegen.

De Tempelridders. — In de *Revue de Champagne et de Brie*, aflevering van October, staat er eene bijdrage van den eerw. heer Roussel over de plichtigheid der Tempeliers. Als men de plichtigheid der Tempeliers aanveerdt, wordt alles klaar in het geding hunner veroordeeling; als men ze verwerpt, kan men

niets meer uitleggen. De eerw. heer Roussel oordeelt, maar niet onwederroepelijk, dat J. de Molay en zijne Tempeliers plichtig waren.

Richepin. — In de *Revue Générale*, aflevering van Januari 1886, staat er eene letterkundige beoordeeling te lezen over Richepin : zij toont ons waar de letterkunde onzer eeuwe van afgrond tot afgrond gezonken is, omdat ze van de ware grondbeginselen is afgeweken. Het oorbeeld van Richepin is de Tournische stam, zonder God, zonder wetten, zonder vaderland — en nochtans die man is dichter; zijne inbeelding is warm en prachtig; zijne taal is rijk en ongewrongen, en daarbij is hij geleerd.

Curaçao. — 't Is genoeg geweten dat onze moedertaal in de vijf werelddeelen in gebruik is. In de Romaansche spraak van 't eiland Curaçao, dat aan Nederland toebehoort, zijn er eene menigte Dietsche woorden bewaard. Eenige staalkes om te oordeelen over de Curaçaosche taal. In de Litanie van O. L. V. vinden wij : *Toren di David; Toren di ivoor; Lammetje di Dios, koe ta kita picar di mundoe, spaar nos, senjor.*

Folk-Lore. — Onlangsleden is er een boek verschenen van den franschen graaf de Puymaigre, Folk-Lore geheeten. Hij deelt de regels mede die de zanters op den akker der volkswijsheid moeten geleiden. Sprekende van onze Vlaamsche taal zegt hij dat ze aan de vreemde werkers om zoo te zeggen onbekend is. Dat mag wel daaraan liegen dat wij tot heden toe onze schatten in de wetenschappelijke wereld niet deden gelden. De schrijver geeft eene lange bijdrage over de legende : *La fille aux mains coupées.* Die sage, die hij in alle landen opspoort, moet ergens in verband zijn met de legende van Sinte Holpe, wier name onder 't volk in Vlaanderen bekend staat.

De Nederlandsche Geslachtsnamen. — Een groot werk, van onschatbare weerde, waar de Vlaamsche bladen reeds met den meesten lof van gesproken hebben, is het volgende :

De Nederlandsche Geslachtsnamen, in oorsprong, geschiedenis, en beteekenis door Joh. Winkler. Twee stukken. Haarlem, Tjeenk Willink. 't Gene vooral merkweerdig is en eigenaardig in de taalkundige navorschingen van Johan Winkler, 't is de diepe en duidelijke leering aangaande de vadersnamen, die als grondsteen geleid worden van den taalkundigen uitleg van een groot getal maagschaps- en plaatsnamen. Die leering is in Vlaanderen nog te weinig in zwang en diende veel meer gekend en toegepast te worden. Johan Winkler is uitnemend zeker in zijnen uitleg. Eén voorbeeld onder duizenden. Ik leze, bl. 343, dat *Grijspeerdt* uit Grijsperre verbasterd is, 't gene grijs hoofd te bedieden heeft. Men zou soms geneigd zijn om dat te loochenen. Eenige dagen later kom ik den geslachtsnaam onder de gedaante van Van Grijsperre in een nieuwsblad tegen.

H. Bernardus in Vlaanderen. — In de *Revue des Questions Historiques*, afl. van October, 1885, staat er eene merkweerdige bijdrage, *Saint Bernard et la seconde Croisade*, waarin de reize van den H. Bernardus in Vlaanderen beschreven wordt, en zijn bezoek in verschillige steden bevestigd.

Renan. — De brief uit Parijs van Dancourt, met zijnen rechten naam Adolphe Racot geheeten, ontleedt ons in de *Revue Générale* van Januari 1886 het wijsgerig tooneelspel van Renan : *le prêtre de Nemi.* Nog een die eene groote geleerdheid en eene verbazende en verleidende kracht van taal en schrijftrant ten dienste stelt der bittere loochening. Zijn schrijven zit vol droevige wanhoop en vernietigt alles, waarop de godsdienst, het huiselijk leven, de staatsvoorzichtigheid gesteund gaan.

De oude Belgen. — De laatste aflevering van 1885, der *Revue des Questions Historiques*, maakt ons het werk bekend van Ernest Desjardins : *Géographie de la Gaule.* Daarin leeren wij dat de oude Belgen in 't land der Gallen geen afzonderlijk volk uitmieken, maar volksstammen waren, deels van Germaanschen, deels van Keltischen oorsprong.

De Aziatische geleerden ter school te Leuven. — Drie distours van Bombay hebben pas in het licht gegeven, in het Gujerati, de gesprokene taal der Parsis van Indië, eene vertaling van den Yaçua en der Gâthâs.

Zoo ooit een feit opmerkensweerdig is in het internationaal verkeer der Letteren, dan zal het toch dit wel zijn, dat geleerden van Azië, dat het Parsisme zich tot Europa wenden om de verklaring van zijne godsdienstboeken te hebben. Immers is die vertaling in het Gujeratisch gemaakt, niet volgens den tekst in de *Zend*-taal, maar volgens de Fransche vertaling van de Harlez, professor aan de Hoogeschool van Leuven. Aan hunne vertaling hebben de Aziatische schrijvers talrijke en welgekozene aanteekeningen toegevoegd, en die hebben ze ook alweer ontleend aan het werk van den Leuvenschen Hoogleeraar.

(*Wetenschappelijke Nederlander*, 1886.)

Petit Cartulaire de Gand. — Dat is het werk van onzen mede-opsteller, den geleerden heer Fr. de Potter, dat bij onze uitgevers is verschenen. Wij willen over dit geschiedkundig boek eenige beoordeelingen overnemen : « Een nieuw werk dat men aan de pen van Fr. de Potter en aan de uitgevers S. Leliaert, A. Siffer & Ce, te Gent, heeft te danken, is telkens eene verrijking en een nieuwe luister onzer letteren. Nu hebben wij alweer kostbare Archieven zien ontginnen, die voor alle Nederlanders van belang zijn, want de stad Gent heeft gedurende twee eeuwen eene eerste viool in de 17 Nederlanden, ja, in Europa, gespeeld. (*Wet. Nederlander*, 1886, bl. 21.) M. de Potter verschaft ons in zijn werk meer als twee honderd stukken aangaande de beslissingen van de wethouders, de nijverheid en de neringen der burgers. (*Revue des Quest. Historiques*, 1886, bl. 279.) — Deze kleine maar belangrijke verzameling van Gentsche oorkonden verdient ten volle de aandacht van allen, die belang stellen in de beoefening der geschiedenis... Het verschenen werk bevat honderd zes en tachtig oorkonden, waarvan de eerste dagteekent van 1178 en de laatste van 1795, en in een aanhangsel zijn er nog acht en twintig opgenomen. Het oudste stuk, van 1178, handelt over het privilege van het kapittel van S^te^.-Pharaïlde, betref-

fende de scholen te Gent... Verzoek van het magistraat aan de regeering om de opengevallen betrekking van grootbaljuw te Gent te doen vervullen door iemand die Vlaamsch verstaat (1636).... Uit de latere oorkonden blijkt meer en meer de achteruitgang der stad, en eindelijk wat Gent te lijden heeft gehad als deel der Fransche Republiek. (*De Portefeuille*, 1886, bl. 698.)

Eene nog gunstiger beoordeeling, onderteekend door graaf de Limburg-Stirum, komt voor in de laatste aflevering van den *Messager des sciences historiques*.

Oudheid- en Geschiedkundig Congres, te Antwerpen. — In de *Vlaamsche School*, van dezen jaargang, vinden wij bl. 14 een leerzaam verslag over de werkzaamheden van het Congres van Oudheden en Geschiedenis, dat te Antwerpen den 27, 28 en 29 September laatstleden bijeenkwam. Uit de merkweerdige zaken, die daar verhandeld wierden, willen wij hier 't een en 't ander aanstippen. In de eerste afdeeling voor de aardkundige wetenschappen wierd er gehandeld over de talrijke keien of silexen, die, in het land van Waas, bijzonderlijk te Lokeren, gevonden werden, alsook over de silexen, beenen, pijlpunten, bronzen bijlen en zoo voorts, die men te Antwerpen, tijdens de werkingen aan de nieuwe Scheldekaaien, ontdekt heeft. — In de vierde Afdeeling voor de Vaderlandsche Geschiedenis deed de heer G. Kurth, hoogleeraar bij de hoogeschool, van Luik, uitschijnen hoe belankrijk het is, den oorsprong te onderzoeken van de namen der steden, dorpen en gehuchten, de namen der plaatsen, velden, landen enz.; wat die plaatsen vroeger waren, 't zij beemden, bosschen of moerassen enz.; welke herinneringen er aan gehecht zijn; welke oude gebouwen er zich bevinden; welke oudheden men er ontdekt heeft. Hij drukte den wensch uit, dat de oudheidkundige vereenigingen zich met die opzoekingen zouden gelieven onledig te houden. — In de algemeene vergadering sprak de geleerde heer G. Kurth wederom over het nut en den aard der werkzaamheden van de oudheidkundige genootschappen. Daarna deed de eerw. pater Van den Gheyn zijne leering uiteen aangaande het Arisch volk en den oorsprong en de verwandeling der Arische volkstammen van Europa. — Dan was het de beurt der heeren F. en V. Claes om uitleggingen te geven over

de oudheden, die te Antwerpen, tijdens de werken aan de nieuwe Scheldekaaien, ontdekt werden. Zij hebben terzelfder tijd verscheidene dier voorwerpen aan de vergadering getoond. De opgegraven stukken zijn van verschillige tijdvakken en van allerhanden aard; zoo vond men er silexen, bronzen bijlen, beenen pijlpunten, Romeinsche geldstukken, aarden potwerk, looden opleg-sels uit de XIVe en XVe eeuw, met de aarden vormen, waarin sommige gegoten werden, ivoren, koperen en beenen haarspelden, gordelsloten, Goudasche pijpen, dolken, messen, degens, en zoo voorts.

Paus Innocentius XI en Lodewijk XIV. — Wilt gij de waarheid weten over het bestier van Lodewijk XIV, dat voor Vlaanderen zoo rampzalig is en over de groote zeventiende eeuwe, leest o. a. de werken van Ch. Gérin en de boeiende bijdragen, die hij van tijd tot tijd in de *Revue des Questions Historiques* laat verschijnen. In de aflevering van Januari 1886 staat er weerom eene meesterlijke studie, geheel en gansch op oorkonden gesteund, over de verachtelijke handelwijze van Lodewijk XIV in de zaken van 't beleg van Weenen in 1683, om Paus Innocentius XI te verdedigen tegen de volgende bewering van Michaud : « Paus Innocentius benijdde en verfoeide altijd koning Lodewijk XIV; om hem nadeel te doen, was hij vereenigd met Spanje en Oostenrijk, Tekeli en den Sultan vijandig, in een woord al de vijanden van Lodewijk XIV gunstig, en zijne vrienden wederwerig. »

Het Graf van deken De Bo. — De heer Duclos schrijft in *Rond den Heerd* van zondag 14 Februari laatstleden : « De Bo ligge op oud Christene wijze, in 't kerkhof, de dichter der planten en der bloemen, en zijne grafstede — monumentum novum — die wij stellen zullen boven zijn gebeente dat de verrijzenis verwacht, sta omringd van bloemen, het weze de *Hortus Leonardi De Bo.* » En Duclos zet de Poperingsche Afdeeling van het *Davidsfonds* aan om eenen oproep te doen tot het oprichten van een prachtig gedenkstuk ter nagedachtenis van De Bo.

De Moraal en de Kunst. — Over eenige jaren wierd er in Noord-Nederland een hevige pennestrijd

gevoerd aangaande de betrekkingen tusschen de zedele en de kunst, waarin Dr J. A. Alberdingk-Thijm, e Dr Schaepman verdeeld waren. De merkweerdige bijdrag van J.-W. Brouwers, die wij in den *Wetenschappelijke Nederlander* van dit jaar, bl. 33, te lezen kregen, zo alsdan ook weerklank gevonden hebben. Zijne leerin wordt heden maar al te veel door een groot get katholieken verwaarloosd :

« Geene huichelarij meer; ook geen onredelij beweren meer dat iets, te gelijker tijd en onder het zelfde opzicht kan zijn filozofisch waar en theologisc onwaar. Geen onredelijke, onchristelijke aanmatigin meer, dat men kan zijn te gelijker tijd als privaat ma goed christen en als publiek man een krijg-wat-ge-kunt; of als publiek man een fashionable echtgenoot en als privaat man een zedeloos wezen.

« Zoo ook en niet anders is het met de kunst en de zedeleer.

« Wat voor den Christen ongeoorloofd is, is het ook voor den kunstenaar. Onze stelling dus is : dat evenals voor het privaat leven ook voor het publiek leven de 10 geboden Gods geldig zijn, *ook voor den kunstenaar*... Laten wij twee voorbeelden geven. Het gebod : gij zult geen valsche getuigenis geven, geldt niet alleen den sprekenden, maar ook den schrijvenden burger. Of hij in proza of in verzen schrijft, maakt hier geen verschil. Of hij de eer der levenden of der dooden aantast, maakt voor de zedelijke verantwoordelijkheid geen verschil...

« Dies moeten wij zeggen : schuldiger dan de die., die iemands geld rooft, is de schrijver die iemands eer rooft; nog schuldiger de kunstenaar, die iemands ziel tot zonde voert... In de laatste weken is ook nog in ons land een tooneelwerk van Victor Hugo : *Lucrèce Borgia* opgevoerd : welnu, grooter infamie, grooter laster dan de dichter aan die vrouwe ten laste legt, mag wel niet denkbaar zijn.

« Een straatroover met een priem kan minder schuldig zijn dan een eerroover met de pen. »

J. CLAERHOUT.

BOEKBEOORDEELING.

De Nederlanden onder Keizer Karel (1).

DE eerste, de voornaamste en de gestrengste plicht van den geschiedschrijver (plicht waaraan hij nooit ontbreken mag), is wel zeker dat hij altijd en overal, in en voor alles, onbeschroomd en onbewimpeld de waarheid, de geheele waarheid zegge. Vriend noch vijand, vreemdeling noch vaderlander, Kerk noch Staat, niets mag hij ontzien. Nimmer zooals CICERO in zijn *De Oratore* zegt, nimmer mag hij zich veroorloven iets valschelijks te zeggen, nimmer iets waars te verzwijgen, nimmer zelfs den schijn aan te nemen voor- of tegen iemand ingenomen te zijn.

Een ander plicht nog voor hem van niet minder waarde en dien hij insgelijks nooit uit het oog mag verliezen, is, dat wanneer hij zich met een feit, eene instelling of een tijdvak, die aan de geschiedenis toebehooren, bezighoudt, hij dat feit, die instelling, dat tijdvak moet beoordeelen, niet naar de gedachten, de zeden, de wetten van den tijd, waar hij in leeft, maar volgens de begrippen, de gebruiken, de zeden, de wetten van den tijd, waarin dat feit plaats had, die instelling in voege was, dat tijdvak liep. Zoo hij aan dezen te kort blijft is het hem onmogelijk zich een volledig gedacht over de geschiedenis te vormen en moet zijne voorstelling altijd eenzijdig en derhalve ook noodzakelijk valsch zijn. Tijden en zeden toch veranderen; met de tijden en de zeden de gewoonten en de wetten, en met deze, de menschen en de instellingen.

Wie dus *ware* geschiedenis wil schrijven, wanneer hij het

---

(1) Door Dr PAUL FREDERICQ. I. De dertig eerste jaren der 16e eeuw.

eene of andere punt der historie, in 't licht wil stellen, moet beginnen met eerst en vooral een goed gedacht trachten te krijgen over de beginsels, de praktijken, de wetten en de zeden van den tijd, waar over hij wil schrijven; dan de feiten, de instellingen, de personen, die hij tot onderwerp zijner studie heeft gekozen, met deze in verhouding brengen, en slechts, nadat hij dit alles gedaan heeft, nadat hij alles wel heeft gewikt en gewogen, zijn oordeel uitspreken.

Niemand, geloof ik, eenigermate te goeder trouw, zal de noodzakelijkheid dezer twee hoofdregels voor al wie geschiedenis schrijft, in twijfel trekken. Diensvolgens laat ons eenige oogenblikken het nieuwe werk openslaan van den heer P. Fredericq, waarvan wij boven, aan het hoofd van dit artikel, den titel afgeschreven hebben, en dat onlangs door het *Willemsfonds* aan zijne leden werd rondgedeeld. Klaar zal er uit voorkomen, dat, hoe gegrond, hoe onwrikbaar, hoe noodzakelijk ook, zij daarom niet altijd met denzelfden ernst worden opgenomen, dat weleens men ze geheel en al over het hoofd ziet, om niet te zeggen op de schandigste wijze miskent.

De titel van het werk is, *De Nederlanden onder Keizer Karel*, en het doel van den schrijver der geschiedenis van dit allerbelangrijkst tijdvak onzer vaderlandsche historie het volgende : laten wij hem, in zijn « Woord vooraf » zelf spreken.

« Het bescheiden doel van den schrijver », zegt hij, « was de wetenschappelijke uitkomsten der heeren Gachard, Henne, Juste, De Hoop-Scheffer, Busken Huet, Edmond Poulet, Van der Haeghen, Baumgarten en anderen, die schier alleen in den kring der geleerden bekend zijn, ook onder het bereik van het grooter lezend publiek ten Noord en Zuid te brengen »; vervolgens « eenige uitkomsten van zijne persoonlijke opsporingen in de archieven aangaande de Nederlandsche Inquisitie der 16e eeuw mede te deelen »; en eindelijk « de voortbrengsels der Nederlandsche letteren van dien tijd in een innig verbond met de historische gebeurtenissen te brengen. » — Klaarblijkend dus, een degelijk, een wetenschappelijk en derhalve ook een echt, grondig geschiedkundig werk te leveren! Althans de toon die hij in dit « Woord vooraf » aanslaat, de werken van tal van meesters in het vak, zooals Gachard en Poulet enz. waar hij zich op beroept, tevens als de opsporingen waaraan hij zich zoo in de archieven van Noord en Zuid heeft overgeleverd, bewijzen het zonneklaar.

Nochtans, welk is de indruk dien het werk van den heer Fredericq, zoo men het eens met een weinig aandacht doorleest, in den geest achter laat? Niets valt mij pijnlijker dan iemand onaangenaam te zijn; nochtans, om den wille der waarheid, moet ik zeggen, dat, in stede van een echt, grondig en deugdelijk geschiedkundig werk, voor mij, het nieuwe boek van den gentschen

hoogleeraar het grootst en het armzaligst geschiedkundig pamphlet is, dat ik ken, een werk waar de geschiedenis niets gemeens mede heeft, en waarin op de meeste plaatsen de geschiedkundige waarheid op de schandigste en hatelijkste wijze den hals wordt omgewrongen. Voorwaar tal van schrijvers, wier werken Dr Fredericq tot grondslag van zijn gewrocht maakt en die nog leven, moeten verwonderd (om niets meer te zeggen) opgezien hebben, toen zij dit boekje onder het oog kregen en den inhoud er van « als de wetenschappelijke uitkomsten » hunner werken hoorden roemen. Want ik herhaal het : grooter knoeiwerk onder opzicht van geschiedenis, dan het werkje van den heer P. Fredericq, waarin stelselmatiger alles afgebroken of bezwadderd en bezwalkt wordt wat den schrijver vijandig is, en moedwilliger alles verzwegen wat zijne tegenstrevers kan verheffen of verontschuldigen in wat zij misschien zoo goed niet gedaan hebben als zij wel konnen, is er, neen, is er niet

Om het even, herlezen wij nog eens, hoe zeer het ons ook tegen het hart stuit, de zoogenaamde « wetenschappelijke uitkomsten » die de Gentsche Hoogleeraar in zijne nieuwe *Nederlanden onder Karel-Keizer*, aan de ingeschrevenen van het *Willemsfonds* opdischt.

In het Ie en IIe hoofdstuk van den eersten bundel, (want er moeten nog andere deelen, eer het werk van den heer P. Fredericq volledig is, verschijnen) verhaalt hij de Geschiedenis der Nederlanden ten tijde van Karel Keizers « minderjarigheid » en « zijne eerste regeeringsjaren ». Wat leert hij ons daarin? Luister.: 1° dat den 25e Februari 1500 (was het niet den 24e?) Karel-Keizer, de toekomende « verkrachter » van Gent's « stedelijke vrijheden » geboren werd; dat nog geen jaar later, « Kareltje » alreeds door zijn vader, « ridder werd geslagen, » en met de « schitterende gouden ordeketen van 't Gulden Vlies », « voorwaar een vorstelijk kloterspaan » werd omhangen; verder dat hij te Mechelen, aan het hof van Margareta van Oostenrijk, « te midden van jachten en feesten werd opgevoed, terwijl het arme volk schier van ellende en gebrek omkwam »; dat hij later, in 1507, met zijne moei in de Algemeene Staten te Brussel verscheen, waar hij « een beleefd komplimentje maakte » doch « waarin hij », natuurlijk, « bleef steken, zooals het met kinderkomplimentjes gewoonlijk gaat »; eindelijk dat « Kareltje », in 1515, door Keizer Maximiliaan, « den doorluchtigste verkwister zijner eeuw », meerderjarig verklaard, in 1517 als koning van Spanje, waar zijne « baatzuchtige Waalsche en Vlaamsche hovelingen » op eene maand tijd twintig millioen ontvreemden, en in 1519 als keizer van Duitschland, waardigheid waardoor hij zich niet minder « dan vijf en twintig jaren oorlog op den hals haalde, uitgeroepen werd; 2° Dat Margareta van Oostenrijk, sinds de dood van Philip den Schoone, den 25 Sep-

tember 1806 voorgevallen, landvoogdes der Nederlanden geworden voor den tijd van Karels minderjarigheid, aanhoudend in oorlog was « met Frankrijk en Gelderland »; dat tijdens het bestuur van deze vorstin, onze gewesten gedurig door soldaten die zij (Margareta) niet kon betalen, werden « afgeloopen en uitgeplunderd »; dat er, alle oogenblikken, der Algemeene Staten nieuwe en zware oorlogslasten werden afgeperst; dat de steden en dorpen, letterlijk uitgezogen, ontvolkten; de koophandel teenemaal te niet ging, er verschillende oproeren tot stand kwamen; zoodanig dat, in 1515 ('t jaar dat Karel zijne meerderjarigheid bereikte), de Algemeene Staten, ten einde geduld, met nadruk en ten prijze van eene zware somme gelds, Karels ontvoogding van keizer Maximiliaan, afvergden, hopende « dat bij eene verandering van vorst het misschien beter zou gaan, daar slechter gaan als het nu ging, het niet kon; » enz. (1)

De geschiedenis van de eerste dertig jaren der XVIe eeuw in België in zwarter kleuren afschilderen, in een valscher, hatelijker daglicht stellen is niet mogelijk. Ziet gij « Kareltje van Oostenrijk » daar in zijne gouden wieg liggen, omhangen met « een schitterende gouden keten », echt « vorstelijk kloterspaan »? Ziet gij hem, te Mechelen opgebracht worden « te midden van feesten en jachten », den armen snul, in 1507, in de Staten Generaal », in zijn kinderkomplementje » blijven steken!? terwijl dorpen en steden worden uitgeplunderd en neergeblaakt, onze arme voorouders van honger en koû en gebrek omkomen, den laatste druppel bloed uit de aders uitgezogen worden!... Kan men zich wel iets afschuwelijkers, iets afzichtelijkers, iets onmenschelijkers doch ook iets meer ongeschiedkundig voorstellen?... — Immers, — hierin ligt de zaak — wie was de schuld van dit alles? Wie was het die al die rampen, die plundertochten, al die oproeren en oorlogen tot het leven riep? Was het Margareta van Oostenrijk? Men zou het zeggen als men het werk van den schrijver uit Gent leest. Niets echter is meer met de waarheid in strijd. Inderdaad wie was het, die dien zoolangen strijd tusschen Margareta van Oostenrijk en Karel van Egmond, oorzaak van 't meestendeel der rampen en onheilen die het begin der XVIe eeuw onze gewesten teisterden, heeft begonnen? De Gentsche hoogleeraar heeft zich te veel met de geschiedenis des vaderlands beziggehouden om het niet te weten en derhalve om mij trachten tegen te spreken, — alhoewel alles in zijne *Nederlanden onder Keizer Karel* voor het tegenovergestelde pleit, — wanneer ik zeg dat niet Margareta van Oostenrijk, maar Karel van Egmont het was, namelijk toen deze, in Frankrijk verblijvende als gijzelaar

(1) Dr P. Fredericq. *De Nederlanden onder Karel Keizer*, boekd. I, bl. 1-20.

van Keizer Maximiliaan, door den Franschen koning, tegen zijn wettigen vorst opgeruid, zich in 't geheim naar Gelderland begaf, en zich van het bestuur der erflanden van zijn grootvader (die deze, in een wettige gramschap tegen zijn ontaarden zoon, die hem in het gevang had opgesloten en daar al de schandigste en hatelijkste beleedigingen die mogelijk waren, deed ondergaan, aan Karel den Stoute had verpand,) (1) ten nadeele van den jongen hertog die later Keizer Karel moest worden en wiens voogdij Margareta voerde, meester maakte.

Nu, zoo Margareta van Oostenrijk de schuld niet was van den oorlog die onze gewesten de onheilen, waarvan de heer Fredericq spreekt, op den hals haalde; — kan zij dan aansprakelijk gemaakt worden voor dezen en de rampen die hij noodzakelijk, zooals elk andere, met zich sleepte? Neen. Het is klaar : in dit geval deed zij niets anders, — en dit was hare plicht, — dan de rechten die haar pleegzoon wettiglijk op de landen Gelderland en Zutphen bezat, te verdedigen, en, bijgevolg, valt heel het pleidooi dat de oud-professor van geschiedenis aan de Hoogeschool van Luik zoo arglistig tegen haar heeft opgetimmerd, in duigen.

Doch hoor ik mij den heer Fredericq toevoegen : zij betaalde hare soldaten niet ! dusdoende was zij ten minste de schuld, dat deze het land afliepen en zich aan talrijke plunderingen plichtig maakten. Dat zij meer dan eens hare soldaten niet betaalde, of liever niet kon betalen, is een feit, dat ik mij niet veroorloven zal in twijfel te trekken, even min als het volgende dat uit dit niet-betalen niet zelden de grootste overlast voor de gewesten, waar de niet-betaalde soldaten verbleven, volgde. Evenwel, nog eens was zij hier altijd de schuld van? Eene zaak is zeker, deze, dat zij, aangezien den oorlog die haar gedurig de Egmonder aandeed, soldaten moest hebben, om de rechten van haren vorst te verdedigen, rechten die meteen die van het volk waren; en bijgevolg ook dat dit haar, in de kosten die deze krijg van haar vorderde, moest ondersteunen. Dan, welk was de rede waarom Margareta het meestendeel hare troepen niet kon betalen? ik zeg niet altijd. De reden hiervan was, weleens zeker dat men de hiertoe bestemde penningen niet goed besteedde, doch vooral, omdat de Staten haar hare beden weigerden de noodige toestemming te geven, weigering, die, de heer Fredericq moet het bekennen, in 't meestendeel der gevallen niet verrechtvaardigd kan

(1) Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland,* boekd. IV, bl. 486 en vlg.; — *Assertio juris imperatoris Caroli V in Geldriæ ducatu et Zutphaniæ comitatu, edita in comitiis Ratisbonensibus, anno* 1541, etc., coloniæ, per P. Quentel, 1541; — David, *Vaderlandsche Historie,* boekd. VIII, bl. 475 en vlg.

worden. Derhalve zoo dan de Staten weigerden, — en één lid dezer, gelijk Gachard zegt (1), was genoeg om deze weigering te veroorzaken, — haar het noodige geld te laten lichten, tot het voortzetten van den oorlog noodzakelijk,... wier schuld was het in dit geval dat zij hare soldaten niet kon betalen, en dat het land door de soldaten, omdat zij niet betaald werden, werd uitgeplunderd? Zeker die van Margareta, die alles gedaan had, wat zij moest doen, niet.

Dus al even onrechtvaardig, al even ongeschiedkundig gaat de heer Fredericq te werk wanneer hij de muiterijen door de soldaten, omdat zij niet betaald werden, in den lande gepleegd op de kap van Karel Keizers moei stelt. Waar hij echter zich nog onrechtvaardiger en nog meer ongeschiedkundig in toont, is de plaats waar hij, na alles opgesomd te hebben, wat Margareta kan hatelijk maken, na alles aangegeven te hebben, wat hare regeering verachtelijk kan doen voorkomen, zonder een enkel woordje te reppen van alles wat zij gedaan heeft voor den vrede, den voorspoed, het geluk van het vaderland, hij met de volgende woorden, na eerst aangehaald te hebben, wat Margareta daags voor hare dood, van op haar sterfbed, aan Karel Keizer deed schrijven, zijn tweede hoofdstuk eindigt :

« Vreemde tijden voorwaar, waarin vorsten, die 't volk zoo schrikkelijk onderdrukt en uitgeperst hadden, zooveel gemoedsrust en zelftevredenheid op hun sterfbed konden gevoelen! »

Schandiger de geschiedenis verkrachten is niet mogelijk. Om tot dit einde te geraken toch, heeft de schrijver alles moeten wegcijferen wat Margareta gunstig is in de geschiedenis, en slechts het oog kunnen hebben opwat volgens zijne zienswijze niet rechtmatig was. Nochtans wat hebben wij boven gezien?

Dat in geschiedenis men behoeft *geheel* de waarheid te zeggen; dat men niets, volstrekt niets mag verzwijgen, dan vooral wanneer men naar den naam van onpartijdig dingt, en men anderen lessen geeft van waarheidspreken zooals het de hooggeleerde professor van Gent zich weleens veroorlooft, dat wie dit uit het oog verliest noodzakelijk bezijden de waarheid blijft, dat hij nooit een ware geschiedschrijver kan zijn maar slechts een pamfletschrijver, een geschiedverknoeier; niets meer.

Laat ons nu tot het derde hoofddeel van 's mans zoogenaamde *Geschiedenis der Nederlanden onder Keizer Karel,* overgaan.

Nog klaarder zal daarin zijne partijdigheid aan den dag komen. Al de gemeenplaatsen der tegenstrevers der Kerk en der instellingen van dien tijd, staan daar achter elkander in gelid geschaard.

---

(1) Gachard, *Documents inédits concernant les troubles de la Belgique sous Charles VI.* Boekd. I, Inleiding, bl. V.

Eerst spreekt hij over « de misbruiken der Roomsche Kerk » in 't algemeen, en dan over die der Belgische in 't bijzonder. Welk eene stof!

« Dat deze (de misbruiken der Roomsche Kerk) groot, ja wraakroepend waren, « roept hij uit, » kan niet geloochend worden! »

Inderdaad, dat er misbruiken in de Kerk of, juister gesproken *onder de leden der Kerk* bestonden op 't laatste der XVe en in 't begin der XVIe eeuw, kan niet geloochend worden. Doch dit ook en hoeft niet; niets toch is er volmaakt onder de zon en onze goddelijke Zaligmaker zelf zegt dat er altijd misbruiken zullen zijn. Nochtans iets wat evenmin kan geloochend worden, alhoewel de schrijver van het laatst verschenen bundel van het *Willemsfonds*, het ons natuurlijk vergeet te zeggen, is dat ook de Kerk *nooit heeft opgehouden deze misbruiken te bestrijden*, en overal, waar het haar maar eenigszins mogelijk was, heeft uitgeroeid : dus ook dat zij er onder geen enkel opzicht, omdat zij tegen haren dank plaats hadden, voor aansprakelijk is. Zoo de Gentsche leeraar dit niet weet, of ons niet gelooft, geweerdige hij slechts de *Acta S. Sedis* en de *Bullaria* der verschillende kloosterorden waarvan hij buiten allen twijfel exemplaren op de boekerij der Hoogeschool zal vinden, open te slaan; honderde breven en verordeningen van pausen, bisschoppen en kloosteroversten zal hij daar vinden, die hem ten volle, *zoo hij te goeder trouw wil zijn*, zullen overtuigen.

Daarenboven, de heer Fredericq vergete het, wat was het zoo al voor een volk dat zich aan al deze misbruiken in de XVe en de XVIe eeuw plichtig maakte? Zoo hij de waarheid gestand wil doen, zal hij met mij moeten bekennen dat juist zij die 't meest aan deze misbruiken schuldig waren, voor den voet lieden waren, die niets meer met de katholieke kerk en den katholieken godsdienst gemeens hadden dan den naam; die niets in 't oog hadden dan de goederen en de rijkdommen der kloosters en der kerken, naar welke zij trachtten om den vrijen teugel aan hunne driften te vieren en die niet zelden zich in de kerkelijke waardigheden wisten te dringen, zonder anderen roep dan dien van prinsen en vorsten die nog minder godsdienst hadden, en wier belangen zij tegen die der Kerk moesten dienen; lieden, zeg ik, die zoohaast Luther in Duitschland de oorlogstrompet tegen Rome en de katholieke kerk had opgestoken, allen, schier zonder uitzondering, zich onder zijn vaandel schaarden, en de hevigste vijanden der Kerk, wiens zoogenaamde bedienaars zij tot dan toe geweest waren, werden. En voor de wanordelijkheden, voor de misdrijven van zulke lieden zou men de Kerk, wier grootste vijanden zij waren, verantwoordelijk maken? Allons donc!

Weet gij? heer leeraar, zoo dit volk in onzen tijd geleefd had, behoorde het onbetwist, aan het liberalisme, aan de vrijdenkerij toe; Macauly, de groote Engelsche geschiedschrijver, zelf bekent het. « Het is droevig om zeggen, » zegt hij ergens, « protes-

tantsch worden alleenlijk *slechte paters en priesters*, daar integendeel niet dan goede protestanten tot het katholicisme overgaan. »

Doch het is reeds te veel over « de misbruiken der Kerk. » Te dikwijls reeds is deze krak wederlegd geworden, dan dat wij er breedvoeriger over zouden uitweiden. Overigens, wie zich hierover verder wil inlichten behoeft slechts de schoone en verhevene werken, van BALMÈS, DÖLLINGER, Dr JOHAN JANSSEN, BOSSUET, enz. te openen, ruimschoots zullen zij zich daar verzaad voelen.

Grobbendonk P.-J. GOETSCHALCKX.

(*Wordt vervolgd.*)

Iwein van Aalst, geschiedkundig verhaal, door Dr ISIDOOR BAUWENS. — Aalst, E. Vernimmen, 325 blz. in kl.-8°, 2 fr.

MET een oprecht genoegen komen wij eene eerste lezing te eindigen van dit oorspronkelijk historisch roman Het boek bezit drij hoofdhoedanigheden : het is goed en bondig in echt Vlaamsche taal geschreven; het draagt den stempel van wetenschap en groote geschiedkundige kennis; het is met zorg gedrukt, en strekt den uitgever, M. Emiel Vernimmen tot eere. Over taal en stijl zullen wij niet verder uitweiden : wie weet niet dat het op onzen tijd eene zeldzaamheid geworden is, een Vlaamsch werk te zien verschijnen wiens bladzijden niet overstelpt zijn met Franschen bombast en Duitsche ellen-lange zinsneden, naar het noodlottig voorbeeld dat onze Noord-broeders zoo lang al geven? Het besproken roman is van die navolgingsziekte volkomen vrij. — Ons inzicht is evenmin den eersteling van Dr Bauwens als onberispelijk te doen doorgaan : het eerste hoofdstuk namelijk bevat eenige uitdrukkingen waartegen hoogleeraar Jan David onverbiddelijk te velde trok om rede van hunne overdrevenheid, zoo als deze : « Dan eens beurt hij het hoofd fier op.... dan eens ontvliegt een « holle zucht zijne benepen borst.... bij wijlen *wringt hij zijne* « *leden krampachtig te zamen* en een grijns van woede plooit zich « om zijne lippen.... *Een heesch geluid ontvloog zijne keel :* « Ah! « riep hij *stampvoetend*, mijn besluit is genomen! Vlaanderen « moet gered worden van eene diepe slavernij! » » Dat zijn gebreken, hoe klein ook, en Dr Bauwens, oud-secretaris van *Met tijd en vlijt* te Leuven, zal zich gereedelijk in onze vranke kritiek getroosten als wij hem de woorden herinneren van hoogergenoemden geleerde : « Altijd zijn er in de werken der menschen zoo wel

als in de menschen zelf eenige onvolmaaktheden. » (JAN DAVID, in de *School- en Letterbode*). (1)

Hier, op ons overgangspunt — daar wij in zake van letterkunde ons gereedig onbevoegd verklaren — mogen wij eene nog oudere kennis, eenen nog grooteren meester inroepen. Horatius zong :

Verùm, ubi plurima nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis . . . .

't Is dat, onder geschiedkundig oogpunt, Dr Bauwens niet alleen een goed werk geleverd heeft, maar ook eene koene daad heeft gedaan. Uit loutere studiezucht het stof der geschiedenis ontschudden; in lang verdwenen eeuwen de vergeten helden opsporen; aan zijne stadsgenooten tevens de lessen der geschiedenis, de grootheid van hun voorgeslacht en de duurgewonnen vrijheden van hunne voorvaders herinneren, dat is meer dan lofweerdig : daartoe behoeven niet alleen moed en volharding, maar kunst en wetenschap, en oneindige liefde van den geboortegrond.

't Is dan bijzonder op het historisch gebied dat wij zoeken de verdiensten na te gaan van het geschiedkundig roman *Iwein van Aalst*. De schrijver heeft, zoo staat het ons voor, in zijn prospectus verklaard dat zijn doelwit was den Vlaamschen held aan zijne medeburgers te doen kennen. Hij is daarin ten volle gelukt. Maar ons inzicht is de reden na te gaan waarom Dr Bauwens de voorkeur heeft gegeven aan den *romantischen vorm* : een man van zijne waarde bezat de vrije keus! Zulks zal het onderwerp uitmaken van een tweede kritisch artikel, indien dees eerste lezers vindt.

Ten slotte, willen wij ook niet verbergen dat ons gevoel, ons inzicht en onze wensch is M. Isidoor Bauwens aan te wakkeren, ja te aanzoeken om de vruchten van zijnen langen en lastigen historischen arbeid wederom aan de pen te vertrouwen en aan dees tijdschrift eene geschiedkundige studie te leveren over den korten maar belangrijken tijd, die verliep tusschen den moord van Karel-den-Goede en de troonbeklimming van Philip van Elzaten in Vlaanderen : alsdan werden onze Vlaamsche gemeenten in hare voorrechten bevestigd; alsdan werd de roemrijke XIVe eeuw voorbereid ; alsdan — om te spreken gelijk ergens minister J. J. Thonissen — geraakten onze voorvaders door de werkzaamheid tot den welstand, en door den welstand tot de vrijheid, — de vrijheid, het rechtmatig erf, dat wij nimmer willen ontberen.

Moorsel. Dr R. M.

(1) *De Vlaamsche Wacht*, in haar jongste nummer, zegt onder andere van *Iwein van Aalst* : « De schrijver geeft in dit werk bewijs van groote belezenheid, taalkennis, verbeelding en gevoel, al hoedanigheden die den romanschrijver onontbeerlijk zijn. De vaderlandsliefde straalt door op iedere bladzijde en het boek mag in aller handen komen. »

NIEUW VERSCHENEN WERKEN (1).

Zes Marialiederen voor vierstemmig gemengd Choor zonder begeleiding, gedichten van Guido Gezelle, vertaling van Elisabeth Alberdingk-Thijm, muziek van Edgar Tinel, in-4° partituur	fr.	3,00
Id. de 4 afzonderlijke partijen	»	4,00
Id. eene enkele partij	»	1,00
L'esprit des belles lettres, l'âme et les choses dans la parole, par le Père Longhaye, S. J., vol. in-8° avec 514 pages	»	7,50
Modèle d'analyse littéraire « Le Cid » tragédie en 5 actes de Pierre Corneille, par Eugène Hins, professeur à l'athénée de Charleroi, vol. in-12, avec 156 pages	»	1,25
Iwein van Aalst, geschiedkundig verhaal door Dr Is. Bauwens, bd. klein in-8° met 330 bladz.	»	2,00
Herinnering aan de wereldtentoonstelling, door A. W. Oomen, bd. klein in-8°, met 256 bladz.	»	3,00
Practische aanwijzingen over den snoei der fruitboomen en den fruitkweek onder glas, door Fr. Burvenich, 336 bladz. in-12	»	3,50
Loi communale avec les modifications jusqu'au 1 janvier 1886 avec commentaires, par O. De Grave, greffier provinc. et Seresia, cons. prov., 170 pages petit in-8°	»	1,50
Les livres saints et la critique rationaliste, par Vigouroux, 4 vol. in-12, avec environ 1600 pages	»	16,00
Notre droit national et la révolution, par E. De Gryse, professeur au Séminaire de Bruges, 2 vol. in-8°, avec 750 pages	»	6,00

(1) Al deze werken zijn te bekomen bij de Uitgevers dezes.

[redacted]

Leerboek van Rekenkunde, ten gebruike van Vlaamsche normaalscholen, door A. de Riemaecker, professor in de normaalschool van St. Niklaas, (door den verbeteringsraad aangenomen voor het onderwijs in de Normaalscholen), bd. in-8° met 268 bladz. » 3,00

Bijzondere leergangen voor de verschillige vakken, door J. De S. en A. V. D. Dr., professors in de Normaalschool van Sint Niklaas, bd. in-12 met 190 bladz. » 1,50

Beginselen der stelkunde, door P. J. Tysmans, professor in de Katholieke Normaalschool van Mechelen, 78 bladz. in-8° » 1,50

Le Catéchisme de Malines expliqué, traduction de l'ouvrage du Chanoine Lambrecht : Beknopte Verklaring van den Mechelschen Catechismus, par le Chanoine F. De Vos, inspecteur diocésain, (Leçon I-XV), 1re partie, 112 pages in-12 » 0,75

Leven en legende der H. Barbara naar een oud handschrift berustende in het college der H. Barbara te Gent, 102 bladz. in-12 » 0,50

Onze Heer Jezus-Christus en het H. Land, belangwekkende bijzonderheden rakende het leven en lijden van Christus gepaard met de beschrijving der Heilige plaatsen, naar het fransch van Kanunnik Dubois, vertaald door A. Van Loo, groot bd. in-8° met 370 bladz., fr. 2,00 (franco per post) » 2,35

L'électricité à l'exposition d'Anvers, par Charles Mourlon, avec nombreuses gravures, vol. in-8° avec 300 pages » 5,00

L'électricité et ses applications, par H. Schoentjes, dr en sciences et directeur de l'école industrielle de Gand, volume gr. in-8° avec 488 pages, 339 figures et 2 planches hors texte » 15,00

Traité d'aquarelle renfermant un grand nombre de types, dessins, sépias et aquarelles, paysages, fleurs et fruits, figures par Armand Cassagne, volume gr. in-8° avec 380 pages » 20,00

Atlas des missions catholiques, 20 cartes teintées avec 42 pages, texte explicatif en 2 colonnes, par O. Werner, in-4° » 5,00

Petit atlas de géographie en relief, par Henri Mager, 28 cartes in-4° » 8,00

Leven van den eerw. heer A. Hamon, pastoor van S. Sulpicius, door L. Blanchereau, vertaald door H. Rembry, boekd. in-8°, 372 bladz. » 2,00

Les Frères trois points, par Léo Taxil, 2 vol. in-12, avec 920 pages » 7,00

Le culte du grand architecte, id., vol. in-12 avec 411 pages » 3,50

Cymbales d'airain, par Telesthone, Recueil de poésies, vol. in-8°, 170 pages » 6,00

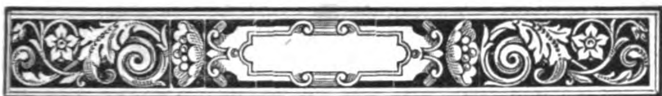
Etude philosophique sur le bonheur ou la doctrine de St. Thomas sur le bonheur mise à la portée des gens du monde, par l'abbé H. Mœller, 2e édition, 96 pages in-12 » 1,00

Histoire du Cardinal Pie, évêque de Poitiers, par Mgr Baunard, 2 beaux vol. in-8° avec 1450 pages » 15,00

La croix et le Calvaire, à ceux qui souffrent, par le Père Van Tricht, vol. in-18 avec 152 pages » 1,50

Verslag over de werkzaamheden der Zuid-Nederlandsche maatschappij van taalkunde, gedurende de jarentrits 1882-83-84, door Pol de Mont, secretaris der Maatschappij

DREIZEHNLINDEN.

'T WAS ten tijde van Lodewijk den Vrome, in 't jaar 822. Even als de andere Saxen, zijn de bewoners der Nethegouw voor goed aan den Frankischen Keizer onderworpen : ze knersetanden nog wel onder 't juk, maar ze dragen het toch; wel wordt er, nu en dan nog eens, ter sluik, in het donker woud, een offer opgedragen aan de heidensche goden; maar in 't openbaar wordt de Christene godsdienst beleden en dagelijks meer gekend en bemind, dank aan de wijze leering en het vrome voorbeeld der monniken uit het Benediktijner-klooster « *Dreizehnlinden* ».

Elmar, Heer van Habichtshove, uit het oude en beroemde ras der Valken, heeft nog het hoofd niet gebogen voor 't Kruis; en, alhoewel hij zijne machteloosheid bewust is, droomt hij geern van de vrije, blijde dagen uit 't verleden, waarover de sagen zooveel luister hebben gespreid. Toch gaat hij vriendschappelijk om met de Frankische beambten; en vandaag is hij, volgens gewoonte, uitgenoodigd naar Graaf Bodo's, op het oogstfeest. Aan dit hoffelijk verzoek voldoet hij zooveel te liever, daar hij des Graven dochter, Hildegunde, in 't geheim zijns herten, vurig en trouw, bemint.

Helaas! slecht moest hem het feest afloopen : Gero, de Frankische Koningsbode (*Missus Dominicus*), zat daar ook, en was er op uit aan de edele dochter Bodo's te behagen. Spijtig in de ziel omdat hij ondervindt dat Hildegunde hem niet bemerkt, en, bij voorkeur, genegen

schijnt voor den jongen Sax, Elmar, voelt Gero zijne wraakzucht ontgloeien. Hij is te lafhertig om recht voor de vuist met Elmar te handelen; hij vindt het gereeder en beter zijn venijnige tong te laten spelen, en begint zijnen tegenstrever te hoonen en te kwetsen in zijne innigste gevoelens. Met kalme en korte rede antwoordt de groothertige jongeling; doch, daar de Koningsbode eindelijk zoo ver gaat, zelfs het aandenken zijner moeder te bevlekken, springt Elmar op, en, het blanke zweerd in de vuist, gebiedt hij den vuigen lasteraar te zwijgen. Dat was louter kinderlijke plicht; maar de wankelmoedige Graaf Bodo wil er niets in zien dan de overtreding van 't recht der gastvrijheid, en wijst Elmar te zijnent uit. In de ruime feestzaal wordt alles dood stil; en, na weinigen tijd, waren alle de genoodigden verdwenen.

Elmar is in het woud, nog stiller dan ooit op dit nachtelijk uur, aan 't dwalen, met gebroken herte : gescheiden van Hildegunde, barsch van haren vader afgewezen! 't Is te veel schande en zieleleed. Al droomende voort en zonder het te weten, staat hij weder in de nabijheid van Bodo's woning. Ei! daar slaan de vlammen hunne roode, lange, likkende tong langs den gevel der schuur! Op eenen wenk staat heel het huis in brand! Een kreet weerklinkt, angstig en scherp : « Red Hildegunde, red! » In de vlammen springen, met den vader en de dochter er gered en ongehinderd uitkomen is voor Elmar het werk van eenige oogenblikken. Koud en kalm bedankt Graaf Bodo; maar uit het oog van Hildegunde straalt een blik van innige liefde, die het hert van Elmar jubelen doet van loutere hemelwonne! Ja maar! daar is Gero, de nijdige Koningsbode; en, als hij Elmar aan den afgebranden Graaf zijne eigene woonst tot verblijf hoort aanbieden, « Zóó, zóó, schertst hij, dat is een slimme jagerstrek : eerst den vogel zijn nest verbranden, om dan den vogel zelf in zijne muit te krijgen! » Ontvlamd in woede tegen zijnen afschuwelijken lasteraar, gaat de jonge Sax hem op het lijf springen; doch neen; hij

overmeestert zijn gevoel, en keert vol verachting zijnen rug naar den nijdigaard.

Midden in het uitgestrekte bosch woont de grijze heidensche priesteres, Swanahilde : daar trekt Elmar naartoe, om in hare wijze en profeteerende woorden eenen balsem te vinden voor de wonde, die vertwijfeling en nijd hem hebben in het hert geslagen. Vreemd en geheimzinnig klinkt het antwoord der woudvrouw :

« Op het donkere woud zijn wegen
« Treedt u 't Noodlot, Elmar, tegen. »

Dieper gaat hij het bosch in, tot waar Donar's eik zijne eeuwenoude takken opsteekt, waardoor onophoudelijk, in zacht gemurmel, de stemme spreekt van het goddelijk wezen. Elmar smeekt om sterkte, en rouwig vraagt hij vergiffenis voor hetgeen hij tegen de godheid mocht misdreven hebben. IJlings, in zijne zijde snijdt een scherpe pijl; hij moet dáár uit het kreupelhout komen. Bliksemsnel springt Elmar in die richting toe, en heeft welhaast den verraderlijken moordenaar gevat : 't is Gero, de Koningsbode. Elmar draagt zijnen moed te hoog om aan zoo vuig eenen schelm zijne wraak te boeten, en laat hem, niet ongelaakt, 't is waar, maar ongehinderd heengaan. 't Was olie op het vuur, dat de haat meer en meer aanstookte in het herte van den lagen Koningsbode!

Deze daagt den edelen Valk ter vierschare, onder de driedubbele beschuldiging van brandstichting, van afgoderij en van moordaanval op den geheiligden persoon van 's Keizers plaatsvervanger. Schaamteloos ontwikkelt de valsche en welbespraakte Frank de klacht, die hij heeft ingediend, staaft ze met allerlei schijnbewijzen, en, ten slotte, met een heiligen eed. Waarom zou Elmar pogen al die valschheid en leugens, zoo sluw en slim opgetimmerd, omverre te werpen? Hij weet en ziet dat het vergeefsche werk ware : want als rechtsschepenen zitten dáár afvallige Saxen, allen bereid te dansen gelijk het den keizer believen mag te schuifelen! Raaf van

Esschenburg, een trouwe Sax nog, hij, vermag het toch niet alleen den onschuldige te helpen! Zoo wordt dan Elmar veroordeeld, van zijne rechten beroofd, vogelvrij verklaard, en zijn eigendom van Habichtshove aan den Frank Gero toegewezen.

's Anderdags trekt Elmar bij Fulko den smid, om zijn getrouwste peerd nieuwe hoefijzers laten op te zetten, en het te bereiden tot de verre reize, die hem brengen moet hij weet niet waar. Met tegenzin gaat de reusachtige Fulko aan 't werk : « Gij, Elmar, vertrekken uit ons Saxenland! O! roep ze te zamen die nog het oud bloed niet al zijn kwijt geraakt! wij verjagen den vreemdeling uit onze vrije gouw, en wederom wordt voor onze goden de aloude eeredienst gepleegd! » — Zoo sprak in gloeiende woorden Fulko de smid. Maar Elmar had redens te veel om geenen staat meer te maken op zijn volk; en hopeloos rijdt hij heen. Van verre op den heuvel, ongemerkt, zendt hem Hildegunde haren laatsten groet, en stort een vurig gebed tot God voor 't behouden van den edelen jongeling.

Deze, onder den drang van zoovele pijnlijke gevoelens, droeg het herte toegenepen; daarbij was hij weldra uitgeput van lichaamskrachten bij 't bloedverlies langs de weer opengesprongene wonde zijner zijde; en tegen avond was hij bewustloos van zijn peerd gegleden, voor de poort van « *Dreizehnlinden.* » De vrome monniken verzorgen hem met moederlijke goedheid en liefde; het groote getal is in de kerk aan 't bidden voor den ellendigen zieke; eenige staan vol bekommernis rond het bed, waar de lijder, ten prooi aan hevige koortsen, al de wilde dagen en tochten zijner jeugd weer voor den geest ziet spelen. De geneesmiddelen werken niet. Elmar gaat sterven. Neen! daar is de Pater terug, die bij de wijze woudvrouw Swanahilde, eenen drank is gaan halen, waar zij dikwijls genezingen mede bewerkt had. En waarlijk, het heimelijke kruidsap dempt de giftige ontsteking der wonde; en langzaam aan, door de droeve winterdagen henen

geneest de felle Valk. De Prior, Pater Markward, is altijd bij hem in zijne vrije uren; een lieve, heilige priester, dien Elmar alle dagen inniger en inniger bemint. Nochtans kan zijn geest geenen vrede krijgen met de lessen, die de wijze en voorzichtige dienaar Gods hem geeft over de Christene leering. — Na langdurigen twijfel en eene onrust der ziel, die niet meer uit te staan is, gaat Elmar, in 't begin van den zomer, het klooster verlaten. Maar, zoo als het de minnende Hildegunde, onophoudend, in hare gebeden gevraagd had, een straal der hemelsche genade verlicht die kwellende duisternis van Elmars geest : hij bekeert en wordt gedoopt!

Ondertusschen vielen er wondere dingen voor te Graaf Bodo's. Onverwachts verneemt deze op de duidelijkste wijze dat Elmar heel en gansch onschuldig werd veroordeeld. Haastig zendt hij Raaf den Esschenburger naar Aken tot den Keizer, om alles zooveel mogelijk te herstellen. — Gero was reeds op eene schandige wijze het land uitgejaagd; Swanahilde, de negentigjarige woudvrouw, was spoorloos verdwenen; Fulko de smid en de beste zijner makkers waren allen bekeerd. — Och! of Elmar maar spoedig weer mocht keeren! Van op zijn ziekbed, wacht angstig de goede, maar vroeger misleide Bodo, op den edelen Valk. Wat zou hij gelukkig zijn mochten zijne oogen, vooraleer de dood ze kome sluiten, dáár, nevens zijne sponde zien staan, Elmar en Hildegunde, hand in hand! Neen! hij moet zijne zwakheid boeten; en als eindelijk Elmar op Bodinkdorp wederkomt, vindt hij Hildegunde weenend bij het lijk van haren vader. Maar Bisschop Badurad, die den stervenden Graaf, zijnen vriend, heeft bijgestaan, verhaast hem dezes laatste en vurigste begeerte te voldoen, en legt de handen van Hildegunde en Elmar onder zijnen zegen inéén. —

— Ziedaar eene schets van 't verhaal, dat tot grondstof dient van Frederik Willem Weber's episch gedicht « *Dreizehnlinden.* »

— Dát, de stof van een episch gedicht? Die lieve, ja, maar toch zoo dood eenvoudige historie, in de breede en statig wentelende vouwen gehuld van het kleed, waarin de Muze van het Epos voor 't oog der verrukte volkeren komt getreden? —

Ja, goedige lezer; en zoodanig schoon schijnt « *Dreizehnlinden* » elkeen toe, dat er, sedert 1878, zeven en twintig uitgaven, — kostelijke uitgaven — wierden van verspreid in Duitschland, in Frankrijk, in de Nederlanden, in een woord gansch Europa door. Zoo rijk aan kunstweerde werd het bevonden, dat er de Duitsche, zoowel als de uitlandsche kritiek, nagenoeg niets van sprak dan lof, uitbundigen lof.

In een volgend artikel zullen wij trachten, door eene meer uitgebreide studie over dit heerlijk gedicht, eenige, ten minste, zijner ontelbare schoonheden te laten bezichtigen en smaken door de lezers van 't Belfort.

EUG. DE LEPELEER.

St. Niklaas, 10 *Meert*, 1886.

EEN WOORD VAN EENDRACHT.

BIJ de uitgave van uw nieuw tijdschrift, gewijd aan de belangen der Vlaamsch-Nederlandsche taal en letteren, is het niet zonder gewicht de lezers op de hoogte te brengen van hetgeen zij in dees bladen te verwachten hebben.

Zoo was mijn eerste gedacht toen ik de uitnoodiging tot medewerking ontving.

Ik laat het aan den hoofdopsteller over, ons zijne denkbeelden mede te deelen, gelijk die opborrelen in hoofd en hert. Doch zeker zal het mij vergund zijn, nadat ik zestien volle jaren aan de katholieke hoogeschool en daarbuiten, met inspanning mijner beste krachten, voor de letteren en de beschavingsgeschiedenis van België, en in 't bijzonder voor die van het *dietsche* gedeelte der bevolking ben werkzaam geweest, een woordeke meê te spreken over sommige eischen waaraan een nieuw tijdschrift heeft te voldoen, om waarlijk groot nut te stichten.

De eerw. heer Edward de Gryse heeft, in zijn uitmuntend werk *Vaderlandsch Recht en Revolutie*, herhaaldelijk erop gewezen, wat er door het bijeenbrengen van krachten te verkrijgen is, en hoe de verstrooiing daarvan aan de beste zaken schaadt.

Is bovendien ook niet de belgische en oud-nederlandsche leus : « Eendracht maakt macht? » Welnu, in naam van die eendracht ben ik zoo vrij den achtbaren hoofdopsteller van het nieuwe tijdschrift de volgende regelen toe te sturen.

In de laatste maanden is er eene beweging door België gegaan, die men naar haren oorsprong « De vlaamsche Beweging » kan noemen, doch die wellicht in hare gevolgen « De antivlaamsche Beweging » zal genoemd worden.

Niet dat het aan de arbeiders voor die goede zaak aan moed en edelmoedigheid, aan ijver en standvastigheid ontbreekt, maar wel omdat, door de aangewende middelen het doel kan gemist worden. « Hoe zou dit mogelijk zijn? » hoor ik mij toeroepen. « Strijden wij dan niet voor alles wat onze Vaderlandsche beschaving kan bevorderen? »

« O ja! » is mijn antwoord, « doch de wijze waarop het zwaard wordt geslingerd komt mij voor niet altoos de juiste te zijn. » *Viribus unitis*, *L'Union fait la force*, *Eendracht maakt macht.*

Wordt er niet wel eens tegen de eendracht gezondigd, om in een afzonderlijk gevecht eenige vijanden te verslaan? En is men wel zeker dat dit tot overwinning leidt, en tot den vrede die daarop moet volgen?

Doch laat ons de beeldspraak opschorten.

Ten allen tijde, bij alle volken is tweeërlei eigenschap als hoofdkenmerk der schoonheid van een **kunstwerk** beschouwd, namelijk de **Eenheid** en de **Verscheidenheid**.

Zoo is het ook met de sprake. Ook zij is een kunstwerk, van God ingegeven, door den mensch in 't leven geroepen.

Hoe meer verscheidenheid eene taal vertoont, des te schooner en rijker is zij. In de dialecten kan natuurlijk veel valsch geld, veel basterdtaal voorkomen, gelijk op eenen boom mislukte bladeren, vergroeide vruchten zich vertoonen. Doch geen enkele appel ziet den anderen stipt gelijk. De verscheidenheid vinden wij nevens de eenheid in Gods geheele schepping terug.

Zoo is het dan een voortreffelijk ondernemen de **volkstaal** met al hare verscheidenheid van leven aan de deuren der armen en op het veld af te luisteren,

gelijk HENDRIK CONSCIENCE de gemoedsbewegingen, smert en vreugd in al hare fijne kleuren bij de volksklasse bespiedde.

Dank en eere zij gebracht aan allen die door werk of aanmoediging het hunne bijbrachten, om woordenboeken van plaatselijke uitdrukkingen in 't licht te geven, waarvan men er langzamerhand eene goede reeks zal bezitten.

De vraag is nu : « Moeten die woordenlijsten beschouwd worden als algemeen goed? » Dat is : « Kunnen zij dienen om de algemeenheid van 't onderwijs der Nederlandsche taal te bevorderen ? »

« Bevorderen? Ja; maar op welke wijze?.... » De schrijver bezigt met opzet hier het woord *Nederlandsche* taal, waartegen men zich ten onrechte in West- en Oost-België heeft verzet.

Doch wanneer wij dien naam gebruiken, wordt daarmede de taal van HOOFT noch COORNHERT, evenmin als de **Friesche** volkstaal bedoeld. Nederlandsch of Nederduitsch is voorzeker (niemand zal dit bestrijden) zoowel het Amsterdamsch als het Antwerpsch. Gebruikte men in de plaats daarvan het woord *Vlaamsch*, dan zouden de Brabanders en overige deelen der Belgische Nederlanders reden hebben van naijverig te zijn, want het Brabantsch en het Limburgsch heeft evenveel recht van bestaan als het Vlaamsch.

Wij willen ons echter op eene taalkundige beschouwing over de oudheid b. v. van het Maastrichtsch hier niet inlaten; daar wij bijzonder een practisch standpunt willen innemen.

'k Herhaal dan de vraag : « In hoe verre kunnen de genoemde woordenboeken dienen om het onderwijs der Nederlandsche taal te bevorderen? »

Men moge vrij de hoeken der straten met Nederlandsche namen versieren (1); de namen der ijzeren-

(1) Zonder te spreken over de gebrekkige vertalingen, die men aantreft.

weghallen in tweeërlei taal laten schilderen; den *chef de station statieoverste* noemen; ja zelfs den *Moniteur* in twee talen laten verschijnen — dat alles is eene vergankelijke, verdampende druppel in den oceaan, te vergelijken bij hetgeen er in dees zaak te doen is — namelijk nationaal onderwijs, nationale opleiding, waaruit een geslacht zal voortspruiten, wat wel fransch verstaat, maar niet meer uit het fransch in eigen spraak **vertaalt**...

Nu moet men dan verder vragen : « Is het mogelijk, is het wenschelijk, op aloude Grieksche wijze de gewestspraken te handhaven, of is het nuttiger, hoewel niet schooner, de gewestspraken alleen voor 't dagelijksch, natuurlijk gebruik, en eene meer algemeene taal als schriftspraak na te streven, gelijk dit in de nieuwe geschiedenis van alle landen wordt gedaan, en waarschijnlijk aan de ondervinding is getoetst? »

In Duitschland, in Frankrijk, in Nederland bestaat eene taal die de **algemeene** wordt genoemd; men verbiedt en verbant evenwel daarom het Friesch en het Geldersch niet.

Doch hoe zou een telegrafist, die van Arnhem naar Leeuwaarden seint, zich begrijpelijk maken, wanneer hij bij voorbeeld schreef : « Kwiemt ge as iellekeen koetje koet, dan goengen we weg. » Of als een Fries den « Ynhald (het hoogduitsche *Inhalt*, *Inhoud*) van de teltsjes fen de broaren H, neisjoen ind forbettere, » zou aanbevelen?

Meent men dat het mogelijk, dat het doenlijk is de **Friesche** gewestspraak, tegen alle spoorwegensnelheid, telegraphen-, telephonen- en electriciteitsdienst in, voor Gelderland, Limburg, en verder voor Brabant en Vlaanderen, bruikbaar te maken?

Zoo niet — dan moet men naar middelen omzien dat aan onze kinderen het verkeer ten minste met verschillende provinciën van België worde mogelijk gemaakt; want wat voor 't Friesch geldt, is ook waar voor het zuiver Hasseltsch, Ipersch, Antwerpsch, enz.

Kortom men moet het aan de **geestelijke zoowel**

als aan de wereldlijke Overheid, aan de **Regeering**, mogelijk trachten te maken het Nederlandsch zonder groote moeite door alle deelen van Vlaamsch België in te voeren; en daartoe moet men de handen ineen slaan, d. i. met andere woorden, er moeten **offers van dialectschoonheid** worden gebracht, zonder daarom de taal te verarmen.

Voorwaar, het is voor elken beschaafden man een grondregel (axioma) dat alle woorden die den stempel dragen der eigenaardige geboorte op vaderlandschen grond, zelfs die aan buitenlandsche ouders ontsproten, tot de **taal des lands** behooren en moeten bewaard en opgeteekend worden. *Loquela* en de bedoelde woordenboeken bewijzen in dit opzicht uitmuntenden dienst. Een andere vraag is het evenwel (voor den ondergeteekende is het echter geene vraag meer), of niet in de briefwisseling en het onderwijs zinswendingen, spelwijzen, ja zelfs uitdrukkingen vermeden moeten worden, wier gebruik slechts in een zeer klein deel des lands bestaat. Dat moet geschieden om den wille van het voorgestelde doel, en ten gevolge der geheele inrichting van de tegenwoordige maatschappij. Men kan de schrijfwijze *teltsjes* voor *vertelsels*, *broaren* voor *broeders* of *broêren*, *neisjoen* voor *nagezien*, niet weer gangbaar maken; en van dit gebrek (om 't zoo te noemen) dat in Nederland bestaat, is geen land vrij. Men kan de uitdrukkingen van Hebels **zuid-duitsche** gedichten (hoe schilderachtig zij ook mogen zijn) niet in de scholen der Hannoveranen doen aannemen.

Zoo is, 'k geef het toe, het **beste** niet altoos mogelijk, en is hier, als overal, *Le bien l'ennemi du mieux*.

Want, voorwaar, als eene groote **weldaad** zal elk rechtzinnig welgeaard Vlaming 't beschouwen, indien kort en goed een geregeld **nederlandsch onderwijs** wordt ingevoerd.

Daartoe is evenwel noodig dat men aan de **Overheid** de zaak niet nog **moeielijker** make dan zij is, en men haar niet dwinge in Limburg slechts Limburgers

(ja zelfs in Hasselt slechts Hasselaars), in Leuven slechts Leuvenaars, in Brugge slechts Bruggelingen, in Kortrijk slechts Kortrijkers, enz. enz. aan te stellen. Men verheuge zich, dat *viribus unitis*, met vereende krachten gewerkt en de Antwerpenaar niet uit Vlaanderen gesloten wordt, omdat hij in den huiselijken kring zijne gewestspraak gebruikt, en dat de Westvlaming niet uit Antwerpen wordt gewezen, omdat hij « stiif wel » en niet « gheel goed » spreekt.

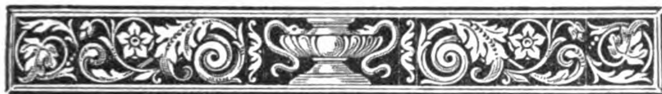
Naar de meening des schrijvers ligt hierin de eenig mogelijke weg om **binnen korten tijd** tot den gewenschten toestand te komen, die anders nog lang, zeer lang op zich zal laten wachten!...

Zoo leert ons althans de gang der sprake in meerdere landen van Europa. Laat men zich daaraan spiegelen.

Dr PAUL ALBERDINGK THIJM,
Hoogleeraar.

Leuven. St. Stephanusdag, 1885.

HELP U ZELF.

ONDER bovenstaanden titel heeft de Engelsche schrijver, Samuël Smiles een gansch boekdeel (1) opgevuld met « proeven van geestkracht en volharding, uit het leven van beroemde mannen » die de grootste moeilijkheden en hinderpalen hebben overwonnen en de eenen tot grooten roem, de anderen tot eenen hoogen rang in nijverheid, wetenschap en kunsten en nog anderen tot aanzienlijke fortuin zijn geraakt.

Geestkracht en volharding, gevoegd bij nauwgezette plichtbetrachting, zijn voor den schrijver zekere, *onfaalbare* middelen om al de hooger gemelde doeleinden te bereiken. Onder deze laatsten is zelfs, volgens hem, het « rijk worden » de minste kunst, want, zegt hij, op bladzijde 167 van zijn werk : « Geld winnen is niet de groote kunst. Iemand die er zich maar met hart en ziel op toelegt, kan nauwelijks missen rijk te worden. Er is niet veel wijsheid voor noodig. Verteer minder dan gij verdient; leg geldstuk bij geldstuk, spaar en schraap en de goudstapel zal allengs hooger worden. »

Zooals men ziet is niets gemakkelijker en uit het onfaalbare van dit eenvoudig recept vloeit heel natuurlijk voort dat alwie, op het ondermaansche dal, niet rijk is of bezig met het te worden, tot het ras der onverbe-

---

(1) In 1866 door het *Willemsfonds* uitgegeven.

terlijke dommerikken behoort. Al te gemakkelijke oplossing der sociale questie!

Men zal zich wellicht afvragen welke betrekking dit oordeel van Samuël Smiles hebben kan tot vraagpunten van letterkunde, schoone kunsten of wetenschap. Dit zal allicht blijken uit het vervolg dezer verhandeling, waarin wij ons voorstellen aantetoonen dat de spreuk « help u zelf » eene van die machtspreuken is, waarmede in onze hedendaagsche, half ongeloovige samenleving veel gedweept wordt, en welke, schijnbaar dienende om de moedeloozen optebeuren, dikwijls niets anders doen dan nieuw voedsel geven aan de verwaandheid van vele laatdunkenden.

Dat « geestkracht en volharding » twee onmisbare hoedanigheden zijn voor alwie eenig buitengewoon doel wil bereiken, zal wel niemand ernstig betwisten. Doch waartegen wij ons uit al de kracht onzer overtuiging en « ondervinding » moeten verzetten, dat is de thans zoo vaak en zoo lichtvaardig vooruitgezette stelling der onfaalbaarheid van die beide middelen, om alle voorgestelde doeleinden te bereiken, hetgeen in andere woorden beteekent : dat men slechts te willen heeft om, hetzij een groot staatsman, een beroemd letterkundige, eene vermaardheid in kunst en wetenschappen, een reus der nijverheid of een Rothschild der fortuin te worden.

Wel is waar heeft Samuël Smiles honderden voorbeelden aangehaald van vermaarde mannen die, in Engeland alleen, van de nederigste standen der samenleving tot de hoogste sporten der maatschappelijke ladder zijn opgeklommen, dank alleen aan de wilskracht, aan de edele koppigheid die hen bezielde.

Doch met al die voorbeelden heeft hij slechts één enkel boekdeel gevuld, terwijl het een stellig feit is dat men met de ontelbare duizenden mislukten, in hunne pogingen om hooger te komen, honderden boekdeelen zou vullen, terwijl men er wellicht evenveel zou vol schrijven met voorbeelden van dwaze verwaanden die,

de machtspreuk « help u zelf » naar de letter willende toepassen, gemeend hebben van de stof te zijn waarvan men, ministers, kunstenaars, geleerden of millionnairs maakt, terwijl zij door de Voorzienigheid nauwelijks voor metsers, timmermans of klompenmakers in de wieg waren gelegd.

Wat is de oorzaak daarvan? Eenvoudig dat de gansch wereldlijke of, zooals men thans liever zegt, « onzijdige » spreuk « help u zelf », welke zoovelen op het dwaalspoor brengt, niets anders is dan de gestolene helft van de echt kristene spreuk : « help u zelf, zoo helpe u God. » Men ziet al dadelijk het verschil tusschen de twee stellingen. De eerste geeft als « onfaalbaar » op dat de mensch « met geestkracht en volharding » al kan worden wat hij wil; de tweede toont duidelijk aan dat het vermetel is eene andere lotbestemming te betrachten dan die waartoe men door den Schepper is voorbeschikt en dat Gods alvermogende hulp aan niemand zal ontbreken, die zich « met geestkracht, volharding en vertrouwen op God » toelegt op de loopbaan waarvoor hij door de Voorzienigheid met de noodige begaafdheden en zielsvermogens is toegerust.

Ons inzicht is niet, tegenover de lange reeks voorbeelden van gelukten, door Samuël Smiles aangehaald, eene even lange lijst van mislukten te stellen, die nochtans niet in gebreke gebleven zijn « geestkracht en volharding » aan den dag te leggen. Wij zouden daarvoor slechts nevens ons « in 't volle menschenleven » te grijpen hebben, doch wij zouden ongetwijfeld verre buiten het nauwe plaatsbestek moeten gaan dat wij ons voor deze beschouwingen hebben voorgeschreven.

Enkel willen wij, en dat wel op het gebied der letterkunde, één voorbeeld van verwaandheid aanhalen, dat wellicht om zijne koddigheid velen zal doen glimlachen, en dat nochtans volkomen echt is, aangezien wij het persoonlijk onder de oogen hebben gehad.

Thans ruim twintig jaren geleden, waren wij, tijdelijk te Antwerpen verblijvende, getuige van de opkomst

eener letterkundige maatschappij, namelijk *De Veilkrans*, die zich spoedig tot eenen ongemeenen bloei ontwikkelde.

De oorsprong van *De Veilkrans* was al wat nederig was. De lustige jongens die, in de Antwerpsche muziekschool, den leergang van deklamatie volgden, door dichter Van Beers gegeven, hadden gemeend dat na leeren uitspanning komen moest en daarom hadden zij besloten wekelijks wat uitteleggen, om van tijd tot tijd eens te zamen lekker en vroolijk te avondmalen.

Daartoe hadden zij zich een lokaal gekozen, waar zij gewoonlijk een paar malen per week bijeenkwamen en, onder het drinken eener pint « garsten » en het rooken eener pijp, zich onderling met lustigen kout vermaakten. Doch daar bleef het niet lang bij.

Zooals wij hooger zegden waren de leden der maatschappij allen leerlingen der deklamatieschool. Eenigen hielden zich zelfs, niet zonder aanleg, met letteroefeningen bezig. Anderen volgden, met belangstelling, den strijd der Vlaamschgezinde Meeting, voor de gekrenkte rechten der Moedertaal. Hoe kon het anders of er moest aldra in die jonge harten een edele naiever ontstaan om het voetspoor te drukken van de Vlaamsche mannen, die toen aan het hoofd der beweging stonden!

Dat uitsluitend *soupétjes* houden het rechte middel niet was om dit doel te bereiken, dat verstond iedereen en zoo won van lieverlede het denkbeeld veld, dat de maatschappij in eene letterkundige vereeniging diende veranderd te worden, zonder dat de leden daarom aan hunne geliefkoosde uitspanning moesten verzaken.

Zoo gezegd, zoo gedaan. De standregelen der nieuwe maatschappij werden opgesteld en deze werd gedoopt met den naam van *De Veilkrans*. Eene afvaardiging van leden begaf zich tot den heer Johan Kessels, eenen beproefden Vlaamschen strijder, om hem het voorzitterschap aan te bieden, hetwelk door dezen bereidwillig werd aangenomen. Zoo was dan de grondslag gelegd van een letterkundig gezelschap, dat eenige jaren later,

naast den *Nederduitschen Bond*, de machtigste maatschappij van Antwerpen zou worden, om kort daarna stillekens aan te verflauwen en eindelijk geheel te verdwijnen, niet zonder mannen te hebben voortgebracht, die thans nog moedig op de bres staan voor de Vlaamsche taalrechten.

Zooals veeltijds in die jaren het geval is, was de iever der jeugdige leden van *De Veilkrans* onvermoeibaar en hunne eerzucht onbegrensd. Ofschoon vol eerbied voor de mannen die zich in de letterkunde verdienstelijk maakten of in de statenkamer de belangen onzer taal verdedigden, zouden zij geschokschouderd hebben indien hen iemand had voorzegd : Gij zult het eens zoo ver brengen als eenen Snieders, eenen Van Beers, eenen De Laet of eenen Gerrits. Zij meenden, en dat met volle overtuiging, eens hooger te zullen vliegen. En waarom niet?

Dat was tamelijk verwaand, van hunnen kant, zal de lezer misschien zeggen. Toch niet, indien men het spreekwoord « help u zelf » en Samuël Smiles, zijnen profeet, mag gelooven. Immers, met « geestkracht en volharding » wordt men in de wereld al wat men « ernstig worden wil. »

Indien de leden van *De Veilkrans* echter al verwaand waren, toch vonden zij iemand die het in nog veel hoogere mate was. Op zekeren avond, dat zij vergaderd waren en bezig met de glorievolle toekomst te bespreken welke, dank aan *De Veilkrans*, den Vlaamschen letteren te wachten stond, kondigde een lid met veel plechtigheid aan, dat hij de hand had gelegd op « eenen jongen geleerde », die niet liever wenschte dan in den schoot der maatschappij eene voordracht te komen houden, over Vondel, den genialen treurdichter.

Deze tijding bracht allen in de grootste verrukking en vol verlangen om den « jongen geleerde » te bewonderen, die zich voorstelde hen op eene zoo aangename als leerrijke voordracht te vergasten, bepaalden zij dag en uur voor de voordracht. Zelfs de voorzitter, anders een

zeer positief mensch, kon zijne nieuwsgierigheid niet bedwingen, toen hij vernam dat de « jeugdige geleerde » zich liet aanmelden onder den alleszins akademischen naam van Schotanus.

Dat de leden, den nacht na deze zitting en verscheidene nachten nadien, tot aan den dag bepaald voor de voordracht, meer dan eens den geleerden Schotanus in hunne droomen zagen en hem reeds meenden te kennen eer hij ooit den voet bij hen zette, hoeft niet gezegd te worden. Hun ongeduld kende geene palen, te meer daar hun medelid halsstarrig weigerde de minste inlichting over zijnen persoon te geven.

Eindelijk kwam de zoo ongeduldig verwachte avond der voordracht. Voor deze buitengewone plechtigheid had ieder lid van *De Veilkrans* eenen vriend meegebracht en reeds lang voor het bepaalde uur bevonden zich in de enge bovenzaal der « Oude Kaar » een vijftigtal belangstellenden opeengestapeld, als haringen in eene ton, en onderhielden zich over de te hooren voordracht en over den persoon die ze geven zou, onder het drinken eener Vlaamsche pint en het rooken eener pijp echten « Harelbeekschen. »

Het werd tusschen acht en negen ure; ieders blikken waren op de deur gevestigd, die eindelijk openging en doorgang verleende aan het medelid, dat tot inleider diende en aan den zoo vurig te gemoet gezienen Schotanus. Het binnentreden van dezen laatste was eene echte verschijning in de wolken.... van tabaksrook. Een lange, magere, bleeke jongeling, met lange blonde haren, die hem — als kenteeken der geleerdheid — tot over de de schouders hingen, en met eenen bril op den krommen haviksneus, trad te voorschijn, gehuld in eenen mageren, afgesleten overjas en dragende een lijvig bundel papieren onder den arm.

Luidruchtig handgeklap weergalmde in de vergaderzaal en, na een woordje van inleiding, door den voorzitter uitgesproken, nam de voordracht eenen aanvang. Schotanus was geen spreker, hij las, doch hij las tame-

lijk goed, met een weinigje aanmatiging in den toon en in de manieren. Zijne voordracht — niet slechter dan vele welke wij later gehoord hebben — scheen eenieder een meesterstuk toe, dat niet in den engen kring van *De Veilkrans* mocht begraven blijven.

Schotanus was van hetzelfde gevoelen. Ook nadat de toehoorders zijne voorlezing, die omtrent twee uren duurde, herhaalde malen met « applaus » onderbroken en hem bij 't eindigen eene waarlijk geestdriftige « ovatie » hadden gebracht, sprak hij met hen over zijn ontwerp, die voordracht te doen drukken en ze — dit zijn zijne eigene woorden — der geleerde wereld ter bewondering aantebieden!

Wie was die Schotanus, dat onbegrijpelijk genie?

Niemand anders dan een jongeling van Hollandschen oorsprong, door zijnen oom — die misschien wel eenvoudig Schot heette — naar Antwerpen gezonden, om er, in het hooger Handelsgesticht, zijne opvoeding te voltrekken. Voor zijne verblijfkosten in de Scheldestad ontving hij van dien oom, alle drie maanden, eene zekere som aan welke hij, behalve zijn kostgeld, eene geheel andere bestemming gaf dan zich er ordentelijk mee te kleeden. Zoo rijk als zijne boekenverzameling was, zoo arm was zijne kleerkas. Wat zijne studiën in het Handelsgesticht betreft, die zullen wel niet schitterend geweest zijn. 't Is immers noch in Vondel, noch in Shakespeare, noch in Tasso, noch in Schiller of Gœthe dat men den handel leert!

Schotanus echter, was overtuigd dat hij op de rechte baan was. Hij wilde, moest en zou een groot man worden en dat wel door de beoefening der Nederlandsche letterkunde! In afwachting meende hij het nu reeds zoover te hebben gebracht dat « zijne pen hem zijn brood zou verdienen » en de eerste stap op dien weg zou zijn het in druk geven van zijne voordracht over Vondel.

Niet alleen liet hij dat opstel zonder aarzelen en op eigen kosten op duizend exemplaren drukken —

waarvan hij er *De Veilkrans* één ten geschenke gaf — maar hij benijdde nog aan de boekhandelaars de kommissie welke zij erop zouden verdienen. De duizend exemplaren werden in een koffer gesloten en verkrijgbaar gesteld, *bij den schrijver*. Onnoodig te zeggen dat ze hunne bergplaats nooit hebben verlaten.

Doch, Schotanus had nog een ander ontwerp en deelde het aan de leden van *De Veilkrans* in vertrouwen mede. Hij zou een letterkundig tijdschrift uitgeven, niet een van die bladen of tijdschriften die, door hunne onbeduidendheid zelve, van hunne geboorte af ten dood zijn veroordeeld, maar een goed, degelijk tijdschrift, dat zich onder opzicht van letteren, wetenschap en kritiek, ineens op de vereischte hoogte zou plaatsen om geheel het Nederlandsche geestesleven te beheerschen.

Wie zou dat tijdschrift opstellen? Wel, wie anders dan Schotanus zelf? Was hij niet bekwaam, niet geleerd, niet bevoegd? Droeg hij niet — zouden velen thans zeggen — lange haren en eenen mageren frak? Toen echter kwam bij zijne bewonderaars die kleingeestige spotternij niet op, maar zij vroegen heel ernstig aan Schotanus of hij ook bijdragen zou aanvaarden.

— Ja wel, was het antwoord, doch ik zal uiterst streng zijn. Vooral in het eerste nummer mag niets verschijnen dat niet zegepralend de vuurproef der kritiek kan doorstaan. Ik herhaal het dus : ik zal uiterst streng zijn.

Dat ontmoedigde de jonge muzendienaars niet, want de verwaandheid van Schotanus scheen bij hen aanstekelijk te zijn. Zij stelden zich dus aan 't werk en schreven, deze eene verhandeling over tooneel, gene eene zedeschets, een ander een gedicht, kortom allen dongen om de eer te prijken in de eerste aflevering van het nieuwe tijdschrift.

Schotanus wees dat alles van de hand.

De verzen vond hij te zwak, de schetsen te flauw geschilderd, de verhandelingen te weinig geleerd. Van dan af — dat ligt in den aard van het menschdom —

begon de bewondering voor het Hollandsche genie erg te dalen en reeds stonden de afgewezenen gereed om, bij de verschijning van het wonder tijdschrift, er eens het scherp ontleedmes hunner nijdige kritiek op te zetten.

Het tijdschrift verscheen. Het was geheel, van den titel af, *dien wij vergeten hebben* — o vergankelijkheid van den aardschen roem! — tot op het einde der laatste bladzijde, van de hand van den onvergelijkelijken Schotanus. Zeggen wat dat eerste nummer — een proefnummer — al bevatte is volstrekt onmogelijk. Al de geleerdheid, al de kunst, al de wetenschap van geheel de wereld werd in oogenschouw genomen; raad werd er in gegeven aan geschiedschrijvers, romanschrijvers, dichters, tooneelschrijvers, geleerden, kunstenaars en tot zelfs aan tooneelspelers!

Helaas! Het tijdschrift van Schotanus onderging het lot van vele wonderkinderen op aarde. Het was op de wereld gekomen, levend maar niet leefbaar. Het bleef bij zijn proefnummer! — Zeggen wij hier, tusschen haakjes, dat wij *Het Belfort* eene betere en ook nuttigere toekomst wenschen.

Daarmee was, voor zooveel wij weten, de letterkundige rol van Schotanus uitgespeeld. Vooraleer echter afscheid van hem te nemen, willen wij nog de volgende anekdoot verhalen :

Tusschen zijne voordracht over Vondel en de verschijning van zijn tijdschrift, bezocht Schotanus geregeld het lokaal van *De Veilkrans* en deed soms ook al eene wandeling met een der leden, den heer W..., een warme Vlaming, maar die, praktischer dan hij, den smidshamer boven de pen had verkozen « om er zijn brood mee te verdienen. »

Op die wandelingen werd gewoonlijk door Schotanus het woord gevoerd over mannen en zaken der letterwereld, waarover hij zoo verstandig sprak als velen vóór en na hem, *die er gekomen zijn*. De vriend W.... hoorde hem gaarne spreken en ging gewoonlijk stilzwijgend en bewonderend naast hem. Die bewondering

ontsnapte aan Schotanus niet en zij gaf nieuw voedsel aan zijne verwaande droomen.

Het gebeurde nu dat, op eene dezer wandelingen, Schotanus zijnen wandelstok liet vallen. De vriend W.... raapte hem op en reikte hem, zonder spreken, zijnen gezel over. Doch, deze bleef staan, keek zijnen medewandelaar strak in de oogen en zegde, op plechtigen toon : « Een dag zal komen waarop gij u met fierheid zult herinneren dat gij hier, op deze plaats, den stok van den grooten Schotanus hebt opgeraapt! »

De vriend W.... lachte niet, maar zweeg en vertelde het geval slechts later, toen Schotanus voor goed van het letterkundig tooneel was verdwenen.

De smid W.... werd een *kunstenaar* in zijn vak. En wat werd er van Schotanus? Niemand onzer oude vrienden van *De Veilkrans* weet er iets van. Al wat zij kunnen zeggen is dat zijn oom, ziende dat de handelsstudiën niet vorderden, weigerde nog langer voor hem te betalen en hem naar huis terugriep. Maar Schotanus ging niet. De letterkunde zou hem eene broodwinning verschaffen!

De tijd kwam echter dat zijne magere kleeren onbruikbaar werden en dat hem geen eten gegeven werd zonder geld. Toen dompelde hij nog eenigen tijd langs de straten van Antwerpen, leed zulken honger dat hij meer dan eens aan spelende kinderen hunnen boterham afvroeg en eindigde met voor altijd spoorloos te verdwijnen.

Deze geschiedenis hebben wij geenszins geschreven met het inzicht de jonge Vlamingen van de beoefening hunner letterkunde afteschrikken; doch wij verwittigen hen dat de Vlaamsche zanggodin liefderijk genoeg is om hare kinderen te troetelen en te liefkozen, maar hun renten geven kan zij niet, daarvoor is zij te arm.

De Vlaamsche letterkundige heeft dus, over 't algemeen, eene andere broodwinning noodig, en beoefent zijne kunst slechts in zijne ledige uren. Vondel, Ledeganck, Conscience hebben het ook zóó moeten doen, en ziet eens hoever zij het gebracht hebben!

Maar, niet iedereen die de pen hanteert wordt een Vondel, een Ledeganck of een Conscience. Hoe zeer hij ook « zich zelf helpe», als de roeping, het hemelsch vuur niet daar is, zijne pogingen zullen vruchteloos zijn. En zoo is het niet alleen op letterkundig gebied, maar in alle vakken is de persoonlijke geschiktheid en de voorbestemming er noodig, om het toppunt te bereiken dat wij ons voorspiegelen. Moed en volharding zijn onmisbaar, maar de overdrijving van die hoedanigheden leidt tot verwaandheid.

Wij herhalen dus nog eens : « zich zelven helpen » is eene noodzakelijke vereischte, doch geen onfeilbaar middel om te worden wat men worden wil. Men moet tot de bestemming welke men zich voorspiegelt niet alleen den noodigen aanleg hebben, maar men moet er ook van God toe geroepen zijn. De vereeniging dezer twee voorwaarden blijkt gewoonlijk uit eene onweerstaanbare neiging tot dat vak, waartoe men geschikt en geroepen is.

Aan hem die zich in zulke voorwaarden bevindt, al de gelegenheden waartenemen welke zich aanbieden. Tot hem mag men gerust zeggen : Help u zelf en God zal u helpen!

A. V. BULTYNCK.

Gent, den 1 *Maart* 1886.

DE NEERINGEN.

IN mijnen boek : *Notre droit national et la Révolution,* die de vertaling is, merkelijk vermeerderd nochtans, van « Vaderlandsch recht en Revolutie », staat er het volgende : « Men zoude « kunnen de neeringen wederopbeuren, ten minste als « instellingen van vooruitzicht en vereffening voor aller- « hande geschillen ; misschien zoude men eensdaags « kunnen aan deze inrichtingen hunnen gemeentelijken, « ja zelfs hunnen politieken invloed teruggeven. »

In eenen artikel van 24 en 25 December 1885, ten andere zeer welwillend en toegevend, antwoordt de « *Gazette de Liége* » daarop : « Als men spreekt « van het herstellen der neeringen, is het noodig van « klaar te zeggen wat men in 't zicht heeft. Is er hier « sprake van die vernepene reglementen te herstellen, « die zich allengskens bij het groot en christelijk gedacht « der neeringen hadden gefoefeld? Niemand denkt er aan. « Is er enkel sprake van vereenigingen, die den baas « tot den werkman vernaderen, met een godsdienstig of « neeringsdoelwit? Het gedacht is dan niet nieuw, en « het woord « *Neering* » is kwalijk gekozen. »

In deze woorden vinden wij eenen weerklank van den strijd, die bestaat tusschen de geleerden, nopens het nut van een nieuw neeringswezen. Daar zijn er, die volstrekt van geen hoegenaamd neeringswezen meer en willen hooren : het ware immers eene beschranking van het arbeidsrecht en dit recht vloeit uit de natuur des

menschen. Andere bewijzen vinden zij in overvloed in het Verbod, door Turgot opgesteld in 1776, waarbij de neeringen moesten afgeschaft worden. Al de bewijzen, die op *daadzaken* steunen, zijn genomen uit voorvallen, geplogentheden, rechtelijke betrekkingen, die door de verdedigers van het tegenstrijdig gedacht aanzien worden als *misbruiken*, of als noodzakelijke gevolgen van den toestand, waarin de nijverheid was in andere eeuwen.

De verdedigers der neeringen bekennen ook, dat het neeringswezen niet zoude kunnen opgebeurd worden in zijne ouderwetsche gedaante. Het neeringswezen van eertijds, zeggen zij, paste op het werk van eertijds. Op ons arbeidswezen toegepast, zoude de schakeering van andere eeuwen een kinderachtig en onnoozel ondernemen zijn. Maar, voegen zij erbij, de ongemakken die volgen uit het misbruik eener inrichting, raken de inrichting in haar zelve niet. Ontkleedt het neeringswezen van zijne misbruiken, schudt het uit zijne ouderwetsche omwindselen, en men zal er nog een werktuig van veel welstand voor de arbeidende bevolkingen en voor geheel de samenleving in terugvinden. Eén ding schijnt zeker en aanveerd door iedereen, te weten dat de *Neeringen, juist gelijk zij in oude tijden waren*, noch kunnen noch mogen wederom opkomen. De « *Gazette de Liége* » en heeft dus niet al het ongelijk van de wereld, als zij zegt, dat eenen ouden naam geven aan eene inrichting, die met op eenen nieuwen leest geslegen te zijn zóó verandert en verjongt, niet goed te keuren is. Laat ons diensvolgens den naam van « ambachten », « neeringen », « gilden », laat ons die namen in den achterhoek schuiven tot nader bescheid. 't En is hier niet alleenelijk eene kwestie van naam : het geldt eene zaak, eene zaak van de hoogste aangelegenheid.

Hoe zullen wij het aan boord leggen om dit vraagstuk te bestudeeren? Zoolang als men in de afgetrokkene begrippen en beginsels blijft, is de zaak zoo moeielijk niet. De werkende bevolking heeft steun en

verband noodig. Nu, het neeringswezen verschaft steun en verband; dús is het neeringswezen de gepaste middel. Het schijnt geheel klaar en duidelijk. Wat valt er nog bij te voegen? — Wat er nog te doen valt? Af te komen uit die hoogere kringen, neer te stijgen uit die wolken, om te zien of uwe begrippen en grondbeginselen wel waarlijk op de daadzaken, op die onverbiddelijke maat der nuttigheid voor menschelijke en stoffelijke aangelegenheden, passen! Hier, gelijk in vele andere rechtelijke of wijsgeerige vraagstukken, is er gevaar in de wolken te blijven, in plaats van eenen gebruikbaren middel aan te wijzen. Daarom zullen wij eerst en vooral de daadzaken opsporen : derwijze dat wij blijven redeneeren op iets dat, voor de oogen van eenieder open liggende, voor elkendeen de redeneering tastelijk maakt.

Wat was, en hoe werkte het neeringswezen eertijds? Deze is de vraag welke wij eerst geschiedkundig moeten verklaren, zooveel ten minste als het noodig is om onze redeneeringen steun te geven. Het hadde verre best geweest voorbeelden en daadzaken te kiezen uit de geschiedenis van Vlaanderen. Hier, namelijk te Brugge, is er een rijke voorraad van schriftelijke oorkonden nopens het oude neeringswezen. Bijzondere oorzaken hebben tot hiertoe belet dezen rijken voorraad, misschien den rijksten van Europa, aan het lezend en studeerend publiek kenbaar te maken. Intusschentijd vind ik mij gedwongen mijnen toevlucht te nemen tot Janssen's nooit volprezene : *Geschichte des Deutschen Volkes*. In dit bewonderenswaerdige werk, wordt het bestaan van het neeringswezen in Duitschland, bijzonderlijk binst de vijftiende eeuw, onder geschiedkundig en zelfs onder wijsgeerig oogpunt, volledig en meesterlijk behandeld. Onze eenheid van stam met het Duitsche volk, en ten anderen de algemeenheid der rechtsbegrippen van eertijds onder al de christene volkeren, dienen t[illegible] waarborg dat wij, zelfs bij de Duitschers, licht zullen vinden om de aangelegenheden van ons Vlaamsch volk te belichten en te verklaren.

I.

Wat was het Duitsch neeringswezen, voornamelijk in de vijftiende eeuw?

De neering was de vereeniging van al de lieden, die in hetzelfde ambacht hun bestaan vonden, in een bewerktuigd genootschap geschakeerd. Overal bevatte dit genootschap drie samenstellende deelen : meesters of bazen, gezellen of knechten en leerlingen.

Dit genootschap omvatte niet alleenelijk het een of het ander belang zijner aanhangers, maar *al* hunne belangen, geestelijke, rechtelijke, en ambachtelijke. Daar en was niets uitgenomen. Het genootschap was het geheele, waarvan de leden deelen waren; zoo nochtans dat de leden niet en bestonden voor het geheele, maar het geheele voor de leden, elk op zijn eigen en allen in het gemeen. Het was eene soort van Voorzienigheid voor de arbeidende bevolking van één en hetzelfde werk in eene bepaalde stad of gemeente.

Het zal dus niemand verwonderen dat de neering ter zelfder tijde 1° eene godsdienstige *broederschap* was, 2° eene *rechtsinstelling* voor de medebroeders, 3° een *middel van tijdelijk bestaan* voor elkeen der leden.

Als *broederschap* zocht de neering in het verstand en het hert der arbeiders de grondgedachten en de grondgevoelens te printen, waarop geheel het genootschap moest berusten. Zij had hare kerk, die als 't ware, haar geestelijk gildhof was; in die kerk, dikwijls den eenen of den anderen altaar, welken zij onderhield en versierde met schilderijen met kunstwerken, met voortbrengselen der neering, die de eigendom en onder de bewaking en het toezicht der neering bleven. Daaruit is het te verstaan, dat er in de kerken van Duitschland, gelijk in de onze, zooveel meesterstukken gedregen en met oneindig meer zorg en kennis van zaken, dan tegenwoordig door alle slag van « commissiën van monumenten » in de hoofdstad zetelende, onderhouden en bewaard werden. De neering had

eenen patroon, welken zij verkoos, naar de gelijkenîs van het leven des heiligen met het leven der neeringbroeders. Daarom aanzag zij den patroon als den eersten der neeringbroeders en gaf hem de werktuigen van het ambacht in de hand. Onnoodig is het te zeggen, dat, op den patroondag, de kerk al de medebroeders ontving rond den autaar, die hun toebehoorde of rond het beeld van den patroon. Al deze bijzonderheden toonen slechts den uiterlijken godsdienstigen bouw der neering. Deze aanzag haarzelve als eene gedurige predikante, die moest zorgen voor de ware gedachte van den arbeid en de noodige gevoelens om de medebroeders in rechtschapenheid en recht voor de vuist te behouden. Zij stelde in hare standregels, en nog meer in haar werkelijk leven, den arbeid voor als *een deugdelijk werk*, door God aan den mensch geschonken, eerst en vooral als middel ter zaligheid. Daarom moesten de neeringbroeders den arbeid aanzien niet enkel als eenen last, maar als eene *weldaad* van God, als eene *eer*, als een *persoonlijk recht* van den hemel afkomstig, als het *aandeel* van den werkman aan de maatschappelijke vrijheid. « Het is vooruit en « vooral, zegt « *Eyn cristlich Ermanung* », om « gansch hun leven naar de christelijke regeltucht en « liefde te schikken, en om den arbeid zelven te « wijden, dat de bonden en werkersbroederschappen « tot stand komen. Want indien wij allen arbeiden « naar Gods gebod, werken wij niet uitsluitelijk om « wille van de winst, want dit brengt geen zegen « bij en is schadelijk voor de ziel. De mensch moet « werken om de wille van de eere Gods, die dit « geboden heeft, en om den zegen des lichaams, *die « in de ziel ligt*, te ontvangen. Ook, om te krijgen « wat ons en de onzen noodig is, en daarbij wat ons « christelijke vreugde kan geven; maar even ook om « de armen en kranken te kunnen mededeelen van de « vruchten onzes arbeids. Daarom zijn bonden en « gilden van ambachtslieden goed naar gelang zij dit

« betrachten. En die daarnaar niet tracht, en niets « anders zoekt als geld en goed bij een te scharten « met zijnen arbeid, deze handelt slecht en zijn arbeid « is woeker; gelijk de H. Augustinus zegt : gij zult « geen woeker doen met het werk uwer handen, want « uwe ziel gaat daarbij verloren; en verder : men mag « de woekeraars niet verdragen, maar de maatschappij « moet hen buitensteken als ledige en schadelijke « lidmaten. »

Zoo spreekt « eene christelijke vermaning », een boekje der vijftiende eeuw, in Duitschland gemaakt, om den godsdienstigen zin der neering te verklaren en staande te houden. Het blijkt uit het bovengemelde, dat de neering in de kerk, als 't ware, de philosophie van den arbeid trachtte aan al hare leden mede te deelen. Deze philosophie was eenvoudig, waar en bevattelijk voor eenieder : 't en was niets anders als de christelijke leering nopens den oorsprong, het doelwit, de weerdigheid van den menschelijken arbeid.

Benevens de godsdienstige broederschap was de neering *een middel van tijdelijk bestaan* voor elkeen harer leden.

De arbeid was aanzien als eene gave van God geschonken, niet alleen voor het persoonlijk welzijn van den bijzondere, maar als bijdrage voor het gemeen welzijn der menschelijke samenleving. Diensvolgens aanzag de neering plicht en recht van te arbeiden als iets dat haar toekwam. De bijzondere mensch kon alleenelijk *als lid der neering en niet uit eigen recht* aan het ambacht deelnemen. De bijzonderen stonden dus onder de voogdij der neering. Als lid des genootschaps was iedereen *persoonlijk* gelijk verplicht tot den arbeid en gelijk berechtigd aan het deelnemen in de vruchten van den arbeid. Iedereen moest zich persoonlijk aan de arbeidsplicht onderwerpen : daaruit kwam het, dat er geene enkele ondernemers waren « die, zelf onwerk- « zaam en lui, met het zweet van anderen leven, en « in ledige genotzucht hun zelven wel doen » : er

waren slechts werkelijke en ware arbeiders in de neering. Als er een meester ziek viel, stelde het genootschap eenen plaatsvervanger aan; de weduwen alleen hadden het recht, het ambacht door eenen werkbestierder te laten begaan. Allen waren dus gelijk vóór de arbeidsplicht.

Deze zelfde gelijkheid zocht de neering tot stand te brengen aangaande het tijdelijk bestaan, uit den arbeid voortkomende. Gelijk iedereen moest arbeiden, zoo moest hij ook door zijnen arbeid in bezit treden van een inkomen, dat met zijnen stand in evenredigheid was : de zwakken mochten door de sterken niet verdrukt worden. Daarom is het, dat klare voorschriften geheel den handel regelden.

Hier zijn nu de bijzonderste voorbeelden van zulke reglementen, onder maatschappelijk opzicht beschouwd.

De arbeid der neeringdoeners bestaat in het bewerken van zekere grondstoffen; ijzer, meel, hout, leder, levend vleesch enz. Geen neeringdoener in het bijzonder bezorgde, geheel op zijn eigen, zijne grondstoffen : dit deed de neering. Soms liet de neering de grondstoffen aankoopen door mannen daartoe aangesteld, om deze dan te verdeelen in gelijke deelen of volgens de behoefte van eenieder, onder de leden : soms werden bijzondere aankoopplaatsen en — tijden bepaald, opdat elke medebroeder te gelijker tijd de zelfde grondstoffen hadde kunnen koopen. Als het gebeurde dat een neeringbroeder de gelegenheid vond om eenen batelijken koop te doen, moest hij er kennis van geven aan de neering, opdat iedereen naar beliefte er hadde kunnen deel aan hebben. Had iemand gekocht in het groote, hij moest er een deel van overlaten aan den inkoopprijs aan de medebroeders, want « allen moesten « gelijk kunnen aan den kost geraken », en er moest gezorgd worden voor het belang van de « arme klas. »

Men ziet dat iedere neering geleek, tot zekere maat, aan hetgeen Schultze-Delitsch eene maatschappij voor het aankoopen van grondstoffen, eene *voortbrengingsmaatschappij*, zoude heeten.

Na den aankoop der grondstoffen is de verwerkingsonkost van de grootste aangelegenheid. Het is meestendeels naar de verwerkingsonkosten dat de prijs der koopwaren geregeld wordt. Dit belang liet de neering niet onaangeroerd. Om de verwerkingsonkosten voor al de broeders op de zelfde hoogte te brengen, bepaalde de neering den dagloon der knechten of gezellen, en in het algemeen al de betrekkingen tusschen meesters en behulpen. Niemand mocht eenen anderen medebroeder zijne knechten afdoen; niemand, eenen knecht of leerling aanveerden, die ten onrechte weggegaan was van eenen medebroeder, met recht weggezonden, of plichtig bevonden aan inbreuk tegen het ambacht of de goede zeden.

Even gelijk werd de omvang der nijverheidsvoortbrengst, met hetzelfde inzicht van broederlijkheid en gelijkheid, bepaald. Iedere meester mocht slechts een zeker getal leerlingen en knechten houden. Het was hem verboden, de arbeidskracht zijner behulpen zonder maat uit te buiten, of dezen te laten werken bij nachte en op zon- en feestdagen. Iedere meester was gelijk gerechtigd tot het gebruik van al de eigendommen der neering : bij voorbeeld het kookhuis, het scheerhuis, de scheermolens enz. voor de wevers en garenbewerkers.

Niet alleenelijk voor de bewerking, maar ook voor den verkoop der waren, trachtte de neering al de medebroeders op denzelfden voet te brengen. Daarom werden juiste prijzen gesteld voor de verschillige waren; plaats, tijd en wijze van verkoopen waren bepaald. Ieder medebroeder mocht slechts eenen winkel of kraam hebben : de rondloopershandel was verboden. Men moest « in zijnen winkel blijven zitten, de klanten « afwachten, en niemand van bij eenen anderen weg« roepen. » Eenige neeringen gingen zoo ver, dat zij verboden werk te aanveerden van iemand, die zijne schuld aan eenen medebroeder niet betaald had, of hem eenig krediet te geven. Geheel het bewegelijk en

onbewegelijk vermogen der neering behoorde aan het genootschap als vereeniging beschouwd en diende voor de bijzonderen, als leden beschouwd, tot nut en gebruik. Op het gemeen vermogen werden niet alleen de zieken, de armen en de weduwen ondersteund, maar voorschotten en leeningen werden gedaan aan behoeftige genooten.

Iedere neering was dus hetgeen wij eene *leen- en borggilde* zouden heeten, die er tusschen kwam telkenmale de medebroeder aan het dagelijksch brood niet meer en kon geraken. Maar, zoo lang als al de medebroeders aan het dagelijksch brood geraakten, meende de neering hare taak genoegzaam gekweten te hebben. Om dit dagelijksch brood te bezorgen aan allen, en niet toe te laten dat de zwakken door de sterken uitgebuit wierden, gebruikte zij als middel het kortvlerken der wedijvering, en trachtte de medebroeders meer te ontvlammen voor de geestelijke weerde en de eer van den arbeid dan voor de stoffelijke winst die er aan vast was.

Wij hebben gezeid dat de neering ook eene *rechtsinstelling* was, samengesteld uit meesters, gezellen en leerjongens. Er blijft ons nog over, haren gang op dit rechtsgebied na te speuren.

De eigenlijke bezitster van alle genootschappelijk recht was de verzameling der zelfstandige bazen. Aan deze verzameling behoorde het recht het bestuur der neering te kiezen, nieuwe bazen aan te nemen, alsook nieuwe behulpen, 't is te zeggen gezellen en leerjongens. Het *bestuur* (bij ons de *deken*) was de beëedigde en verantwoordelijke overheid in de neering. Het beriep de vereenigingen, zat dezelve voor, en had er de regeltucht over. De neeringsoverheid bestierde geheel het neeringsvermogen, zamelde den inleg, ontving de boeten, hield de zeden- en ambachtspolitie, zoover zij de neering toekwam, en zat als rechter in alle geschillen, 't zij alleen, 't zij benevens de andere ambachtsbroeders, of benevens eene afveerdiging derzelve. Elke

neering had een gerecht, dat haar eigen was; dat openbaar, mondelings, onvergeld, in het gildhof, in de kerk, op het kerhof, of geheel en gansch onder den blooten hemel, uitspraak deed. Het vonniste over de geschillen onder neeringsgenooten, tusschen meesters en knechten en strafte de overtredingen van de neeringswetten en reglementen. De straffen bestonden in geld of weerde hebbende zaken, of soms in de uitsluiting uit de neering, waarvan het gevolg was, dat het beoefenen van het ambacht ontzeid wierd voor den tijd der straf. Meestendeels was er beroep bij de vierschare der stad : doch eerst moesten alle neeringsgedingen vóór een openbaar gerecht komen eer zij vóór de neeringsvierschaar mochten verschijnen : dus eigenlijk, twee beroepen.

Het gebeurde dikwijls, dat de neering een verbond aanging met eene andere neering van dezelfde nijverheid, in dezelfde stad. Ja soms gebeurde het, dat al de neeringen eener nijverheid in dezelfde streek in verbond kwamen. Zelfs, niet alleen de neeringen van ééne en dezelfde nijverheid, maar al de neeringen onder malkander, hadden allengerhand eenen samenhang uitgemaakt, waarvan de menigvuldige betrekkingen, alhoewel nievers geboekt, toch tot de rechtsbegrippen en grondbeginselen werkelijk behoorden, en die in zijne bonte schakeering geheel den werkersstand bewerktuigde. Zoo kwam het dat een arbeider, uitwijkende van de eene stad naar de andere, overal vriendelijk werd onthaald, en dat hij zich aanstonds in het gildhof en de neering t'huis voelde.

De rechtsdragers waren dus eigentlijk de bazen. Maar er waren in iedere neering nog veel andere menschen, waarop de bescherming en hulp der neering zich uitstrekte. In eerste lijn kwamen de vrouwen en kinderen der ambachtsbroeders; dan de leerlingen en gezellen.

De vrouwen en kinders der medebroeders mochten deelnemen in de godsdienstige en in de vermakelijke oefeningen der neering : de weduwe mocht het ambacht

voortdoen; in het aannemen van nieuwe leerlingen en gezellen gaf men de voorkeur aan afstammelingen van medebroeders. Maar, is 't dat de vrouw de bescherming der neering genoot, op hare beurt moest zij haar « der neering weerdig » gedragen. « De meestervrouw, zegt eene neeringsrolle van Lubeek, 1459, moet echt- en recht geboren, en « van Duitsche afkomst zijn. » Is het anders, zoo verliest haar man zijn recht van neeringsgenoot. »

De leerlingen waren de hoop op de toekomst; daarom droeg er de neering uitermaten zorge voor. De aanveerding van eenen leerjongen, ingezien de merkweerdige rechtelijke gevolgen, was eene gebeurtenis die geheel plechtig geschiedde, niet zelden in het stadhuis, vóór de stadsoverheid. « Echt en recht « geboren, » hoorde de leerling zijne plichten op zedelijk en ambachtelijk gebied hem vorenhouden, en kreeg daarna eenen leerbrief, door denwelken hij in de familie des meesters trad. Binst geheel den leertijd nam de baas het ouderlijke recht over, voedde den leerling op naar de voorschriften en onder het toezicht der neering. « De meester, die eenen leerling aanneemt (zoo spraken « de voorschriften) moet hem dag en nacht in zijn huis « en aan zijne tafel houden en met deur en grendel « binnensluiten (er wel voor zorgen) ». Hij moest hem met iever en ernst verplichten naar de kerk te gaan, godvruchtig en eerbaar te leven, en « hem opvoeden alsof hij zijn eigen zoon ware. » Het was verders uiteengedaan hoe de leerling, voor hetgeen kleeding en kost aanging, moest behandeld worden. De meester moest den jongen leeren gelijk het zijn moest, en hem niets verduiken van hetgeen hij moest weten om, na den onderstanen leertijd, bij denzelfden winkel te kunnen eene goede daghuur verdienen : dit alles onder 's meesters verantwoordelijkheid vóór God en vóór de neering. Na den leertijd mocht de jongen de klachten indienen, welke hij tegen zijnen meester te doen had, natuurlijk op zijne verantwoordelijkheid. Deze mocht

hem niet mishandelen; niet wegzenden tenzij om reden van diefstal of onzedelijkheid; voor alle andere klachten moest de meester de neering te rade en te vonnisse staan. De meester nochtans had ook het recht alle redelijke klachten te doen nopens zijnen leerjongen en dezes leeren en opnemen, ter gelegenheid van den overgang tot de weerdigheid van gezel. Waren er geene klachten, zoo had de jongen een vast recht om van zijnen meester losgesproken en onder de gezellen opgenomen te worden.

De gezellen of knechten waren in den beginne daaromtrent in de zelfde betrekkingen met den meester als de leerjongens. Doorgaans woonden zij bij den baas, in wiens huis zij kost, vuur, licht en wassching ontvingen, benevens den geldelijken dagloon. Waar het recht gold, stonden zij onder de bescherming der neering, die hunne geschillen onder malkander of tegen hunne meesters vereffende. Evenals hun werk, stond hun zedelijk gedrag, van « ambtswege » en op straf, onder de bewaking des meesters.

Iedere knecht moest 's avonds op gestelde uur, meestendeels ten 9 of ten 10, te huis zijn. Niemand mocht overnacht uit blijven, of anderliêns knechten of leerjongens medebrengen of overnacht in een vreemd huis houden. Het spel, namelijk het teerlingspel, was streng verboden : dikwijls was het strafbaar, meer dan eens te week in eene herberg te gaan. Als een knecht weggejaagd was of in onvriendschap van zijnen meester gescheiden, vond hij geenen anderen meester die hem wilde aanveerden. In zijne kleeding moest hij altijd fatsoenlijk zijn « gelijk de eer des ambachts het ver-« eischt. » Als vrije lieden droegen de knechten, nevens hunne meesters, den degen en andere wapens.

De knechten hielden hunnen stand niet min in eer en achting dan de bazen zelven. Allengskens maakten zij onder malkander een nieuw genootschap uit, waar zij hun hoofd kozen, geldelijke bijdragen bijeenzamelden, hunne wederzijdsche geschillen slechtten, ja

somtijds hunne geschillen met hunne meesters : In één woord, het was eene soort van nieuwe gilde op de oude gegreffied. Gelijk de neering der meesters verbonden aanging met andere neeringen, zoo gingen de genootschappen van knechten verbonden aan met andere genootschappen van de zelfde stad, of ook van de zelfde streek. In het gildhof hing de lijst van al de bazen die knechten van doen hadden.

Dit zij genoeg om de geledering der neeringen, ten minste in het grove, te doen vatten : de neering was oogenschijnelijk een bewerktuigd geheele, dat gansch het leven van den arbeider omstrengelde. Nochtans dit geheele, zoo kunstig gevormd en zoo weiger van zijne onafhankelijkheid, aanzag zich als een lid van de gemeene maatschappij. Het aanveerdde al de plichten die aan deze stelling vast waren. In vredetijd zocht de neering het werk door hare leden verricht zoo goed en deugdelijk te maken als het zijn kon. *De eere van den stiel en het algemeen welzijn* : ziedaar de twee mikpunten welke de neering altijd voor oogen had. Daarom wilde zij, dat er nooit andere dan goede en onberispelijke waren zoude geleverd worden. « Om te vermijden dat iemand bedrogen wierd » « de arme niet meer dan de rijke » « voor de eer des ambachts » deden de opperhoofden der neering, meestendeels te zamen met de stadsoverheid, regelmatige onderzoeken in de werkwinkels. Vooral was men streng nopens de levensmiddelen ; deze moesten eerst gekeurd zijn, en dan werd door stad en neering een vaste prijs gesteld, waarboven of waaronder noch kooper noch verkooper en mocht gaan.

Omdat de neering wist dat zij een lid was van de maatschappij, aan dewelke zij dienst bewees en recht voor de vuist wilde blijven bewijzen, begeerde zij haar aandeel te hebben in het bestier der stad. Niet overal zonder moeite, maar toch meest overal met goeden uitslag, verkreeg de neering 't zij voor haren deken of voor andere afgeveerdigden, eene plaats aan den gemeen-

teraad. Hare belangen waren in hoogere kringen vertegenwoordigd, en dit door kiesbare afgeveerdigden.

In tijd van oorlog bleef de neering ook niet ten achter : zij leverde haar getal gewapende mannen op en trok moedig ten strijde. Om zonder omwegen over te gaan tot de Vaderlandsche geschiedenis, wie kent den heugelijken strijd niet welken de Vlaamsche neeringen gevoerd hebben op menigvuldige slagvelden voor de Vlaamsche vrijheid?

De neering had dus eene driedubbele rol te spelen : zij was eene maatschappelijke geledering van den arbeiderstand; zij was een invloedhebbend lid van het gemeentelijk leven : zij was een bestanddeel van inwendige en uitwendige landspolitiek.

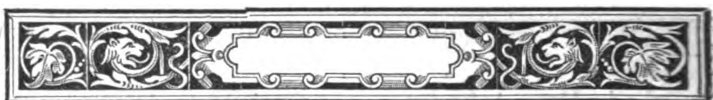
Wat de neering was in Duitschland, dit was zij nagenoeg ten onzent. Bovendien, de bloeitijd der neeringen in Vlaanderen was reeds meer dan half voorbij als Duitschland begon te leven.

Nu blijft er ons te onderzoeken, hoe die neeringen gewrocht hebben voor den welstand der werkende bevolkingen? of zij zouden kunnen wederom tot stand komen? welke veranderingen zij mogelijks zouden moeten ondergaan om met den aard onzer tijden overeen te stemmen?

E. DE GRYSE,
leeraar in het Groot-Seminarie.

Brugge.

BLINDE BARTIMEUS.

DE blinde Bartimeüs wacht
Bij Jericho, in donkren nacht.
Hij hoort het juublen van de schaar :
« De Man van Nazareth is daar ! »
En, als een doodskreet, klinkt zijn beê :
« Ἰησοῦ, ἐλέησόν με ! » (1)

Het dringend volk verdooft zijn gil :
« Zwijg, blinde Bartimeüs, stil ! »
Maar 's beedlaars roep klinkt schel en luid
Toch boven 't volksgejubel uit,
Tot dat zij zeggen : « Blijf in vreê :
Θάρσει, ἔγειραι : φωνεῖ σε. » (2)

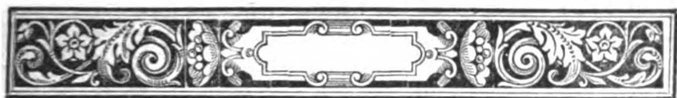
En Jesus lacht den arme toe
En vraagt : « Wat wilt gij dat ik doe ? »
En hij : « O Rabbi, geef mij licht !
Genees des blinden mans gezicht ! »
En Jesus antwoordt : « Ὕπαγε,
Ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. » (3)

Gij, die hebt oogen maar niet ziet
In duisternis en in verdriet,
Vergeet die woorden krachtig niet :
Ἰησοῦ, ἐλέησόν με !
Θάρσει, ἔγειραι, ὕπαγε !
Ἡ πίστις σου σέσωκέ σε ! (4)

Naar Longfellow.

S. DAEMS,
der abdij van Tongerloo.

(1) Jesus, ontferm u mijner.
(2) Wees welgemoed ! sta op : hij roept u.
(3) Ga heen ! uw geloof heeft u gezond gemaakt.
(4) Jesus, ontferm u mijner ! Wees welgemoed ! sta op, ga heen ! uw geloof heeft u gezond gemaakt. — Zie Marcus, hoofdstuk X, vers 46 tot 52.

DRIE PENNESCHETSEN.

I.

NIEUWJAAR.

AAN MIJNEN BROEDER TE LEUVEN.

Hasselt, 31 *December* 1877.

Lieve Broeder, ik ga eens trachten u te herinneren, hoe het, over veertig jaren en nog meer, met nieuwjaar bij ons te Neerlinter toeging, — onder groote menschen, wel te verstaan.

's Avonds te voren werd er voor een kleinigheid gewed, wie den anderen 't eerst een zalig nieuwjaar zou wenschen; dan verliet men elkander met vriendelijken ernst, de huisgenooten om naar bed, de vrienden om naar huis te gaan. En 's anderendaags 's morgens werden de kinderen gewekt door de vroolijke kreten : een zalig nieuwjaar! een zalig nieuwjaar! die meid en knecht en meester en meesteres elkander toestuurden....

En later in den morgen, eventjes vóór de hoogmis, stond Constans, onze onvergetelijke zuster zaliger, aan de stoof de soep te schuimen, de koolen te stoven, den herst, de karbonaaien, ribben en worsten te braden

(want het verken was immers geslacht); — maar met voordacht was zij met het aangezicht naar de straatvensters gekeerd, en nu en dan verscheen er om haren mond een teruggehouden glimlach.

Wij kleine gasten, ik en gij en Lucien Vranckx (ook al zaliger!), wij speelden met de klitsen, of liever wij klitsten, eene uitspanning, die ons anders op de zuivere wit gezavelde roode plaveien zelden toegelaten werd. Terwijl een van ons eenen makker, die dicht bij den *ambrok* lag, moest gaan doodschieten, zag hij de schaduw van iets dat voor de venster doorschoof....

Op eens verlaat Constans het vuur, loopt door het spel en trekt met haren rok den melver mee *over*. Wij willen ontevreden zijn; maar zij, die ondertusschen stillekens in 't hoeksken achter de deur is gaan staan, doet ons, gul glimlachende, met de hand teeken om voort te spelen, hetgeen we dan toch, door nieuwsgierigheid gedreven, niet doen, — maar liever, met de klitsenbeurs in de eene hand en de andere in den zak, frank naar de deur staan kijken.

Zachtjes hooren we iemand zijne voeten afvagen aan den blanken stroowisch, dien Cie vóór den dorpel had geleid; een voorzichtige voet doet nauwelijks het zand van het voorhuis kraken; onmerkbaar gaat de klink omhoog, de deur onhoorbaar open; schalks lachend vertoont zich het hoofd van Riks Lenaerts of Kobe Vranckx (God hebbe de ziel dier brave geburen!); maar eer hij iemand bemerkt heeft, en nauwelijks den mond opent om iets te zeggen, vliegt Constans uit haar hoeksken, en terwijl zij de deur voort openrukt, roept zij den lachend verbaasden buurman « Een zalig nieuwjaar » toe. — Zij heeft de wedding gewonnen!

II.

EENE OVERSTROOMING.

AAN MIJNEN VRIEND J.-F. TUERLINCKX TE TIENEN.

Namen, 23 *December* 1880.

Mijn beste Ferdinand, heeft Tienen ook van de overstrooming geleden? Neen, niet waar? Jongen, dat is hier iets geweest! Wij Hagelanders, die gewoon zijn eene bedaarde Geet of Velp op hare zeven gemakken te zien voorbijslenteren, wij kunnen ons geen gedacht maken van de dwaasheid der waalsche rivieren. Daar hebt gij de Samber, die, naar men zegt, in den zomer wel eens dorst lijdt; niet zoodra voelt ze, dat het weder regenachtig is geworden, of, hare weerdigheid vergetende, begint ze aan al de omliggende dalen, bergkloven en heuvels te drinken te vragen. Dezen laten het zich geen tweemaal zeggen, en van alle kanten komen ze kabbelend aangerold met schuimende vocht, uren en uren in de ronde bijeengehaald. Dan de Samber aan 't drinken dat ze sputst, terwijl ze de zwaarste booten op haren schoot doet dansen. Doch lang kan ze dat onmatig zwelgen niet volhouden. Weldra stort zij een deel van het vocht over haren boezem, dat de trachels en de lage oevers ermede overdekt worden. Dan loopt zij klotsend tegen dijken en dammen, grijpt in hare struikelende vaart de pijlers der bruggen en doet ze schudden; maar door die toomlooze beweging ontsteld, braakt zij 't ingezwolgen vocht over hare boorden henen..... Hare vrienden, die in hare nabijheid hunne woning hadden gevestigd, zijn de eerste slachtoffers harer dolheid.

Hunne kelders stroomen onder; de straten, in rivieren herschapen, rollen hunne golven de huizen binnen; kermend vluchten de lieden of klimmen naar de bovenste verdiepingen, zonder den tijd te hebben om hunne koopwaren of provisies te redden. Het water, intusschen, dringt verder en verder, stijgt hooger en hooger, en weldra is de helft der stad overstroomd, en ziet ge, evenals te Venetië, de booten door de straten kruisen. Geene zingende gondolen echter..... Bondige orders, bezorgde aanbevelingen der kloeke roeiers onder elkander, noodgeschrei uit de vensters en van de daken, dat alles mengt zich met het droevig geplisplas der wateren.

Het wordt avond.... De gasbuizen zijn vol water gedrongen; de gansche stad ligt in eene volledige duisternis. Door de straten, die het minst overstroomd zijn, waden pelotons zingende lanciers met brooden op hunne pieken, welke zij den hongerigen toesteken; in het lager gedeelte der stad hoort men het hol geplof van de hoefijzers der paarden, die wagens met levensmiddelen aan arme en rijke behoeftigen brengen, door den dwazen vloed onverwachts in hunne woningen opgesloten.

En die dronkenschap der Samber duurt eene gansche week... En als zij zich dan ter ruste begeeft, en hare drabbige wateren langzamerhand in haar bed heeft teruggetrokken, doe dan eene wandeling langs hare oevers en door de stad.... Overal verwoeste hoven, omvergeworpen muren, ontwortelde boomen, ingestorte gebouwen, beschadigd huisraad, bedorven koopwaren, vochtige woningen, handenwringende burgers....

III.

DE VROEGE LENTE.

AAN MIJNEN ZOON HENDRIK, STUDENT TE LUIK.

Namen, 12 *Maart* 1885.

Lieve zoon, we komen van de wandeling terug; we hebben ons eerste bezoek gebracht aan de Lente, langs het *Château des Balances*, door de *Gueule du Loup*, en over den *Nieuwen weg* terug. 't Was vrij aangenaam weder, ofschoon de zon van dezen morgen reeds te twee uren eenen sluier over haar aangezichtje had getrokken. Veld en weiden worden van verre a groen; de met hout bedekte heuvelen zien nog somber, maar zijn al min doorschijnend, want de botten beginnen volop te zwellen; enkele houtsoorten bloeien reeds, en de wiegelende katjes der hazelaars beloven ons pret tegen September. Langs de rotsige wanden van den weg is nog maar weinig leven te bespeuren; toch heeft Joosken een ontloken aardbeziebloemken gevonden en verder, naast de boschbeek, een sleutelbloempje.

In het bosch is alles stil; de houthakker heeft zijnen winterarbeid volbracht : hier en daar is namelijk eene strook shaarhout weggeruimd, en daardoor nieuwe vergezichten geopend; enkele kleine grauwe vlindertjes stijgen uit het dorre loover der eikenstruiken, en worden door een eenzaam vogeltje zwijgend weggehapt; een vlug en vlijtig koninksken sluipt argeloos langs de baan in het dorre riet, en Adriaan, die meent, dat het daar *woont*, springt het achterna en — tot over de laarzen in 't moeras!

Nu en dan ritselt het bladertapijt, dat den bodem overdekt, onder den rasschen voet van een heenstui-

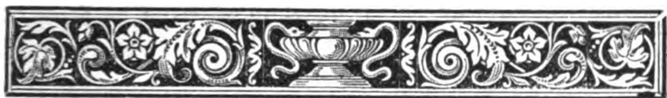
vend konijn; drie vier groote vogels — meerkollen geloof ik — roepen elkander met een dof geschreeuw, en boven in de lucht verwittigt ons het gekras van eenige uit het zuiden weerkeerende kraaien, dat zij onzen kleinen luidruchtigen troep hebben bemerkt.

Kristalheldere waterstralen, van alle zijden de steenachtige hellingen afklaterend en kronkelend door de diepe bergkelen heenstoeiend, schijnen zich te haasten om overal aan de nog half ingesluimerde planten te gaan verkonden, dat de strenge Winter heen en de lieve Lente in aantocht is....

Geen ongeval hoegenaamd; alleen als we t'huis komen, roept uwe moeder ons vermanend toe : « Maakt toch uwe voeten zuiver, eer ge binnenkomt! Ge zijt altemaal beslijkt tot aan de knieën! » — Zoodanig hadden we naar de Lente gekeken, lieve jongen, dat we niet bemerkt hadden, hoe de kronkelende beekjes in 't bosch zoo maar prozaïsch over de paden heenspatteden!

D. CLAES.

OVER DE VRIJHEID.

VRIJHEID! Dat is een van die tooverwoorden, die de gemoederen der wispelturige menigte vervoeren, die het lichtzinnige volk verlokken en overal heenstuwen waar gij het hebben wilt. Vrij ende vrank! Dat is inderdaad eene der edelste hoedanigheden van den mensch, en wij voelen zekeren eerbied voor hem die, vrij en vrank van karakter, tusschen zijne medeburgers heenstapt, en recht en rede voor leiddraad houdt.

Doch waar ligt de oorsprong der vrijheid?

Vraag het aan geene Grieken noch Romeinen. Roemen hunne dichters al op vrijheid, — uit de hokken hunner renbanen en worstelperken, zult ge in alle talen kreten van vermaledijding hooren weergalmen, als zoovele tolken eener verdrukte halve wereld, of liever van het bijna gansche menschdom, dat hijgend onder den voetzool eeniger wulpsche rijkaards van Rome en Athenen lag, en stervende zijne beulen kwam groeten: *Cæsar, morituri te salutant!* Zoek de vrijheid bij Grieken noch Romeinen, tenzij gij uwe ooren stopt voor de ellendekreten der plebs of volksklasse, die kermend voor de poort der paleizen ligt, en gretig naast de honden de kruimels pakt, die van der rijken tafels vallen.

Vrijheid leerde de wereld maar kennen, als zij de oogen keerde en de armen uitstak naar den Gol-

gotha, waar het bloed van eenen God-Mensch den dageraad eener nieuwe samenleving bepurperde. Toen was het gedaan met juk en slavernij, als van die hoogte, zijne stemme over de aarde klonk : Het is al volbracht!... De offerande is in zoen aanveerd!... Gaat, onderwijst alle volkeren!

En de twelf Joodsche visschers lieten hunne netten op den oever liggen, en gingen, en prêekten op hunne baan, en was weleer de wereld te eng voor den trots van eenen Alexander of Cœsar, thans schoot zij te kort voor den vlammenden, stralenden iever der Christi-zendelingen... En zij gingen en gaan nog, en dringen tot achter de uiterste palen der aarde, en waar zij verschijnen, planten zij tusschen het kruipende volk den vrijheidsboom des levens, het Kruis, — en knaagt er ongedierte aan zijn eerste, priemende wortelken, of vindt hij geen voedsel in dien nieuwen, zandigen grond, dan zullen zij den stam besproeien met hun eigen bloed. Oh! Geen malschere regen dan het rookende martelaarsbloed voor den kwijnenden boom der vrijheid!

Men kan spotten en loochenen naar beliefte, doch het is door bijna negentien eeuwen bewaarheid, dat de katholieke Kerk de Moeder der vrijheid is, en het Evangelie het Levensboek der volkeren. Waar die Moeder in den ban ligt, verhuist de vrijheid; waar men 't Evangelieboek toesluit, wordt het duister gelijk in den nacht der dood; waar men het vervalscht, strompelt men in halve duisternissen op eene struikelbaan.

Doch de Geest des kwaads is van natuur naäpend. Dat is zoo waar, dat men spreekwoordelijk heeft leeren zeggen : Waar God eene kerk bouwt, slaat de duivel eene tent nevens. Belet dat van in den Hof. God wandelde met Adam, en glurend sloop het Serpent op hunne voetstappen achteraan, en nevens de gunsten der Godheid, waar de eerste mensch mêe verrijkt was, openbaarde ook het Serpent zijne gunsten : « Gij zult gelijk wezen aan Jehova, zoo gij van dien appel eet! » En dien verboden beet bezuurt nog dagelijks het menschelijk geslacht!

Christus had 's menschen vrijheidsbrieven met zijn bloed bezegeld; hij bevestigde ze nog met zijnen krachtigen arm in de wonderdaden der Apostelen. De Satan kwam, Simon de Tooveraar beproefde ze na te poetsen met zijne volgelingen; hoe zij in beschaamdheid vielen, weet elkeen. — Christus bouwde zijne Kerk op de rots in het glorende daglicht; als een goddelijke bouwkundige, regelde en rangschikte hij alles in deelen en onderdeelen, en de kinderen dier Kerk voegde en splitste hij in onderlinge gelederen naar het oorbeeld der engelenrijen rond het hemelsche Sion geschaard... En de Satan zag dat Rijk Gods met der tijd wassen, en hij ook, doch in de duisternissen, dolf krochten en holen uit, bracht daar zijne handlangers bijeen, wijdde ze daar in met bespottelijke gebaren en gretsen, blies hun zijnen geest in van logentaal en geweld, en joeg ze daarmêe op aarde rond. Wij herkennen die apostels in de ingewijden der vrijmetselaarsloges. Die ook dragen vrijheidsbrieven mede, dringen overal door, doch zij slachten het serpent; zij kruipen in het opengebaande spoor der katholieke zendelingen; zij ook beproeven de wonderwerken der Kerk, en vooral de Kerk in hare hoogste zending, de Liefde, na te apen, doch spartelend vallen zij gelijk Simon uit de hoogte met hunne baatzuchtige, schijnheilige « philanthropie », en beschaamd trekken zij van kant.... En nog, zij planten ook vrijheidsboomen, maar leer wel dier vruchten kennen : zedeloosheid en hebzucht met dien langen sleep van ondeugden, die den mensch onteeren en de volkeren verkankeren. Leer hunne vrijheid kennen rond het schavot der verledene eeuw, in de kerkers der Commune, — en het licht hunner beschaving ziet gij flakkeren bij de blakende Tuileriën.

Ah! vrijheid! moesten wij in onze eeuw de vrijheid door de tegenstrevers der Kerk geëerbiedigd zien, het ware wel de eerste maal dat de wereld zulk wonder aanschouwen zou. « Wie met mij niet en is, zei

Christus — dus wie met de Kerk niet en is, vermits hij die de Kerk versmaadt, Christus versmaadt — wie met mij niet en is, is tegen mij, is bijgevolg tegen de Waarheid, want Christus is de Waarheid, de Weg en het Leven. Christus' of der Kerke tegenstrever is dus een aanhanger der valschheid, der logen.

Nu, dat gij ooit de Waarheid onverhinderd en vrij zult zien schitteren nevens de grijnzende, afgunstige valschheid, dat zal zoomin voorvallen, als dat gij een pinkenden, loggen uil de brandende zon strak zoudt zien bekijken. Van aard is de Dwaling kleingeestig, kortzichtig, vrijheidhatend. Zijn de stralen der waarheidszonne te straf, dan zal zij hare holen invluchten gelijk het serpent, doch laat eenig wolkje de heetste stralen breken, dan sluipt zij tusschen de bloemen rond, bezwaddert met haar venijn de reinste bloezems, verduikt zich onder de liefelijkste kelken om dus te beter hare prooi te grijpen.

Begrip van echte vrijheid, daar is het hert der Dwaling niet edel genoeg voor. Terwijl de goddelijke Heiland zijne leering heel Israël door verspreidde, vrij en vrank, zonder zijne geloofsbrieven van Pilatus noch van Herodes af te bedelen, kropen de Scriben en Phariseërs op hunne knieën voor vreemdelingen, en zonden hun koorden en ketens vragen, om Hem, die der wereld de echte vrijheid bracht, te knevelen, en zij riepen : Wij en hebben geenen anderen meester dan Cœsar.

Ah! die geschiedenis van over achttien eeuwen, is de geschiedenis onzer hedendaagsche tijden.

Niet in het vuur der beproeving, niet onder den prang der vervolging zult gij de Dwaling met hare aanhangers ontmoeten; geen brood met tranen doorweekt brengt zij aan haren mond; niet barvoets, noch met doorwonde voeten en verhakkelde klêeren stapt zij over de baan, neen, dat is het leven der Dwaling niet. Fleemend zit zij geknield aan de knie der vorsten; zij zwaait het wierookvat, en gelijk eene zinnelijke courti-

sane is zij gekleed, om der machtigen driften, niet te temmen, maar uit te lokken en op te hitsen. Zij zwemt in overvloed en weelde; met misachting ziet zij op de Moederkerke nêer, en verwijt haar hetgeen hare eigene schande uitmaakt en hare beschaming moest wezen. Eilaas! zij vergeet dat, misschien morgen reeds, de vorsten haar als een versleten speelding in den hoek zullen smijten, en de tijd weldra zal voorbij zijn, dat haar streelen eenige weerde bezit in de baatzuchtige berekeningen der monarken.... Honderden, ja honderden dwalingen verschenen en verdwenen aldus, en de Kerk zingt op hunne graftomben haren goddelijken Stichter zegeliederen ter eere!

Men wierp eens den grooten O'Connell den scheldnaam « papist » naar den kop, en de wakkere Ierlander greep den bal in de vlucht : « Ellendeling, gij meent mij te hoonen met dien naam, maar onthoud, dat hij mijn duurbaarste eeretitel is.... Ja, *papisten* zijn wij, doch 't is voor den Godsdienst beter van den Paus af te hangen dan van den Koning, van de Tiaar dan van de Keizerskroon, van den Staf dan van den Degen, van den Priesterstoog dan van den Soldatenrok, van de Conciliën dan van de Parlementen! » — Hoe dikwijls komt ons dat verwijt niet terug! Wat de Dwaling, in den loop der tijden, den katholieken altijd verweten heeft, was dezer zoogezeide « slaafsche onderwerping aan Rome. » Zij was geërgerd dat wij 's pausen pantoffel kusten, doch dacht niet eens, dat zij, ja zij het stof van de wereldmonarken hunne schoenen aflekte; zij stond op tegen eenen grijsaard, dien zij voor eenen dwingeland uitschold, doch ging zelve kruipen voor sabel en baïonnet, — en, waren kerke- en zedenwet te eng voor hare borst en belemmerden zij haren vrijen adem, zie, als zij gevangen zat in 't glinsterende maar versmachtende centralisatienet van den bezoldigenden Staat, dan jubelde zij eene wijl, 't is waar, doch ze en wist niet dat zij haren lijkzang zong.

Dat zagen wij over korten tijd nog in Pruisen,

dat zien wij in Rusland, dat zagen wij in alle eeuwen, en zullen wij in alle eeuwen zien. De gunst der wereldlijke macht is een oogenblik het leven der Dwaling, hare macht, even gelijk zij niet lang naderhand heure kwijnziekte en hare dood wordt. Wij, katholieken, mogen ja dienaars heeten, doch dienstboden en zijn wij niet, geene huurlingen, geene slaven! Wij zijn dienaars van de Kerk, die dienares is van God! geene huurlingen, geene slaven eens keizers, die, buiten de Kerk, maar al te dikwijls, de vereenzelving wordt van barsch geweld!

Echte vrijheid is dan het aandeel der katholieke Kerk alleen. In de Kerk van Rome vindt gij het echte begrip der éénige ware vrijheid. Vleien, bukken noch kruipen en kent die. Zij herinnert zich onophoudend, dat zij uit de zijde van eenen God-Mensch sproot, uit het herte van Hem, die de toomlooze zinnelijkheid bespotte en verachtte in Herodes, de macht eens Pilatus' niet en telde, noch zich de gunst eener lichtzinnige menigte aantrok. Zij ziet hooger op, en hare kinderen ook leert zij hooger opzien; zij leerde den mensch zijne eigenweerde en zielevrijheid, en wat de oude wereld somtijds maar in eenen spiegel had mogen aanschouwen, kan die wereld thans in elken waren christen in wezenlijkheid zien. Noodzakelijk dus, dat de ontaardende slavernij des heidendoms moest, en heden nog moet vallen waar de Kerk haar kruis plant.

Wel en loochen ik niet, dat de volle ontwikkeling dier vrijheid het werk van éénen dag niet was.

Men herkneedt geene samenleving, gelijk eenen deegbal, en menigen dag ook koestert de warmende zonne den zwellenden bloemenknop, eerdat heur eerste straalken het donzige waas van het ontloken kelkje mag kussen. Als men de Kerk ziet gaan op de baan der eeuwen, met kalm en edel gelaat, met vasten en eerbiedvollen tred, het zaad der beschaving steeds met mild en mildere hand rondstrooiend, oh! dan bemerkt men alras dat zij sterk gaat door eene onzienbare

macht, die hare stappen richt, de distels ontwortelt welke dreigen haar zaaisel te verstikken, en de doornen uit den weg ruimt, die haren gang zouden versperren en hare handen en voeten wonden.

Gezegend, o beschavende Christi-kerk! Dank! Wat zijt gij grootsch, wat zijt gij edel en blozend van levenskracht bij de bekrompen, lage en kwijnende Dwaling! Grootsch! uit uwen schoot is de zonne der beschaving opgegaan. Bekampt en besprongen bij elken stap op uwen weg, trekt gij niettemin onwankelbaar vooruit, en laat gij u niet afschrikken door het gekras der nachtuilen, noch door het geloei der rondsnuivende tijgers. Edel zijt gij, Christi-kerk, met den olijftak des vredes in de eene, en den fakkel der beschaving in de andere hand. Waar gij maar eenen steen krijgt om op te rusten, daar vliedt de Geest der duisternissen, en klaart weldra de gezichteinder eener nieuwe samenleving; daar vallen de wapens uit de broedermoordende handen en de ketens der slavernij van bloedende schouders... Vol frischheid en levenskracht zijt gij nog, negentieneeuwige Christi-bruid; pal staat uw voet gedrukt in de goddelijke rots; al gieren de winden om uw hoofd, noch en verwelkt de levensblos op uwe wangen, noch en verstijft de kracht in uwe aders. Ontelbaar als de zeekorrels zijn de kinderen rond uwe tafel geschaard, en volgetast zijn de zolders waar gij de vruchten van uw zweet en van uw lijden bergt.

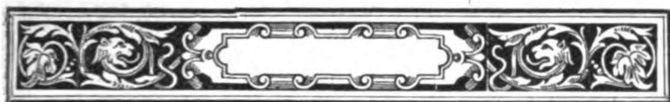
Laat ons daartegen de Dwaling zetten. Wel hoor ik lofzangen te harer eer opstijgen, en herauten met den hoorn aan den mond ronddraven om hare weldaden alom uit te bazuinen; wel gaat zij gekleed in satijn en zijde, doorweven met goud en diamanten, toch is het moeilijk hare schandige geboorte te vergeten, en de kankerwonden te dekken die haar opknagen. Werd de Moederkerk van Rome geboren op wat hooi en strooi in eenen armen schaapsstal, het was toch uit eene vrije moeder, en, kind nog, ademde zij de frissche, vrije lucht der velden... Waar stond de wieg

der Dwaling? Gaat ze zoeken in eenen afhang der keizerspaleizen; op den schoot eener slavinne, met lijf en ziel geketend aan den troon van eenen heerschzuchtigen vorst en bezoldigd door hem, daar ja wordt zij op gewiegd. Onder den degen wordt zij grootgebracht; het lot van den degen is ook haar lot, zijn leven is het hare : vandaag scherp en snijdend, morgen echter valt hij verroest uit de scheede, — en heeft men van den bisschopsstaf gezegd « dat het goed was daaronder te wonen », nergens staat zoo iets geboekt van den degen der wereldmonarken. De vrijheid, waarop de Dwaling roemt als op een geschenk waar zij de aarde heeft mêe begiftigd, gelijkt eerder de doos, die Jupiter aan Epimetheus schonk : eenen zwerm kwalen heeft die vrijheid uitgebroeid, en heden meer dan ooit teisteren die kwalen het menschdom. Doch weldaden, neen, die kan zij niet noemen, en onder dat opzicht gebruikte overtijd een onzer talentvolle redenaars der Kamers, eene ingrijpende vergelijking. « Als ik onze tegenstrevers, zegde hij, hunne gehechtheid aan onze openbare vrijheden hoor opvijzelen, en dezen hunnen wierook zie toezwieren, dan denk ik wel geerne aan die oude reuzenbeelden van Egypte en van Syrië. Die hebben oogen, doch ze en zien niet; hunne beenen zijn ten nauwste tegen elkaar geprangd, hunne armen tegen het lijf geplekt; nooit en hebben zij geleefd, en nooit en zullen zij leven. Ziedaar de liberale vrijheden. »

J. MUYLDERMANS.

Aarschot.

VLAAMSCHE BELANGEN.

DAVIDSFONDS.

SEDERT de verschijning van de dubbele eerste aflevering onzes tijdschrifts is er een gewichtig feit voorgevallen met betrekking tot onzen taalstrijd. Vele jaren reeds werd er door de Vlamingen gevraagd dat het Staatsblad in de beide talen zou uitgegeven worden; dit was zelfs een der vele *desiderata*, door de Vlaamsche Grievencommissie in 1857 uitgebracht. Dikwijls hadden enkele voorstanders der Vlaamsche zaak en enkele letterkringen op de vertaling der door de *Moniteur* af te kondigen wetten, verordeningen en benoemingen aangedrongen, maar telkens zonder vrucht, ja nagenoeg zonder den minsten weerklank.

En nochtans waren de redenen, door genoemde Commissie voorgebracht, gewichtig genoeg om er bij stil te staan en den uitgedrukten wensch te bevredigen. Na de voordeelen te hebben uiteengezet, welke zouden verkregen worden door het vervlaamschen der openbare besturen in het Vlaamschsprekend gedeelte des lands, zegde het verslag :

« Een ander voordeel, onmiddellyk uit den aert der zake zelve te verwezenlyken, zou uit voorgemelde maetregelen ontstaen, namelijk het fnuiken van den noodlottigen invloed, dien thans in vele plattelandsgemeenten, welker zaken in 't Fransch worden verricht, één enkel persoon op den ganschen raed uitoefent. Wy bedoelen

den secretaris, die dikwijls alléen, hoe gebrekkig soms ook, Fransch kan schryven, dat de overigen niet of zeer moeilijk verstaen, en aldus aen de te nemen besluiten, voor 't minst, eene wending kan geven die met de inzichten van den raed niet overeenkomt. Dat is nog eene reden ten bewyze van de noodzakelykheid eener Nederduitsche uitgave van het officiëel gedeelte van het Staatsblad (*Moniteur*), behalve dat alle gemeentebesturen dienen kennis te krygen van alle acten, van het Staatsbestuur uitgaende, en wel even spoedig als die der Waelsche gewesten. »

Wat antwoordde het beruchte « Tegen-Verslag » van « Vlaanderen's redder », den heer Rogier?

Geene sylbe! Ja toch : ergens in een hoekje, waar er gesproken wordt van de officiëele uitgave : ***Bulletin du Musée de l'Industrie***, zegt men (zonder evenwel het Staatsblad bij name te noemen :) dat de overzetting « van *bijna* alle de uitgaven, waarvan de Commissie gewaagt, » eene « nutteloze vermeerdering van kosten zoude geweest zijn.... »

Zóo was het ontwerp blijven steken, totdat over eenige maanden het *Davidsfonds* en een aantal andere Vlaamschgezinde genootschappen andermaal aan de wetgeving verzochten, het officiëel gedeelte van den *Moniteur* ook genietbaar te maken voor de Vlamingen.

Den 13 dezer kwam de quaestie in den Senaat ter bespreking, en vijf *katholieke* leden : de hh. van Ockerhout, de Coninck, Lammens, Surmont en Cornet (deze laatste een *Waal*) ondersteunden met kracht den eisch der Vlaamschgezinden, die door een *liberaal* lid, den heer de Sélys, bestreden werd.... Dezes beweegreden? Ziehier — maar bedwingt uwen lach, Lezers : « *Le flamingantisme est le point noir de notre nationalité!* »

De heer Cornet heeft met klem en overtuiging den eisch der Vlamingen ondersteund, met reden bevestigende dat onze nationaliteit, verre van door de ***volle erkenning der rechten*** van al de leden des Belgischen gezins te verzwakken, daardoor maar te sterker kan

worden. Deze woorden van den achtbaren Senator voor 't arrondissement Soignies werden op al de banken der *rechter* zijde warm toegejuicht.

Een Antwerpsch senator, de heer van den Bemden, beantwoordde op staanden voet de uitdaging van den Waal de Sélys, die spottend gevraagd had waarom men in den Senaat ook geen Vlaamsch zou spreken. De heer van den Bemden legde daarop, in 't Vlaamsch, de verklaring af dat hij sprak voor de eer en het recht van de taal des volks, welke verklaring insgelijks door de *rechter* zijde met geestdrift werd toegejuicht.

Vooralsnog, eilaas! geeft het gouvernement niet toe, als enkel er in bewilligende dat het niet-officiëel gedeelte des Staatsblads (bepaaldelijk het eigenlijk gazetten- en theaternieuws) zal afgeschaft worden. Maar geen moed verloren! De heer Minister erkent de billijkheid van den eisch, de rechtvaardigheid van het beginsel, dat de Vlamingen door de regeering willen zien inhuldigen. Nog éene poging, en wij bekomen ons recht!

Onlangs klaagde de heer Prayon-de Pauw er over in 't *Nederlandsch Museum* dat de invloed der Flaminganten, op politiek terrein, aan 't verflauwen is. Dat is zeer waar.... bij onze tegenstrevers. Maar bij de katholieken, eenieder heeft het wel bemerkt, grijpt gansch het tegenovergestelde plaats. 't Vlaamsch beginsel wint hier elken dag veld en met volle vertrouwen reiken de Vlaamschgezinden de hand aan hen, die als vertegenwoordigers der katholieke belangen optreden. Beide belangen toch zijn niet van elkaar te scheiden. Vindt men er nog enkelen, die 't niet veel ophebben met onzen kamp tot herwinning van al onze rechten, wij weten dat dit niet aan kwaden wil, niet aan bepaalde vijandelijkheid te wijten is, maar alléenlijk voortspruit uit de omstandigheid dat zij, kwalijk opgevoed (uitsluitelijk in 't Fransch) en onbekend met de behoeften en rechtmatige verlangens van het volk, niet behoorlijk omtrent ons doel en onze strekking zijn ingelicht. — Hebben de Vlaamsche liberalen wel eene verontschuldiging in te

brengen als sommige katholieken? Neen. De meesten toch genoten hun onderwijs in Staatsgestichten, waar, hoe onvolledig ook, het onderwijs der moedertaal toch soms al ernstiger was ingericht dan in eenige van de onze. In vele dier gestichten zijn leeraars geweest, die met geestdrift voor onze taal waren bezield en dien geestdrift aan hunne leerlingen trachtten eigen te maken. Is een kandidaat voor de wetgeving in de meeste onzer arrondissementen, bijzonderlijk aanbevolen uit hoofde zijner vlaamschgezindheid, bij de liberalen niet wel mogelijk — aan onzen kant wordt het anders bevonden : wij wijzen op De Laet en Coremans, vroeger Lod. Gerrits, te Antwerpen, en zelfs in de meest verfranschte onzer arrondissementen weten onze kandidaten verplicht te zijn, openlijk en plechtig eene hulde te brengen aan de Vlaamsche beweging. Wilde te Gent een Vlaamsche kamper, man van talent, overtuiging en moed het voetspoor drukken van wijlen P. de Baets — in welke politieke vereeniging zou men zijne kandidatuur durven bestrijden?

Zóo verre zal de liberale partij het hier moeilijk brengen, want om tot dáar te geraken zou zij eenen ommekeer moeten doen, die niet te voorzien is. Mogen ook al enkele harer leiders van den taalstrijd hun best doen om verandering te brengen aan den toestand, zij zijn niet zóo vrij, niet zóo onafhankelijk als de leiders der Vlamingen aan onzen kant. Coremans doopte hunne partij met den naam van *parti de la France*, en feiten zijn er reeds genoeg om de gegrondheid dier aantijging te bevestigen. — Heeft de laatste discussie in den Senaat het getal niet met nog één vermeerderd? Werd, in de fransch-liberale drukpers, het verzoek der Vlamingen weeral niet met spot, ten minste met kleinachting, onthaald?

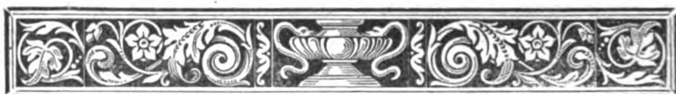
Intusschen — dank zij gebracht aan de heeren van Ockerhout, de Coninck, Lammens, Surmont, van den Bemden, en vooral aan Cornet om in de eerste wetgevende vergadering zoo manmoedig en zoo welsprekend ons recht te hebben verdedigd.

Wij sluiten met eene goede tijding voor de vrienden van het *Davidsfonds*. IJper heeft nu ook eene afdeeling, waar, op dit oogenblik, reeds meer dan honderd nieuwe leden ingeschreven zijn. — Lokeren, Ronse, Veurne enz. enz. — wanneer ontwaakt gij?

Verder vernemen wij met genoegen dat de Poperingsche afdeeling van het *Davidsfonds* werkzaam is tot het oprichten van een gedenkteeken op het graf van De Bo. De inschrijvingen worden gezonden aan Mr Keukelinck, hoofdonderwijzer te Poperinge.

D.

ONZE LEESTAFEL.

Bijbelsche Wetenschappen. — Ter gelegenheid van het verschijnen, tot Rome, verleden jaar, van de volgende Bijbelsche uitgave, door Pater Ciasca bezorgd en de Propaganda uitgegeven : *Sacrorum Bibliorum fragmenta copto-sahidica*, schrijft de geleerde bijbelkundige J. P. P. Martin, in den *Polybiblion* van Februari laatstleden : « Eene gekeurde uitgave der coptische vertalingen, vooral der Sahidische en Memphitische overzettingen, zal een allernuttigst werk zijn voor de wetenschap van onzen tijd. Eene veeltalige uitgave, die de volgende stukken zou bevatten : 1° de oude Grieksche handschriften ABC in duimletters ; 2° de Sahidische vertaling ; 3° de Memphitische overzetting, zou merkweerdig zijn in de geschiedenis der wetenschap. Een paus, die zulk een werk zou aangaan en ten einde voeren, zou onsterfelijk zijn, aan de Kerk en aan de Wetenschap eenen uitstekenden dienst bewijzen. Mochte onze geleerde paus, die reeds zoo vele werken ondernomen en voltooid heeft, ook deze onderneming bij die van zijn roemweerdig pausschap voegen. »

De Vlamingen. — Men is altijd benieuwd om te achterhalen wat de vreemden van ons schrijven en denken. Is het misschien omdat wij zoo dikwijls doodgezwegen worden ? In de *Christlich-Sociale Blätter*, *Central Organ*, 18 Jahrgang, bl. 374, is er sprake van de Vlamingen in dezer voegen : « De Vlaamsche stammen van Holland en Belgenland en bijzonderlijk deze laatste zijn rustig, ernstig en bedachtzaam. Zelden gaan zij krachtdadig en aanhoudend te werk. Zij zijn koppig en hardnekkig waar zij van hunne christelijke overleveringen afweken. Bij de Vlamingen leeft de grootdadige ondernemingsgeest hunner voorouders niet meer : dat ligt aan de burgeroorlogen, ten tijde der hervorming gevoerd ; aan de latere afzondering der Algemeene Staten ; aan de huishoudkundige inrichting van het nijverheidsleven ; aan de verandering van den handel van Europa door de nijverheidsstaatkunde van Engeland ; aan de schrikkelijke verwoestingen door het Liberalismus in den volksaard te wege gebracht. »

Hoogschool van Bonn. — Ter Hoogschool van Bonn gaat een leergang van Nederlandsche Taal- en Letterkunde worden ingericht.

(*Vlaamsche School.*)

Maatschappelijke Zaken. — Over geheel Italië bestaat er een bond, die al de katholieke werken, al de maatschappelijke inrichtingen verbindt en geleidt. Die bond, volgens ik verneem uit zijn tolkblad, *Il Movimento Cattolico,* van Venetië, komt eene afdeeling te stichten voor het bestudeeren der maatschappelijke zaak. Die afdeeling zal de grondbeginsels navorschen, waarop de maatschappij gesteund is en de middels om het christen maatschappelijk leven wederom in voege te brengen. In België bestaat er ook een bond voor de katholieke volkswerken. Zou er ook geen middel zijn om eene afdeeling te stichten voor maatschappelijke studiën en maatschappelijk onderzoek, om hier wat meer belang voor die zaken te verwekken ?

Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde. — In 't verslag wordt door den geheimschrijver, den heer Pol de Mont, een belangwekkend overzicht meegedeeld van de verhandelingen, die in de zittingen van 1882-83-84 voorgelezen, en der vraagstukken die er onderzocht wierden. Op 16 April 1882 handelde de eerweerde Heer Jan Bols over het naamwoord TA of AAT in den zin van vader. Om hunne ouders en ouderlijke verwanten aan te duiden, bezigen de Vlamingen, behalve de gewone woorden, nog eenige andere benamingen, veel minder verspreid, maar onzer aandacht niet onweerdig. Noemen wij enkel *ta* of *tè* (zware *e*) en *aat* voor *vader*, *nenne* voor *moeder*, *ata* voor *grootvader,* enz. Deze woorden worden slechts gehoord bij de leege volksklas, en verdwijnen meer en meer. Daarna werden de Germaansche, Grieksche, Italische, Wendische, Keltische en Indische taalklassen doorzocht. Na de Arische talen kwamen ook eenige Touranische aan de beurt. Eindelijk werden in de Amerikaansche enkele met ons *aat* en *ta* gelijkende woorden aangestipt. Het doel van den spreker was er op te wijzen dat die woorden geene bloote klanken zijn zonder beteekenis, maar dat ze op eenen taalkundigen grond moeten steunen, om zoo overal, bijna de wereld door, te worden gebruikt. Welke de oorsprong is, *grammatici certant*. Wat zeker blijkt, is dat *vader* ook oorspronkelijk als verhevener gebezigd werd ; *ta* en *taat* waren en zijn vertrouwelijker namen van kinderen om hunnen vader aan te spreken. Het zelfde wordt opgemerkt aangaande 't Grieksch τατα en πατηρ, het Latijnsch *tata* en *pater*, het Fransch *papa* en *père,* het Gotisch *atta* en *fadar*, het Engelsch *dad* of *daddy* en *father*. — Op 26 December 1882 las de Heer P. P. Alberdingk-Thijm eene studie over « *Het internationale in de Nederlandsche Letteren*. » Het is belangrijk, de Vlaamsche lette-

ren te beschouwen in verband met de buitenlandsche lettervruchten, dewijl vele vraagstukken omtrent de weerde en den oorsprong der Belgische Letterkunde daardoor worden opgehelderd. Een aantal Karolingische sagen werden uit het Vlaamsch of het Nederduitsch in andere tongvallen bewerkt, naar den rechten Rhijnoever overgeplant of in Frankrijk binnengevoerd. Eigenaardig voor de kennis der Nederlandsche letteren zijn de verschillige Theophilus- en Faustsagen, zoowel als de ontwikkeling der fabel van den strijd tusschen den Wolf en den Vos. Iedereen weet, dat de Graal en Artursagen op Oostersche overleveringen berusten, en dat de ridder met de zwaan in de oude Hindostansche verhalen terug te vinden is. De dramatische letteren ontwikkelden zich op eene dergelijke wijze. De schrijvers der mysteriespelen, zoowel als die der burgerlijke drama's, hebben meestal niet zelfstandig, doch naar bestaande voorbeelden gewerkt. — In zitting van 18 Maart 1883 werd door den heer Pol de Mont, het woord *schingen* besproken. Dat woord en is het woord *schijnen* = *blijken* niet; het bediedt : *licht geven, stralen, glanzen.* Het komt van den stam *schig,* — schich, schik —, die in *schickeren, schetteren,* volgens Kiliaan, te voorschijn komt. Dat woord verdient burgerrecht in den woordenschat. De Bo geeft eenen anderen uitleg. *Schingen* is *schimmen* volgens den gekenden letterwissel, *ng* = *mm.* (Schongelen = *schommelen* en andere voorb.). Voor wat *schimmen* aangaat, vergelijkt *schimmer, schittering* in Meyers Woordenschat, *skimô, licht, glans* in den Heliand, het oud hoogd. *scimo,* en het angels. *scima* met dezelfde bediedenis, het werkw. *schemelen* dat bij J. de Harduyn te boeke staat.

De Volapük. — Volgens hetgeen ik verneme uit den *Wetenschappelijken Nederlander,* schijnt het dat de beweging ter verspreiding van de wereldtaal niet stil en staat. Verleden jaar hebben 130 personen eenen keurbrief van leeraar in de nieuwe taal ontvangen. Sedert het voltooien van den woordenboek is het getal der beoefenaars uitnemend toegenomen. De wereldtaal werd ter Handelshoogeschool van Parijs als leervak ingevoerd. Bij den uitgever Schleijer te Constanz kan men ten prijze van 1 Mark den *Weltsprache-Kalender* verkrijgen, die een levensbericht van Schleijer bevat, mitsgaders vele wetensweerdigheid aangaande de Volapük. Die gading hebben kunnen inschrijven, voor 2 Mark, bij denzelfden uitgever, op het *Wereldtaalblad,* dat sedert Januari 1886 in groot formaat verschijnt.

De Bo en de West-Vlaamsche School. — L. Van Ruckelingen brengt in de *Vlaamsche School,* van dit jaar, bl. 30, hulde aan de nagedachtenis van De Bo. « Hij ontstak in de gemoederen van zijne leerlingen eene vurige liefde voor de moedertaal... Driftig trok De Bo te velde tegen de stijve taalvormen der Hollandsche

boektaal... Met een bewonderenswaardig geduld groef hij den ouden taalschat op. In 1873 verscheen zijn *Westvlaamsch Idioticon*, eene woordenlijst van over de acht en twintig duizend woorden.... Overal verschijnen idioticons en dialecticons, verzamelingen van woorden, van spraakwendingen en gezegden, uit den altoos scheppenden mond van het volk opgeteekend. Lang genoeg hebben, zoo zegt men, schoolsche, onnatuurlijke, stijve taalvormen onze Dietsche moedertaal overheerscht, verwrongen, verarmd; het is meer dan tijd, dat men putte aan de altijd levende, spruitende bronne der volkstaal.... De taal van De Bo, alhoewel in West-Vlaamsche bewoordingen en vormen, was zuiver Dietsch, louter Nederlandsch. » Als wij te velde trekken voor onze West-Vlaamsche spraak verdedigen wij den onuitputtelijken West-Vlaamschen taalschat en zijne oorbaarheid in de taalwetenschap; als wij onze taal gebruiken, beweren wij zuiver Nederduitsch te spreken en te schrijven.

Joost van den Vondel. — Te Freiburg, in Breisgau, bij Herder, heeft P. A. Baumgartner, S. J., een boek van bij de 400 bl. laten drukken over het leven en de werken van onzen grooten Nederlandschen dichter Joost van den Vondel. E. Beauvois, die veel de noordsche talen en de noordsche letterkunden studeert, geeft in den *Polibyblion* van Februari verslag over het werk van den Duitschen pater, die zijn onderwerp met uitnemende veel genegenheid beoefende. E. Beauvois doet ons in 't kort 't leven kennen van Vondel; hij vermeldt zijne voornaamste gedichten; hij noemt hem een der helden der letterkunde van de gansche wereld. 't Is een groote dichter, zegt hij ten anderen woorde, die uit de Schriftuur het onderwerp van 't meestendeel zijner tooneelspelen en leerdichten heeft getrokken, en wiens *Lucifer* veertien jaar te berde kwam vóor het verschijnen van het *Paradise Lost* van Milton. In een werk, dat onlangsleden uitgegeven wierd (Milton and Vondel) durft M. Edmundson den grooten Engelschen dichter beschuldigen van Vondel te hebben uitgeschreven, en over deze zake wierd er, verleden jaar, getwist in verschillige nummers van *The Academy* en *The Atheneum*.

Wandalenwerk in Italië. — Tot Palerma werden er kostbare oudheidkundige schatten, bij 't gewicht gelijk oud ijzer verkocht. In verschillige steden heeft men de handschriften der stedelijke boekerijen vervenderd. Tot Viterba werd het graf van Clemens IV opengebroken en zijn eerbiedweerdig gebeente beroofd van alles, wat eenige weerde mocht bezitten. Tot Rome werden veertig centenaren boeken als oud papier verkocht : daaronder was de zeldzame uitgave van den vermaarden brief van Christoffel Colomb, *De insulis nuper inventis*, die naderhand in den handel ter weerde steeg van dertig duizend frank.

Spraakkunst en Volkstaal. — Onze medeschrijver, Leeraar

A. Joos, drukt in *'t Katholiek Ouderwijs* eene wonderschoone en zeer nut- en oorbare taalkundige studie onder de volgende benaming : *Spraakkunst en Volkstaal.* In 't nummer van Februari 1886 handelt hij over de uitgangen der verkleinwoorden. « Laat ons Vlamingen, zoo besluit hij, in het schrijven en het openbaar spreken, aan onzen *ken* houden. »

1° Hij is ouder dan *je*, hij is er de vader van.

2° Hij steunt op het dagelijksch gebruik van heel Vlaamsch-België.

3° Hij maakt onze geschreven taal meer en meer de getrouwe weêrspiegel van de gesprokene.

4° Weze de uitgang *je* voor den Hollander zacht, voor den Vlaming is hij dikwijls hard en moeilijk, terwijl *ken* ons altijd klaar en zoet klinkt.

Ja 5° « Dees laatste uitgang (ken) heeft een bevalligheid, en zelfs eene soort van deftigheid in vergelijking van *tje* en *tjen*, die van laater tijd zijn. » (Huydecoper, Proeve van Dichtkunde, I, bl. 37.)

De oorsprong der Iberische Volksstammen. — Als bijvoeg op het *Muséon* van Oegst 1885, en als afzonderlijke uitgave verscheen te Leuven bij K. Peeters, het volgende werk van Pedro Nada : *Les Chamites en Europe.* Het handelt over den oorsprong der Iberische volksstammen en wordt klaar en duidelijk ontleed in de aflevering van Januari van het Gentsch tijdschrift : *Le Magasin littéraire et scientifique.* — Stammen de Iberen van Europa en namelijk de Basken af van de Iberische volkeren van Azia, die de boorden van de Caspische zee bewoonden? — D'Arbois de Jubainville beweert dat de Iberen van Azia van Eranischen oorsprong zijn, en de Iberen van Europa van Touranischen oorsprong, verwant met den Ouralo-Altaïschen stam. — Pedro Nada erkent in de Iberen van Europa de kinderen van Cham, de afstammelingen van Phuth en Laabim, die hunnen name gaven aan Libye, aan streken en stroomen van Mauritanië. Hij volgt de Iberen in hunne verwandelingen van 't Noorden van Armenië, door Klein-Azia en de landengte van Suez, tot in Spanje, Engeland en Jutland. Hij trekt zijne bewijzen uit de getuigenissen der geschiedschrijvers en der Assyrische opschriften; — uit de taalwetenschap : de taal der Basken bindt nog de deelen harer woorden aanklevender wijze, gelijk deze der oude Iberen van Azia, en gelijk de spraak waarschijnlijk der eerste afstammelingen van Noë; — uit de menschenkunde : in den Arischen stam komt men meest brachycephalen met eironde hoofden tegen; bij de Basken vindt men dolicocephalen met hoofden die van ronder en breeder gedaante zijn; dezelfde schedel wordt ook aangetroffen in 't Noorden van Africa bij de oude volkeren die de eerste bewoners aan Spanje verschaften. Door de leering van Pedro Nada, die zonder vooroordeel,

zonder voorberaden doelwit dat tot de wetenschap niet strekt, geschreven is en bewezen wordt, valt het stel sommiger zoogezeide geleerden aangaande menschenstammen die met Adam geen uitstand en zouden hebben.

A. Babeau. — Ik ken vele werkers in Vlaanderen, die al hun vermaak vinden in het doorsnuisteren van oude handschriften, in het opstellen van maagschapsboomen, in het achterhalen van allerlei bijzonderheden aangaande menschen en gebouwen en plaatselijke gebeurtenissen. Wat nuttigen arbeid zouden zij niet kunnen verrichten hadden zij eenig maatschappelijk of geschiedkundig doelwit in hun zoeken en roeken; wilden zij het voorbeeld navolgen van den Franschen schrijver Albert Babeau, die reeds zoo vele werken heeft uitgegeven over de inwendige geschiedenis, over het huiselijk leven en de zeden zijner voorouders (1)? Hoe krachtig zouden zij niet medewerken om het huiselijk leven onzer voormenschen wederom bekend te maken en te doen beminnen? Zulke zoekers dienen de volgende woorden van Ch. de Ribbe te overwegen : « Hoe leerzaam zouden de oorkonden niet zijn onzer notarissen? Daar liggen schatten verborgen van verbazenden rijkdom en die, eilaas, vergeten blijven. In deze laatste tijden hebben de geleerden, parochie voor parochie, 't getal scholen uitgerekend, die in Frankrijk bestonden sedert de jaren dertien en veertien honderd, en hunne ontdekkingen hebben iedereen getroffen. Welke uitslag zou hunnen arbeid niet bekronen, indien zij de geschiedenis der maagschappen navorschten, en al de stukken doorsnuisterden aangaande het huiselijk leven in stad en te lande (2). »

De Frankische grafsteden in Belgenland. — In de Verslagboeken der Koninklijke Academie van Oudheden, te Antwerpen gevestigd, (4e série des *Annales*, Bulletin I et II), staat er eene schoone en leerzame voordracht te lezen van haren voorzitter, kanunnik Reusens. Zij handelt over de grafsteden onzer Frankische voorouders. Daarbij wordt de prente gedrukt der voorwerpen, der wapens en juweelen, die in die oude grafsteden ontdekt werden. De meeste kunstwerkers onder de Franken woonden in de Waalsche gauen : 't is daar ook, namentlijk te Elouges en in 't Namensche, dat men meest oudheden gevonden heeft. Nochtans werden er ook schatten blootgeleid te Lede, in 't land van Aalst.

---

(1) *La Vie Rurale dans l'Ancienne France.* Paris, Emile Perrin, 378 bl., pr. 4 fr. — In dezen aard kennen wij maar één vlaamsch boek, namelijk de *Geschiedenis van den Belgischen boerenstand,* door Fr. De Potter.

(2) *La Vie Domestique*, par Ch. de Ribbe, Tome second, p. 238. — Eén werk van dien aard bestaat ook bij ons : De Potter's *Huiselijke godsdienst onzer voorvaderen.*

De geschiedschrijvers zijn geheel duister aangaande de gevarenissen van onze Frankische voorvaders. De ontdekkingen der Oudheidkunde moeten onze kennissen komen volledigen. Men kan er nog bijvoegen dat de navorschingen onzer Nederlandsche volkskundigen, lijk Johan Winkler, in onze verfranschte wetenschappelijke « Societeiten » te weinig gekend zijn.

Geslepen Silexen of steenen in 't Land van Waas. — In de *Annalen van den Oudheidkundigen Kring van het Land van Waas*, Tiende Deel, Derde Aflevering, Januari 1886, staat er eene merkweerdige bijdrage van Edm. De Geest, die hier op uitkomt : 't Gene Dr Van Raemdonck veronderstelde, komt te blijken : het woud van Waas was bewoond van in den tijd van den gepolijsten steen, van in het laatste der voorgeschiedkundige steentijdperken. 't Land van Waas werd eerder geschepseld dan het meestendeel der aardkundigen het meenden. De mensch leefde daar op het einde van het vierde (époque quaternaire) of duliviaal tijdvak, of in den beginne van het moderne tijdstip, aangezien de werken zijner handen ontdekt worden in de aardkundige lagen van die tijdstippen. De scherven en stukken liggen zoodanig verspreid en verstrooid dat men veronderstellen mag dat de mensch er zelf een deel van zijne wapens en zijn alaam verveerdigde; maar dat meer bedreven arbeiders op zekere plaatsen het ambacht van het bewerken en het slijpen der steenen uitoefenden. De eerste bewoners waren meest bij de waterstroomen en op de hoogten gevestigd. Eene kleine ongeleerde vrage : Aangezien die steenen zulk een oud tijdperk uitwijzen, tot welk tijdstip behooren de steenen wapens der krijgers onzer Dietsche en Germaansche heldendichten? Wat er in den opstel van M. De Geest nog te lezen staat aangaande 't gedurig verbeteren en 't voortgaan van 't menschelijk verstand in de kracht van 't voortbrengen en scheppen, behoeft niet te verre gedreven te worden. De gebouwen onzer eeuwe zullen al lang in 't stof vergaan zijn als de reuzenwerken der Middeleeuwen nog onwrikbaar zullen staan als overblijfsels van krachtigere tijden.

Dr Nolet. — Onze medewerker J. Muyldermans schrijft in den *Wet. Nederlander* van dit jaar, bl. 66 : « Gij kent de critiek over het *Menschdom Verlost* van Lod. De Koninck. 's Dichters gewrocht werd alhier *critisch aan-, door- en omgehaald* door Dr J. Nolet-De Brauwere van Steeland. Ik durfde mij ditmaal aan eene ernstige en rechtzinnige beoordeeling verwachten, doch eilaas!.. niet gelijk Nolet mag men de lettercritiek verstaan. »

« De Amsterdammer » en de Vervlaamsching van 't Onderwijs. — In « *De Amsterdammer* » van 15 Februari 1886 staan de volgende beschuldigingen tegen de Belgische Bisschoppen te lezen : « De geestelijke overheid bevordert eigenlijk de grondige uitbreiding van 't Nederlandsch in België in 't geheel niet.... De geestelijke overheid is van meening dat door de grondige regeling

van 't Vlaamsch onderwijs de goede familiën, die geen woord Vlaamsch spreken, hunne kinderen niet meer aan de geestelijke scholen zullen toevertrouwen, waar dit *jargon* wordt onderwezen... De bisschoppen vreezen de vooroordeelen der franskillonsche gezinnen, waartoe de meeste invloedrijke kiezers behooren. » Daarop antwoordt J.-W. Brouwers die altijd ter bane springt waar er eene edele zake moet verdedigd en eene opwerping weerlegd worden, in den *Wet. Nederl.*, met de woorden zelven van onze kerkvoogden : « dat de Bisschoppen niets nauwer aan het hart ligt dan de Vlaamsche taal te doen kennen en liefhebben in hunne onderwijsgestichten; dat het in hunne oogen op onze dagen, een plicht is zich op het Vlaamsch toe te leggen; dat er te dien einde doeltreffende maatregelen zullen genomen worden; dat de Bisschoppen noodzakelijk rekening zullen moeten houden met den toestand, die van het eene bisdom tot het andere, van het eene gesticht tot het andere, kan verschillen; dat te beginnen met Paschen al de Vlaamsche kinderen in 't Vlaamsch den Catechismus zullen leeren, in de gestichten alwaar de geestelijkheid haren invloed kan uitoefenen; dat te rekenen van de maand October aanstaande het Vlaamsch in het program der gestichten van middelbaar onderwijs de plaats zal bekleeden, waarop onze moedertaal recht heeft; dat maatregels van den zelfden aard reeds genomen zijn in het klein Seminarie van Waver. »

J. Claerhout.

BOEKBEOORDEELING.

De Taalsleutel, of Vlaamsche spraakregels, tafelwijze geschikt, door P. BAES, en H. V. D. B. — Iseghem. J. Dooms, boekdrukker, 1886. 64 bl. in-4°.

DIE nieuwe spraakkunst werd door bevoegde mannen als leerboek en als taalboek beschouwd en ontleed.

Hoe is dit leerboek opgesteld? Al wat met een stuk, met eene stoffe betrekking heeft, staat in eene tafel op twee bladzijden geschikt en in vier sponden verdeeld : de twee eerste bevatten de regels, die meest behoeven in de oogen te springen; de derde sponde bevat de voorbeelden; de vierde bevat de bemerkingen, de uitnemingen, de regels van minder belang.

Een leerboek, om goed te zijn, moet eerst zijn proeve gestaan hebben : en diesaangaande kan men over een nieuw werk moeielijk oordeelen; er zijn tafels, die wonderschoon zijn, gelijk deze, die handelen van de klanken, van de deelen der zinnen en hunne soorten, van het gebruik der naamvallen. Mag men wel verwachten dat de tafels, die meer ingewikkeld zijn als deze, welke ik genoemd hebbe, en die er veel duisterder uitschijnen, even gemakkelijk zullen geleerd worden? Strekken tafels niet meer om een algemeen en samenvattend overzicht te geven, dan om eene volledige leering voor te houden?

Als men den *Taalsleutel* van M. Baes als taalboek beschouwt, mag men zeggen dat het onderwijs der spraakkunst in Belgenland verbetert en vooruitgaat, dank aan deze nieuwe spraakkunst, dank aan de pogingen van onzen medewerker A. Joos. De sprekende taal wordt meer en meer tot grondslag van de geschrevene genomen. Menige schrijver zou uitnemend veel deugd hebben van den derden bijvoeg over *taal en wantaal* te doorgronden en die leering, welke op de getuigenissen van Roucourt, van Beers en David gesteund gaat, in zijn schrijven toe te passen. Daar worden de geslachten sommiger zelfstandige naamwoorden, *de zevenste* voor *de zevende, geen een* voor *niet een, ik heb geweest*, het loochenende *en*, de toonlooze *e*, de overgangsletter *d*, de samentrekking van twee lettergrepen als deugende tale, als goede en gangbare munte door getuigenissen van meesters goedgemaakt en verdedigd.

J. C.

AANGEKONDIGDE WERKEN.

Gand à travers les âges.

Meer dan eens is in de drukpers het gedacht opgeworpen dat er eene Fransche uitgave zou moeten bestaan van het zoo merkwaardig geschiedkundig werk : **Gent, van de vroegste tijden tot heden,** door Frans De Potter.

Dit werk, dat in den oorspronkelijken tekst 15 groote boekdeelen zal beslaan, zal zekerlijk een monument van geschiedenis zijn, dat de stad der Artevelden door al de eeuwen heen zal doen herleven.

Met genoegen mogen wij thans aankondigen dat dit Vlaamsch werk de stof zal leveren tot eene Fransche uitgave welke, onder den titel van **Gand à travers les âges**, al de merkwaardige punten der Gentsche geschiedenis in alle tijdvakken zal bevatten, waarin de godsdienstige, politieke, plaatselijke geschiedenis, die der bijzonderste Gentsche familiën, de oudheidkunde, de bouwkunst, nijverheid, handel en schoone kunsten hunne plaats zullen vinden.

Tot opluistering van den tekst zullen de kollektie Goetghebuer, de oude plaatwerken en de gravuren in bezit der Gentsche familiën ruimschoots benuttigd worden. De aangekondigde uitgave zal dus eene prachtuitgave zijn, waarvan het formaat, de druk en zelfs het papier waardig zullen zijn om in al de salons te mogen prijken.

Het zijn de uitgevers S. Leliaert, A. Siffer & C°, die zich door verscheidene uitgaven reeds op den eersten rang hebben geplaatst, die er in gelukt zijn den heer Frans De Potter te doen besluiten zich, met medewerking van den heer Emiel Bunnens, advokaat te Gent, te gelasten met het bezorgen van den tekst van *Gand à travers les âges*.

Het prospektus gaat ter pers en de schrijvers verzoeken de gunst om de geschiedenis der roemrijke hoofdstad van Vlaanderen te mogen opdragen aan Z. K. H. den Graaf van Vlaanderen.

Het werk zal twee boekdeelen groot in 4°, van 450 bladzijden elk uitmaken; ongeveer 300 platen, phototypiën, houtgravuren, chromolithographiën enz. zullen deze uitgave versieren, welke zal gedrukt zijn met schoone elzevierletter, op gekleurd velijnpapier. De prijs van ieder boekdeel zal 30 frank zijn voor de inschrijvers.

Reeds hebben de uitgevers een zeker getal inschrijvingen ontvangen. Voegen wij erbij dat de schrijvers, de heeren Fr. De Potter en Em. Bunnens, zich eenen groep kunstenaars en liefhebbers toevoegen welke over den keus der platen zullen beslissen en alzoo zullen meewerken om van *Gand à travers les âges* eene uitgave van eersten rang te maken.

Noemen wij onder andere de heeren August Van Assche, bouwkundige, Albert Solvyns, Arthur Verhaegen, baron J. B. Bethune de Villers, Th. Lybaert, ridder Soenens, H. de Tracy, enz.

Bij het verschijnen van het prospectus zullen wij op deze belangrijke uitgave terugkomen.

(*Fondsenblad.*)

Karel Van Mander, *Dichter, Geschiedkundige en Schilder* ;1548 1606. *Zijn leven — zijne werken,* door Leopold Plettinck.

Men is dikwijls onrechtvaardig jegens sommige verdienstelijke mannen, die alleen met vergetelheid, ja zelfs met miskenning worden beloond; terwijl anderen, zeer beperkte verstanden, lauwerkronen en wierookwalmen ten deele krijgen. Karel VAN MANDER behoort tot de eersten; zijne dicht- en schilderwerken verwierven hem eene welverdiende en schitterende eereplaats onder de nederlandsche kunstenaren; eene welverspreide faam, omstraalde zijn edelen naam. Laster en lage nijd nochtans, hebben sinds talrijke jaren zijnen roem gekrenkt. Van Mander's roem en eer herstellen, zijne werken laten kennen, dat is ons doel bij het schrijven zijner levensschets, en het bespreken zijner verdienstvolle werken.

Eerstdaags zal het werkje verschijnen in groot 8° formaat, op prachtig getint papier, met schoone letter en circa 120 bladz. druks beslaan.

De lijst van al de inschrijvers zal bij het werkje overgedrukt worden.

De inschrijvingsprijs is aldus vastgesteld : Voor Zuid Nederland : fr. 1,50. Voor Noord Nederland : fl. 1,00.

Na de verschijning zal de prijs aanzienlijk verhoogd worden·

La charité en actions par un ami du pauvre et de celui qui souffre, avec une lettre de recommandation de Mgr Mermillod. Edité par la librairie St Paul à Bruxelles. Dépôt : S. Leliaert, A. Siffer et Cie à Gand. Prix fr. 3,00, franco par la poste 3,30.

Ziehier het schrijven van Mgr Mermillod :

Monsieur,

Je vous félicite de l'heureuse pensée que vous avez eue de publier une seconde édition de votre travail : *La charité en action*. Le succès que vous avez déjà obtenu est un présage de celui qui est réservé à votre nouveau volume; vos études l'ont rendu plus complet.

Ce tableau des œuvres charitables est tout à la fois une apologie de l'Eglise qui les inspire et un salubre enseignement qui excite les âmes au service de tous les souffrants.

Notre siècle, disait Pie IX, ne croit plus qu'à la charité; c'est pourquoi votre livre révélera la vérité à travers les manifestations du dévouement catholique.

Ce n'est pas une simple statistique que vous offrez, mais vous présentez avec intérêt le récit animé et consolant des associations qui sont l'honneur de notre Foi et l'appui de tous les déshérités.

Recevez, Monsieur, avec mes bénédictions, l'assurance de mes sentiments reconnaissants et dévoués en N. S.

† Gaspar, *Évêque d'Hebron,*
Vicaire apostolique de Genève.

Schatten uit de volkstaal, door A. Joos 2e deel

Spraakkunst en volkstaal, door den zelfden

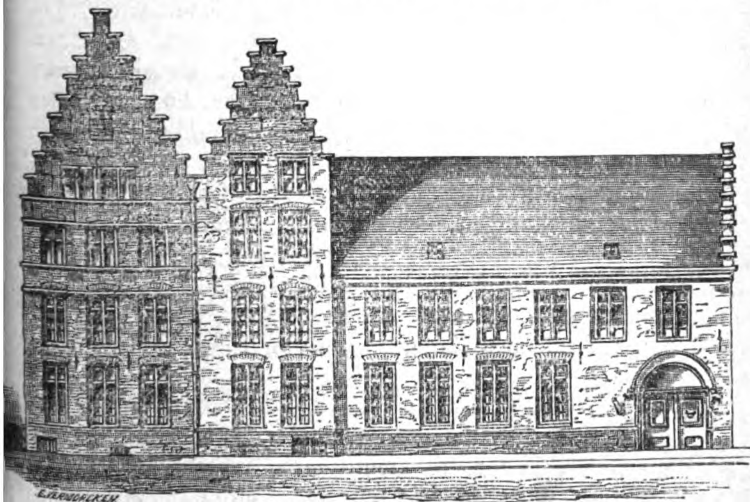
Eenige wenken voor het onderwijs van de Vlaamsche en Fransche taal in de gestichten van middelbaren graad door den zelfden

EEN HOEKJE DER STAD GENT.

EEN belangrijk hoekje van het oude Gent is wel zeker het deel der Hoogpoort tusschen de Groote-Botermarkt en de Toevluchtstraat, vooral de rij huizen ten zuidkante. Dat hoekje roept herinneringen op van adellijk leven en van volksleven uit reeds lang vervlogene tijden en 't verdient dat de opmerker er een oogenblik blijft bij stilstaan.

Het groot gebouw aan den hoek der Toevluchtstraat

heette oudtijds *de groote Zikkele*, naar de familie van der Zickelen, die het van de XIVe tot omtrent het einde

der XVI[e] eeuw bewoonde. Thans is het de woning van graaf de Limburg-Stirum, geacht oudheidkundige en senator voor het arrondissement Oostende.

Zooals het gebouw daar staat, is het zeker niet in de XIV[e] eeuw opgericht; maar het huis was toen (uitwijzens eene acte van 1398), reeds aanzienlijk. In deze oorkonde leest men namelijk : « de *Groote Siccle*, staende up doeghpoert, up den houc ter sidenwaert van Symoens huus vander Sicclen, dat men heet *de cleen Siccle*, an deen ziide, ende der eetsale vander *groeter Sicclen*, an dander ziide ». De acte rept verder « vander cappellen, » naast de groote zaal, « de cameren ende stallen an de « cappelle up de selve siide achterwaert streckende. »

Victor en Vincent van der Zickelen kregen het huis van hunnen vader Simoen, volgens acte van 17 Januari 1407. Eerstgenoemde vervulde eene belangrijke rol; herhaalde keeren, van 1404 tot 1425, schepene, verdedigde hij op waardige wijze de voorrechten der gemeente tegen den vorstelijken Raad van Vlaanderen. In 1404 was hij een der afgevaardigden van de vier Leden des lands, gelast om den nieuw aangekomen vorst, Jan zonder Vrees, bij zijne plechtige intrede te Gent een vertoogschrift aan te bieden, behelzende de grieven der Vlamingen en hem den nood doende kennen, waar handel en nijverheid zich toen in bevonden. Ten jare 1410 zonden de hertog van Burgondië en de Vier Leden des lands hem naar Engeland, met het doel de oude handelsbetrekkingen met dit rijk te herstellen. Bezitter van de heerlijkheid van Nazareth, gaf hij eenige jaren vóor zijnen dood dit belangrijk domein, benevens de heerlijkheid van Zeevergem, de *Groote Zikkele*, te Gent, en verscheidene andere goederen aan zijnen oudsten zoon Nicolaas.

De *Groote Zikkele* bleef aan de heeren van Nazareth tot het jaar 1520. Nicolaas, zoon van hoogergenoemden Victor, te Gent den 15 Februari 1474 in den Heer ontslapen, had het eigendom op de Hoogpoort belangrijk weten uit te breiden. Het rekeningboek over

zijne nalatenschap, bewaard in het archief der St.-Michielskerk, maakt, onder andere goederen, melding van « thuus naest der *grooter Zickele*, dat nu afghebroken « es; hadde in hueringhe Pieter van Blangy, wassen « keersmaker;

« *den grooten Moer*, die men heet *in Sente Martin*; « tselve huus heeft bezeten ende bewoent Joos de Vroe, « ende quamer inne wonen;

« thuus gheheeten *de Groote Loeve*, naest den « scuttershove, dat heeft altijts ledich gestaen ende « onbewoent »...

Eenige andere regelen, aan 't gemelde rekeningboek ontleend, toonen ons dat het groot gebouw bemeubeld was met al de pracht, welke eene XVe eeuwsche heerenwoonst kenmerkte. Het document, na onder andere gewag gemaakt te hebben van niet min dan *acht paarden*, zegt : « Item als vander verpachtinghe ende verdee« lynghe vande juweelen, inhaven ende catteylen, wezende « binnen der *grooter Zickele*, die waren alle verpaert, « verscheeden ende verdeelt bij den goeden duncke van « vrau moedre, ende tharer gheliefte, daer af dat zo « behilt eenen inventaris vande juweelen, inhaven ende « catteylen, die tharen cavel ghevallen waren, ende « Philips (*zoon van Nicolaas*) over hem en zijner suster « heeft den andren cavel gheinventarieert; dies nam vrau « moeder over van Philips en zijner suster de gheheel « *tapijsserie*. »

Wij moeten hier de latere eigenaars van de *Groote Zickele* niet doen kennen; 't is genoeg de aandacht te vestigen op een oud gebouw, vermoedelijk in de XVe eeuw opgericht met blauwen hardsteen, welke omstandigheid er een somber en streng voorkomen aan geeft. Ter uitzondering van eene XVIe eeuwsche galerie, en van de vouten of kelders, toont de *Groote Zikkele* al binnen geen spoor van oudheid meer, welke verdween bij de groote veranderingen, die omtrent het einde der XVIIe eeuw er aan werden toegebracht. Het oud muurbekleedsel van goudleeren tapijtwerk is vervangen door

Chineesche behangsels, alsmede door schilderingen, boven de deuren, werk van VAN REYSSCHOOT; de houten muurbeschotten zijn alle verdwenen. Op de ingangpoort waren vóor de Fransche omwenteling twee groote gebeeldhouwde wapenschilden. Het gedeelte des gebouws, waar zich deze poort bevindt, is in hardsteen, met zorg bewerkt, en klimt vermoedelijk op tot het jaar 1527, wanneer, er groote herstellingen of vernieuwingen aan gedaan werden; wat de twee trapgevels daarnevens betreft, deze zijn insgelijks in Doornikschen steen, maar dagteekenen van veel vroeger : het tijdstip is nagenoeg te bepalen; de kapiteelen, die de pilaren van de kelders bekronen, zijn gebouwd met dezelfde soort van steenen, als welke men aan de twee puntgevels bemerkt. Aan deze laatste moeten zekere veranderingen toegebracht zijn : in dezen, namelijk, welke aan de Toevluchtstraat paalt, was er eene ingangdeur, welke men stopte met witten hardsteen.

De kelders van de *Groote Zikkele* zijn nog heden wat zij over eeuwen waren. Gelijk graaf DE LIMBURG-STIRUM in eene verhandeling over zijne woonst met recht opmerkt, zijn er weinige steden in ons land zóo goed voorzien van onderaardsche bouwingen als Gent; men vindt zulke krochten op alle punten van de oude stad, met weinig verschil van bouwwijze en alle met hunne dikke gewelven rustende op zware pijlers. Deze van de *Groote Zikkele*, en eenige andere, mag men gerustelijk tot de tweede helft der XIIIe eeuw terugbrengen.

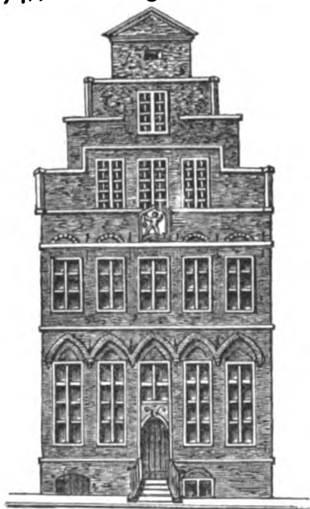
Vooraleer *de Groote Zikkele* te verlaten, hebben wij nog te wijzen op een klein ijzeren voorwerp, in den muur bevestigd ter linker zijde van de ingangpoort, en dat een oud gebruik herinnert. Het is als een monsterachtige kaarsendomper, dienende in de twee laatste eeuwen inderdaad tot uitdooving van de fakkels, waarmede aanzienlijke personen des avonds werden naar huis gebracht. Dit was een teeken van eer en van weelde, maar ook een voorzorgmaatregel, want de straatverlichting bestond in de eerste helft der XVIIIe eeuw

eigenlijk nog niet. ALBRECHT DURER, die in de XVIe eeuw ons land bezocht, werd, ten titel van eerbewijs, des avonds te Brugge met lantaarns, te Antwerpen met fakkels naar zijne herberg teruggeleid, en dit gebruik was op het laatst der vorige eeuw hier nog algemeen. In de *Eerste rekeninge der betaelingen, gedaen in het begin der Nederlandsche beroerten van* 1789-1790 leest men : « Item aen differente persoonen, met fakkels « gelicht hebbende de voiture van mynheer Vander « Noot, tot Gend... XV gr. XVIII st. II deniers ». — Die fakkeldragers heette men hier *clairés*.

Nevens de *Groote Zikkele* vindt men twee gebouwen, uiterlijk nagenoeg gelijk aan elkander, alsof beide in het eerst maar éene woonst zouden uitgemaakt hebben. Thans zijn zij weder éen huis geworden, door onzen Uitgever bewoond. Dat ter zijde van het hoekhuis was in 1474 aan de van der Zickelen's, maar (gelijk wij op bl. 179 zagen) toen afgebroken. Ten jare 1521 behoorde het huis, voor een vierde deel, aan Joost van der Moeren, voor de overige deelen aan Jozijne de Vriend, weduwe van Jacob van Zandweghe; het wordt in het Weezenboek over 1538-1539 volgender wijze aangeduid : « thuus ghenaemt *de Gans*, staende neffens *der Grooter Zickele* »; edoch deze naam zal het niet lang gedragen hebben, dewijl enkele jaren nadien weer de *Moor* naast de *Groote Zikkele* wordt opgegeven, met dit onderscheid dat het gebouw, palende aan laatstgenoemd huis, den *Zwarten*, en 't volgende nu den *Witten Moor* geheeten wordt. — « Zwarte moor » (vraagt de lezer mogelijk) die titel behelst een pléonasme; « witte moor », dat is immers een onzin? Ja en neen. Ja, indien men denkt aan eenen neger; neen, wanneer men zijne gedachte bepaalt tot het huis; immers de zwarte moor is van blauwen, de andere van witten hardsteen gebouwd. — *De Gans* was in 1538 het eigendom der kinderen van Philip de Gruutere en Philippote van der Zickele.

Wat betreft den *Witten Moor* (*St. Martin*, in

1474), de voorgevel van dit gebouw is weinig veranderd sedert het tijdstip, dat hij gemaakt werd; boven het middelste venster der eerste verdieping ziet men eenen steen, waarop eene figuur is gekapt, houdende in de rechter hand het masker van eenen moor en waaronder men leest : Dit es den grooten Moer; aan de schikking der kamers, beneden en boven, is er verandering gedaan, en nog slechts éene der binnendeuren dagteekent van de XVIe eeuw.

Ten westkante van den *Moor* heeft men de afspanning *la Cour St. Georges*, zijnde het oud gildehof en daarnevens de voormalige kapel der voetboogschutters, die thans tot magazijn van speel- en ander goed wordt verpacht.

In de XIIIe en mogelijk reeds in de XIIe eeuw was te dezer plaatse de **Gentsche lakenhalle**, gebouwd of herbouwd (volgens SANDERS) in 1228; zij besloeg de ruime plaats tusschen de Hoogpoort en het Belfort, achter de huizen der Paradeplaats of Groote-Botermarkt.

Het gebouw had twee zalen, eene boven, eene beneden; de eerste, welke men genaakte door middel van eenen grooten trap, langs de straat, diende voor de handelaars der fijne, beste stoffen. Er waren daar verscheidene kamers, namelijk voor de halheeren of rechters, de zegelaars, den ontvanger enz. De onderste verdieping (een soort van kelder), bestemd tot het wegen van wolle en laken, was gekassijd.

Van dit gebouw is geene afbeelding bewaard gebleven; wij weten alleenlijk dat er aan den hoek, ter zijde van het schepenenhuis, een Lieve-Vrouwebeeld stond

tusschen twee engelen-figuren en dat men daar elken avond, op kosten der gemeente, licht voor brandde.

De zaal van de halle diende nu en dan tot vergadering van het magistraat; men placht er in de XIVe eeuw de gemeenterekeningen voor te lezen aan het volk, vermoedelijk omdat de plaats er grooter was dan op het schepenenhuis. Een schuttersfeest, ten jare 1330 door de voetbooggezellen ingericht, werd in de benedenplaats der halle gesloten met een banket, aan hetwelk de graaf van Vlaanderen, de baljuws van de stad, de schepenen en raadsleden deel namen.

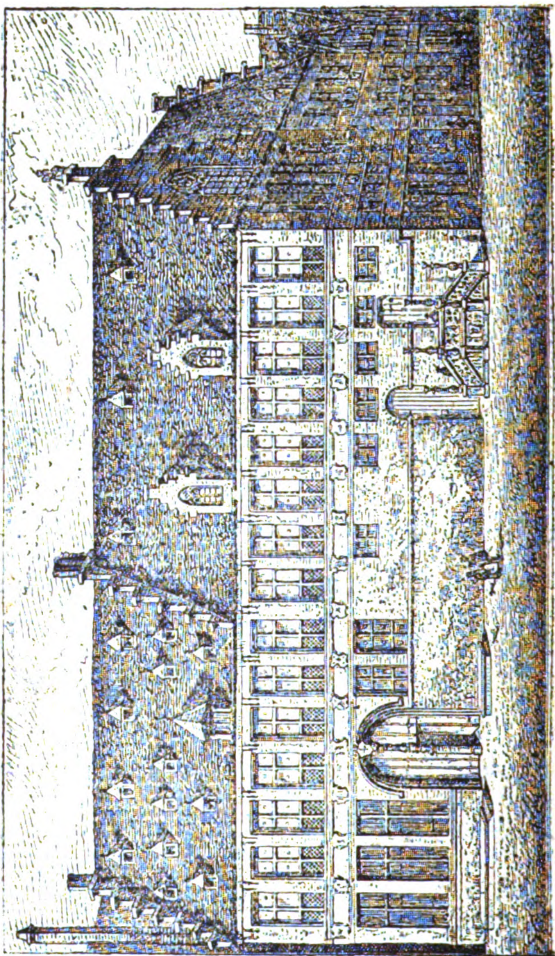
De stadsrekeningen der XIVe eeuw maken gewag van verschillige hallen, onder andere van eene op de Vrijdagsmarkt. De « halle van den pleinen lakene », evenwel, gelijk die « van den strijpten ende ghemengden metten reepe », in gemelde documenten aangeduid, zullen vermoedelijk geene afzonderlijke gebouwen, maar wel verdeelingen van de halle bij 't schepenenhuis geweest zijn.

Zekere Michiel, hertog van Egypte (gelijk hij zich betitelde) was in 1427 naar Gent gekomen met eenen sleep van mannen, vrouwen en kinderen, zoogenoemde Heidens, Giptenaars of Zigeuners (wij krijgen zulk zwervend volkje nog van tijd tot tijd te zien) en die in 1419 eerst in Nederland verschenen waren. De schepenen lieten hem met zijn gevolg niet alleen in de halle vernachten, maar zonden hem bier, wijn, brood en voorzagen bovendien zijne tesch met klinkende penningen.

De halle was niet alleen de dagelijksche vergaderplaats onzer wevers en handelaars — Westerlingen en Oosterlingen, Hollanders, Franschen en Italianen kwamen er ook hunnen voorraad halen.

In 't gildehof der voetboogschutters oefenden zich edelen, ridders, poorters en handwerkers en beproefden er de scherpte van hunnen blik, de kracht en vastheid van hunnen arm om op het verre slagveld of op de wallen en poorten der eigene vesting den vijandelijken

aanval te kunnen wederstaan, zóo kloek als het paste aan de telgen van « 't geduchte leeuwennest. »

Neemt men in acht wat aanzienlijk belang de oude halle in de eerste eeuwen van het bestaan onzer gemeente opleverde, door den ontzaglijken handel welke

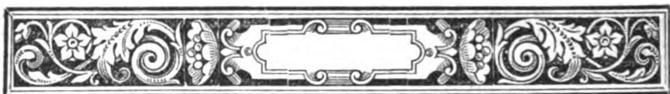
er gedreven werd in het wijd en zijd gezochte product onzer wollewevers (het machtigste en woelziekste onzer ambachten) en bedenkt men van den anderen kant de groote rol, welke de gezellen van den voetboog in de strijdlustige gemeente vervulden — dan zal men beseffen dat dit klein hoekje inderdaad een der meest belangwekkende punten is, die men in de stad weet aan te wijzen.

Wat betreft het *St.-Jorishuis*, aan dit gebouw werden er weinig veranderingen gedaan, zoodat het mogelijk ware zonder groote kosten het langs de straat tot zijnen oorspronkelijken staat terug te brengen. Het Gothische venster, langs den kant des stadhuizes, is nagenoeg ongeschonden, gelijkmede de twee dakvensters boven de beide straatdeuren en de schilden tusschen de twee verdiepingen, welke door LIEVEN VAN DEN BOSSCHE schijnen geschilderd geweest te zijn op kosten van Maria van Burgondië. Eene waterverfschildering, het schuttershof weergevende zooals het was in 1585 (dus vermoedelijk nog in zijnen oorspronkelijken toestand) zou bij de herstelling kunnen gevolgd worden of, wil men beter, de acte van aanbesteding der metselwerken, waarin al de afmetingen zijn opgegeven. Daaruit zien wij dat de bouwmeester tot eene onzer oudste en vermaardste geslachten behoorde, in welke men ook de nering oefende. Hij heette Joris ser Sanders.

Alleen de ingang tot de oude gildekamer en -kapel, het magazijn van kinderspeelgoed, algemeen gekend onder den naam van *Foore van Leipzig*) is veranderd : de schoone dubbele trap en de ingangpoort, met gebeeldhouwden stijl te midden, waar boven 't schutterswapen prijkte, bestaan niet meer, evenmin als het beeld der hoeknis, gesneden door W. HUUGHE en hetwelk den 18 Augustus 1578 door de geuzen « zonder ghewelt » werd afgenomen. — Een zoo oud gebouw, waar zulke goede herinneringen aan verbonden zijn, mocht weleens op kosten der gemeente hersteld worden?

FRANS DE POTTER.

IETS OVER VELDEKEN.

ALS men van Spalbeek naar Lummen gaat komt men voorbij den « Velleker-molen »; — dat is onze Limburgsche verzachting van *Veldeker-molen*, de molen van *Veldeken.*

Sedert dat J. H. Bormans zaliger in 1858 de *Servatius legende* (1) uitgaf is dat *Veldeken* beroemd geworden : die iet of wat met onze oude dietsche dichters bekend is, weet dat daar de wieg stond van den onsterfelijken

Heynryck
Die van Veldeken was gheboren,

van den Zanger dien de duitsche « Minnesänger » uit de XIIIe eeuw hunnen « Meester » noemen, en van wien Wolfram von Eschenbach met tranen dichtte :

> O wê, daz so vruo erstarp
> von Veldekke der wise man!
> (*O wee, dat zoo vroeg wegstorf*
> *van Veldeke, de wijze man!*)

« La découverte d'une œuvre originale de Veldeke ouvre un nouveau champ aux recherches » — zoo schreef Bormans in 1858, maar 't moet gezegd worden dat er in de verloopen dertig jaren weinig nieuws te berde gekomen is over onzen landsman. Alleen in Duitschland verscheen er over vier jaar eene nieuwe uitgave van de *Eneït;* zij is door Otto Behaghel ver-

---

(1) *Sinte Servatius legende* van Heynryck van Veldeken, naer een handschrift uit het midden der XVe eeuw, voor de eerste mael uitgegeven door J. H. Bormans. Maestricht, Leiter-Nypels, 1858.

zorgd en bij hem en het heel « geleerde Duitschland » staat het nu vast dat Veldeken een nederduitsche edelman is die in de volksspraak van zijn geboorteland schreef, dus nog niet in zuiver Hoogduitsch (1).

Dat Veldeken een edelman was, daar valt niet aan te twijfelen. In een handschrift van de *Bibliothèque nationale* te Parijs (2) staat er een beeldtenis van onzen dichter; die beeldtenis is hier bij ons weinig bekend en ik maak er de vrienden der oude « dietsche poëeten » opmerkzaam op. Robert König heeft ze doen afteekenen voor zijne *Deutsche Litteraturgeschichte.*

Daar zit Veldeke op eene scabel, in 't midden van eenen rozengaard; hij is jong nog. Rond zijn hoofd een gouden peerlenkrans. Hij heeft een donkerrood kleed aan, met blauw gevoederde kap en korte wijde mouwen. Zijn vinnig hoofd rust op de linkerhand, de elleboog op de linkerknie. Op zijnen schoot ligt een liederrol open. Rondom den zanger fladderen vogelkens; achter hem staat een ooivaar te droomen, en op Veldeken zijn schouder zit een eekhoorntje.

Voor hem staat eene soort van kasteelspoort en daar boven een gulden ridderhelm met neusstuk, oog- en lochtgaten en neven den helm een geslachtswapen : *Recht geschuind : boven goud, onder rood.*

M. Alph. de Stuers die over het parijzer handschrift naar M. Habets schreef (3) zegt ervan : « Comme les armoiries et ce portrait semblent être le produit

---

(1) Prof. Dr J. Hense.

(2) Dit handschrift staat daar vermeld « *Recueil d'anciens poëtes allemands. A II.* 32. » Het zal 'tzelfde wel zijn dat Schilterus in zijn *Thesaurus antiquitatum tentonicarum.* 1738 (*III. Glossarium XXVI*) reeds aanhaalt onder den titel van : « Catalogus auctorum quorum poemata continentur codice manuscripto 7226to Bibliothecæ regiæ parisiensis. » Die *catalogus* bevat 133 dichters; de zestienste van de lijst staat : *Her Heinrich von Veldig,* en achter den 133en zet Schilterus : *etc.*

(3) *Publications de la Société historique et archéologique de Maastricht,* 1880.

de l'imagination du peintre-imagier. tout ceci a peu d'intérêt pour nous. Cependant une chose paraît en résulter pour la biographie du poëte limbourgeois; c'est qu'au moyen-âge comme de nos jours, on a cru que Henri de Veldeke appartenait à la classe des chevaliers et non à celle du clergé. Son portrait, son écusson et son casque le prouvent. »

Ten andere het Handschrift zelve noemt Hendrik : Her *Heinrich von Veldig;* en « Meister Gottfried von Strasburg » duidt hem met dezelfde benaming aan in *Tristan und Isolde :*

Von Veldeke *Her* Heinrich.

Of nu het wapen dat in 't Handschrift voorkomt wel juist een « produit de l'imagination du peintre-imagier » is, dat zou moeten bewezen worden. Het ziet er zóó heel duitsch uit : de rechtgeschuinde schild-verdeeling is onze loonsche en luiksche wapenkunde uiterst zeldzaam (1) en daar Veldeke in Duitschland leefde in de tweede helft van de XIIe eeuw, toen in Rhijn- en Maasgauw de wapens opkwamen en dat het parijzer Handschrift van rond 1300 schijnt te zijn, is het heel goed mogelijk dat wij daar het wapen hebben door Veldeken als het zijne aangenomen en misschien aan zijne nakomelingen overgeleverd.

Wanneer leefde Hendrik?

« Toen hij rond het jaar 1175 aan het Hof van Kleef zijne *Eneït* aan 't dichten was, werd hem zijn werk door zekeren graaf Hendrik von Schwarsburg ontvreemd. Eerst negen jaren later kreeg hij het terug en toen miek hij het af op aandringen van den Landgraaf Herman van Thuringen te Naumburg op de Unstrutt » (2).

« Bij den Landgraaf Herman bleef Veldeken een heelen tijd, maar eer hij zijne *Eneït* af had woonde

(1) In Hemricourt of in de Rye is er geen een voorbeeld van te vinden; in Duitschland, genoeg.
(2) Prof. Dr J. Hense.

hij eene feest bij die Keizer Frederik I met Sinxen 1184 te Mainz gaf. De *Rosse-Baard* had daar zijne twee zonen, den jongen Koning Hendrik en den Hertog Frederik van Zwaben, ridders geslagen en naar oudgermaansch gebruik weerbare mannen gemaakt » (1).

Bij den beroemden Zangerskamp van 1206 of 7 op den Wartburg is er geene spraak van Hendrik van Veldeken.

Godfried van Strasburg die rond 1210 zijn leste gedicht afwerkte schrijft van Veldeken :

Ich hab' ihn selber nicht geseh'n. (2)

Deze twee laatste bijzonderheden doen veronderstellen dat Veldeken voor 1206 of 7 gestorven is.

Toen Bormans de *Servatius legende* uitgaf haalde hij in de voorrede verschillige punten aan die bewijzen

(1) Rob. König. *Litteraturgeschichte*.
(2) *Tristan* van God. van Strasburg volgens de hoogduitsche overzetting van Simrock. Ziehier hoe de zanger van Tristan den lof van Veldeken zingt :

Von Veldeke Herr Heinrich,
Der sprach aus vollem Sinne!
Wie wohl er sang von Minne!
Wie schön ist seines Sinnes Hülle,
Als hätt'er seiner Weisheit Fülle
Aus dem Quell des Pegasus genommen,
Von dem die Weisheit all ist kommen.
Ich hab' ihn selber nicht geseh'n;
Die besten aber gesteh'n,
Die da in seinen Jahren
Und seither noch Meister waren,
Die geben all ihm einen Preis.
Er impfte das erste Reis
In unsrer deutschen Zungen;
Davon sind Ast' entsprungen,
Von welchen Bluten kamen,
Denen sie die Zier entnahmen
Zu jedem meisterlichen Funde.
Seitdem nun ward diese Kunde
So weithin verbreitet,
So mannigfach geleitet,
Dasz alle, die nun sprechen,
Sich da die Fülle brechen
Von Blüten und von Reisen,
An Worten und an Weisen.

dat Veldeken dees laatste gedicht schreef op redelijk gevorderden ouderdom. « Bien certainement il n'était plus jeune. Quand il parle de ses rapports avec Hessel

Die *docn* der Costerijen *plach,*

et qui par conséquent ne remplissait plus cette charge au temps que cet épilogue fut écrit, et avec plusieurs autres personnes dont il reconnaît les bons offices; quand, faisant un retour sur sa vie passée, il dit de lui-même :

Want hi decke hadde mesdaen
Ende eyn sondich mensche was;

quand il invoque l'intercession de S. Servais pour obtenir grâce devant Dieu dans l'autre monde, comme un homme qui se préoccupe déjà de sa fin prochaine; par le ton grave et sérieux enfin qui règne dans tout ce morceau, loin de s'annoncer comme un jeune homme, il semble ne laisser aucun doute sur la maturité de son âge » (1).

C. A. Serrure berekende (2) den ouderdom van Veldeken toen hij den *Servatius* schreef, op 38 jaar. Wij zullen op die voorgeving terug komen.

Eenige verzen die ons nog wat leeren over Veldekens leeftijd zijn die van het einde van *Sint Servatius legende* waarin hij ons zegt dat

In dutschen dichtede dit Heynryck,
Die van Veldeken was gheboren.
. . . .
Des hoem ouch bat die Gravynne
Van Loen, die edel Agnes.

Wie is die Agnes, Gravinne van Loon?

Bormans antwoordt breedvoerig op die vraag in zijne *Introduction* en hij komt tot dit besluit : « Il n'y a pas de doute que cette Agnès ne fût la fille unique du Comte de Reyneck, femme de Louis de Looz mort en 1171 au mois d'Août » (3).

(1) Bormans. *Introduction*, p. 12.
(2) *Bulletin d'archéol. et de numism.*, 1882-1883, p. 120.
(3) Bormans. *Introduction*, p. 17.

C. A. Serrure (1) gaat de gravinne Agnes zoeken tusschen de kinderen van den Graaf Geeraard; volgens hem zou zij dus eene kleindochter zijn van Agnes van Reineck. En terwijl er geene Agnes voorkomt tusschen de dochters van Geeraard († 1195) veronderstelt hij dat op den grafsteen van Herckenrode (2) oorspronkelijk *Agnes* stond en dat, toen men hem in 1532 hernieuwde, men verkeerdelijk *Anna* gezet heeft in de plaats van *Agnes*.

Geen van beide uitleggingen nemen wij aan.

Ware Agnes van Reineck bedoeld in de *Servatius legende*, dan zou Veldeken ze gedicht hebben in zijne jongelingsjaren, en het gedicht zelve pleit daartegen.

Dat men in 1532 *Anna* zette in de plaats van *Agnes* is eene uitlegging die wat al te ver gezocht is, te meer daar er nergens spraak is van een Agnes die eene dochter zou zijn van Geeraard.

Die Agnes kan geene andere zijn als Agnes van Loon die met Otto van Beieren trouwde, de dochter van Lodewijk en Agnes van Reineck, de moei van die Anna die Serrure in eene Agnes wilde veranderen.

En zoo komt alles heel natuurlijk voor : Agnes van Reineck stierf in 1176 (3); toen kon Veldeken nog geen man van jaren zijn. Agnes van Loon verloor haren man, Otto van Beieren in 1183 (4); ik heb nergens kunnen vinden dat zij, toen zij weduwe was, in Beieren zou gebleven zijn : waar is zij heen getrokken? *Dat* staat nergens geschreven, maar men mag het waarschijnlijk heeten en het komt met de begrippen van die godsdienstige tijden allerbest overeen dat Agnes in haren weduwelijken staat een stil en godvruchtig leven wilde leiden in haar geboorteland en dat zij toen Hen-

(1) *Bulletin d'archéologie et de numismatique*, II, 117.
(2) Zie over den steen MANTELIUS HASSELETUM en WOLTERS HERCKENRODE.
(3) DARIS. *Looz*, I. 420.
(4) MANTELIUS. *Hist. Los.* 114.

drik van Veldeken, dien zij zekerlijk in Duitschland gekend had, vroeg van haar de legende van Sint Servaas in dicht te zetten.

Voegen wij dat alles nu bijeen dan komen wij tot dit besluit : Veldeken schreef zijne *Servatius legende*, op gevorderden ouderdom, op aandringen van Agnes van Loon, de weduwe van Otto van Beieren. Daar hij de legende dichtte in limburgschen tongval moet men aannemen dat hij 't deed omdat het werk hier bij ons, in 't dietsch gedeelte van het Land van Luik, onder het volk moest komen, en misschien ook omdat Veldeken, na zijne menigvuldige omreizen in Duitschland, naar zijn geboorteland, het Land van Loon, was teruggekeerd. Met Serrure kan men aannemen dat de *Servatius legende* rond 1200 verveerdigd werd, maar 't is niet aan te nemen dat de beroemde minnezanger toen maar 40 jaar oud zoude geweest zijn (1).

Geerne zouden wij hier nog een vraagstuk oplossen dat nog niemand voorgesteld heeft : Is Veldeken getrouwd geweest en heeft hij nakomelingen achtergelaten?

Een leek was hij (2) : een geestelijke zijn en het zwervend minnezangersleven leiden — dat vloekt.

Maar in een van zijne minneliederen zegent hij « *de geliefde die hij ginder heeft achtergelaten*; en

---

(1) Een woordje hier over de meening dat Hendrik van Veldeken van de *Servatius Legende* en Heynrich von Veldecken de Minnezanger twee verschillende personen zouden zijn. De geleerde heer EVERTS stond die meening voor in de tweede uitgave van zijne verdienstelijke *Geschiedenis der Nederlandsche Letteren*, en daardoor was zij om zoo te zeggen *classiek* geworden in Holland. Dat stiet ons tegen den kop en wij schreven den eerw. heer daarover; hij antwoordde ons dit : « Uwe vraag omtrent Veldeken is volkomen gewettigd. In de 1ste uitgave van mijn Handboek heb ik den één en eenigen Veldeken voorgestaan. In de 2de heb ik mij door schijnredenen van prof. Dr JONCKBLOET laten verleiden om er twee van te maken. In de derde uitgave (die nu pas verschenen is) zult ge, op bl. 23, drie bladzijden vinden, waar ik tot den éénen terugkeer op allerlei gronden. »

(2) M. EVERTS heeft in zijne 3de uitgave ook omtrent dit punt zijne 2de verbeterd.

terwijl hij hier, ver over den Rhijn, zijn leven in ballingschap slijt, denkt hij aan haar, en dat gedacht beurt zijnen moed op. » Zou men uit die woorden gevolgtrekkingen mogen maken?... Wie weet het?...

In alle geval roepen wij de aandacht op het volgende stuk van 1218 dat de geleerde heer Daris in het *Cartularium* van Herckenrode vond en waarbij Arnold van Veldeke de tienden van Zolder afstaat aan die vermaarde Abdij in 't Land van Loon :

Arnoldus comes de Los omnibus in perpetuum notum esse volumus tam futuris quam presentibus quod *Arnoldus de Veldeke* decimam de Sulre quam a nobis in feodo tenebat in manus nostras resignavit et nos ipsam resignatam de assensu uxoris ejusdem, fratris ejus *Henrici* et heredum, ecclesie de Herckenrode contulimus perpetuo possidendam; *mater* vero *ejusdem Floria* contulit prenominate ecclesie totum allodium suum et quidquid tenebat apud Wilre, de assensu filiorum et heredum; *filius* etiam *suus Henricus* allodii sui addidit prefate ecclesie duodecim capones et tres denarios minus quam quinque solidos Leodienses, mansionarios etiam septem. Sciendum quoque quod prenominati duodecim capones et quinque solidi Leodienses tres denarii minus, et mansionarii collati erant ecclesie de Kermte, sed pro aliis bonis sunt commutati secundum quod eis placuit, annuente Wilhelmo persona de Hasselt totaque vicinia ejusdem ville. Ut hec autem inconvulsa et illesa permaneant presentem paginam sigilli nostri et uxoris nostre Aleydis impressione confirmavimus. Hujus rei testes sunt Wilhelmus persona de Hasselt, Wilhelmus de Pietersheim, Hermannus de Elslo, Balduinus de Wido. Factum anno dominice Incarnationis m. cc. octavo decimo.

Uit dat stuk is de volgende genealogische brok op te maken :

14

N.... van Veldeken = Floria, die nog leefde in 1218.

Arnold van Veldeken leefde in 1218. = N... N...

Hendrik van Veldeken leefde in 1218.

Hendrik van Veldeken leefde in 1218. = N... N...

Zijne kinderen (?), ***heredes.***

Iedereen die iet of wat t' huis is in de genealogiëen der XIIe en XIIIe eeuw weet dat toen, zoo wel als later, de oudste zoon zijnen grootvader voor peter had en den naam kreeg van dien grootvader. Zoude het ons geoorloofd zijn den Hendrik van 1218 te aanzien voor den kleinzoon van den dichter Veldeken, en Floria voor de achtergelatene weduwe van den beroemden minnezanger?

Ik doe het volgende nog opmerken : Arnold van Veldeken komt in 1218 (1) voor onder de eenvoudige benaming van « Arnoldus de Veldeke » hetgeen eenen edelman veronderstelt; — Zijn zoon Hendrik van 'tzelfde tot in 1247 (2); — In dit jaar en 't volgende is hij « miles » en ook « dapifer comitis de Los » (3); — In 1250 is hij « Dominus de Veldeke » en hij krijgt die benamingen tot in 1264 toe (4).

Vergelijken wij die verschillende tijdstippen en benamingen, dan volgt daaruit dit : Veldeken, de dichter, was een edelman, te Veldeken geboren, dit is eene uitgemaakte zaak; — Arnold komt als eenvoudig edelman voor; — Hendrik zijn zoon ook tot in 1247; sedert dien, als ***Ridder*** en ***Heer*** van Veldeken, een leen dat van den Abt van Sint Truien afhing, maar hij blijft veel verkeer houden met den Graaf van Loon die hem « fidelis noster » noemt. Moet dan de oorsprong van het eigentlijk leengoed (5) van Veldeken

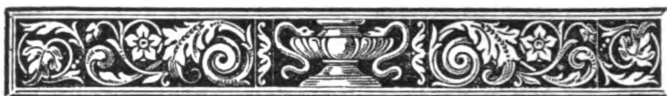
(1) DARIS, *Eglises* IV. 16, 136. — WOLTERS, HERCKENRODE, 66.
(2) DARIS, loc. cit. 18, 136. — WOLTERS, RUMMEN, 227.
(3) DARIS, loc. cit. 48, 123. — WOLTERS, HERCKENRODE, 79.
(4) BORMANS, *Introd.* — DARIS, loc. cit. — WOLTERS — etc...
(5) Het Register *Foullon* van Kermpt duidt het leen aldus aan : « Le *lieu* nommé Veldeken avec les moulins, viviers et prairies y annexés, avec quelques cens, chappons et mortemains dans Kermpt, relevant de l'abbé de St Trond ».

maar gezocht worden rond 1250 in de stukken door Mone en Bormans aangehaald? En is het deze laatste Hendrik maar die — zoo er ooit een bestond — een heerlijk huis bouwde te Veldeken bij Spalbeek? Zoo wordt het gedacht gestaafd van den geleerden Heer Daris die mij schreef : « Les Veldeke me paraissent avoir possédé une dignité à la Cour des Comtes de Looz et cette dignité pourrait bien avoir été un fief héréditaire dans leur famille »; zoo komt het dat de minnezanger *Heer Hendrik van Veldeke* was; zoo komt het dat Arnold in 1218 de tienden van Zolder te leen had, zijne moeder verscheidene goederen te Wilderen, zijn zoon, te Kermpt; zoo komt het dat deze laatste de eerste is die Hendrik *Heer* van Veldeke wordt. — Dit alles als eene nalezing op Bormans, *Introduction*, bl. 17 en vlgg.

POLYD. DANIËLS, priester.

Vogelsanck (Zolder).

KERK EN STAAT.

II.

DE KERK.

Om de verhouding tusschen Kerk en Staat niet willekeurig maar volgens de eischen der waarheid te bepalen en hunne wederzijdsche betrekkingen te begrijpen, is het noodig de natuur, het doel en de bestemming van beide instellingen zorgvuldig voor oogen te houden, want uit de bestemming alleen van een wezen kunnen wij zijne plichten, zijne rechten en de grenzen zijner bevoegdheid afleiden. Vraagt men bijvoorbeeld hoeverre het gezag des vaders zich uitstrekt over zijne kinderen, dan zal het doel van de vaderlijke macht de grenzen aanwijzen; wil men de plichten van de vrouw jegens haren echtgenoot bepalen zoo zal men het doel van het huwelijk als bron en maatstaf nemen. Op dergelijke wijze zal ons het doel van de Kerk en den Staat tot richtsnoer dienen om beider rechten en plichten wetenschappelijk te ontleden en te rechtvaardigen.

Beschouwen wij op de eerste plaats de Kerk. Zij verschijnt in hare geschiedkundige ontwikkeling als eene buitengewone instelling, welke den stempel van een goddelijken oorsprong op haar voorhoofd draagt. Sedert achttien eeuwen volbrengt zij, in weerwil der grootste moeielijkheden, der hevigste vervolgingen, de haar opgelegde taak, de voortzetting van het verlossingswerk; even als haar Stichter, zegeviert zij door kruis en lijden

over de dwaling en het kwaad. Ook in kluisters geslagen en van alle menschelijke hulp beroofd, blijft hare macht een voorwerp van eerbied en vrees voor hare vervolgers. Zij bewaart ongeschonden en verkondigt onvervalscht de geopenbaarde waarheid, en terwijl hare afgescheidene kinderen, aan het vrije onderzoek ter prooi, langzamerhand den schat van het geloof aan de eischen van het ongeloof opofferen, handhaaft zij de leer der Apostelen in hare zuiverheid en onveranderlijke eenheid. Elke dwaling, hoe verleidelijk getooid, hoe scherpzinnig verborgen en verdedigd, verliest haren schijn en alle kracht in het licht van hare onfeilbare leer; iedere poging om hare rechten te verkorten of met hare goedkeuring onrecht te plegen, lijdt schipbreuk op het *non possumus*, dat, machtiger dan legers en kanonnen, de onrechtvaardigheid der gekroonde hoofden straft en wraakt. Onder hare kinderen strooit de Kerk met kwistige hand de weldaden der beschaving en voert den bekeerden heiden tot een hooger leven op; letteren, kunsten en wetenschappen bloeien onder haren invloed, die tevens de ongelijkheden van dit aardsche leven effent, de smarten lenigt, de ongemakken dragelijk maakt en de krachtigste hefboom is van nuttige hervormingen op burgerlijk en staatkundig gebied. Haar hoofddoel nochtans is het eeuwige heil der zielen. « De Kerk, het onsterfelijke werk van den barmhartigen God, heeft tot eerste en wezenlijke zending de zielen te redden en haar in het bezit te stellen van het geluk des hemels. » Daarom leert zij de geopenbaarde waarheid, opent aan den mensch den schat der genade in de H. Sacramenten, verleent hem de vergiffenis der zonden en voert hem eindelijk tot zijne eeuwige bestemming.

Om dit groote doel te bereiken, haar bestaan tot het einde der tijden te verzekeren en hare werkzaamheid tegen alle hinderpalen te beschermen, ontving de Kerk uit de hand van haren goddelijken Stichter hulpmiddelen en rechten, welke des te heiliger zijn naarmate het beoogde doel alle aardsche belangen oneindig te boven gaat.

Derhalve werd de Kerk door Christus gesticht als eene *maatschappij*.

Zij is geene vrije vereeniging van personen, welke hunne krachten verbinden om gemeenschappelijk winst en verlies te verdeelen en volgens eene vrijwillige overeenkomst ieders recht en bevoegdheid bepalen. Ook is zij niet te vergelijken met eene wijsgeerige school, waarin het ieder vrij staat zijne meening voor te stellen en te verdedigen, zonder dat iemand de macht bezit een gevoelen gebiedend voor te schrijven. De Kerk bestaat en werkt, als een zedelijk lichaam, wiens ledematen, even als de leden van het natuurlijk lichaam, in overeenstemming moeten samenwerken tot instandhouding en bevordering van het geheel, en daarom aan een gezag onderworpen zijn. Wezens met verstand en vrijen wil begaafd, in stede van het algemeen goed te bevorderen, zoeken al te dikwijls hun eigen en persoonlijk belang; derhalve is een band noodig, die door wetten en voorschriften de ledematen verplicht hunne krachten aan het maatschappelijk goed te wijden. Deze band, de ziel van de maatschappij, is het gezag.

Zoo bestaat de Kerk uit twee nauwkeurig bepaalde en begrensde deelen, waarvan het eene, de leerende Kerk, met het hoogste gezag bekleed, het andere volgens de behoeften van het bovennatuurlijke leven onderwijst, bestuurt en regeert. Dit onderscheid tusschen den herder en zijne kudde, tusschen den Paus en de Bisschoppen, tusschen de Bisschoppen en hunne onderdanen, berust geenszins op den wil of de overeenkomst van de ledematen der Kerk; het vloeit voort uit den wil van den Godmensch, die haar stichtte. Niet aan allen gaf hij gelijke macht en waardigheid, maar allen gebood hij te gehoorzamen aan zijn Stedehouder, den Paus van Rome. Derhalve gaat het kerkelijk gezag uit van den Paus, die hetzelve in al zijnen omvang bezit; deze verleent aan de Bisschoppen de macht, aan de hun toevertrouwde geloovigen het brood des levens te breken en hun op den weg tot de eeuwige zaligheid te leiden.

De Kerk is niet alleen eene maatschappij, zij is daarenboven eene *volmaakte* maatschappij. « De Kerk, zegt de H. Vader, verschilt van de burgerlijke samenleving en, *wat van het meeste belang is*, zij vormt eene maatschappij uit haren aard en krachtens haar wezen volmaakt, wijl zij de hulpmiddelen, tot haar behoud en tot hare werkzaamheid noodig, door den wil en de gunst van haar' stichter, allen in zich-zelve en door zich-zelve bezit ».

Wij vestigen de aandacht van den lezer op deze weinige maar belangrijke woorden, omdat zij het beginsel bevatten waaruit de hoofdstellingen der Encycliek als zoo vele gevolgtrekkingen logisch voortvloeien; omdat zij tevens de bron aanwijzen van alle dwalingen omtrent de verhouding tusschen Kerk en Staat. Wie aan de Kerk alle recht van bestaan ontzegt, of hare vrijheid aanrandt, of hare rechten op de samenleving ontkent, of haar als slavin aan den Staat onderwerpt, moet haar noodzakelijk van het karakter eener volmaakte maatschappij berooven.

De Encycliek leert ons dus dat de Kerk in haar eigen boezem alle noodzakelijke hulpmiddelen vindt om haar bestaan te bestendigen, dat zij krachtens den wil van haren Stichter door zich-zelve alle rechten bezit, welke hare onbelemmerde werkzaamheid waarborgen en verzekeren. Door dit kostbaar voorrecht staat zij oneindig boven alle ondergeschikte vereenigingen, welke als onvolmaakte genootschappen, als deelen van een grooter geheel, van alle zelfstandig leven en vrije ontwikkeling verstoken blijven. In den Staat bloeien talrijke vereenigingen, bestemd om aan hunne leden op zekeren en gemakkelijken weg, óf geldelijk voordeel, óf kunstgenot te verschaffen. Maar al deze zedelijke lichamen zijn slechts raderen van een grooter werktuig, en daarom onderworpen aan de wetten van den Staat, welke de voorwaarden van hun bestaan en hunne werkzaamheid bepalen en regelen. Zoo is het aan eene maatschappij van verzekering tegen brandschade niet

toegelaten wetten te maken, of zelfstandig hare rechten te doen gelden, en nog minder den overtreder van de overeenkomst door opleggen van straffen te kastijden. Daar zij niet het algemeen welzijn van het menschdom, maar slechts het bijzonder belang harer leden ten doel heeft, kan zij geen aanspraak maken op een onafhankelijk bestaan, waartoe haar de noodige middelen ontbreken, en moet zij hare levenskrachten aan eene hoogere maatschappij ontleenen.

Ook op geestelijk gebied ontmoeten wij onvolmaakte vereenigingen. Eene kloosterorde vormt eene maatschappij met hare eigenaardige statuten, verordeningen en huiselijke inrichting, maar zij is onderworpen aan eene hoogere macht en daarom onbekwaam zonder dezer goedkeuring hare regels te wijzigen, nieuwe wetten in te voeren of naar willekeur de levenswijze van hare leden te veranderen. De Kerk daarentegen, bestemd om het algemeene welzijn der menschen te bevorderen in verband met hunne bovennatuurlijke bestemming, is eene volmaakte maatschappij.

Zij regeert zich zelve op eene zelfstandige en onafhankelijke wijze volgens de grondwet haar door den goddelijken Stichter geschonken, zonder onderworpen te zijn aan eene vreemde maatschappij. Zij bezit, tot instandhouding en bevordering der maatschappelijke orde, eene onafhankelijke wetgevende rechts- en dwangmacht. Haar is door den Zaligmaker in de Apostelen alle gezag op geestelijk gebied verleend om door bindende en algemeene wetten den mensch tot zijn hemelsch vaderland te voeren; zij alleen heeft recht de volkeren de waarheid te leeren en in alle vragen, welke de godsdienst betreffen, te beslissen.

« Evenals Jezus Christus op de aarde is gekomen, opdat alle menschen het leven en een overvloediger leven zouden hebben (Joh. X, 10), heeft de Kerk hetzelfde doel, namelijk het eeuwig heil der zielen. En hare instelling in juiste verhouding met dat doel, is zoo, dat zij in hare uitbreiding het geheele mensch-

dom omvat en door geene grens van tijd of plaats bepaald wordt. Predikt het evangelie aan alle schepselen (Marcus XVI, 15) ».

« Voor deze zoo uitgebreide menigte van menschen heeft God zelf overheden aangewezen, die met gezag over haar zouden zijn bekleed; en éénen heeft Hij aangesteld tot aller hoofd, heeft Hij verkozen tot den oppersten en betrouwbaren leeraar der waarheid, hem namelijk, aan wien hij de sleutels van het hemelrijk heeft toevertrouwd. U zal ik de sleutels geven van het rijk der hemelen (Matth. XVI, 15). Weid mijne lammeren, weid mijne schapen (Joh. XXI, 16, 17). Ik heb voor u gebeden, opdat uw geloof niet bezwijke (Luc. XXII, 32) ».

Heeft de Kerk de macht aan hare onderdanen wetten voor te schrijven als noodzakelijke middelen om haar bestaan te verzekeren, dan heeft zij ook de onafhankelijke macht deze wetten te verklaren, te wijzigen, toe te passen, in voorkomende gelegenheden recht te spreken en alle geschillen aan haar oordeel te onderwerpen. Nutteloos zoude echter de wetgevende en rechtsmacht blijven, indien zij niet gepaard ging met de macht de overtreders der wet te straffen en tot hunnen plicht terug te voeren. De uitoefening dezer macht vooral door toepassing van lijf- en lichamelijke straffen is door de omstandigheden gewijzigd.

In den tegenwoordigen tijd maakt de Kerk geen gebruik van haar recht om den wereldlijken arm te verplichten hare beslissingen uit te voeren; zij houdt immers rekening met de bestaande toestanden. Maar daarom doet zij geen afstand van het recht, dat haar als volmaakte maatschappij noodzakelijk toekomt.

« Inderdaad, zegt de H. Vader, heeft Jezus Christus aan zijne Apostelen de vrije beschikking gegeven omtrent de middelen des heils. Hij heeft hun tevens de bevoegdheid geschonken om in den waren zin des woords wetten te geven en daarbij de tweevoudige macht om te oordeelen en te straffen. Mij is

alle macht gegeven. Gaat dan, onderwijst alle volkeren, hun leerende al wat ik u geboden heb (Matth. XXVIII, 18, 19). En elders : Willen zij niet naar u luisteren, zeg het aan de Kerk (Matth. XVIII, 17). En wederom : De macht hebbende om alle ongehoorzaamheid te wreken (II Cor. X, 6). En : Ik zal met meer strengheid handelen, naar de macht die de Heer mij gegeven heeft tot opbouwing en niet tot verwoesting (Ibid. XIII, 10).

« Hieruit volgt, dat niet de Staat, maar de Kerk de menschen moet leiden naar de dingen des hemels, en dat zij alleen krachtens God bestel recht heeft te beslissen en te bevelen, waar het de zaken betreft, die den godsdienst aangaan; dat zij, de Kerk, alle volkeren leert; dat zij de grenzen van het Christen-geloof zoo wijd mogelijk uitzette, in één woord, dat de Kerk de zaak des Christendoms vrijelijk en ongehinderd naar eigen oordeel moet kunnen behartigen ».

Het zoude ons te ver voeren, indien wij uit de theologische bronnen breedvoerig wilden bewijzen dat Christus zijne Kerk met deze drievoudige macht heeft uitgerust. Het zij genoeg met de Encycliek te wijzen op het feit dat de Kerk nooit heeft opgehouden haar in zich zelf volmaakt gezag als haar eigendom op te eischen en in het openbaar uit te oefenen. Reeds de Apostelen traden voor dit recht op; de heilige Kerkvaders hebben zich mede beijverd naar gelang der omstandigheden, diezelfde vrijheid te verdedigen en de Roomsche Pausen hebben nooit verzuimd met onverwonnen standvastigheid haar tegen alle aanvallen in bescherming te nemen. Ja, de vorsten en de andere wereldlijke overheden zelven hebben door woord en daad dit recht erkend en gehuldigd.

Eene maatschappij kan haren oorsprong hebben in eene vrijwillige overeenkomst tusschen hare leden. Haar doel, hare vorm en wezenlijke inrichting hangen af van den wil der leden en zijn aan talrijke wijzingen onderhevig. Zoo ontstaan allerlei handels- en nijverheids-gezelschappen.

Eene noodzakelijke en verbindende maatschappij bestaat krachtens eene natuur- of goddelijke wet, zonder tusschenkomst van den wil der deelnemers. De wet, welke haar het aanzien geeft, bepaalt tevens haar doel, hare natuur en inrichting. Bij gevolg zijn, noch het maatschappelijk gezag, noch de leden, bij machte iets wezenlijks in de maatschappij op te heffen of te veranderen.

De Kerk is krachtens Gods wet eene *noodzakelijke* en verbindende maatschappij, weshalve het den mensch niet vrij staat al of niet deel te maken van deze instelling. Op hem rust de zware plicht zijne bestemming te verwezenlijken, deze echter kan in de bovennatuurlijke orde alleen in de Kerk bereikt worden; haar alleen werden de geopenbaarde waarheden toevertrouwd, die de christen op straffe van den eeuwigen dood gehouden is aan te nemen; zij alleen bezit de bronnen der bovennatuurlijke hulp zonder welke geene vergiffenis der zonde, geene volharding in het goede; buiten haar is het eeuwige heil ondenkbaar voor hen die vrijwillig de oogen sluitend voor het licht dat hen bestraalt haar miskennen, verwaarloozen en dwaallichten volgen. Hunne schuld is des te grooter naarmate de kenteekenen der ééne en ware Kerk duidelijker schitteren in hare geschiedenis, hare heiligheid, hare eenheid, algemeenheid en apostolische afkomst; treffende en onverkenbare merkteekenen welke haar van alle menschelijke instellingen onderscheiden.

« Te besluiten, welke godsdienst de ware is, is gemakkelijk, voor ieder, die bij dit besluit een wijs oordeel en een oprechten wil gebruikt. De eenige ware godsdienst is die, waarvan Jezus Christus zelf de stichter is, en wiens bewaring en verspreiding Hij aan Zijne Kerk heeft toevertrouwd; dat staat vast door zeer talrijke, klare, onwederlegbare en onverwinlijke bewijzen, te weten de waarheid der profetieën, de menigte der mirakelen, de snelheid waarmede het geloof zich zelfs onder zijne vijanden en in weerwil van de

grootste hinderpalen heeft voortgeplant, het getuigenis der martelaren en andere dergelijke bewijzen. »

Wie de waarheid en de Kerk met een oprecht gemoed en door geen hartstocht of vooroordeel beneveld verstand wil zoeken, zal haar zonder moeite vinden. Men begrijpt thans de zin van het woord : « Buiten de Kerk geen heil ». Het is geenszins de uitdrukking van eene hardvochtige, niet te rechtvaardigen onverdraagzaamheid, maar de stem van het godsdienstige bewustzijn in bezit der zaligmakende waarheid, welke aan ieder die van goeden wil is tot zijn heil wordt verkondigd en aangeboden. Nog minder ligt in deze leus een bewijs van de wreedheid der Katholieken, al zouden zij allen zonder onderscheid, wien het niet vergund is deel te maken van de Kerk, tot de hel verdoemen.

De katholieke leer niet minder dan het gezond verstand erkent een groot verschil tusschen hem die vrijwillig en met voorbedachten rade de Kerk veracht en hem, wien de omstandigheden niet toelaten hetzij door eigen inzicht of door voorlichting van anderen tot de kennis der waarheid te geraken. De eerste is schuldig, verzaakt zijnen plicht en doet vrijelijk afstand van zijn recht op den hemel; den tweede zal in zijne pogingen door God geholpen worden met inwendige en buitengewone middelen. Niet alle wegen der goddelijke Voorzienigheid zijn ons bekend, noch de middelen over welke zij beschikt om den mensch tot zijne bestemming te brengen, maar met zekerheid weten wij dat niemand buiten zijne schuld verloren gaat.

Het tot dusverre ontwikkelde karakter der Kerk staat lijnrecht tegenover de beginselen van den modernen tijdgeest, welke op godsdienstig gebied aan ieder eene onbeperkte vrijheid verleent, en in naam van den vooruitgang en der verdraagzaamheid alle onderscheid tusschen den waren en valschen godsdienst ontkent. Iedereen staat het vrij God naar zijne overtuiging te dienen, zoo spreekt men dikwijls, zonder zich reken-

schap te geven van de ongerijmde gevolgen welke in deze bewering opgesloten liggen.

De godsdienst, de band tusschen het redelijk schepsel en zijn' Schepper, kan niet afhangen van den wil en het goeddunken van den mensch; niet de knecht kiest de wijze waarop hij zal dienen, maar deze wordt hem door den meester voorgeschreven; niet het nietige schepsel stelt de wet aan zijn Heer en Meester, maar ontvangt deze met eerbied en dankbaarheid uit de handen van God. Wanneer het nu bewezen is dat God een bepaalden eeredienst vordert en dezen aan de Kerk heeft toevertrouwd, zoo volgt duidelijk dat de mensch zedelijk verplicht is, de stem der Kerk, die in den naam van God spreekt te volgen, en zich aan hare bevelen te onderwerpen.

Door zijn verstand en zijn wil aldus aan God te onderwerpen handelt hij als redelijk wezen, bestemd om in de kennis der waarheid en de liefde van het goede zijn geluk te vinden; hij veredelt zijne vrijheid, want, « de vrijheid, zegt de Encycliek, als de kracht bestemd om den mensch te volmaken. moet zich bewegen op het gebied van het goede en van het ware »; bij gevolg wanneer wij het valsche en het kwade willen, maken wij misbruik van onze vrijheid en verspillen wij onze krachten. Hij integendeel die de waarheid zoekt en bemint en met liefde hare plichten nakomt, die met eerbied naar Gods woord luistert en de voorschriften der ware Kerk vervult, hij is geen slaaf van vooroordeelen, menschelijk opzicht en hartstochten, hij geniet de ware vrijheid.

« De meening, zegt de H. Vader, dat tusschen de onderscheidene en onderling tegenstrijdige vormen van godsdienst geen verschil bestaat leidt er van zelf toe, geen enkelen te willen goed achten, geen enkelen te willen naleven. Dit moge in naam verschillen van atheisme, in werkelijkheid is het geheel hetzelfde. Wie immers overtuigd is dat er een God bestaat, begrijpt tevens, indien hij niet tot ongerijmdheden wil vervallen,

dat de verschillende wijzen van Godsvereering, welke zóózeer uiteenloopen en tusschen welke ook in de belangrijkste punten zoo groote strijd en verdeeldheid bestaan, niet allen even prijzenswaardig, goed en Gode aangenaam zijn kunnen ».

De plicht om de Kerk te erkennen, hare wetten na te leven rust niet enkel op ieder mensch in het bijzonder, hij strekt zich tevens uit tot de samenleving als zedelijk lichaam; zij is gehouden door een openbaren eeredienst te voldoen aan hare talrijke en gewichtige verplichtingen jegens God. Deze duidelijke leer der Encycliek verdient al onze aandacht.

Leggen de natuur en de rede ieder onzer op in het bijzonder God te eeren en Hem dienst te bewijzen, omdat wij van Zijne macht afhangen, en uit Hem voorgekomen tot Hem terug moeten keeren, de burgerlijke maatschappij is aan eene zelfde wet gebonden. Inderdaad, met elkander vereenigd, door den band eener algemeene maatschappij, zijn de menschen niet minder afhankelijk van de macht Gods, dan de menschen ieder afzonderlijk genomen. Zooveel ten minste als het individu, moet de maatschappij aan God, van Wien zij voortkomt, Die haar bewaart door Zijne Voorzienigheid, en aan Wiens goedheid zij de ontelbare goederen schuldig is, waarmede zij overladen wordt, hulde brengen. Daarom, even als het niemand geoorloofd is, zijne plichten jegens God te verwaarloozen, en de grootste van alle plichten is, te gelooven en te belijden niet den godsdienst, die het best met ieders smaak overeenkomt, maar dien, welken God hem heeft opgelegd, en die door de duidelijkste bewijzen wordt aangewezen als de eenige ware onder alle andere; evenzoo kunnen de politieke maatschappijen zonder misdaad zich niet gedragen, alsof God niet bestond of verachtelijk den godsdienst behandelen, alsof hij vreemd en zonder nut ware voor het algemeen belang, of wel, volgens ieders grillen, onverschilliglijk een of ander godsdienst aannemen. Bij de eerbewijzen, welke zij aan de Godheid brengen, moeten zij zich

nauwkeurig schikken naar de gebruiken en de vormen van den eeredienst, door welken God zelf heeft doen weten, dat Hij vereerd wil worden.

De Staatsopperhoofden moeten dus den naam van God heilig houden en onder het getal hunner voornaamste plichten dien brengen, van den waren godsdienst te begunstigen, hem te beschermen met welwillendheid, hem te dekken met het beschermend gezag der wetten en niets vast te stellen of te bevelen dat zijne werking kan verhinderen. Dat alles zijn zij schuldig aan de burgers wier opperhoofden zij zijn.

Allen, wie wij ook zijn, hebben het leven ontvangen en zijn opgevoed met het oog op een laatste opperste goed dat in de hemelen geplaatst is, boven dit korststondige en broze bestaan; het is een goed, tot hetwelk wij alles moeten terugbrengen. Daar nu van dit goed het volkomen en volmaakste geluk der menschen afhangt, is het voor ieder van belang, boven alle beschouwing verheven, zich in bezit van dat goed te stellen. Daar de burgerlijke maatschappij ten algemeene nutte gevestigd is, moet zij terwijl zij den openbaren voorspoed bevordert, voor het geluk der burgers zoodanig waken, dat zij het niet alleen geen hinderpalen in den weg legt, maar dat zij hun integendeel alle mogelijke gemak verschaft met betrekking tot het verkrijgen van dat hoogste en onveranderlijke goed. Het eerste dier middelen is, op eene onschendbare wijze den godsdienst te doen eerbiedigen, die ten taak heeft, den mensch met God te vereenigen.

Nooit werden de plichten van de burgerlijke samenleving en harer hoofden jegens den godsdienst met treffendere en krachtigere trekken geschetst. Wij onthouden ons van alle nadere verklaring van deze woorden, die aan duidelijkheid niets te wenschen overlaten.

De Kerk wordt ook eene geestelijke en bovennatuurlijke maatschappij genoemd. De reden dezer benaming ligt in het bovenaardsche doel der Kerk en in den aard der middelen welke zij gebruikt om dit doel te bereiken.

Ten onrechte heeft men uit dit karakter der Kerk afgeleid dat zij als onzichtbare heilsinrichting slechts over geestelijke middelen beschikt en zich tot bidden, preeken en vasten moet bepalen.

De Kerk bestaat niet uit onstoffelijke wezens en reine geesten, maar uit menschen, samengesteld uit ziel en lichaam. Om hen te besturen worden middelen vereischt in overeenstemming met hunne natuur, dat wil zeggen, stoffelijke middelen die krachtens Gods wil eene bovennatuurlijke kracht en waarde erlangen.

Het bovennatuurlijke verre van de natuur te verzwakken of te vernietigen, verheft en veredelt haar. Weshalve de mensch door lid van de Kerk te worden zijne natuur niet verzaakt, maar hare vermogens en krachten aan het verkrijgen van zijne hoogere bestemming wijdt.

Het begrip eener onzichtbare Kerk welke den mensch onmiddelijk met God verbindt werd ingevoerd door de Protestanten als gevolg van hun oproer tegen het wettige gezag van den Paus. Dit begrip in strijd met de uitdrukkelijke leer van het Evangelie en der Overlevering strijdt tevens met de natuur van den mensch, die door het zinnelijke tot het bovenzinnelijke, door het stoffelijke tot het onstoffelijke wordt geleid. Daarom kon het niet anders of het protestantisch beginsel moest op de ontbinding van alle maatschappelijke orde, op de ontkenning der geopenbaarde waarheid uitloopen. Het Protestantisme heeft het zaad gestrooid van het rationalisme dat noodzakelijk tot volslagen ongeloof voert. De Kerk daarentegen blijft den schat van het geloof ongeschonden bewaren en handhaven omdat hare wonderbare inrichting als zichtbare maatschappij het binnensluipen der dwaling en het wijzigen der overlevering onmogelijk maakt. Leo XIII leert heden juist hetzelfde wat Petrus en de Apostelen uit den mond van Christus vernamen.

In de voorafgaande beschouwingen omtrent het doel en de natuur van de Kerk door Jezus Christus

gesticht in den vorm van eene volmaakte, noodzakelijke, bovennatuurlijke en zichtbare maatschappij hebben wij het bewijs geleverd van de volgende stellingen.

1. De Kerk beheert en bestuurt zich zelve op eene zelfstandige, onafhankelijke wijze. Op godsdienstig gebied heeft zij de macht wetten te maken, op hare uitvoering te letten en zoo noodig door straffen onder hare leden deze te bevorderen.

2. In haren werkkring, wiens grenzen zij zelve bepaalt, geniet zij eene onbeperkte vrijheid.

3. Zij regelt alles wat in verband staat met de benoeming, de aanstelling, het gezag van hare ministers en dienaren.

4. Zij heeft het recht vergaderingen van Bisschoppen te beleggen en op eigen gezag in alle godsdienstige vragen te beslissen.

5. Zij alleen leert, verklaart en verkondigt het Woord Gods en bezit het recht iedere dwaling welke het geloof van hare kinderen in gevaar brengt te veroordeelen.

6. Zij is geroepen om het toezicht te houden over alle wetenschappen in zooverre de uitspraken van deze in verband staan met de leerstukken van het Christendom.

7. Den Paus komt het recht toe zonder goedkeuring van wien ook zijnen wil en zijne voorschriften aan de Bisschoppen en geloovigen mede te deelen.

8. De Kerk heeft recht op het onschendbaar bezit van wereldsche goederen en op het bestuur van goederen tot godsdienstige doeleinden geschonken.

9. Zij regelt op eigen verantwoordelijkheid alles wat in betrekking staat met den uitwendigen eeredienst, met de Sacramenten en het verkondigen van Gods woord.

10. Niet alleen komt haar het recht toe kweekscholen te stichten tot opleiding van de priesters, zonder hare goedkeuring is niemand bevoegd godsdienstig onderwijs te geven.

11. De kloosters en geestelijke orden zijn in hun

bestaan, in hunne werkzaamheid en regels uitsluitend aan hare wetten en voorschriften onderworpen.

12. Het onderwijs onttrokken aan het toezicht der Kerk is in strijd met haar recht en hare leer.

13. De Kerk heeft het recht gewijde kerkhoven te bezitten, waar hare kinderen in blijde afwachting der verrijzenis in vrede rusten.

A. DUPONT, hoogleeraar.

Leuven.

VLAAMSCH EN KATHOLIEK.

> Vlaamsch en katholiek zijt gij, o Vlandren!
> Dat en zult noch moogt gij nooit verandren.

FILIP de Stoute, hertog van Burgondiën en graaf van Vlaanderen, had de Vlamingen hunne vrijheden en voorrechten onder de voeten gestampt, hunnen standaard met den klauwenden Leeuw erop, verscheurd, hunne keuren en zinnebeelden van onafhankelijkheid en zelfbestaan verbrand en vernield.

De fiere Vlamingen dwang en buigen ongewend, moê en t'enden geworsteld, zonder wapens, zonder leger, zonder bondgenooten, bogen het hoofd voor den machtigen hertog. Zij bogen het hoofd, maar hunne stralende ooge was vol somber vuur, hun woelend herte vol bitteren spijt, en waar zij malkanderen gemoetten of zagen, spraken zij soms vereende woorden tegen al dat verdrukken hiet.

Zij bogen het hoofd, maar dat en was Filip niet genoeg. Hun geest en herte, ja hun geweten zelf zou hij boeien, en zijner moedwilligheid slavelijk doen te gebode staan.

Ha! die Filip, een Wale gekweekt ten franschen hove, kende slecht den christelijk bezielden Vlaming. Hij wist niet, hoe diep en hoe vast in zijn herte geworteld lag, dat aloude voorvaderlijk geloove, die getrouwe verkleefdheid aan den Paus van Roomen, in éen woord, dat onveranderlijk « Vlaamsch en Katholiek zijn » in alles en door alles.

Vlaanderen met graaf Lodewijk van Male aan 't hoofd, had reeds van in den beginne der groote kerkscheuring van het Westen (1), paus Urbaan VI als den waren stadhouder Christi op aarde, plechtiglijk herkend en krachtdadig vorengestaan, spijts al de listen en lagen, en 't dreigend geweld des franschen konings, die gedurig wrocht en alle mogelijke middels inspande om Clement VII, den onwettigen paus van Avignon, nieuwe volkeren aan te werven. Filip de Stoute, een Wale van lijf en ziele, deelde geheel en gansch, het denken en streven van den zuiderkoning, en diensvolgens was hij gereed hem bij te staan waar hij hem helpen kon. Ook het duurde niet lange of hij deed openbaarlijk afkondigen :

« Dat Vlaanderen van heden af paus Clement VII in stede van Urbaan VI, als den eenigen waren paus der Roomsche Kerk herkennen zou en dienen in volle gehoorzaamheid; en dat hij, hertog van Burgondiën en graaf van Vlaanderen, strengelijk straffen zou, alwie dit zijn hoog gebod hardnekkig wederstreven dorst. »

De geestelijkheid van Vlaanderen bekend van overouds om hare standvastige trouwe aan den heiligen Stoel van Roomen, verhief eenpariglijk de stem tegen 's hertogs boos en schandelijk bevel, en beriep het Vlaamsche volk ter kalme, doch onbeschroomde verdediging der heilige, onschendbare vrijheid van godsdienst en geloof.

Filip de Stoute door waanzinnigen hoogmoed verblind, sloot zijne ooren en herte toe voor de smeekingen der geestelijken en de stemme zijns volks. Hij had trouwens niets te vreezen, hij bezat talrijke krijgsbenden, en zou desnoods zijn machtigen arm doen gevoelen om zijn opzet door te drijven, al stroomde erbij het bloed zijner onderdanen.

(1) De groote kerkscheuring van het Westen wierd veroorzaakt door het gelijktijdig kiezen van twee pauzen, te weten van Urbaan VI en Clement VII. Deze scheuring, begonnen in 1378, nam een einde in 1417, met de kiezing van paus Martinus I.

De kerken en bidplaatsen wierden gesloten en geen misse meer gedaan. Aan alle priesters in gehoorzaamheid blijvende van paus Urbaan VI, was het door den hertog streng verboden geheel Vlaanderen door, Gent uitgenomen, de plechtigheden van den heiligen godsdienst uit te oefenen. Dat vermochten zij alleen die den onwettigen paus Clement VII herkenden; ja, daartoe hadden zij volle macht en gezag van wegens Filip den Stoute, die soldeniers afzond, om ze, als 't nood deed, gewapenderhand te beschermen.

Maar deze priesters verschenen ook niet, aan het autaar des Heeren om er het heilig Sacrificie op te offeren. Zij wisten te wel, welk ontzaggelijke wrok er in het hert der Vlamingen broeide, tegen Clement VII en al zijne aanhangers en voorstaanders. Ter nauwernood dorsten zij verblijven in 't een of 't ander burchtslot, omringd en beschut door wallen en muren. Zoodanig vreesden zij in de handen te vallen van de fiere en onverbasterde Vlamingen, die, al verloren zij lijf en have, wilden vrij blijven in hun katholiek geloove, vrij, gelijk hunne roemrijke vaderen het altijd waren.

Zulks was ook de innige overtuiging en uiterste begeerte van Heer ende Meester Jan van Waas, pastoor van Sinte-Walburga ter stede van Brugge, die, spijts 's hertogs hoog bevel en wakkere soldenieren, onvervaard den predikstoel zijner parochiekerk beklom, en er sprak tot de toegestroomde menigte, van het schandige juk waarmede men hunner zielen vrijheid verpletteren wou, hun geweten verslaven en hun duurbaar katholiek geloof vernielen. Wanneer hij ten einde zijner koene rede gekomen was, klonk zijne stem statig en trillend van aandoening : zij riep de straffen en den vloek Gods over het hoofd van den Vlaming, die, van der vaderen eere en deugd ontaardend, het katholiek geloof, zijn roem en grootheid, verstootend, laf en schaamteloos, hertog Filip en den onwettigen *franschen paus van Avignon* gehoorzamen dorst.

't Brugsche volk aanhoorde zijnen herder in diepe stilte, trilde en weende van ontroering, en eender van ziel en streven, zwoer het Urbaan VI den *paus van Roomen*, onderdanigheid en getrouwigheid door leven en dood.

Filip de Stoute nog zegedronke, meende dat alles voortaan naar wensch zoude gaan bij de overwonnen Vlamingen, en dat zij gewillig en slaafsch, het hoofd zouden keeren en wenden volgens het wijzen zijner hand. Jamaar zij en bogen niet op zijn wenken, wanneer het hun katholiek geloof gold. Deze [illegible]allijke wederspannigheid ontstak zijn trotsch herte in dolle woede, en deed hem losschieten in schrikkelijke bedreigingen en straffen tegen alwie iets vervorderen dorst, ter miskenning zijns gebods van hooger strengheid aangaande den paus Urbaan VI.

Jan van der Capelle, een vrome ridder, de liefeling der gemeenten en der goede steden, wierd zonder recht of reden, zijne verheven weerdigheid van opperbaljuw van Vlaanderen ontnomen, omdieswil hij Roomschgezind was en bezield met een levend en sterk geloof, dat hij zich niet schaamde openbaarlijk te belijden.

De Vlamingen waren erom verbitterd, onzeggelijk. Des ook vloog de wraakzuchtige hertog op in grooter woede.

Pieter van Rousselaere, een rijke en machtige poorter, diep geëerd en bemind binnen de stad van Brugge, wierd onverwachts door 's hertogs trawanten in boeien gekneld, naar Rijsel vervoerd en er 't hoofd afgeslegen. — Hij, vrije burger en vrije Christen, en wou niet om geen goed van der wereld, op den snooden zeg eens dwingelands, de stemme zijns geweten versmachten!...

Jan Heyle, een edel Vlaamsche ridder, die als afgeveerdige der gemeenten, in het sluiten van den vrede van Doornijk eene zware en moeilijke taak volbracht had met eere, en sedert dien Filip den Stoute steeds met heuschheid gediend had, viel insgelijks der dwingelandij ten prooi. In eenen donkeren kerker gesmeten, lijdende

koude, honger, dorst en allerhande pijnen, stierf hij, het geweten zuiver van vlek en schennis, de ziele grootsch en fier, latende het nageslacht een glanzend voorbeeld van der vaderen onwankelbare trouwe, aan den Paus van Roomen.

Brugge, onmachtig door wapens en geweld den hertog te dwingen om hem zijne godsdienstvervolging te doen staken, leed schrikkelijke zielesmerten. Boven de wallen hong doodsche stilte; in de straten heerschte zwijgende eenzaamheid. De poorters gingen met gebogen hoofde en al zuchten over de verloren vrijheid; in hun oogen glommen tranen van bitteren spijt en grievende droefheid.

Geweldig woedde de storm over Brugge, maar Brugge lijk de onwrikbare rotse te midden der schuimende baren, sterk stond, God en zijne Kerk getrouw.

Te Gent was het anders gelegen. Van zoohaast Filips bevelen er bekend waren, een ontzettende schreeu · van verontweerdiging doorklonk de stad. De Gentenaars verstonden dat de hertog hen verslaven wilde, hun katholiek geloof schenden en te niet doen. Daarom ontvlamde in hun herte, heviger dan ooit, hunne vurige liefde voor de vrijheid, en ontstak blakenden dorst om er voren te kampen ten prijze van goed en bloed.

Zonder vertoeven riep de stormklokke in bruischende galmen, de mannen van Gent ten opstand; de klaroenen schetterden, een schielijk volksgewoel drong door de straten, en de gilden schaarden zich in sterke gelederen op de groote markt, met de glinsterende wapens in de felle vuisten. Woedend, ontembaar, begon de strijd tegen Filip en al zijne aanhangers, die de vrijheid van Godsdienst poogden te vermoorden.

De Hertog sidderde en verbleekte van razenden toorn, toen hij de Gentenaars met de wapens in de hand, de volle herstelling hunner godsdienstvrijheid zag afeischen. Dezen keer moest hij onderdoen, en de getergde Gentenaars, in matelooze verontweerdiging ontstoken, volle gerechtigheid doen wedervaren. Zoo niet, had hij den oorlog, onverbiddelijk. Zulks vreesde hij; want de

Gentenaars waren vast beraden, te strijden zoo lang er eene levende ziel binnen hunne muren roerde, om dood en vernieling uit te zenden.

Gent verschrikte en dwong Filip. Gent droeg geen gewetensdwang, maar schoon en prachtig om te aanschouwen, verhief vrij en ongeboeid, het hoofd in de lucht. — En in hare kroone blonken gelijk sterren, nieuwe perels, de glinsterende perels der vaste sterkte in het katholiek geloof en der onwankelbare trouwe aan den Paus van Roomen....

Geheel Vlaanderen door, uit ieder stad, uit ieder dorp en gouwe stroomden de christelijk bezielde Vlamingen naar Gent. De arme landslieden verlieten hunne hutten, de edele ridders hunne burchtsloten, de rijke poorters hunne steden, en zij trokken op te gâre, eender van ziel en herte, gingen bidden in de kerken van Gent, de heilige mis bijwonen, het Brood der sterken nutten, het woord Gods aanhooren uit den mond der katholieke priesters, en uit dat woord van waarheid, nieuwe krachten en zalvende vertroostingen putten, om heldhaftig de vervolging door te staan. Duizenden Vlamingen zag men in plechtigen, luisterlijken stoet door de straten trekken der vrije stad, vurig biddend, zingend schoone, verrukkende zangen, de zangen van een volk dat zucht in verdrukking, dat manhaftig om zijn geloof, de vreugde en het leven van zijn bestaan, lijdt en strijdt.

Als het hooggetij daar was van Paschen, verlieten schier al de Bruggelingen hunne heerdsteden. Zij kwamen naar Gent bidden en feeste vieren, en hunne christene gevoelens lucht geven in de zoete vrijheid der kinders Gods. En zulks verlichtte grootelijks den last der verdrukking, overgoot hun treurend gemoed als met een hemelsch genot, en deed hunne oogen stralen van blijde hope op gelukkiger dagen en tijden.

Brugge en Gent verbroerden, en stonden eensgezind ten kampe tegen Filip den verdrukker. Nauwer wierd de vereeniging onder de Vlamingen, en krachtda-

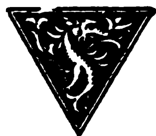
diger het wederstreven om het herwinnen van het aloude erfdeel hunner Vaderen : den Katholieken godsdienst vrij van alle tegenkanting en vervolging.

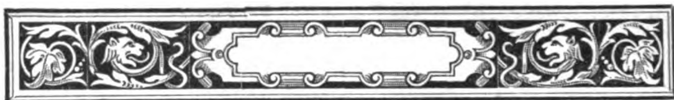
De Hertog zag vol spijt en woede, alle zijne pogingen tot zielsverslaving in duigen vallen. Tegen wil en dank moest hij eindelijk van zijne snoode verwaandheid afstand doen, zijne onmacht bekennen en 't hoofd buigen voor het Katholieke Vlaamsche volk, heldhaftig in zijn lijden, ontembaar in zijn strijden.

O Brugge! O Gent! O Vlaanderland! kwam nog eens vuige dwingelandij uw geweten boeien en uw christen geloove vervolgen, den vromen blik gekeerd naar het roemrijk verleden, en dan, bij de hulpe Gods, vooruit! — Vooruit door storm en ongeweerte; gestreden zonder schromen en zonder wankelen gelijk onze manhaftige voorvaders, en kluisters en dwingelanden zullen, verbrijzeld, uw zegevierend voetspoor bedekken!.....

Leffinghe, 1885.

HECTOR CLAEYS.

Vondels Meesterstuk « LUCIFER ».

EENIGE OPMERKINGEN, ALS ANTWOORD AAN M. BROUWERS (1).

OF, en in hoeverre wij den lof verdienen, waarmede M. Brouwers van « Vondels Meesterstuk » spreekt, moge de lezer uitmaken. Zeker is zijn artikel voor ons eene krachtige aanmoediging, waarvoor wij hem dank weten. Wij bedanken hem niet minder voor de aanmerkingen, die hij ons mededeelt omtrent het boek. Bij de eerstvolgende uitgaaf zullen wij er gebruik

---

(1) Tot opheldering, en om wille van de merkwaardige beoordeeling, welke Hollands bevoegde en geleerde critiek wel willen wijden heeft aan het gewrocht van onzen medewerker, deelen wij hier letterlijk het artikel mede in *De Wetenschappelijke Nederlander* verschenen.

De Redactie.

Vondels meesterstuk « Lucifer », *treurspel in* 5 *bedrijven, taal- en letterkundig verklaard door* A. VERSTRAETEN, S. J. (*Prijs fr.* 1,50, *per* 13/12 *fr.* 1,00.)

Ziedaar de titel van een ter recensie ons toegezonden boekdeeltje van 192 blz. in 8°.

De hoofdinhoud er van is ontegenzeggelijk een meesterstuk; de uitgave, papier en druk, gaat zoo verre alles te boven, wat wij van dien aard voor onze scholen hebben, als Vondel de dichters van den 6den rang.

Onze gewone uitgaven zijn bij deze van S. Leliaert, A. Siffer en Cie te Gent, vergeleken weinig meer dan scheurpapier. En wat nu te zeggen van de taal- en letterkundige verklaring?

Dat ons hier uit Zuid-Nederland is gekomen, wat zelfs in Holland's letterkundig gebied niet bestaat, eene voor alle jeugd gepaste

van maken, alsook van sommige andere inlichtingen die men ons reeds heeft toegezonden, of nog zal gelieven toe te zenden.

---

uitgave van Vondel's Lucifer met lofwaardige taalkundige ophelderingen en letterkundige beschouwingen van goed- of afkeurenden aard. Daarbij heeft de Schr. blijk gegeven van doorzicht en beleid; hij geeft niet te weinig en niet te veel. Wij zouden in die meer dan 2100 verzen geen zes woorden kunnen aanwijzen die, o. e. verklaring noodig hebbende, zonder verklaring zijn gebleven. Ook slechts op een paar die, meer dan noodig is, terugkomen, zou men kunnen wijzen.

Dit « meesterstuk » is voorafgegaan door een Korte (3 blz.) Levensschets van Vondel, met opgave van zijne voornaamste werken: daarbij werd niet vermeld de « Samson », die, na wij beweren, onder de 8 voornaamste treurspelen van Vondel behoort te worden opgenoemd. Hier zijn er 16 aangestipt.

Waarom zouden wij gaan vitten op een paar onvolmaaktheden: b. v. dat « Konstantijntje en Saartje ons slecht door *hunne* lieve lijkdichtjes bekend zijn ». In overeenstemming met het doel des Schr. bij deze uitgave, is deze korte levensschets alleszins voldoende.

Daarna begint de « inleiding » tot dit treurspel, en behandelt kort en klaar in § I : geschiedenis, opdracht, bijval en verbod van dit tooneelstuk; in § II, bronnen, overlevering, enz.; in § III, bijdrage der geschiedenis tot het benuttigen der bronnen. Is de Lucifer eene politieke allegorie? De Schr. heeft eene eigene opvatting op dit punt. Dan wordt opgegeven de inhoud van het geheele stuk — zoodat de eenheid van het geheel in één blik is waar te nemen — gelijk aan het hoofd van elk der vijf bedrijven de inhoud van dat bedrijf in weinige woorden wordt samengevat.

Aan den voet der bladzijden, staan in twee kolommen de verdere taal- en letterkundige verklaringen. Uiterst zeldzaam stoot men op iets, dat aan te veel invloed van Frankrijk doet denken, of dat Gent niet in Holland ligt. Met een « aanhangsel » van 8 blz. en eene aanwijzing der schoonste stukken van den Lucifer;

I. Beschrijvingen en verhalen;
II. Redevoeringen;
III. Samenspraken (één Alleenspraak);
IV. Reizangen, wordt dit keurig boekdeeltje besloten.

Slechts op ééne der vragen in het Aanhangsel gesteld en beantwoord, zij hier iets nader aangedrongen, op de vraag namelijk : — Heeft Vondel Milton nagevolgd, of omgekeerd?

Na er op te hebben gewezen, dat het eerste onmogelijk is, wijl de « Lucifer » in 1654, en het « Paradise lost » in 1667 verscheen, zegt hij betrekkelijk het tweede, dat Milton den « Lucifer » hoogst waarschijnlijk zal gekend hebben.... doch *schijn* is nog geen *zijn*, en het stellige bewijs staat nog te wachten. « De schrijver wijst alleen op Disraëli een werk van voor 25 jaren

Sinds heeft men den brief van Milton voor Marvell ontdekt; sinds werd in Engeland van meer gesproken dan van *schijn* : zelfs werd er verleden jaar « English Men of Letters » edited bij John Morley, door Mark Pattison, rector of Lincoln College, Oxford, in zijn Milton, blz. 203 erkend :

Op een paar echter van M. Brouwers' aanmerkingen zouden wij nog eens willen terugkomen. Misschien ware hier wel het geval een spreekwoord toe te passen, dat

---

« it cannot be doubted that Milton was acquainted with the Lucifer of the Dutch poet Joost van den Vondel; het kan aan geen twijfel onderhevig zijn of Milton den Lucifer van Vondel kende. » Het is hier de plaats niet om dat punt thans breedvoerig te behandelen en nog andere Engelsche schrijvers, diezelfde overtuiging van Pattison deelende, hier te laten optreden.

Wij wenschen ons geluk met deze waarlijk hoog te waardeeren uitgave van Vondel's Lucifer, ons uit Vlaanderen gekomen, en bieden hier met dankbaarheid ook den schrijver, den Eerw. Heer *A. M. Verstraeten*, onze gelukwenschen aan.

Noord-Nederland heeft ook een « Vondel's Lucifer » uitgegeven, hoofdzakelijk voor Burgerscholen, hulponderwijzers en onderwijzeressen ook met aanteekeningen voorzien, door G. Velderman, Leeraar in de Nederlandsche taal- en letterkunde aan de Hoogere Burgerschool te Arnhem; maar dit moet ter eere van de waarheid gezegd, de Zuid-Nederlandsche uitgave is onder alle opzichten verreweg te verkiezen.

Trouwens heeft die Noord-Ned. uitgave niets dan enkele aanteekeningen, die op woorden betrekking hebben. Letterkundige aanteekeningen, ter waardeering van het treurspeldicht zijn er geenerlei, daar Arnhem's leeraar zulks geheel en al buiten zijn bestek liet. Deze Deventersche uitgave staat tot die van Gent gelijk de Putje's uitgaaf tot die van Van Lennep-Binger. De bijzonderheden van het geheel kunnen wij onmogelijk nagaan; bepalen wij ons hier bij het eerste bedrijf en stippen wij er slechts enkele aan.

In v. 27 ....

.... oordeel, uit de vruchten, van het land,
En van den hof, door God gezegent, en geplant,
Tot wellust van den mensch,...

Als aanmerking bij dit vers 27 zegt Velderman : « Oordeel uit de vruchten van enz.

Verstraeten daarentegen teekent aan : « oordeel *van;* — Nu zegt men meer : oordeel *over.* » Inderdaad de zin is : oordeel, uit de vruchten, die ik u breng, over het land en den hof, enz.

Vondels volzin wordt verduisterd, niet opgehelderd door de « aanmerking van Velderman » waar hij schrijft : Oordeel uit de vruchten van enz.

Ook verschilt de punctuatie : de Gentsche uitgave leest als volgt :

oordeel uit de vruchten, van het land
En van den hof, door God gezegent, en geplant
Tot wellust van den mensch.

Dat achter *oordeel* een komma moet staan, is boven allen twijfel; het overige verschil zij den lezer overgelaten.

Op 't aanzicht van den kloot, daar de oceaan om spoelt,

Dat woord *aanzicht* wordt niet verklaard bij Van Lennep, noch

ik van kindsbeen af gehoord heb : « *die het goed heeft moet het maar goed houën.* » En M. Brouwers, een rechtschapen Nederlander, zal het zeker niet kwalijk

---

bij Velderman; wel hier in de Gentsche uitgave. Er wordt gezegd : « *Aanzicht* of *aangezicht* is het voorste gedeelte van 's menschen hoofd; alhier van de aarde : dus *oppervlakte*. Vgl. in het Lat. *facies terrae*. » Te beperkend en daarom minder juist, schijnt ons die Gentsche verklaring. *Aanzicht* komt van aanzien, beteekent in het algemeen datgene, onverschillig welk deel van iets, dat *(aan)gezien* wordt, en niet slechts *facies* of *visage*, of oppervlakte, maar ook *aspect*, *vue* enz.

V. 101. Dat hier de Zuid-Nederlandsche verklaarder een vers, dat zelfs door V. Lennep niet werd begrepen, ook niet begrijpt, worde hem niet ten kwade geduid. Dit zij hier bewezen betreffende dat vers 101—2 :

> « *Had zich Apollion in zijnen last gekweten,*
> Hij had ons hemelrijk in Adams rijk vergeten.

Velderman, om dit vers te verduidelijken, schuift er eenvoudig het woordje *niet* bij : waar Vondel zegt : had zich Apollion in zijnen last gekweten, moet men verstaan : had zich Apollion *niet* in zijn last gekweten, « had hij die niet ten volle gevoerd » : een vreemde manier van verklaren, inderdaad, hier redenloos en redeloos.

Dat ook Van Lennep het vers, dat toch onberispelijk is, niet verstond blijkt ontegensprekelijk uit zijne eigene proeven en poging. Hij neemt zelfs zijn toevlucht tot eene andere vermoedelijke lezing : Ziehier zijne woorden (D. VI. blz. 225) : « Deze regels zijn niet duidelijk, immers, als Apollion het *hemelrijck* in dat van *Adam vergeeten* had, zou hij zich zeer slecht *van zijn last* hebben *gequeeten*. Mij is somtijds in de gedachte gekomen, of wij hier ook voor : *in zijnen last* te lezen hebben : *na zijnen lust*. »

Noch het *niet* van Velderman, noch de voorgestelde lezing van V. Lennep laten Vondels vers tot zijn recht komen. Ik versta dat « *had* zich Apollion » als een *préterit antérieur* en de zin is deze :

Had zich Apollion reeds in zijn last gekweten gehad, hij zou ons hemelrijk in Adam's rijk vergeten hebben. Ik zou het in het fransch verlaten als volgt : Si sa tâche alors déjà eût été remplie, il aurait oublié dans le royaume d'Adam le royaume des cieux.

De zin is dus *niet*, wat Verstraeten zegt : « Had, ik, Apollion, mij ontslagen geacht van den last, mij door Lucifer opgelegd, » maar wel : ware mijn last toen reeds volbracht geweest, ik had het Hemelrijk in Adams rijk vergeten. Gebrek aan ruimte verbiedt ons tot nog meer bijzonderheden over te gaan. Meermalen zouden wij aan de uitleggingen van Verstraeten de voorkeur hebben te geven boven die van Van Velderman, boven die van Van Vloten en wel eens boven die van Van Lennep.

Aanbevelenswaardig is dan ook deze uitgave van Vondel's Lucifer, Taal- en Letterkundig verklaard door A. M. Verstraeten, bij alle burgerscholen, hulponderwijzers en onderwijzessen, alsook voor alle leeskringen en huisgezinnen.

J. W. Brouwers.

opnemen, — zóó ik recht *heb*, — dat ik mij, ofschoon een Vlaming, beroepe op Neerlands leus : « *je maintiendrai* », om mijn recht te handhaven. Wij zullen dan maar van achteren aan beginnen.

Vs. 101. *Had zich Apollion in zijnen last gekweten,*
Hij had ons hemelrijk in Adams rijk vergeten.

Welk is de zin van dat eerste vers? M. Brouwers legt het zoo uit : « Had zich Apollion reeds in zijn last *gekweten gehad*, hij zou ons hemelrijk in Adams rijk vergeten hebben. Ik versta dat « had zich Apollion » als een *prétérit antérieur*. Ik zou het in 't Fransch vertalen als volgt : Si sa tâche alors déjà eût été remplie, il aurait oublié, dans le royaume d'Adam, le royaume des cieux. »

Mijne verklaring (bl. 32.) luidt als volgt : « Had ik (Apollion) mij ontslagen geacht van den last mij door Lucifer opgelegd. (Zie vs. 4, 5.) — Apollion spreekt van zichzelven in den 3n persoon. » Ik versta dat « had zich Apollion » eenvoudig als een *prétérit*, naar zijne gewone beteekenis; en de volledige zin is dan zooveel als : ik (Apollion) ware in Adams rijk gebleven, had ik mij (daarmede) ontslagen geacht van Lucifer's last, *of klaarder nog :* had ik mij tevens, of zoo handelend, van mijnen last gekweten.

De beide zinnen, meen ik, zijn *mogelijk*, als men de *twee versregelen afzonderlijk* beschouwt. Maar nemen wij ze nu in verband met hetgeen volgt en voorafgaat, in het treurspel.

Neem ik de verklaring aan van M. Brouwers, dan zie ik in die twee verzen hoogstens eene duistere bewering dat Apollion NA volbrenging van zijnen last (die het terugkeeren naar den hemel insloot) in Adams rijk zou willen *blijven* hebben (en hij was *op dat oogenblik* beneden voor den eersten keer).

Vat ik integendeel den zin volgens de tweede verklaring op, dan vind ik, in die twee verzen, een schoonen karaktertrek van den *eerzuchtigen vleier Apollion*. Hij zegt immers met andere woorden : « had ik

liever naar de stem van mijn lust; dan wel naar die van mijn last of plicht, geluisterd, ik ware in 't hemelrijk niet teruggekomen. » Hoor eens hoe getrouw..... Hij verdient zeker een kruisje of een lintje om zijne getrouwheid! Hij zelf is er fier op : dit blijkt genoegzaam uit den deftigen toon, waarmede hij van zich zelven in den 3n persoon spreekt : « had zich *Apollion* gekweten. »

Ik besluit dus : zijn beide opvattingen mogelijk, als men de twee verzen afzonderlijk beschouwt, de laatste verklaring is zoo niet alleen, dan toch meer *waarschijnlijk* als men ze *beschouwt in verband* met het overige van 't stuk.

Gaan we nu over tot eene tweede plaats waar M. Brouwers het niet eens kan zijn met mijne verklaring.

Vs. 49.

Ik... bleef hangen op mijn pennen,
Om 't oostersche geweest en landschap te onderkennen,
Op 't aanzicht van den kloot, daar de oceaan om spoelt.

Ik had eerst dezelfde opvatting als mijn achtbare criticus, omtrent dit laatste vers : d. i. ik vatte het woord *aanzicht* op in den zin van *gezicht*, in 't Fr. *aspect*, *vue*. Waarom liet ik die opvatting varen voor de thans aangenomene *oppervlakte*, in 't Lat. *facies*? — Omdat alweder die twee beteekenissen van het woord *aanzicht* beide *mogelijk* zijn, als men het woord *afzonderlijk* beschouwt, doch de tweede *meer waarschijnlijk* voorkomt, als men het woord beschouwt *in verband met den geheelen volzin*.

Immers zeggen, volgens M. Brouwers, dat : Apollion bleef hangen op zijn pennen..... *op 't gezicht* van den aardkloot, in 't Fr. *à l'aspect du globe*, dat houdt zeker niet veel in; en toch ik zie geene andere uitlegging. Want wilde men : « op 't aanzicht », in *die* onderstelling, terugbrengen bij « onderkennen », dan zou er al heel wat te zeggen vallen op de keus der uitdrukkingen hier door Vondel gebezigd.

Integendeel, neem ik de andere verklaring aan, dan is er geene de minste moeilijkheid. Waarom bleef de engel op zijn pennen hangen? « Om 't oostersche gewest en landschap *te onderkennen* (d. i. te zoeken waar het ergens lag) *op 't aanzicht* (of op de oppervlakte) van den aardkloot. » De woorden *onderkennen*, *op*, *aanzicht* zijn goed gebruikt; en de geheele zin komt wel overeen met Lucifer's last (van vs. 4,) álsook met het karakter van Apollion. Deze wijst er op hoe nauwkeurig hij, tusschen al de andere gewesten, het *Oostersche* gewest (Adams verblijf) heeft pogen te onderscheiden, om zijnen last te volbrengen.

Misschien wordt die uitlegging nog klaarder als wij de verzen in 't Latijn overbrengen : « ad orientalem tractum hortumque dignoscendum, *super faciem orbis* ». Meermalen heeft mij dit middel — het vertalen in 't Latijn — eene duistere plaats van Vondel helpen verstaan. En geen wonder; men weet immers dat onze dichter geweldig veel vertaald heeft uit het Latijn, en dus ook wel een enkelen keer « *latijnachtig* » spreekt.

Eene zeer juiste aanmerking, welke de geachte beoordeelaar verder maakt, is die aangaande « Milton en Vondel. » Wat ik daaromtrent aanhaal uit Disraëli, en dus van over 25 jaar, is inderdaad oudbakken nieuws. Ik zal mij wreken door nu eens kersversch op te disschen. Veel immers werd er in deze laatste tijden geschreven om te bewijzen, of te weerleggen, dat Milton wezenlijk Vondel zou gelezen en — om een schoolwoord te gebruiken — dat hij Vondel zou *afgekeken* hebben. Men ziet het, dit vraagstuk kan van eenig belang zijn voor hen die de vlaamsche letterkunde ter harte nemen. Doch laat ons eerst bepalen waar het hier eigenlijk op aankomt, of zooals de geleerden zouden spreken : geven wij vooreerst den *status quæstionis*.

Om de voorgestelde vraag op te lossen, kan men

op twee manieren te werk gaan. Men kan zelf de beweegredenen onderzoeken, die de zaak uit haren aard medebrengt : en deze *innerlijke* bewijzen hebben wij voldoende aangestipt, in onze uitgave van « Lucifer ». Men kan zich ook beroepen op de getuigenissen van gezaghebbende schrijvers, die de zaak onderzocht hebben : in het opzicht dier *uiterlijke* bewijzen ontbrak er iets, volgens M. Brouwers, aan ons wetenschappelijk betoog. De engelsche schrijvers en vooral de nieuwere, wier gezag hier van het grootste gewicht schijnt, zijn bijna teenemaal vergeten geworden. Ziehier nu een kort overzicht van hetgeen de Engelschen in deze laatste jaren over « *Milton and Vondel* » geschreven hebben.

Sinds lang reeds had men, in Engeland, de nauwe overeenkomst bemerkt tusschen sommige plaatsen van Milton's *Paradise lost* en Vondels *Lucifer*. Het bleef echter bij Disraëli's of nog ergens een andere bloote bewering, zonder eenig bewijs, tot dat — nu omstreeks tien jaar geleden, — Mr. Edmond Gosse de zaak in handen nam.

Hij zou het vraagstuk wetenschappelijk behandelen. Te dien einde vertaalde hij een aantal plaatsen uit den « Lucifer » in 't Engelsch, en stelde die nevens soortgelijke plaatsen uit het Britsche epos. Zoo kwam hij tot het volgende besluit : « dat het Neerlandsch gedicht van « Lucifer » in zijn algemeenen stijl en trant te veel gelijkt op sommige deelen van het « Verloren Paradijs », dan dat zulke overeenkomst geheel toevallig zou wezen. »

Niet weinig zal deze gissing versterkt zijn geworden door een brief van Milton, weder aan het licht gebracht door Mr. Todd. Uit dien brief blijkt dat Marvell, Milton's vriend, met wien hij sinds 1657 werkzaam was, « in the office of Latin secretary », heel goed Hollandsch kende en Holland doorreisd had. Milton kon dan allerlei inlichtingen inwinnen aangaande Vondel, op het oogenblik dat hij zijn Epos begon (1658).

In 1883 onderschreef Mr. Mark Pattison, de boven vermelde zienswijze van Mr. Gosse, en deed zelfs een stap vooruit : « Milton *moest* Vondels Lucifer gekend hebben. »

Wij moeten er echter bij voegen dat Mr. Masson in geenen deele van Vondel wilde hooren.

Nu kwam Mr. George Edmundson met zijn « Milton and Vondel : a curiosity of literature » voor den dag, in 1885. Daar trekt Vondels voorstander, (want Edmundson is het met hart en ziel) te velde niet alleen tegen Mr. Masson, Vondels openlijken tegenstrever, maar ook tegen Mr. Gosse en Mr. Pattison, die Vondel niet genoeg dorsten verdedigen en hem zijn volle recht niet lieten erlangen. Edmundson haalt tal van plaatsen aan, welke hij eigenaardig vertaalt, uit den « Lucifer », en ook uit andere gedichten van Vondel : b. v. uit « Joannes de Boetgezant, » uit « Adam in Ballingschap » enz. Doch bepalen wij ons bij den « Lucifer ». Edmundson haalt hier *in de veertig plaatsen* aan, nu eens van één of twee, dan van vijf, tien of twintig regels uit Vondel, die hij tegenover een gelijk of nog een grooter aantal plaatsen stelt uit Milton. En waarlijk de overeenkomst tusschen de uittreksels van beide Dichters is al zoo treffend als die, welke men gewoon is tusschen Homerus en Virgilius te doen opmerken.

Het eindoordeel van Mr. Edmundson is dan niet alleen dat : Milton « groote verplichting heeft aan Vondel » maar dat : « het uitgestrekt gebruik 't welk Milton, zonder het te erkennen, van de gedachten en taal eens beroemden tijdgenoots gemaakt heeft, — uit een werk dat nog maar pas verschenen was, in eene taal voor den grooten hoop der Engelsche lezers onverstaanbaar, — niet teenemaal verschoond, noch verdedigd kan worden. »

Wat zou Mr. Gosse nu doen — hij de al te lauwe en flauwe verdediger van Vondel, naar Edmundson's meening? In « *the Academy* » van den 24 October 1885, gaf hij eene beoordeeling over het werk van M. Edmundson, 't welk hij rondweg afkeurt.

« Wat mij aangaat, » schrijft hij, « ik die tot nu toe zoo bijzonder had beweerd dat Milton met Vondels « Lucifer » bekend was, ik legde Mr. Edmundson's boek uit de hand met eenen twijfel, of Milton wel ooit van Vondel had hooren spreken. »

Kwam die twijfel uit het hart of uit den geest? Want het is soms noodig dit onderscheid te maken, waar er van twijfel of ongeloof spraak is. In alle geval M. Gosse beschuldigt Vondels al te warmen voorstander dat hij aan zijne Engelsche vertaling soms wel eenen draai gegeven heeft, die zijne stelling *moet* waar maken, vervolgens dat hij zekere plaatsen aangeeft die Milton zou overgenomen hebben in zijn « *Paradise lost* », toen dit laatste al voltooid, en hij zelf reeds blind was. Het feit der overeenkomst tusschen beide dichters loochent de beoordeelaar niet, maar wel de uitlegging daarvan. « Mr. Edmundson — zegt hij — zondert de twee figuren, Milton en Vondel, geheel af van hunnen leeftijd en van de overige geschiedenis der Letteren tijdens de XVII eeuw. Alles wat bij Milton eeniger wijze lijkt op Vondel, is dáárom alleen van Vondel afgeschreven. »

Zou er dan eene andere uitlegging van het feit mogelijk zijn? Mr. Gosse denkt van ja. Milton heeft niet geput bij Vondel, maar in den gemeenzamen schat der XVII eeuw. « De vroegere Vlaamsche en Toskaansche kunstenaars hadden zoo dikwijls de engelen afgeschilderd met een Tyrische wapenrusting en hemelsblauwe vleugelen; zoo dikwijls hadden zij de Cherubsreien opgetooid met regenbogen en gesternde oogen, dat al dit fraai en bloemrijk beeldwerk, voor den geest des volks ophing als een alledaagsch borduursel rondom de bloote Bijbelgeschiedenis. Dat alles was het eigendom van iedereen, niet van een of ander in 't bijzonder : van Du Bartas of Giles Fletcher, van Vondel of Quarles. Milton kwam het laatst en zamelde alles op, in zijn heerlijk kortbegrip van de Protestantsche verbeelding. »

Audiatur et altera pars. Na het antwoord van

Mr. Gosse, luisteren wij nog eens naar Mr. Edmundson. Had deze misschien *den twijfel* voorzien, welken zijn boek bij Mr. Gosse zou doen oprijzen, en bij voorraad de oplossing van *al de moeilijkheden*, die men tegen zijne meening maken zou, aan de hand willen geven? Men oordeele.

Eerstens, Mr. Edmundson geeft, in eene Bijlage, den oorspronkelijken tekst van al de vertaalde plaatsen, om de getrouwheid zijner vertaling te waarborgen.

Ten tweede, wat aangaat Miltons blindheid, M. Edmundson zegt en bewijst dat Milton blind was sinds 1652 — dus eer dat hij zijn heldendicht begon te schrijven — maar dat zijne twee dochters en ook andere personen hem voorlazen uit allerhande talen, zonder dat zij die zelf verstonden.

Eindelijk wat de *afzondering* betreft der twee letterkundige figuren, Milton en Vondel, Edmundson kende en erkende ook andere schrijvers dan Vondel, die invloed op Milton hebben uitgeoefend : « Wij vinden in Miltons werken, — zegt hij — ontelbare herinneringen uit welbekende schrijvers.... uit Spenser, de Fletchers en S. Du Bartas, onder de Engelschen. Maar deze schrijvers waren allen overbekend; hunne werken waren om zoo te zeggen het eigendom van iedereen geworden. Had Milton zich *wat veel* (largely) hunne taal of hunne denkbeelden toegeëigend, hij ware aldra betrapt geweest. » Met Vondel was dit echter het geval niet, wijl de Nederlandsche taal en letterkunde, in Engeland, weinig of niet bekend was.

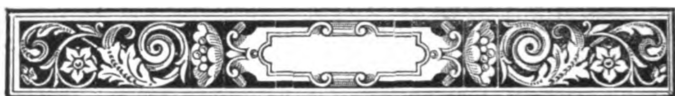
Hier eindigt onze taak, de taak namelijk van onpartijdig getuige in de zaak : « *Milton and Vondel.* » De lezer moge nu uitspraak doen tusschen Edmundson en Gosse.

Wij willen echter ook eene gevolgtrekking afleiden uit hetgeen voorafgaat — maar ten nadeele van geene der beide partijen. Immers, uit een ander oogpunt beschouwd, bewijst die pennestrijd over Milton en Vondel, hoeveel de Nederlandsche Dichter, en met hem de Nederlandsche

taal, in achting gewonnen heeft, bij den vreemde. Mr. Edmundson huldigt Vondels uitstekende verdiensten, en wijst hem eene eervolle plaats aan in den rei der Dichteren. Wij zijn gelukkig de getuigenis te mogen afleggen dat M. Brouwers, onze welwillende beoordeelaar, niet het minst heeft bijgedragen tot de herstelling en verheerlijking van « 's lands oudste en grootste poëet. »

A. M. VERSTRAETEN, S. J.

STOKREGELS

NOPENS DEN VORM IN HET SCHRIJVEN.

Die schrijft, bouwt.

De woorden zijn enkel de steenen die tot het gebouw dienen moeten.

Steenen zonder orde of keus samengevoegd en opeengeleid, brengen eene lompe, leelijke massa voort; en uit woorden zonder overleg of verstand gebezigd en verbonden, rijst een mismaaksel, een wangedrocht op.

De Gothische bouwtrant heeft zijne eigene lijnen en bogen; de Vlaamsche taal ook heeft háre manier om de woorden te koppelen en elk gedacht uit te drukken.

Den bouwtrant leert gij op de teekenschool; waar is de academie voor de taal?...

Wie de beteekenis van al de woorden kent, wie, om zoo te zeggen, een levende en sprekende woordenboek is, die en kent de taal nog niet; hij heeft stof om te bouwen maar niets meer.

Alle hout is geen timmerhout; onder de woorden zijn er honderden die u niet dienen kunnen.

Daar zijn steenen die enkel aan paleizen kunnen verbouwd worden; sommige woorden en uitdrukkingen voegen maar aan den verheven stijl.

Schrijvers die om gewone gedachten uit te drukken, stadhuiswoorden bezigen, zijn vaten die ja, luide klinken, maar.... ledig zijn.

De spraakkunst is het kind der tale, en niet hare moeder; de spraakkunst mag noch scheppen, noch baren; zij krijgt hare wetten van de taal en verandert met haar.

Waar is dan de academie voor de taal?... Zij is bij het volk.

Het volk geeft leven of dood aan de taal. Leeft het volk dat ze spreekt, dan is de tale *levend;* is het volk van den aardbol weggevaagd, dan is de tale *dood*.

Het volk is de ziel; de taal, het lichaam.

De ziel is meester over het lichaam, en het volk gebiedt, als dwingeland, over de taal.

Wilt gij de geschiedenis kennen van verdwenen volkeren, ga, onderzoek de relikwiën die zij overlieten; wilt gij eene doode taal aanleeren, raadpleeg de werken vroeger in die tale geschreven.

Wilt gij een levende volk kennen, ga, reis er naar toe, hoor het spreken en luister het af; wilt gij eene levende tale kennen, ga bij het volk dat ze spreekt.

Spraakkunst en woordenboek kunnen u hierin tot fakkels dienen. Doch, waar zij ongehoorzame, hooveerdige kinderen worden, waar zij het alvermogend gezag van hunnen vader, het volk, miskennen willen, daar wordt hun invloed verderfelijk, hun licht verblindend, en daar ook moet gij ze alleen laten staan.

De levende taal is eene bloeiende boom.

Een boom laat somwijlen een taksken kwijnen, verdorren en eindelijk afvallen; dat is het lot van sommige woorden en vormen in de taal : zij geraken in onbruik en nooit meer zullen zij terug opkomen.

Een boom krijgt nieuwe scheuten; die scheuten, zoo zij niet nadeelig zijn aan het leven van den stam, worden gekoesterd en zijn weldra zoo sterk als de oude. Zoo gaat het ook in de taal : nieuwe woorden, nieuwe uitdrukkingen komen er bij en, zoo zij overeenkomen met het taaleigen, zijn zij geenszins te versmaden en mogen stout door iedereen gebezigd worden.

Er is maar éen Vlaamsch volk, er is maar éen Vlaamsche taal.

Het Vlaamsch volk leeft en door hem zijne taal; wie de taal van het volk niet schrijft, schept een lichaam zonder ziel, brengt de dood te midden van het leven.

Geschreven en gesproken taal maken maar éene taal uit, de geschrevene is niet anders dan de klare, verzorgde en deftige volkstaal. Zij zijn éen en dezelfde burger die, als hij uitgaat, zijne gewone kleeren eens afborstelt en uitstoft.

Geerne zingt gij, uw leven door, het liedeken dat gij op uw moeders schoot geleerd hebt; blijve, zoolang gij eene penne vasthoudt, in uwe werken de zoete, losse melodie van de taal klinken die gij hoordet en aanleerdet rond den huiselijken heerd.

Het volk heeft niet enkel eenen mond, het heeft geest en verstand; neem niet enkel de woorden van het volk over, maar ook zijne uitdrukkingen : de uitdrukkingen vooral bevatten geest en ziel.

Wie zou er een gouden ring op de straat niet oprapen?... Eene krachtige uitdrukking, een treffend beeld is niet te versmaden omdat het door iedereen gebruikt is.

Kuisch de modder en het zand af die aan den ring hangen, en hij zal blinken gelijk de zon; zoek en snuffel in de volkstaal en gebruik al wat deftig is, en uw stijl zal tintelen van leven en kracht.

Wat enkel geschreven is, is lood; wat gesproken s, is zilver; wat gesproken en geschreven is, is goud.

A. JOOS.

S. Niklaas.

IK WEET EEN HUISJE STAAN.

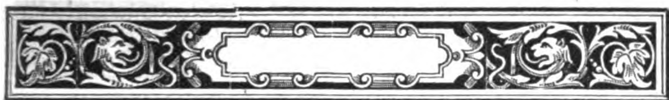
IK weet een huisje staan,
Niet verre van een vliet...
Daar heeft mijn wieg gegaan,
Bij vaders krachtig lied;
Daar leerde ik trouw beminnen
Mijn eigen heerd en grond;
En waar mijn vader woonde,
Daar zwerf ik geerne rond.

Ik weet een huisje staan,
Gedekt met stroo en riet...
Daar heeft mijn wieg gegaan,
Bij moeders heerlijk lied;
Daar leerde ik diep beminnen
Mijn eigen Vlaamsche woord;
En moeders herteliedje
Is steeds mijn schoonste akkoord.

TH. SEVENS.

Kortrijk.

ONZE LEESTAFEL.

Octave Feuillet. — M. Cousot heeft in het blad, ***le Magasin littéraire et scientifique***, eene bijdrage geschreven over den vertelboek van Feuillet : « *La Morte.* » De schrijftrant van dezen roman is verleidend. Feuillet verhaalt gebeurtenissen die na het ware leven afgebeeld en voorengevallen zijn. Bij hem, komt men niet lijk bij Zola, van die vuile en modderige beschrijvingen tegen. Waar hij gevaarlijke tegenkomsten te beschrijven heeft, glijdt hij voorbij. Als zedekundig werk, alhoewel het alle lezers niet en dient, mag het aanbevolen worden. Deze roman bewijst dat de gehuwden op malkander moeten passen en rond den huiselijken heerd een ernstig leven slijten. Door 't verhaal van Feuillet blijkt het ook dat door den godsdienst alleen het huwelijk van alle kwaad kan bevrijd worden.

Duizend opschriften. — Het vermaard zandsteenen aardewerk, dat door de liefhebbers van oudheidkunde gezocht wordt, wierd gemaakt in de Limburgsche gau en ommelanden. Het wordt, vlaamsch zandsteenen aardewerk geheeten omdat men nu de meeste stukken van dat cateil in de oude vlaamsche steden tegenkomt. De zandsteenen vaten zijn geen vaten in gleierwerk of gebakken aarde : het zandsteen is eene soorte van grof porselein dat in 't Duitsch *steingut*, in 't Engelsch *stoneware*, in 't Fransch *grès* genoemd wordt. M. Schuermans heeft duizend opschriften verzameld die op zandsteenen aardewerk door den vorm geprent staan en hij heeft ze ABC wijze geschikt en geboekt in de ***Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique***, 3e Série, T. IX, bl. 41. — Daar kan men vele oude dietsche zeisen, vele christelijke spreuken waarnemen die ons beter en beter het huiselijk leven onzer voorouders bekend maken.

Drie oude Letterkunden. — Heden wordt er veel gesproken van de Oostersche Letterkunden en beweerd dat de wetendheid der oudheid niet alleen de kennis der klassieke oudheid van

Athenen en Roomen, maar ook de kennis der Oostersche Letteren bevat. Mgr de Harlez die al de Oostersche verholentheden doorgrondde, heeft aan zijne medebroeders der Academie van België drie stukken ter letterkundige ontleding medegedeeld : ze mogen als toogbeelden gelden uit de letterkundige overblijfsels der Perzen, der Indianen en Chinezen. Mgr de Harlez heeft ze gekozen in die beide vakken die in die lang verleden tijden meest beoefend wierden, in de godsdienstige en de epische dichtkunde. De oude Perzen bezaten den Avesta. De Arische Indianen hadden hunne Vedas en hunne groote verhalende gedichten, waarin al hunne overleveringen te boeke staan. China heeft maar eene verzameling den Chi-King van Confucius herkomstig. Al die gewrochten behooren tot een tijdstip dat men kan bepalen tusschen de achtste en de derde eeuwe voor Christus.

Oorsprong der Daci. — In de *Revue des Q. Scien.* handelt de geleerde pater Van den Gheyn over den oorsprong der volkeren van de Donaustreken. In de aflevering van Januari 1886 is er spraak van de oude *Daci*. De bevoegde schrijver gist dat de *Daci* Arische volkeren van den Eranischen tak zijn. Volgens L. de Rosny en A. Castaing zouden 't oude Kelten, en volgens Blind zouden 't oude Germanen zijn. 't Zijn deze twee laatste gissingen die heden meest in zwang zijn.

Taalzuivering. — De groothertog van Saksen-Weimar-Eisenach doet in den staatsdienst lijsten opmaken van alle daar in zwang zijnde bastaardwoorden, om die door goed Duitsche woorden en uitdrukkingen te vervangen. Ook is er onder zijne bescherming te Weimar eene Duitsche taalvereeniging tot stand gekomen met hetzelfde doel. Ter navolging aanbevolen. (*Vlaamsche school* 1886, bl. 43.)

De voorgeschiedkundige tijden. — Tot Luik bij Vaillant is er een werk verschenen van den geleerden Belgischen aardkundige, Casimir Ubaghs : *L'Age et l'homme préhistorique*. 't Staat ontleend in den *West. Ned.* n° 7, waar J. W. Brouwers het volgende schrijft : « Betreffende de tijdberekeningen, wat al fantastische droomerijen heeft men niet voor gegevens der wetenschap willen doen doorgaan? Men moest immers ook daarin een wapen vinden tegen den Bijbel en de Kerk, al is het ook een feit dat de Kerk nooit of nimmer een jaartal tot geloofswaarheid heeft verklaard. De wetenschap komt al terug van al die buitensporigheden. Onder anderen wordt ons hier Prof. Schaafhausen aangehaald die verklaart, dat alle die tijdsberekeningen en classificatiën van voorhistorische tijdvakken geenerlei wetenschappelijke waarde hebben. Louter willekeur is het aan de overblijfsels in den Nijl gevonden 24000 jaren te geven. Niets dan willekeur waar Dowler aan het menschengeraamte in de delta van de Missisipi

gevonden, den ouderdom van 51000 jaren toezegt. Wat zuiniger is Agassiz die bij de vondst van menschengebeente in Florida niet meer dan 10000 jaren in het spel brengt. Maar zelfs de meer bescheiden cijfers van M. Steenstrap die in Scandinavië het tijdvak van steen slechts tot 4000 jaren opvoert, hebben geen zekeren grondslag, zegt en bewijst onze schrijver verder. »

Victor Hugo. — 't Zal misschien aangenaam zijn aan de lezers van 't *Belfort* van 't oordeel te vernemen van eenen grooten Hollandschen letterkundige over Victor Hugo. 'k Zal eenige reken drukken uit de levensschets van Victor Hugo door J. Alberdingk-Thijm in zijne *Dietsche Warande* uitgegeven. De Amsterdamsche leeraar is een vierige medestrever van Welby Pugin, J. Bethune, J. Weale en zoovele anderen ter heropbeuring van de christene kunst die aan de *Notre Dame de Paris* van Victor Hugo zoovele te danken had. « Victor Hugo is, helaas, niet katholiek gebleven. Latere psychologische studies op dien dichter zullen ons verklaren, welke oorzaken dit gevolg hebben gehad. Maar ondertusschen is zijn uiterste wil de verklaring af te leggen : « Je crois en Dieu, » en te fluisteren : « je demande une prière à toutes les âmes. » Men zoû zeggen, die woorden hebben maar eene beteekenis.

Daar gaapt in de waereld eene ontzettende klove. Aan de overzijde staan zij, die het er voor houden, dat er eene kracht, die zich zelve onbewust is, in al het bestaande huist en dat die kracht zich in verschijnselen van minder en meer samengestelde natuur openbaart. De mensch, met zijn gedachten, zijn gevoel, zijne verbeelding, zijn zelfbewustzijn, is een voortbrengsel van een minder edel georganizeerd wezen. Uit het onorganische heeft zich allengs, *van zelf*, het organische ontwikkeld. Al wat wij om ons heen zien, komt op, bloeit en gaat onder. Maar daarom niet getreurd! Niets raakt weg. Wij hebben den troost, dat wij, opgelost, voort leven in andere stofverbindingen!

Aan deze zijde van de klove staan zij, die gelooven, dat gelijk het gedicht een dichter onderstelt, ook de mensch voortkomt uit de hand van den Schepper, die boven hem staat : zijn type, het ideaal van al wat waar, schoon, goed is. Voor hen is de mensch niet geïzoleerd : hij heeft een vader. Hij heeft ook, door dien vader, broeders, die samen met hem, in hunne zwakheid en ellende, naar dien vader opblikken. Die broeders hebben de behoeften en de macht offers aan dien vader te brengen en verkrijgen, ten loon, het geluk hunner medebroeders, als zij het vragen.

Als die woorden eene beteekenis hebben, als niets en alles twee verschillende begrippen zijn, als wij ons hier niet in een groot gekkenhuis bevinden, — dan wenscht Victor Hugo, naar zijne eigene onverdachte getuigenis, gerekend te worden bij ons, die aan deze zijde van de klove staan....

Het moet erkend worden, dat, in de redevoeringen van hen, die zich om het lijk van den grooten dichter hebben geschaard, maar weinig weêrklank gehoord is van de gewichtige laatste woorden door hem aan ons vermaakt; maar hoe komt dat? Het komt hiervandaan, dat zij die van het recht hadden moeten gebruik maken om Victor Hugo te erkennen in den glans, die die woorden verspreiden, terug zijn gebleven. Dat is een fout; dat is een schuldige onthouding. De fiere gestalte, die tot den sarkofaag is doorgedrongen, daar is neêrgeknield, en, een kruis gemaakt hebbende, daar voldaan heeft aan de zielebede van den grijzaard, heeft er zich niet over te beklagen gehad. Men moet niet terugblijven; men moet optreden. Overwinningen op de publieke meening worden in geen binnenkamers bevochten.

De eer, Victor Hugo dezer dagen aangedaan, is een getuigenis van een groot volk en van zijn stoutste denkers en kunstenaars, dat er in de kunst nog andere dingen te leggen en te waardeeren zijn dan de kopij van het dagelijksch leven; het is eene hulde, die naturalisme en impressionisme brengen aan de onvergankelijke rechten van het ideaal : het dichterlijke en het monumentale. » (*Dietsche Warande* Ve Deel, tweede aflevering.)

Bitter jammer is 't dat er ook eene breede klove gaapt tusschen ons en Victor Hugo. Waar de eeuwige wetten der waarheid en der zeden geschonden worden, is ook de kunst geschonden en vermindert de roem van den kunstenaar. Marius Sepet, die ook aan onzen kant der klove staat, heeft Victor Hugo naar weerde geschat en gewogen in de volgende beoordeeling : « Het groot vernuft van Victor Hugo kan niet betwist worden en zijn naam is een der groote namen van de fransche Letterkunde. Wachten wij ons echter van overdreven oordeelen die het nakomelingschap niet zal bekrachtigen. Victor Hugo bezat uitmuntende begaafdheden voor het lierdicht en den epos : en 't is daaraan dat men de meeste schoonheden te danken heeft zijner tooneelspelen die nochtans zooveel te wenschen laten, en zijner romans die afgrijselijke ongerijmdheden en overdreventheden ontsieren. Aan hem, boven alle fransche dichters was de kracht eigen om eene zaak af te schilderen en een gedacht in een beeld te kleeden. 't Was eene inbeelding zonder weergâ, de inbeelding van eenen ziener. Ongelukkiglijk is zijne beeldspraak dikwijls gedachteloos en valsch; vele zijner beelden zijn eer hersenschimmige grillen dan echte afschilderingen van duidelijke zaken. Zijne kleuren zijn wonderschoon, maar hunne mengeling overtollig en dikwijls schreeuwend. Hij kende zijn tale en den zang en den gang der mate, maar hij heeft daar groot misbruik van gemaakt. Zijn vlucht is hooge en zijn stemme weêrhelmt soms lijk de donder, maar daarbij hoevele rijmen uit de mande, hoevele ijdele woorden, hoevele duistere redens. In zijn hoofd komt men meer droomen en schrikbeelden tegen dan rede en gezond verstand. Somtijds was zijn inspraak, ook christelijk

gesproken, zonder weerga. Vele zijner gedichten zullen zoo lange bestaan als de fransche taal : maar 't en kan niet betwist worden dat een groot getal zijner verzen er reeds zeer verouderd uitzien : waar wij eertijds onsterfelijke vlammen meenden te zien blaken, worden wij nu groote aschhoopen gewaar ».

De vijf Boeken van Moyses. — In de *Revue des Quest. Hist.*, aflevering van April laatstleden staat er eene merkweerdige bijdrage over de echtheid der vijf Boeken van Moyses. De geleerde Vigouroux die reeds zoo vele boeiende werken geschreven heeft, en de wetenschap zoo aangenaam weet te maken om de echtheid van het H. Schrift te bewijzen, staat tegenover de duitsche *critici* die de echtheid van Moyses' boeken verwerpen uit vreeze van belachen te worden, en de fransche schijngeleerden die voortgaan op het oordeel van eenen duitschen rationalist, wiens name zij hoorden noemen, maar van wiens werken zij nooit geen woord gelezen hebben. Hij betoogt met een overvloed van inwendige bewijzen, die aan de eischen van de wetenschap voldoen en nochtans het begrip van den gemeenen lezer niet te boven gaan, dat de vijf boeken van Moyses geschreven wierden rond den tijd dat het Joodsche volk uit Egyptenland is getrokken. Vigouroux doet ons het bijzonder doelwit kennen dat de schrijver altijd voor oogen had, dat in al de deelen van zijn werk doorstraalt, te weten van Israël te bewegen en te bewilligen om Egypten te verlaten en 't land van Chanaan te veroveren. Uit hoofde van dat oogwit vat men den samenhang der Vijf Boeken, en begrijpt men waarom de schrijver op zulke en zulke wijze steunt op de afstammingen, op de beloften van God aan de stamvaders van 't Joodsche volk, op de vermaningen der oudvaders, op hunne begrafenis en hunne dierbare gedenkenissen in 't land van Chanaan, enz. Waren die boeken van latere tijden, waarom zou 't gedacht van Egypten en zijn bewoners zoo dikwijls wederkeeren? Waarom in de Wet Gods zoovele zinspelingen op hetgene de Israëlieten in Egypten gezien hadden? Waarom heeft de wetgever in de uitwendige teekens van den godsdienst zoovele Egyptische gedenkenissen, zoovele Egyptische gebruiken opgenomen, die hij verheven en van de afgoderij gezuiverd heeft, maar die toch hunnen Egyptischen oorsprong niet kunnen loochenen? Hier hebben de ontdekkingen der oudheidkundigen wederom de waarheid onzer heilige Boeken komen ophelderen en bevestigen.

Loquela. — (N° 10 Sporkele 1886.) Vier woorden staan in Loquela geboekt met de bediedenis van 't lat. *varus*, het fr. *bancal*: brakbeende, heugelbeende, velgebeende, heisbeende. Brakbeende gaan, is met een kot gaan. Die inkrommende beenen heeft en kalverkniede is heet in 't lat. *valgus*, in 't fr. *cagueux*. « Waarbij komt nu, toch in den schijn, dat onze vl. of neerl. tale zooverre achterstaat bij de andere beschaafde menschentalen, en dat wij voor

de woorden *valgus* en *varus* geen goed vl. of neerl. woord en hebben, terwijl de minste zakwoordenboekskes van al de andere talen er ons een, twee of nog meer weten aan te wijzen? Dat komt bij dien dat de woordenboekmakers, in iedere nieuwe uitgave, die onschatbare reuzenwerken van *Van der Schueren, Plantyn, Kiliaen, Van Hasselt* en anderen telkens op hunne wijze herzien en *verbeterd* hebben, 1° met een hoop woorden eruit te bannen die zij als verouderd aanzagen; 2° met een hoop woorden erin, en in het volk te dwingen die zij, op hunne eigene hand, uitgevonden of slavelijk vertaald hadden; 3° met hoogduitsche en andere vreemde woorden (b. v. *maatregel, verhouding*, enz.) een vlaamsch kleed aan te stroppen liever als echt vlaamsche woorden te gaan zoeken; 4° met de spraakmakende gemeente zelden of hoegenaamd nooit te rade te gaan, anders gezeid, met het loffelijk voorbeeld van *Van der Schueren, Plantyn, Kiliaen, Schuermans, De Bo, Grimm*, en anderen *niet* na te volgen.

Dat schijnt nochtans alsof het wilde beteren. « Door hun toedoen, » zegt de Gentsche hoogleeraar *Paul Fredericq*, sprekende van *Willems, Conscience* en anderen, « zijn tot ieders voldoening uit de verschillige tongvallen veel goede bruikbare woorden in de algemeene moedertaal wêer ingevoerd. « Ja toch, en voorenaan in den grooten nieuwen *Nederlandschen Woordenboek*, die, onder Dr De Vries zijn wakkere hand, in Holland aan 't uitkomen is, staan deswegens heel schoone, en hope ik, welgemeende *beloften*. » — (N° 11. Lente 1886.) *Hoest* beteekent hoop, hopper, koornhoop, en *hoest* is van denzelfden stam als hoesten, tussire. « Liggen die twee beteekenissen zoo wijd van malkaar dat ze niet tot eene en dezelfste grondbeteekenisse te brengen en zijn? 't En dunkt mij niet. Een ander woord dat *hoesten* beteekent zal 't bewijzen, te weten 't woord *hupsemen*. *Hupsemen* is nen *hupsem* geven, *hup, hum* doen, *hummen, gummen*. *Hupsem* bestaat uit *-sem* (gelijk *asem, bloesem*, enz.), en uit *hup-, hop-*, dat *hoppen, hoppelen, huppelen, hupper, hopper, hoppel*, levert. *Hoesten* = 't opsmijten, 't zij van eenen geweldigen asemstoot, 't zij van iets anders, b. v. van het hooi. Hoest (*acervus*) en hoest (tussis) zijn dus een en 't zelfste woord. » — *Verkazevaten* beteekent van *kaasvat* veranderen, en blijft in de tale getuigenisse geven van den alouden kaashandel der eerste stamvaders van het vlaamsche volk. Verkazevaten bediedt verder nog verwisselen, vermangelen. Een kaasvat wierd ook nog een *vissele*, een *wissele* geheeten en *verkazevaten*, van kaasvat veranderen, was *verwisselen*. Maar *verwisselen* (*transfiscellare*) verwarde met *verwisselen* (*commutare*) en op dezelfde wijze is *verkazevaten* ook tot den zin van vermangelen, ruilen overgegaan.

J. Claerhout.

BOEKBEOORDEELING.

De Nederlanden onder Keizer Karel (1).

(*Vervolg van blz.* 104.)

VOLGT thans de tweede gemeenplaats van den heer FREDERICQ : « de onwetenheid en de onhandigheid der Nederlandsche geestelijkheid ».

« Deze (zegt hij) gingen zoo verre dat de Keizer en de Landvoogdes moesten maatregels nemen om ze keer te gaan » (2).

En welke zijn de bewijzen van hetgeen hij hier aanhaalt? Tot onze verwondering, niettegenstaande een geschiedschrijver nooit iets mag vooruitzetten zonder het meteen met degelijke en ontegensprekelijke bewijzen te staven, geeft hij er ons niet één van (3). Gemakkelijk dan zouden wij hem kunnen toevoegen : *Quod gratis affirmatur, gratis et negatur*, en zijn zeggen stilzwijgend voorbijgaan : 't zou hem slechts met dezelfde maat meten zijn waarmede hij zelf gemeten heeft. Desniettemin laat ons toch hier nog een oogenblik, alsof het den heer P. FREDERICQ ernst was, stilblijven.

« De onwetendheid en de onhandigheid der Nederlandsche geestelijkheid, zegt hij, gingen zoo verre dat de Keizer en de

---

(1) Door Dr PAUL FREDERICQ. I. De dertig eerste jaren der 16e eeuw.

(1) *De Nederlanden onder Keizer Karel*, bl. 23.

(2) Om geheel en al rechtvaardig te zijn moeten wij nochtans opmerken dat Dr FREDERICQ om de « onhandigheid » der geestelijkheid te bewijzen zegt dat « in een schrijven van 1525, Margaretha de predikende geestelijkheid waarschuwde dat zij zich moest wachten in de sermoenen « 't gemeyn volck te scandaliseren met onbehoirlicke fabulen, redenen ende narratien ». Wij moeten er echter bijvoegen dat dezelfde waarschuwing later verschillende malen aan de protestanten gemaakt wierd en bijgevolg deze al even « onhandig » waren. Zie bij voorb. DIERCXSENS, *Antverpia Christo nascens et crescens*, boekd. IV; — Dr R. FRUIN, *Tien jaren uit den tachtigjarigen oorlog*, 1588-1598, IIe D. bl. 164; — *Antwerpsch Archievenblad*, boekd. II en III, enz.

Landvoogdes moesten maatregels nemen om ze te keer te gaan! »

Onlangs nog, ter gelegenheid van het drijhonderdjarig eeuwfeest van Luther, heeft men dezelfde beschuldiging in Duitschland in tal van geschriften voorgebracht en bijna in dezelfde woorden uitgedrukt. Het zal ons derhalve niet moeilijk vallen de beschuldiging van den leeraar der Gentsche Hoogeschool, beschuldiging die zekerlijk niets nieuws bevat en slechts eene dier veelvoudige lasteringen is, door de vijanden der Kerk tegen deze in hunnen haat opgetimmerd, te wederleggen.

Immers wat hier voor Duitschland geldt, geldt meteen ook voor de Nederlanden, daar in beide de toestand volstrekt dezelfde was.

Daarom, luister wat een geleerde Hollandsche geschiedschrijver, Pat. G. A. Meijer, op zooeven gemelde geschiedkundige logen, door den heer Fredericq in zijn laatste werk herhaald, in zijn hoog te waardeeren boek : *Johan Tetzel, aflaatprediker en Inquisiteur*, antwoordt. Na gezegd te hebben dat de Paus en de Bisschoppen in de XVe eeuw, in Duitschland alléén, niet minder dan 8, zegge acht Universiteiten stichtten, en zoodoende niet alleen den vooruitgang der wetenschappen en der schoone kunsten op het oog hadden, maar tevens nog den vooruitgang van het maatschappelijk en vooral van het godsdienstig leven, gaat hij aldus voort :

« Onder die leergierige jeugd, die aan de bronnen der wijsheid haren dorst kwam lesschen, *behoorde dan ook een groot getal tot den geestelijken stand*. Proosten, dekens, domheeren van collegiale, bisschoppelijke en aartsbisschoppelijke kerken, treffen wij de eerste tien jaren na de stichting *in grooten getale* op de registers der Bazelsche Universiteit aan ; *zelfs verreweg de meeste studenten*, die bij de opening van Freiburg's Hoogeschool zich lieten inschrijven, *waren aan den dienst der Kerk verbonden. — Aan de Kerk hadden de Hoogescholen hun ontstaan, hun wasdom te danken, aan haar vielen ook de schoonste vruchten ten deel. De talrijke seculiere en reguliere geestelijkheid ontving daar eene wetenschappelijke, godsdienstige opleiding* ».

Men ziet het, het is heel wat anders als wat de heer Fredericq, na zijne geestverwanten van Duitschland en Holland, zegt. Immers men vergete het niet, de Universiteiten der XV[e] eeuw telden honderde en honderde, ja, soms duizende en duizende leerlingen (1). Doch de getuigenis van Pater G.-A. Meijer zal misschien verdacht voorkomen? Nevens zijn zeggen sta derhalve de volgende verklaring, — verklaring die onze tegenspreker uit Gent niet zal in twijfel trekken, wijl zij uitgaat van een tijdgenoot van

(1) *Etudes historiques sur l'enseignement dans les Universités du moyen-âge*, par F. D. Doyen ; — Balmès, *El Protestantismo comparado con el Catholicismo*, boekd. III, bl. 26 en vlg.

het begin der Hervorming, die een der gestrengste rechters was die er ooit bestaan hebben der wereldsgezinde en werkelooze geestelijken, namelijk Wimpheling : « Ik ken, God weet het, (schreef deze), in de zes Diocesen van den Rhijn (waaronder een groot deel der Nederlandsche geestelijkheid stond), vele, ja ontelbare zielzorgers onder de wereldgeestelijken met rijke kennissen voor de zielzorg uitgerust en rein van zeden. Ik ken uitstekende prelaten, kanunniken en vicarissen van kathedrale en collegiale kerken, *ik zeg niet, slechts weinige, maar vele,* mannen van onbesproken gedrag, vol godsdienstzin, vol mildheid en liefde jegens de armen. » Verder spreekt hij van « zoovele zonen der aanzienlijkste burgers *met den doctorsgraad der heilige theologie versierd,* gelijk wij er door Gods genade *in vele diocezen van Duitschland,* ('t zelfde geldt meteen voor de Nederlanden), *aan het hoofd der parochie-kerken aantreffen.* Voorheen was hieraan wellicht (?) gebrek, maar heden zien wij, dank de door Gods genade bij de Duitschers uitgevonden boekdrukkunst, dagelijks *een groot getal geleerden optreden, aan wie de zielzorg zeer nuttig wordt toevertrouwd* ». En de heer Fredericq schrijft met de grootste gemoedelijkheid der wereld dat de geestelijkheid der XVI[e] eeuw zoo onwetend en zoo onhandig was! Doch er is nog meer, niet alleen de Universiteiten dienden om de wetenschappelijke opvoeding der geestelijkheid te maken, ook de kloosters droegen het hunne hiertoe bij. Niet een toch dezer was er, in geheel de Nederlanden (1), dat zijn leergestoelte niet had, waarop de bijzonderste kloosterlingen, in de studie der menschelijke en goddelijke wetenschappen vergrijsd, leeraarden, en rond welk al degene die eens met zielezorg zouden belast worden, zich moesten scharen, om zich met de noodige kennissen, die later hun ambt van hen zou vergen, te verrijken (2). Nu, zoo

(1) Hetzelfde geldt insgelijks voor de andere landen van Europa. « De abdijen van dien tijd, zegt een protestant, William Cobbett, waren als zooveel openbare scholen waarin men steeds personen vond, die zich uitsluitend en zonder de minste kosten van wege den kant der ouders, met de opvoeding der jeugd van den omtrek bezig hielden. De kloosters hadden overal bij de Universiteiten residenties. In Oxford (in Engeland ; W. Cobbett was een Engelschman,) bestonden er o. a. *in dien monnikentijd niet minder dan* drij honderd collegiën en afzonderlijke scholen, terwijl er *na ruim honderd jaar protestantsche hervorming* er nog 8, ik zeg acht en in 1824 er nog vijf overbleven ». *Histoire de la Réforme protestante en Angleterre, en Ecosse et en Irlande,* 1e Brief.

(2) Ik spreek natuurlijk slechts van de kloosters waarvan de leden priester werden, en later in den dienst der parochiekerken traden. Met de andere behoef ik mij niet bezig te houden, alhoewel de leden van deze evenmin met het gebrek dat de heer P. Fredericq de anderen ten laste legt, behebt waren. — Wat nog bewijst hoe gezwind heer D[r] Fredericq met de geschiedkundige waarheid

men in aandacht neemt, van den eenen kant, dat, voor een groot gedeelte, de platlandsche geestelijken, kloosterlingen waren, en deze zulke opvoeding in hunne kloosterhuizen ontvingen, en van den anderen kant, dat er zulk een aantal seculiere priesters aan de Universiteiten leerzaam waren, en later met den graad of van Bachelier of van Licenciaat of van Doctor in kerkelijk recht, of in wijsbegeerte of in godsgeleerdheid, soms in alle dezen te samen, in den dienst der kerken traden, mag men dan niet zeggen dat de heer Fredericq, wanneer hij zoo gezwind weg de algemeenheid der Nederlandsche geestelijkheid van onwetenheid en onhandigheid beschuldigt, de waarheid een slechten dienst bewijst, ik zeg meer, deze, op eene weinig voor hem eervolle wijze verkracht? Ik zeg : de algemeenheid der Nederlandsche katholieke geestelijkheid : want volgaarne geef ik den schrijver uit Gent toe, dat deze toestand hare keerzijde had en de oprechte christen menige reden tot treuren. Hieruit echter te besluiten tot de algemeenheid der onhandigheid en der onwetenheid der geestelijken van dit tijdvak, zonder open oog te hebben voor hetgene voorgaat, is, zooals P. G. A. Meijer onlangs nog in *Onze Wachter* zegde, « de grootste partijdigheid, de hatelijkste geschiedvervalsching » (1).

't Zelfde dient gezegd voor wat de schraapzucht der geestelijken en het verkoopen der aflaten betreft. Hoe de heer P. Fredericq dezen reeds honderde malen en op de beslissendste wijze wederlegden laster heeft kunnen herhalen, is mij, vrij uitgesproken, onmogelijk te begrijpen, tenzij misschien.... ik aanneme, iets wat ik nochtans niet durf veronderstellen, — dat hij nooit een boek

omspringt is het getal schrijvers dat de geestelijkheid op het einde der XVe en in het begin der XVIe eeuw voortbracht, tevens als het immer aangroeiend getal scholen in dezen tijd door hen bestuurd. In Antwerpen, onder andere, waar er tot in 't begin der XVIe eeuw slechts een Latijnsche school bestond, werden er in 1521, drij nieuwe bijgesticht, en in 1529 nog een vierde. Diercxsens, *Antverpia Nascens et crescens*, boekd. III, bl. 343, en boekd. IV, bl. 51. Nog slechts eenige dagen geleden schreef de heer O. A. Spitzen, in *De Katholiek*, van Leiden (afl. Februari 1886. bl. 90), het volgende : « Bijkans geen stadje van eenig belang of het mocht bogen op zijn « studium particulare », — zijn « gymnasium » zouden wij thans zeggen, — waar Latijn, redeneerkunde, zedenkunde, al het destijds tot een beschaafde opvoeding vereischte werd onderwezen. Die scholen stonden open ook voor minvermogenden, en waren dezen vreemdelingen, dan vonden zij « om Godswille » kost en inwoning, hetzij in een « arme-klerkenhuis » hetzij bij welhebbende particulieren. » Voor wat de lagere scholen betreft, zie P. G. A. Meijer's artikel in *Onze Wachter*, aflev. Juni 1884 en Dr G. W. Vermeulen's artikels in hetzelfde tijdschrift, aflev. December 1879 en Januari 1880.

(1) *Onze Wachter*, afl. Juni 1884, bl. 363-364.

van een katholieken schrijver in de hand heeft genomen. Hoe! de katholieke geestelijken op het einde der XVe en in het begin der XVIe eeuw waren schraapzuchtigen, gierigaards, verdrukkers, uitzuigers van het volk!.... Maar van wanneer dan is het, dat die schrikkelijke steeds toenemende kanker, die dagelijks nog onze hedendaagsche samenleving met de grootste onheilen bedreigt, — het Pauperisme! — dagteekent? Is het niet juist van het oogenblik af dat de Hervorming in Europa is verschenen, en deze de kloosters en kloosterlingen heeft uit- en weggejaagd dat de Hervormden, hunne geestverwanten en handlangers zich van de goederen der Kerk hebben meester gemaakt? (1) Of kent de heer P. Fredericq de klachten der Protestanten, van Luther, Melanchton en zooveel anderen niet, waaruit blijkt dat al de bronnen van liefdadigheid en armenzorg, die er onder het Pausdom bestonden, zoohaast de nieuwe leering ergens werd ingevoerd, waren uitgedroogd en dat er overal de schrikkelijkste armoede op de dorpen, en de schandigste, de hatelijkste, de onmenschelijkste schraapzucht, gierigheid en onbermhertigheid onder de bezitters der nieuwe kerk- en kloostergoederen tot stand kwam? Weet hij dan niet dat door die schrikkelijke baat- en schraapzucht der protestanten zelfs tal van deze tot het katholicisme terugkwamen, en openbaar bekenden (Wizel onder anderen in 1534) dat zoo het volk *zijne kloosterlingen van vroeger had kunnen terugkrijgen, het ze op zijnen rug zou teruggehaald hebben?* (2)

Dan nog, van waar komen de zoo talrijke hospitalen, arm-, wees- en gasthuizen, waarvan er nog heden vele bestaan en waarin de armen in dien tijd zoo rijkelijk werden voorzien van alles wat zij noodig hadden? Van waar die ontelbare lazaretten, hofjes, oude mannen- en -vrouwen- en leprozenhuizen die men bijna tot op de kleinste dorpen, soms meer dan een voor eenige honderde menschen, tegenkwam? Van waar de heilige Geest-tafelen, bureelen van weldadigheid zou men heden zeggen, die er op niet één dorp ontbraken? Dat de Gentsche Professor, die de gelegenheid heeft de oorkonden dezer stichtingen zoo talrijk in de archieven van Gent en in de archieven van het koninkrijk enz. waar hij vrijen toegang toe heeft, onder de hand te krijgen, deze eens onderzoeke, — schier aan den oorsprong van ieder dezer zal hij een priester,

(1) William Cobbett, *Histoire de la Réforme protestante.*

(2) *Wizel, Von Beten, Fasten und Almosen.* Leipzig, 1534. — Dr Dollinger, *Die Reformation,* boekd. I. — Dr J. Janssen, *Geschichte des deutschen Volkes seit dem Ausgang des Mittalters,* boekd. II en III. — Zie insgelijks *De Vlaamsche Wacht,* aflev. 9, 10, 12, 13, 14, 15 en 16, waar wij verschillende uittreksels van protestantsche schrijvers over deze stof gegeven hebben.

een geestelijke of een bisschop vinden. Althans daar zal hij zich kunnen vergewissen dat zij, die in deze gasthuizen, in deze weezenhuizen, in deze hospitalen, zich aan de zorg van den grijsaard wijdden, het arme weezekind opvoedden, den zieken, den stervenden hulp en troost verschaften, paters en nonnen waren, lieden die uit zuivere liefde tot den evenmensch het vaderlijke dak, waar zij alle genoegten, alle vermaken hadden kunnen genieten, verlaten hadden, aan geld en goed en rijkdommen vaarwel gezegd, om zich aan de verpleging der zieken en de verzorging der behoeftigen en noodlijdenden toe te wijden. Wat zeg ik? Daar zal hij zien dat er dagelijks duizenden, aan de poorten der kloosters, spijs en kleederen verschaft werden, den vreemdelingen niet zelden geld en middelen geschonken, zoo zij er geen meer hadden om hunne reis voort te zetten (1).

En van zulke lieden, durft de heer FREDERICQ schrijven dat zij schraapzuchtig waren en gierig! Waarlijk ik begin te gelooven dat onze heer welhaast zal bekennen, dat wat hij over eenige jaren in de *Revue de Belgique* nopens de waarheid in geschiedkunde uit het boek van Pater DE SMEDT overschreef, namelijk dat men deze nimmer mag verkroken, — niet altijd even gemakkelijk is uit te voeren, dan zelfs wanneer men voor doel heeft enkel de wetenschappelijke uitkomsten van voor 't grootste gedeelte, echt onpartijdige schrijvers, onder 't oog van het lezend publiek brengen?

Doch al te lang hebben wij over dezen reeds zoo dikwerf wederlegden laster uitgewijd; zien wij reeds in hoe verre de schrijver van het *Willemsfonds* waarheid spreekt waar hij van het verkoopen der aflaten gewaagt. Ronduit: na gelezen te hebben wat hij over den zoogenaamden aflatenhandel in de XVIe eeuw in 't midden brengt, moet ik verklaren dat het mijne overtuiging is dat de heer FREDERICQ nooit éenen aflaatbrief heeft gezien en dat hij hier onvoorwaardelijk de meest gewetenlooze geschiedschrijvers heeft nageschreven. Om het even, luister wat hij hierover zegt bl. 23 en 24.

Eerst verklaart hij dat het verkoopen der aflaten in de Nederlanden eene oorzaak van groote ergernis was; dan dat Karel Keizer den aflaat dien Paus Leo X had uitgeschreven, (den 11 December 1515), in België liet preeken, vervolgens dat hij deze toelating in 1518 wederom introk en eindelijk haalt hij een stuk aan uit de bekende Divisie-Kronijk van 1517, door Profess. DE HOOP-SCHEFFER uitgegeven, waarin de schrijver klaagt dat er zooveel geld uit den lande gaat en er niets weer inkomt.

(1) *The Charity of the Church a proof of her Divinity*, uit 't Italiaansch door CARD. BALLUFFI; — MGR MALOU, *La charité en Belgique;* — BALMÈS, *El Catholicismo comparado con el Protestantismo,* boekd. III. — *Dictionnaire des Bienfaits et Beautés du Christianisme,* édit. MIGNE.

En dit moet bewijzen, dat de aflaten verkocht werden! Maar niet één enkel woord van alles, wat de heer Fredericq vooruitzet, laat ons toe te veronderstellen dat er hier van een verkoop van aflaten spraak is. Karel Keizer liet in 1515 toe de aflaten van Leo te preeken, en in 1518 trok hij deze toelating weer in; dit is zoo; doch duidt dit aan dat deze (die aflaten) verkocht werden? Het stuk zelf dat Dr Fredericq met zooveel voldoening uit het werk van Dr De Hoop-Scheffer overschrijft, bewijst het dat ze van 1515 tot 1518 in de Nederlanden te koop gesteld werden?... Neen! Geen enkel woord is er in, waaruit hij dit betoog kan trekken. Alles toch wat hierin gezegd wordt is dat er naar de goesting van den chronijkschrijver wat te veel aflaten waren, dan om geld voor den oorlog tegen de Turken in te zamelen, dan om dit naar Rome te zenden, waar « die « gemeenelike lieden seer onwyslick op spreken » — juist wat onze liberalen tegenwoordig nog zeggen wanneer er van St.-Pieterspenning, de H. Kindschheid of de Voortplanting des geloofs spraak is. Dus, wanneer Professor Fredericq zegt dat de aflaten in de XVIe eeuw alhier verkocht werden, doet hij niets anders dan doodeenvoudig een oudversleten laster herhalen, laster die honderde malen wederlegd werd en dien hij zich als onpartijdige geschiedschrijver (ten minste op dien naam pocht hij!) moest onweerdig achten. — Overigens wat vinden wij in de geschiedenis der aflaten in de XVIe eeuw zelf? In de brieven der Pauzen en der aflaatpredikers, de echte oorkonden waarop deze geschiedenis moet gebouwd worden, onder andere in die van Johan Tetzel in Duitschland en Adriaan van Utrecht hier in België, vinden wij het volgende : 1° dat de Paus van Rome, gebruik makende van zijne Apostolieke macht, een algemeen Jubileum uitschrijft dat men heel de wereld door, niet alleen te Rome, zooals vroeger, maar overal, op alle plaatsen, kan verdienen; 2° dat de geloovigen om den aflaat aan dezen verbonden te verdienen, met een rouwhebbend hart vergiffenis zullen vragen over hunne zonden in het H. Sacrament der Biecht en tot de H. Tafel naderen; 3° dat zij eenige boetplegingen zullen doen, en eindelijk 4° dat zij eene aalmoes in de bus moeten storten, aalmoes die in 1500 moest strekken om de christen prinsen in hunnen strijd tegen de Turken te ondersteunen en in 1515 om Paus Leo X te helpen zijne Sint-Pieters-Kerk te Rome, den roem van heel de christene wereld, te bouwen. Wat is er hier dat naar een aflatenhandel zweemt? De aalmoes, welke men moest geven? Onmogelijk, niemand toch kan beweren dat eene vrijwillige aalmoes gegeven ter gelegenheid van een Jubileum, om den aflaat aan dit verbonden te verdienen, een aflaatkoop uitmaakt. Ten bewijze, luister : Sinds eenige jaren heeft zijne Heiligheid Paus Leo XIII reeds verschillende Jubileums vergund, omtrent in dezelfde voorwaarden als dit in de XVIe eeuw gebeurde. Alles, wat mogelijk is, heeft men in de liberale dagbladen gedaan om deze hatelijk, om deze belachelijk

te maken. Nochtans niet één is er geweest die heeft durven beweren dat er de Paus of de geestelijkheid een aflaatkoop van maakten.

Waarom niet? Het is te klaar : omdat het te zeer tegen de waarheid zou geweest zijn, en de eerste de beste hen van laster en logentaal zou beschuldigd hebben. Nu toch,zoo in de XVIe eeuw de jubileums op dezelfde manier en met dezelfde voorwaarden verleend werden, zooals tegenwoordig, en men in de XIXe eeuw niet durft staande houden, dat men voor de aalmoes die men ter gelegenheid daarvan moet geven, den aflaat, die aan deze verbonden is, « koopt », mag men dan zeggen dat men in de XVIe eeuw voor dit dien aflaat kocht? Voor wie met oprechte liefde de waarheid in de geschiedenis zoekt, is het onbetwistbaar! Zulke gevolgtrekking zou niet alleen ongeschiedkundig, maar redeloos zijn. Dus ook, er werden geen aflaten in de XVIe eeuw verkocht, en de ergernis waarvan de heer FREDERICQ spreekt, bestond *niet*. En zoo nochtans schrijft de leeraar van Gent de geschiedenis, en hij beweert onpartijdig te zijn, zijne gezegden op de wetenschappelijke werken van GACHARD, JUSTE, POULLET enz. te steunen!... Weet gij, waarop zij steunen? Op de inbeelding en dwaze naäperij des schrijvers, op anders niets!

Nog lang zouden wij op deze wijze met den heer P. FREDERICQ kunnen redekavelen, onder andere wat den invloed van Luther hier in de Nederlanden in de XVIe eeuw betreft, de verschillende uitgaven van den bijbel, de Hervorming, de godsdienstleer, de verdraagzaamheid der protestanten, de Inquisitie in de Nederlanden, de martelaren der nieuwe leer (1), het ongetiteld volksboekje

---

(1) Bij gelegenheid komen wij op dit punt weleens terug. — Intusschen zij het ons veroorloofd ook hier Dr FREDERICQ's eenzijdigheid en partijdigheid op te merken. Na zorgvuldig alles aangestipt te hebben wat Karel Keizers wetgeving onverdraagzaams inhield, spreekt hij zelfs geen woord van wat de protestanten zich op ditzelfde gebied veroorloofden. Nochtans, men weet het, de protestanten, zooals AD. BORGNET (*De Nederlanden onder Philips II*, bl. 5) zegt, deden voor de kerkelijken der XVIe eeuw onder dit opzicht niet onder; zij die er op geroepen hadden dat zij niets vergden dan vrijlijk hunnen God naar hun geweten te dienen, zooals Dr FRUIN, een protestant, slechts eenige jaren nog geleden bewees (*Tien jaren uit den tachtigjarigen oorlog* 1588-1598, boekd. II, bl. 149 en vlg.), vervolgden evenzeer en nog meer, zelfs veel meer de katholieken. B. v. om dit slechts met een tweetal gevallen te staven : In 1567, ter gelegenheid van den oproer van 3 Maart te Antwerpen, vroegen de Geuzen dat men al de « papen » uit de stad zou verjagen en niet eene kerk recht laten, daar het hun inzicht niet was, zeiden zij, eenen anderen godsdienst dan den hunnen toe te laten. (*Antwerpsch Archievenblad*, uitgegeven door P. GÉNARD, boekd. XIV, bl. 216.) In Vlaanderen vergaderden in 1578 de pro-

waarvan de heer Fredericq zoo veel ophef maakt, het werk met name *De libertate religionis christianæ*, de *Sermoenen* van Niklaas Peeters, de liederen voor en tijdens de opkomst der hervorming enz. enz. Dit echter zou ons te verre leiden en in stede van een artikel voor een tijdschrift zouden wij welhaast een geheel boekdeel hebben. Daarom laat ons, om te eindigen, ons nog slechts met één enkel punt bezig houden.

Bladzijde 118 plaatst de schrijver de volgende nota. Luister wel : het is overtreffend. Sprekende over de godsdienstbegrippen van Luther, door de Antwerpsche dichteres Anna Byns wederlegd, inzonderheid over de Predestinatieleer, zegt hij het volgende :

« De prœdestinatie of voorbeschikking is eene kerkelijke leerstelling volgens dewelke een onverzettelijk besluit van God bestaat, waardoor hij sommige menschen tot de eeuwige zaligheid (uitverkorenen) en de overigen tot de eeuwige verdoemenis (verworpelingen) zou bestemd hebben. Deze prædestinatie werd door den heiligen Augustinus als een gevolg van de erfzonde verkondigd, en later door de hervormden ter bestrijding der Roomsche Kerk in haar misbruik van aflaten, biechten, bedevaarten, enz. weder op den voorgrond gebracht als een gevolg van het beginsel dat alle heil rechtstreeks en uitsluitend van God alleen moet uitgaan ».

Hebt gij het wel verstaan, geachte lezer? De prædestinatie of voorbeschikking, volgens welke *een onverzettelijk besluit van God* sommige menschen tot de eeuwige zaligheid, *de overigen tot de eeuwige verdoemenis heeft bestemd*, is eene kerkelijke (lees : katholieke !) leerstelling, door den H. Augustinus geleeraard !... De leeraar der Universiteit van Gent duide het mij niet ten kwade : hier toch moet ik verklaren dat hij op deze plaats over eene zaak spreekt, waar hij het eerste woord niet van en kent. Immers nooit, ik herhaal het, nooit heeft er in de Roomsche Kerk eene *kerkelijke* leerstelling bestaan, die leert dat er in God een onverzettelijk besluit bestaat, volgens hetwelk hij (God), buiten de uitverko-

testanten van Eekloo, Deinze, Zomergem, Lokeren, Exaarde, Kaprijk, Ursel, Hansbeke, Temsche, Bassevelde, St-Niklaas, Waasmunster en Tielt. Het eerste punt bijna dat hier werd besloten, was, zegt de protestantsche geschiedschrijver H. Q. Janssen, (*De Kerkhervorming te Brugge*, boekd. II, bl. 209) uit te zien naar middelen « hoe men 't best de Roomsche religie overal in de omliggende dorpen zoude verhinderen, en uit name der classe, » de XVIII mannen van Gent « versoecken, dat zij willen met opene letteren alle mispapen interdiceren hare roomsche religie te exerceren. » Vgl. P. Bor, *Nederlantsche Oorloghen*, boekd. I, bl. 35, II, 976 enz.; — Kervyn de Lettenhove, *Les Huguenots et les Gueux*, passim ; — *Nederlandsch Rijksarchief*, boekd. I, bl. 41 ; enz.

renen, al de overigen tot de eeuwige verdoemenis heeft bestemd; nooit heeft dit de H. Augustinus geleerd. Integendeel, èn de Kerk èn de H. Augustinus leeren uitdrukkelijk dat God ernstig wil, dat het zijn vurigste verlangen is dat alle menschen zalig worden; dat het eene goddeloosheid is te beweren dat God van in der eeuwigheid besloten heeft dat allen, die Hij niet van in alle eeuwigheid heeft uitverkoren, zullen verloren gaan; wat meer is, dat hij aan allen de noodige gratiën en de noodige hulpmiddelen geeft om tot de zaligheid te geraken, en dat er niemand, volstrekt niemand verloren gaat tenzij door zijne eigene schuld. Ten bewijze, ziehier wat eenige godgeleerden over dit zoo gewichtig punt zeggen.

Petrus Dens, de schrijver wiens *Theologia* heden nog in onze Seminariën gevolgd wordt, geeft de volgende bepaling van de « reprobatie », de prœdestinatie ten kwade, indien ik mij alzoo uitdrukken mag, waarvan hier spraak is :

« Reprobatio definitur, zegt hij, rejectio creaturœ rationalis a fine vitœ œternœ. »

Men ziet het, het verschilt reeds al wat van hetgeen de heer Fredericq naar de hervormden door zijn « onverzettelijk besluit van God » volgens welke eenige van alle eeuwigheid tot de eeuwige verdoemenis zouden bestemd zijn, verstaat.

Dan vervolgt hij, in strijd met Calvien :

« An reprobatio facta est ex prœvisis demeritis? »

En hij antwoordt :

« De fide est contra Calvinum quod reprobatio positiva (die van welken de heer Fredericq spreekt) fit en prœvisis demeritis secundum illud Oseœ c. 13. 9. *Perditio tua* ex te *Israel*. Et 2. Pet. cap. 3. 9. *Deus nolens aliquos perire*; hinc ait S. August. lib. 3. *contra Julianum*, cap. 18: « Deus non potest quempiam sine demeritis damnare, quia justus est. »

't Zelfde leert nog Simon Braunman, in zijn *Tract. de Gratia, dissertatione VII*[e], *art. IV*, boekd. VI, bl. 418.

« Quœnam, vraagt deze zich af, quœnam est causa motiva reprobationis? »

En zijn antwoord luidt :

« *Catholici omnes inter se conveniunt* quod reprobatio positiva, qua Deus statuit pœnas œternas infligere, habeat pro causa motiva omnia peccata, sive originalia, sive actualia, sive utraque, in quibus reprobati moriuntur. »

Eindelijk luister wat Pater J. Perrone, een der geleerdste godgeleerden van onze eeuw en die vroeger professor van godgeleerdheid aan het Romeinsch college te Rome was, verklaart :

« Impium est, zegt deze, impium asserrere Deum en solo beneplacito aliquos homines positive reprobasse atque œternis suppliciis destinasse, absque prœvii peccati prœvisione. »

« Impia enim, (gaat hij voort), censeri debet sententia quœ

aperte repugnat Scripturœ, traditioni universœ ipsique sanœ rationi. Talem vero esse Calvini ac pœdestinianorum sententiam sic ostendimus : Scriptura inprimis hœc tradit : *Deus mortem non fecit, nec lœtatur in perditione vivorum,* ut Sap. I. 13.; ac ibid. XI., 25, rationem addit, sic Deum alloquens : *Diligis omnia, quœ sunt, et nihil odisti eorum quœ fecisti.* Docet prœterea Scriptura, *Deum nolle aliquos perire* (II Pet. III, 9); *nolle mortem impii, sed ut magis convertatur et vivat* (Ezech, XVIII, 23); ergo a fortiori Deus neminem reprobat ac pœnis œternis destinat absque prœvisione peccati. Tertio denique Scriptura nullam unquam aliam causam assignat tum irœ et indignationis Dei, tum œternœ damnationis, prœter peccatum. Apostolus enim ait (Rom. II, 8 et 9) : « Iis, qui sunt ex contentione, et non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio. Tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum » : et Christus (Matth. XXV, 41) : « Discedite à me maledicti in ignem œternum, qui paratus est diabolo, et angelis ejus. Esurivi enim et non dedistis mihi manducare » ; ergo ex verbis Christi unica ratio, cur in istos reprobos damnationis feratur sententia, est neglectus bonorum operum, ad quæ ipsi tenebantur.

Patres unanimi consensu reprobationis causam, non in voluntatem Dei, sed in hominum peccata prœvisa rejiciunt : nos unum laudamus AUGUSTINUM, qui lib. III *contra Julianum scribit :* « Bonus est Deus, justus est Deus, potest aliquos sine bonis operibus aut meritis liberare, quia bonus est ; *non potest quemquam sine malis operibus damnare, quia justus est* » (1).

« Ratio demum theologia multiplex est. Ac 1. quidem petitur ex voluntate Dei salvandi omnes, et omnes ad œternam felicitatem perducendi, quantum in ipso est, si homines illud vitio ac malitia sua non impedirent, prout superius ostendimus. Petitur 2. ex divina misericordia et justitia, quœ sunt universœ viœ Domini ; ex neutrius enim vi potuit Deus hominem sempiterno exitio devovere absque ipsius culpa : non ex misericordia, ut patet; non ex justitia quœ pœnam non discernit nisi ex culpa. 3. Demum petitur ex ejus agendi ratione in tempore. Deus neminem in tempore damnat, nisi aliqua prœcesserit culpa; ergo neque ab œterno ad pœnam quempiam prœdestinavit, nisi supposita culpa.

« Quod autem Deus neminem prœdestinaverit ad peccatum,

(1) Vergelijk PETAVIUS, *De Deo,* cap. II, III en IV ; — BECANUS, *Manuale Controvers,* lib. III, cap. 3, 9. I; — TOURNELY, *De Deo,* quœst. XXIII, art. 2, concl. V.

(2) J. PERRONE, S. J., *Prœlectiones Theologicœ,* in-4°, éd. J. P. MIGNE. *Tract. de Deo,* Part. IV, cap. III, de reprobatione, boekd. I, bl. 474.

ideoque non sit auctor peccati, et homo libero polleat arbitrio, etiam supposito peccato originali, id a nobis suo loco ostendetur » (2).

Is het klaar, duidelijk, onbetwistbaar genoeg? Onwrikbaar blijkt uit hetgene voorgaat, niet alleen dat de katholieken en de H. Augustinus *niet* leeren wat de heer FREDERICQ hen hier betreffende zijne zoogenaamde voorbeschikking toeschrijft; maar dat zij deze leering goddeloos schelden, in strijd met de heilige schriften, met de overlevering, met de rede, en bijgevolg ook met het Christen Geloof. Derhalve wat moeten wij zeggen van een schrijver, die alzoo over de gewichtigste punten, zonder dat hij zich zelfs eens gewaardigd heeft een katholiek werk open te slagen, uitlaat? Welk vertrouwen kunnen wij hem nog schenken? Welk gezag kan zijne « geleerdheid » en « rechtzinnigheid » hebben? Verdient hij den vereerenden naam van geschiedschrijver?

Ik zal mijn gedacht niet uitspreken. Enkel zeg ik dat graaf DE MAISTRE in dit geval zou gezegd hebben : zóo geschiedenis schrijven is « tegen de geschiedenis samenzweren »; en de heer P. J. BLOCK, des heeren FREDERICQ's collega van de Hoogeschool te Leiden, (gelijk hij zulks onlangs nog, ten onrechte, tegenover KERVYN DE LETTENHOVE's opstel in de *Revue Générale, — Marnix de St. Aldegonde et la capitulation d'Anvers* — in den *Nederlandschen Spectator* deed) : « zulke geschiedenis is een hatelijk pamphlet dat den schrijver ervan zeker geene eer aandoet, » dat hem schandvlekt!

Tot hiertoe beschouwden wij het boekje van den Gentschen schrijver onder louter historisch opzicht; maar moest men 't ook eens, onder betrek van taal en stijl, van den keper bezien, 't zou voorwaar niet minder te beknibbelen zijn. Men mag, zonder vrees van de minste tegenspraak, zeggen, dat het een ellendig schrift is, waarin de vervaardiger blijk geeft van even weinig letterkundige bekwaamheid en geringe taalkennis als van historische geleerdheid. Men stuit er, onder andere, op feilen, die een leerling uit de lagere school niet zoude begaan : de Fransche koning zel*ve* (in plaats van *zelf*) bl. 13; — den 24 Februarij 1530, zijnde de*n* dertigste*n* verjaardag (bl. 19); — op Witten Donderdag... zijnde de*n* 28 Maart (bl. 31) enz. enz.

Zijn, volgens de Nederlandsche spraakleer, de bijwoorden niet onveranderlijk? Op bl. 6 vindt men : plotselings, en de schrijver, anderszins volbloed « Nederlander », stelt zijne schrijfwijze boven die van de bewerkers des Algemeenen Woordenboeks : *op nieuw*, in plaats van opnieuw enz.

Er is wel geen Vlaamsche schrijver in onzen tijd zóo arm aan woorden als de heer P. FREDERICQ : hij heeft er juist zooveel als een ongeletterd mensch, en weet daarbij geenen volzin

behoorlijk te ronden, leesbaar te maken. Ergens lezen wij : « De inquisitie wist wel wat zij deed als zij niet alleen de Neder-« landsche ketters » enz. : — acht eensylbige woordjes bijeen ! — Bovendien, kent de schrijver wel de beteekenis der woorden ? Op bladzijde 136 staat er : « Ook zag men dadelijk den Paus « bij den Keizer aandringen om de kettersche boeken bij *middel* « *van het vuur* uit de Nederlanden *te roeien*. »

Een *vuur*, dat *roeit*, is dat niet geheel nieuw, niet waarlijk « Hooggeleerd » ? Of is dit misschien nieuw Nederlandsch ?

De heer Fredericq stelt Henegou*wen* (bl. 9) ; wij meenen nochtans dat er maar éen gewest, éen gouw aan de Hene bestaat en men uit dien hoofde -gouw of -gouwe schrijven moet.

Van de schrijf*kunst* des hoogleeraars heeft men somwijlen heerlijke staaltjes. Zie hier éen uit de menigte :

« Margaretha van Oostenr*ij*k was daar w*ei*nig over gevl*ei*d, « want die *ei*sch was geen bew*ij*s van hare populari*teit*. » (bl. 8). — Recht harmonieus, niet waar, Lezer ?

Zijne woordenarmoede straalt door op elke bladzijde. Zoo vindt men :

« Zonder *van* zijne Fransche bezittingen *van* Bourgondie, « Salius, enz. te spreken. Later moest hij *van* Maximiliaan talrijke « Oostenrijksche gewesten erven, en *van* zijnen anderen grootvader « Ferdinand *van* Aragon, » enz.

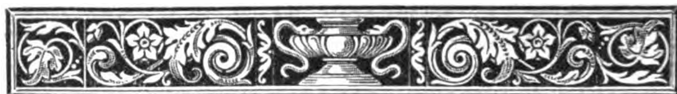
Dat is nog weinig bij andere plaatsen uit het boekje van den heer Fredericq. Bewonder liever het volgende uittreksel, dat gij vinden kunt op bl. 51-52 :

« Bij *zijn*en terugkeer in de Nederlanden hervatte hij *zijn* « Evangelisch prediken, legde in 1514 *zijn* priesterlijk gewaad « af, trad in 't huwelijk en voorzag door handenarbeid als bak-« kersknecht — van waar *zijn* bijnaam *de Bakker* — in de « behoeften van *zijn* gezin. In Mei 1825 werd hij te Woerden, « *zijn* geboorteplaats, met *zijne* echtgenoote 's nachts uit *zijn* huis « gehaald.... »

Soortgelijke aanhalingen zijn meer te doen ; zij geven ons een bitter klein gedacht van de letterkunst (!) des Gentschen hoogleeraars, die nochtans de verwaandheid heeft, op congressen, in weekbladen en in brochuren op te treden niet alleen als professor van historie — wij hebben zijne geleerdheid zoo even gewikt en gewogen ! — maar ook als leeraar van letterkunde.... Zoo men niet in staat is iets beter voort te brengen dan 't boekje, waarmede het *Willemsfonds* zijne inschrijvers komt te « verrijken », men keere liever naar de school terug om te leeren schrijven en te leeren denken — niet om, onder den dekmantel van wetenschap, anderen de les te geven.

P. J. Goetschalckx.

Grobbendonk. (*Wordt vervolgd.*)

WERKEN

TER AANKONDIGING

AAN « HET BELFORT » GEZONDEN. (1)

Eenige wenken voor het onderwijs van de Vlaamsche en de Fransche taal in de gestichten van middelbaren graad, door AM. JOOS, professor in de Normaalschool van Sint-Niklaas, bd. in 12. — Gent, S. LELIAERT, A. SIFFER & Ce, Uitgevers fr. 0,75

De strijd om het bestaan, door Pater VAN TRICHT, S. J., vertaald door G. DE CORTE, bd. klein in 12 met 96 bladz. id. » 0,50

Onze vogelen, gevolgd door Onze huisdieren, door Pater VAN TRICHT, S. J., vertaald door D. BAETSLÉ, bd. klein in 12 met 150 bladz. id. » 0,50

Onze insecten, id. id. id. id. » 0,50

Maria, Voorbeeld van den Christen, godvruchtige lezingen met voorbeelden voor elken dag der maand Mei, door B. VAN LOO, bestierder der Zusters van Liefde te Melsele, bd. klein in 12 met 220 bladz. id. » 0,75

Bambo de afrikaansche Negerkoning of de zwarte Maria, bd. in 8° met 164 bladz., id. » 1,00

De drankduivel of de gevolgen der onmatigheid, bd. in 8° met 182 bladz., id. » 1,00

Ons Heer Jezus-Christus en het heilig land, belangwekkende bijzonderheden rakende het leven en lijden van onzen goddelijken Zaligmaker, gepaard met de beschrijving der heilige plaatsen naar het fransch van Kanunnik DUBOIS, door A. VAN LOO, bd. groot in 8° met 360 bladz.

---

(1) Al deze werken zijn bij de Uitgevers dezes te bekomen. — In afwachting dat de bespreking er van verschijnt, worden deze waarvan 2 exemplaren gezonden zijn, reeds aangekondigd.

compacte druk en 4 platen, ingenaaid en geïllustreerde omslag, id. » 2,00
Id. id. gebonden in linnen stempelblad » 3,00
Id. id. id. id. prachtband met gulden snee » 4,00
Eeredienst en toonkunst, rede gehouden voor de St. Gregorius-Vereeniging te Antwerpen, door M. J. A. Lans, leeraar aan het Seminarie van Hageveld. — Antwerpen, Van Os-De Wolf, Uitgever » 1,00
Zangmethode voor de scholen volgens het cijferstelsel Galin-Paris-Chevé, door G. Bols, opzichter der katholieke scholen van Brabant, bd. klein in 12 met 96 bladz. — Van Os-De Wolf, Uitgever te Antwerpen » 1,00
Lijstertje, liederverzameling in cijfermuziek door G. Bols en Fr. Willems, schoolopzieners, bd. klein in-12 met 42 bladz. — Van Os-De Wolf, Uitgever, Antwerpen » 0,25
Mina Lievens, verhaal in twaalf tafereelen, door Léonard Buyst, bd. in engelsch 18 met 136 bladz. — De Hou, Uitgever, Kogelstraat, 11, Brussel » 1,50
Tante Clara, tooneelspel in 3 bedrijven en een voorspel, door Vrouw Anna Slimbroeck-De Peuter, bd. in 8° met 84 bladz. — Roeselare, De Seyn, Uitgever » 1,50
Algemeen Nederlandsch rijmwoordenboek, bewerkt door J. A. Van Droogenbroeck, bd. in 12 met 378 bladz. Mechelen, E. Van Velsem, Uitgever » 2,25
Eigenaardige Conferentiën voor Congregatiën en andere geestelijke vergaderingen ontworpen, door C. H. T. Jamar, priester, tweede reeks, bd. in 8° met 304 bladz. — Gent, A. Van Der Schelden, Uitgever » 3,00
De tandentrekker, kluchtlied, woorden en muziek van René Vermandere. — Antwerpen, L. Janssens, Uitgever » 1,00
Och Mietje-Lief, id. id. id. » 1,00
De worstelstrijd der Transvalen, door Lion Cachet, bd. klein in 4° met 582 bladz., platen en eene kaart, in linnen band. — Amsterdam, Höveleer, Uitgever » 12,00
Blozende kriekske, drij novellen, door J. Teirlinck, bd. in 12 met 121 bladz. — Roeselare, De Seyn, Uitgever » 1,00
Œuvres de Xavier de Maistre, vol. gr. in 8° avec 384 pages. — Bruges, Imprimerie St. Augustin » 4,00
Quelques mots sur l'éducation de la femme, par J. Michaëlis, avocat à Arlon, brochure de 34 pages in 8°. — S. Leliaert, A. Siffer & Ce, éditeurs à Gand » 0,50
Les origines de la civilisation moderne, par Kürth, professeur à l'Université de Liège, 2 vol. gr. in 8° avec 390 pages chacun. — Louvain, Ch. Peeters, éditeur » 12,00
La Charité en action prise sur le fait et présentée à l'imi-

tation de tous, par un ami du pauvre et de celui qui souffre, volume in 12 avec 372 pages. — Librairie St. Paul à Bruxelles » 3,00

Nouveau dictionnaire national ou dictionnaire universel de la langue française, répertoire encyclopédique des lettres, de l'histoire, de la géographie, des sciences, des arts et de l'industrie, par BESCHERELLE aîné, 2 volumes illustrés avec 4000 pages ou 16000 colonnes de petit texte, et qui représenteront la matière de plus de 400 volumes in 8°. — L'ouvrage paraît en 180 livraisons à raison de 50 cent. chacune. — Paris, GARNIER Frères, éditeurs (*sous presse*)

Guide pratique pour les élections, par EDM. DE BOCK, juge de paix à Lokeren et ancien conseiller provincial, ouvrage d'environ 300 pages in 8°, impression serrée. — Gand, S. LELIAERT, A. SIFFER & Ce, éditeurs. L'ouvrage coûtera 3 francs (*sous presse*)

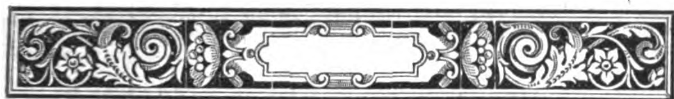
Schatten uit de volkstaal, 2de deel, 760 gepaarde woorden verzameld door A. Joos, professor aan de Normaalschool te St.-Niklaas, id. (*onder pers*)

Spraakkunst en volkstaal, nieuwe herziene en merkelijk vermeerderde uitgaaf door den zelfden, id. (*onder pers*)

De Spreekwoorden, id. id. (*onder pers*)

Woordenboek van Bargoensch (Dieventaal), door J. TEIRLINCK. — Roeselare, DE SEYN, Uitgever (*onder pers*)

EENE MIDDELEEUWSCHE STAD.

'T IS van uit het hooge Noorden, van de boorden der Melar, dichtbij het strand der Oostzee, dat ik aan *'t Belfort* mijnen besten wensch toestuur. 't Is van verre en wel gemeend, en juist daarom verhoop ik dat mijne zwakke bijdrage zal welkom zijn.

Skandinavië met zijne barre granietrotsen, zijne eindelooze wouden, zijne uitgestrekte meeren, zijne beeren en wolven is geene vreemde streek voor Vlaanderen.

Denemark, Zweden, Noorwegen behouden heden nog diepe sporen van de Vlamingen, die daar van in de XIe eeuw gewoond en gehandeld hebben, en de geschiedenis van ons vaderland herinnert ons op menige bladzijde in welke betrekkingen het Vlaamsche volk met den noordschen stam geweest is.

De H. Kanutus, koning van Denemark, was gehuwd met Adelheid, dochter van Robert de Vries, en Karel de Goede, graaf van Vlaanderen, was hun zoon.

Magnus II, koning van Zweden, bijgenaamd de Vleier, was getrouwd met de dochter van Jan I, graaf van Namen, zoon van Gwijde van Dampierre.

't Was toen de grootheidstijd van Vlaanderen en wij vinden de Vlaamsche kooplieden in Wisbij, de groote en machtige Hanzestad op het eiland Gotland, in 't midden der Oostzee. Daar bezaten de Vlamingen

hunne eigene halle, gilde en kerk; de laatste overblijfsels der kerk zijn er nog te zien.

Op gelijken voet waren zij gevestigd in de Noorweegsche stad Bergen.

Eens zat er eene Vlaamsche prinsesse op den troon der drij vereenigde rijken : Denemark — Zweden — Noorwegen; 't was Izabella van Oostenrijk, zuster van keizer Karel V en echtgenoote van Kristiern II. Deze vorstin heeft zelfs op het eiland Amager, bij Kopenhagen, eene Vlaamsche volksplanting gesticht, die 't koninklijk hof voorzien zou van zuivel en groensels op Vlaamsche wijze. Koning Kristiern, een voortvarend en bedorven mensch, deed zoowel dat zijn eigen oom hem de kroon van het hoofd rukte; hij mocht in ballingschap gaan zwerven en nam zijne toevlucht naar Vlaanderen, waar hij gedurende acht jaren verbleef, met zijne vrouw en kinderen, te Lier, in welke stad men heden nog het huis, dat hij bewoonde, het hof van Denemark noemt. Izabella stierf in haar vaderland, te Zwijnaarde bij Gent, nog geen vijfentwintig jaar oud, en ligt begraven in de St.-Pieterskerk der gezegde stad. Kristiern deed naderhand veel geweld om zijne rijken weder te winnen, rustte eene vloot van dertig schepen uit, bemand met 8000 soldaten. 't Gelukte hem in den beginne, maar hij liet zich verschalken van zijnen oom, die in zijne plaats regeerde, en werd van hem in de gevangenis geworpen, waar hij 27 jaar lang in mocht zuchten.

Onder al de merkweerdigheden, die hier in 't noorden de aandacht verdienen, neemt de stad Wisbij de eerste plaats in, en zij is het zien weerd. Het tijdstip harer opkomst is onbekend, doch men meent dat hare eerste grondvesten gelegd werden in de jaren 800.

Gedurende de 10e, 11e, 12e, 13e en 14e eeuw was zij de voornaamste handelstad in Noord-Europa; in 1240 werd zij lid gemaakt van het Hanzeverbond door de Duitsche steden om handel en schipvaart te beschermen tegen geweld en zeerooverij. De voornaamste steden langs de Oost- en Noordzee en dieper Duitschland in

waren leden der Hanze. Gedurende dit tijdvak was Wisbij verre en wijd vermaard voor hare rijkdommen en pracht. Daar waren in en bij de stad drie kloosters met hunne kerken, elf parochiekerken, van welke er vier toebehoorden aan de kooplieden van verschillende natiën; tevens was er een H.-Geesthuis of hospitaal met twee kapellen, Dit gesticht was een toevluchtsoord voor zieken en noodlijdenden.

Al die kloosters, kerken en gestichten waren rijk aan giften en fondatiën.

Van die menigvuldige prachtige tempels is er maar één bewaard gebleven, die tegenwoordig dient voor Luthersche domkerk, maar voortijds toegewijd was aan O. L. V. Deze kerk werd door de Duitsche kooplieden opgericht ten jare 1225; zij is 173 voet lang en 75 voet breed; in 1744 werd zij gedeeltelijk door eenen brand verwoest : het afgebrande gedeelte werd weder opgebouwd, maar de torens en het vernieuwd gedeelte staan in strijd met den oorspronkelijken bouwtrant, en zoo levert nu dit voormalig juweel van middeleeuwsche kunst een smakeloos geheel als staaltje van protestantschen kunstzin.

Ten einde een gedacht te geven over de wanschapenheden, door 't protestantismus voortgebracht, mogen wij des tempels binnenste beschouwen. In deze kerk stond een prachtig altaar, welks marmeren tafel 6 1/2 voet breed en 10 1/2 voet lang en uit een enkelen steen geslepen was; daarop prijkte een kunstrijk tabernakel; dit tabernakel werd natuurlijk door de hervormers als een nutteloos ding verkocht en vervangen door eenen smakeloozen groep, in zandsteen gekapt, verbeeldende Adam en Eva onder den boom der kennis van goed en kwaad. Dit werd later ook weggenomen en door nog iets dommer vervangen; men stelde een berg op, omringd van stralen, wolken en engels; aan den voet van den berg lag het Lam met de triomfbanier, en bachten en rond den berg werd er een bosch geschilderd op planken. Later werd dit bosch ook weggenomen en de berg meê; thans is de altaar-

tafel tegen den muur geschoven; men heeft er een kruis opgezet en 't Lam aan den voet van het kruis en de groote kransen van boven op, waardoor men de middelste der drij altaarvensters gedoken heeft; van deze drij vensters, verbeeldende de H. Drijvuldigheid, zijn er thans maar twee meer zichtbaar.

De kerk is geplaveid met grafsteenen, waarvan een groot getal der jaren 1200, 1300, 1400 en 1500, schoon versierd met merkweerdige inschriften en beelden, herinnerende ons Gotlandsche, Duitsche, Vlaamsche, Deensche en andere uitlandsche mannen en familiën.

Onder eenen der torens, langs den zuidoostkant, zijn er vele merkweerdigheden bewaard, onder andere een beeld der H. Gertruidis, uit wit marmer gebeiteld en naar alle waarschijnlijkheid voortkomstig uit de Vlaamsche kerk, die aan de H. Gertruidis toegewijd was. Op de kerkzolders liggen en staan er eene menigte duurbaarheden van oude beeldhouw- en schilderkunst, tafereelen en beelden die voortijds deze kerk versierden, zooals een groot Christusbeeld, O. L. V. met het kind Jezus, St Joris te peerd en menig ander schoon sieraad, daar nu voor altijd in den vergetelhoek opgesloten.

In zijn geheel is het binnenschip der kerk van een schoon en innemend karakter. Het gewelf rust op 8 pilaren in twee reken; het licht dringt door 14 vensters; eenige zijn smal en rondbogig en van den tijd, dat de kerk gebouwd wierd, maar het grootste getal zijn verbreed geworden en in spitsboog gemaakt met pijlers in 't midden, die van boven roos en klaverdblad steunen. Langs den oostkant is de groote choor met hoogaltaar en twee zijaltaren. De hooge choor is vier trappen hooger dan het overige van den choor, en deze, alsook de zijaltaren, zijn drij trappen hooger dan het overige der kerk. Zes portalen geven ingang tot den tempel. Langs den zuidkant zijn er twee in oorspronkelijken rondboogstijl gebouwd; een dezer portalen is gemaakt met vergezicht en heeft een puntig gevelveld; het ander portaal, dat meer naar den westkant

is, geeft toegang tot de zuidkapel, welker deur in spitsboogstijl gemaakt is met vergezicht en rijk versierd met figuren en loofwerk, met een puntig veld, waar Christus afgebeeld staat, opstijgende uit het graf; op de kantlijsten van 't gevelveld zijn zeven schoone torekens. Op den voorkant der kapel staan vier moerpilaren, waarvan er twee rijk versierd met hangende kapellekens voor de beelden van Heiligen, overschaduwd met baldakijns en rustende op 4 fijne pilaarkens. Over alle moerpilaren waren er waterlijsten gemaakt, versierd met allerlei zonderlinge figuren : van deze lijsten zijn er slechts twee bewaard gebleven; de eene stelt voor een grijnzenden man, die op eene stake klimt; de andere verbeeldt den duivel met hoorens op het hoofd en eene keten om den hals; op den zolder der kapel ligt er eene derde lijst, voorstellende Samsoen, die den leeuwenmuil opentrekt.

Deze tempel was omringd door eenen muur met vier poorten; over vijf en twintig jaar werd deze muur afgebroken en slechts twee poorten zijn behouden, waarvan de eene, langs de noordzijde, zeer oud is, en merkweerdig met zitplaatsen en met een puntig, verheven dak met trapgevels.

Vóor de plundering van Wisbij in 1361 door koning Waldemar van Denemark was de kerk in bezit van eene menigte kostbaarheden in goud en zilver, zooals beelden der apostels, reliquiekassen, kelken, ciboriën, remontransiën, en indien de kronijk waarheid zegt, was daar zelfs een beeld van zuiver goud ter grootte van een vijfjarig kind.

De kerk der H. Geertruid, toebehoorende aan de Vlaamsche kooplieden, is bijna teenemaal vernield; de binnenlengte was 63 voet en de breedte 23 voet; langs den oostkant maakte de hooge choor eenen uitsprong in halfcirkel. Al den westkant staat het portaal, waar het beeld der H. Gertruidis uitgebeiteld is, dragende op de linke hand eene kleine kerk ten aandenken van haren iever voor kerken en kloosters.

Tien andere kerken zijn even puinhoopen, maar prachtig en indrukwekkend, met vervallene torens, hooge gevels en stevige muren, die zich majestatisch verheffen boven de omringende gebouwen, en de schoone maar strenge vormen hunner vensters en portalen van ver in de Oostzee de reizigers aanlokken en boeien; veil- en wijngaardranken slingeren hunne lange, magere twijgen en hun welig groen langs die bemoschte muren, — welke de regen, sneeuw en wind gedurende drij honderd jaar nog niet heeft kunnen zuiver wasschen van den bitter, die er zich aankleefde toen in 1525 de Zübeekers er het vuur aan staken en te zamen met geheel het noordelijk gedeelte der stad, met hospitalen, huizen en kloosters door eenen schrikkelijken brand verwoestten.

In haar geheel geeft de bouwvallige stad reeds van ver in zee eenen tooverachtigen aanblik, afgeboord zooals zij is door den machtigen stadsmuur met drij groote versterkte hoofdpoorten en eene menigte sterke torens. Treedt men er binnen en doorloopt men hare lange, smalle, slingerende straten, beschouwt men die middeleeuwsche burgerhuizen, waarvan het grootste getal meer dan vijfhonderd jaar oud zijn, en voorzien van zuilengangen, gewelfde doorstegen, dikke muren en hooge trapgevels, dan schijnt men in een ander tijdstip der geschiedenis te zijn teruggekeerd; men is in afwachting dat die oude burgers aldra gaan uit hunne huizen komen, en men de middeleeuwsche huizen, kaproenen en kolders gaat ontmoeten. Die doodsche, verlatene stad is inderdaad als een hoekje van de middeleeuwen, die hier in het hooge noorden vergeten is blijven liggen. Nu en dan heeft men wel wat houten huizen, wat nieuwerwetsche gebouwen tusschenin gelascht, doch men zou zeggen slechts in 't voorbijgaan, zonder gedacht van daar aan dat plekje iets te willen veranderen en als in afwachting dat de voormalige bewoners aldra zouden wederkeeren.

Thans is de bevolking van Wisbij circa zes duizend

inwoners, maar ten tijde harer grootheid rekende zij 12,000 burgers, die 't recht hadden de wapens te dragen; daarbij moet men nog de ambachtslieden en boeren voegen, die buiten den stadsmuur woonden.

Trotsch op hare rijkdommen en hare macht onttrok zij zich aan de Zweedsche kroon en verklaarde zich onafhankelijk. Toen legde zij de grondslagen van het zeerecht, dat naderhand tot voorbeeld heeft gediend aan menige andere natie. Dit wetboek kan elken Vlaming verstaan, en draagt voor titel : « *Waterrecht, dat de koopliede und de schippers gemaket hebben to Wisby.* »

De taal der Gotlanders draagt even diepe sporen van omgang met de Vlamingen en heeft eene menigte woorden en spreekwijzen behouden, die aan de Vlaamsche taal eigen zijn en die aan de Gotlandsche spraak eene eigenaardigheid bijzetten, krachtens welke de Zweden moeilijk hunne Gotlandsche medeburgers kunnen verstaan.

De trotsche Hanzestad had in den loop der tijden vele wederwaardigheden te verduren; de Wisburgers waanden hunne stad oninnemelijk en te oordeelen naar den grooten muur, die geheel de stad omringde en heden nog het grootste gedeelte derzelve omsluit, moest Wisbij inderdaad een geducht bolwerk zijn. Heden nog heeft de stadsmuur eene lengte van 11,200 voet, en met zijne talrijke torens en buitengewoon sterke hoofdpoorten, in de middeleeuwen voorzien van valbruggen, schietbanken, kanteelen en gaanderijen, en daarbuiten, rond de stad, paalwerken, loopgraven, dijken en wallen, moest dit in tijden, wanneer het grof geschut nog niet in voege was, inderdaad eene geduchte sterkte geweest zijn, door de gewone wapenmacht moeielijk te overweldigen.

De fiere Wisburgers betrouwden er te zeer op, want tot verscheidene reizen toe door den koning van Zweden verwittigd dat een groot gevaar de stad bedreigde en zij bijgevolg hunne wapenen en oorlogstuig in goeden staat zouden houden, tegen koning Waldemar van Denemark, die eenen aanslag beraamde, lachten er de

vermetele burgers mede; zij betrouwden op het machtig Hanzeverbond, waarvan Wisbij deelmaakte, en tevens op hun aanzien en hunne sterke vestingen.

Maar wat gebeurt er?

Zonder de minste reden, zonder oorlogsverklaring komt koning Waldemar van Denemark met eene talrijke vloot; zet zijn leger aan wal in 't zuidelijk gedeelte van het eiland en trekt op naar Wisbij.

't Is waar, in allerhaast wapenen zich de boeren, maar zij verliezen het spel in twee veldslagen.

Spoedig hadden de burgers van Wisbij hunne gelederen vergaderd en trokken zij de Denen te gemoet.

Niet ver van de stad kwam het tot een treffen, 't was den dijssendag na St-Jacobs, op 't einde van Juli. Eilaas! zij werden verslagen en lieten 1800 dooden op het veld. Het slagveld draagt heden nog den naam van *Kruisweide*, naar het steenen kruis, dat er ter nagedachtenis der gesneuvelden is opgericht en voor opschrift draagt : « *Anno Domini M.CCC.LXI feria tertia post Jacobi ante portas Wisby in manibus Danorum ceciderunt Gutenter, hic sepulti, orate pro eis* ». — Dit beteekent in 't Vlaamsch : « 't Jaar 1361, Dijssendag na St-Jacobsdag, vielen, voor de poorten van Wisbij, de Gothen in de handen der Denen; hier liggen zij begraven : bidt voor hen. »

De stad opende hare poorten, maar de overwinnaar, ten teeken dat hij ze met het geweld der wapenen veroverd had, liet een groot stuk van den ringmuur neêrbreken en trok door die bres Wisbij in. Toen viel men aan 't plunderen en verwoesten dat het eene deernisse was. De overwinnaar volde drij schepen met den buit, liet aan de ongelukkige stad al hare rechten en vrijheden, maar verklaarde haar afhankelijk van de Deensche kroon en vertrok.

Het was een harde slag voor de stad en voor het gansche eiland, waar de vorige bloei nooit meer wederkwam, zooals de oude jaarboeken melden; van dan af begon het geplunderde Wisbij neêr te zinken van de

hooge plaats, die het tusschen Europas groote steden genoten had. Deze onrechtveerdige struikrooverstrek haalde den Deenschen koning eene menigte vijanden op den hals; de koning van Zweden, de vorsten van Sleswig, Mecklenburg en zeven en zeventig Hanzesteden zonden den snooden Waldemar hunne oorlogsverklaring, maar de slimme kerel wist door geweld en list het verbond zijner vijanden te breken.

Omtrent 30 jaar later overviel eene andere plaag het ongelukkig Wisbij. 't Was toen oorlog in Zweden tusschen Albrecht van Mecklenburg en Margareta van Denemark. Albrecht had zich den haat der Zweden op den hals getrokken en zijne onderzaten hadden Margareta de Zweedsche kroon aangeboden.

Maar Albrecht hield stand met zijne Duitsche troepen in Stockholm en werd er belegerd. Toen rezen in Duitschland de bloedverwanten van Albrecht op, en onder voorwendsel van Albrecht levensmiddelen te brengen, rustten zij schepen uit, die op plunder- en rooftochten uitgingen. Zij vielen in Gotland en bemachtigden Wisbij, waar zij schandelijk huis hielden. Daar hadden zij een goed winterkwartier en zeilden uit met de vroege lente. De stad onderging nu onberekenbare verliezen en ontelbare ongelukken; de oude handelskantooren verhuisden naar elders, en Wisbij ging met rasse schreden haren geheelen ondergang te gemoet.

Doch de schade, die deze roovers aan de zeevaart veroorzaakten, alsmede hunne wreede, ja, onmenschelijke plundertochten langs de kusten der Oostzee, noodzaakten eindelijk koningin Margareta en de Hanzesteden tot eenen tocht naar Gotland. Lang en vruchteloos geweld werd er aan den dag gelegd om de schuimers te doen verhuizen, toen eindelijk de grootmeester der Duitsche ridderorderde in Pruisen, Koenraad van Jungingen, in 't jaar 1398 eene sterke vloot naar Gotland zond uit hoofde van 't nadeel, dat de zeeroovers den handel in Dantzig aandeden, welke stad aan de ridderorde toebehoorde.

Het begin viel goed uit; de roovers werden deels neêrgesabeld, deels verjaagd; maar nieuwe benden stegen op, en 't was maar voort te vechten. De verovering van het eiland gaf aan den grootmeester der orde veel bekommernissen en onkosten. Om er een einde aan te stellen, maakte hij eene overeenkomst met Albrecht van Mecklenburg die, na gevangen geweest te zijn, weder op vrije voeten geraakt was en nog altijd naar de Zweedsche krone dong. Albrecht nam 9000 rosenabel ten leen en verzaakte aan alle aanspraak op het eiland Gotland; maar Albrecht moest daarentegen eene schuldbekentenis teekenen van 20,000 rosenabel, als schadeloosstelling voor de oorlogskosten der ridderorde.

Doch toen kwam Margareta voor den dag, die nu op den troon zat der drij rijken, en zij eischte het eiland voor hare rekening zonder schadevergoeding als Deensche provincie, met geweld van wapenen veroverd ten jare 1361. 't Was er dus nogmaals op. Ditmaal moest de Duitsche ridderorde krijgvoeren met Denemark en Wisbij werd belegerd door Deensche troepen. Eindelijk in 1408 werd er vrede gemaakt en de grootmeester stond Gotland af voor de som van 9000 rosenabel, met uitdrukkelijk voorbehoud dat de Gotlanders al hunne rechten, vrijheden en keuren zouden behouden.

De Duitsche ridderorde had gedurende haar tienjarig beheer op het eiland er zich zeer bemind gemaakt, en ten bewijze van dien toonden de Gotlanders zich ontevreden over het verdrag, zij zonden brieven naar den grootmeester, vol ieverige en ootmoedige beden om voor altijd te mogen onder het rechtveerdig bestuur der ridderorde blijven. De grootmeester antwoordde bij brieve dat hij de Gotlanders nooit zoude hebben verlaten, hadden er hem de omstandigheden niet toe gedwongen; maar dat hij alles gedaan had om hunne oude vrijheden en rechten te bewaren; ten slotte dankte hij de inwoners omdat zij zich altijd ten opzichte der ridderorde hadden gedragen als een volk vol eer en trouw.

Thans begint een lang tijdvak van zeeschuimerij, van twisten en oorlogen, en dit vanwege hooveerdige en hebgierige mannen, die zich te Wisbij neêrslaan om van daar hunne kaperschepen uit te zenden. Wij gaan dat treurig tijdvak voorbij en komen tot den dag, waar de oude Hanzestad den genadeslag krijgt.

Kristiern II zat thans op den troon der drie rijken, en was getrouwd met Izabella van Oostenrijk, zuster van keizer Karel V. De Zweden noemen hem tyran, doch in Denemark integendeel wordt hij geprezen als een volksvriend en als beschermer van den gemeenen man. Hij zond naar Wisbij den dapperen admiraal Severin Norrby als bevelhebber over het slot van Wisbij en over geheel het eiland.

Kristiern verloor de drie kronen, die hij gedragen had, en moest vluchten, Hij vertrok naar Vlaanderen; Norrby alleen bleef hem getrouw en behield Gotland voor zijnen meester; hij rustte eene kapervloot uit en in de Oostzee was er geen vaartuig zeker voor zijne schuimers. Hij had er een bijzonder behagen in om de Lübecksche schepen te plunderen, alsmede die der andere Hanzesteden, en hij was gewoon te zeggen dat het hem plezier en deugd deed van somtijds in hun kraamgoed te mogen snuffelen en aan hunne zakjes te rieken. Als hij ze uitgeplunderd had, liet hij ze varen met beleefd verzoek van aldra weêr te keeren.

Gustaaf I, van Zweden, op aandringen der Lübeckers, zond in 1524 eene vloot naar Gotland, maar de bevelhebber verried zijnen post. Intusschen deed Norrby maar altijd voort en hitste in 't zuiden van Zweden, dat toen aan Denemark toebehoorde, eenen oproer op tegen diens nieuwen koning, die er nochtans in gelukte de orde te herstellen.

De Lübeckers kwamen eindelijk zelven naar Wisbij, vernielden het noordelijk gedeelte der stad en staken er niet min dan elf kerken in brand, alsmede al de kloosters en hospitalen, waarvan heden nog grootendeels de puinhoopen bestaan.

Deze barbaarsche verwoesting is slechts toe te schrijven aan het fanatismus der protestantsche Lübeckers, die toen uit haat voor al wat Roomsch of katholiek was de oude Hanzestad tot puin en gruis keerden, waar zij zelven onlangs nog het oppergezag deelden en de helft van de plaatsen in den stedelijken raad bekleedden.

Daarop belegerden de Lübeckers het slot Wisburg.

De stoute Norrby zag eindelijk het geluk hem den rug keeren en leverde bij verdrag stad en slot aan koning Frederik van Denemark. Norby had nog menig lotgeval vooraleer hij 't opgaf voor zijnen koning te strijden, doch ten slotte trad hij in dienst van keizer Karel en streed met heldenmoed in de Nederlanden en in Italië; daar eindelijk sneuvelde de koene ridder, door eenen kogel getroffen, bij het beleg van Florencië, waar hij op 't kerkhof van een klooster begraven ligt. Hij was kloek en onverschrokken, een ware zeeheld. Manhaftig was hij in 't gevecht en buitengewoon vernuftig in de onderhandeling.

Zijne zeeschuimerijen waren zeker niet te prijzen, maar lagen in den aard van dien tijd; in staatszaken, zeggen de protestantsche schrijvers, was hij niet te betrouwen. Doch er was één man, die op hem betrouwen mocht, en voor wien hij alles opofferde, voor wien hij rusteloos, onophoudend streed en vocht : dat was Kristiern, zijnen koning, die gevallen, arm en verlaten in droevig ballingschap rondzwierf; en zulke onwankelbare getrouwheid, zulke standvastige gehechtheid aan zijnen ongelukkigen vorst werpt eene verzoenenden sluier over de gebreken van dezen koenen en inderdaad grooten man, die weerdig was eene betere zaak te dienen.

Intusschen, de gevechten, de plunderingen, de onzekerheid, de aanhoudende oorlogen hadden voor Gotland en Wisbij de rampzaligste gevolgen gehad. Het land was doodarm, neêrgetrapt, uitgeplunderd en ten gronde verwoest. De handel was naar elders verhuisd en de Hanzestad bezaaid met puinhoopen; de havens stonden ledig, de huizen onbewoond, en van het voor-

malig groote Wisbij was thans Wisbij geene schaduw meer.

Met recht mocht vijf jaren later de gouvernante der Nederlanden, keizer Karels zuster Maria, op het vernietigde Wisbij wijzen als een treurig betoog der ijdelheid van alle aardsche grootheid, wanneer zij in 1530 in eenen omzendbrief verklaarde : « *Wisbij was voortijds de grootste handelstad in de Oostzee, en nu liggen hare tempels in gruis! Dit is Gods wil, die ons daarmede leeren wil dat er hier op aarde niets bestaat, waarop wij met zekerheid kunnen ons betrouwen stellen.* »

Stockholm, den 28 *December* 1885.

V. VAN DE KERCKHOVEN.

OUD EN NIEUW

OP HET

GEBIED DER SCHOONE LETTEREN.

I.

IK las onlangs in een maandschrift een beknopt overzicht van al de brieven en akten door Z. H. Leo XIII, ten behoeve van Kerk en Staat, van geestelijken en leeken, in het licht gegeven. Ik bewonderde het schrander doorzicht, het beleid, van den Vader der Christenheid, die den vinger op zoo menige sociale woord legde, en er de gepaste heelmiddelen voor had aangeduid. De Geestelijkheid vooral voorzag hij van al wat ze in haren werkkring noodig heeft. Ten einde de Godgeleerdheid in al haren bloei te behouden, en, zoo mogelijk, nog hooger te doen stijgen, hervormde hij het onderwijs der wijsbegeerte, schreef hij gepaste regelen voor tot de beoefening der geschiedenis; en nu was de letterkunde aan de beurt. De H. Kerk moest ook de æsthetische vermogens van den mensch onder hare beschermende leiding nemen, en zoo ontstond de Breve *Plane quidem* van 20n Mei 1885. Deze vormt, met de twee reeds gemelde Breven, als eene trilogie over de menschelijke kundigheden, en wijst er de verhouding van aan tot de bovennatuurlijke en kerkelijke wetenschappen.

Deze belangrijke Breve komt juist op tijd. Bij de vele ongegronde en valsche denkbeelden wegens de

letterkunde, voornamelijk in betrekking met de geestelijkheid, was het noodig dat een hooger en alles afdoende gezag de waarde bepaalde van een vak der menschelijke kundigheden wat, wel is waar, een oorzaak kan worden van veel kwaad, maar toch ook eene rijke bron is van oneindig veel goed.

En vooreerst, zegt de H. Vader, « bij de hedendaagsche verstandelijke beweging; terwijl er een zoo brandende dorst naar kennis heerscht, zou de Geestelijkheid zich niet van hare bedieningen en plichten, met die waardigheid en het van haar vereischte nut kunnen kwijten, indien ze die geestesgaven, door de menigte zoo gretig gezocht, zelve verwaarloosde. »

De Geestelijkheid, zoo gaat Z. H. voort, moet ook dit sieraad niet missen. « Zeer groot is de roem die van de schoone letteren komt. Die dezen bezitten, schatten hem hoog; die er van verstoken zijn, missen bij de menschen hunne voornaamste aanbeveling. »

De Paus haalt de verordening aan van Keizer Juliaan *den Afvallige*, die den Christenen streng verbood zich op de *vrije kunsten*, op dicht- en redekunde toe te leggen, ten einde hen bij het volk in minachting te brengen, en hun de middelen te benemen den ingang tot het hart en den geest van den mensch te vinden.

Hierom beveelt dan ook Z. H. aan de Geestelijkheid de vaderlandsche letterkunde naarstig te beoefenen, en met alle vlijt de meesterstukken der oudheid, van Rome en Griekenland, te bestudeeren, omdat men daar, zegt hij, de volmaakste voorbeelden aantreft van het schoone en verhevene.

Ik ben er verre, zeer verre van af, de kunst om de kunst te huldigen; dat is de leus van de zoogenoemde « natuurmenschen » die thans door hunne ongezonde lettervruchten den franschen zangberg verpesten.

De pauselijke Breve *Plane quidem* heeft eene geheel tegenovergestelde strekking.

Al wat van God komt moet tot den Gever weder-

keeren. Ook het genie en het kunstvermogen moeten Hem verheerlijken, en den mensch, en de maatschappij, door geest, hart en zinnen, tot de eenige bron van het goede en schoone leiden.

Indien, naar de uitspraak der Wijsheid, de Schepper zijne schoonheid vertoont in de werken zijner handen (1), zoo kan ook de geniale mensch het ware schoon in zijne kunstgewrochten doen doorstralen, en aldus de schoonheid van den Schepper aan anderen doen beschouwen.

En dat is geene hersenschim; dat staat uitdrukkelijk in Gods Woord aangeteekend.

De mensch miskent zoo vaak de vermogens die hem eigen zijn, en juist die het meest tot zijn geluk en tot het welzijn zijner medemenschen kunnen bijdragen. Hij is rijk en waant zich arm. Als een gierigaard verbergt, begraaft hij zijne schatten. Hoort hij bij geval eens in de kerk prediken dat de mensch naar Gods beeld en gelijkenis geschapen is, dan neemt hij die waarheid wel voor echte munt aan, maar hij doorgrondt ze niet, past ze niet toe; men zou zelfs kunnen zeggen dat hij schroomt daarover natedenken.

Wellicht zou het hem machtig bevreemden, als ik eens voor zijn oog de schatten onthulde die in dat woord besloten liggen.

Ja, de mensch is Gods evenbeeld, en leeft en werkt naar zijne gelijkenis. Hij heeft zelfs in zijn wezen eene afschaduwing van het scheppingsvermogen. Hij plant zich zelven voort, en vormt andere wezens naar zijn beeld, doch vooral naar het beeld van den Schepper. Hierbij echter bepaalt zich niet zijn vermogen. Ook zijn geest, ja, vooral zijn geest, is vruchtbaar. Door de kracht zijner verbeelding, en het daarin stroomend licht van verstand en geheugen, kan hij voortbrengen wat hem lust, zich nieuwe werelden voortooveren, aan de zinnen nieuwe, ongekende genoegens geven; en als

(1) *Sap.* XIII, 3, 5.

hij met de warmte van een rein gevoel op dit alles het liefelijk waas van het echte schoone uitspreidt, dan is, als het ware, zijn zedelijke invloed onwederstaanbaar.

En de schoonheid? Ja, die is de weerglans, de afspiegeling, van Gods volmaaktheden op de voortbrengselen der schepping; zij is datgene, wat in een hoogere mate Gods beeld en gelijkenis draagt. Het eigenlijke wezen van het schoone laat zich derhalve onmogelijk bepalen. Het smaakgevoel geniet het; doch het verstand begrijpt het niet. Geen wonder. Ware de grondige kennis van het schoone in de Schepping mogelijk, dan zou die het resultaat zijn van eene geëvenredigde vergelijking; deze echter ligt buiten ons bereik, naardien wij den tweeden term onzer vergelijking, God namelijk en zijne eigenschappen, niet genoegzaam kennen. Dan eerst, wanneer wij de bron van alle schoonheid in al hare glorie zullen aanschouwen, zal een enkele blik voldoende wezen om al de heerlijkheden te bevatten, die ons hier beneden zoo menigwerf zullen verrukt hebben.

Uit het onmiddellijk voorafgaande laat zich thans ook lichtelijk opmaken waarin eigenlijk het ideaal van den kunstenaar bestaat.

Het ideaal is een blik op de scheppende gedachte van God in hare volmaaktste uitdrukking; een schemer van dien rijken glans die eenmaal de ziel vervulde; eene flauwe herinnering aan hetgeen wij waren vóór den val; een gevoel van wat wij konden en moesten zijn, en wat wij nog eenmaal, in zaliger oord, worden kunnen.

Die zulke idealen bezit en met verrukking de scheppingen aanstaart die zijn brein bevolken, waarom zou hij dat alles ook niet aan anderen mededeelen, en zijne schatten openbaar maken?

Met beitel, of met penseel en verwen, stelt de kunstenaar wonderen daar, die niet alleen den vreemden aanschouwer, maar hem zelven verbazen, omdat hij in zijne gewrochten iets vindt wat van hem niet komt — de goddelijke geestdrift, het ideaal.

Waarom golft, in den plechtigen bedestond, die statige muziek in hemelsche toonen, onder de grootsche, ernstige tempelbogen? Is dat om u in uw gebed te stooren? Volstrekt niet; maar veeleer om uw gemoed hooger te stemmen. Die harmonie is van hemelschen oorsprong en toch niet vreemd aan de aarde; hare bemiddeling brengt u, in dat uur van plechtige aandacht, in verbinding met de kooren des Hemels (1).

En gij, die als het ware den Schepper en zijne Voorzienigheid op zijde treedt, uwe verbeelding schept een menschenbeeld, het ideaal van een huisgezin. Gij stelt ze voor het publiek ten toon, geeft hun karakter, inborst, deugden en ondeugden; volgt hen in een doolhof van lotgevallen waarvan gij zelf den draad houdt, en bestemt het begin, midden en einde van hunnen levensloop. Wat doet gij dan toch eigenlijk? Is dat nu verdichting? — Ja, en neen; — ja, omdat die persoon, die familie nimmer bestaan hebben, of, hebben ze bestaan, niet in de opgegeven omstandigheden. — Neen, omdat al die tafereelen, voor onzen nieuwsgierigen, gretigen blik opgehangen, aan de bloote werkelijkheid van het dagelijksch leven ontleend zijn. Het is de oude en altoos nieuwe strijd van goed en kwaad, van deugd en ondeugd, van menschelijke plannen en Gods Voorzienigheid, dien gij mij schildert. En heeft God u een buitengewoon talent en een goed hart gegeven, dan legt gij in die tafereelen zooveel schoons, zooveel poëzij en welsprekendheid, een zoo warm gemoed, dat gij mij heel en al medesleept. Gij doet mij beurtelings lachen en schreien; gij verbaast en ontstelt mij; gij doet mij het bloed van toorn in mijne aderen koken, of wel van schrik stollen, van angst jagen. Gij brengt mijne belangstelling voor den protagonist tot eene hoogte alsof zijne geschiedenis de mijne ware. Ik strijd, ik lijd, ik leef en sterf met hem.

(1) Zal het noodig zijn te bemerken dat ik hier de echte kerkmuziek bedoel?

Zijt gij braaf; wonen godsdienst en deugd in uw hart, dan beschikt gij over uwe helden gelijk de Voorzienigheid dit doet over den mensch in het werkelijk leven. Gij doet de deugd zegepralen; en als gij, voor het oogenblik aan het misdrijf de straffeloosheid vergunt of zelfs de overwinning leent, dan leert gij mij dat innig te betreuren. Dan kroont gij de deugd als eene martelares, al mijne deelneming waardig; en dat doet mij dan des te meer de zegepralende ondeugd verfoeien.

Ook geeft gij mij, op eene praktische wijze, de belangrijkste levenslessen. Ik leer in uwe boeiende verhalen de onderscheiden karakters kennen en naar den eisch beoordeelen; gij waarschuwt mij door voorbeelden, ontleedt voor mij de harten, doet er mij het geheim raderwerk van kennen, en toont mij de menigvuldige en veelsoortige drijfveeren der menschelijke daden. Gij schildert mij de hartstochten zonder er al te verleidende kleuren aan te verkwisten, overtuigd dat vooral de teedere hartstochten aanstekend zijn, en terwijl zij in uw eigen gemoed en in uwen stijl heftig opbruisen, een misschien onbluschbaren gloed in de harten uwer lezers ontsteken.

In één woord: gij verschaft mij eene ondervinding die ik slechts na verloop van jaren, door een gestadig verkeer met de wereld, en misschien niet dan ten koste van mijne zielrust, zou kunnen opdoen.

Ziedaar dan de roeping van de verdichting op het gebied der beeldende kunsten en der schoone letteren — de verheerlijking van God, de verheffing en de veredeling van ons zedelijk karakter.

Zeg niet, bid ik u, dat ook de Geschiedenis die roeping heeft, en derhalve de verdichting in den vorm van roman, drama en poëzij gemakkelijk kan gemist worden. Ongetwijfeld is de Geschiedenis eene treffende hymne ter eere van Gods Voorzienigheid; ook leeren wij daar het menschom kennen in zijne sociale beteekenis en in verband met de goddelijke plannen. Maar wat ons het meest aantrekt en boeit; wat het best geschikt

is om ziel en hart te vormen door het levendig aanschouwen van den strijd in een andere ziel en in een ander hart, dat is het subjectieve in een verhaal. Die tafereelen van het innerlijk leven van een mensch, van eene familie; die *tableaux de genre*, die gemoedelijke *binnenhuisjes*, zoo leerzaam, zoo aantrekkelijk, zoo bemoedigend, die geeft ons de Geschiedenis niet, die kan ze ons niet geven; en deedt ze het, wij zouden gewis nooit naar verdichting omzien.

Wel is waar ontmoeten wij die verbinding van waarheid en fictie bij eenige geschiedschrijvers der oudheid; Thucydides en Xenophon bij de Grieken; Livius bij de Romeinen, zochten de karakters en meeningen hunner persoonaadjes en de drijfveren hunner daden, door verdichte redevoeringen en gesprekken te doen kennen, terwijl daarenboven de weelderige beschrijvingen van Livius een vrij en los penseel verraden; doch waar is het ook, dat gemelde schrijvers aan historisch gezag missen, wat zij aan æsthetische waarde hebben gewonnen.

De verhevene zending der verdichting als middel om den smaak voor het goede en schoone te verbreiden en te zuiveren, is ons, naar ik hoop, genoegzaam gebleken. En dit niettegenstaande valt bij wijlen op de vruchten van het heerlijkst genie zoowel als op de misselijke produkten van ellendige broddelaars, het onbarmhartige anathema van welmeenende maar kortzichtige zedeprekers. Inzonderheid wordt al wat roman heet met bitterheid verworpen en veroordeeld. — Waartoe al die verdichting? Wat hebben verstand en hart aan die verzinsels die niets om het lijf hebben? — Op dit laatste denk ik reeds een voldoend antwoord gegeven te hebben. En wat de eerste vraag betreft : de verdichting in kunst en letteren komt een der meest elementaire behoeften der menschelijke natuur te gemoet. Zonder verdichting zult gij uwe kinderen weinig of niets leeren. Het volk, dat groot kind, krijgt, in den vorm van verdichting, noodige en nuttige kennissen;

wat immers zijn parabelen, gelijkenissen, fabelen, anders dan verdichting? Heeft de Godmensch zelf, tijdens zijn verblijf op aarde, zich niet gewaardigd bij zijn onderwijs den vorm der verdichting te gebruiken?

Ik heb meermalen bij mij zelven gedacht hoe het toch komt, dat, in christenlanden, zooveel over duivelen en zoo weinig over engelen gesproken wordt, als of deze niet ten minste zoo veel vermochten in het goed als de eersten in het kwaad. — Nu, ja, dat weet iedereen, maar men denkt er niet aan. Die zich het luidruchtigst laat hooren, zooals het kwaad, trekt de meeste aandacht; het goede is uit zijn aard zedig en stil.

Iets dergelijks heeft plaats op het gebied der letterkunde. Iedereen heeft het zijne te zeggen over de heillooze uitwerkselen van romans en tooneelspelen op de publieke zeden; weinigen zijn er die een verstandigen blik werpen op het goede wat dergelijke vruchten van geest en hart, door een natuurlijke terugwerking, aan den geest en het hart van anderen kunnen aanbrengen. Praktisch bekennen wij het wel, doch het wordt zelden beleden.

Het zal wel niet noodig zijn het bewijs te leveren dat het tooneel doorgaans gevaarlijk, thans geheel bedorven en verwilderd is. En dit niettegenstaande blijft het tooneel bestendig in eere in meest al de katholieke opvoedingsgestichten. Waarom? — Wel, omdat het gezond verstand door de ondervinding geschraagd ons bewijst, dat het tooneel, naar gelang het wordt aangewend, oneindig veel nut kan stichten. Is dit het geval met het tooneel, waarom zou het anders zijn met de overige vakken der schoone letteren? Heb ik dan geen recht te beweren dat het hoogst onbillijk is, zonder onderscheid te maken, een blaam op de geheele bellettristiek te werpen en er den staf over te breken?

Doch, waartoe al dat redeneeren! Daar is een feit wat men niet kan loochenen; wat zich met eene onverbiddelijke koppigheid in het maatschappelijk leven

indringt en er niet uit wil, namelijk : het volk wil lezen, en het wil romans lezen; en, zeg wat gij wilt, het zal immer lezen, en over het algemeen — liefst verdichting. Wilt gij dan niet dat het volk slechte romans leze, geef het dan goede; moedig de talenten aan om op dien weg aan de echte volksbeschaving te werken, maar slinger ze niet, door eene ontijdige en onrechtvaardige bedilling, van het rechte pad af, op den gemakkelijken weg der verleiding en der helsche litteratuur.

Wacht u wel van de christelijke pennevruchten der zoogenoemde, of kwalijk genoemde, lichte litteratuur enkel als hulpmiddelen tegen een onvermijdelijk kwaad te beschouwen. Ik meen genoegzaam bewezen te hebben dat de schoone letteren wezenlijk eene bron van beschaving zijn; middelen, niet slechts om ons van de ondeugd af te houden, maar ook en bepaaldelijk, om in ons den rechten zin voor godsdienst en vaderlandsliefde aan te kweeken, en ons tot de edelste daden op te voeren. Zoo begrepen het, in onze dagen, twee der schitterendste lichten aan den hemel der katholieke kerk, de kardinalen Wiseman en Newman.

Onberekenbaar is het nut wat deze twee geniale mannen door hunne meesterstukken, *Fabiola* en *Callista*, bij het lezend publiek gesticht hebben.

Nu moet ik toch, om der waarheid gestand te doen, gul belijden dat de tot hiertoe door mij bestreden vooroordeelen niet geheel zonder grond, en derhalve eenigszins verschoonbaar zijn. Maar dan verlaten wij het terrein der principepen en begeven ons op het gebied der feiten. In een volgend artikel zal ik het blad eens omkeeren ten einde het veelvuldig en schreeuwend misbruik van de talenten en de schoone letteren te bespreken en te wraken.

F. SERVATIUS DIRKS, O. S. F.

DE NEERINGEN.

(Vervolg.)

—

II.

De neeringen hebben geenszins aan de arbeidende klassen eene onstoorbare vrede gegeven. Sommige verdedigers der neeringen droomen dat, indien deze inrichtingen wederom tot stand kwamen, eene algemeene rust overal zoude heerschen. In dezen droom ligt er eene groote miskenning der menschelijke natuur. *Waar menschen zijn, daar zijn miseriën*, zegt het spreekwoord. Die gewone, dagelijksche oneenigheden, welke het menschelijk leven, het botsen der tijdelijke belangen, de persoonlijke wedijvering bijbrengen, zijn onuitroeibaar. Althans is het zeker dat de neeringen, verre zij van daar! alle ongeschillen in het verleden niet onmogelijk gemaakt hebben.

Te Colmar bestond er eene gilde van bakkersknechten. Op de processie van H. Sacramentsdag, had men verzuimd aan die gilde den rang te geven die haar toekwam. Zonder verder haperen, verplichtte de gilde al hare aanhangers hun werk te staken, en allen in eenen nacht verlieten de stad. Men kan denken welk rumoer die werkstaking en die vlucht te weeg brachten. De Wet der stad gaf aanstonds bevel aan al de bakkersbazen, te werken slag om slinger, en zoo veel brood als mogelijk ter markt te brengen. Iemand

zal misschien zeggen : waarom geene andere bakkersknechten gehuurd? Ja maar, al de gilden van de streek waren overeengekomen, dat geen een bakkersknecht naar Colmar mocht gaan werken. Er wierden stappen aangewend om den twist te bemiddelen; doch zonder goeden uitslag. Het geschil sleepte *tien jaren* lang aan. Of de bakkersbazen het lastig hadden! Het geding ging in al de beroepen, tot voor het *Kammergericht*, 's keizers vierschaar. Het vonnis was, dat de gilde der bakkersknechten moest haren rang op de processie terugkrijgen; maar, dat zij moest het werk hernemen in de bakkerijen van Colmar, en aan de stad eene boet betalen van honderd en zeventig gulden, omdat hare aanhangers de stad « bij nachte » dat is, zoude men in Vlaanderen zeggen, met de lanteern aan den dijssel, verlaten hadden.

Halfwege de vijftiende eeuw was het bliksmeden in grooten bloei te Nüremberg. In 1475, het leven duurder geworden zijnde, wilden de bazen, om deze reden, den kost hunner knechten wat verslechten. Dezen trokken al te zamen de stad uit, gingen zich vestigen naar Wunsiedel en Dinkelsbuhl, en beletten, door het toedoen hunner gilde, met de andere gilden der streek verbonden, alle bliksmidsknechten te Nüremberg dienst te aanveerden. Geheel het ambacht ging te niete.

Te Wezel ging het nog erger : in 1503 in de weke vóór Sinxen, staakten de kleermakersknechten hun werk, omdat zij, naar hun gedacht, te slecht gespezen en betaald waren. Het kwam zoo ver dat bazen en knechten malkander in het hair vlogen. Het magistraat kwam ertusschen, en velde een scheidsrechterlijk vonnis, waarin gezeid was, dat de kleermakersknechten onstuimige menschen, en dat zij verzocht waren betere manieren te hebben. Van hunnen kant, zoo luidde het vonnis, hadden de bazen ook ongelijk : zij hadden moeten drie maal daags te eten geven aan hunne werklieden, dezen niet overlasten met werk, en voornamelijk niet doen arbeiden op Zon- en feestdagen.

De leerjongens hebben het recht, zoo bescheidde het magistraat, te weigeren den Zondag door werken te onteeren, zonder daarom bij het hair te mogen getrokken worden of vuistslagen te krijgen.

Geheel dikwijls ontstonden er ongeschillen en zelfs werkstakingen, om reden van te mageren kost, te kleine daghuur, of andere redens van den zelfden aard. Zulke ongeschillen bestaan nu, zij bestonden eertijds, en zullen altijd bestaan, zoolang als alle menschen niet zullen veranderen in engelen.

Evenwel hoorde men de werklieden nooit roepen : Aan ons de eigendom! aan ons de werktuigen! aan ons het kapitaal! Nog min hoorde men hen roepen : aan ons het landbestuur en wee den overwonneling! De ongeschillen drongen op verre naar zoo diep niet; zij gingen niet stuiten tot op de grondlagen der maatschappij, dreigende geheel het kundig gebouw van het gezelschappelijk leven, in spaanders te doen vliegen! In één woord, de neeringen hebben geene onstoorbare rust gesticht, maar zij hebben de maatschappelijke vrede bevestigd en verzekerd. De tijd der neeringen kende twistmakers en ruziezoekers; hij kende geene socialisten.

Niemand betwist het nut der neeringen, voor den tijd waarin zij bestonden, opzichtens de tijdelijke belangen der neeringsbroeders. Zij hebben aan de arbeidende bevolkingen eenen welstand gegeven waarvan wij ons nauwelijks een gedacht kunnen vormen. Wij zijn gewoon den bloei en den welstand onzer eeuw te bezingen, alsof de Fransche omwenteling de vrijheid en den voorspoed nu eerst hadde ter wereld gebracht! Wij vergeten dat wij hier, te lande, drie eeuwen lang met den oorlog geplaagd werden, en dat die gedurige oorlog in ons land alles uitgeplunderd en verwoest heeft. Indien wij drie eeuwen achteruit gaan, tot vóór de godsdienstoorlogen door de protestanten verwekt, zoo vinden wij eenen tijd die, wel is waar, niet en kan wedijveren met den onzen onder opzicht van stoomtuigen, sneldraden, spreekdraden en andere uitvindingen, maar wel onder opzicht van

welstand, voorspoed en weelde. De stoffelijke weelde was eerder te groot dan te klein, is 't dat wij de weelde overbodig heeten als zij aanleiding geeft tot zedebederf (1). Het ware te lang hierover verder uit te weiden. Het beeld dat Janssen maakt van den stoffelijken welstand van Duitschland, namelijk onder de neeringdrijvende burgerij en de enkele handwerkers, is inderdaad ontzettend. Het was nagenoeg het zelfde voor onze streken. De schippersbazen aan den Rhijn klagen bij den markgraaf van Baden, dat hunne knechten niet te vreden zijn met eene daghuur van eenen gulden (driemaal meer dan nu), « met eene soep, een goed groensel met vleesch genoeg, « kaas en brood » over tafel. Voor onze streek, zie SCHOTEL, Volksboeken en Sprookjes, waarin hij eenige uittreksels geeft van 't « Schaapherders Calengier » een der oudste volksalmanakken. Daar staat onder anderen het « Regiment » of de levenswijze der schaapherders uiteengedaan, hetgeen ons een gedacht geeft van de weelde der tijden en van de spijzen die den burger, en den werkman tot voedsel dienden (2). Onder opzicht van tijdelijken welstand, woning, kost, kleederen, in één woord huiselijken voorspoed, hebben de neeringen aan hunne zending geenszins te kort gebleven.

De neeringen waren ongetwijfeld de beste scholen, voor de verbetering en de bevordering van het ambacht. De werken, voortgebracht door de neeringen, zijn inderdaad wonderbaar. Wij wijzen niet alleen op die menigte prachtige gebouwen waarvan het gedacht opgevat werd door neeringbroeders en door neeringbroeders uitgevoerd, niet alleen in steden, maar tot in kleine dorpen; wij beroepen ons niet alleenelijk op die kunstwerken

(1) Zie onder andere DE POTTER's : « *Geschiedenis van den Belgischen Boerenstand,* » bekroond door de Academie van Belgie.

(2) Deze laatste regels zijn genomen uit « Een gastmaal, gehouden te Leuven in 1488, geschetst door studenten der Hoogeschool. » Mochten die ieverige jongelingen, schuilende onder den naam van Dr Constantius Buter, ons een geheel beeld der beschaving in de vijftiende eeuw voor onze streken afmalen.

welke de neeringen in onze kerken en paleizen gelaten hebben, voorzooveel zij niet vernietigd werden door de plunderingen der geuzen; maar op de eenvoudige tuigen van het dagelijksch leven, stoelen, tafels, meubels, sloten en menige andere dingen van dagelijksch gebruik, die alle den stempel der kunst dragen. Wij mogen zeggen dat ten tijde der neeringen menig burgers- of zelfs werkmanshuis meer ware kunstwerken bevatte dan hedendaags vele rijkeliênspaleizen. De bewaking waarmede de neering al de voortbrengselen harer medebroeders overzag vooraleer zij ter markt kwamen, belette ongetwijfeld « de magen te plaffonneeren » en de schoeisels met papierenzolen te beleggen. Om kort te zijn, het schijnt ons klaar en duidelijk dat de neeringen,' onder opzicht van tijdelijk belang, eenen grooten dienst bewezen hebben, niet alleen aan hunne deelgenoten, maar aan gansch de samenleving.

Eindelijk was de neering, onder zedelijk opzicht eene allerbeste inrichting. Wij spreken hier niet van de geestelijke broederschap. Het is klaar dat de neering het godsdienstig gevoel onderhoudende, voor hare medebroeders als een tweede tempel was. Doch laten wij dien kant der kwestie varen.

De arbeider, burger of werkman, geneert zich niet in eenen staat waar hij, zoo men wilt, eene goede daghuur wint, maar niet medetelt in het openbaar leven. De vreugd, het eergevoel zijn, benevens den godsdienst, de zedelijke dampkring der ziel. Hoe wel men het lichaam voedere en spijze, toch vraagt de ziel ook haar deel, en dit deel wilt zij vinden niet alleen in den tempel, maar ook nog in het openbaar leven. De neering voldeed die gezonde geneigdheid van het arbeidershert. Zij had hare feesten waar het huisgezin der neeringbroeders, vrouw en kinderen, toegelaten was. Niet alleen waakte de neeringkas tegen tijden van ziekte, of andere beproeving, aldus eene ware onafhankelijkheid haren aanhangers bezorgende; maar de werkman gevoelde dat hij iets was. In de vergaderingen der neering had hij

zijn sprekens; in het gildehof was hij t' huis; zelfs in den gemeenteraad was hij vertegenwoordigd door iemand die hem in de neering genegen was; hij voelde dat het openbaar leven iets was waar hij eene plaats bekleedde, en niet iets dat boven hem hing te slingeren; waarover hij zich niet had te bekommeren; waarvan eindelijk weinig anders gevoelbaars en tastelijks te verwachten was dan nieuwe lasten.

Naar ons bescheiden oordeel, was het neeringswezen eene grootsche inrichting, die met hare vruchten getoond heeft, dat zij opperbest paste op de tijden van haar bestaan.

Wij hebben, tot hiertoe, alleenelijk de voordeelen aangehaald. Menige lezer zal misschien meenen dat hij hier te doen heeft met eenen *utopist*. Doch hij gelieve eenige oogenblikken geduld te hebben. Wij hebben voor alsnu de neeringen goedgekeurd als maatschappelijke instelling, die door hare uitwerksels deugdelijk bewezen wordt voor de tijden welke zij beleefde. Hare nadeelen zijn wij geenszins onwetende : te goeder uur zullen wij ze wel weten te penne te brengen.

III.

Laat ons, als besluitsel uit de bovenstaande daadzaken, de voordeelen opsommen welke de middeleeuwen, ten minste in hunnen bloeitijd, aan de neeringen verschuldigd waren : 1° De sociale of maatschappelijke vrede, en de bevrijding van socialism; 2° Eene gezonde opbeuring en ontvoogding van den arbeiderstand; 3° Welstand voor allen en beschranking der ongelijkheid onder deelnemers in den zelfden voortbrengenden arbeid; 4° Volmaaktheid in de voortbrengselen der neering; 5° Bewaking van het werk, ten voordeele van het gemeen nut, om te zorgen dat de voortbrengselen deugdelijk waren en der neering weerdig.

Men zoude verre buiten ons gedacht gaan, dichtte men ons de meening aan, dat zoohaast eene neering

tot stand kwam, die vijf groote voordeelen aanstonds en onafscheidelijk volgden. Neen; hier, gelijk in alle menschelijke zaken, gelijk in het toepassen van alle wetten, kwam men allerhande, ja duizendvoudige toestanden tegen. Doch, dit vijfdubbele voordeel was en bleef het mikpunt van alle neeringen, zoolang zij gezond waren, en getrouw aan den geest hunner inrichting. Nog meer, dit mikpunt hebben de neringen in ruime maat getroffen. Dit toont ons de onvervalschte geschiedenis. Men is wel overeengekomen, dat in de middeleeuwen alles slecht was : doch ik twijfel of al de lezers van het Belfort van dit gedacht zijn. Zouden die vijf voordeelen misplaatst zijn in onze tijden?

Het socialism heft wederom zijn hoofd op in al de landen van Europa. Sedert den onstuimigen rukwind, die de arbeidende klassen in de straten van Londen, plunderend en verdelgend heeft medegesleept; sedert den opstand van Decazeville in Frankrijk; sedert de wetten tegen socialism en Nihilism in Pruisen en Rusland; sedert den bloedigen opstand onzer nijverheidswerklieden in het Waalsche, zijn wij nieuwsgierig of er nog geruste broers zullen zijn die zeggen gelijk de Heer Bara in onze Kamers : « Il n'y a pas de question sociale. » De maatschappelijke eenheid en vrede zijn bedreigd tot in hunne grondlagen : al de landen van Europa voelen dien scherpen doorn steken in hunnen voet. Overal is de vraag gesteld : « Wat zullen wij doen om het socialism met zijn dreigend gevaar af te keeren? Het geweld is genoeg om in het voorbijgaan eenen aanslag te overmeesteren; maar om de kwaal te genezen is er iets anders van doen. Eenen zieke moet men op den oogenblik zijner woeste verdwaaldheid het dwanglijf aandoen, maar toch blijft er iets anders te verrichten, iets van .aangelegenheid, alles, te weten de genezing te bewerken. België, wiens nijverheidswetgeving de onvolmaaktste is van Europa, zal zeker wel, gelijk andere landen, de noodzakelijkheid gevoelen van langs om meer zijne aandacht naar

dit voorwerp te wenden. De middeleeuwen hebben erin gelukt zich van het socialism te bevrijden. In plaats van alle beschaving en allen vooruitgang te dagteekenen van 1793 of 1789, zoude het niet beter zijn wat hooger op te rijzen, en aan die beschimpte en gelasterde tijden hun heilmiddel tegen onze maatschappelijke rampen af te vragen?

De arbeidende klassen willen hunne rechtmatige plaats bekleeden op het schaakbord van 's lands belangen. Die rechtmatige plaats, zoo spreken zij, is de meesterschap, de heerschappij. De liberale burgerij heeft de heerschappij veroverd in 1789. Diensvolgens breekt de oorlog los tusschen de liberale burgerij en de arbeidende klassen. Indien deze twist met het geweld alleen moet geslecht worden, wat zal er van de liberale burgerij geworden? Ware de oogenblik niet gekomen om te onderzoeken tot hoever de toestand der werklieden dient heropgebeurd, geledderd, en op maatschappelijk gebied versterkt te worden? Het tweede voordeel, dat de neeringen van eertijds met der daad werkstellig gemaakt hebben, zoude voor den huidigen staat van België en van Europa, eene kostelijke, eene onbetaalbare gave zijn.

Voor hetgeen den welstand der arbeidende klassen aangaat, zoude er ook niets te doen zijn? Ongetwijfeld zijn de klachten van vele werklieden ver overdreven : aan de werkmanstafel zitten maar al te dikwijls zekere gasten, te weten dronkenschap en dwaze aanleg, die de kas van den werker onverbiddelijk ledig maken. Doch is dit te verwonderen als de werkman aan zich zelven geheel en gansch overgelaten is? Vele liberale bazen spelen voogd jegens hunne werklieden als het de opvoeding hunner kinderen, of het kwijten hunner godsdienstige plichten geldt; maar, als er questie is van den aanleg des werkmans, van het behoeden zijner zedelijkheid, van orde, zorg, en zelfs eergierigheid, daaraan denken zij niet : De werkman is immers vrij en onafhankelijk.

Heel dikwijls gebeurt het dat de werkman door

geheel den aanleg van den winkel of de fabriek waar hij werkt bedorven; door eene woelige jongheid onvoorzienig en verkwister geworden; met de eerste rampe die hem overvalt in de armoede vervalt, zonder zich zelven te kunnen verhelpen. Goedhertige menschen of liefdadige inrichtingen komen hem wel ter hulp : doch gemeenlijk is de onderstand onvoldoende; en na het verdwijnen der overvallende ramp blijft er niets over tenzij schulden, verminkt crediet, en dikwijls erfelijke ellende. Daarbij, de tegenwoordige toestand van den nijverheidsgeest, die alles aan de bloote wet der wedijvering tracht te onderwerpen, verwekt op het nijverheidsgebied eenen oorlog, waarin de zwaksten gedurig als slachtoffers sneuvelen, en de rangen der zoogezeide « onterfde klassen » gaan verbreeden. Zoude het zoo ten onpasse komen in onze tijden, indien wij konden eenen middel vinden die, niet op zulken of zulken bepaalden oogenblik, maar gedurig tot voorzienigheid dient aan de arbeidende klasse? De middeleeuwen hadden dien middel gevonden in hun neeringswezen, eene instelling, die, gelijk wij in ons eerste artikel gezeid hebben, al de belangen der werkende klasse met gestadigheid omvatte en gadesloeg. Wij zouden dienen ook iets te ontdekken : maar, wat?

Eindelijk, is 't dat wij de eerlijkheid van handel en nijverheid, de deugdelijkheid van ware en voortbrengselen onderzoeken, wij twijfelen niet, of het vierde en vijfde voordeel, door de neeringen eertijds gesticht, zouden nog allerbest te pas komen? Is het niet buiten twijfel dat alles vervalscht wordt, den dag van heden?

De wedijvering spoort de nijveraars gedurig aan om hunne voortbrengselen te vervalschen, of met mindere daghuren te kunnen op de markt brengen. In het eerste geval draagt de verbruiker zelf het leed door de wedijvering te weeg gebracht; in het tweede geval is het de werkman. Waar is de kundigheid in het werk nog te vinden? Het stoomtuig werkt dag en nacht, jagende naar gewin, en naar nieuwen verkoop. De voortbrengselen moeten gedurig

afslaan van prijs onder de jacht der concurrentie; men werkt voor den schijn, daar waar men niet vervalscht: en nogmaals valt het leed van zulke onvoorziende handelwijze op den verbruiker en voornamelijk op de schamele menschen. Ware het niet hoogst wenschelijk, dat men een middel vond om dien schadelijken toestand af te keeren? Niemand zal er aan twijfelen. Hoe dikwijls wordt daarover niet geklaagd in de huisgezinnen, op de markten, in den grooten handel zelf en in de dagbladeren? De openbare meening veroordeelt zulke dingen... maar, wie vindt er een geneesmiddel? En nochtans, vonden de middeleeuwen die remedie in hunne neeringen, zoo lang deze bloeiden, en rechtzinnig waren.

Ons besluit is, dat, indien wij de voordeelen, eertijds voortgebracht door de neeringen konden terugvinden, er allicht geene maatschappelijke vraag meer zou bestaan; en, zonder te willen zeggen dat de wafels langs beide kanten geboterd zouden uit de lucht vallen, zoude er, volgens ons bescheiden goeddunken, nauwelijks nog sprake zijn van oorlog tusschen eigenaars en zoogezeide « onterfden ».

Als het zoo is, zouden wij de neeringen niet kunnen herstellen?

Deze vraag zullen wij trachten in de volgende artikels op te lossen.

E. DE GRIJSE,
Leeraar in het Groot-Seminarie.

Brugge.

Over ZICH

EN DE

WEDERKEERIGE WERKWOORDEN.

---

1. — *Welk is de beteekenis van* zich*?*

Zich is een persoonlijk voornaamwoord van den derden persoon met wederkeerige, terugwerkende beteekenis. *De kat lekt zich*; *zuivere kinderen wasschen zich alle dagen.*

AANMERKING. — « Men neme wel in acht dat men *zich* niet met *elkander* en *malkander* verwarre. Deze laatste worden gebruikt waar verschillende personen zich onderling tot voorwerp hunner handeling maken, b. v. *wij beminnen elkander, zij zien malkander*, niet : *wij beminnen ons, zij zien zich*, hetwelk niet kan gezegd worden dan van eene handeling, die op het onderwerp *terugwerkt.* » (Van Beers, Ned. Spraakleer, bl. 94.)

2. — *Wordt* zich *in de gesproken taal of door de oude schrijvers gebezigd?*

De gesproken taal en kent dat woord niet; ook in de schrijvers van de 12de, 13de, 14de, 15de eeuw en van de eerste helft der 16de is het niet te vinden. « Marnix en Spiegel gebruiken *zich;* doch Coornhert en R. Visscher niet. Cats wendt het slechts in enkele gevallen aan.... De statenbijbel wendt het slechts zeer zelden aan. » (Brill, Nederl. Spraakl., 236.)

3. — *Hoe kwam dat woord in onze taal?*

« Ons Nederduitsch heeft het reflexive *zich* aen de Reformatie, d. i. aen Duitschland, te danken, wat ook de vreemde uitgang op *ch* bewijst.... In het Goth. was het zoo volledig als in 't Latijn (*seina*, *sis*, *sik* = *sui*, *sibi*,

se); het Oudhd. had slechts nog acc. *sik*, gen. sing. masc. en neut. *sin*, d. i., de dativ. was reeds verloren en de genit. diende voor het fem. en den plur. niet meer. Het Middhd. was in het zelfde geval; doch in het Nieuwhd. kreeg het reflex. zijne dativus-betrekking weder, schoon van den acc. niet vormelijk onderscheiden gelijk *mir*, *dir* het zijn van *mich* en *dich*. Zoo hebben wij het ook overgenomen. » (Bormans, Leven van Sinte Christina, bl. 59 en 60.)

4. — *Wat gebruikten de oude schrijvers in plaats van* zich?

Zij gebruikten het gewoon persoonlijk voornaamwoord, somwijlen met *zelf* verbonden.

Haestelec ghinc hi tsinen paerde.
Hi settese vor hem *int gereide.*
Beatrijs, v. 288-89.

So dat si haer *warp sulcwile int vier.*
Sinte Christina, v. 92.

Doe dese siele dese tormenten gheanscout hadde ende ghedooghet ende so te haer selven *commen was.*

Tondalus' Visioen, § V.

Eer zij hun zelven *hebben recht leeren kennen...*

Vondel, Voorrede van Het Pascha.

5. — *Wat bezigt de gesproken taal in plaats van* zich?

De gesproken taal bezigt het gewoon persoonlijk voornaamwooord, alsook *eigen* en *zelf* van een passend bezittelijk bijvoeglijk naamwoord voorafgegaan. *De kat lekt haar*; *die woorden bestaan op hun eigen*; *ieder bemint zijn zelven.*

6. — *Wat valt er te zeggen over die manier van spreken ?*

A) Het gewoon persoonlijk voornaamwoord in 't schrijven gebruiken zal dikwijls den zin duister maken. — Maar, zegt men, de ouden deden zoo. — Ja, en

daardoor ook zijn veel hunner gezegden niet klaar. — Maar, werpt men nog op, in de gesproken taal komt er geene duisterheid uit voort. — Dat is waar, doch bewijst hier niets, aangezien dat de schrijver zijn gedacht alleen door de woorden kan doen verstaan, terwijl de woorden van den spreker, soms duister op hun eigen, klaar worden door den klemtoon, de stembuiging, de gebaren en de uitdrukking van het gelaat.

B) *Zijn*, *haar*, *hun eigen* is even klaar als *zich* en kan gewettigd worden door 't gebruik van goede schrijvers. Zoo zegt Jan David :

Maar sommigen, *getroffen door zoo schoon een voorbeeld*, *verweten heimelijk* hun eigen, *den noodwendige niet te hebben bijgestaan* (Van de beelden der heiligen, Brugge).

Kramers ook, de Hollander, spreekt er over : « *Le langage populaire*, *en quelques (?) endroits*, *se sert de ce mot comme substantif*, *au lieu de* zelve. » En hij geeft de volgende voorbeelden : *Ik dacht in mijn eigen*, *bij mijn eigen; hij heeft zijn eigen vermoord.*

C) En wat zullen wij nu zeggen van *zijn*, *haar*, *hun zelven*, dus ook van *mijn* en *uw zelven?...* Zoo wij het goedkeuren, loopen wij tegen de schenen van al de taalcongressers die enkel *hem*, *mij* en *u zelven* kennen en de vormen *zijn*, *mijn* en *uw zelven*, als eene onmogelijkheid, als een monster aanzien....

Ik belijd ronduit dat ik in de oude schrijvers die ik gelezen heb, *zijn zelven* nog niet aangetroffen heb; in de nieuwere komt het somwijlen eens uitkijken.

Hoe wij eenen ongelukkigen mensch in de duinen hebben vinden liggen, *geheel van* zijn zelven, *bloedend en bijna dood* (H. Conscience, Bella Stock).

Wat voor een rededeel is *zelf?* Sommige spraakkunsten zwijgen daar doodstil over, andere noemen het een persoonlijk voornaamwoord. Maar hoe een voornaamwoord? Het en vervangt geen uitgedrukt zelfstandig naamwoord. Hoe een persoonlijk? Het kan immers van de drij personen zijn, het en duidt dus bepaaldelijk geene enkele rol in de samenspraak aan.

Liefst maken wij er een zelfstandig naamwoord van.

En 1° op het vers van het leven van Sinte Christina : *dat eenre morwer vrouwen name....* teekent Bormans het volgende aan : « Het geen Grimm, IV, bl. 296, van het gebruik der middelh. dichters zegt en door menigvuldige voorbeelden bewijst, dat zij, door middel van het subst. *lîp* (lijf, ligchaam) met het possess. gevoegd, het persoon. pron. vervingen en omschreven, als in de Nibel. 1529,2 : *si jâhen, daz gesunder* **unser deheines lîp** *nimmer ze lande kœme*, d. i. *wij*; bij Freidanc, 13, 18 : *Missetât, die* **mîn lîp** *begangen hât*, d. i. *ik*; in Wigalois, 3430 : *dar ûf was* **sîn lîp** *bereit*, d. i. *hij*; in Iwein, 6810 : *ir einer lîbe* (gij alleen), enz., dit, zeg ik, past eenigszins beter op onze plaets, schoon bij Geraert geen possess., maar een lidw. daer bij komt. Grimm wijst ook bij den oudhd. Otfried, IV, 31, 20, een voorb. daervan aen : *joh lâz* **thaz lîp minaz** *in scôni rîchi thînaz*; waeruit blijkt, dat het geene navolging van de oudfransche dichters is, die van gelijke *mon corps*, *ton corps* voor *moi*, *tu*, zeiden, welk aen het bekende : *il n'est que moi qui s'intéresse* **à ta personne**, en het nog bestaende gebruik daervan herinnert. Daar dit in de Semitische talen zoo gemeen is, dat de Arabiers en de Hebreeuwen het reflexief pronomen schier niet anders weten uit te drukken, dan door middel van het possessief en de woorden *ligchaam* of *ziel* (en dus ook *mijne ziel is bedroefd*, enz. voor *ik ben b.*), zoo vermoed ik, dat dit gebruik, bij de Franschen, eerst door het kerklatijn ingevoerd, door de kruisvaerten uitgebreid werd, en dat het woord *zelf* (*selb*, enz.), in al de germaensche talen zoo gebruikelijk, in zijnen oorsprong geene andere beteekenis had, dan als of wij thans *zijn lijf* (sein Leib, sîn lîb) zeiden. »

Volgens die uitlegging, zou dus in *zelf* een zelfstandig naamwoord opgesloten liggen.

2° « Het woordeken *zelf*, zegt Van Beers, beteekent zooveel als *in eigen persoon*. » (Spraakl. bl. 94.)

Volgens zijne beteekenis en zijne weerde is het weer zelfstandig naamwoord.

3° Wij zeggen : *vaneigen* en *vanzelf*; in *zijn eigen* en *in zijn zelven*; *zijn eigen vermoorden* en *zijn zelven vermoorden*.

Zelven wordt dus door het volk juist gelijk *eigen* gebruikt. *Eigen* wordt als zelfstandig naamwoord aanzien, zooals wij het weten door de hooger aangehaalde woorden van Kramers. Dus zeggen wij, bij vergelijking, dat ook *zelven* zelfstandig naamwoord is.

En, is *zelven* inderdaad een zelfstandig naamwoord, dan belet ons niets in de taal er, niet een persoonlijk voornaamwoord, maar wel een passend bezittelijk bijvoeglijk naamwoord vóor te zetten, en te zeggen *mijn zelven*, *uw zelven*, *zijn zelven*, *hun zelven*.

7. — *Is er eenige reden om* **zich** *te behouden, een vreemd woord dat noch op de oudheid, noch op de gesprokene taal steunt, wanneer wij in onze gewone spraak eigene uitdrukkingen hebben die hetzelfde gedacht voorstellen?*

Ja, daar is eene reden. De uitdrukkingen *zijn zelven*, *zijn eigen* wegen te zwaar en zijn te lang volgens hunne kleine weerde, en zouden, moesten wij ze altijd gebruiken, onzen stijl doen slepen en te veel verlammen. *Zich* en heeft dat gebrek niet.

In het schrijven dus zullen wij *zich* behouden, maar ook niet afschrikken om hier en daar, waar er geen kwaad aan gelegen is, het door *zijn eigen* en *zijn zelven* te vervangen.

In het spreken nochtans kunnen wij *zich* overal gemakkelijk missen.

8. — *Wat zegt de vormleer* (grammatica) *over* **zich?**

Zich kan A) van de drij geslachten, B) van de twee getallen, C) datief of accusatief zijn. *De man, de vrouw, het kind haast* **zich**; *de reiziger haast* **zich**; *de reizigers haasten* **zich**; **zich** *iets inbeelden*, **zich** *vermoeien*.

9. — *Wat zegt de zinleer* (syntaxis) *van* **zich?**

A) *Zich* ziet altijd terug op het onderwerp van den zin; B) het kan doelwoord zijn, C) bepaling met voorzetsel, D) voorwerp.

AANMERKING. — « Zoohaest het onderwerp verandert, gelijk zulks dikwijls voorvalt in tusschenzinnen, mag men het wederkeerig voornaemwoord niet meer gebruiken, maer wel de persoonlijke *hem*, *hen*, *haer* enz. b. v. *Hij eigende het* zich *niet toe, maer wenschte dat het* hem (niet *zich*) *gegeven wierde.* (J. David., Spraekl.)

10. — *Wat zegt gij van* zich *doelwoord?*

Eerst eene noodzakelijke uitlegging. De uitdrukkingen die in eene taal voorkomen, zijn óf volgens de taal, óf nevens de taal.

De eerste komen gansch overeen met het taaleigen en mogen overal en altijd gebruikt worden om het gedacht uit te drukken dat zij voorstellen.

De tweede zijn noch volgens, noch tegen het taaleigen, zij hebben gewoonlijk dezelfde beteekenis als eene uitdrukking volgens de taal, en mogen maar somwijlen, en telkens om eene bijzondere reden, aangewend worden.

Zich als doelwoord, wordt, evenals de andere persoonlijke voornaamwoorden, dikwijls gebezigd om den bezitter aan te duiden, in de plaats van het bezittelijk bijvoeglijk naamwoord.

Die vorm, ja, is niet af te keuren, 1° wanneer er een gedacht van voor- of nadeel voor 't onderwerp in opgesloten ligt, 2° wanneer de uitdrukking overdrachtelijk moet verstaan worden. *Hij brak* zich *de beenen*, voor zijne *beenen*; *hij laat er* zich *op de teenen trappen*, voor *op* zijne *teenen*.

Maar buiten die twee gevallen, is die vorm eene uitdrukking nevens de taal, riekt geweldig naar het Fransch en mag maar enkele keeren, b. v. om reden van verscheidenheid of van welluidendheid, gebezigd worden.

Conscience maakt er oprecht misbruik van, bijzonderlijk in zijne laatste werken : *dan wreef hij in treurige overweging zich de hand over het voorhoofd* (Een slachtoffer der Moederliefde, 1); *het hoofd draait mij* (Ibid., 3); *Maria sloeg hare armen mij om den hals* (Ibid., 46); *het waren vreemde gepeinzen die mij door het hoofd*

stormden (Ibid., 63); *Trezeken.... kroop mij op de knieën, sloeg hare armkens mij om den hals* (Ibid., 71).

11. — *Wat zegt gij van* zich *als bepaling met voorzetsel?*

Nooit genoeg! Geeft ge 'nen vinger, ze pakken heel de hand.

Dat pas ik hier op *zich* toe.

A) Onze werkwoorden die met voorzetsels samengesteld zijn, maken eene schoone eigenschap onzer taal uit : zij zijn een bijzondere rijkdom en zetten het gedacht somwijlen veel kracht bij.

Die werkwoorden hebben zeer dikwijls dezelfde beteekenis als het enkele werkwoord gevolgd van het voorzetsel met het wederkeerige *zich*. Wat verschil toch is er tusschen *medenemen* en *met zich nemen*, *rondkijken* en *rond zich kijken*, *inhebben* en *in zich hebben*, *bijhebben* en *bij zich hebben*, *omhebben* en om *zich hebben?*

En toch, in veel schriften onderkruipt zich met een voorzetsel het lieve, het recht Vlaamsche samengestelde werkwoord.

De avondwind voerde ze met zich (Robijns, Denk- en Stijlleer, 48); *zwarte oogen... die niets vriendschappelijks in zich hadden* (A. Snieders, Klokketonen).

O ! Vlaamsche schrijvers, verkiest altijd het samengestelde werkwoord boven het enkele gevolgd van de bepaling met voorzetsel, zoolang er tusschen beide geen verschil van beteekenis bestaat. Voorwaar! voorwaar! het en is uwe taak niet onze prachtige, krachtige moedertaal te verarmen of te verlammen!... Gedoogt niet dat de eenvoudigste werkman uit onze streken u in waarheid toeroepe : Rond mijnen heerd klinkt de taal zuiverder en kerniger dan in uwe boeken!

B) In veel gevallen komt het gansch overtollig voor, vermits het werkwoord het gedacht reeds volledig genoeg uitdrukt.

Wat onbegrepene wellust die beide woorden in zich besluiten (Conscience, Mengelingen, 31); *eene baak... welke den christene tot zich wenkt* (R. Snieders, Juffer Klepperman).

« De invoering van dit voornaamwoord (zich), zegt Van Beers, is als eene kostelijke aanwinst voor onze taal te aanschouwen. »

Hier toch niet. Waarom is 't hier gebruikt? Om reden van klaarheid?... Maar het gedacht is door het werkwoord alleen reeds klaar. Om reden van kracht?... Maar het vertraagt den stijl. Neen! neen! onkruid moet het hier heeten.

12. — *Wat zegt gij van* zich *als voorwerp?*

Wanneer in eenen zin *zich* voorwerp is, wordt het werkwoord wederkeerig.

Een wederkeerig werkwoord is zulk een waarin een en hetzelfde wezen als onderwerp de daad verricht en als voorwerp diezelfde daad lijdt of ondergaat. *De mensch wascht zich* : de mensch wascht (onderwerp), de mensch wordt gewasschen (voorwerp).

Om dus redelijk een wederkeerig werkwoord te kunnen gebruiken, is het niet voldoende dat het onderwerp de daad lijdt, maar het onderwerp moet die tevens verrichten, het moet *werker*, eigenlijke dader zijn; de daad moet door *zijne kracht*, onder *zijnen invloed* geschieden.

Ik lees in *Magazijn*, 4, bl. 177 : « Steller dezes heeft tot dusverre gemeend dat men den wederkeerenden vorm des werkwoords dan alleen kan bezigen wanneer het subject voor zelfwerking vatbaar is. »

Dat is reeds veel gezeid, maar nog niet genoeg. Het onderwerp moet niet alleen voor zelfwerking vatbaar zijn, het moet *zelfwerkend* zijn, *dadelijke werker*.

De stof is onbekwaam tot eigen werk; de geest alleen is de oorzaak, de grond van alle eigen beweging, van alle eigen werk.

Hier natuurlijk nemen wij *geest* in zijne wijdste beteekenis : zich voor den mensch, instinct voor de dieren.

Welke wezens zijn er dus bekwaam tot eigen werk? Welke wezens kunnen, onder eigen invloed, eene daad verrichten? Dus, bij welke wezens kan een wederkeerig werkwoord aangewend worden?..,

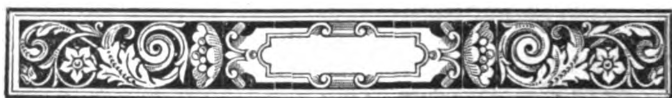
Bij zoogenaamde bezielde wezens, d. z., geesten, menschen en dieren, wel te verstaan als zij eigenlijke daders zijn; en nooit, nooit bij onbezielde.

AANMERKING. — Met genoegen heb ik, in het Staatsblad van 8 Januari 1886, bl. 84, de rede van M. Morren gelezen over *la sensibilité et les mouvements chez les végétaux.* Volgens dat daar treffend bewezen wordt, zouden de planten, evenals de dieren, eigen bewegingskracht hebben. Doch wij denken dat die kracht nog niet genoeg bewezen en voor iedereen nog niet sprekend genoeg is om in de taal, die het werktuig is van enkele geleerden en duizend ongeleerden, te moeten in acht genomen worden en dus de planten hier als bezielde wezens te doen aanzien.

AM. JOOS.

(*Wordt vervolgd.*)

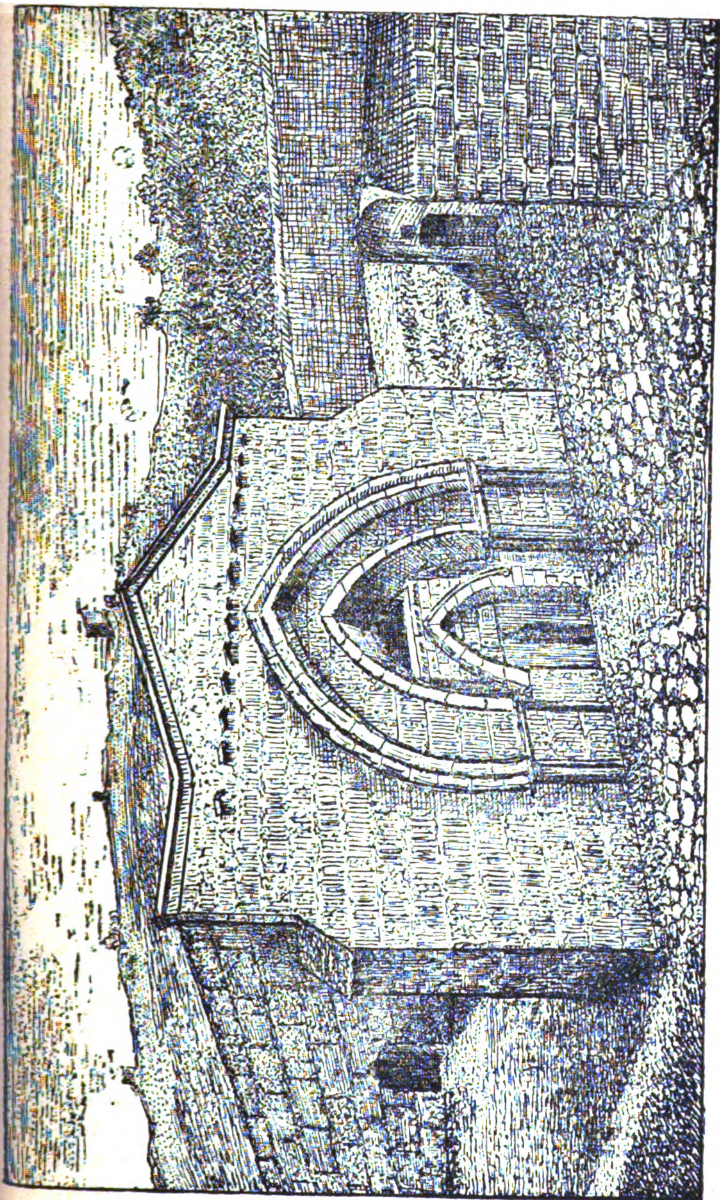
DE

GRAFSTEDE DER HEILIGE MAAGD.

INDIEN er eene streek op aarde is die verhevene denkbeelden in den geest opwekt, dan is 't wel stellig het dal van Josaphat, waar, volgens de gewone verklaring der voorzeggingen van Joël en het algemeen gevoelen, het laatste oordeel zal plaats grijpen.

Deze vermaarde vallei, ten Oosten van Jerusalem gelegen, is 4 mijlen lang op eene middelmatige breedte van 200 meters. De Cedron kronkelt er door heen. Wanneer men tot het diepste der vallei van Josaphat is doorgedrongen, stapt men over eene steenen brug met éénen bogen, die over hoogervernoemde beek is geworpen, en men bevindt zich aan den voet van den Olijfberg. Op weinige passen ter linkerzijde ontwaart men een log gebouw : 't is de kerk welke het graf van Maria bevat.

De heilige Helena en Constantinus, die eenen zoo grooten ijver ter verheerlijking van het graf van Christus aan den dag legden, veronachtzaamden evenmin de grafstede van Maria. Zij bouwden er eene prachtige kerk overheen, die later gansch werd afgebroken. Na Jerusalem veroverd te hebben, richtten de kruisvaarders ze weder op, doch, in latere tijden, werd zij andermaal grootendeels vernield. Het eerbiedwaardigste deel nogtans, namelijk ditgene welk het Graf der heilige Maagd inhoudt, onderging slechts onbeduidende veranderingen.

Onze schets hiernevens, geeft eene uiterst getrouwe verbeelding weer van dit heiligdom. De voorgevel, een mengsel van gotischen en romaanschen stijl, ziet naar het Zuiden uit. Twee spitsboogvormige lijsten omzetten de deur, en stuiken op vier kleine zuilen. De architraaf is teenemaal afgebrokkeld; alleen de neuten, die haar droegen, zijn nog overgebleven.

Men daalt in deze heilige plaats langs eenen prachtigen, breeden marmeren trap van 48 treden, welke echter niet allen dezelfde breedte hebben. Tien tot twaalf personen kunnen er gemakkelijk naast elkander gaan. Beneden den trap gekomen, bevindt men zich in eene pikdonkere onderaardsche kerk, een latijnsch kruis uitmakende van ongeveer 20 meters lang tegen 8 meters breed. Het eigenlijke graf van Onze-Lieve-Vrouw verheft zich in eene kleine kapel, waar, dag en nacht, talrijke lampen branden. Even als 't graf van Onzen Heer Jezus-Christus, werd het geheel en al in de rots uitgewerkt, en gelijkt aan eene muurbank. Toen de heilige keizerin Helena er eene kerk liet overbouwen werd de grafstede van de rots gescheiden waarin zij was uitgehouwen. Die afzondering geschiedde door eene kunstige uitkapping waardoor het graf een op zich zelven staande klein gebouw vormde, dat nagenoeg eenen meter boven den vloer oprees. Naar allen schijn bouwde men de kerk op met deze uitgekapte rotsblokken. Heden wordt er de kerkelijke dienst door de scheuringmakende Grieken gedaan.

De kleine donkere deur, welke men links van onze teekening ontwaart, is de ingang der Grot van den Doodstrijd.

ALF. VAN LOO.

Maltebrugghe, 12 *Mei* 1886.

DE 8ste DECEMBER

IN DE

SINTE GOEDELEKERK TE BRUSSEL

ZWAAR spreidt de mist zijn sluiers om de stede,
Een morsig, dompig baarkleed, alle licht
En kleurschakeering in zijn vouwen mede
Omhullend. Blindend zijgt hij, grauw en dicht,
Ter neder in de nauwe, sombre stegen.
En huivrend, hijgend, klimt, het hoofd omlaag,
Daar menig, als een schim, omzichtig, traag
Ten tempel, op de heuvelkruin gelegen.

't Is alles licht, en warmte, en gloed daarbinnen,
Geen nevel daar, die ijzend nederdrukt :
Hij liet door 't flikkrend kaarslicht zich verwinnen,
Dat met gebloemte en loof het altaar smukt.
In 't geurig luchtgewalm banieren zweven,
De pijlers sierend met hun kleurenpracht,
Wijl 't marmren beeldwerk op zijn steenen schacht
In 't rozig schemerduister schijnt te leven.

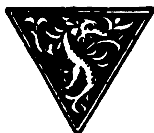
Triomfgezangen doen de kerke dreunen,
't Verheven welfsel galmt de toonen na;
De droefheid, hier, vergeet haar klagend steunen,
En schuld en boet vertrouwen op gena.
Bracht Zij niet hoop en troost en heil op aarde,
Zij, de eenge reine in 't zondig nageslacht?
Dient hulde niet, en lof en dank gebracht
Der Vlekkelooze, die den Heiland baarde?

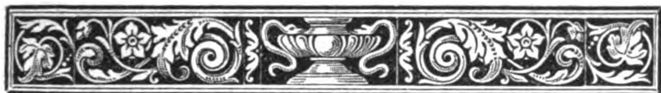
« Immaculata » klinkt uit aller monden :
Van kinderlippen valt het, zacht en puur,
Die nimmer smaakten 't wrang genot der zonden,
Die nimmer smachtten van der driften vuur.
En dieper, uit de borst, waar stormen woeden,
Waar 't leven reeds zijn smartenschatting hief,
Rijst, als een smeekbêe, boven schuld en grief,
De lof van Haar, die voor gevaar kan hoeden.

Gij, zaalge heuvel, die de stede kroonend,
Verbiddend naar omhoog uw tinnen heft,
En smeekt om wat de laagte, smadend, hoonend,
In dolle Godsverzaking niet beseft,
Moog van uw kruin gedurig opwaarts klimmen
Het juublend lied, dat vleklooze onschuld eert,
De reine bede, die de wrake weert,
Waarmee Gods toorn haar dreigend moet begrimmen!

HILDA RAM.

Antwerpen, December 1885.

DE BESTUURLIJKE TAAL VAN BELGIE

ONDER

MARIA-THERESIA.

ONDER de Spanjaards geschiedde de briefwisseling der provinciale Staten en der steden met de regeering gewoonlijk in het Fransch, en het Oostenrijksch bestuur aapte dit voorbeeld na. Zoo dus, volbloedige Duitschers verkozen de taal van Frankrijk boven die van hunne medebroeders!

De Staten der Vlaamsche provinciën, die de verslagen hunner zittingen in de moedertaal opstelden, gebruikten ze dan ook in hunne briefwisseling met bijzonderen. Zij schreven almede in het Vlaamsch aan de provinciale raden, steden en gemeenten uit het vlaamschsprekende gedeelte van België.

Op weinige uitzonderingen na, stelden al de openbare besturen der Vlaamsche provinciën hunne akten en rekeningen op in de moedertaal.

De betrekkingen van de regeering met de onderscheidene besturen geschiedden, over het algemeen, bij middel van het Fransch. Aan de Vlaamsche steden echter zond de regeering, benevens het origineel in 't Fransch, eene Vlaamsche vertaling. De reglementen, bestemd aan Vlaamsche gewesten, werden doorgaans opgesteld in het Fransch, tenware het ontwerp daarvan door de belanghebbenden in 't Vlaamsch wierde opgezonden.

Wat de briefwisseling betreft tusschen de regeering en de bijzonderen van Vlaamschen oorsprong, deze geschiedde nu eens in het Vlaamsch, dan weêr in het Fransch. De brieven, waarbij genade werd verleend aan veroordeelden, of vergunningen toegestaan aan genootschappen en bijzonderen, stelde men op in de taal, door de belanghebbenden in hun verzoekschrift gebezigd.

De provinciale raden van het Walenland gebruikten, zoo in hunne briefwisseling als in het opstellen van al hunne akten, uitsluitelijk de Fransche taal, terwijl die uit de Vlaamsche gewesten de taal bezigden van de belanghebbende partijen (1). Zoo beval de Raad van Vlaanderen dat er in het onderzoek der processen, die voor zijne rechtbank werden ingespannen door inwoners van Doornik, van het Doornijksche, of van Waalsch Vlaanderen, gebruik zou gemaakt worden, of van de Waalsche, of van de Fransche taal (2). Krachtens eene verordering van den Raad van Vlaanderen, gelijkvormig eenen brief der keizerin, mochten al de inwoners van Vlaamsch Vlaanderen hunne processen in het Vlaamsch inspannen (3).

Weinig raadsleden van de Collaterale Raden kenden Vlaamsch. In eenen brief van 26en April 1777 verklaart Starkemberg, ter gelegenheid der benoeming van een raadslid tot den bijzonderen raad, dat het behoorlijk is Vlaamsch te kennen, maar geenszins noodzakelijk (4).

Dit stelsel, hoe Franschgezind ook, strookte volkomen met de denkbeelden der Oostenrijksche Regeering, alsook met die van hare staatsmannen in België. Het

(1) Waalsche onverdraagzaamheid, Vlaamsche verdraagzaamheid.

(2) Verord. van den 27en Juni 1735 in de Plakk. van Vlaanderen, d. IV, bl. 127.

(3) Verord. van den 14en Januari 1775 in de Plakk. van Vlaanderen, d. IV, bl. 249.

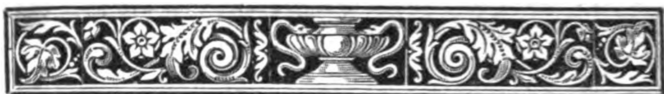
(4) *Cancelarij der Nederlanden*. H. W., n° 695, stukken b. c. d.

ging echter zwanger van groote onheilen; want met het Fransch werden tevens in ons land de nieuwe gedachten verspreid, en nam de god- en zedeloosheid op schrikbarende wijze toe. De verpestende lucht, welke alhier uit Frankrijk toewoei, verwekte allengs een ontzaggelijk onweder, dat over het huis van Oostenrijk zou losbreken en diens heerschappij in ons land voor eeuwig vernietigen.

De wet der geschiedenis is onverbiddelijk. De Regeeringen gaan te niet door de verderfelijke gevolgen, die uit begane fouten van lieverlede voortvloeien en toenemen. Moge ons huidig staatsbestuur zich steeds spiegelen aan het leerzaam, maar heilloos voorbeeld van Oostenrijk!

G. J. K. P.

DE LEUVENSCHE HALLE.

DE Leuvensche Halle is, buiten allen kijf, een der merkwaardigste gedenkstukken, die ons van de Vlaamsche bouwkunde uit de veertiende eeuw zijn overgebleven. De machtige omvang van het gebouw treft den geest door zijne statige grootschheid tevens en zijn strengen eenvoud.

Luidens een opschrift aan den hoek der Zeelstraat, werd de Halle opgericht in 1318. Zij diende tot lokaal aan de machtige gilde der lakenwevers.

De voorgevel is langs de Zeelstraat, alwaar men binnentreedt door eene hooge en breede poort, die zeer eigenaardig werd versierd. In den aanvang had de Halle geene verdieping. Boven de poorten bemerkt men eene reeks nissen, die een zeer schilderachtig uitzicht hebben. Boven deze nissen werden vensters uitgespaard, die licht gaven aan bovenkamers, ten gebruike der leden van het weversambacht. Het raam dezer vensters was van hout en verbeeldde een kruis. De ruitjes waren in looden riggels gevat. Te oordeelen naar den stijl van den voorgevel, moet het dak spitsvormig zijn geweest.

Het gansche gebouw beslaat een langwerpigen vierhoek. Op iederen hoek verhief zich eertijds een steenen kloktorentje.

Laat ons nu binnen treden. Wij bevinden ons in eene ruime zaal, die door eene reeks rolronde kolommen in twee gescheiden is. Deze kolommen steunen

op veelhoekige voetzuilen, en dragen kapiteelen, die omkroond zijn met sierlijk loofwerk. Deze versiersels echter zijn niet gelijkvormig; deze zijn tweedeelig, liggende het een boven het ander; gene daarentegen maken een enkel geheel uit. Van waar dit verschil? Al de kunstlieden werkten niet volgens een zelfden stelregel. De jongeren hielden aan eene nauwkeurige verdeeling der onderscheidene voorwerpen, terwijl de ouderen lust schiepen in vermengde versiersels, welke in kunstige kronkelingen dooreenstrengelden. Op deze kroonstukken rusten groote volmaakte bogens. Men bemerkt er ook slotversieringen op, die dienen tot steunsels aan de uiteinden der groote balken van de zoldering.

Het gedeelte der groote zaal rechts van de uitgangspoort is ongeschonden tot ons gekomen. Dank aan de kundige zorgen van den kanunnik Reusens, hoogleeraar der hoogeschool, werd het in 1874 ontlast van de zware kalklaag, waar men het in de vorige eeuw mede bepleisterd had.

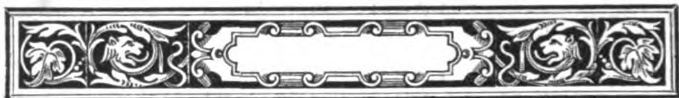
De machtige gilde der lakenwevers ging te niet in de bloedige oorlogen van graaf Wenceslas. Dientengevolge werd de Halle schier verlaten. Edoch, in de XV[e] eeuw ging de Hoogeschool er in zetelen, en in 1680 bouwde men er de verdieping op, die heden nog bestaat.

Men vindt, op den buitenmuur der Halle, twee opschriften betrekkelijk het oprichten van dit gebouw. Het eerste staat aan den hoek der Namensche straat, nevens de Krakenstraat. Beide opschriften luiden aldus:

Mestere Jan Stevens en Mestere Art. Horen en Mestere Goert Raes. Dese III Mesteren begonste dese Halle int jaer ons here MCCC XVIII smaendachs na beuloken paschen.

K. Brants.

ONZE LEESTAFEL.

EEN **gastmaal op het einde der 15e eeuw.** — Dat is de name van eene alleszins merkweerdige en belangwekkende studie, die in de *Dietsche Warande* (Ve Deel, eerste aflevering) gedrukt staat en die ook tot Leuven bij K. Fonteyn afzonderlijk verscheen. Zij wierd geschreven door eenige Leuvensche studenten, wier naam verdient gekend te worden, onder de leiding van den goedgunstigen en hertelijken vriend der studenten, Hoogleeraar P. Alberdingk-Thym, die ze sluit met de volgende woorden : « Mijne jonge vrienden, eenige wakkere studenten, hebben aan bovenstaand verhaal meer vlijt besteed dan menigeen wel zou denken. 't Is zoo gemakkelijk iets over de middeleeuwen te schrijven. Het woord « Moyen-Age » is zoo gauw uitgesproken ! Maar toch is het volgens den eene een tijdperk van 1100, volgens den andere van 1500, volgens iedereen minstens van 500 jaren.

« C'est du moyen-âge, » hoort men van honderden kunstwerken zeggen, onverschillig of men voor 't tijdperk der Karolingers, van Giotto of van dat der van Eycken staat. Maar uit die middeleeuwen, eene enkele maand, een enkel land, eene stad, een huis beschrijven, dat is niet ieders zaak, wanneer elk woord de proef der kritiek moet kunnen doorstaan. » Op het einde der 15e Eeuw wierd te Leuven het huis genaamd de *Tafelronde* gebouwd. *Mattheus de Layens*, meesterwerkman van de metselrijen der stad, wierd belast met het opmaken der plannen en het bestieren van metsers en steenhouwers. De vernuftige man, de maker van het stadhuis van Leuven, van Ste-Waldetrudis te Bergen, nam de gelegenheid te bate om aan zijne stad nog een kunstgewrocht te schenken. De oorlog kwam de werken staken en 't prachtig gebouw wierd voltooid onder het bestier en toezicht van *Jan de Mesmaecker*. De jonge schrijvers veronderstellen dat er, met voltooiïng der Tafelronde, een gelage gegeven werd ter eere van den ouden bouwmeester de Layens, en dat het feest gevierd werd in het lokaal op het einde van Mei 1488. Met welke aantrekkelijkheid zou men al de oudheidkundige vondsten onzer eeuwe, zoovele duizende bijzonderheden niet kunnen schikken en benuttigen in belangwekkende studiën

die ons geheel het maatschappelijk leven onzer voorouders in al zijne uitingen zouden afschetsen? 't Is op die wijze dat men de geschiedenissen onzer steden en dorpen, die soms eene dorre aaneenschakeling van onbeduidende daadzaken zijn, zou behoeven te verlevendigen en op te helderen. 't Is goed verstaan dat ieder woord op deugende oorkonden dient te steunen.

't Daghet in den Oosten. — Alle maande komt het Limburgsch 't *Daghet in den Oosten* den dietschen lezer verblijden met zijne kostbare schatten van *folk-lore* in Limburg door ieverige zoekers opgedolven, met zijn woordenzange van het Limburgsch taaleigen, met zijne taal-, munten-, boekenkundige wetensweerdigheden dier oude en trouwe gau door Limburg's eersten muntenkundige P. Daniëls in levende Limburgsche sprake opgesteld. Vandaag wil ik de aandacht van den lezer trekken op eene wonderschoone bladzijde van Johan Winkler, die in dat tijdschrift (I nº 7 en 8) te boeke staat. Door de woorden van den geleerden Fries wordt de uitleg van vele onzer plaatsnamen klaar en duidelijk. Men verstaat hoe onze Germaansche voorouders onzen bodem bevolkt hebben met hunne aloude stammaagschappen, door het vermaard schrijven van Leplay zoo belangwekkend geworden : « Daer was in den ouden, voorouden tijd een man van germaenschen bloede, die Wouter hiet. Eigenlijk hiet hij, naer de toenmaels nog gebruikelike volledige uitspraek Waltheri. Dit is te zeggen : woudheer, heer van het woud, heer van den bussche. Waltheri, Walther of Wolther is naderhand in den gemakzoekenden mond des volks verbasterd tot Wouter of Wauter. De Walen en de Franschen hebben dien naem nog meer verknoeid tot Gauthier. Wilde nu in de middeleeuwen een walsche klerk dien oorspronkelik germaenschen, duitschen of dietschen naem in latijnscher tonge overzetten, dan maekte hij daer Gualtherus af. En viel deze zelfde naem in handen van eenen germaenschen schrijver om hem in latijnschen form over te brengen, dan werd hij tot Waltherus verdraeid. Genoeg! Onze Wouter, wellicht een uwer voorouders, gij limburgsche lezer! onze Wouter werd het zwervende jagers- of herdersleven moede. Misschien was hij nog als heiden geboren en opgevoed. Maer door de christen zendelingen tot het christen geloove bekeerd, legde hij dat zwervende en ruwe leven af. Hij boude zich een hut, een huis, eene hoeve of eene halle of zale (zele), al naer mate hij arm of rijk, gering of aenzienlik was, ergens in eene woeste onbewoonde streke. Hij roodde het woud daeromtrent, of ontgon de heide, en bereidde zich eenen akker voor zijn koorn, eene weide voor zijn vee. Wouter was voorspoedig. Hij breidde zijne akkers en weiden al meer en meer uit, naermate zijn huisgezin door zonen en dochteren, door dienstknechten en dienstmaegden grooter werd en meer behoeften kreeg. Met vele kinderen werden Wouter en Lutgarde, zijn wijf, gezegend, die allen, tot hunne jaren gekomen, vrouen namen of tot huisvrouen

genomen werden. En al die kinderen, eigene en aengehuwde, bleven in de overruime vaderlike halle wonen, of zij stichtten zich nieue woningen, huizen, hoeven, zelen daernevens. In allen gevalle bleven zij bij elkanderen, en zij maekten eerlang een geheelen stam van volk uit. Hunne nederzetting, eerst eene enkele sate, later een gehucht, werd weldra, toen er eene kerk en eene school gesticht waren, een dorp. De oude Wouter leefde nog zeer lang, over de honderd jaren, en hij zag zijn nageslacht tot in het vierde en vijfde lid. Ieder een kende hem, achtte hem en eerde hem; in de eerste plaetse zijne eigene afstammelingen, maer ook zijne geburen en al het volk in den omtrek. Hij was als een ware aertsvader.

De oudste zoon van Wouter en Lutgaerde hiet Athalbrecht, dat is Adelbert of Albert volgens onze hedendaegsche tale. Albert noemde zich, ter onderscheiding van anderen, die ook Albert hieten, Athalbrecht Walthering, dat is Albert Woutering ofte Albert Wouters zoon. En zoo deden ook Haganrik (Hendrik), Meginhart (Meinard), Landbrecht (Lambert), en al de andere zonen van Wouter; en eveneens Ida, Imma, Hilda en Gertruda zijne dochters. Die allen noemden zich Haganrik Walthering (Hendrik Woutering), Ida Woutering, enz. En zoo ook deden de kleinkinderen, de verdere naneven en afstammelingen. Al die lieden noemden zich Wouteringen, en waren ook onder dien naem in dien geheelen omtrek bekend. Wij herinneren ons dat de plaets, die de toen nog jonge Wouter zich eerst als woonstede uitkoos, eene woeste plaetse was, die geenen naem en hadde. En nameloos bleef dat oord ook nog lange daerna. Wilden de geburen, die naer Wouters gingen, die plaetse noemen, dan zeiden zij : « Wij gaen te Wouter-waert. » Of anders : « Wij komen van Wouters — ik ben in Wouters huis, ik sta op Wouters akker. » Later, toen de oude Wouter in vrede was gerust, en zijne talrijke nakomelingen als Wouteringen zijnen naem in eere hielden, zeiden de geburen of verdere landgenooten : « Wij gaen ten Wouteringen (dat is : Wij gaen naer de Wouteringen, naer het volk van Wouter.) als zij naer de nederzettinge der Wouters-nakomelingen hunne schreden richtten. Later, bij wegstervend taelgevoel, en toen die sate der Wouteringen een volledig dorp geworden was, zei men : « Dat dorp heet Wouteringen. » Alzoo den ouden derden « naemvals-form of dativus als eersten naemval of nominativus overnemende. En zie! — De dorpsnaem Wouteringen kant en klaer en in volle gebruik tot op den dag van heden. »

De Oorsprong der « moderne » beschaving. — G. Kurth heeft in de *Revue des Quest. Hist.*, XXe Deel, bl. 223, de volgende reken geschreven : « Het volk in Belgenland toont niet veel geestdrift voor de studie der letteren. De nijverheid en de koortsige twisten der staatkunde, verwekken uitsluitend zijne oplettendheid en laten hem geen tijd voor de rustige bezigheden der wetenschap.

De Belg leest alle dagen zijn nieuwsblad, zijne twee drie bladen somtijds met de uiterste zorgvuldigheid : maar 't is daar al zijn verstandelijk voedsel. Van letteren en wetenschappen verneemt hij maar 't gene zijn blad hem in 't kleine opdient. » G. Kurth heeft een meesterwerk voltooid van zulk bedied en zulke weerde dat men meenen zou, dat dezen keer, ten minsten, al zijne landgenooten, het zullen bewonderen en hooge schatten. Met breede grepe, met stalen wil heeft hij al de wetenschappelijke schatten samengevat, en in grootsche tafereelen heeft hij de opkomst der christene beschaving afgeschilderd. Wat fijn en verheven verstand is er niet noodig om zulk een oorbeeld uit te denken! Welke verduldige arbeid, welke diepgrondige kennissen zijn er niet noodig om zulk een beworp uit te voeren! Het werk heet : *Les Origines de la Civilisation moderne.* (Twee deelen, Leuven, K. Peeters, 1886). De benamingen der hoofdstukken doen den inhoud kennen; 't zijn de volgende : Het Roomsch Keizerrijk; de Germaansche wereld; de H. Kerk; de val van 't Roomsch Keizerrijk in 't Westen; voortgang der H. Kerk; Byzance; de Ariaansche koninkrijken; de opkomst der katholieke maatschappijen; de barbaarsche samenleving in de zesde eeuw; de invloed der H. Kerk; de Karolingers; Karel-de-Groote. Al die hoofdstukken verhalen ons in een boeienden schrijftrant hoe de invloed der kerk, de invloed der Barbaren, de invloed van Rome in 't schepselen en 't ontworden der beschaving verwrocht wierden. Als een voorbeeld der bewerking geve ik hier den korten inhoud van eenige bladzijden over de Franken, in het tweede Deel.

De Franken, het zwervend leven ontwend, hadden in de zesde eeuw hunne zaten verkozen in de noordelijke gauen van Gallië, waar zij den grond bebouwden. Iedereen bezat het erfgoed, dat hem ten deele viel. De algemeene bezitting verdween, alsook de gelijkheid der Germaansche strijders. Het koningdom vervroomde, en onder den koning stonden zijne beambten de gaugraven. Volgens de Salische wet schijnen de Franken een volk van mannelijke en vrome landbouwers die reeds veel hebben van den aard hunner fiere Vlaamsche afstammelingen. Men kan hunne uitwijkingen volgen, stap voor stap, door de plaatsnamen op *heim* uitgaande. Zij hebben dat stamwoord overal gezaaid op hunne baan, en 't schijnt dat zij nooit zijne geheimzinnige zoeligheid en zijne innerlijke aantrekkelijkheid hebben kunnen uitputten. Het Frankisch huis draagt nog den stempel der oude Germaansche eenvoudigheid. De Frankische eigenaars verschonen en verbeteren hunne erve. Zij worden bedreven in de kunst van het jagen. Hun handel is geen bloote verwisseling meer : zij hebben munt geslagen. Hunne zeden en hun verstand waren niet beschaafder geworden met het verbeteren van hunnen huishoudkundigen toestand.

Allerlei nieuws. — A. Joos is een baanbreker in de Neder-

duitsche Spraakkunst. De Westvlamingen, Jan Bols, Johan Winkler, Jacob Muyldermans en zoovele anderen hebben in allerhande schriften de rechten der sprekende taal verdedigd, maar A. Joos is de eerste, die den officiëelen stroom tegenroeit met een geschikt en wetenschappelijk werk. In de afl. van April van 't *Kath. Onderwijs* handelt hij over de aanwijzende voornaamwoorden : *deze* en *gene, de eene* en *de andere, deze* en *die*, en hij besluit : « Is er voor ons, Vlamingen, onder de drie gegevene vormen één, die niet deugt, dan is het deze en gene ».

De boekenkundige verzameling van Heinrich Klemm, te Dresden, is allerwaarschijnlijkst de belangrijkste bijzondere verzameling van het vasteland van Europa. Deze heer bezit verschillige incunabelen van 1450 tot 1470. Van de acht bekende pergamenten exemplaren van Mazarin's Bijbel bezit hij het beste. Men zegt dat het aan keizer Karel den vijfde heeft toebehoord. Onder de uitgestrekte hoeveelheid van boekenkundige rijkdommen vindt men de eerste gedrukte boeken van bijna alle takken van wetenschappen en letterkunde.

De zake van de kerkhoven staat klaar en duidelijk ter oorbaarheid van den dagelijkschen pennestrijd uiteengedaan in de afl. April der *Rev. Générale*. De schrijver beschouwt de begrafenis ten opzichte van de Kerk, ten opzichte van 's lands wetten, ten opzichte van de opwerpingen onzer tegenstrevers. — *Rond den Heerd* drukt het Godlijk spel van Dante Aligieri, vertaald door P. Haghebaert, onderpastoor te Koekelare. De Vlaamsche leeraars kunnen voortaan het grootsch gedicht van Dante in dietscher tonge, eerder dan in Fransche mismaakte overzettingen, aan de studenten doen bewonderen. 't Ware moeilijk verzen te dichten die met meer zang en mate vloeien als de bekoorlijke proza van den Westvlaamschen schrijver. Wie vergelijkt zijne vertaling met de Nederlandsche van Bohl? — Albert Solvyns verhaalt zijne reize in America in het *Mag. Litt. et Scientifique* en Hector Hoornaert zijnen tocht van Waarschau naar Moscou in de *Revue Générale* (April). — L. van Deyssel sluit met de volgende woorden eene studie over het tooneelstuk *Ahmra* van Grangeneuve :

« Ik zeg niet dat dit drama een kunststuk is, dat de eer van onzen tijd tegenover het voor- en nageslacht handhaaft, maar ik zeg, dat 't goed is zich eens warm te maken aan die vaerzen van Grangeneuve, welke aan Corneille herinneren, en van moed zingen en trouwe liefde, luide tusschen de tonen der lachende magere wankunst door, en ik zeg, dat de Bornier zijn evenknie in de versificatie van gloed- en moedrijke dramadialogen heeft gevonden ». Sprekende van den brief van Mgr Goossens over de godsdienstige prenten en sanctjes, merkt de schrijver der *Vlaamsche Wacht* van 4 April op dat er ook moet gelet worden op de spreuken, die onder de beeldekens te lezen staan. Onder 't beeld van eenen engel die meer aan eene danseres van 't opera dan aan eenen zuiveren geest

geleek, las hij het volgende : « Als men *zich* bemint op de aarde, bemint men *zich* in den hemel. »

De *Compte-rendu des séances de la commission royale histoire* (IVe série, tome XIIe), onlangs verschenen, bevat een onuitgegeven deel van den *Spieghel Historiael*, door den heer Gilliodts-Van Severen afgeschreven en met taal- en geschiedkundige aanteekeningen opgehelderd. De stukken, ontdekt op den velijnen omslag van een oud *bunderboek* van Damme, begrijpt 598 verzen, van het tweede deel des werks, gedicht, zooals men weet door Philip Utenbroeke. Daarvan krijgen onze lezers nader bescheed. (*Vlaamsche school*, bl. 58). — Volgens het schrijven van Ad. Duclos in *Rond den Heerd* van 8 April, als Rouget de l'Isle zijn *Marseillaise* dichtte, danste hem in 't hoofd 't gene hij van Jan Racine gelezen had. Het muziek der *Marseillaise* is note voor note getrokken uit het Oratorio *Esther* van Grisons, zangmeester der hoofdkerk van Sint-Omaars.

— De jongste aflevering der **Toekomst** geeft het *Belfort* den raad, « zoo spoedig mogelijk eene rubriek te openen voor belletrie — stukken in gebonden en ongebonden stijl. » — Dit valt juist niet in het plan van opstellers en uitgevers. Niet dat wij tegen de opneming van louter letterkundige stukken zouden zijn, maar er is, volgens ons, degelijker voedsel noodig : wij willen pogen vooral de wetenschap te dienen, en onzen Lezers, inzonderheid op het punt van geschiedenis en volksleven, ter kennis te brengen 't geen zij anders niet in de gelegenheid zouden zijn te vernemen. — Overigens, weet onze confrater der *Toekomst* niet dat de katholieke « flaminganten » (gaan wij dat schimpwoord nog lang moeten hooren uit Vlaamsche monden?) belletrie in overvloed bekomen van het *Davidsfonds*, dat romans en dichtbundels (dit jaar niet min dan drie boekdeelen) verspreidt?

— Wij lezen in *Cæcilia*, algemeen muzikaal Tijdschrift van Nederland, onder Redactie van den Heer W. Nicolaï, Bestuurder van de Koninklijke Muziekschool in den Haag, een artikel Dr P. onderteekend, waarin o. a. wordt gezegd : « De toonkunstenaar Edgar Tinel componeert op dit oogenblik nacht en dag aan een Oratorium, dat tot titel heeft *S. Franciscus v. Assisi*, op een gedicht van den begaafden Lodewijk De Koninck, die ook in Holland geen onbekende persoonlijkheid is, en o. a. te Amsterdam een deel van het groot heldendicht *Het Menschdom verlost* heeft voorgedragen. »

J. Claerhout.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

Revue Générale. — *Mai.* — I. L'histoire des religions, par Ph. Colinet. — II. Drame et Vaudeville, nouvelle, par Mme Betsy Belpaire. — III. La première chaire libre de droit en France. — IV. Les humanités actuelles dans les Athénées. — V. Cela devait être, nouvelle, par Mme Mara Cophenger Marlet. — VI. Les célibataires dans l'antiquité Romaine, par M. Giesen. — VII. Lettre de Paris, par Dancourt. — VIII. Causerie sur l'art de dire, par M. Louis Halleux. — IX. Bibliographie.

De Wetenschappelijke Nederlander. — 29 *April.* — I. Op Universiteitsgebied. — II. De Veritate historica libri Judith enz. van D. Palmieri, door J. P. v. K. — II. Les origines de la civilisation moderne, par M. Godfr. Kurth, door J. Van den Gheyn. — IV. Jahresbericht des Gorresgesellschaft zur Pflege der Wissenschaft, door Prof. Dr Vermeulen. — V. De rijks-universiteit te Utrecht bij haar 200-jarig bestaan. — VI. Pilgerreise von Venedig nach Jerusalem und Rom. — VII. Théodicée, Thèses de métaphysique chrétienne, par M. A. Dupont. — VIII. Mededeelingen. — IX. Inhoud van Tijdschriften.

Id. id. — 15 *Mei* — I. Op Universiteitsgebied. Prijsvragen der Stads-Universiteit van Amsterdam. — II. Vondels « Jozef in Dothan ». A. H. Verstraeten, S. J. — III. Waar stond de eerste Nederlandsche Boekdrukkerij. N. C. K. De Bazel. — IV. Koninklijke Academie van Wetenschappen. — V. Nederlandsche Gouvernements uitgave. — VI. Werkloos en Werkeloos. — VII. Archeologie : A book of fac-similes of monumental brasses. — VIII. Hans Memling und dessen Altar-Schrein im Dom zu Lübeck. — IX. Nederlandsche Etsclub. — X. Odile : a tale of the commune. — XI. Cours d'apologétique Chrétienne. — XII. Mededeelingen. — XIII. Inhoud van Tijdschriften.

De Katholiek. — *Mei.* — I. De Diplomatieke onderhandelingen over het coadjutorschap van Mgr von Geissel, door H. W. J. van Hertum. — II. Mr Bohl's Dante-vertaling, door Pat. F. Th. van Hoogstraten. — III. De eerste bewoners van Europa en Amerika, door J. M. Keuller. — IV. Verscheidenheden.

Studiën op Godsd. Wetensch. en Letterk. gebied. — 3e afl. — I. Het recht op het stuk van Lager onderwijs, door S. Van Den Anker. — II. De Rhijnwijcksche Orvalisten en hun abt Stephanus Henrion, door H. J. Allard. — Een reus onder de wereldstroomen, R.

Le Magasin littéraire. — *Mai.* — I. Nos cousins les singes, causeries, par le Père Van Tricht, S. J. — II. En Amérique, journal de voyage, par A. Solvyns. — III. L'Évangile jugé par Sainte-Beuve, par l'abbé Cousot. — IV. Une histoire de la Monarchie de Juillet, par Raoul du Sart de Bouland. — V. Pensées et réflexions. — VI. Les Vacances d'un notaire; Au Cap Nord, par Paul Raepsaet. — VII. La chance du Triumvir, par l'abbé H. Hoornaert. — VIII. Bibliographie : Le Guide pratique pour les élections, par Edmond De Bock.

Het Katholiek Onderwijs. — *Mei.* — I. Eenige raadgevingen, D. V. — II. Spraakkunst en Volkstaal, door A. Joos. — III. Schatten uit de volkstaal, door A. Joos. — IV. Steenkolen en petrolie, door Kanunnik Martens. — V. Metriek stelsel en vormleer, A. D. R. — VI. Landbouwlessen, A. V. D. D. — VII. Rekenlessen voor de laagste klasse, F. V. C. — VIII. Teekenlessen, F. V. C. — IX. Leergang en leerstof van Gymnastiek, door J. B. D. C. — X. Boekbeoordeeling. - XI. Schoolnieuws. — XII. Figuren der teeken- en gymnastieklessen.

De Vlaamsche School. — I. Martinus-Josephus Geeraerts. — II. Artevelde. — III. Titelplaat van *Le Magasin littéraire et scientifique.* — IV. Iets aangaande Frans Liszt. — V. Kroniek. — VI. Sterfgevallen.

BOEKBEOORDEELING.

Eenige Wenken voor het Onderwijs van de Vlaamsche en de Fransche Taal, *in de gestichten van Middelbaren Graad*, door AM. JOOS, professor in de Normaalschool van Sint-Niklaas. — **Gent.** Drukkerij S. Leliaert, A. Siffer en Cie. Hoogpoort 52. 1886. 56 bl. in-12. — *Prijs* 0,75.

EEN leeraar die zijn werk en den voortgang van zijn onderwijs ter herte neemt zal kennis maken met het uitmuntend werksken van Am. Joos. 't En is geen lange en dorre handboek van onderwijskunde : op iedere bladzijde, komt men in den duidelijken en bondigen schrijftrant die M. Joos eigen is, allernuttigste raadgevingen tegen. Ik zante hier en daar eenige uittreksels om de vlaamsche leeraars op te wekken, aan dit oorbaar boeksken raad te vragen. Bl. 5 « Wanneer een jongeling eenige jaren het middelbaar onderwijs bijgewoond heeft, moet hij bekwaam zijn om, zonder haperen, beschaafd, deftig en tevens los en natuurlijk, in een gezelschap de Vlaamsche en de Fransche taal te spreken, hij moet zelfs ingezien den stand dien hij gewoonlijk onder zijne medeburgers bekleedt of bekleeden zal, in zekere omstandigheden kunnen rechtstaan en stout, voor een hoop aanhoorders, eene deftige rede kunnen houden. » Dies aangaande las ik dezer dagen eene zeer aantrekkelijke bijdrage van M. Halleux in de *Revue générale* van Mei : dat deel van 't onderwijs wordt dikwijls verwaarloosd en is 't ievers voor 't Fransch in voege, voor 't Vlaamsch wordt het vergeten. — Bl. 16 komt M. Joos op tegen 't misbruik der vertalingen ten gevolge van de mengeling der beide talen. Vlaamsche wendingen sluipen in het Fransch, Fransche wendingen sluipen in het Vlaamsch binnen. De eigenaardigheden van beide talen, en vooral van het Vlaamsch, worden van kant gezet of niet aangeleerd. De leerlingen, gedurig gewoon de twee talen te mengelen, geraken stillekens aan in de war en, door het overwicht van het Fransch in de volgende studies,

komen er toe enkel in het Fransch te kunnen peizen. — Op bl. 20 beschrijft M. Joos zeer nuttige *analogische* oefeningen om de talen aan te leeren en voor ieder voorwerp, voor ieder begrip 't gepaste woord te vinden. Van al wat er met eene zake in verband staat moeten de leerlingen de eigene benaming en de juiste bepaling leeren kennen. — Waar M. Joos handelt over de stof der letterkundige oefeningen hadde hij de leering kunnen bekend maken en in Vlaamschen zin wijzigen van M. Gillet, in zijn merkweerdig bekroond schrijven : « *Des Procédés à employer pour assurer et hâter les Progrès en Rédaction française* ». — Bl. 30 : « Is, in de Fransche opstellen, de lezing de bijzonderste grond en bron voor den vorm; in de Vlaamsche opstellen, moet die grond, die bron de beschaafde gesprokene taal zijn ». — Moge nog een misbruik vallen onder de wijze raadgevingen van M. Joos : bl. 32 « Men weze niet verwonderd dat ik hier geen woordje rep over de boeken genaamd, *traité de littérature*. Die boeken hebben het groot nadeel de letterkunde, dat aangename, dat edel en pratiek deel van het taalonderwijs, tot eene overgroote massa van definities en regels, tot eene eenvoudige en dorre les van geheugen te verlagen. » M. Gillet oordeelt nog strenger op bl. 76 van bovengemeld schrijven : « Vous mettrez dans les mains de vos élèves une théorie toute faite, c'est-à-dire un manuel; vous irez donc, contrairement à toute logique, des principes aux faits... Voici le résultat que vous obtiendrez : 1° le dégoût de votre classe pour les études de style; 2° le découragement des élèves.... » — Verder zullen de leeraars nog goede middels aangestipt vinden om de werken hunner leerlingen te leeren verbeteren en de rechte wijze om de lessen van spraakkunst aantrekkelijk te maken.

J. Claerhout.

Iwein van Aalst, geschiedkundig verhaal, door Dr Isidoor Bauwens. — (*Vervolg.*)

Het voorhanden boek is met overtuiging, ja met geestdrift geschreven, en de begeestering van den schrijver gaat over tot den lezer, deels om rede van den vaderlandschen hoofdinhoud, deels om de sympathie door den held van het verhaal verwekt, doch meerendeels naar ons inzien om rede van den uitwendigen vorm waarin dit aantrekkend heldenroman gegoten is. Voorwaar, het zal den gewonen lezer onbewust zijn dat zijne aandacht gevestigd blijft door de boeiendheid des verhaals, door de geleerdheid van den schrijver of door den dichterlijken gloed die het geheele werk beheerscht, maar een man van belezenheid, studie en smaak zal bij 't genot der lezing, zich afvragen wat hij meest moet goedkeuren en bewonderen, of de handeling en de gewenschte

ontknooping van het drama, of den eerbied voor de historische waarheid, of de verdiensten van taal en stijl. Onder dit laatste opzicht, zullen velen met ons de zoetste herinneringen aan de klassieke studiejaren gesmaakt hebben, bij 't lezen en herlezen van Vlaamsche bladzijden die ons de bezielde schrijfwijze der Franschen Fénélon, Chateaubriand, zelfs Marmontel te binnen brengen. Neen, Dr Bauwens is niet ter school gegaan bij de huidige romantieken : hij heeft zich te huis bevonden bij de groote meesters der Oudheid en van latere tijden. Van dáár die stoute kunstgrepen, zoo oud als de straat, zoo nieuw en zoo schoon als de zon, op bijna elke bladzijde kwistig gestrooid, tot aangename verrassing van den lezer; van dáár die heerlijke natuurbeschrijvingen die aan de *Ilias* of aan den *Telemachus* doen denken; van dáár de droomen vân Willem en Rambold (bl. 297), die ons de onheilvoorspellende droomen herinneren van *Aeneas* bij Virgilius, van *Badeloch* bij Vondel, van *Athalie* bij Racine; van dáár die als onwillig verloren, zoo graag ontdekte pereltjes, gelijk dees in schijn eenvoudig gezegde : « Slechts negentien jaren telt gij, maar de onversaagdheid wacht de jaren niet af (bl. 68) », waarin wij denken het bekend vers te vinden van P. Corneille :

La valeur n'attend pas le nombre des années.

Zoo is 't uit oorzaak der verhevenheid van den stijl, alsmede om de getrouwheid des schrijvers aan de waarheden der geschiedenis, dat wij vrede vinden met den verkoren litterarischen vorm, het geschiedkundig verhaal. Want met den geleerden oud-minister P. de Decker blijven wij ons afvragen : « Is het noodzakelijk, « om de geschiedenis te doen lezen, haar den vorm des romans « te geven? Is deze manier om de geschiedenis te schrijven, « zonder gevaar voor de kennis en het goed begrip der geschie- « denis? »

« Ter beantwoording der eerste vraag, » vervoordert dezelfde geleerde, « durven wij zeggen, zonder vrees van tegenspraak, dat « eene geschiedenis volgens een goed plan opgesteld, gewetensvol « bestudeerd en met talent geschreven, zonder de kunstgreep van « den roman wel behagen zal. In den grond der geschiedenis van « alle volkeren, vooral in de onze, ligt er zoo oneindig veel « beweging, belang en leven! Men kan dus zeer goed de geschie- « denis doen lezen, zonder haar in den vorm des romans te « kleeden. » Hier zouden wij gaarne bijvoegen dat niemand de *Annalen* van Tacitus lezen kan, zonder tranen te storten over het lot van Germanicus; en ook al, om bij de modernen te blijven, dat het 17de en de volgende deelen der uitgebreide volksgeschiedenis van Mgr Namêche, met geestdrift begroet en met geboeide aandacht gelezen zullen worden, door allen die, naar het voorschrift van Cicero, willen *weten wat voor hunnen tijd gebeurde*. De eerste stelling van Mr de Decker heeft in der waarheid geene tegenspraak te duchten.

Dezelfde bevoegde man spreekt verder : « Is deze (historische) « vorm wel zonder gevaren? Men schrijft de geschiedkundige « romans niet voor mannen van wetenschap, voor dezen die zich « toeleggen op de studie der jaarboeken van het vaderland. Men « schrijft ze voor het publiek, dat wil zeggen voor min-onder- « wezene lieden, die noch den tijd noch den moed hebben de « geschiedenis te leeren in de daartoe bestemde schriften. Nu, « hoeveel personen zullen de fabel van de waarheid, de grillige « vinding van het getrouwe verhaal weten te onderscheiden? Welken « zekeren gids, welken draad zullen zij volgen om zich in dien « doolhof van ideaal en waarheid te richten? Onbekwaam om te « onderscheiden wat tot de geschiedenis behoort — welke histo- « rische, ware, stellige kennissen zullen zij uit het werk geput « hebben? » (1)

Er ligt voorzeker veel waarheid in deze woorden, welke wij overschrijven, niet als toepassing op het besproken gewrocht, maar als eene herinnering aan de wetten en voorschriften die het historisch roman, zoowel als elken anderen litterarischen vorm, beheerschen.

« Ons dunkens, » zegt ook Conscience, in zijn voorwoord aan *Jacob Van Artevelde*, « verdient een roman nooit de benaming « van *historisch*, zoohaast hij gekende namen bezigt tot daden en « *intrigues*, welke der geschiedenis vreemd zijn, en hij dus de « beelden der helden verwringt en vervormt om hen eene gewone « rol in een uitgevonden stuk te laten vervullen. De vaderlandsche « eerbied, welken wij onze groote voorouders toedragen, zou ons « beletten zoo te handelen, indien onze litterarische denkwijze ons « niet eene ernstigere baan aanwees, wanneer er voor 's lands roem, « en niet uit enkele behaagzucht, moet worden gearbeid. » Het toeval wil dat deze stelregel, waaraan Conscience altoos getrouw gebleven is, veel krachtdadiger bevestigd staat in het eerste nummer van *Het Belfort*, in deze bewoordingen : « Een straatroover met een priem kan minder schuldig zijn dan een eerroover met de pen. » Zóó oneindig veel kwaads kan gesticht worden door de verbloemde en vervalschte geschiedenis!

Daarom bestatigen wij met innige voldoening dat het helden-roman *Iwein van Aalst*, verre van mank te gaan aan het gebrek van waarheid, integendeel de karakters kenschetst en de gebeurtenissen weêrgeeft met de grootste getrouwheid, en wel volgens de geloofwaardigste schrijvers. Wil men het bewijs, men leze het Kapittel VI der geschiedenis van Vlaanderen door Mgr. Namêche,

(1) Pieter de Decker in zijn *Leven en werken van baron Julius de Saint-Genois*. Gent, 1869.

of het zesde hoofdstuk van DAVID's vierde boekdeel, en men zal bekend zijn met den hoofdinhoud van het geheele roman, uitgenomen met de ontknooping, de onvermijdelijke echtverbintenis, die van ouds aan onze Vlaamsche dramas den naam gaf van *blijeindig treurspel*. Welnu DAVID zegt : « Met de dood van Willem Cliton « eindigde alle twist. Het beleg van Aalst werd haastig opgebro- « ken, en Dirk van Elsaten algemeen erkend tot graaf van Vlaan- « deren »; en de geleerde Kanunnik J. J. DE SMET voegt daarbij : « Graaf Dirk beloonde de diensten van Iwein met de hand van « zijne dochter Laurentia of Lauretta, en met de plechtige inbezit- « stelling der landen van Aalst, van Waas en der Vier Ambachten. » Zoo is de schrijver, tot op de laatste bladzijde van zijn boek, getrouw gebleven aan de historische waarheid.

Doch wat nog meer den romantischen vorm billijkt en rechtvaardigt, is de aard zelf der gebeurtenissen van dien tijd, die zooveel belang en afwisseling opleveren, dat niet alleen CONSCIENCE aldaar het onderwerp ging putten van zijne *Kerels van Vlaanderen*, maar zonderling genoeg, dat het verhaal van eenen gelijktijdigen schrijver, de kronijk van GUALBERTUS aan een historisch roman vergeleken werd (1). En niettemin blijft het *Leven van Karel den Goede* de geleerdste en echtste bron die men over een welgevuld tijdstip kunne raadplegen.

Kortom, wij herhalen dat Dr Bauwens eene koene daad heeft gedaan, en dat de verschijning van zijn gewrocht eene gebeurtenis daarstelt in de Vlaamsche letterwereld. Zijn held, Iwein van Aalst, is in het heerlijkste daglicht gesteld en wordt een volksheld; onze letterkunde, rijk aan gedichten, arm aan geleerde prozawerken, is met een verdienstelijk historisch roman verrijkt.

Op eene vergeten bladzijde van zijn boek zegt de schrijver : « Mochten mijne stadgenooten, bij het lezen van Iweins koene en « vrome daden, zich fier achten Vlamingen en Aalstenaars te zijn; « mocht het standbeeld van den held weldra op eene onzer openbare « plaatsen prijken, dan ware mijn doelwit bereikt! » Wij juichen deze edelmoedige woorden volmondig toe.

Dr R. M.

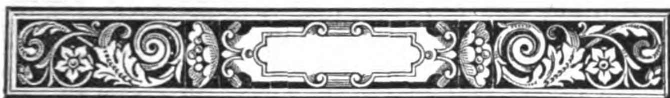
Moorsel.

---

(1) *Vita B. Caroli*, auctore Galberto, brugensi notario, coævo, apud *Acta Sanctorum Bolland.*, mense martio, pag. 179. Ce récit de Gualbert, qu'on a comparé à un roman historique, offre, dit M. Warnkoenig, un tableau fidèle de cette époque, et fournit les renseignements les plus précieux à ceux qui s'occupent de recherches sur le moyen-âge. M. Guizot en a donné une traduction française dans sa collection de *Mémoires relatifs à l'histoire de France*.

(Aanteekening van Mgr Namêche.)

OUD EN NIEUW

OP HET

GEBIED DER SCHOONE LETTEREN.

II.

(Vervolg van bladz. 278.)

DAT was toch wel eene verderfelijke koorts die, met het einde der vijftiende eeuw, in Europa's verstandelijke levensbronnen woelde, en er verwoestingen aanrichtte, waarvan wij nog heden de gevolgen moeten verduren. Hoe is het mogelijk! Het gelukte eenige sophisten, aan de beschaafdste volken der aarde wijs te maken dat gedurende meer dan tien eeuwen, alle kunstgevoel, alle schoonheidszin, alle goede smaak, waren slapende geweest, en door eenige Grieksche uitwijkelingen opgewekt en aangewakkerd, van lieverlede waren aangegroeid, tot dat zij, in weinige jaren, het toppunt van hunnen luister mochten bereiken.

Hier vooral komt het snedige gezegde van Jozef de Maistre wel te pas : « Valsche denkbeelden, zegt hij, zijn gelijk aan valsche munt die, aanvankelijk door groote booswichten geslagen en uitgegeven, later door eerlijke lieden wordt in omloop gebracht. » Hiervandaan dan ook, dat tot op den dag van heden toe, een aanmerkelijk gedeelte van de beschaafde wereld als een bepaald axioom aanneemt dat Europa tot in de helft

der vijftiende eeuw in de duisternis van onkunde en barbaarschheid verkeerde; dat slechts na de inneming van Konstantinopel door de Turken, het ware licht over het Westen is aangebroken, en, onder den invloed van het huis De Medicis, de zoo hooggeroemde Renaissance bewerkstelligd is geworden.

Ik kan het niet helpen dat wij, klerikalen en dompers, in eene met allerhande smetstoffen bezwangerden dampkring ademende, ook een greintje van den revolutionnairen geest hebben opgedaan, en ons eindelijk eens beginnen te verzetten tegen de aanmatigingen van den geest der *Renaissance*. Ons dunkt het zoo even genoemd axioom, voor het minst, in strekking en omvang, te algemeen. Wij kennen thans tot in den grond, een groot aantal van die humanisten der zestiende eeuw, die toen aan de geletterde wereld naar willekeur wetten voorschreven (1); de grootste nietigheden, de schreeuwendste beuzelingen, in heerlijk latijn en grieksch hulden, en van wezenlijke kundigheden, van Geschiedenis bij voorbeeld, weinig of niets kenden (2). Hunne hatelijke aantijgingen op de middeleeuwen kunnen wij niet eenmaal laster noemen; zij wisten niet beter.

Hoe toch zouden de Italiaansche humanisten hebben kunnen vermoeden dat er sedert drie of vier eeuwen eene bloeiende Vlaamsche litteratuur bestond? Hoe konden zij de meesterstukken van die rijke Angel-Saksische en Skandinavische letterkunde kennen, daarbij, het Nibe-

(1) Reeds lang vóór den inval der Turken in Griekenland, waren er in Italië, vooral te Rome, grieksche professoren. Ook moeten wij zoo hoog niet loopen met het kunstgevoel en den goeden smaak der Byzantijnen; hunne eigen letterkunde is daartoe eene zeer geringe aanbeveling. Zij waren voortreffelijke spraakkundigen, en, als scholiasten van Homerus en anderen, hebben zij ons groote diensten bewezen; doch wat de eigenlijke beoefening der schoone letteren betreft, die heeft het westelijk Europa meer aan zich zelven dan aan de Byzantijnen te danken. Daar zal ik later wel eens op terug komen.

(2) Een staaltje daarvan is de lijvige korrespondentie van Angelo Poliziano. Dat is heerlijk latijn; het zijn schoone woorden en phrasen; maar hoe ledig van zin en van gedachten!

lungenlied, en honderd andere kunstgewrochten die zoo welig op duitschen bodem tierden! Zij hadden evenwel toch hunne eigene landgenooten, noch ook de Spanjaarden en de Provençaalsche meistreels niet mogen over het hoofd zien. Drie mannen alleen keurden zij hunnen zangberg waardig : Dante, Petrarca en Boccaccio, doch alleen in hunne hoedanigheid van voorloopers en grondleggers der zoogenaamde Renaissance. Wat niet op griekschen en latijnschen leest geschoeid was, kon onmogelijk bij hen genade vinden.

Eer ik echter verder ga, moet ik toch betuigen, dat niet allen, gedurende de XVI en XVII eeuw, evenzeer dweepten met de kunstwerken en de litterarische voortbrengselen der Oudheid. Velen, op het voetspoor van S. Hieronymus, S. Chrysostomus en andere Vaderen, bevlijtigden zich door eene doelmatige, oordeelkundige studie der oude meesterstukken, het schoonheidsgevoel in zich zelven aantekweeken, en hun goeden smaak tot volkomenheid te brengen. En dit deden zij, om zich bekwaam te maken de waarheid op eene tegelijk sierlijke en krachtige wijs voor vrienden en vijanden te kunnen voordragen. Het is juist in dien geest, en met dat verheven doel, dat Z. H. Leo XIII de klassieke studiën zoekt te doen herleven.

Maar zoo matig waren niet allen, ook in die tijden, in hunne bewondering voor de kunstwerken der Oudheid. Uit hetzelfde feit, als van uit een gemeenschappelijk uitgangspunt, komen twee ver uiteenloopende wegen. waarvan de eene rechtstreeks tot de bron van alle schoonheid voert, terwijl de andere er zich van verwijdert, naarmate hij zich verder op het terrein van schijnschoon en valsche verlichting uitstrekt.

De humanisten van de florentijnsche school en de letterkundige kringen of Akademiën van Rome en Venetië, huldigden, bijna uitsluitelijk, het plastische schoone, de volmaaktheid in den uiterlijken vorm. Dat was « de eerdienst der Bevalligheden », de kunst om de kunst. Die zucht voor het schoon in vorm en uitdrukking, was

nu wel wat al te veel door de noordsche natiën verwaarloosd geworden, maar werd bij de zuidelijke volken toch ook merkelijk overdreven; en dat moest natuurlijk de noodlottigste gevolgen na zich sleepen.

Bestaat de roeping der fraaie kunsten en letteren in de verheerlijking van God en in het nut van den mensch, dan begrijpt men dat de man van genie en smaak die zijn talenten misbruikt, eene verschrikkelijke verantwoording op zich moet laden.

De studie der Oudheid en zijn geoefende smaak voor het schoone drijven den kunstenaar, of den dichter, tot de beschouwing der natuur. Hij weet, hij gevoelt, dat hij daar het echte schoone zal vinden, waarvan de getrouwe nabootsing op anderen dien indruk zal maken, dien de natuur zelve gewoon is op hem te weeg te brengen. Die aanschouwing zal tevens penseel en pen dien betooverenden eenvoud, die ongekunstelde bevalligheid leenen, aan de schoone natuur zoo eigen. Maar als die man van genie God niet kent of miskent; als hij geen bovennatuurlijke en zedelijke beginselen heeft waarop hij kan steunen, dan beschouwt hij de natuur met een onheiligen blik; hij ontwijdt ze. Mensch zonder God, schildert hij ons eene natuur zonder God, zonder bezieling, zonder dat onsterfelijk licht wat ze heiligt. Voor hem is de geheele natuur een onmetelijk Pantheon; de ware God alleen is er niet!

Wij hebben, sedert de zestiende eeuw, een langen en gevaarvollen weg afgelegd. Hij die de litteratuur van onzen tijd vergelijkt met de dichterlijke voortbrengselen der Renaissance, moet wel versteld staan over den achteruitgang van een voornaam deel van de republiek der letteren, in al wat het ware æsthetische, het zedelijk schoone, en zelfs den goeden smaak betreft. Die onverstandige, slaafsche, navolging der oudheid; het valsch beginsel dat wij, gelijk de Grieken, de natuur op den voet moeten volgen, hebben ons schoonheidsgevoel niet verhoogd, maar ons daarentegen verleid tot de vergoding van het leelijke. Ook dat is natuur, zegt men; en

derhalve wordt ook de volkomenheid geroemd in het schilderen van het zedelijk en physiek leelijke; en hoe leelijker, hoe volmaakter! Waarlijk! dat deden de Ouden niet, de heidenen; zij vermeden dat integendeel op het zorgvuldigst; zij volgden de natuur niet op den voet: het ware schoon alleen zochten zij, en gebruikten het leelijke enkel als kontrast, en slechts voor zoo ver zij dat noodig hadden.

Ik ben beschaamd telkens als ik in Plato's *Gastmaal* die heerlijke theorie over het schoone herlees, welke Sokrates de Mantineesche vrouw, Diotima, in den mond legt, en dan een blik werp op de zoo menigvuldige, hatelijke, zedebedervende produkten van die zoogezegde naturalistische school, welke in Frankrijk en Duitschland eerlang den boventoon dreigt te bekomen.

Wij christenen, wij ten minste, moesten leeren inzien, dat de geheele natuur in die beschamende zwakheid deelt, welke het eerste gevolg der zonde was. Van het oogenblik af waarop de ziel de oorspronkelijke onschuld verloren heeft, kon 's menschen blik den vollen glans der physieke schoonheid niet meer verdragen. Geheel de schepping heeft, als het ware, voor hare naaktheid den sluier noodig, dien Gods mededoogen op de naaktheid van den koning der schepping geworpen heeft. De volmaakte zamenstemming van zielsvermogens en zinnen is in den mensch gestoord geworden. Zijne rede is in het rijk der zinnen geen alleenheerscher meer; wantrouwen van zich zelven en betrouwen op God; ootmoed en genade, moeten voortaan haren troon onderschragen. De natuur moet voor den kunstenaar en den dichter het Isisbeeld zijn, wiens sluier nimmer gelicht wordt.

De moderne atheistische school is hieromtrent van eene volstrekt tegenovergestelde meening. Dichters en romanschrijvers hebben zich van allen dwang losgescheurd. Geene wet bindt voortaan hun geweten. Zij mogen alles zien, hooren en genieten; derhalve mogen zij ook alles zeggen, en hun talent mag alles voordragen, alles afschilderen. Voor hen heeft de natuur geen

sluier, zelfs niet dien der schaamte. Het leelijke en gedrochtelijke, het liederlijke en walgelijke, schilderen zij het liefst, misschien omdat zij daarbij met meer moeielijkheden, met meer vooroordeelen, en in zich zelven en in anderen, te kampen hebben. Vreemd aan alle zedelijke waarde, gelooven zij noch aan grootheid van ziel, noch aan edelmoedigheid, noch aan belangeloosheid. Voor hen bestaat geen ware liefde, geen huwelijkstrouw, geen eerlijkheid; al hunne persoonaadjen zijn huichelaars en deugnieten. Zij kennen geen andere, dan deugd uit temperament, of van natuurlijken aanleg; en deze wordt bij hen vertreden, verpletterd.

Is dat nu de wezenlijke maatschappij welke die mannen ons afschilderen? God beware ons! Dan was immers het menschdom onherstelbaar verloren. Neen, zij putten veelal uit hun bedorven hart, uit hunne verwilderde verbeelding, en vertoonen slechts de achterbuurten der samenleving; het gezelschap, de typen, die zij in gemeene kroegen en verdachte huizen, en soms ook wel eens in de groote wereld ontmoeten.

Aan dat alles dacht de gemoedelijke, eerlijke Bonald niet, wanneer hij schreef : *La littérature est l'expression de la société*, juist alsof de maatschappij niet die bonte warboel ware dien wij kennen. Menschdom en letterkunde zijn als de twee polen van een magnetischen stroom, en ongetwijfeld is de helsche litteratuur onzer dagen niet geschikt den mensch voor zich zelven en voor de maatschappij beter te maken; zoodat veeleer de samenleving den stempel der heerschende denkbeelden en gevoelens zou dragen.

Onberekenbaar is het kwaad in de vorige eeuw, en zelfs nog in het eerste vierendeel der tegenwoordige, aangericht door de rooverromans die Duitschland overstroomden en terstond in Nederland vertaald werden. Strahlenheim, Rinaldo Rinaldini, Glorioso, en zoo veel andere bevallige monsters brachten de jonge gemoederen van beider seksen in de gevaarlijkste gisting. Iedereen kent den verbazenden indruk op de studerende jonge-

lingschap gemaakt door Schillers drama *Die Raeuber*. Wie kan de zelfmoorden tellen onder den invloed van Goethe's *Werther* gepleegd? Wie het zedenbederf nagaan veroorzaakt door den *Wilhelm Meister* van denzelfden schrijver, die misschien nooit een degelijk karakter geschetst heeft (1).

Hij is het die met Byron den noodlottigsten invloed op het zedelijke element in de litteratuur uitoefende; en hoe welbespraakt hij ook zijn moge als hij over kunst en smaak handelt, zoo ben ik toch wel genoodzaakt hem alle schoonheidsgevoel te ontzeggen, die het beeld van den gekruisten Jesus met de goden der oudheid vergelijkende, aan de laatsten de voorkeur durft geven (2).

Wij zijn thans nog veel verder afgedwaald. De romans, de tooneelspelen, de gedichten, der naturalistische school in Frankrijk, gaan in stoutheid om de welvoegelijkheid te braveeren alle begrip te boven. Daar moet gij zelfs geen stijl meer in zoeken. De voornaamste grondlegger der zoogenaamde romantische school, Victor Hugo, begon dien kruistocht tegen de tyrannie der oude mode, met het gezag van de wetten afteschudden eenmaal door Aristoteles gesteld en door Boileau bekrachtigd. Hij bezat echter toen nog het gevoel voor het schoone. Maar volgens zekere psychologische wetten, daalde de schilder van *Quasimodo* al

(1) Goethe's meesterstuk *Ifigenia in Tauris* is eene duitsche bewerking van het meesterstuk van Euripides. De karakters in *Hermann und Dorothea* zijn alledaagsch, en zwak geschetst. Het is droevig te moeten bekennen dat de karakters die Goethe het krachtigst geteekend heeft juist die van Faust en Mephistopheles zijn.

(2) Dat deed ook Schiller, in zijne ode *Die Goetter Griechenland's*; maar dat was enkel eene voorbijgaande roes; zijn hart had er geen deel aan. Men zegt van Goethe wat de Talmud van Annas zeide : dat hij de gelukkigste mensch was die ooit op aarde leefde. Goethe was begaafd met schoonheid, lichaamskracht, rijkdom, talenten, macht; hij had vele bewonderaars, vele vrienden, geene vijanden, en hij leefde, gezond en tevreden, meer dan tachtig jaar. Geen wonder dat hij de schoonheid van Jesus' kruis niet gevoelde. Dit was het geval niet met Schiller.

dieper en dieper, verwierp alle orde, en verviel, hij de eerste van allen, tot den eerdienst van het leelijke, gedrochtelijke en buitensporige. En thans is die litterarische school, die hem, niet lang geleden, als haar profeet huldigde, eene schande voor het menschdom, en een bestendig gevaar voor de samenleving.

Ik zeg : — een bestendig gevaar — en ik zeg niet te veel.

Wie toch kent niet den indruk eener lezing op ziel en hart? Eene slechte lektuur vooral kan voor den mensch de rampzaligste gevolgen hebben. De zedeleeraars weiden breedvoerig uit over het nadeel van verdachte gezelschappen, van kwaad voorbeeld, van verleidende gesprekken. Deze echter geheel en al te vermijden hangt veelal niet van ons af. Maar een boek is een gezel onzer keus; en al is het ons aanvankelijk zoo klaar niet, dat juist dat boek gevaarlijk voor ons is, het zal ons zooveel kosten het uit onze handen te leggen zoodra het kwaad zich op die verleidende bladzijden vertoont. Wij zijn toch alleen met ons boek; niemand ziet ons; aan God denken wij niet!

Let eens op dat jong mensch wat voor de eerste maal een van die liederlijke romans verslindt. Niets verstrooit hem; niets verhindert hem, niemand zelfs zal hem zien blozen! Hij verdiept zich allengs in zijne lektuur, vereenzelvigt zich met de gemeene persoonaadjes wier lotgevallen hij aanschouwt. Die inwendige stem die hij hoort terwijl hij leest, die verhalende stem is geene vreemde, het is zijne stem die beurtelings leert, aanmoedigt, klaagt, spot, vloekt, en hem naar andere oorden, naar andere tijden wegsleept. De driften dier persoonen maken ook de zijne gaande. Zijne verhitte verbeeldingskracht tooit met de verleidelijkste kleuren de misdadige tooneelen waar hij, als het ware deel in neemt. De hartstochten zijn hem meester; de zinnen geraken in oproer; zijn oordeel is geheel en al overrompeld! Verwondert het u dan, als de zonde, de misdaad, van zulk een hart meester worden? En als die

ongelukkige van zulke lezing zich eene gewoonte maakt; als hij door die aanhoudende opgewondenheid zijn gestel, en nog meer, zijne ziel verzwakt heeft, dan wordt hij eerlang een van die ellendige wezens waarvan wij alles, ook het ergste, te vreezen hebben.

Met dit psychologisch tafereel bedoel ik niet alleen de wulpsche, gemeene, voortbrengselen der hedendaagsche realistische school; ook die welke den mensch uitsluitend van zijne schaduwzijde betrachten: die geene andere karakters dan die van misdadigers, bedriegers en dwaashoofden weten te schetsen; geene vrouwenbeelden schilderen dan die zij uit den modder der schande oprapen; die het geld als het hoogste doel van 's menschen leven achten, ook dergelijke romans en dramas doen onzeggelijk veel kwaad. Al was het dan maar, dat ze den lezer met de misdaad gemeenzaam maken door ze hem gedurig voor oogen te stellen; hem aan bloed gewennen door hem aanhoudend bloed te laten zien; hem het afgrijzen voor zondige feiten, overspel, verleiding, bedrog, roof, dronkenschap, te doen verliezen, door ze hem met eene wreede, ijskoude onverschilligheid, in al hunne bijzonderheden te verhalen. Dit moet immers eene bron van oneindige rampen worden. Wij spraken tot hiertoe enkel over verdichting; maar is die heillooze *influenza* alleen in den roman en op het tooneel te huis? Moet hier ook niet de periodieke pers een ernstig *Mea Culpa* aanheffen? Helaas! wij vinden die ongezonde luchten maar al te vaak in onze rechtskronijken en dagbladen. De schrikkelijkste misdaad wordt een *drama* genoemd; zedelooze feiten geven stof tot tafereelen waar de verdichting niet vreemd aan is. Die verhalen worden opgesmukt met al wat ze kan schilderachtig maken, en dan nog ten overvloede *geillustreerd* (!) met monsterachtige, of althans, smakelooze prentverbeeldingen.

De dagelijksche lektuur van zulke verhalen moet natuurlijk het zedelijk gevoel van het publiek verstompen, en het, ten aanzien van de misdaad, allengs in een soort van onverschilligheid brengen.

Het is er derhalve verre van af, dat de schoone letterkunde den stempel van het maatschappelijk leven draagt. Dat is wel mogelijk wat uiterlijken vorm, gewoonten, mode en wat dies meer, betreft; maar voor het overige is het zeker dat het hoofdzakelijk de dichters en andere beoefenaars der letteren zijn, die bij het publiek den toon aangeven en op de samenleving inwerken. Ook geloof ik bij machte te zijn te bewijzen dat, sedert de XIV eeuw de meeste burgerlijke en politieke onlusten, zoo niet rechtstreeks, althans zijdelings te wijten zijn aan ongodsdienstige en zedelooze schriften.

De drukkunst is in veel opzichten een zegen voor het menschelijk geslacht : en als de goede pers tegen de kwade werd opgewogen, zou ik waarlijk niet durven verzekeren naar welken kant de schaal zou overslaan. Eene zaak echter staat vast, namelijk, dat de losbandige en goddelooze drukpers een onberekenbaar kwaad sticht, vooral door de verdichting onder alle gedaanten. Het is derhalve onze plicht die pers te keer te gaan, niet slechts door zoo veel mogelijk hare voortbrengselen te vernietigen of te verduisteren, maar tevens ook en vooral, door ervoor iets anders, iets beters, in de plaats te leveren. Dat is het wat wij thans willen bespreken.

(Wordt vervolgd.)

F. SERVATIUS DIRKS. O. S. F.

OVER ZICH

EN DE

WEDERKEERIGE WERKWOORDEN.

(Vervolg van bladz. 297.)

13. — *Waarop is de gegeven regel gesteund?*

Hij is gesteund 1° gelijk het reeds klaar is, op de innige en eenig ware beteekenis der wederkeerige werkwoorden.

2° Op het bijna algemeen gebruik der ouden. Lees de schriften vooral der 12de, 13de, 14de en 15de eeuw, en ik verzeker u dat gij niet veel uitzonderingen zult aan te teekenen hebben.

Hieronder schrijf ik mijne aanmerkingen af op eenige oude schrijvers die ik nopens het besproken punt onderzocht.

A) In *Beatrijs*, (1038 verzen), geen éene uitzondering. Integendeel, onder andere zinnen :

Ic hope datter noch bi sal
Menech sondare bekeren.

V. 1016

B) In *Carel ende Elegast*, (1414 verzen), geen éene uitzondering. Integendeel :

Doe quam hi een wout binnen,
Carel die edel man,
Dat niet verre en stont *van dan.*

V. 194

Si versaemden *in een perc*
Met sulken nide onder hem tween,
Dat dorse boghen *over haer been.*
V. 386

Die spaenre vanden scilden vloghen,
Die helme op haer hoofden boghen.
V. 409

Elegast sprac : Waer leit *die scat?*
V. 603.

Dat hem die coninc beval
Seiden si Elegasse al,
Die sere verblide *vanden worden.*
V. 1165.

Doe verhief *daer een strijt*
Tote langhe na vespertijt.
V. 1365.

C) In *De Trojaensche Oorlog* van Seger Dieregodgaf, (3309 verzen), geen éene uitzondering. Integendeel :

Doe stonden *bloemen in 't scone dal.*
V. 135.

. . . . *daer in* stonden
Alrehande bloemen . . . .
. . . .
. . . . *in midden soe* stont
Eene clare fonteine scoene ende goet.
V. 313.

Want si vergaderden *in elke side,*
Als vreeselike vianden in stride.
V. 1466.

Soe datter 't roede bloet ut liep.
V. 2579.

D) In de *Reize van S. Brandaen* (naar het Comburger handschrift, 2284 verzen), geen éene uitzondering. Integendeel :

Een wolke boven hem ontsloet,
Daer hute quam een dier wonderlijc
Vlieghende . . .

V. 278.

Daer up dien werf stont *een wout.*

V. 305.

Doe d'houdste te sinen scilde quam,
Sijn lijf *dat ic hem nam,*
Dor minen grammen moet.
Daer d'andere bi eenen scepe stoet
Nam hem een donderslach sijn lijf.

V. 363.

Daer stonden *vele bome scone.*

V. 753.

Daer stonden *menich cedrus.*

V. 755.

Specien stonden *daer so vele.*

V. 759.

Haddic 't ghescreven al te male,
Dat daer stont *voer die zale.*

V. 761.

Doe sach Sente Brandaen
Eenen sconen tempel staen.

V. 1127.

Een stat was. . . . . . .
Die stont *in eenen lande.*

V. 1267.

Doe dat lant verdranc
Ende meneghe borch versanc.

V. 1290.

Een wind hief *daer van onder.*

V. 1302.

Up d'ander zyde van den steene
Verbrande *hi*, (een man) *van hitten dan.*

V. 1328.

Doe sach hi voer hem **up slaen**
Eenen rooc wel gruwelijc.

V. 1554.

E) In de *Fabelen van Esopus*, (1558 verzen), geen éene uitzondering.

F) In *S. Geerden Minne*, (448 verzen), geen éene uitzondering.

G) In den vijfden boek, (3956 verzen), 1ste partie, *Spiegel Historiael* van Maerlant, geen eéne uitzondering.

H) In den 1sten boek, (2752 verzen), zelfde partie, waar hij gedurig spreekt over landen, bergen en stroomen, vond ik éene uitzondering en misschien is zij toe te schrijven aan Maerlants al te letterlijk vertalen uit het Latijn van Vincentius Bellovacensis :

In midden so es eene fonteine,
Die dat proyeel can verchieren
Ende **deelt hare** *in viere manieren.*

XVII, v. 29.

Daarentegen heb ik aangeteekend :

Daer Damas nu **staet** *uten pleine.*

VIII, 31.

Twater **wies** . . . . . .

XIII, 35.

Want het (water) *boven allen berghen* **ginc.**

XIII, 37.

Een eylant **leghet** *in Ganges.*

XVIII, 40.

Tygris **loept** *an die oestzide* . . .

XIX, 45.

Daer wilen die vijf steden in stonden.
XX, 41.

Sijn oesten, dat es openbare,
Dat coemt *vander Caspiser zee,*
Ende gaet *westen min no mee...*
XXII, 4.

Daer Tygris uutbreect, *de riviere,*
Die loept *met ere snelre maniere,*
Daer in loept *die berch Ararat,*
Daer wilen Noes aerke in zat.
XXII, 21.

Olimpus leghet *in dat lant mede,*
Die es van so grotere hoochede,
Dat hi boven allen winde gaet...
XXVI, 13.

Meneghe fonteine soete ende sure
Springenre *in ende* lopenre *dure.*
XXVII, 11.

Spaenyen laghet *alrenaest Gallen*
. . . .
Het strect *van Gallen an Affrike.*
XXVII, 33.

In dat zant, alst wayt te waren,
Gaen *dicken also grote baren*
Alse offet indie see ware.
XXIX, 11.

Daer dat lant ten westen geet,
Eist al berch ende zant.
XXIX, 34.

Daer die twee zee te gader comen.
XXX, 65.

Doe vervroyde *soe* (Assenech) *te hand.*
XLIX, 4.

I) In het *Leven van Sinte Christina*, (1949 verzen), zou men als eene uitzondering kunnen aanzien :

So dat haer lichame als een dop |
daer kinder met te spelene pleghen |
rindelde | en keerde hem *weder scheghen.*
V. 1134.

Maar wie deze geschiedenis gelezen heeft, weet dat het lichaam van Christina buitengewone krachten en voorrechten had en, om zoo te zeggen, subtiel geworden was.

Daarentegen :

Dat was een wonderleke dinc |
dat melc ut maegdelec borste ginc.
V. 349.

Daerd water over haer lede al slecht
liep. . . . .
V. 446.

So worden haer lede al | *cleine en groet* |
te gader gedruct in enen cloet |
als geheit was dat loept *in een.*
V. 514.

Want het geviel also daer mede |
dat scoudren | *linden* | *en ander haer lede*
verweerden *en* verherden *als een hout* |
verrotten *en hadden leet menechvout.*
V. 630.

Haer maeghdelec borsten | *die droeghe waren* |
begonsten te vloyene *van alte claren*
olien . . . . .
V. 643.

Al bedende en droevende *plach si te gane.*
V. 1685.

Hier staak ik mijn onderzoek nopens de oudheid : te zamen achttien duizend en zevenhonderd verzen waarin ik eigenlijk maar eéne uitzondering aan mijnen regel

vond. Mag ik dan niet vaststellen dat hij steunt op het bijna algemeen gebruik der ouden?... Ik peins, er zullen veel lezers zijn die zeggen zullen : Na uwe aanhalingen gelezen te hebben, houden wij staan dat uw regel overeenkomt met het eenparig gebruik der ouden; want 1° die uitzonderingen, indien er hier of daar voorkomen, bevestigen den regel; 2° in de verzen komen vrijheden die in gewone taal zouden misstaan, en 3° de ouden kosten ook eens zondigen.

Onze regel steunt 3° op de gesproken taal.

Luister naar eenen werkman die nooit Fransch leerde en weinig of geen boeken las, en ge zult hooren hoe regelmatig, hoe verstandig hij den gegeven regel toepast.

Eenige voorbeelden. 1° Op bezielde wezens :

Van eenen verdronkene : *Hij heeft hem versmoord* (vrijwillig); *hij is versmoord* (bij toeval).

Van een kind : *Het betert hem* (voor zijn gedrag); *het betert* (voor zijne gezondheid).

2° Op bezielde en onbezielde wezens :

De slang krult haar rond den boom; *het haar krult.*

De mensch rekt hem; de koorde rekt.

De mensch buigt hem, de boom buigt.

3° Op onbezielde wezens :

Van het water : het *wast*, *valt*, *loopt*, *drijft*, *ziedt*, *komt op*, *loopt over*, *stroomt*, *vloeit*, *vervriest*, *ontdooit.*

Van de dagen : zij *korten*, *lengen*, *vliegen*, *loopen*, *gaan voorbij.*

Van een kleed : het *rekt*, *krimpt*, *spant*, *verschiet*, *gaat af*, *slijt*, *verslijt*, *scheurt.*

« Zoo zeggen de boeren dat de melk *scheidt*, *stremt*, *klontert* of *runt*, en 't is alles even goed nederduitsch. » (J. David.)

Waar beter dan in de spreekwoorden kan men den geest der taal nagaan en vinden?.... Ik heb de twee duizend die ik bijeengekregen heb, zorgvuldig onderzocht en alle bevestigen luidop onzen regel. Enkel twee die ik straks verklaren zal, wil ik hier aanstippen :

Spitten en delven betaalt zijn zelven.
Goede waar prijst haar zelven.

A) *Zijn er geene uitzonderingen aan den regel te geven?*

Eigenlijk geen éene; in schijn twee.

1° Zoo in 't spreken als in het schrijven, maken wij van veel onovergankelijke, wederkeerige werkwoorden met bij het werkwoord eene bepaling te voegen die het gevolg van de daad uitdrukt, of den toestand waarin het onderwerp, 't zij bezield of onbezield wezen, door de daad gebracht wordt. Zoo : *die boom groeit hem* (zich) *dood* : *de bode heeft hem* (zich) *moe gewandeld.*

Doch iedereen ziet aanstonds dat die wondere zinnen uit eene verkorting ontstaan : *die boom groeit zoodanig dat hij er van sterven zal; de bode heeft zoodanig gewandeld dat hij vermoeid is.*

In dees geval mogen wij stout, ja, moeten wij geerne het wederkeerig werkwoord gebruiken, wat voor een wezen het ook tot onderwerp hebbe; want al deze uitdrukkingen zijn ons *eigen* en hebben, door hunne bondigheid, eene bijzondere kracht.

2° In de verpersoonlijking, dat is, als de verbeelding des schrijvers aan het onbezielde wezen leven, gevoel, gedacht geeft en er zoo een bezield wezen van maakt.

Het bloemtjen hangt het hoofd bezwaard,
En 't wankelt op zijn steel, en strooit zich langs de wegen.
Bilderdijk, Berrathon.

De heuvel bakert zich bij 't vuur der zonnestralen.
Id., Lathmon.

Hierover zou ik geerne wat meer zeggen.

A) De verpersoonlijking is eene buitengewone figuur; zelfs de dichters mogen er niet mede te koop loopen en in proza kan ze maar, om bijzondere redens, in den verheven schrijftrant aangewend worden.

Dat verschil voor poezie en proza vind ik bij Vondel ten volle bewaarheid; want, al vertaalt hij verzen, toch heb ik, in gansch zijne onberijmde overzetting van Virgilius' Æneïs, maar 24 wederkeerige werkwoorden gevonden die een onbezield wezen tot onderwerp hebben.

B) De verpersoonlijking mag niet enkel liggen in *zich*, maar eerst en vooral in het werkwoord. Dat vinden wij in :

Spitten en delven betaalt *zijn zelven.*
Goede waar prijst *haar zelven.*

en in honderden voorbeelden van onze goede dichters.

In het werk van Oomen : *Reis naar Jeruzalem en Rome*, vond ik *zich vertoonen* 33 keeren, *zich verheffen* 49 keeren met een onbezield wezen gebruikt. Maar wie zal zulke zinnen door verpersoonlijking willen uitleggen ?

C) Wil men verpersoonlijken, dan geve men als voorwerp aan het werkwoord niet *zich*, maar het deel dat vooral de daad ondergaat.

Deze vorm komt overeen met den geest der taal, hij is veel meer dichterlijk en beschrijvend, en mag door iedereen, zoo prozaschrijver als dichter, gebruikt worden.

De boom buigt zijne **takken**, *de bloemen openen* **hunnen kelk**, *de zonne verspreidt* **hare stralen**, *het plantje recht* zijn **hoofd** *op*, enz...

't Is schoon, wanneer de Meie pronkt,
en de eerste rooze rood
door 't groene van heur knopke lonkt
en 't **pinklend hertje** *onbloot.*
't Is schoon als 't zaadtje, dóor den grond,
zijn eerste priemke *toogt,*
en, tintlende in den morgenstond,
zijn doomend kopke *droogt.*
Gezelle, Principium a Jesu.

D) In de gesproken taal heeft men honderden onovergankelijke werkwoorden die ten minste zoo schoon zijn als de wederkeerige.

De zon gaat slapen, de zon kijkt boven de boomen, de zee speelt met het schip, de maan lacht ons tegen, de sneeuw danst voor onze oogen; paf, zei het geweer, en de vogel viel dood; de wind zingt in de schouw, het zand vliegt naar omhoog, de klok roept ons, de wind bijt, de Winter staat voor de deur. — Ongelukken slapen niet; morgen komt ook langs hier; schoone wegen loopen niet verre, enz...

E) Dat men treffend en krachtig spreken kan zonder eens *zich* tot verpersoonlijking te gebruiken, blijkt genoeg uit de volgende verzen :

De hairen **steigren** *hem werktuigelijk in den hoogen!*
De woede **bliksemt** *niet, maar* **klatert** *in zijne oogen!*
Zijn tanden **knersen** *saam, en* **knettren** *tegen een!*
Zijne armen, uitgestrekt, **verstijven** *als een steen!*
Zijn lichaam **schudt** *en* **trilt**, *als van den wind gedreven!*
Zijn mond **gaapt** *naar 't geluid, maar weet geen klank te gev*
Zijn hart, van 't bruischend bloed, daar stilstaande, overste
Bezwijkt. *Hij* **zuivelt, valt,** *en — niets op aarde* **helpt.**

Bilderdyk, Aristus en Ismeene.

Wie er nog beter wil van overtuigd zijn, leze en studeere de overschoone gedichten van Gezelle.

(*Wordt voortgezet.*)

A. JOOS.

DREIZEHNLINDEN.

ZOOALS wij het aan de lezers van « *Het Belfort* » beloofden op 't einde van een voorgaand artikel, bl. 114, gaan we trachten dieper door te dringen in Weber's « *Dreizehnlinden* », om den Meester gade te slaan in de bewerking zijner stof.

Voorop nochtans, meenen wij zekere lezers te moeten waarschuwen tegen eene nog al verspreide dwaling, die het grootsche en verhevene van een Epos of Heldendicht overdrijft tot een opgeschroefd en bombastisch iets.

Het heldendicht, al bekleedt het dan ook den hoogsten rang onder de letterkundige gewrochten, moet overal van eene edele eenvoudigheid getuigen. Geene raadselachtige verwikkeling der feiten, die ons onophoudelijk den wijsvinger aan 't gerimpeld en nadenkend voorhoofd doe brengen! Eenvoudig in hare grootschheid moet de handeling zijn, en van eene doorschijnende klaarheid. Die natuurlijkheid der goede oude dagen, als de gezangen van Homeros en van onze eigene middeleeuwsche zangers gansche volksvergaderingen in verrukking brachten; die ongedwongene gemoedelijkheid, die, zonder bekommernis om met kunde of kunst te pralen, getrouw als een spiegel de tafereelen wedergeeft waar ze vóór komt; dát was en blijft altijd een eerste vereischte om aan alle verhaal zijne eigene aantrekkelijkheid en zijne ware schoonheid te geven, en dát ook is één der treffendste hoedanigheden van Weber's gedicht. Hier vindt ge niets dat naar gezochtheid riekt en alleenlijk aangebracht schijnt door

's dichters willekeur; en toch is er alles vol beteekenis, het geringste zelf onmisbaar en elke trek neemt zijne streng noodige plaats in 't geheele.

Zekerlijk, ware « *Dreizehnlinden* » niets anders dan 't verhaal der daadzaken, die voor Elmar en Hildegunde na lijden verblijden brengen, dan moest het den dichter niet moeielijk vallen dien lieven eenvoud in de bewerking overal te behouden; maar dan ook mocht « *Dreizehnlinden* » geene aanspraak maken op den eerbied, waarmede een heldendicht dient ontvangen en geprezen te worden. Immers dan bleef het belang der handeling slechts een alledaagsch en dat niet heel verre dragen kon; voor een Epos zal altijd hoofdkenmerk zijn de buitengewone belangrijkheid van het onderwerp.

Wij meenen gemakkelijk te zullen bewijzen dat het onderwerp van « *Dreizehnlinden* », zooals het door Weber opgevat en bewerkt is, eene hoogst verhevene bediedenis heeft; dat het in hoogeren graad de belangstelling wekt van zijne landgenooten vast en vooral, maar ook van al wie Germaansch, en gelijk wij dan nog Saxisch, bloed in zijne aderen heeft; van al wie de Kerk van Rome zijne Moeder noemt; en zelfs van al wie, buiten dezen reeds wijden kring, de menschelijke weerde in haren echten, waren zin vatten kan en schatten. Even min moeielijk zal het zijn te doen uitschijnen dat wij hier met echt verhalende poëzie te doen hebben; en dat de vorm, in weerdigen ernst en degelijkheid voor de verhevenheid der stof niet moet onderdoen. Als dat geen Epos is, waar moeten wij er dan één gaan zoeken?

Nochtans in het « *Magasin littéraire et Scientifique*, 1884 », nr 4, bl. 648, staat er te lezen : « Comment définirai-je le poème que j'ai sous les yeux? A dire vrai, je ne le vois trop, car ce n'est pas chose aisée; les *Treize Tilleuls* échappent à une classification rigoureuse. C'est, si vous le voulez, un heureux mélange où de gracieuses idylles se mêlent à des épisodes d'une très noble allure. Et puis le poète ne s'est pas borné à raconter : il a son lyrisme bien accusé. En véritable

Allemand, il a aussi ses rêveries honnêtes et chrétiennes. Le poème rompt de plus avec toutes les recettes connues. »

Laat ons beginnen met het einde : « *Le poème rompt de plus avec toutes les recettes connues* »; wat wil dat zeggen? Dat het in vijf-en-twintig zangen verdeeld is en niet in vier-en-twintig, gelijk de *Ilias*, of in twaalf, gelijk de *Æneis?* Dat de dichter stout genoeg geweest is om het heldenvers daar te durven laten, en eene stroof te verkiezen van vier trochaïsche verzen? Dat er geene uitdrukkelijke *aanroeping* is in den aanhef? Dat wij van de eerste versregelen door eene stoute en machtige kunstgreep niet in 't midden der handeling geslingerd worden? Dat op eene behendige wijze de vorige daadzaken niet door een episodisch verhaal zijn bijgebracht? Dat..... en nog zoovele soortgelijke *recettes* meer? Wel, lieve Hemel! dat al kan voorzeker heel schoon en deftig zijn; toch volgt er niet uit dat een letterkundig gewrocht diene onder de heldendichten gerekend te worden, als de dichter die *recettes* heeft nageleefd; en buitengesloten uit dit heerlijk gezelschap, als de lezer dien gewonen epischen slenter er niet eens te meer in wedervindt!

Oprechtheid en waarheid eerst en vooral! Liever dan eene koude, of eene ongeloovige, of eene ongepaste *aanroeping* te doen, dat de dichter, zooals Weber het doet, in eenen eersten zang, mij met begeesterde woorden de wording van zijn gedicht late beschouwen uit zijne overtuigde liefde voor vaderlandsch geloof en zeden, en uit zijnen vromen, onverzoenbaren haat tegen de heidensche, steeds in 't stof gebogene wijsheid der huidige beschaafde wereld! Dat is een man die 't meent, die weet wat hij mij verhalen zal, en die gloed genoeg in zijne borst draagt om lang begraven tijden in volle leven voor mijne oogen te doen heroprijzen! Want waarlijk, ja, hier is er iets meer te vinden dan onder andere ook « *des rêveries honnêtes et chrétiennes* » met wat « *gracieuses idylles* » daarbij; en overal, niet alleen in zekere « *épisodes* », is er « *très noble allure* » : dat zal klaar genoeg blijken, hopen wij, uit hetgene wij verder te

zeggen hebben; en de strenge rechtveerdiging van zekere lyrische deelen zal daar ook haar plaatsken vinden.

Houden wij dan zoo amper hard aan den titel van « Epos » voor ons « *Dreizehnlinden* »? Voor zooveel als het maar een titel is, wel neen we; zoo min als Weber zelf, die hem op zijn werk niet heeft geschreven. Maar die benaming brengt de gedachte mede van een gewrocht, dat de kunstrijkste en bijgevolg de machtigste en heerlijkste uiting der dichterlijkheid bevat; en daarom houden wij er aan; want dát is Weber's gedicht, en niet een mengelmoes, hoe welgelukt en hoe lekker dit dan ook moge zijn. Daarom ook hebben wij ons niet kunnen inhouden die regelen te laken, waarin Dr J. Destrée zijne beoordeeling samenvat, al is deze dan ook, in hare ontwikkeling, hoogst vleiend voor den Duitschen dichter, en al sluit ze met de woorden van G. Kurth, den beroemden Luikschen hoogleeraar, die Weber « eenen uitstekenden meester » noemt, en zijn werk « een der heerlijkste kleinooden van Duitschlands letterkundigen erfschat » (1).

Dus, niettegenstaande de eenvoudigheid — en zelfs, wel een beetje, juist om wille van dien gemoedelijken, hertelijken trant —; niettegenstaande nog het gemis aan

(1) De uittreksels door den Heer Destrée in het « *Magasin littéraire et Scientifique* » gegeven, zijn aan eene Fransche vertaling ontleend, zegt hij. Te oordeelen naar het weinige, dat er daar van te lezen staat, mag ze niet welgelukt heeten. Ze maakt onder andere « *die blauen Bäche* » « les blancs ruisseaux », met het gevolg dat klank en kleur van 't oorspronkelijke weg zijn; verder maakt ze van « *Runensang* » « les chants des ruines ». Voegt daarbij eenen gansch storenden zin, waar de vertaler zegt « Tes vieux chants à demi oubliés se réveillent dans mon âme; que n'ai-je seulement pour les exprimer, ton gosier, merle sauvage. » Bij Weber staat er :

Halfvergetene oude liedren
Worden wakker in mijn ziele;
Hadde ik maar om ze te zingen,
Wilde merel, uwe kele.

Die « halfvergetene oude liedren » zijn immers de schetterende deuntjes niet van den merel, maar die herinneringen uit vroeger tijden, welke de Dichter bezingen zal. — Franschman, Franschman! *Traduttore = traditore!* Vertaler = verrader! daar ge bijzonderlijk een weinig verder (15de stroof I. Z.) twee hoogst, allerhoogst belangrijke verzen overslaat!

toepassing van zekere letterkundige overleveringen nopens het uiterlijke van een Epos, meenen wij dat die heerlijke naam en de buitengewone weerde, waarvan hij de gedachte medebrengt, aan Weber's gedicht niet mag onthouden worden. Nu valt er nog de belangrijkheid van het onderwerp te doen vatten, en een straalken ten minste te laten blinken van de kunst des Dichters, in 't scheppen van de karakters, in 't leiden der handeling, b. v. en vooral nog in 't meesterlijk hanteeren van zijne taal.

Niemand zal het ontgaan zijn dat in « *Dreizehnlinden* » alle de gebeurtenissen wenden en keeren rond Elmar; dat alles met hem bezig is in werken en denken; in een woord, dat hij de hoofdpersoon is, de held van het gedicht. In een anderen zin nog mag hij held geheeten worden; want overal getuigt hij, door woord en werk, van eene hoogere ontwikkeling der edelste zielskrachten. Eindelijk een held is hij nog in den eenigen waren Christen zin, want hij overwint zijn eigen zelven, na lange en lastige strijden; hij overmeestert zijnen ingeboren en aangekweekten haat tegen den God der Franken, en gaat vrijelijk het hoofd bukken onder het zoete juk van 's Heeren liefde.

Zoo het waar mag heeten, dat den mensch niets zonder belang is van hetgene den evenmensch raakt, dan zal 't altijd waarheid blijven vooral, als we den evenmensch te zien krijgen in zijn edelste deel, in zijne ziel, zooals ze leeft en beweegt volgens de schikking van God, in de deugd. Dan is immers de ziel noodzakelijk overéénstemmend met de natuurwaarheid, dan is ze schoon van hare ware en volkomene schoonheid.

Daarbij « het is een zonderlinge geschiedenis,
« een geschiedenis vol hooge en soms duistere, soms
« stralende mysteriën, de geschiedenis van een bekeering.
« Wat komt er in den geest, wat valt er in het hart?
« Het is zoo eenvoudig en het is toch zoo ingewikkeld,
« het schijnt zoo spoedig beslist en het duurt toch zoo

« lang, zoo lang. Het is vol van gewone en alledaagsche « dingen, en het is zoo oneindig verheven, zoo grondeloos « diep. Nu, nu ik de Perle bezit, nu is het mij een « raadsel hoe ik haar zoo lang heb gezocht terwijl zij « voor mij lag, hoe ik haar zoo lang heb kunnen zien, « zonder dat zij mijn oogen trof. Hoe heb ik een oogenblik « kunnen weifelen? vraag ik nu, en toch, hoe lang heb « ik geaarzeld, gezocht, getwist? Daar stond ik, rond- « tastende in de verwarring, door allerlei stemmen bewo- « gen, getrokken. Wat was het een strijden en worstelen, « voor dat ik buigen kon. » Zoo laat Dr Schaepman (1) Vondel zelf zijnen zielestrijd, eenvoudig weg, maar juist en diep gevoeld, herdenken, om er de volle belangrijkheid van te doen beseffen. Hewel, al het bewogene van zulk eenen zielestrijd in zijnen Elmar heeft Weber weten te vatten, en stelt hij ons levendig voor oogen; al het verhevene heeft hij er van gevoeld in zijne schoone ziel en mocht hij ons kleurrijk en dramatisch wedergeven, vooral in de zangen XVII en XIX.

Deze enkele zijde van Elmar's karakter alleen aangetoond te hebben, ware genoegzaam om den lezer te bewijzen, dat de dichter van « *Dreizehnlinden* » aan zijn gewrocht eene meer dan alledaagsche belangrijkheid heeft weten bij te zetten, door de verhevener natuur van het driftenspel, dat hij er ons ontvouwt. Maar de echt eigenaardige en de heerlijkste glans, die « *Dreizehnlinden* » uitblinkt mag niet langer in de schaduw blijven.

Elmar is niet alleen de laatste afstammeling der Valken, maar hij is de laatste Sax, die bekeert. Bij zijnen doop zegepraalt voor goed het Kruis over gansch Westfalen;

(1) « *Onze Wachter* » n° 6, 1885, bl. 374. In dit uitgebreid artikel (331-376) brengt de Hollandsche dichter en geschiedkundige « een bescheiden woord » in het midden, over de hangende vraag of Vondels bekeering bewerkt wierd door « een lid van Jesus' Gezelschap » en niet door Leonardus Marius, den Pastoor van 't Beggijnhof te Amsterdam, aan wien men voor H. J. Allard die eere placht te geven. — Dr Schaepman, Vondel zelf tot getuige roepende, kent aan den Pastoor de groote eer van het werk toe.

en terwijl het Christendom de banier der ware bevrijding en vrijheid opsteekt en wapperen laat over velden en bosschen, treden de goden van 't heidendom achteruit, het verleden in. Dus opent ons de dichter een uitzicht op de wereldgeschiedenis : hij laat onze oogen in volle klaarheid, bewonderend schouwen op die veel bewogene en heerlijke dagen van overgang uit het juk der afgoderij, naar het leven in de vrijheid der kinderen Gods, onder de moederlijke leiding der H. Kerk. Dat is de grondbeteekenis van « *Dreizehnlinden* » : de verheerlijking van de zege des Kruises over het duistere heidensch geloof, en het dankbaar herdenken van al het goede en schoone dat 's dichters lieve Vaderland bij dien zegepraal mocht winnen. In die edele en grootsche opvatting ligt het geheim van Weber's dichtergloed, zoo tintelend van ware Christene Vaderlandsliefde en zoo onweerstaanbaar zacht overslaande in het herte van den lezer.

Van de eerste verzen af wordt ge vervoerd in dat land van Westfalen, waar de dichter leeft; waar zijne minnende ziel, van alles wat rond hem beweegt, zulke diepe indrukken heeft ontvangen, dat niet alleenlijk zijne tafereelen in hun geheel, maar ieder vers, ieder woord, om zoo te zeggen, doordrongen is van de geuren en kleuren, en van het zacht weemoedig, maar door en door Christen leven zijner lieve Nethegouw. 't Is de overtuigde liefde voor zijn land en zijn volk, die Weber's gevoel zoo verfijnd heeft en gelouterd, dat elke luchtklank, elke lichtstraal der hem omgevende natuur, in zijn echte, ware bediedenis den dichter zijn ziele ging raken en nu zoo krachtig en levensvol door zijn woord voor ons weerspiegeld wordt. 't Is zij, die hem met zijn volk leerde omgaan, zoo innig en vertrouwelijk, dat hij het doorgrondde in de diepste diepten van zijne eigenaardigheid, en het nu vermag voor onze oogen te schilderen in volle levende waarheid. 't Is zij nog, die aan 's dichters verbeelding die kracht en dien gloed heeft gegeven, waarmede hij, uit lang vervloden tijden, de gewichtigste gebeurtenissen, met al het bonte van menschen en zaken

kan voor onzen geest hertooveren. 't Is zij eindelijk, die hem moed en volherding heeft gegeven, om, met de gewetensvolle nauwgezetheid van een fijnen kunstenaar, die vijf-en-twintig zangen af te werken tusschen de menigvuldige bezigheden van zijn harde leven, en tegen den stroom op der hedendaagsche zoogezegde beschaving, waarmeê de meesten hun bootje gedoogend laten medevaren.

Ook hebben wij nooit gevoel, verbeelding, geest en hert op eene meer harmonische en meer verhevene wijze voelen zaligen en voldoen dan door het dichterlijke woord van Weber. Van zijn « *Dreizehnlinden* » mag in volle waarheid gezegd worden, wat Weber door den minzamen Prior Markward laat zeggen aan Elmar over den « *Heliand* » (XVII zang) :

Dit en meer nog, wat in dorre
Droeve rede ik u ontvouwde,
Heeft een godgewijde zanger
Rijk tot 's Heilands lied gevorremd.

Eene, ja, van de onzen, Elmar!
Niet in weeke vreemde sprake,
In ons eigen volle klanken
Heeft hij heerlijk dat gezongen.

Als ge 't hoort, ge meent in 't groote
Groene Saxenwoud te peistren :
Hemelbreed de twijggewelven,
Hemelhoog der stammen zuilen!

Ja, de vogelzang, het ruischen
Dunkt u nieuw en vreemd van tonen,
Doch is alles u zoo dicht bij,
Alles ook zoo wel bekend u.

En verstaanbaar is u alles,
Wat weergalmt uit honderd kelen,
En verstaanbaar, wat stuweel en
Boomen ondereen vertellen.

En verstaanbaar, het gebabbel
In de bronnen, in de beken,
En verstaanbaar, wat de bloemen
Fluistrend met elkander spreken.

Klaar voor uwe zinnen liggen
Al het woud zijn heimenissen;
Alle vragen kunt ge lossen,
Alle raadsels ook bedieden.

Ge verstomt als al die klanken,
Al dat ruischen en dat zingen
Liefdevol tot éénen grooten
Lofzang Gods te zamen klingen.

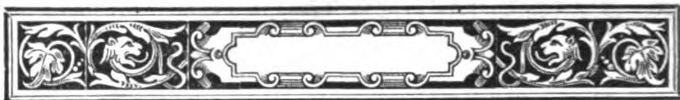
In een weggedoken delling
Woudt ge u geern een heerdsteê maken
Onder 't Kruis, om onder 't Kruise
Voor uw ziele rust te vinden;

Want van zijne doornenkrone
Gaat een wonderbare glans uit
Over de aard, die alle volkren
Moet doorstralen en vereenen.

EUG. DE LEPELEER.

Sint-Niklaas, 8 *Juni*, 1886.

DE WERELDTAAL.

I.

WANNEER men met eenige opmerkzaamheid den loop volgt der beschaving gedurende de laatste vijftig jaren, zal men bevinden dat twee voorname uitvindingen een geheelen ommekeer in de maatschappij hebben bewerkstelligd : n. l. de toepassing van het stoomvermogen en van de electriciteit. De invoering der stoomwerktuigen in de fabrieken, de aanwending van den stoom op de ijzeren wegen en vaartuigen, de snelle gedachtenwisseling door middel van den telegraaf hebben den toestand zoodanig veranderd, dat het voor het oogenblik nog onmogelijk is die verandering geheel te overzien en te beoordeelen. Het valt niet te ontkennen dat die uitvindingen de verschillige volkeren nader tot elkander hebben gebracht en het internationale verkeer tot eene hoogte hebben opgevoerd, waarvan men zich in de vorige eeuwen geen denkbeeld wist te vormen. Uit dit drukke volksverkeer sproot verder de verbetering en volmaking van het postwezen, en een logisch gevolg was de inrichting der wereldpost door den genialen Dr Stephan te Berlijn. IJzeren wegen, stoombootvaart, wereldpost en telegraaf hebben in de negentiende eeuw een nieuwen toestand in het leven geroepen, zij zijn de machtige hefboom geworden van de nieuwere tijden, en zullen nog gedurende vele eeuwen hunnen invloed doen gelden.

Maar dit drukke verkeer en deze onderlinge aanraking der verschillende volken deed de behoefte gevoelen om elkander beter te verstaan; — men moest vreemde talen leeren om met den algemeenen stroom te kunnen meegaan, om elkander te begrijpen. De studie der vreemde talen is door deze verhouding een gewichtig onderdeel der moderne opvoeding geworden, en niemand, die op eenige beschaving aanspraak wil maken, kan zich hieraan onttrekken. Alle pedagogen komen thans overeen om de studie der levende talen voor de nuttigste en onontbeerlijkste te verklaren.

Nochtans heeft ook deze studie hare moeilijkheden; want eene vreemde taal leert men niet in een dag of drie — er zijn soms jaren voor noodig — en dikwijls is eene enkele vreemde taal niet voldoende; vooral de koopman, die met alle deelen der aarde betrekkingen heeft aangeknoopt, bevindt zich in de noodzakelijkheid verscheidene talen te kennen — zelfs goed te kennen, en zoo dit niet mogelijk is, verscheidene korrespondenten te hebben. Handelshuizen die in vijf tot acht talen korrespondeeren, zijn tegenwoordig geen zeldzaamheid meer. Nu is het echter bewezen dat het spoor- en telegraafnet, dat de stoomvaartlijnen zich met den dag uitbreiden, dat het verkeer immer levendiger wordt, en zoodoende ook de noodzakelijkheid vreemde talen te bestudeeren gedurig aangroeit.

Die immer grooter wordende behoefte naar talenkennis en de groote zwarigheden, die aan derzelver studie verbonden zijn, deed de gedachte rijpen dat het toch zeer nuttig zou wezen zoo de menschen konden overeenkomen eene enkele bepaalde taal te kiezen voor het internationaal verkeer om zoodoende de taalstudie te vergemakkelijken. Het zou dan immers niet noodig wezen een half dozijn talen te leeren; met deze ééne taal zou men overal en in alle gevallen kunnen te recht komen, en bovendien meer tijd en gelegenheid hebben die ééne taal grondig te bestudeeren.

Dit zou door een congres moeten geschieden op

dezelfde wijze als de wereldpost in het leven is geroepen. Nemen wij bijvoorbeeld het geval aan dat de engelsche taal door een congres tot internationale taal werd verklaard, wat zou dan het gevolg wezen? — Dat in alle staten de studie der engelsche taal als verplicht onderwijsvak werd ingevoerd en in alle geregelde opvoedingsgestichten de engelsche taal zou onderwezen worden. Na verloop van tien of twintig jaren zou ieder beschaafd mensch behalve zijne moedertaal ook engelsch kennen, en met behulp van deze taal zou men dan over de geheele aarde elkander kunnen verstaan. Dit ware voorzeker practisch en van een onberekenbaar nut.

In het klein bestaan reeds dergelijke verhoudingen; in de voorname Turksche koopsteden, zooals in Konstantinopel, Smirna, Beirouth, enz. is de fransche taal de algemeene taal. Vereenigt zich daar bijv. een gemengd gezelschap bestaande uit Duitschers, Italianen, Engelschen, Grieken, enz., zoo wordt het gesprek in de Fransche taal gevoerd, zelfs al is er geen enkele Franschman aanwezig. De briefwisseling geschiedt daar ook in de Fransche taal. Te Alexandrië in Egypte en op de Donau-booten is de gemeenschappelijke taal het Italiaansch, te Shanghai in China het Engelsch.

Wat nu echter in werkelijkheid reeds op verschillende plaatsen bestaat, is geen hersenschim meer, en kan evengoed op andere plaatsen, ja overal bestaan. Het tot stand brengen eener wereldtaal is derhalve geene onmogelijkheid, en vroeg of laat zal de menschheid gedwongen worden dit ontwerp te verwezenlijken.

Deze gedachte is niet nieuw. Reeds in de achttiende eeuw hield een geleerd gezelschap te Parijs, naar ik meen de Akademie, zich met dit vraagstuk bezig. De vraag die toen werd gesteld luidde aldus : « welke taal heeft de meeste kans eens als algemeene wereldtaal door de volkeren te worden aangenomen? »

Gelijk bekend is, heerschte in de achttiende eeuw de Fransche taal en de Fransche invloed, zoodat nie-

mand beschaafd heette, die deze taal niet machtig was; de geleerde heeren te Parijs zullen dus wel de kleine nevengedachte hebben gehad dat hunne taal door de Voorzienigheid was uitverkoren om eenmaal de algemeene wereldtaal te worden. Dit woord « wereldtaal » moet men nu niet zóó opnemen alsof eens alle talen van de wereld zouden verdwijnen en er dan nog slechts eene enkele taal meer zou bestaan, evenals voor den torenbouw van Babel. Geen enkel verstandig mensch, die dit zal aannemen; neen, eene wereldtaal beteekent dat alle menschen bij de immer toenemende beschaving nevens hunne moedertaal nog ééne en dezelfde vreemde taal aanleeren, welke kan dienen voor een algemeen middel van verkeer.

Ter eere der Parijsche geleerden zij hier gezegd dat zij de hun gedane opdracht ernstig ter harte namen, en zoo doende eene juiste beslissing konden geven. Na diepe en grondige studiën deden zij de volgende uitspraak: « Geene enkele taal kan met mogelijkheid wereldtaal worden — en het is onwaarschijnlijk dat ooit eene taal wereldtaal worden zal. »

Deze uitspraak is volkomen juist, ten minste wat de bestaande talen betreft. Er zijn voornamelijk vier hinderpalen, die beletten dat ooit eene taal wereldtaal worden kan : 1. de staatkunde, 2. de uitspraak, 3. de nationaliteit der taal, 4. de spraakkunst.

Nemen wij voor een oogenblik het geval aan dat de Engelsche taal door een congres tot wereldtaal werd verheven en de meeste menschen naast hunne moedertaal het Engelsch zouden spreken, zoo kan men verzekerd zijn dat de Engelsche natie door hare taal binnen ettelijke jaren, vooral in den handel, een zóó groot overwicht zou bekomen, dat de andere volkeren dit niet langer zouden kunnen dulden; want ook zij hebben eerzucht, nationaliteitsgevoel en vaderlandsliefde. En na korter of langer tijd zou tegen de Engelsche taal dezelfde reactie plaats hebben als in de achttiende eeuw tegen de Fransche. Bovendien zouden die heeren van het congres het nimmer

over eene enkele taal eens worden; ieder zou zijne eigene taal voorstellen, en zonder twijfel zou dergelijk congres tot geen resultaat kunnen komen.

Reeds om deze zaak alleen is eene wereldtaal eene onmogelijke zaak.

Een tweede beletsel is de uitspraak. Er zijn volken, die met groot gemak eene vreemde taal leeren spreken: voor andere volken zijn de moeilijkheden bijna niet te overkomen. Een Vlaming bijv. kan zeer zuiver fransch leeren spreken, voor een Engelschman is dit bijna niet doenlijk. Een Engelschman, die zuiver fransch spreekt, is eene zeldzaamheid. De Russen leeren zeer gemakkelijk het Duitsch, voor een Italiaan is het zoo goed als onmogelijk. En hoe moeilijk zijn voor andere volken de Slavische talen met hare opeenhoopingen van medeklinkers! Tegenwoordig bestaat er echter geene enkele taal, die voor alle volkeren der aarde even gemakkelijk is om uit te spreken, — en dit is eene hoofdoorzaak, waarom nooit eenige taal wereldtaal zal worden.

Een derde hinderpaal is de nationaliteit der talen. Iedere taal heeft zekere volzinnen en wendingen, welke in eene andere taal niet kunnen worden overgezet; wil men ze vertalen, zoo moet men tot wijdloopige omschrijvingen zijn toevlucht nemen, waardoor alle kracht en schoonheid van uitdrukking verloren gaat. Het is immers van algemeene bekendheid dat eene vertaling, hoe voortreffelijk, nimmer het oorspronkelijke evenaart. Er bestaat toch geene enkele taal, die zóó volkomen is, dat men in dezelfde alles met dezelfde kracht en juistheid kan weergeven wat in eene vreemde taal gezegd wordt; en ook dit is eene reden dat geene enkele geschikt is voor wereldtaal.

Een vierde zwarigheid is de spraakkunst. Deze is gewoonlijk zoozeer met regels overladen, dat jaren van studie en oefening vereischt worden om zonder fout te kunnen spreken en schrijven. Zoodra er een regel wordt gegeven, komt er eene uitzondering bij; op die uitzondering komt weder eene uitzondering, en op die laatste

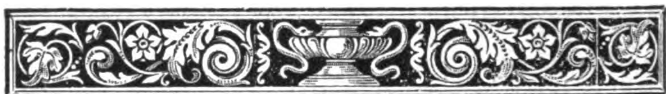
dikwijls nog eene — en zoo gaat het zonder ophouden voort de geheele spraakkunst door. Honderde, ja, duizende volzinnen moet een leerling dikwijls vertalen, eer hij in staat is eene vreemde taal zuiver te spreken en te schrijven. Hoe moeilijk zijn bijv. de Engelsche of Duitsche spelling, de Duitsche verbuigingen, de Fransche deelwoorden, de Italiaansche onregelmatige werkwoorden! Deze moeilijkheden der spraakkunst zijn ook de oorzaak, waarom zoo weinig menschen hunne eigene moedertaal zuiver kunnen spreken en schrijven.

Tegenwoordig bestaat er echter geene enkele taal met eene spraakkunst, die zóó eenvoudig en toch zóó volledig is, dat men ze binnen een paar weken kan leeren, en dit is een der grootste bezwaren, waarom eene taal nimmer de wereldtaal kan worden. Ieder van deze vier moeilijkheden is op zich zelf zwaar genoeg om dit te verhinderen, des te meer alle vier vereenigd. De boven aangehaalde geleerde vereeniging heeft dus een zeer juiste en wijze uitspraak gedaan toen zij besliste dat nimmer eene taal wereldtaal zou kunnen worden.

Antwerpen. A. HEYLIGERS.

(*Wordt vervolgd.*)

LUCAS DE BULTENAAR.

EENE VLAAMSCHE LEGENDE.

LUCAS Jansens was een schoenmaker, die vele en treffelijke klanten had, en die eerlijk zijn brood zou verdiend hebben, en nog een centje ter zijde gelegd, zoo hij de ongelukkige gewoonte niet had opgenomen, van zijne beurs ledig, en zijnen kop ijdel te gaan drinken in de herberg.

Het was het verdriet dat hem tot die kwade gewoonte genoopt had, en zijn verdriet sproot hieruit voort : hij droeg eenen bult.

Eenen bult, ja — en een ernstige bult was het, een schaamtelooze bult, dien men zich niet inbeelden moest te kunnen verbergen of minder onzichtelijk te kunnen maken. Tusschen zijne beide schouders stond hij geplant als een spitse kegel, die wel een halve el van de natuurlijke lijn des rugs afweek.

Lucas was anders een knappe jongen, een niet misdeelde kerel, en zeker zou hij met zijn winstgevend ambacht en zijne persoonlijke gaven en bekwaamheden, fortuin gemaakt hebben, had hij maar die ontzaglijke verhevenheid op den rug niet gehad, die als een onverdraaglijke last op heel zijn leven woog.

Nu was hij iedereens speelbal. De jongens liepen hem op straat achterna, hem heel oneerbiediglijk « kemel »

of « schildpad » betitelende, en de ouderen schimpten nog ongenadiger met hem, hem op iederen oogenblik zijn ongemak herinnerende en zijne vernedering doende gevoelen.

Dit alles verdroot Lucas bovenmate, en dit had hem, onzinnig genoeg, allengskens er toe gebracht de vergetelheid zijner gebrekkelijkheid te gaan zoeken in het glas.

Hoemeer echter hij scheen hiervan eene gewoonte te willen maken, hoemeer de vergetelheid zich onwillig toonde om zoo seffens te komen wanneer hij haar hiet. Zij haastte zich op den duur zoo weinig dat zij niet meer placht te komen dan wanneer Lucas' buiksken reeds in een biertonneken veranderd was, inhoudende menige en menige stoop. En de bultenaar stond weldra bekend als de vreeselijkste drinker van geheel het gewest, met wien niemand kon wedieveren, maar die zegepralend uit al de wedstrijden kwam die men tegen hem op dit punt mocht aangaan.

Lucas, natuurlijk genoeg, had niet veel op met gezelschap : integendeel, hij vluchtte de lieden, en zijne groote voldoening was, als hij zijne droefheid voelde opwalmen, eene eenzame wandeling te gaan doen in eene weinig bewoonde plaats, en daar, eene verlaten herberg uitkiezende, gansch den voorraad drank dien hij er voorhanden vond op te zwelgen om dan, met het vallen van den avond, waggelend en zingend weder huiswaarts te strompelen. Toen, in zijnen roes, was hij zijn ongemak vergeten, toen gevoelde hij zich schoon, rijk, gelukkig en het voorwerp der algemeene bewondering; de boomen kwamen haastig aan de zijde des wegs staan om hem te zien voorbijtreden en de heesters fluisterden onder elkaar, dat hij het duidelijk verstaan kon :

— « Wat is Lucas toch een flinke kerel! En welgemaakt om de schouders! Neen, voorzeker geen bultenaar! Gewis niet! »

—

Zoo keerde Lucas eens terug van eene plaats die hij maar zelden bezocht had : een boschrijk deel van

de streek, bewoond door bezembinders, houtkappers en kolenbranders, die zich maar weinig met de menschen vermengden en in geenen deele eene allerbeste faam genoten. Die plaats was overigens zeer doodsch, en men kon al zeer ver gaan, zonder eenig spoor van levende wezens aan te treffen, uitgenomen hier en daar eenen haas, die schielijk uit het kreupelhout gesprongen kwam, en even schielijk weder in het kreupelhout verdween.

Hij had daar eene kleine, slordige herberg aangetroffen van euvel voorkomen, en die waarlijk, buiten en binnen, als de geschikste vergaderplaats voor baanstroopers en rabauten voorkwam. De baas, welke hij stoopen op stoopen bier had doen brengen, had hem eerst met een scherp onderzoekend, onvriendelijk oog bezien en had hem daarna zwijgend bediend, slechts éénmaal den mond openende om hem te vragen of hij wel den weg alhier wist, en of hij zich niet bevreesd gevoelde om zoo 's avonds laat, alléén naar huis te keeren. Daarop had Lucas, wien het bier moed instortte, en die wezenlijk van geen benauwden aard was, stoutweg geantwoord : neen; en het had hem gedocht als hoorde hij dan den waard in zijnen baard sarcastisch lachen : « Ha! ha! ha! » Toch had de bultenaar daar niet veel acht opgeslagen, en nadat hij nog ettelijke kannen droog gedronken had, had hij spoedig genoeg vergeten dat de baas hem ooit had aangesproken en dat hij hem eenig antwoord had gegeven. Wanneer hij strompelend naar de deur ging, was het reeds gansch nacht, en de maan, ontzaglijk groot, en van bloedroode kleur, rees aan de nevelige kimme.

Lucas stapte dan waggelend voort, bij zich zelven taterend, en groote inspanning moetende gebruiken om zijne woorden uit te brengen. Welken weg hij volgde was hem niet te best bekend, maar hij ging en ging maar immer voort, zonder zich er veel aan gelegen te laten, denkende dat wanneer hij lang genoeg zou gegaan hebben, hij wel terecht zou komen aan zijne deur. Jamaar, eensklaps haperde zijn voet aan eene braam-

bezierank en hij vond zich op denzelfden oogenblik op zijnen buik spartelend in het gras. Wat hij ook poogde om op te staan, zijn hoofd woog zoo zwaar, en zijne beenen waren zoo zwak dat hij er niet in gelukte zich zelven weer recht te krijgen : ook gaf hij het spoedig op, bracht zijnen voorarm onder zijn hoofd en ronkte welhaast als een spinnewiel.

Toen hij ontwaakte, was hij voorzeker niet meer dronken. Een bewijs hiervan was dat hij het volmaakt besef had van de aanwezigheid van zijnen bult, en dit was immers iets dat hij in zijne dronkenschap altoos miste. Hij had nu ook kracht genoeg om op te staan, keek rondom zich en zag niets dan boven hem de blikkerende maan, boomen rechts en boomen links en vóór hem het smalle gaanpad dat doorheen de boomen wegslingerde gelijk het achter hem herwaarts geslingerd kwam. Er viel dus niet veel te dubben, en hij hernam maar zijne gangen, recht vooruit.

Hoe laat het was, dat wist hij niet. Waar hij zich bevond, kon hij allerminst zeggen. Of er levende wezens in de nabijheid waren wist hij evenmin : hij zag toch niets en hoorde al niet veel meer dan het lispelen van den wind in het halfdroge loover. Toch scheen het hem dat hij enkele malen een vreemd gesuis boven zijn hoofd vernam, als het varen van iets door de lucht, gelijk op vledermuisvlerken. Wat hij dan ook opkeek, hij zag toch niets tenzij de boomtakken, en, door de takken heen, de maan waaruit een geheimzinnig figuur hem wonderbaar aanstaarde. Hij ontgaf het zich van tijd tot tijd of hij niet ook een bedwongen gelach hoorde, maar zoo geheim, zoo stil, zoo ingehouden, dat het werkelijk in het geruisch van den wind heelemaal versmolt, en wel mocht een zinsbedrog wezen.

Maar toch, hoe stout hij ook was, werd het hem van lieverlede een weinigje verlegen om het hart. Hij trachtte dan ook die gewaarwording af te schudden, en, om zijne vrees te verdrijven, alsmede om zich zelven te overtuigen dat hij kalm — o doodkalm — en koel-

bloedig was, begon hij te zingen, zijne keelgaten uit. Zoo ging hij nog eenige roeden ver, wanneer hij zich eensklaps op eene opene plaats bevond, begroeid met kort gras, en ringswijze met boomen omzet. De maan goot mildelijk hare onbelemmerde stralen op die groene, effene plek, en verlichtte er het zonderlingste, het fantastischte tooneel.

Want het oord was bevolkt, en het krielde er van levende wezens. Die wemelende gedaanten vermaakten zich onder elkaar en zongen luidkeels, in eene onbekende, vreemde taal, en dansten uitgelaten over de weide — maar, o wonder! die sprekende, zingende, dansende wezens hadden allen de gedaante van katten : zwarte, pikzwarte katten, met groene oogen en lange slepende staarten. En zij hielden zich nochtans recht, op menschelijker wijze en zongen, voorzeker in geen kattentaal, hun schromelijk lied.

Nu stierf de stem op Lucas' lippen. Nu voelde hij zijn bloed stollen in zijne aders. Nu bleef hij stakestijf, met wijd opengespalkte oogen en afgesneden adem, het vreemde tooneel aangapen.

De katten kenden, naar het scheen, ook vlaamsch, en daarenboven bleek Lucas hun geen vreemdeling te zijn :

— « Waarom kan hij nu niet meer voort in zijn lied? » werd er schaterend gevraagd op de vlakte.

— « Wel hij is benauwd! Lucas de bochel, dronken Lucas de bochel! »

En alom herhaalde men spottend :

— « Lucas de bochel, dronken Lucas de bochel! »

— « Wat komt hij hier doen, dronken Lucas? wat heeft hij hier te verrichten? »

— « Ja wat komt hij hier doen, hier op het galgeveld? »

« — ..... Op het galgeveld! » herhaalde Lucas inwendig, bevend en zweetend van angst.

— « Weet hij niet dat het hier de vergadering is, de groote vergadering, de nachtelijke vergadering der katten? »

— « O de katten! de katten! de katten! » galmde het door het veld.

— « Weet hij niet dat het hier het feest is der lieve, booze, vriendelijke, bloeddorstige heksen? »

— « O de heksen! de heksen! de heksen! » herhaalden honderd stemmen sarcastisch.

— « Wat moet hij hier doen, hier doen, Lucas, Lucas de bochel, dronken Lucas de bochel; wat moet hij hier doen? »

— « Ja wat? wat? »

— « Kan hij niet spreken, Lucas de bochel; heeft hij zijne tong heelemaal gelaten in het glas? »

— « Navond Lucas! Navond schoone bultenaar, beminnelijke zatlap : welkom bij de heksen. »

— « Hoeveel bloed zit er wel in die lieve kist, daar op uwen rug, Lucas? Hoeveel? De katten drinken gaarne, drinken gaarne bloed, bloed, bloed! O zoet bloed, goed bloed, zoet bloed uit Lucas' bochel! »

En Lucas zag zich omringd van de helsche wezens, die allezijds zijnen bult kwamen betasten.

— « Geen bloed zit er in den bochel, hernam eene stem, niets dan bier! Bier van den tapper uit den « Haan », niet waar, zatte Lucas? »

Het was wezenlijk in den « Haan », dat Lucas zijnen avond had doorgebracht.

— « Foei, bier! dat is geen kattendrank! »

— « Kan Lucas dansen? » vroeg eene stem.

— « Ja, en zingen nog daarbij. »

— « Kom, Lucas zal met ons dansen en hij zal ons voorzingen! »

En tegen wil of dank, wierd de arme Lucas, wien het koude zweet op het lijf stond, in den helschen cirkel medegevoerd. Langs weerszijden hield een kattepoot zijne hand geklemd, en zoo dwarrelde hij, onder den algemeenen schaterlach de vlakte rond. Maar zingen kon hij niet, neen! Hadde men hem op dien oogenblik al het goud der wereld aangeboden, tot het uiten van één enkelen klank was hij niet bekwaam.

Zoo ging het aan tot rond den morgen. Nu deed men Lucas dansen, dan zette men hem te midden van den cirkel en sprong rond hem spottend heen. Dan weer ging men in zijn aangezicht meesmuilen en blazen, dan sprongen al de katten op beurt over zijn hoofd weg. Nu deed men hem bliksemsnel, als eenen tol ronddraaien op zijne hielen, dan wipte eene der heksen op zijn uitwas en hield van daar eene redevoering tot hare gezellinnen. In het kort, zij vermaakten zich op allerlei wijzen met den armen bultenaar, die hen maar lijdzaam liet doen, bij de gedachte dat zijn uur nu toch gekomen was en dat hij zich bij het jongste hanengekraai, vlak naar de hel zou zien wegsleepen. Waarlijk! om zijne versteendheid in de dronkenschap zou hij dat tienmaal verdiend hebben.

Allengs verminderde evenwel de uitspattende vreugde der zonderlinge wezens die den bult omringden, en zij schenen, naarmate het uur vorderde, ongerust en gejaagd te worden. Deze die het hooge woord scheen te voeren, hield de spelen weldra stil, en, tot den hemel wijzende, die aan het Oosten rooskleurig wierd, terwijl de maan loom ten Westen nederzonk, sprak zij :

— « Haasten wij ons, zusters; ons uur is dra ten einde. Wat zullen wij nu den bochel geven, wat zullen wij hem doen? »

— « Wat? Wat? » vroeg men allezijds.

— « Nemen wij zijnen bult af! » riep eene stem.

En alom herhaalde men juichend :

— « Nemen wij zijnen bult af! »

Zoo gezegd, zoo gedaan. Lucas bevond zich eensklaps van zijnen last ontslagen, die als een vreemdsoortig ornament nu aan eenen esscheboom gekleefd hing.

Een scherp hanengekraai kwam van verre, over de boomtoppen, tot op de vlakte toegewaaid, en eensklaps was het galgeveld ledig. Een vlerkengebruis van eene poos en dan niets meer. Niets meer dan de stem van honderden vogelkens die vroolijk de stem aanhieven en den glansenden, glorievollen dag begroetten.

Lucas wreef zich de oogen en betastte zijnen rug want al het gebeurde scheen hem een droom, maar waarlijk, waarlijk zijn bult was verdwenen! Verdwenen, oprecht, en hij hing daar aan dien boom!

Nu stapte hij welgemoed aan, en na nog eenige passen te zijn gegaan door het bosch, kwam hij in het open veld en zag recht voor hem de stad liggen. En hij maakte er zijne intrede, preutsch lijk zes, met den glimlach der voldoening op de lippen en de vreugde in het hart.

Niet lang duurde het of gansch de stad was ermede bekend, dat Lucas de schoenmaker geen bult meer had, en nu zoo wel gemaakt was op den rug als eenig schepsel ook. Men kwam hem gelukwenschen van alle kanten, maar het was meest uit nieuwsgierigheid, om te weten hoe en waar men hem zoo wonderbaar zijnen bult had afgezet. Maar hij zweeg als verwurgd.

Nu liepen de knapen hem niet meer achterna met spotnamen en nu kwetste hem niemand meer door zijne scherts. Lucas' zwartgalligheid kwam niet meer terug, en, zoo hij voorheen dronk als een kemel, zoo dronk hij nu slechts meer als eene koe...

Er was iemand in de stad die Lucas' geluk benijdde. Het was een collega zijner — begrijp mij : een *oud*-collega — een medelid uit het groote gilde der bultenaars. Wannes Sanders had ook eenen bochel, even afzichtelijk, even groot en even puntig als deze die nu aan den esscheboom op het galgeveld prijkte. De jongens liepen hem ook spottend achterna, en iedereen schertste ook op hem. Hij ook had zijne sombere aanvallen van droefgeestigheid; hij ook dronk : maar veel minder dan Lucas deed. En nu kwam hij Lucas druk bezoeken, en hij trachtte hem den worm uit den neus te halen, om te weten hoe hij toch zijnen bult zoo wonderlijk kwijt geraakt was. Maar Lucas

hield zich steeg, want hij vreesde het misnoegen zijner goede vriendinnen, de katten, zoo hij zijne tong wat te lang liet hangen. Deze hadden hem, het is waar, het stilzwijgen niet opgelegd, maar de gewezen bultenaar, die zeer verstandig was, wist wel dat zwijgen altijd goud is, al is spreken dan ook somtijds zilver. Wat zou hij wel zeggen dan, indien hij op eenen morgen, zijn ouden bochel weder op zijne schouders terugvond ter straffe zijner praatzucht? Neen, neen, zoo dom niet!

Ongelukkiglijk tapte de baas, uit den « Gouden Karper » zeer lekker bier, en Lucas, die nu niet meer menschenschuw was, en die nog, hoewel wat soberder geworden, eene zeer droge lever had, ging heel dikwijls in de welbezochte herberg zijn schoon gemaaksel vertoonen en mede zijne snedigheid lucht geven en zijne keel ververschen. Wannes trotseerde nu de schimpzucht der lieden en liet zich ook meermalen in de herberg zien, en eens dat hij Lucas in eene goede luim vond en met eene ietwat platte beurs, verstoutte hij zich hem te trakteeren. Of de dorstige Lucas gretig aannam! Sanders deed de zaken prachtig, en toen Lucas uit de herberg stapte, was hij beide zijn bewustzijn en zijn geheim kwijt.

Dienzelfden avond nog zag men Wannes naar het galgeveld heentrekken. Onder het heldere licht der maan zag hij den Sabbath, en hij werd uitgenoodigd om ook zijn deel te nemen aan den dans. Even uitspattend en dartel als zij op den avond geweest waren toen Lucas bij hen gevallen was, waren de katten nu, en al de grappen die zij met Lucas gespeeld hadden, hernamen zij tot hunne blijkbaar groote vreugde. En toen het morgenrood de kimme begon te kleuren, wierd weder het feest opgehouden, en de vraag gedaan wat men den bultenaar geven, wat men met hem doen zou.

— « Wat? Wat? » fluisterde men weder over het veld.

— « Wel, riep eene hunner, geven wij hem dit ten geschenke. »

En, Lucas' bochel van den esscheboom afnemende, waar hij nog prijkte, versierde men ermede Wannes Sanders op de borst!

Sanders ging naar het galgeveld niet meer : o neen! men hadde hem nog eenen bult op den neus kunnen zetten. Hij wandelde nu rond, dubbel gebocheld, van voren en van achteren, en dubbel ongelukkig daarbij. Hij stierf aan eene tering, en Lucas die, bij zijne ter aarde bestelling een deel van zijn eigen *ik* begraven zag, woonde de plechtigheid bij als naaste... bultverwant.

ADRIAAN.

31 *Maart*, 1886.

NORWEEGSCH RIJTUIG.

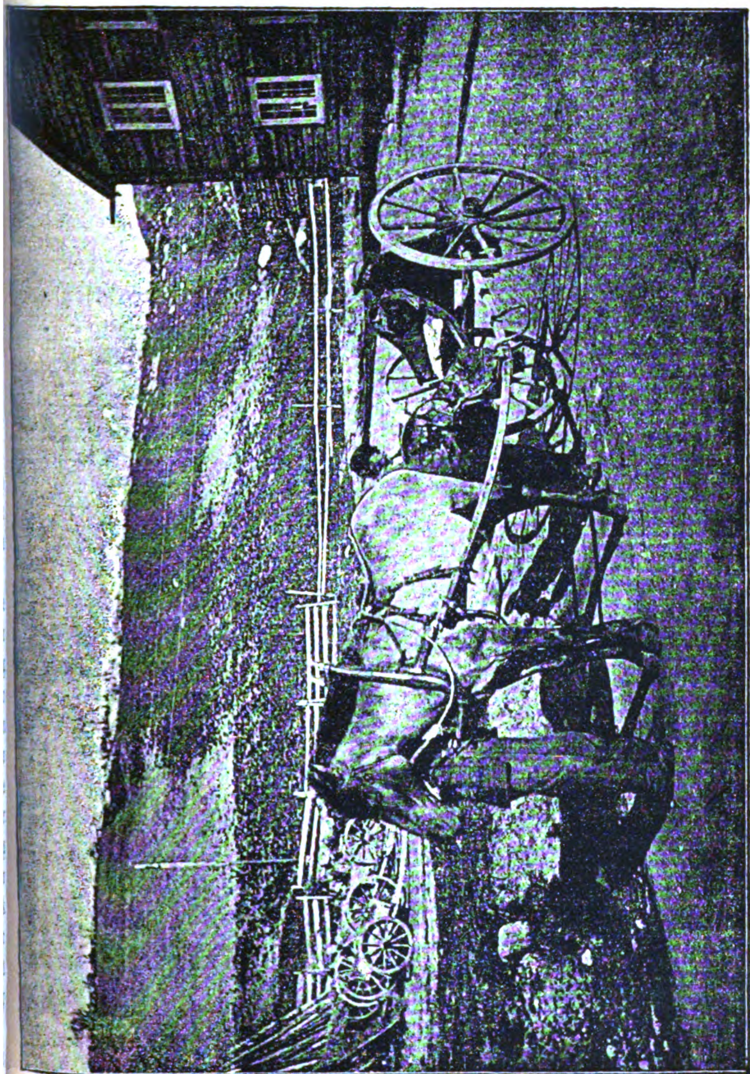
IEDER land heeft zijne zeden, zijne gebruiken, zijne voorvaderlijke en patriarcale gewoonten, zijne nationale kleederdrachten, zijne eigenaardige voorwerpen, meubelen en gerief van alle slach, en die oorspronkelijkheid blijft inzonderheid getrouw voortleven in streken ver afgelegen van die alles gelijkmakende koninginnen der moden : Londen en Parijs.

Natuurlijk bestaat die eigendommelijkheid ook op het gebied der vervoermiddelen zooals de bijgaande schets van een Norweegsch karretje uit de omstreken van Odnäs er het bewijs van levert.

Dat prœhistorisch rijtuig welk zelfs geen schaduwe heeft van de pracht en het gemak zijner aanverwanten onzer verfijnde hoofdsteden, bestaat uit een eenvoudig bakje of kloef. Hangriemen of plooiende ijzeren veeren waarin onze rijtuigen zachtjes wiegen ondanks de hotsen en botsen van den hobbeligsten weg, zijn er volkomen aan onbekend. Het bakje is rechtstreeks tusschen twee hooge wielen op eene zware as gevestigd, en de reiziger met den rug naar het gespan, hoeft zich manhaftig met de handen vast te klampen en zich stevig te steunen met de voeten op eene afhangende trede, eenen voetbank of marche-pied. Wat er met het overige van het lichaam gebeurt, dat laat zich raden, en wee aan hem die dat schokplaatseken bestijgt onmiddellijk na een overvloedig maal...!

Aan den achterkant van den kloef zit een plankje

vast waarop het reisgoed met riemtjes wordt vastgesnoerd, en zoo verhoogd en bestapeld dient het den

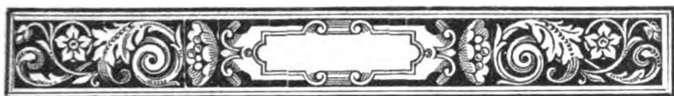

koetsier tot zitplaats, ligplaats, hangplaats of staanplaats, al zoo het gaat naar gelang van den vorm en den aard der ingepakte koffers en valiezen.

In de lange en buigzame triemen loopt een poney klein van gestalte maar forsch van leden. Gewoonlijk zijn die paardjes bleek rost of havaankleurig, hebben den staart en de manen gitzwart en eene streep van dezelfde kleur verbindt ze langs over den rug. Zij zijn vlug en moedig, zij beklimmen zonder blazen de steilste hellingen, en na eenen duizeligen loop van 14 kilometers in eene brandende zon en midden van stofwolken, zijn zij zoo frisch als kwamen zij pas van de krib. Nog aan geen enkel haarken van hunne zijachtige vacht zal een zweetpareltje fonkelen.

F. S.

DE DRIJ MOEDERTALEN.

LIED IN PROZA

1.

IK ken eene zoete, eene minnelijke taal, taal van onzeggelijke teederheid,

Zij vloeit van de lippen der moeder in 't herte van 't kind.

't Is zij die de eerste liefdevlam in zijn binnenste ontsteekt, die 't eerste licht in zijnen geest laat stralen en die zijne eerste wilsbeweging zachtjes weet te neigen naar 't goede.

Neen, nooit en zal ik u vergeten, gulden taal mijner moeder!

Nog klinkt gij in mijne ooren, nog toovert gij voor mijnen geest terug het heele familieleven van vroeger, met al zijne innige goedheid en zijne eenvoudige waarheid.

En wanneer ik, vader nu, aan mijne kinderen spreek, om de lessen van 't verleden, de heilige overlevering in hunne herten voort te planten, dan vloeit gij als van zelfs van mijne brandende lippen, gelijk eertijds het woord des Heeren uit den mond der profeten, o zoete, onvergetelijke taal mijner moeder.

2.

Ik ken eene grootsche, eene treffende taal, taal van Geloof, Hoop en Liefde.

Zij galmt uit den mond der Roomsche Moederkerk.

Machtige taal, wier hemelsche tonen door alle tijden en landen en tot in het diepste der herten dringen.

Zij klinkt.... en 't is waarheid, zij gebiedt.... en 't is vrede, zij klaagt.... en 't is droefheid, zij troost.... en 't is vreugde, zij juicht.... en 't is victorie in het hoogste der hemelen.

Wie en hoort ze niet ruischen het gansche jaar door, hetzij ze de blijdschap zingt van Kerstdag, de droefheid der Goede-Week of de glorie van Paschen.

't Is zij die bij alle gebeurtenissen des levens weerklinkt, verdubbelend alle vreugden, in 't christen huisgezin en verzachtend alle beproevingen, tot de dood zelf, welke zij weet in eene zoetheid te veranderen, die alle aardsche vreugd te boven gaat.

Gelukkig het land waar uwe zuivere galmen door 't geraas der kwade driften niet verdoofd worden, o goddelijke taal der Moederkerk!

3.

Ik ken eene zoete en tevens machtige taal, taal van eenvoud en getrouwheid, van fierheid en geloof.

Het is onze dierbare Vlaamsche moedertaal.

Opgeweld uit het herte van 't volk, gelijk het water uit de bron, spiegelt zij zijne ware inborst weer en de kenteekens zijns karakters, gelijk de Schelde de vruchten weerspiegelt harer oevers, de torens harer steden en de schepen die wiegelen op haren schoot.

Wie en kent de eigenschappen niet die ons vlaamsche wezen uitmaken en de waarborg zijn van ons bestaan?

Is het niet de *getrouwheid aan ons zelven* en de *getrouwheid aan God?*

Getrouwheid aan ons zelven, aan de voorvaderlijke zeden.... zij vloeit, met de liefdetaal, uit het herte der moeder, gelijk het leven uit haren boezem!

Getrouwheid aan God.... 't is de weergalm in onze getrouwe herten van de hemelsche taal der onsterfelijke Moederkerk!

Spiegel onzer zeden, bolwerk van ons Geloof, aan u mijn hert, o Vlaamsche taal!

4.

O drijdubbele en drijmaal dierbare moedertaal, aan uwe drijvuldige eenheid is ons wezen, onze grootheid en onze onsterfelijkheid verbonden!

Mocht gij nooit gescheiden zijn op de lippen der Vlaamsche moeder!

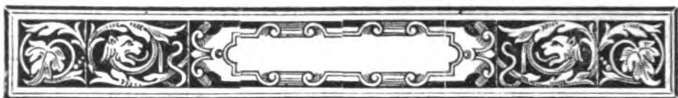
Welke kracht, welke hemelsche kracht moeten hare woorden niet hebben, als zij 't grootsche van onzen godsdienst, 't eenvoudige onzer taal met de teederheid van haar eigen hert weet te mengen en ineen te smelten tot de zoetste, de krachtigste en de zaligste aller moedertalen, die, gelijk vloeiend goud, het herte van 't kind omvangt en beschut als met een drijdubbel pantser voor alle ontaarding ondoordringbaar.

In de wieg, waarrond gij ruischt, ligt de man geboren, die gansch den Vlaamschen aard met de moedermelk heeft ingezogen, o dierbare en nooitvolprezene drijtaal!

A. JANSSENS.

S. Niklaas.

ONZE LEESTAFEL.

FRANKISCHE Oudheden. — De *Vlaamsche School*, bl. 67, duidt de frankische oudheden aan, die verleden jaar in 't Namensche ontdekt wierden. Te Eclay, een gehucht van het dorp Pondrôme, werd eene frankische begraafplaats met 200 lijken opengeleid. De oude Franken werden, naar Germaansche costume, in hunne wapenrusting begraven; de vrouwen, versierd met hare juweelen, wierden naast hare mans ter aarde besteld. Te Pondrôme wezen vier groote degens de overblijfselen der opperhoofden van den stam aan; vrijgeboren mannen alleen kregen hun degen, hunne bijl en lans mede in het graf; de lijfeigenen of laten droegen een korten breeden sabel; de slaaf werd grafwaarts gedregen met een gewoon mes in den gordel. Uit de begraafplaats werden te voorschijn gehaald : wapenrustingen van vrijgeboren mannen, korte degens, messen; lijfsieraden en juweelen van vrouwen; bronzen geldstukjes van de Romeinsche keizers Constantinus, Valens en Alexander Severus; eenen gesneden rooden steen, enz. In de gemeente Hondray werd eene frankische begraafplaats ontbloot. Zij bevatte een zestigtal graven, maar zonder wapens van vrijgeborenen. In een vrouwegraf vond men een geraamte, dat eene bronzen keten rond het lijf droeg, waaraan zoogenoemde porseleinschelpen hingen.

Richepin. — Richepin die verleden jaar met zooveel gerucht zijne hatelijke lastertaal tegen God heeft uitgebraakt begint dit jaar, zijne godin, de natuur te bezingen. Hij heft zijn eersten lofzang aan ter eere van de zee. Wonderlijke aanbidder! In zijn eerbewijzingen mengelt hij 't gebed en de beleediging, de hulde en den smaad, den zegen en de lastertaal. Hij heeft onthouden dat hij in zijne kinderjaren nog de litaniën van O. L. V. gelezen heeft en met eenen gedwongenen geestdrift, in gezochte verzen, past hij de woorden toe der litanie op de schoonheden der zee. Terzelfder tijde besmeurt hij zijn gedicht met de leegste woorden en de vuilste beschimpingen. Op de *Litanies* volgen de *Marines*. Eerst kleedt hij dorre wetenschappelijke begrippen in wantale en gewrongene verzen. Verder begint men ware dichterlijkheid in zijn zangen aan

te treffen. De wentelende baren, met hunne eigene gezichten, met hunne eigene klanken leven in zijn gedicht. Zijne zeelieden zijn ook met al hunne eigenaardigheid naar het leven afgebeeld. Richepin, de valsche geleerde, de vuile klapper wordt soms een rechtzinnige, een aandoenlijke dichter. Menigeen van zijn zangen heeft hij gemaakt : *Le dos contre la barre et l'œil dans les étoiles.*

Romaansche Taalkunde. — De fransche taalkundige, Frederic Godefroy, onderneemt een nieuw werk van fransche spraakwetenschap dat heeten zal : *Répertoire universel de la langue française écrite et parlée.* 't Zal terzelfder tijde een fransch Idioticon zijn, een geschiedkundige uitlegboek, met den volgenden inhoud : 1° Al de woorden met hunne verschillige gedaanten van gewestsprake en schrijfwijze, en met de aanduiding van hunnen gekenden ouderdom en hunne verwisselingen. 2° Al de bijzonderste woorden der tongvallen van Frankrijk, mitsgaders der waalsche spraken van Belgenland, van Zwitserland, van den Canada, enz. 3° De opgave en de uitleg van de bijzonderste maagschaps- en stedenamen die in oude stukken aangetroffen worden. 4° Proeve eener spraakkunst met de algemeene wetten van het schepselen der bewoording van de fransche tale en fransche tongvallen. 't Is te hopen dat wij door een werk van zulke weerde al beter en beter de gevarenissen zullen leeren kennen van de dietsche woorden die onze Frankische voorouders in de fransche taal hebben ingevoerd.

Van drie Bewegingen. — Dat is de hoofding eener bijdrage van Dr Jan ten Brink in de *Bibliotheek*, letterkundig bijblad van *Noord en Zuid*, negende jaarg. n° 2.

1° bl. 61. « Eerst had men de Vlaamsche Beweging. Later kreeg men de Nederlandsche Beweging. In Brugge ontstond de West-Vlaamsche Beweging. Deze eenvoudige waarheden schilderen beter dan lijvige boekdeelen de uitkomst van het Negentiende Nederlandsche Congres te Brugge... In de achttien vorige congressen heeft niemand ooit vermoed, dat er naast de oude *Vlaamsche Beweging* van 1849 nog eene *West-Vlaamsche* in 1884 zou ontstaan. Het algemeen gevoelen was, dat de Taal- en Letterkundige Congressen in Noord- en Zuid-Nederland niets anders beoogden dan nauwe aaneensluiting van de gescheiden deelen onzes volks,... Het negentiende Congres, door velen met zoo heuglijke verwachtingen begroet, heeft voor de vervulling van dit ideaal niets tot stand gebracht.... Laat mij de feiten vermelden.... Taco H. de Beer hield eene even onschuldige als geestige voordracht over Noord-Nederlandsche dialecten en deze was oorzaak van groote dingen. Er stond een geestelijke op, met een vriendelijk gelaat en vriendelijke stem, de Eerw. heer Verriest uit Yperen, die geheel onverwacht de vraag stelde, wat men eigenlijk onder den term : *Nederlandsche Taal* had te verstaan — waar de waarachtige

Nederlandsche Taal gevonden wordt; en of er reeds een algemeen aangenomen leerboek der *Nederlandsche Taal* werd geschreven? »

Heden wordt er vele van West-Vlaamsche Beweging en West-Vlaamsche School gesproken en geschreven. Ik, West-Vlaming, ik erken geene West-Vlaamsche School. Een schrijver der zoogezeide West-Vlaamsche School is een vrije en onafhankelijke Nederlander die meent dat de taalwetten, van achteren te vinden en niet te maken zijn, die als 't nood doet en pas geeft woorden en wendingen gebruikt die bij Hooft, Vondel, Kiliaen, Lambrecht ten Kate te boeke staan, die in al de gauspraken van Nederland in zwang, tot den nederduitschen, ja tot den germaanschen en arischen taalschat behooren, die door het volk voor nieuwe zaken, nieuwe begrippen geschepseld worden.

2° « Eerw. Heer Verriest en zijne talrijke ambtgenooten waren opgekomen voor de verdediging der rechten van hun West-Vlaamsch dialekt. Van alles wat in achttien Congressen voor de aansluiting van Noord en Zuid was gedaan, schenen zij blijkbaar geene de minste sympathie te koesteren. Hadden de voorgaande Congressen verbroedering en aaneensluiting bedoeld, zij wilden verdeeling. Had men met veel moeite *eenheid van spelling* en een algemeen *Woordenboek der Nederlandsche Taal* van 1849 tot 1884 tot stand bracht, zij ontkenden, dat er iets algemeens bestond en meenden, dat het West-Vlaamsch zeer goed tot toongevend dialect der « verschillige Noord- en Zuid-Nederlandsche gewestelaike sproaken » zou kunnen verheven worden. »

Die woorden tusschen haakjes wierden door geenen West-Vlaming uitgesproken, Ten anderen zou een West-Vlaming beschaamd zijn van te spreken lijk vele franskiljons die wij op het Congres van Brugge gehoord hebben.

Al is het dat wij even als de Friesen onze eigene gewestspraak zouden mogen en kunnen als letterkundige taal beoefenen, heeft nooit niemand het West-Vlaamsch als de algemeene schrijvende en sprekende taal voor Neerland willen doen gelden. Wat Jan ten Brink daarvan schrijft is valsch en misschien vuige lastertaal. Eerw. Heer Verriest heeft op het Congres van Brugge houden staan dat er gedurig gedoold wordt tusschen *patois* en *dialect*, en gevraagd *waarom* woorden en wendingen die al de titels bezaten om in de algemeene Naderlandsche Taal opgenomen te zijn, daaruit verbannen worden.

3° « Mochten de nieuwe voorstanders der West-Vlaamsche Beweging willen weten, hoe eenige Noord-Nederlandsche leden van het misluke negentiende Congres over hun arbeid denken, dan draag ik hun gaarne de bovenstaande regelen met broedergroetenis op. »

Hoogleeraar Kern, Nederlands eerste en meeste taalgeleerde,

heeft in 't Congres van Maastricht verklaard dat de Westvlamingen de Nederlandsche Taal in hunne letterkunde bezigen : die kostbare getuigenis wordt door Jan ten Brink heel voorzichtig verzwegen; ten anderen als wij den hooggeachten en zeer geleerden Prof. Verdam van kante laten, zijn wij uitnemende gerust in 't oordeel en 't gedacht van al de Noord-Nederlanders die op 't Congres tegenwoordig waren. Zouden de beste taalgeleerden van Noord-Nederland die te Brugge afwezig waren, misschien samengespannen hebben met de West-Vlamingen om het negentiende Nederlandsch Taalcongres te doen mislukken?

Kiliaan. — De Antwerpsche Bibliophilen gaan met vergunning van het gemeentebestuur, Kiliaans Latijnsch Vlaamsch *Indisticon* uitgeven, berustende in het huis van Plantijn. (*Vlaamsche School*, bl. 82).

De Geschiedenis der Godsdiensten. — In de aflevering van Mei der *Revue Générale*, lazen wij eene zeer aantrekkelijke bijdrage van den geleerden heer Dr Colinet, waarin de leergang van Goblet over de geschiedenis der godsdiensten naar weerde geschat wordt. Colinet vonnist met gerust gemoed en grondige kennissen en wij zien geheel 't gebouw der waanwijsheid van Goblet instorten onder den hamer van geleerden die hij veracht en verzwijgt omdat hij benauwd is van hunne wetenschap. De Leuvensche leeraar sluit zijn oordeel in dezer voege : « Het onderwijs van M. Goblet ter Hoogschool van Brussel, verdient geen vertrouwen. Zijn oogwit, dat hij moeielijk verduikt, is van aanhangers te winnen voor zijne eigene godsdienstige, of liever ongodsdienstige gedachten. Hij is ten anderen, wetenschappelijk gesproken, onbevoegd voor zijne onderneming. In de lessen van den nieuwen leeraar komen de daadzaken valsch of onvolledig te berde. Zij worden altijd afgeschilderd om de waarheid goed te doen van een wezenkundig stel dat op geene gronden steunt. Kortaf, de beeldtenis, die M. Goblet maakt van de geschiedenis der godsdiensten gelijkt beter aan eene spotprente dan aan een conterfeitsel.

Maatschappelijke Zaken. — Getijdelijk zullen onze lezers 't een en 't ander kunnen vernemen aangaande de strevingen en den voortgang der maatschappelijke wetenschap. Alhoewel dat er in Belgenland een bond van Katholieke Volkswerken bestaat, dat wij leermeesters lijk De Gryse en Brants bezitten, dat er tot Brussel eene gilde van maatschappelijke Huishoudkunde bestaat, schijnen de Belgen nog al onverschillig aan de beweging en de uitkomsten dier hedendaagsche wetendheid. Hoevele verstandige lieden en zijn er niet nochtans die een nutteloos en verkwistend leven leiden, en die door hunne goede gedachten in ernstig zoeken en leeren geput en gevoed, door hunne liefdadige maatschappelijke werken op 't voet-

spoor van anderen met geestdrift ingericht, zooveel goed in de samenleving zouden te wege brengen. Schiet wakker, uit uwe onverschilligheid, gij Vlamingen die verstand hebt, en die nu slaven zijt, lacij van al de ijdele en belachelijke noodwendigheden eener verfranschte en verworpen wereld.

Huiselijke gebruiken. — In de *Réforme sociale* van 15 Mei 1886 staat er eene allerschoonste bijdrage van den welgekenden schrijver, Antonin Rondelet. Hij handelt over de hoffelijkheid rond den huiselijken heerd. Omdat de huisgenooten malkander min worden te beminnen, omdat de herten met mindere liefde kloppen, vergeet men soms malkander 's morgens en 's avonds de blijken van liefde en genegentheid te geven die in ieder huisgezin in voege zijn, handelt men tusschen broeders en zusters min heusch als tusschen vreemden, vergeet men soms 's avonds den zegen der ouders te vragen, eer men ter ruste gaat. Met de oude goê wellevendheid in den huize is ook de oude eensgezindheid tusschen meesters en dienstboden verdwenen : ze waren eertijds door eene wederzijdsche vriendelijkheid verbonden : de meester oefende de plicht, en de dienaar aanveerdde de weldaad der bescherming.

De Stamfamilie. — In de *Réforme Sociale* van 1 Juni 86, wordt de stamfamilie volgens de leering van Leplay na hare wezentlijke, bestaande trekken afgebeeld. 't Is bitter te beklagen lijk het huiselijk leven gedurig ontaardt, door het wegsterven der stamgezinnen. De Schepper heeft in de herten der ouders overgroote schatten van liefde neergeleid, die gedurig toenemen in kracht en teêrgevoeligheid en overgaan van geslachte tot geslachte : en dat edel en onbaatzuchtig, dat levendig en vurig gevoel der ouderlijke liefde, 't gaat verloren in 't onstandvastig huisgezin: : waar is het zoet en heilzaam gezag van den grootvader door allen geëerbiedigd? Waar is de wijze en verangstigde liefde der grootmoeder die de moeder bijstaat, zonder heur bestier te hinderen? Ieder huisgezin gaat uiteen : de voorvaderlijke heerdstede gaat te niet; de ouderlijke erve wordt verdeeld ; de fabriek van den vader wordt verkocht. Het is eene maatschappelijke plicht van de laatste stamfamiliën van den val en de ontwording te redden en te werken voor de verandering en de verbetering der wetten die 't voorvaderlijk familiewezen ontbinden.

De christene Liefde en de Arbeiderszaak. — M. de graaf d'Haussonville heeft eenen boek geschreven om de ellenden van den arbeïderstand te betreuren en de middels te beramen om die kwalen te genezen (*Misères et Remèdes*. Calmann Levy, 1886). De kwade droomen der socialisten daarlatende en weinig trouwe hebbende in eenen terugkeer naar 't verleden, in de heropbeuring der oude christene gilde, keert hij zijne blikken naar de toekomst en hij vraagt welke nieuwe middels de liberale school verzind heeft om

de arbeiderszake te vereffenen. 't Zijn deze vier : de spaarzaamheid, de onderlinge bijstand, de samenwerking in stede van den werkloon, de meêdeeling der werklieden in de winst der bazen. Aleventwel stoot hij hier wederom op alle soorten van hinderpalen en hij besluit dat de huishoudkundigen der nieuwe school het ook noch helpen noch gebeteren en kunnen. Wat is 't slot van zijn schrijven? 't En bestaat geen algemeene, alverwinnende redmiddel. 't Zijn vele bijzondere middels met elk hunne kleine bate. « De christene liefde is de eeuwige wet die volgens 't goddelijk raadsbeslaat bestemd is om ten deele de bitterste gevolgen der ongelijkheid van de maatschappelijke standen te verbeteren ». Ziedaar eene wetenschappelijke, huishoudkundige verdediging van de christene liefde.

De bazen en hunne plichten. — M. Perin heeft onlangs leden een nieuw werk uitgegeven onder de volgende hoofding : *Le Patron, sa fonction, ses devoirs. ses responsabilités*. (Rijsel, Desclee, Debrouwer en A^en, 190 bl.) Die boek bevat een merkweerdig hoofdstuk, het tiende, waarin al de werken aangestipt worden die de bazen dienen aan te leggen, en de raadgevingen te boeke staan die ze dienen te volgen om in al de noodwendigheden der arbeiders te voorzien. 't Is ware schat voor de werkers die maatschappelijke inrichtingen willen tot stand brengen en ze verder uitbreiden en bekend maken. Van eenen anderen kant is het hoofdstuk dat handelt over het herinrichten der christene gilde maar van klein bedied. Er is geen nieuws in te vernemen.

Verwantschap. — Zouden de apen onze verwanten niet zijn en zouden wij door de wet, waardoor de dierensoorten gedurig uiteenloopen, verworden en verbeteren, van de eigenste en dezelfde dierlijke voorouders niet afstammen? Die vrage wordt beantwoord door Pater Van Tricht, *Magasin littéraire et scientifiqae*, 15 *Mei* 1886. Alle lezers worden meêgesleept door den lieflijken en warmen schrijftrant van den geleerden natuurkenner die de dorre wetenschap bekoorlijk kan maken. Iets dat ook zijn schrijver aantrekkelijk maakt 't is dat de lezer hier en daar getroffen is door de kracht zijner redens en de duidelijkheid zijner leerstellen. Hij redeneert als volgt : Indien wij tusschen den aap en den mensch zulkdanig verschil aantreffen dat wij ze moeten scheiden, dan mogen wij vrij en vrank beweren : 't is onmogelijk dat beide van dezelfde wezens afstammen. Trekken ze integendeel genoegzaam op malkander dan zullen wij besluiten : 't is mogelijk dat de aap en de mensch van dezelfde voorouders afstammen, maar 't en is daarom niet noodzakelijk alzoo gebeurd. Dat is eenvoudig en te gelijker tijde onweêrlegbaar : dat begrijpt iedere lezer. De aap en de mensch schijnen nog al op malkander te trekken, maar een kind zal antwoorden op al de moeilijkheden

die daaruit kunnen voortspruiten : de mensch is met verstand begaafd, en de aap is van verstandswegen toch maar... een aap. Wat zeggen de groote.... geleerden daarop? Wij houden ons met het verstand niet bezig. — Hier zijn twee flasschen, eene ijdele en eene volle; gij neemt de eene en ik neme de andere. – Jamaar de mijne is ijdel. — Oh! ik loop daar niet achter : de flasschen hebben eenen gelijken hals en dragen hetzelfde merk; de ouden mieken verschil tusschen volle en ijdele flasschen, maar haal twee wijsgeleerden die in hunne wezenkundige leering over het ijdele en het volle overeenstemmen.... Zoo leeren de dolaards der Transformistenschool.

J. Claerhout.

BOEKBEOORDEELING.

Karel Van Mander, dichter, geschiedschrijver, schilder. — 1548-1606. — Zijn leven, zijne werken, door LEOPOLD PLETTINCK. — Antwerpen, Nederlandsche boekhandel van Henri Claes. — 1886.

EEN jonge beoefenaar der dietsche taal- en letterkunde, de heer Leopold Plettinck, heeft, nu omtrent een paar maanden geleden, de hierboven aangehaalde biographische en critische studie over Karel Van Mander, in het licht gezonden.

Wij zeggen studie, omdat het werkje, om den wille der beknoptheid van deszelfs eerste gedeelte, namelijk : « *Zijn leven,* » en der al te beperkte uitgebreidheid der letterkundige ontleding van het tweede gedeelte : « *Zijne werken,* » ons niet toelaat het anders te bestempelen.

Trouwens, eene studie is maar eene schets, en nooit zal iemand het in den bol krijgen, dergelijk gewrocht, hoeveel aanleg het ook verrade, hoe sterk het ook door vorm en kleurrijkheid schittere, een ten volle bevredigend stuk te noemen. Wel is waar kan eene studie of eene schets, maar bovenal eene studie, tamelijk ver afgewerkt zijn, doch eene studie is en blijft, slechts eene nauwgezette weêrgave van meer of min bepaalde gedachten, vormen, kleur, toonen en andere bouwmaterialen, die zich ordeen bandeloos aan 's kunstenaars geest opdringen, en welke hij, volgens de gehalte van zijnen opmerkingsgeest, en van de hem aangeborene kunst in de weêrgave van het zicht en onzichtbare, moet rangschikken en tot een *bezield iets* versmelten.

Het werk dat uit die opborreling van louter kunst instinkt voortvloeit, mag dus maar enkel als eene studie aanzien worden, want op zich zelf genomen vormt het geen geheel. 't Is dood eenvoudig een fragment, dat angstig naar gezellen snakt.

Ziedaar de beteekenis van het woord : *studie*, als men zich op het terrein der Beeldende Kunsten plaatst; en niemand toch zal beweren dat, wat waar is voor de Beeldende Kunsten, niet aannemelijk is in zake van Letterkunde.

Van dit standpunt uitgaande, zullen wij beginnen met ons spijt uit te drukken over de vluchtigheid, waarmede de heer Plettinck over de eigenlijke geschiedenis van zijnen held stapt. Niet dat het den heere schrijver aan de noodige détails ontbreekt, integendeel, maar waarom toch zich aankleven aan een sóort van *style commercial?*

Allermerkwaardigste bijzonderheden worden vermeld , doch enkel ter loops. De lezer weet veel op weinige bladzijden, maar 't is ten koste van den letterkundigen vorm waarop een dergelijk werk nochtans aanspraak moet maken.

Verre van ons, onvoorwaardelijk dien velocypedieken dagbladstijl af te keuren! De heer Plettinck heeft beproefd in waren volkstrant te schrijven; hij heeft de dichterlijke uitweidingen, en de romantieke bespiegelingen verafschuwd, om zich vast te klampen aan het door eenieder tast- en vatbare. Dát was zijn doel, en hij is er ten volle in gelukt. — Doch dáárin juist, ligt het verschil van opvatting. Moet de schrijver tot het volk afdalen, of dient hij zijne lezers tot zich op te trekken? *that is the question!....*

De heer Plettinck is misschien aanhanger van het eerste gedeelte der vraag; wij zijn voorstander van het tweede.

Evenwel bekennen wij met genoegen, dat, bovenal het eerste gedeelte van het werk des jongen letterkundige, sterk in den smaak vallen zal van ons Vlaamsch lezend publiek; enkel vreezen wij dat het tweede gedeelte, om den wille zijner al te letterkundige samenstelling, niet zoo welkom zal wezen. Daarom denken wij dat het beter geweest ware de levensbeschrijving van Van Mander meer uittebreiden, en er een aangenaam en nuttig volksboek van te maken; terwijl een keus van zijne beste werken, met eenige letterkundige aanteekeningen des heeren Plettinck, afzonderlijk een net studie werkje zou vormen, welke niet een taal- of letterkundige zou willen ontbeeren.

Van het tweede gedeelte, de bespreking van de letterkundige werken van Van Mander, kunnen wij, ronduit gesproken, bijkans niets dan goed zeggen.

Hier toont de heer Plettinck zich ten volle op de hoogte zijner taak; enkel hadden wij toch liever nog wat meer critiek, en wat min aanhalingen.

Onze jonge medestrijder zal het ons ook niet euvel duiden, als wij hem terloops eenige taalfouten, en verkeerd gebruikte uitdrukkingen voor oogen leggen, die, wij zijn er van verzekerd, door onoplettendheid in zijn werkje geslopen zijn, maar in 't vervolg zorgvuldig zullen geweerd worden.

Blad. 15 — .... *dichter* (!) en schilderkunst, in plaats van dicht en schilderkunst.

» 18 — Klachten werden Karel's vader *toegebracht* (!) Men brengt slagen toe, maar geene klachten.

» 24 — (sprekende van tooneelstukken). Deze *uitvoeringen* (!) werden altijd... Tooneelstukken worden opgevoerd maar niet uitgevoerd.

» 25 — .... en in allerijl, *al roepen* (!) *en tieren* (!) uit de vertoonzaal liepen. Waarom hier de onbepaalde wijze, tegenwoordigen tijd gebruiken? Het tegenwoordig deelwoord ware hier op zijne plaats! Dat riekt wat Westvlaamsch M. Plettinck.

» 38 — Deze diende in de Italiaansche *troepen* (!) van den hertog van Parma..... Men dient in een leger maar in geene troepen.

» 41 — In Kortrijk gekomen zijnde, *bestellen* (!) zij hun ouden vader in het klooster der grauwe minderbroeders.... Men bestelt een pak, een paar schoenen, eenen regenscherm, maar toch geenen vader.

» 42 — *Hij beloofde zich nog vele jaren....* Dat zijn vlaamsche woorden, maar 't is er al mêe. De bouw is volkomen fransch.

» 49 — ...... *wanhopelijken* (!) staat..... Dat woord bestaat niet in het Nederlansch, het moet zijn : « wanhopigen ».

» 50 — De kist werd *van* (!) acht personen gedragen. Waarom niet : De kist werd *door* acht personen gedragen?

» 53 — Hetgeen zeker wel getuigt, dat zij (schilderijen) algemeen *geschat* (!) waren. In dezen zin, is het werkwoord geschat, volkomen ongepast want schrijver wil zeggen, dat zij algemeen *gezocht* waren.

» 87 — Zoo is het, dat meer dan drie honderd aanvangsregels van oude liederen der vijftiende en zestiende eeuw, tot ons zijn *overgevaren* (!) Drie honderd aanvangsregels die overvaren, dat moet waarlijk kluchtig zijn.

» 89 — Men kan gemakkelijk bemerken dat er zwier in het liedeken is, en dat de gedachten *geheel redelijk* (!), ja zelfs *verheven*. (!) zijn. — Gedachten die *redelijk* en meteenen *verheven* zijn, dat vloekt; als ze verheven zijn, mag men ze toch wel wat meer dan redelijk noemen.

» 91 — .... Karel's vertaling *getrouwiger* en *minder* langdradig vindt. Waarom niet : Karel's vertaling getrouwer en min langdradig vindt?...

» 93 — .... *Kritieken* in plaats van Kritiekers, kritiekussen, of kritici.

Verders hebben wij nog op twee verschillende plaatsen, het bijwoord *toch* aangetroffen, waar het voegwoord *doch* diende gebezigd te zijn.

En daarmede sluiten wij deze kleine reeks van opmerkingen, welke wij hier, zonder het minste kwade inzicht, in 't midden hebben gebracht, om aan te toonen hoe noodzakelijk het is voor een jongen schrijver, de rijkdommen zijner taal te doorgronden, en zich ernstig toeteleggen op de studie van de ware beteekenis der woorden en der gevallen waarin zij dienen gebruikt te worden.

De heer Plettinck kondigt, op de keerzijde van den omslag zijns werks, de waarschijnlijke verschijning aan van de uitgelezene werken van Karel Van Mander. Wij hopen voor onze duurbare taalschatten, dat de verdienstelijke steller van het werkje welk wij besproken hebben, de noodige bijtredingen zal bekomen, en hij in staat zal gesteld zijn dit overheerlijk plan ten uitvoer te brengen. Maar geene prachtuitgave a. u. b., eene volksuitgave aan geringen prijs, is meer dan voldoende.

In afwachting, wenschen wij den Heere Plettinck moed en volharding in zijn streven, en roepen hem een welgemoed Goedheil, toe!

Gent, 18 *Juni* 1886. C. M. J. L. V.

« Die katholische kirche als Erhalterin und Beförderin von kunst und Wissenschaft ». Verlag von J.-L.-E. CORMAN, Welckenraedt (België).

IN die 82 bladz. heeft de schrijver, zonder veel geroep of blaai, maar met liefderijke fierheid, weten alles te verzamelen wat de strenge geschiedenis aan de Roomsch-katholieke kerk erkent te danken te hebben in vak van wetenschap en kunst. Veel cijfers en namen zijn er daar onder andere te vinden, waarvan men een heel gepast gebruik kan maken.

De diensten door de katholieke kerk, van de Catacomben af tot onze dagen, aan het menschdom bewezen op 't gebied van kunst en wetenschap, zijn in deze laatste tijden op eene zoo zegepralende en glansrijke wijze bewezen, dat men maar zelden hier en daar nog eenen tegenkomt die ze durft betwijfelen. Daarom is het dan ook dat menige, zelfs geleerde katholiek, min nood vindende onze H. Moeder op dit punt te verdedigen, weinig of niet bekend is met de innige weerde en het eigen slag der

perelen van kunst en wetenschap die de H. Kerk, door den loop der eeuwen, tot eene prachtige kroon om haar hoofd heeft gezameld. Is dat uit te leggen en te verstaan, zekerlijk is het niet aan te prijzen en moet zulke nalatige onwetendheid gelaakt worden : een kind moet er op uit zijn alles te weten wat de verdienste zijner moeder in zijne eigen oogen, en in de oogen der wereld kan verheerlijken. Wie over die nalatigheid zijn « *mea culpa* » hoeft te slaan, kan onmiddelijk bewijs geven van oprecht berouw, en vast voornemen met kennis te nemen van Dr Al. Hagelücken 's werksken.

St Nicolaas. E.

« Blozende Kriekske », door IS. TEIRLINCK.

DIT is de titel van eene trits landelijke verhalen, die onlangs bij De Seyn-Verhougstraete te Roeselare in een keurig boekje verzameld werden. In de twee eerste : « Peetje Slodderbroek » en « Blozende Kriekske » begroetten wij een paar oude bekenden, reeds vroeger in tijdschriften opgenomen. Met genoegen echter lazen wij ze andermaal door en die hernieuwde lezing bevestigde ons in onze meening dat de schrijver, die op novellistisch gebied geen nieuweling meer is, in het eerste stukje menigen gelukkigen greep heeft gedaan. Al de kenmerken van gezond realisme vindt men er vereenigd. Flink vooral is het karakter geteekend van den hoofdpersoon, den ouden marskramer, die nog alleen in zijne dubbele gehechtheid aan zijnen kleinzoon « Henrike » en aan « *Het Masker der Wereld* » van Pater Poirters de noodige kracht schijnt te putten, om zijn armzalig leven voort te sleepen.

« Blozende Kriekske », hoe verdienstelijk ook, beviel ons minder. Misschien was de wel wat overdreven bloohartigheid van « Boer Tiste » hiervan de oorzaak.

Van beide stukjes is de stijl, wat bij de meeste jonge Vlaamsche schrijvers niet het geval is, los en ongekunsteld. Ook heeft hij eene eigenaardig frissche kleur door het zeer gepaste en gelukkig niet al te kwistige gebruik van woorden en zegswijzen, aan de volkstaal ontleend.

Het laatste stukje, « de Kastanjelaar », staat in alle opzichten beneden de twee andere. Het onderwerp is sinds lang versleten en afgezaagd. Ook maakt het eenen ongunstigen indruk dat de schrijver alles in het werk stelt om Veria's misstap te verschoonen, terwijl hij haren terecht verbolgen vader onder zulke sombere kleuren afschildert.

Gent. B.

Mina Lievens, verhaal in twaalf tafereelen, door L. BUYST. Brussel, De Hon, Kogelstraat, 11.

WIJ kenden L. Buyst reeds als dichter. Ook was het niet zonder belangstelling dat wij zijn prozawerk : *Mina Lievens* opensloegen, want de rei onzer romanschrijvers is zeer verdund. Conscience, Ecrevisse en anderen werden ons door den dood ontrukt; terwijl Sleeckx, Van Ruckelingen, enz. de pen schijnen weggelegd te hebben. En nochtans vraagt ons lezend publiek prozaschriften.

L. Buyst kan schrijven, zelfs schilderen. Hij weet zijne tafereelen op zulke wijze te schetsen, dat men ze dadelijk in al hunne deelen ontwaard.

Toch lazen wij *Mina Lievens* met eenige teleurstelling. Men oordeele!

Twee jongelingen zien een meisje geerne. De eene « Zotte Narden », heeft « een opgeblazen, aapachtig, gelaat », en zijne « hersenen schijnen bij voortduring in de kinderwindsels te liggen »; de andere « is een kloek gebouwde, jonge boer, met kort haar en minzame, blauwe oogen. » Die tegenstelling is stellig te scherp afgeteekend. Vader Lievens laat zich te gemakkelijk ompraten. Mina zelve neemt soms eene zonderlinge houding aan. Zoo zegt zij op bladz. 73 : « Wanneer men mij wil dwingen tot zulk een huwelijk, neen, vader, dan zal ik niet plooien.... zelfs niet voor uw bevel. » Wat niet belet, dat zij vier bladzijden verder reeds met Zotten Narden — domste en leelijkste schepsel van tien uren in het ronde — arm aan arm naar de kermis van Lokeren trekt. Want zij « wil rijk zijn, de eenvoudige boerendracht afleggen, met schoone kleederen en juweelen pralen. » En alzoo bedriegt zij Edward, « die haar bijna als iets goddelijks vereert. »

Overigens is Edward veel te rap om alles kwalijk te verstaan en ten laatste naar Frankrijk te vluchten. De ontknooping bevalt ons evenmin. Om haar mogelijk te maken, laat de schrijver « de blozende boerendochter op de voutkamer bewusteloos nederzinken, gevoelloos en bleek als eene doode ».

Mochten wij den heer L. Buyst eenen welgemeenden raad geven, wij zouden hem zeggen : « Laat die bloote, waterige liefdegeschiedenisjes maar varen! Ons krachtig Vlaamsch volk vraagt ander geestesvoedsel. »

Kortrijk. TH. S.

LUCHTVAART EN ELECTRICITEIT.

IN de natuurkundige wetenschappen is er misschien geen vak, dat den geleerden thans meer te doen geeft dan de electriciteit; en wel zeker heeft niet één, door zoo snelle vorderingen de algemeene bewondering der volkeren opgewekt. Wat diensten heeft die geheimvolle doch uiterst werkende kracht aan de maatschappij niet bewezen! Wat verbazingwekkende gewrochten heeft zij niet tot stand gebracht! In korte jaren veroorzaakte haar invloed, eene ware omwenteling in de goudsmederij, de scheikunde en de krankenverpleging. Doch wat is dit alles bij de immer vreemdere uitwerksels van de telegraaf en de telephoon? De 19de eeuw, zoo volijverig om in alles gemak en genoegen te paren, kon geene kluisters meer dulden : de opkomst der stoomtuigen verkortte de afstanden tusschen de ver afgelegene landen. 't Was niet genoeg. Men zocht reeds zijne gedachten, met de snelheid van den bliksem, tot aan het uiteinde der wereld te doen vliegen. Welaan, die hersenschim is thans wezenlijkheid. Niet alleen is het mogelijk, langs één en denzelfden draad met een veelvoudigen telegraphischen overbrenger, omtrent 6000 woorden per uur te doen toekomen; langs één en denzelfden draad tegelijkertijd twee, ja vier telegrammen te verzenden; met de telephoon op honderden kilometers afstand, de stem van eenen virtuoos of het spel van eene harmonie te smaken; onze landgenoot, de heer Van Rysselberghe, is erin geslaagd één

en denzelfden draad, tegelijkertijd voor telegraaf en telephoon te gebruiken, en aan beide diensten de volmaakste onafhankelijkheid te verzekeren.

En hierbij is de onuitputbare vruchtbaarheid van het aardig element nog niet onmachtig geworden. Sinds een tiental jaren legt men er zich op toe, door de electriciteit de bewegingskracht op groote afstanden te vervoeren, en de electrieke stroomen in werkvermogen te veranderen. Men oordeele over den uitslag. Uit hoofde der zoogezegde *reversibiliteit* der dynamo-electrische machinen heeft men al tusschen Parijs en Creil, dit is op eenen afstand van 56 kilometers, 40 paardenkrachten over de telegraaflinie kunnen verzenden. Weinig tijds geleden, heeft sir William Thomson voorgesteld den Niagaraval te benuttigen tot het voortbrengen van dynamische electriciteit, ten einde in de omliggende staten licht en werkvermogen rond te leiden. Dit ontwerp is volgens den *Cosmos* gedeeltelijk ten uitvoer gebracht. Thans zijn er in den omtrek meer dan 3000 telephonen met de watervallen verbonden; en te Buffalo alleen, op 40 kilometers afstand, zijn er alzoo niet min dan 1500, gedurig in dienst.

Wanneer in 1783, helden van eene nieuwe soort tot de verovering der hemelruimte in den eersten luchtbal waren opgegaan, werd er een verslag over hunne proefneming aan de Academie der Wetenschappen, door Lalande voorgedragen. Men verhaalt dat hij onder het lezen der grondstellingen eensklaps stil stond : « Wij zien het allen, riep hij uit, zoo moest het zijn; hoe heeft men er niet vroeger aan gedacht? » — Wie zou hedendaags over de electriciteit eene dergelijke bemerking wagen, nu dat men kracht en licht, evenals het nieuws per telegraaf opstuurt, en het werkvermogen van eene stoommachine langs eenen ijzerdraad doet loopen?

Meer dan al de andere, heeft de toepassing der electriciteit op bestuurbare luchtballons, sedert twee jaren, grooten opgang gemaakt. Mijn inzicht is deze te bespreken. Wel is waar, om voldoende vast te stellen,

waarin juist de laatste vorderingen bestaan, is het noodig de pogingen te melden, die voordezen gedaan werden, om aan een luchtschip eene vooraf bepaalde richting te geven. Maar, ware het dan niet eenvoudiger en tevens aangenamer, de geschiedenis der uitvinding vluchtig te doorloopen? Zoo zullen wij de bestanddeelen van het nieuw vaartuig een voor een leeren kennen. Zoo zullen wij zien dat de toestel, die nu gebruikt wordt, over ettelijke jaren al grootendeels gekend was, en enkel bij mangel aan eene genoegzame bewegingskracht, ongeschikt bleef voor zijne bestemming.... Men vergeve het mij dus, indien ik in het eerste deel, mijn doel wat van kant schijn te stellen. 't Spreekwoord zegt wel, dat men er zelden in gelukt twee vliegen met één lap te slaan. Durf ik mij hiertegen werkelijk verzetten, ik hoop niettemin, dat zulks den bijval van deze eenvoudige verhandeling geenszins zal verminderen.

Op het einde der laatste eeuw woonden te Annonay, aan den voet der Alpen, de zoo vermaarde broeders Jozef en Steven Montgolfier. Hun vader, die papierfabrikant was, had zich door zijne behendigheid alom beroemd gemaakt. De jongelingen van hunnen kant, alhoewel zij het vaderlijke bedrijf door hun vernuft en ijver in vollen bloei brachten, moesten zich nochtans in andere bezigheden eenen weg tot de onsterfelijkheid banen.

Beiden waren met eene alles waarnemende uitvindingsgave begunstigd, en in de wiskundige wetenschappen zeer ervaren. Op zekeren dag, bij een uitstapje in de gebergten, werd hunne opmerkzaamheid aangezet door de wolken, die men dikwijls uit de dalen hemelwaarts ziet oprijzen. Het scheen hun niet onmogelijk zoo vreemd een verschijnsel door kunst na te bootsen, en er een nuttig gebruik van te maken. 't Huis gekomen, vervulden zij met waterdamp een vliesachtigen en lichten zak, wel overtuigd dat de vloeistof aan het

omkleedsel eene opwaartsche drukking zou doen ondergaan. Wezenlijk klom het wolkje tot op eene zekere hoogte. Doch, daar de omringende lucht het verdampte water nog al spoedig verkoelt, viel de zak weldra neer. Dit was een eerste stap tot eene gewichtige uitvinding.

Omtrent dien tijd had de welbekende Priestley een boek over *de verschillige soorten van lucht* uitgegeven. Hij beschreef er een groot getal nieuwe gassen, met hunne eigenschappen en soortelijk gewicht. Dit werk viel Steven Montgolfier in de handen. Eene zorgvuldige lezing gaf hem de verzekering dat het mogelijk was met Priestley's opgaven de lucht bevaarbaar te maken. Uit zijne grondstellingen volgde dat een holle bal van klein gewicht met een tamelijk lichte gas gevuld, krachtens de overmaat van dichtheid der dampkringslucht, zich in de ruimte zou verheffen, tot dat hij op eene zekere hoogte, lagen van hetzelfde soortelijk gewicht bereike.

De gissing was gegrond. Het waterstofgas werd het eerste beproefd; maar het zijdepapier liet de vluchtige vloeistof ontsnappen, en de ballon na eenige oogenblikken gezweefd te hebben daalde ras ten gronde. De twee scherpzinnige broeders lieten den moed bij deze schijnbare mislukking niet zinken. Na lange navorschingen bemerkten zij, dat nat stroo met wol vermengd, en onder een papier of een doek ontstoken, het deksel opheft. Nieuwe pogingen werden gewaagd, en ditmaal met vollen uitslag. Het opstijgend vermogen was nu gegeven door de ijlheid der verwarmde lucht, die klimt totdat zij in evenwicht komt.

Een luchtbal van 12 meters doorsnede werd vervaardigd en gelost. Alles ging naar wensch onder 't handgeklap van ontelbare toeschouwers.

Zoo men 't wel kan denken, had deze uitvinding te Parijs eene algemeene opschudding, en eene onrustige nieuwsgierigheid veroorzaakt. Tien duizend franken waren er noodig om de hoofdstad met eene dergelijke proefneming te vermaken. Op weinige dagen was die som

bij inschrijving verzameld; en de uitvoering werd bij aanbesteding toegewezen aan een parijschen natuurkundige, Charles genaamd. De vervaardiger was in zijn handwerk zeer bedreven, en schikte alles ten beste. De ballon werd spoedig voltrokken en in de werkhuizen zelf met waterstofgas gevuld. In dien staat moest het monster, door de gerechtsdienaren bewaakt, en met fakkels omringd, 's nachts om twee uren, naar het Marsveld, op eene berrie verdragen worden. Langs den doorloopen weg zag men eenvoudige lieden, bij het voorbijgaan van het wonderbaar gedrocht verschrikken, en uit eene bijgeloovige vrees de knie buigen.

De toeloop der nieuwsgierigen gedurende heel den dag was onbeschrijfelijk. Om vijf uren namiddag weergalmt het kanon boven de stad; de luchtbal vrij van zijne banden rijst als een pijl ten hemel op, en verdwijnt na twee minuten uit het gezicht van de 300.000 toeschouwers. Dit nieuw en grootsch tooneel had iedereen in verrukking gebracht. Vele konden hunne tranen niet inhouden, en omhelsden elkander in vervoering; een stroomende stortregen was niet genoeg om die opgewonden menigte uit een te drijven.

Intusschen had de ijlheid der bovenlucht het gas bovenmate uitgezet. Eensklaps borst het omgeefsel; en de ledige zak ging vijf uren van Parijs neerstorten. De verschijning van het bovennatuurlijk wezen bracht aldaar de landlieden in oproer. Zij dachten dat de maan uit den hemel was gevallen. Met rieken en zeissen kwamen zij toegesneld, om het met dien vreemden vijand te klaren. De arme ballon werd aangerand, aan stukken getrokken, en door een paard langs velden, grachten en heesters gesleurd. Ja wezenlijk, dit is wel een boerenkrijg van een nieuwen aard, en waarop het nageslacht toch niet zal roemen. Wie zal het nu nog onwaarschijnlijk vinden dat *don Quichotte* eens tegens de molens in oorlog zoude zijn opgetrokken?

De broeders Montgolfier hadden dagelijks meer navolgers heel Frankrijk door. Den 19 September 1783,

deden zij zelf eene nieuwe proefneming te Versailles, in de tegenwoordigheid van den Koning. Een haan, een eend en een schaap werden in eene teenen mand meê opgelaten, zonder dat hun 't minste leed toekwam.

Derhalve was het bewezen, dat de ballons als luchtschepen konden dienen. Ook werd er besloten dat men kortelings eene reis zou ondernemen. Zekere Pilâtre des Rosiers, een zonderlinge waaghals, die een jaar later in de zee omkwam, bij eene mislukte luchtreis uit Frankrijk naar Engeland, bood zich aan voor den eersten tocht.

Steven Montgolfier vervaardigde hem dus eenen ballon (*fig.* 1) van 16 m. middellijn en 20,000 kubiekem. inhoudsgrootte. Aan de opening was met ketenen, een ijzeren rooster gehecht, om bij middel van brandend stroo, naar believen de warmte te kunnen onderhouden. Eene gaanderij voor de reizigers, omgaf den onderrand. Voordat hij hem vrij liet stijgen, vaarde Pilâtre des Rosiers meermaals op, met den door koorden weerhouden luchtbal. Niettemin bleef het ontwerp ten uiterste gevaarlijk. Veiligheidsmiddelen, zooals de ontsnappingsklep, de ballast, de valschermen, 't was alles nog onbekend. En welk behoedmiddel had men tegen het vuur, dat in 't midden van een licht ontvlambaar omkleedsel gloeide, zoo dicht bij het stroo, dat als brandstof in de gaanderij was opgestapeld? Kwam de vlam uit te dooven, of de nabijzijnde voorwerpen schielijk te ontsteken, zoo werden de reizigers noodlottig in een schrikkelijken val ter aarde verpletterd. Het ging er dan om het leven van de manschap. De koning Lodewijk XVI kwam het te weten, en hij stuitte den vermetelen toeleg. Nochtans bekwam een heer van 't hof, de markies d'Arlandes, door smeeken en betuigen, dat de koning op zijn verbod zou terugkomen. Hij beweerde openlijk dat de onderneming zoo hachelijk niet was, en om zijne verzekering te bevestigen, vroeg hij om zelf Pilâtre des Rosiers te vergezellen.

Den 21 October 1783 voltrok de kleine maar onversaagde bemanning, de aanwinst van het onbegrensde

ruim. Trots een hevigen en stormachtigen wind, klom de luchtbal met eene tamelijke snelheid. Op eene hoogte van 100 meters, zwaaiden de reizigers met den hoed, en wuifden het vaarwel aan het volk, dat van verwondering en angst aangedaan, heen en weer woelde.

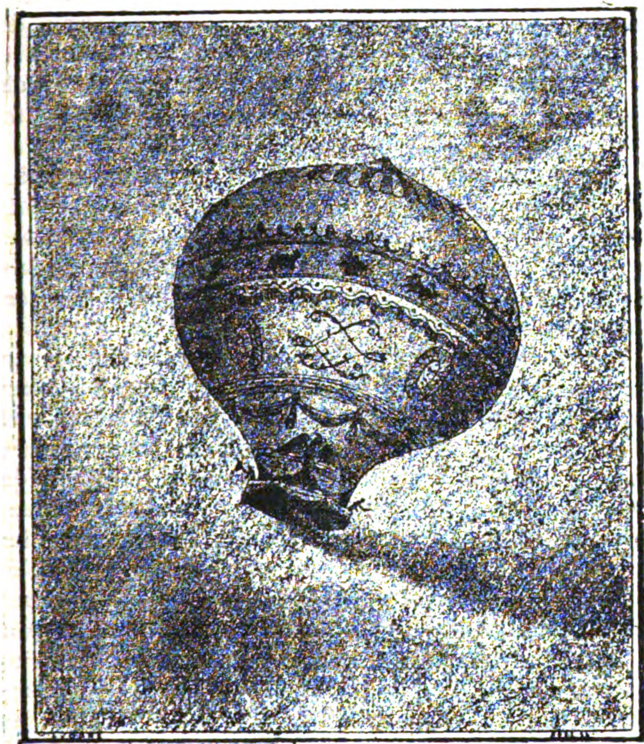

FIG. 1. — *Ballon die diende voor de eerste luchtreis, op 21 October 1783.*

Het werktuig klom gedurig, en weldra werd het onmogelijk Pilâtre en zijnen gezel te onderscheiden. Laat ons van dezen laatsten vernemen wat er alsdan in het

luchtschip gebeurde, en hoeverre de verzekeringen van den hoveling gegrond waren :

« Van tijd tot tijd, zegt hij in zijn reisverhaal, wierp ik eenen bundel stroo op de vuurpan, en poogde zelfs met eene gaffel de vlam te boeten. Eensklaps ontstond er aan het bovenste deel van den bal, een dof gebruis, alsof de doeken openborsten. Ik zag op, en bemerkte niets, doch voelde mij schoksgewijze naar beneden rukken. « Laat ons werken, zei ik aan mijnen gezel; laat ons werken, wij dalen. » — Nauwelijks had ik gesproken, of eene nieuwe knarsing deed zich hooren. Deze waarschuwde mij om met meer aandacht het binnenste van onze woning te beschouwen. De vonken hadden het naar 't Zuiden gekeerde deel op vele plaatsen doorboord, en de gaten waren zeer aanzienlijk : « Wij moeten dalen, » riep ik herhaalde malen. — « En waarom zulken spoed? » vroeg Pilâtre met ongeduld. — « Ziehier, en oordeel, » was mijn antwoord. En ik trachtte met eene natte spons, het nog zengende vuur, op de plaatsen die ik bereiken kon, uit te dooven. Ik was nog bezig, toen de gaanderij onder mijne voeten begon te kraken, en hier en daar van het lijnwaad af scheurde. Wat gedaan? Onmogelijk aan land te komen : wij vaarden boven Parijs; onmogelijk heel de stad door te trekken : de warmte ontsnapte langs alle kanten, en deed ons ras nederrijzen. Reeds naderden wij de daken der huizen en wanhoopten aan ons leven, toen eensklaps een rukwind ons weer opjoeg, en in eenen stond, tot buiten de vesting der stad voerde. De daling geschiedde zonder ongeval. »

Men kan begrijpen met welke blijdschap en lofbetuigingen de helden van den dag te Parijs werden onthaald.

Nog in hetzelfde jaar 1783, werd in de Tuileriën een ander ballon met waterstofgas opgelaten. De reeds gekende Charles, had de maatregelen tot goeden uitslag, zoo zinrijk samengesteld, dat hij te gelijk al de bijzonderheden der luchtbolkunst uitvond. De bovenklep om

het gas te lossen, het schuitje met gansch het netwerk, de ballast om het stijgen te regelen, het met gom-elastiek luchtdicht gewaste lijnwaad, dat de vloeistof minder laat vervliegen, het gebruik van den barometer om de hoogte te meten, dit alles is aan zijne schranderheid te danken, en heeft zijne gedachtenis vereeuwigd.

Den 1 December was alles reisvaardig. Om een uur namiddag werd er een kanonschot gelost om het vertrek aan te kondigen. Alvorens het schuitje in te treden, wilde Charles de richting van den luchtstroom erkennen, en loste te dien einde een zijden luchtbal van twee meters doorsnede. Dezen bij de hand houdende, naderde hij Steven Montgolfier, die zich niet verre van hem bevond, overhandigde hem den proefballon, en zegde : « 't Is aan u, mijnheer, dat het toekomt den weg der hemelen te openen en af te bakenen. » Het volk verstond die kiesche oplettendheid, en borst los in daverende toejuichingen. De voorbode trok 't Noord-oosten in, en weinige stonden daarna vaarde Charles langs denzelfden kant even spoedig op. De vervoering van het volk ging wederom de palen te buiten. De soldaten die de plaats omringden presenteerden het geweer, de officieren salueerden met den degen, en de ontelbare stemmen der menigte begroetten in een verward geluid het immer klimmend wonderwerk.

Voortaan was de uitvinding der gebroeders Montgolfier voldoende bevestigd, en won overal ijverige en machtige voorstanders. De wetenschappen, de legerdienst, het volksvermaak bezigden na eenige maanden een aantal luchtschippers van beroep; en 't werd, om zoo te zeggen, een tijdsgebruik een reisje opwaarts te wagen. Naar allen schijn moet het nog al aantrekkelijk zijn, achter eene reusachtige gasbel met gom-elastiek bekleed, den dampkring eens door te slingeren. Dit was ten minste in 1783 het algemeen gevoelen, en een schertsende schrijver van dien tijd mocht met recht zeggen : « Iedereen is in de lucht; — wanneer men

naar boven ziet, krijgt men zand in de oogen; 't is altijd een luchtbal die ballast regenen doet. »

Terwijl het hof, de burgerij en het volk slechts met hun vermaak bekommerd waren, poogden de geleerden te voltrekken hetgeen zij met zooveel geluk begonnen hadden. Zij dachten aan het besturen der luchtballen! Overheid en adel kwam hun met 's lands penningen, en een krachtigen bijstand ter hulp. Die samenwerking moest naar allen schijn doeltreffen; doch reeds in 1789, zag men de fransche omwenteling, die alles ten gronde wist te helpen, ook deze groote bevlijtiging krenken en vernietigen. Heel de vorige krachtinspanning liep uit op den gevangen verkennisballon van Fleurus, dien Napoleon I, zelfs zich niet verwaardigde te gebruiken.

Gedurende de eerste helft onzer eeuw, werd er alzoo aan bestuurbare luchtballons weinig gedacht; en 't is maar in 1870 dat gewichtige gebeurtenissen door eenieder gekend, aan de opzoekingen een werkenden spoorslag toebrachten. De overhaasting schaadt gewoonlijk in alle slag van ondernemingen, en bijzonder in de wetenschappelijke navorschingen. De schoone proeven van den heer Dupuy de Lôme slaagden maar ten halve Bij geluk werden zij na den oorlog hernomen, en dit maal met beteren uitval.

De geschiedenis der hedendaagsche vorderingen is buitengewoon belangrijk; alvorens ze te doorloopen, zullen wij nog een oogslag werpen op de pogingen die de eerste luchtvaarders aanwendden, om aan het eigenaardig schip eene bepaalde richting te geven.

Hieruit zal blijken dat de luchtbolkunst van zich zelve onmachtig was een waren vooruitgang te verwezenlijken, en dat wij tot nu toe, het goed gevolg der nog onvoltrokken werken, gansch aan de electriciteit toe te schrijven hebben.

't Is een franschman, Blanchard, die reeds in 1785 het groot vraagstuk peinsde opgelost te hebben. Die vindingrijke geest had sedert lang een soort van vliegend luchtschip met roer en riemen uitgedacht. Door zijne tijdgenooten miskend en bespot, begon hij mismoedig te worden, toen de nieuwe uitvinding, door de broeders Montgolfier onlangs gedaan, hem ter kennis kwam. Natuurlijk wist hij deze tot zijn voordeel te trekken. Hij hechtte dus zijn schip aan eenen luchtbal, in de hoop alzoo heel het stelsel te kunnen besturen. De opstijging had plaats te Parijs, den 2 Maart 1784. Na de reis verzekerde Blanchard dat hij tegen wind in opgevaren was; maar deskundigen, die hem in 't oog hielden, wisten zijne beweringen te logenstraffen. Zeker toch hadden deze en nog andere proeven, den geest van dien grooten man in de war gebracht. Voortaan meer vermetel dan dapper, besloot hij de roekelooste dwaasheid die men, aangezien de onzekerheid der luchtbolkunst te dien tijde, verdenken kan : hij wilde door het ruim de overvaart van Engeland naar Frankrijk afleggen.

Den 7 Januari 1785, was de hemel helder en kalm. Een zachte wind blies uit het Noord-Oosten. 's Morgens vroeg zag men Blanchard uit het kasteel van Dover zich naar het strand begeven. De zoogezegde bestuurbare ballon werd met waterstof gevuld, en aan het uiteinde van eene puntige rots om één uur 's middags gelost. Het stelsel woog te zwaar, en de ballast werd gedeeltelijk achtergelaten. De machine klom langzaam en vlood oostwaarts over het water. De twee reizigers (want onze held had een Engelschen doktor, Jeffries genaamd, meê aan boord genomen) beschouwden zonder onrust het grootsch schouwspel dat onder hunne voeten zich ontrolde. Doch naarmate zij zich verwijderden begon de luchbol meer en meer te ontzwellen, en rond half twee zakte hij merkelijk. Om weer op te gaan, wierpen zij al het overblijvende zand; maar zonder gevolg. Zij werden dus gedwongen zich van al

de onnoodige voorwerpen te ontdoen. De ballon richtte zich op, en hield aan in de goede richting; hij was omtrent halfweg gekomen.

Intusschen waren de riemen, het roer en heel het bestuurtoestel onmachtig gebleven, en dienden maar om de daling nog te verhaasten. Rond half-drie klom het kwikzilver in den barometer; men daalde opnieuw en met spoed. Het gereedschap, een anker en andere kleinigheden werden over boord gesmeten, en het gevaarte rees weer eene wijl op. Dan begonnen de kusten van Frankrijk zichtbaar te worden; er bleef ongeveer nog een vierde van den weg af te leggen. De hoop die hun bijna was ontweken, voelden de reizigers weer in hun hart herleven. Doch alle gevaar was niet voorbij. Terwijl zij elkander aanmoedigden, bleef de vloeistof immer verminderen, en liet de noodlottige manschap alras naar de diepte nederzinken. Blanchard dit ziende, werd van schrik en doodsangst bevangen: hij was verzekerd dat zij de kusten niet zouden bereiken. De mondvoorraad, het roer, de roeiriemen waren al in de ruimte geworpen; het touwwerk en al de niet onmisbare kleedingstukken volgden denzelfden weg. En ondanks dit alles bleef de ballon onophoudend vallen.

Men verhaalt dat Jeffries in die uiterste noodwendigheid, zich in de golven wilde werpen, om zijnen gezel te redden : « Wij zijn beiden verloren, zeide hij; indien gij meent dat ik u alzoo aan den dood kan ontrukken, ben ik gereed mijn leven ten beste te geven. » Blanchard, die grootmoedig en goedhartig was, wilde aan dit edel voorstel niet toestemmen. Overigens bleef er nog een andere uitweg. Den ballon konden zij nog van het schuitje ontlasten, en zich aan het netwerk vasthechten. Om dit uiterste redmiddel aan te wenden, waren zij reeds langs de koorden opgeklouterd, en gereed om ze los te snijden, en ziet : het dunkt hun dat zij eensklaps hemelwaarts worden opgeheven... Inderdaad, een gunstige rukwind joeg hen voort, en voerde ze spoedig

tot op de kusten. Zoo eindigden de reizigers, heelshuids en zonder letsel, hunne zonderlinge en roekelooze onderneming. In 't voorbijgaan gezegd : de gelukkige uitslag was toch niet aan het vliegend schip van Blanchard te danken.

Korts daarna vervaardigde Meunier, een fransche veldheer, eene eigenaardige inrichting die de krachten der bemanning zou gebruiken. Zij bestond in een soort van windmolen, die de lucht verdrijvende, den boom volgens zijne lengte in beweging brengen, en gevolglijk den luchtbal voortstooten moest. Bij eene volkomene stilte was het mogelijk met dit stelsel ongeveer vijf kilometers per uur af te leggen. Het bewegingsvermogen had Meunier vooraf nauwkeurig berekend. Ook werd hij bij de beproeving in zijne verwachting niet bedrogen. Bovendien, zijn doel was enkellijk door de werking der machine, de luchtstroomen te kunnen opzoeken, om zich naar believen, door deze te laten vervoeren; en voor zooveel, was de uitslag voldoende.

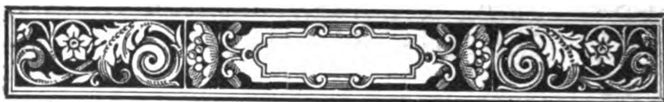
't Is onmogelijk al de pogingen aan te halen die aangewend werden om de luchtbollen te besturen; maar 't is ook onnoodig, mits vele te belachelijk zijn om er ons lang mede op te houden. Monge stelde eene inrichting voor van vijf en twintig ronde ballen, die als de bollekens van een roozenhoedje aaneengesnoerd langs alle kanten konden wentelen. Elke ballon zou zijn schuitje en zijnen stuurman hebben, om volgens de bevelen van den vlootvoogd, te klimmen of te dalen, en zoo, de bewegingen van den paling in het water nabootsende, zich naar verkiezing te verplaatsen!

(*Wordt vervolgd.*)

FRANC. DIERCKX, S. J.

Leuven.

DE NEERINGEN.

(*Vervolg.*)

IV.

DE questie is dus de volgende : zouden wij de neeringen niet kunnen herstellen? De voordeelen, eertijds door de Neeringen verschaft, zouden ongetwijfeld genoegzaam zijn om de maatschappelijke vraag van den dag van heden op te lossen. Welnu, als het zoo is, waarom de neeringen niet hersteld? Zouden zij in den tijd welken wij beleven, de zelfde voordeelen niet kunnen te weeg brengen, gelijk in de middeleeuwen?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden, moeten wij eerst bemerken, dat wij spreken van de neeringen, gelijk zij in den beginne waren en zonder hunne misbruiken. Wij zullen verder zien waaruit die misbruiken gesproten zijn.

Zelfs beschouwd zonder hunne toevallige misbruiken, zouden de neeringen nog niet kunnen hersteld worden *gelijk zij eertijds waren*. In de middeleeuwen was « de gemeente » opgevat als eene eenheid, die moest kunnen haar zelven ontdragen. Er moest in de stad van alles zijn, genoeg en niet te veel : genoeg bakkers, slachters, schoenmakers, kleermakers (die schuwe kerels der middeleeuwen!) om de stad en de banmijl te gerieven. Het was immers, volgens de bestaande rechtsgedachten, « de gemeente » die, als gemeenwezen, het recht van bestaan had. Daarom, (altijd volgens de bestaande rechtsgedachten), was het de gemeente, die

eigentlijk het opperrecht had het werk als middel te gebruiken om in al hare noodwendigheden te voorzien. Dit recht was allengskens gevallen in de handen der burgers, in maatschappij of neering vereenigd; zoodanig dat het recht op den arbeid eigendom der neeringen geworden was. Nochtans was die eigendom niet geheel en gansch van alle toezicht of tusschenkomst der gemeente ontvoogd. De neering zelf deelde, als 't ware, dit recht van te arbeiden in kleene deelkens uit aan hare medeleden, die *meesters* of *bazen* heetten. Zóó versta ik, hoe de meester in het uitoefenen van zijnen arbeid onderhevig was, en bovendien van rechtswege, aan de regelingen en bepalingen, vastgesteld zoo door neering als door gemeente. Het recht van te arbeiden als zelfstandige meester, kwam uit de hand der hoogste overheid in de hand der neering, uit de hand der neering, in de hand der meesters : 't en is niet te verwonderen dat de neering en de hoogere overheid er iets bleven over te zeggen te hebben.

Uit deze twee redens, 1° dat de gemeente een geheel op haar eigen was, doelwit van al de bemoeingen der burgers en ingezetenen; 2° dat het recht van te arbeiden de uitsluitelijke eigendom niet was van den arbeider, maar gezamentlijk van den arbeider, de neering en de gemeente; uit deze twee redens, zeg ik, volgden noodzakelijk allerhande beperkingen, duizendvoudige beschrankingen van het arbeidsrecht, de regeling der voortbrengst, de bepaling van den verkoopprijs, de nauwe afmeting van het vertier aan iedereen toegelaten. Ons dunkens, waren zulke reglementen geene misbruiken *voor den tijd der middeleeuwen*. Zij volgden regelrecht uit de rechtsgedachten, uit den toestand der tijden, en uit den aard der toenmalige bevolkingen.

Doch, zouden zulke reglementen, die ons nu zeer vernepen schijnen, kunnen heropgericht worden? Zoude men nu nog kunnen bepalen wie mag als zelfstandige meester werken, en wie niet? Zoude men nog kunnen vaststellen hoeveel zulk een meester mag voortbrengen,

noch min noch meer? Zoude men nog kunnen bij wette afkondigen, dat elke meester slechts één kraam mag hebben, en nooit geene klanten bijroepen, als zij niet uit hun eigen komen?

De tijden zijn veranderd! Wat de rechtsgedachten aangaat, nu aanzien wij het arbeidsrecht niet meer als eene gifte van de hoogere overheid, gelijk het kon geschieden bij volkeren, die uit de lijfeigenschap overgingen tot de vrijheid. Wij aanzien het arbeidsrecht als een persoonlijk recht van den vrijen man. Gelijk hoe dit recht op geschiedkundig gebied zich ontwikkeld heeft, dit recht ligt in de eischen der natuur eens vrijen mans. Daaruit alleen volgt reeds, dat de Staat, het arbeidsrecht niet meer gevende gelijk eertijds, ook geen onmiddelijk recht meer heeft op het gebruik van dit recht. De Staat mag en moet zorgen, dat de arbeid geschiede gelijk het zijn moet, zoodanig dat noch de zedewet noch het recht in 't algemeen er door gekrenkt worden. Nog meer, de Staat mag willen, dat het gebruik van het arbeidsrecht niet alleen hem niet tegenkante, maar stellig hem behulpzaam zij. Doch, het blijft zeker dat de Staat het arbeidsrecht niet meer mag behandelen als zijnen eigendom; maar enkel als iets dat *eenigszins* moet medewerken tot het algemeen doelwit. Welnu, het gebruik van het arbeidsrecht kan stellig genoeg medewerken tot het gemeen doelwit van den Staat zonder die beperkingen. Diensvolgens de nauwe regeling van den arbeid, van ambtswege en rechtstreeks, *gelijk in de middeleeuwen*, komt met onze *gezonde* rechtsgedachten niet meer overeen.

Als wij nu onze oogen slaan op den stoffelijken toestand onzer eeuw, welke verandering! Is iedere stad nog iets dat op zijn eigen bestaande, en van het overige schier afgesloten, eene eenheid uitmaakt, die in haar zelven alles moet hebben, om haar zelven en (buiten den verre-handel) enkel haarzelven te ontdragen? De nieuwe uitvindingen, ijzerwegen, sneldraden, spreekdraden, stoomvaartuigen hebben de afgelegenheid

verminderd, ja schier gedempt, zoodanig dat men met waarheid heeft kunnen zeggen, dat « onze eeuw geene « afstanden meer en kent ». Zulke veranderingen hebben onberekenbare gevolgen op alle gebieden! Zooals wij seffens zeiden, de gedachte welke wij nu van het arbeidsrecht opvatten is, dat het een *persoonlijk recht* is, welk de Staat alleenelijk zijdelijks en onrechtstreeks mag aanroeren. Uit die gedachte spruit natuurlijk de wedijvering : want iedereen zal dit persoonlijk recht tot het behouden en verbeteren van zijn persoonlijk bestaan gebruiken. In tijden gelijk de middeleeuwen, met onvolmaakte en gebrekkige vervoermiddels, met lastige handelsbetrekkingen, zoude er uit de persoonlijke vrijheid wedijvering volgen alleenelijk onder de burgers en ingezetenen eener zelfde stad. Maar nu..., nu dat de vervoermiddels zoo volmaakt geworden zijn, de handelsmiddels zoo vergemakkelijkt, brengt die zelfde vrijheid wedijvering onder verscheidene natien en van langs om meer onder al de natiën der wereld. Is het niet klaar, dat het gebruik regelen van het arbeidsrecht, gelijk men het deed gedurende de middeleeuwen, in onzen tijd met recht en reden zoude aanzien worden als vernepene en waarlijk rampvolle terging?

Het stoomtuig is zegevierend de arbeidswereld ingetreden. Onder het jagen van den stoom, draaien de wielen en raderen der machien dag en nacht; de stoom wordt de arm van den smid, van den bakker, van duizend ambachtslieden; hij wordt de hand van den drukker, van den beeldhouwer, van den etser; hij jaagt de schietspoel van den wever door de lade van het getouw; en als de handwerker, die de wedijvering met den stoom heeft durven aangaan, dood afgemat nedervalt nevens zijn werk, daar ronkt en ruischt de machien altijd even onvermoeid en even krachtvol! De stoom is eene onschatbare vondste : het is de ontdekking van eene nieuwe onvergelde kracht in de natuur gevonden, die, eertijds vruchteloos verspeeld in dampende luchtwolken, nu gebruikt en geleid door buizekens

en afleiders, toegepast op bevoegde plaats, wonderen te wege brengt. De stoom is eene groote weldaad : het is waar dat het stoomtuigwezen vele onheilen heeft veroorzaakt. Sismondi heeft aanhangers gevonden, als hij over eenige tientallen jaren heeft willen bewijzen, dat de uitvinding der stoomtuigen eene openbare ramp was. Het werkvolk zelf ligt somtijds nog met zulke gedachten. In den laatsten oproer rond Charleroi, hebben wij de volksdrommen hunne ellende niet zien toewijten aan Baudoux's bekkenovens voor de glasblazerij, en dit gewaande werktuig hunner armoede verbrijzelen? Het is waar, het stoomtuigwezen heeft vele onheilen te weeg gebracht : doch het is wel te bemerken, dat die onheilen, (de maatschappelijke, want wij spreken nu van geene andere) niet voortspruiten uit de zaak in haar eigen, maar uit derzelver onredelijk misbruik.

De stoom en het stoomtuig, gebruikt volgens recht en reden, te weten, op zulke wijze dat de zedelijkheid er niet door te lijden hebben, is eene groote weldaad. Het is eene onvergelde kracht, door de natuur ten dienste gesteld van den mensch, tot het vermenigvuldigen van allerhande stoffelijke goederen.

Welnu, het stoomtuig kan alleenlijk leven door breed en gestadig vertier. Eene vernepene regeling, gelijk deze der middeleeuwen, zoude het stoomtuig onnuttig en onmogelijk maken. Onder de drukking van den stoom moet geheel het harnas waar men den arbeid en de voortbrengst zoude willen inriemen, aan stukken springen!

Dit is genoeg, denken wij, om te besluiten dat de regeling van den arbeid, gelijk zij tijdens de middeleeuwen door de neeringen ingericht was, op onzen tijd zoude schadelijk en onmogelijk zijn. Dat men de zedelijkheid in het gemeen, de zedelijke weerde van het werkmanswezen in het bijzonder, verdedige tegen het huidige misbruikig nijverheidswezen, dit mag en dit moet zijn; dat men de voortbrengst beperke, met, om de deugd in de werkmanshuizen te behouden, den

arbeid van vrouwen en kinderen in werkhuizen, fabrieken en mijnen te schikken en desnoods bij wette te regelen, dit kan zijn, en begint reeds gedaan te worden. Maar, alle wedijvering wegnemen, de vrijheid van den arbeid krenken zonder nood, dit ware niet alleen berispelijk, maar het ware eene razende zotheid!

V.

Uit deze bespreking meenen wij te mogen besluiten, dat het eene onontbeerlijke voorwaarde voor het herinrichten der neeringen is, den arbeid in geen dwangslijf te sluiten en de *gezonde* wedijvering, de *gezonde* vrijheid hare plaats in de wijde wereld te verleenen.

Doch dit en is niet genoeg.

In Duitschland en in Oostenrijk heeft de regeering begonnen den arbeidersstand te gelederen naar het gedacht der neeringen. In beide landen heeft men de arbeidsvrijheid geeerbiedigd. Eventwel, indien wij de berichten uit beide landen overgekomen en de verklaringen van onzen eersten minister Beernaert onlangs in onze Kamers gedaan, mogen gelooven, is de goede uitslag der nieuwe inrichtingen zeer betwistbaar. Waaraan liegt dit?

Volgens ons bescheiden oordeel liegt dit, benevens andere oorzaken misschien, aan twee algemeene redens, waarvan wij verzoeken eenige woorden te zeggen. De eerste is de geschiedkundige ontwikkeling der neeringen; de andere, de geest die de nieuwe inrichtingen bezielt.

Eerst de geschiedkundige ontwikkeling der neeringen. Hoe zijn de oude neeringen tot stand gekomen? Men heeft daarover nog al veel geschreven. Doch heeft men altijd de waarheid gevonden?

Ons dunkens, is het opkomen der oude neeringen verbonden met de leenroerigheid, en de ontwikkeling van den grondeigendom. Tijdens de opkomende vorming der Europeesche volkeren, lag de eigendom in de handen van het oppergezag, zooniet algemeen, toch

grootendeels. De eigendom toevertrouwd aan den edeldom werd leenroerig goed, door dienstplicht met het oppergezag verbonden. Dit leenroerig goed splitste, door allerhande oorzaken, in mindere deelen, die nochtans altijd eenige verbindtenis met het middengezag behielden. Die splitsing werd gedurig voortgezet onder het drukken van den nood en de tijdsomstandigheden, tot dat er hofsteden, landen, woningen, ja renten tot stand gekomen waren, wier gebruikers in verschilligen graad jegens het oppergezag dienstplichtig bleven. In het eerste werd, zoogenomen, de hoeve begaan geheel en gansch ten profijte van den leenheer, met den arbeid van lijfeigenen; later werd de lijfeigene deelachtig in de helft van de opbrengst der hoeve; later nog werd het deel van den leenheer afgekocht door het betalen van eenen jaarlijkschen pacht; eindelijk werd de leenheer, geheel en gansch uitgekocht, door, eens voor altijd, eene koopsom te betalen. Op deze manier ontstond dikwijls de vrije eigendom, al is 't dat er nog eenige dienstplichtigheid hadde blijven aan vasthechten. Het was gelijk eene bol garen die ontwond van aan den alleeneigendom van het oppergezag tot aan de volle vrijheid van den burger. Zoo geschiedde het ook voor het arbeidsrecht. Onder de lijfeigenschap was de arbeid eigendom van den heer. Allengskens werd het arbeidsrecht afgestaan aan den arbeidersstand, met eenige dienstplichtigheid jegens het oppergezag. De arbeidersstand verdeelde verders het arbeidsrecht onder zijne lidmaten, zoodat niemand als zelfstandige arbeider mocht optreden, tenzij hij daartoe recht van den gelederden stand, dàt is de neering, ontvangen had. Eindelijk is het arbeidsrecht afgesneden geworden van alle wettelijke verbindtenis met de neering, en zóó ontstonden de vrije arbeiders onzer tijden. Indien wij niet teenemaal missen, is er schier volle gelijkheid tusschen het ontstaan van den vrijen grondeigendom en het ontstaan van den vrijen arbeid. Het is een en dezelfde stroom die, bijna altijd gelijktijdig, de ontvoogding van den

eigendom en de ontvoogding van den arbeid over westelijk Europa gespoeld heeft. Hieruit kunnen wij verstaan, hoe het neeringswezen bijna gelijktijdig en zonder moeite, als 't ware van zelfs, in alle landen van beschaafd Europa ontstaan is. Het was de stroom des tijds : het was genoeg mede te stroomen om natuurlijk de geledering in neeringen den arbeidersstand te zien grijpen en in haren vorm gieten.

Wij hebben de ontwikkeling van den eigendom vergeleken met het afwinden van eene garenbol. Die garenbol is nu 't einden geloopen : wij zijn gekomen aan de volle vrijheid, de persoonlijke onafhankelijkheid. De huidige werkmansstand heeft zich van die volle onafhankelijkheid niet kunnen beloven. Hij eischt verandering. Wat kunnen wij doen?

Er is geen stroom, gelijk tijdens de middeleeuwen, met denwelken het genoeg is mede te stroomen om op eene degelijke geledering, op eene gezonde samenstelling van den arbeidersstand uit te komen. Wij moeten, als 't ware, den stroom welken wij afgevaren hebben weder opvaren. Wij beleven eenen tijd op denwelken de bol ten einde geloopen is, en er dient eene nieuwe richting ingeslegen te worden. Eene nieuwe richting kiezen is altijd moeielijk : eenen stroom weder opvaren is niet gemakkelijker. Ons dunkens is er daar eene reden van mislukken gelegen voor een nieuw neeringswezen. Onze bevolkingen zijn daaraan nog niet gewend; zij zijn nog niet genoeg ingelicht, zoowel de bestierende klassen als de noodlijdende.

Daarom, vooraleer het aanleggen eener neering te beginnen, dunkt het ons noodzakelijk eenige verstandige lieden op te zoeken, die het wezen en den gang eener neering kunnen begrijpen en gadeslaan. Alleenelijk als die verstandige lieden van de bestierende klas wel onderricht zijn en genegen om niet alleenelijk lijdelijk maar vlijtig mede te werken, kan de neering begonnen worden. In tijd van nood, zal één persoon, die alles gadeslaat, misschien kunnen genoegzaam zijn; doch zijn

eerste werk, binst de eerste beginselen van het genootschap, moet bestaan in het vormen eener bestierende klas. Deze, eens gevonden, zal de kern zijn rond denwelken de vrucht bedijgen en rijpen kan. De nieuwheid zelf dezer inrichtingen, bij een volk dat daartoe onbereid is, zal negenmaal op tien eene oorzaak zijn van mislukken, indien men geene vaste zuil legt met het volmaakt vormen van eenen bestierenden en verstandigen kern. De nieuwigheid van het neeringswezen, door geenen gedachtenstroom ondersteund, en te veel aan zijn zelven overgelaten, is eene algemeene oorzaak, waarom deze herinrichting in Duitschland en Oostenrijk de verhoopte vruchten niet en heeft voortgebracht. Men heeft schoon boffen met de weerde eener wettelijke instelling : hoe goed zij is, toch is het noodig dat zij volmaakt passe op den gedachtenstroom van den tijd; ofwel is zij nieuw, zij moet kunstig ingelascht worden. Anders blijft zij korten tijd zwemmen aan de oppervlakte der vlietende geslachten, tot dat zij verteert of verzinkt zonder eenig spoor achter te laten.

Eene tweede oorzaak van mislukken voor een heropkomend neeringswezen is het gebrek aan *innig levendmakenden geest. Mens agitat molem.* Om eene neering te hebben, is het niet genoeg eenen hoop menschen min of meer kunstig onder malkander te gelederen. Gemakkelijk is het zulk eene geledering tot stand te brengen : maar gemakkelijker nog is haar verval. Gelijk de stoffelijke ziertjes van een lichaam eenen zelfstandigen stempel vereischen om ze tot levende lidmaten op te beuren, zoo moet eene menschengeledering, wilt men haar niet zien allengerhand verkwijnen, in onmacht en in verrotting vallen, een gedacht hebben dat haar doorwaait, en in haar gedurig eenen nieuwen iever stookt. De school van Schultze-Delitsch moge het ons vergeven, wij gelooven niet dat dit gedacht kan gevonden worden in de hoop op eenigen stoffelijken onderstand alleen. Het verbreeden van eenige middels van bestaan, de hoop op eenigen blooten stoffelijken onderstand is niet

genoegzaam om den mensch aan te drijven tot eigenweerde, zedelijkheid en standvastige pogingen. Eene geledering die steunt op het gevoel van baatzuchtigheid zal ongetwijfeld broos blijven en van korten duur. Het waar gedacht geeft de Godsdienst. Dit godsdienstig gedacht bestaat niet in eene oppervlakkige *kennis* welke men houdt in de hoogten van het verstand, en die men niet en laat nederdalen tot in de sprietelende vertakking onzer werkingen; neen, 'dit godsdienstig gedacht bestaat in verlichte en grondige christelijkheid, waardoor ankervast in het verstand en het hart ligt, dat het werk eene eer is; dat het een middel is ter eeuwige zaligheid; dat het geluk van den mensch hier op aarde meer op het zedelijk gebied dan op het stoffelijke te vinden ligt; dat bedrog niet en verrijkt; dat de rechtveerdigheid de grondsteen van alle eerlijkheid moet geheeten worden; dat de menschen broeders zijn die hand in hand optrekken naar het zelfde vaderland; dat het aardsche vaderland eene woonplaats is van broeders, en niet van wolven die malkander moeten verslinden; en andere diergelijke.

Die onzen eersten artikel willen herlezen, zullen zien dat het wel zulke gedachten waren die de medebroeders der oude neeringen bezielden, en geheel de geledering te zamen hielden. Ons dunkens is het alleenelijk met christelijke wakkere mannen, dat eene *duurzame herinrichting* van een neeringswezen mogelijk is.

Wij zeggen eene *duurzame* herinrichting; want hier komen wij eene daadzaak tegen, die voor ons terzelfder tijde een bewijs is en eene opwerping. Hoe komt het, zal men zeggen, dat de socialistengenootschappen zoo spoedig toenemen? Slaat de oogen op de *Trade-Unions* in Engeland; op de socialistenvereenigingen in Duitschland, in Frankrijk, in Italiën, en om niet verder te gaan, in de stad Gent. Zijn al die mannen christelijk? En, is 't dat zij niet christelijk en zijn, hoe is de christelijkheid noodig als onontbeerlijke voorwaarde tot het heropbouwen der neeringen?

Wij hebben beweerd dat deze daadzaak voor ons een bewijs is. Inderdaad, van den eenen kant, zoolang een genootschap niets anders belooft als eenigen stoffelijken onderstand tegen tijd van nood, het blijft wel niet teenemaal onvruchtbaar, maar het blijft altijd ver onder den uitslag welken men ervan verwachtte. Het wordt een plaaster voor de maatschappelijke kwaal, geene redding. Indien de inrichtingen naar den zin van Schulze-Delitsch, indien de staatsinrichtingen van Duitschland en Oostenrijk de bevolkingen koud laten, het is omdat er daarin geen gedacht zit dat de menschen kan opbeuren, begeesteren, standvastig nieuw leven ingieten. Daarentegen, waarom nemen de *Trade-Unions*, de *Socialistenvereine*, de *Società di soccorso mutuo*, de *Syndicats ouvriers* zoo geweldig en zoo dreigend toe? Is het niet omdat die genootschappen, nevens de belofte van lichamelijken onderstand, een gedacht vorenstellen dat hen gedurig ophitst en opjaagt? In alle redevoeringen der socialistenaanleiders, wat hooren wij meest? Spreken zij niet altijd van verdelging der bestaande orde? Het gedacht dat hen bezielt, is een ongezond gedacht, een gedacht van haat, eene passie, maar toch een grondgedacht dat alles doorwoelt en doorknaagt! Het schijnt ons dat de daadzaken de woorden, welke de *Réforme* onlangs drukte, bevestigen. Het brusselsch dagblad schreef : « *ou christianisme ou socialisme*, » het schijnt ons dat er buiten die twee uiteinden geen middelweg te vinden is. Diensvolgens, willen wij een neeringswezen tot stand brengen dat gezond zij en duurzaam, wij moeten bouwen op eenen grond van ware en deugdelijke christelijkheid. De klassenhaat is eene passie en eene passie is nooit bestendig van duur, hoe snel zij den boezem deed jagen.

Daarom is het zeker dat de socialisten-genootschappen broos zijn en wankelbaar; maar toch, zoolang zij die passie bezitten, zal het toch mogelijk zijn dat zij van dag tot dag meer bedijgen, en indien wij de voorhand niet nemen, van langs om meer een dreigend gevaar worden voor de maatschappelijke orde.

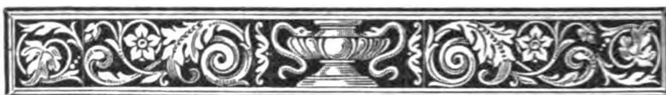
Wij hebben bewezen, dat een *gezond* en *duurzaam* neeringswezen in onze tijden niet mogelijk is tenzij 1° de vrijheid, niet de losbandigheid, van den arbeid gewaarborgd worde; tenzij 2° de gedachten door voorbereidend onderricht bestierd worden; tenzij 3° men opentlijk de christelijkheid als grondsteen legge van de neering.

Nadere overwegingen nopens den godsdienstigen invloed op het neeringswezen verschuiven wij tot eenen naasten artikel.

E. DE GRYSE,
Leeraar in het Groot-Seminarie.

Brugge.

IETS OVER PIETER CORNELISZOON HOOFT.

1581-1647.

I.

EEN der eigenaardigste typen welke wij in de geschiedenis onzer letterkunde aantreffen, is zonder twijfel Pieter Corneliszoon Hooft, de groote taalzuiveraar der zeventiende eeuw.

Hij werd geboren te Amsterdam den 16 Maart 1581, en was zoon van Cornelis Pieterszoon Hooft, Burgemeester zijner geboortestad, en van Anna Jacobs Blaauw. Van jongs af kon men in hem een zekeren aanleg tot de letterkunde bespeuren. Slechts zestien jaren oud zijnde, vervaardigde hij een treurspel, *Achilles en Polyxena*. Dit stuk, ofschoon geen meesterwerk, liet ware vernuft doorstralen en beloofde veel voor de toekomst. De man aan wien Vondel ergens den titel toekent van

doorluchtig Hooft der Hollandsche Poëten,

was vooral minnedichter en geschiedschrijver. Vóór zijn twintigste jaar, werd hij in de Amsterdamsche rederijkkamer *In liefde bloeiende*, als lid aanvaard, en legde er den grootsten iever aan den dag. Hij was groot bewonderaar der Ouden; zijne geliefkoosde lezingen vond hij bij Sallustius, Julius Cœsar, Suetonius,

Tacitus, en meer anderen. De laatste bijzonder, had zijne voorliefde gewonnen. Wie zijne geschiedkundige schriften leest, kan er zich gemakkelijk van overtuigen. Men ontdekt daar den bewerkten stijl, en de soms raadselachtige wendingen van den latijnschen schrijver. Ettelijken beweeren dat Hooft, de werken van Tacitus twee en dertig maal heeft gelezen; anderen gaan tot vijftig maal. Zijne studien aan de Leidsche Hoogeschool voltooid hebbende, ondernam hij eene reis naar Frankrijk en Italië; in het laatste land verbleef hij zoo wat twee jaren, gedurende dewelke hij zich op het bestudeeren der Italiaansche dichters toelegde.

Ondertusschen schreef hij een uitgebreiden brief naar de Amsterdamsche rederijkkamer waarvan hij deel maakte, waarin hij al zijne reisvoorvallen verhaalt, en waarin men den man en zijn' geest geheel en al leert kennen. Hooft was onverschillig in zake van denkwijze. Hij schatte slechts het talent, en wist dit naar verdienste te prijzen overal waar het zich bevond, zonder de godsdienstige meening in acht te nemen. Zoo had hij katholieken, protestanten en anderen in zijne vriendschap aangenomen, gelijk wij verder zullen zien. In 1601 schreef hij een tweede tooneelstuk, *Theseus ende Ariadne*; doch zooals zijn eerste, werd dit wat later door hem verworpen, ofschoon de verzen en de stijl reeds zuiverder en vloeiender waren. Den volgenden jare, gaf hij een schoon herderspel in 't licht voor titel voerende *Granida*. Zijn dichterlijke geest openbaart zich daar reeds, en doet ons eene heerlijke loopbaan voorzien. Dit stuk is naar den Italiaanschen smaak vervaardigd. Men bespeurt in hem een' volgeling van Dante, Petrarca, Ariosto, Tasso en Guarini. Hooft voltrok dit treurspel kort na zijne terugkomst uit het kunstlievend Italië.

Tot heden had hij geene bediening bekleed, maar deze zou hij niet lang moeten afwachten. Den 28 Mei 1609 werd hij door Prins Maurits benoemd tot Drost van Muiden, Baljuw van Gooiland en hoofdofficier van

Weesp. Deze belangrijke plaats verschafte onzen dichter het kasteel of slot van Muiden, en,

« Te Muiden was de ware Helicon
En Hooft, Apol op 't'hooge gezeten. —
Dien gulden tijdt most Hollandt nooit vergeten. »

Inderdaad, hier heeft P. Cz. Hooft bijna al zijne werken geschreven. Door de gedachte gedreven, in den echt te treden, dichtte hij stukjes voor verschillige jonkvrouwen, onder anderen en vooral voor twee nichtjes van den dichter Spieghel, doch zonder uitslag. Eindelijk treedt hij in den echt met Christina van Erp, in Augustus 1610. Van haar verkreeg hij drie zonen en eene dochter. Hij overleefde zijne kinderen en zijne vrouw, die den 6 Juni 1623 overleed.

Het slot van Muiden werd de vergaderplaats van allerlei letterkundigen en geleerden. Hooft bezat daar een heerlijken eigendom, waar rijkdom en overvloed heerschten, en die gansch geschikt was voor de vermaken des geestes. Een aantal dichters en geleerden, wier namen en werken nog heden met eerbied en bewondering zijn omringd, kwamen daar aantrekkelijke stonden slijten in 't gezelschap van hun vernuftigen gastheer. Na den dood van Roemer Visscher, in 1620, werd Muiden de algemeene vergaderplaats der uitstekendste mannen van Nederland. Na Hooft's tweede huwelijk bereikten deze bijeenkomsten hun toppunt. De Drost (zoo noemde men gewoonlijk den dichter) wierp eerst het oog op de minnelijke Amsterdamsche jonkvrouw Suzanna van Baerle. Maar deze was reeds verloofd aan den dertigjarigen heer Constantinus Huyghens, wien zij zeker de voorkeur ging geven boven den vijf en veertigjarigen weduwaar. Zulks begreep Hooft zeer gemakkelijk, en daarom zag hij van haar af, om zich in de gunst van de rijke Antwerpsche vrouw Eleonora Hellemans, weduwe van J.-B. Bartaloth van den Heuvel te doen aanvaarden. Deze beantwoordde den wensch van Pieter Hooft, en trad met hem in het huwelijk den 30 November 1627. Het Muiderslot bezat eene

nieuwe meesteres; nu gingen de vergaderingen met nieuwen iever aanvangen. De edele vernuften die 's mans woning bezochten, behoorden tot verschillige gezindheden; de voornaamsten onder dezen welke hij in zijne vriendschap had aangenomen zijn : de roomsch-katholieke dochters van Roemer Visscher, Anna Visscher, en Maria Tesselschade Visscher; de doopsgezinde Anslo, de remonstrantsche van Baerle, de roomsch-katholieke Vondel en meer anderen. De laatste nochtans begaf zich gedurende weinige jaren naar het slot van Muiden, omdat omstreeks 1641 de vriendschap tusschen hem en Hooft grootelijks was verkoeld. Was het nijd die Hooft voor den grooten dichter gevoelde omdat hij wel zag dat hij eens verre door hem ging overtroffen zijn; was er een andere reden, dat kunnen wij niet beslissen.

Op zijn heerlijk goed van Muiden heeft Hooft menig voorname gewrocht voortgebracht. Hij vervaardigde daar zijn treurspel *Geeraart van Velzen*, gevolgd in 1616 van zijn blijspel *Warenar met de pot*, eene gelukkige navolging van de *Aulularia* van Plautus. Dit laatste spel behaalde alsdan een ongewonen bijval in Nederland, en « nog tegenwoordig is hetzelve niet onbelangrijk « voor degenen die het plaatselijke en de volkstaal van « het toenmalig Amsterdam verlangen te kennen. » (1) Ten jare 1626 verscheen het treurspel *Baeto oft oorspronck der Hollanderen*. Voornoemde stuk had Hooft echter afgewerkt in 1616, zooals *Geeraart van Velzen*. Nog meer gedichten zijn uit zijne pen gevloeid, bijvoorbeeld : *zederijmen*, *heldendichten*, *minnezinnebeelden*, *bruiloftzangen* en andere.

Het dichten eenigszins moê, wilde hij een stelliger vak aangaan, en nam zijne toevlucht tot de geschiedkunde. In 1618 sloeg hij de hand aan zijn eerste historieboek, en in 1626 liet hij het verschijnen onder den titel : *Leven van Hendrik den Vierde*, koning

(1) P. G. Witsen-Geysbeek. *Woordenboek der Nederd. dichters.*

van Frankrijk. Hooft komt de eer toe, den vervelenden trant der chronijken voor goed aan den kant gesteld te hebben; zijn stijl trekt hier zeer goed op dien van Tacitus, zijn' lieveling. Dezen stijl kan men echter niet geheel en al van gebreken vrij pleiten, maar toch overtreft hij verre in zuiverheid en stiptheid dien der oude chronijkschrijvers die maar al te vaak met fabelen hun werk doorvlochten.

Bij het verschijnen van Hooft's eerste geschiedboek ontving deze een brief van gelukwensching van wege den vernuftigen Hugo Grotius, die toen in Parijs verbleef, alsook van den grooten Vondel; de fransche koning Lodewijk XIII zond Hooft eene prachtige gouden keten, schonk hem het ridderkruis van St Michiel, en kende den schrijver en gansch zijn geslacht een adellijken titel toe. Zijn hoofdwerk in het geschiedkundig vak is zeker wel zijne *Nederlandsche Historiën*, op 19^den^ Augustus 1628 begonnen en voltrokken negentien jaren later.

Hooft is, onzes dunkens, de verdienstelijkste schrijver van het overgangstijdstip. Verre van ons de gedachte hem grootere verdiensten toe te kennen dan hij waarlijk bezit. Wij zullen niet, zooals P. G. Witsen-Geysbeek zoo hoog met den drossaart vliegen, om hem bij Vondel, vorst der Nederlandsche dichters, te durven vergelijken. Zulke vergelijking is verwaand en uitzinnig. Hier laten wij volgen hetgeen Witsen-Geysbeek in 1823 schrijven dorst. Wij zullen niets weerleggen; de onwaarheid is te klaarblijkend, en steekt ons de oogen uit.

« Wij vinden de aanmerking zeer gegrond dat Vondel zonder Hooft zeker geen Vondel zou geworden zijn, naardien de laatste alle de kunstigste zwieren van onzen Drost, alsook deszelfs nette en gekuischte taal en zinnelijke woordvoegingen zoo wel bestudeerde, en de vloeibaarheid der verzen, op goede regelen, zoo vast kreeg, dat Hooft, in dit geval, zich meest op de Historieën toeleggende, *eenigzins* achter Vondel bleef; hetgeen zeker het geval niet zou geweest zijn, bijaldien Hooft naderhand de lier minder zeldzaam gehanteerd had,

daar Vondel in grondige geleerdheid zoo min als in vernuft, vindingrijkheid en kieschheid van uitdrukking bij Hooft in lang niet halen kon. » Daarbij een groot punctum en een dozijn uitroepingsteekens! Wellicht kunnen geene meerdere heiligschenderijen als deze tegen de gezonde rede worden geschreven. Zoo men een schrijver bewondert, is het geen reden om een anderen te verminken en uitzinnig te lasteren. Dat was een weinig de handelwijze van den kritiek Witsen-Geysbeek. Ook zijn zijne werken, ofschoon niet zonder verdiensten, daardoor grootendeels minacht geworden, en niet ten onrechte.

Wij bekennen gaarne met talrijke letterkundigen, dat P. Cz. Hooft in het vak der dichtkunst en der geschiedenis zeer verdienstelijk is, doch zullen ons wel wachten zijne voortbrengselen tegen die van den grooten Vondel, in de weegschaal te leggen.

Een ander werk, *Rampsaligheden der verheffinge van den huize Medicis* voltrok Hooft ten jare 1638. Andere werken op geschiedkundig gebied heeft hij niet vervaardigd.

Hooft is gekend als de groote taalzuiveraar der zeventiende eeuw. Hij had een waren afkeer van bastaardwoorden, en zelfs dreef hij dien soms te ver. Iedereen moet bekennen dat het herhaalde gebruik van uitheemsche woorden de taal bederft en ontaardt; maar niettemin kan het gebeuren dat men deze niet mag ontgaan, zonder onverstaanbaar te worden. Niemand kan zonder glimlachen de volgende woorden van Hooft ontmoeten : schriftwaranden (registers), ontfangtaafelen (kantoren), lijftochtenaressen (douairières), teeghenrolhouders (controleurs), algemeen gheloovigen (katholieken), algemeene versorgher (procureur generaal), moortkuilen (kasematten), onderworpelingen (suppoosten) en het onvergelijkelijke, *vernufteling* in plaats van ingenieur.

Wij beweren echter, dat er heden eene tegenovergestelde strekking in Noord-Nederland bestaat, die niet alleen belachelijker, maar tevens noodlottiger is

voor onze taal; strekking die onze taal bij vreemdeling of vijand bespottelijk maakt, en ze doet doorgaan als een ellendig opgeraapte *jargon*. Wij bedoelen den schrijftrant van sommige noord-nederlandsche nieuwsbladen.

Over 't algemeen mag Hooft onder de goede schrijvers worden gerangschikt; hij heeft in het dichterlijk en in het geschiedkundig vak, onzer letterkunde waren dienst bewezen en verdient al onzen eerbied.

Hij stierf den 21 Mei 1647, op zijn slot van Muiden. Men vervoerde zijn lijk naar Amsterdam, zijne geboortestad, alwaar hij met grooten luister in de Nieuwe Kerk werd begraven.

LEOPOLD PLETTINCK.

OUD EN NIEUW

OP HET

GEBIED DER SCHOONE LETTEREN.

(Vervolg van bladz. 330.)

III.

EEN lichte taak is het nu wel niet, eene juiste beschrijving te geven van al wat er tot een christelijk lettergewrocht — het zij dan epos, drama of roman — vereischt wordt. Ik zou misschien op de eerste plaats moeten vorderen, dat de dichter zelf katholiek ware, vast overtuigd en doordrongen van zijn godsdienst, en daarin grondig onderwezen. Hierop echter wil ik thans niet aandringen, maar veeleer mij met de schriften dan met de schrijvers bezig houden. Mijne bemerking mag evenwel niet geheel en al over het hoofd gezien worden; het is een van die vraagstukken waarop men gemeenlijk antwoordt met te zeggen : dat spreekt van zelf. Wellicht zal ik daar later wel eens op terugkomen.

Als ik de katholieke letterkunde beschouw *zoo als ze is*, vooral in Frankrijk en bijgevolg in België (1), dan vinden wij al vooreerst eene menigte weinig bedui-

---

(1) Dat luidt bijna als een epigram! Nu ja, het is toch zoo : eene eigenlijk belgische litteratuur in de fransche taal hebben wij niet.

dende voortbrengselen tot het genre behoorende wat de Engelschen melk- en water-litteratuur noemen, en die ons voor katholieke romans in de hand gestopt worden. Onder de handelende personen in dergelijke verhalen treffen wij doorgaans een priester aan, wiens type door Lamartine werd in de mode gebracht. Wie kent niet zijn *Curé de village* : een man met lange, witte lokken, een bleek en goedig gelaat en een schaapachtigen blik; een man die altijd arm is omdat hij alles weggeeft; die voor niemand een hard woord heeft, ook als het noodig is; die gedurig van christelijke liefde spreekt en niemand kan bestraffen; veel door de vingeren ziet en nog meer verontschuldigt; een priester zonder wetenschap, zonder voorzichtigheid, zonder kracht van wil? Ik herhaal het : wie kent niet die type, die met Jocelijn geboren is en lang in de zoogenaamde katholieke litteratuur bewonderd is geworden? Voeg hier nu bij, eene oude, ledige kerk, liefst bij schemerlicht gezien om het flauwe vlammetje der godslamp beter te doen uitkomen; daarbij nog eenige kerkelijke plechtigheden waarvan de beschrijving genoegzaam doet zien dat de dichter met het Ritueel geweldig overhoop ligt; en ziedaar de ingredienten ter vervaardiging van een katholieken roman, naar de moderne opvatting. Of het uit- en inwendig leven in dien roman geschilderd rein katholiek is, daar moet gij niet naar vragen; dat schijnt niet noodig te zijn, en menigeen zelfs zal verwonderd opkijken dat men zoo iets durft eischen.

In weekbladen en maandschriften uitsluitelijk voor het volk, en wel bepaaldelijk voor werklieden bestemd, heb ik romans, naar mijn inzien, van de ergste soort, aangetroffen. Een dezer heeft voor hoofdpersoon een kaper, een rechten bandiet, in opstand tegen de wetten en alle burgerlijke orde. Voor dien bandiet roept men al de belangstelling in van den lezer. Hij wordt beklaagd als een slachtoffer; gehuldigd als een martelaar; hij bezit alle gezellige deugden, is een goed echtgenoot en vader; zijn vergrijp tegen de eerlijkheid en tegen de wetten van

zijn land, is aan een soort van fataliteit of aan de eene of andere slechte behandeling te wijten. Men pleit niet alleen ten zijnen voordeele de verzachtende omstandigheden, maar men waagt het hem, voor de rechtbank van het publiek, geheel en al vrij te spreken; en waarlijk, als, bij de ontknooping, zijne poging om aan het gerecht te ontsnappen mislukt, voelt men zich onwillekeurig gedrongen hem te beklagen, en de rechtvaardige gestrengheid der wetten te verfoeien. Inderdaad, eene stichtende lektuur voor werklieden!

Nog meer andere dergelijke stukken zijn in de laatst aangehaalde verzameling te vinden. Ik las er onder anderen een verhaal waarin de wraak als een edele trek van 's menschen karakter, ja, als een heilige plicht wordt voorgedragen. Overigens worden wij er rijkelijk onthaald op tooneelen van moord en plundering; en met de grootste gruwelen gemeenzaam gemaakt. En nu vraag ik u, of zulke schriften moeten dienen tot beschaving van den werkman? Of zij strekken kunnen om hem het familieleven te doen beminnen; hem eerlijkheid in te boezemen; hem zijne eigenlijke betrekkingen tot zijne patroonen te doen begrijpen en waardeeren? In geenen deele. Zulke lektuur is eerder geschikt om de werklieden, in zekere omstandigheden, tot verzet en tot oproer aan te wakkeren.

Sedert het jaar 1830 is bij den steeds klimmenden invloed van den burger- of middelstand, een nieuw genre, de financie-roman in de mode geraakt, en door onze katholieke nieuwsbladen steeds gretig opgenomen geworden. Verduistering van kapitalen, vervalsching of vernietiging van testamenten, kuiperijen en zelfs moorden om erflatingen machtig te worden, hachelijke speculatiën en windhandel, ziedaar de bouwstoffen voor den financie-roman.

Begeerlijkheid, geldzucht en kwade trouw zijn er de ziel van. Men speelt er met de millioenen en het geld wordt er als de rijkste bronader van 's menschen geluk gehuldigd!

Ik zwijg van het kwaad wat de socialistische romans bij het volk te weeg brengen; ik bepaal mij bij hetgeen wij in eene menigte zoogenaamde katholieke romans aantreffen : wat een dorst naar rijkdommen, wat een lage aanbidding van het gulden kalf! Hoe weinig ontzag voor de eischen der rechtvaardigheid! Ook hier vinden wij wezens die vast overtuigd schijnen dat zij niet op hunne plaats zijn (1); die wel het *Excelsior!* hooren wat hen hooger op roept, maar die naar eene verkeerde richting, en wel meest omlaag schouwen. Waarom niet, gelijk Dickens, zelfs aan de armen te leeren het geluk in hun eigen sfeer te zoeken, en hun de middelen aantewijzen om het daar te vinden? En zeg niet dat de armen aan geene lektuur kunnen denken. De armoede, helaas! bepaalt zich niet bij die een aalmoes aan uwe huisdeur komen vragen, dat weet gij wel beter. Met duizenden telt men de armen in den kleinen burgerstand, die, in den worstelstrijd om het leven te rekken, zich evenwel de verstandelijke genoegens niet behoeven te ontzeggen, en voor dezen zijn dergelijke gepaste lezingen goud waard.

Men begrijpt thans, hoop ik, wat wij door eigenlijk gezegde christelijke litteratuur, door katholieke romans en dramas, te verstaan hebben. Het spreekt van zelf dat uit soortgelijke verhalen alles geweerd moet worden, wat met de zuivere leering der H. Kerk in strijd is, en wat ons eene minachting zou kunnen doen opvatten voor die ons op den weg des heils voorgaan en geleiden, voor de Geestelijkheid.

Voorts, — en dit is een hoofdpunt waarop wij vooral moeten aandringen — geene vooroordeelen met de evangelische voorschriften in wederspraak mogen in die kunstgewrochten gewettigd worden. Zoo heeft, bij

(1) De franschen hebben voor die type het zoo juiste woord *déclassé* uitgevonden; wij hebben dat woord niet; gave God dat wij ook de typen niet hadden!

voorbeeld, de dichter geen recht, den moed aftekeuren of in een bespottelijk daglicht te stellen, van den christen, van wat stand hij ook zij, die, uitgedaagd, het tweegevecht standvastig weigert. Het zijn voornamelijk de toejuichingen en aanhitsingen van eene schier heidensche litteratuur die dat dwaas maar rampzalig denkbeeld van de wettelijkheid eens tweestrijds in de moderne maatschappij nog staande houden.

De zoo groote lichtgeraaktheid op het zoogenaamd punt van eer, en de daaruit ontstaande zucht naar wraak, mogen volstrekt niet gekoesterd worden. Dat is een vlek op de anders zoo heerlijke spaansche litteratuur der XVII[e] eeuw; daar vinden wij het valsche eergevoel tot een punt gedreven wat aan waanzinnigheid grenst (1).

Schildert de verdichting, tot ons onderhoud, beelden uit het leven, dan hebben wij het recht te eischen dat die tafereelen ons in de bijzonderheden van een christelijk leven inwijden; den strijd schetsen en het lijden, het werken en streven van een mensch of van menschen, onderdanig aan God en aan zijne Kerk. Om die hoofdpersonen groepeeren zich andere, vijandig misschien aan godsdienst, deugd en orde; maar hoedanig ook de uitkomst van den strijd zijn moge, onze

(1) Men zie vooral twee van Calderons meest gevierde dramas : *El Medico de su honra,* « De wreeker van zijne eer », *A secreto agravio secreta venganza,* « Geheime wraak voor eene geheime beleediging. » In deze stukken drijft het gekwetste eergevoel den al of niet beleedigde tot een moord in koelen bloede volbracht. En het ergste van al is, dat men aan den toon des dichters niet merken kan wat hij goed- of afkeurt. De ijverzucht echter gaat alle begrip te boven in een drama van Francisco de Rojas, wat in Spanje algemeen gekend en steeds voor het volk hoogst aantrekkelijk is. *Garcia del Castanar* vermoordt zijne deugdzame vrouw; hij is overtuigd van hare onschuld, weet echter dat de koning een misdadigen blik op haar heeft laten vallen; dit is voldoende om haar doodvonnis te wettigen. En zoo iets is reeds sedert twee eeuwen door een beschaafd volk toegejuicht geworden.

belangstelling moet steeds ingeroepen worden voor die personen welke voor God en Vaderland strijden, lijden en misschien onder de slagen des vijands bezwijken. Die voorwerpen van een scheppend vernuft moeten juist geen engelen zijn; dat ware zelfs het beste niet en voor den gewonen lezer vaak ontmoedigend. Geef ons menschen gelijk wij er in het dagelijksch leven aantreffen, met hartstochten en zwakheden, maar ook met die deugden, die uit de overwinning van de driften ontstaan; boven alles, met eene nauwgezette getrouwheid in het volbrengen van de plichten hun door stand of beroep opgelegd.

Het is niet altoos goed den mensch te vertoonen zoo als hij inderdaad is; in vele gevallen is dat verre van stichtend te zijn. Maar het is misschien nog veel gevaarlijker hem te schilderen zoo als hij niet zijn kan; hem eene grootere zedelijke kracht toe te kennen dan die hij wezenlijk bezit, en hem derhalve uit vrije verkiezing in zondige gelegenheden te doen verwijlen, waarin hij onmogelijk zonder Gods bijzonderen bijstand, met een rein geweten, verblijven kan. Beter is het dan den mensch te verbeelden zoo als hij zijn moet en zijn kan.

Doch hier oppert zich een hoogst netelig vraagstuk.

Is het geraadzaam in verdichte verhalen ook de liefde als een bestanddeel in het weefsel der gebeurtenissen te brengen? Die tocht des harten verbindt zich zoo lichtelijk met de hevigste driften, is zoo nauw met de zinnen verwantschapt, dat er weinig noodig is om een warm gevoel tot een verslindenden gloed te doen aangroeien. Geen drift wekt, door zijne uiterlijke vertooning, meer sympathie in anderen dan deze; geen is er die een heviger invloed heeft op het zingestel. Dat is maar al te waar en noodigt ons derhalve, nopens dit punt, tot de grootste omzichtigheid. Maar van een anderen kant is het niet minder waar, dat de geslachtsliefde een voornaam element is in het maatschappelijk leven; en wanneer ze, door de godsdienst omheind, voor

alle smet en buitensporigheid behoed blijft, de rijkste bron van het huwelijksgeluk. Schilder ik derhalve een menschenleven; neem ik de personen mijner verhalen uit die klassen der zamenleving waarin het celibaat niet vereischt wordt, den kan ik bijna niet vermijden van de liefde te spreken, noch ook van het huwelijk, dat immers de spil is waarop heel de maatschappij draait.

En waarom niet aan de jonge lieden praktische wenken te geven over de klippen der liefde, de gevaren der verkeering en de middelen om die te ontgaan? Waarom hun niet door voorbeelden aanschouwelijk te maken hoe zij zich behooren te gedragen, wat zij te vermijden hebben, om rein en vlekkeloos tot het huwelijk te naderen, en waardiglijk dat groot sakrament te ontvangen, zoodat niet slechts liefde, maar ook wederzijdsche achting, den echtelijken band vaster mogen toehalen? Zijn ooit jeugdige harten bezoedeld geworden bij het beschouwen der tafereelen geschetst door ons kunstlievend drietal : Conscience en de beide Snieders. vooral groot door hunne kiesche opvatting en voorstelling van de liefde? Diezelfde kieschheid treffen wij aan, in Nederland, bij de gemoedelijke Elisabeth Wolf en Agatha Deken, bij A. Loosjes, en in onze dagen in de werken van de zoo rijkbegaafde schrijfster, ook bij het belgisch publiek bekend onder de geleende namen Mathilde en Melatti van Java. Gewis, het is niet wenschelijk voor jonge lieden al te bedreven te zijn in de kennis van de schandelijke geheimen van het zedebederf, noch zelfs in de physiologie der hartstochten; maar eene volslagen onkunde in de slingerwegen, bijpaden en schuilhoeken van 's menschen hart heeft ook hare gevaren, en menigeen, met zijne onschuld, zorgeloos, in de bedorven wereld verkeerende, is juist uit hoofde van die onkunde verleid geworden en verloren gegaan.

Maar ook is het hoogelijk aftekeuren, in dicht en proza, de liefde zoodanig te doen spreken, dat ze zich als een bandelooze hartstocht voordoet die zijn ongelouterd vuur ook aan anderen mededeelt. In onze dagen,

bij de realistische school, is de liefde brutaal, wulpsch en verdierlijkt; van deze spreek ik niet. Noch ook van dien saaien, temenden onzin, van die onnatuurlijke opgewondenheid, zoo eigen aan de romans van Feith, en aan de zoogenaamde sentimentele school van over honderd jaren, die toen zoo veel kwaad heeft gedaan, en ook wel eens verdiende duchtig over hekel en roskam gehaald te worden. Want ik voorzie dat de onvermijdelijke reactie tegen de thans heerschende gemeenheid ons helaas! tot het sentimentele zal terug voeren. *Ni Deus avertat!*

Van dat alles echter kan hier, waar over katholieke litteratuur gehandeld wordt, geen spraak zijn. Dit alleen heb ik te bemerken dat men, in de behandeling der liefde als bestanddeel van een verhaal, niet te krachtig op het licht ontvlambaar hart, op het gevoel mag werken, en zich wel moet wachten, de zinnelijkheid door al te teedere en aanschouwelijke beschrijvingen gaande te maken.

Tot waarschuwing strekke wat Chateaubriant van zich zelven verhaalt : « De sermoonen van Massillon *over de Zondares* en den *Verloren Zoon* gingen, zegt hij, niet meer uit mijne handen. Men liet ze mij lezen, want men was verre van te vermoeden wat ik er in vond. Ik nam heimelijk uit de bidplaats eindjes kaars weg om des nachts die verleidende tafereelen van de ongeregeldheden der ziel te kunnen verslinden (1). »

De groote man had toen zijne eerste H. Communie nog niet gedaan! Jammer maar, dat hij zelf niet meer zorg heeft gedragen in zijn eigen werken te vermijden, wat hem, in die van anderen, zoo veel kwaad heeft gedaan (2).

Het gevoel en de teederheid van het gemoed zijn

(1) *Mémoires d'Outre-tombe,* tome I, p. 44, éd. Tournai.
(2) Ik bedoel hier vooral *Atala* en *Les Natchez*. *René* is slecht onder een meer psychologisch oogpunt.

kostbare schatten, maar ook juist daarom mogen ze niet roekeloos verspild worden. Anderen tot tranen bewegen zonder een bepaald en rechtmatig doel, is bijna misdadig. God schonk ons die gevoeligheid, zegt S. Augustijn, om ons de oefening der liefdadigheid gemakkelijker te maken. Deze gave bezielt den redenaar om voor de onschuld te pleiten, den dichter om de smart, en de grootheid van het medelijden te bezingen, de moeder om met haar kroost in alle wederwaardigheden geduld te hebben, en hare verdwaalde kinderen door hare lankmoedige liefde tot haar terug te brengen. In een woord aandoenlijke tafereelen of uitboezemingen zijn dan alleen wettig wanneer ze noodzakelijk of voordeelig zijn. Maar waar de liefde in 't spel komt, als reeds de hartstocht luid spreekt, dan zich enkel tot het gevoel richten, is volstrekt aftekeuren, want in soortgelijke gevallen is de overgang van het rein gevoel tot het louter zinnelijke onmerkbaar en schier onvermijdelijk.

Maar kan men dan toch ook geen goeden roman, geen aantrekkelijk drama opstellen, zonder er juist een minnehandel inteweven? Als men zoo gezet is op de navolging der Ouden, dan moest men ten minste hierin hunne voetstappen drukken; zij immers bezigden zelden in hunne gedichten, de liefde als hoofdelement. Zeg niet dat dit feit zijn oorsprong heeft in de geringschatting en de ondergeschiktheid der vrouw in de heidensche maatschappij. Dien toestand vindt men wel bij de oostersche volken, maar althans zeker niet bij de Grieken. Mij dunkt dat, bij Homerus, Andromache en Penelope een tamelijk deftige vertooning maken; onze XIXe eeuw zou fier zijn op zulke vrouwen. De naam van Antigone is proverbiaal, en de Ifigenia van Euripides zou nergens misplaatst zijn. Ik zou die lijst merkelijk kunnen verlengen; en evenwel is noch bij Homerus, noch bij de grieksche treurspeldichters eene eigenlijke gezegde intrigue te vinden.

Zie eens hoe, in onze dagen, Dickens te werk

ging; wat een bewonderenswaardig gebruik hij wist te maken van de edelste trekken des gemoeds, en daarop al onze belangstelling te vestigen. Ouderliefde, kinderliefde, eerlijkheid, edelmoedigheid, liefdadigheid, huiselijkheid, zijn vaak de hoofdstoffen van zijne romans, terwijl de intrigue, als er eene is, zich op den achtergrond verplaatst ziet. En toch hoe aantrekkelijk, hoe boeiend, zijn niet Dickens' werken? Hij is de man van het volk, welkom bij alle klassen, en hij zal dat wel blijven zoo lang er gelezen zal worden.

Meest al de meesterstukken van Shakspere, zijne prachtige historische dramas, de voornaamste zijner treurspelen, zijn volstrekt zonder eenigen minnehandel; en, wat een schat van kunstgenot bevatten niet die heerlijke gewrochten!

Mochten vele dichters met hun talent in die richting naar vermaardheid streven : zij zouden den roem behalen, het volk meer met de christelijke deugden bekend te maken, en er die aantrekkelijkheid aan te leenen welke ze gretig zou doen omhelzen.

Ik wil ten slotte nog opmerken dat, in onze lettervruchten, vooral de toon christelijk moet zijn. De toon, het accent, of — hoe zal ik mij uitdrukken? — is voor spraak en schrift wat de physionomie is voor de gelaatstrekken : bewegelijkheid, bezieling, leven, ik zou haast zeggen — zalving : en waarom niet, daar ik toch tot christenen spreek? De toon komt uit de gemoedsgesteldheid, en geeft eene eigenaardige kleur aan 's menschen woord, penseel en stift. Geef hetzelfde feit te verhalen aan twee dagbladschrijvers behoorende tot twee elkander vijandige partijen. Beide verhalen dezelfde gebeurtenis : maar wat verschil in opvatting en toon! Wat de eene doet aanbidden, leert de andere verfoeien, enkel door den toon waarop het feit wordt voorgesteld. Iedereen weet wat ik zeggen wil; eene dagelijksche ondervinding overigens is daar om het u te verklaren.

En geloof mij, die toon komt nergens anders uit

voort dan uit de gesteldheid van hart en geest. Wilt gij derhalve met de vruchten van uw talent roem inoogsten, zij het dan in de beeldende kunsten, in de poëzij of in het rijk der toonen, wees christen metterdaad, een praktisch christen. En met deze benaming bedoel ik niet slechts — zoo als meest het geval is — een christen die de geboden der H. Kerk onderhoudt, maar ook en vooral hem die de deugden van het christendom kent en beoefent.

Deze alleen vindt het waarachtig schoon, het zedelijke, het goddelijke. Hij alleen treft de verborgenste snaren van 's menschen hart, en weet, door zijn gemoedelijken toon hen, die reeds overtuigd waren, ook nog te overreden en medeteslepen. Zijne kunstwerken zullen de zielrust van die ze aanschouwen en lezen niet verstooren (1).

Ten einde alle misverstand te voorkomen, wil ik mijne meening wat nader verklaren. Mijn inzicht is volstrekt niet te beweren, dat alleen oprecht godsdienstige lieden meesterstukken voort kunnen brengen. Dat ware louter onzin. Zonder van de heidensche oudheid te spreken, zijn wij modernen zelfs rijk genoeg in kunstwerken die ons bewijzen dat het æsthetisch gevoel onafhankelijk is — althans in zekere mate — van den godsdienstigen en geestelijken toestand onzer ziel. Helaas! wij ontmoeten niet zelden de heerlijkste kunstwerken, en in overvloed, op verboden terrein; dat vermeen ik reeds genoeg bewezen en betreurd te hebben. Maar thans bespreek ik heel in het bijzonder de katho-

(1) Men leze in Manzoni 's *Verloofden* de geschiedenis van Fra Cristoforo, het gesprek van den Kardinaal Borromeo met den pastoor D. Abbondio; het tafereel van de wroegingen des *Ongenoemden* : hoe treffend en aandoenlijk, hoe stichtend en leerrijk tevens! Hetzelfde geldt voor de werken van den aan zijn vaderland zoo vroeg ontrukten Nouhuis; van de romantische gedichten van Silvio Pellico; van de andalousische schetsen van Fernan Caballero; van de verhalen van Mevr. Craven. In al deze gewrochten gevoelt men, bij de lezing, dat de schrijvers overtuigde en praktische christenen waren.

lieke letterkunde; en ofschoon ik aanvankelijk betuigde dat ik niet wilde aandringen op hetgeen ik op de laatste bladzijden mijner verhandeling heb voorgedragen, zoo heb ik toch, bij nader inzien, begrepen dat het hoogst noodig was te bewijzen dat, om aan zijne lezers nut en voordeel bij het vermaak te verschaffen, de katholieke dichter inderdaad katholiek, dat is, godsdienstig en braaf behoort te wezen. Dan alleen, door die gemoedsgesteldheid, zal hij bij machte zijn, weldadig en stichtend op de harten zijner lezers te werken.

F. SERVATIUS DIRKS, O. S. F.

Over ZICH

EN DE

WEDERKEERIGE WERKWOORDEN.

(Vervolg van bladz. 340.)

15. — *Welke werkwoorden kunnen, in 't algemeen gesproken, nooit wederkeerig aangewend worden?*

De werkwoorden 1° die de natuurverschijnsels aanduiden. — *Dauwen*, *dooien*, *donderen*, *bliksemen*, *vriezen*, *waaien*, *ijzelen*, *regenen*, *hagelen*, *sneeuwen*, *rijmen*, enz....

2° Die het leven der planten aanduiden. — *Bloeien*, *botten*, *kiemen*, *tieren*, *wassen*, *groeien*, *schieten*, *wortelen*, *verwelken*, *rijpen*, *uitloopen*, enz...

3° Die geluiden en geruchten uitdrukken. — *Tateren*, *babbelen*, *kabbelen*, *janken*, *jubelen*, *juichen*, *kakelen*, *keffen*, *knallen*, *knapperen*, *rammelen*, *knetteren*, *kraaien*, *krijschen*, *krijten*, *kuchen*, *kwaken*, *krassen*, *kwetteren*, *morren*, *bassen*, *blaten*, *brommen*, *gonzen*, *razen*, *reutelen*, *ritselen*, *suizelen*, enz..

4° Die de bepaalde bewegingen van de lichamen of van de lichaamsdeelen uitdrukken. — *Loopen*, *hinken*, *vallen*, *gaan*, *kruipen*, *draven*, *springen*, *wandelen*, *wijken*, *wippen*, *vliegen*, *zweven*, *bonzen*, *ploffen*, *vliegen*, *varen*, *knielen*, *komen*, *steigeren*, enz.

5° Die de verschillende toestanden der lichamen

aanduiden. — *Staan*, *dalen*, *klimmen*, *rijzen*, *hangen*, *rusten*, *slapen*, *waken*, *liggen*, enz..

6° Die enkel het dierlijk leven raken. — *Groeien*, *zuchten*, *walgen*, *asemen*, *bloeden*, *sterven*, *zweeten*, *rillen*, *leven*, *ijzen*, enz..

7° Die het uiterlijk voorkomen der lichamen aanduiden. — *Blinken*, *glanzen*, *schitteren*, *blozen*, *schrijnen*, *enz*..

8° Die werken aanduiden, uit de eigenschappen der lichamen noodzakelijk voortspruitende. — *Zinken*, *wegen*, *hellen*, *zwellen*, *krimpen*, *schimmelen*, *schuimen*, *splinteren*, *stuiven*, *rotten*; *bevriezen*, *ontdooien*, *kleven*, *vlammen*, *gloeien*, *zieden*, *kraken*, *scheuren*, *smelten*, *klutsen*, *bersten*, *spannen*, *verdampen*, *verglazen*, *versteenen*, *verkoken*, *vervliegen*, *verwasemen*, *rijpen*, enz..

16. — *In* 8° *staan verscheiden werkwoorden die zeer dikwijls overgankelijk*, *d. i.*, *met een voorwerp*, *gebruikt worden*, *zooals* **scheuren**, **smelten**, **klutsen**, **spannen**. *Hebben die werkwoorden niet eene verschillende beteekenis*, *wanneer ik zeg* : **de man scheurt zijn kleed** *en* **het kleed scheurt; hij smelt het lood** *en* **het lood smelt; hij klutst het water** *en* **het water klutst; hij spant den boog** *en* **de boog spant?**

Die vraag brengt ons tot eene bijzondere eigenschap onzer werkwoorden; eigenschap die door de meeste spraakkunsten schuldig verzwegen wordt, die door de meeste schrijvers bij middel van *zich*, uitzinnig wordt *weggezicheld*, maar die door het volk in zijne wijze Vlaamsche koppigheid, stevig behouden wordt en, ik hoop het, altijd behouden zal worden.

De overgankelijke werkwoorden, zegt men, hebben twee vormen, den bedrijvenden en den lijdenden vorm (voix active, voix passive). In den bedrijvenden vorm is het onderwerp *dader*, **de boer beploegt** *den akker*; in den lijdenden vorm, is het onderwerp *lijder*, **de akker wordt** *door den boer* **beploegd.**

Dat wordt overal geleerd. Doch is zulks voldoende? Neen! Zeker neen!

Gelijk er in 't Latijn eene *voix déponente* is en in het Grieksch eene *voix moyenne*, waarin sommige werkwoorden, onder lijdenden vorm, eene bedrijvende of onzijdige beteekenis hebben, zoo zijn er in onze moedertaal ook veel overgankelijke werkwoorden die, niet alleen in den bedrijvenden en den lijdenden vorm, maar ook in eenen derden vorm, in den *tusschenvorm* kunnen gebruikt worden.

De werkwoorden in den tusschenvorm aangewend, zijn, in tegendeel met de Grieksche en Latijnsche werkwoorden, voor den *uiterlijken vorm* bedrijvend en voor de *beteekenis* lijdend. *Het kleed scheurt* beteekent eigenlijk *het kleed wordt gescheurd; het lood smelt, het lood wordt gesmolten*, enz...

Dat dus, o Vlaamsche schrijvers, de Duitschers en de Franschen hunnen stijl door de lijdende werkwoorden verzwakken; dat ze, wat meer gebeurt, tegen alle logiek, met een niet werkend onderwerp, een wederkeerig werkwoord gebruiken; dat van alle kanten, van het Zuiden, het Noorden en het Oosten u gestadig de geestverbijsterende en sissende *zich's* tegenklinken; dat doet er niet aan. Gij, gij moet u kloek houden in den strijd; gij hebt het recht niet onze tale te verdraaien om Duitschland en Frankrijk na te apen; gij hebt het recht niet, als andere Jupiters, aan onze logische taal den geest te ontnemen en ze zot te verklaren, terwijl zij, door den mond van al wat in Vlaanderen onverbasterd is, zoo verstandig en zoo wijs spreekt en zingt. O! houdt op met uwe ongelukkige wederkeerige werkwoorden om iets lijdends uit te drukken en neemt overal waar 't mogelijk is, met liefde, ja met koppigheid, den eigenaardigen, verrijkenden, krachtigen en geestrijken tusschenvorm onzer werkwoorden.

Gelooft ook den och arme! hoogverheven *Kramers* niet en slaat hem haastig toe, wanneer hij zegt : *Krullen of zich krullen*, enz...

Krullen (tusschenvorm) en *zich krullen* verschillen zooveel als *vermoord worden* en *zich vermoorden*.

Luistert liever naar de aanmerking van Huydecoper, II, 519, op het volgende vers van Pels :

Of datmen Kadmus zie zich *in een Slang* verkeeren.

« Hetwelk ik, zegt hij, niet beter zie te zijn, dan of men zeide, *hij vermoordde zich;* om te kennen te geven dat hij *vermoord wierdt.* Voor *verkeerd worden*, als ook voor *veranderd worden*, zegt men zeer wel, *verkeeren* en *veranderen* : 't welk echter de minste Leezer, wanneer hij 'er slechts op denkt, terstont bemerkt, veel te verschillen van *zich verkeeren*, en van *zich veranderen.* »

17. — *Verdwijnen er, buiten den tusschenvorm der werkwoorden, niet andere eigenaardigheden onzer taal door het overtollig gebruik van* zich?

Ja; 1° onze Vlaamsche manier om het *zijn* der wezens aan te duiden. Bij onze schrijvers vindt ge daartoe meest altijd de werkwoorden *zich vertoonen, zich uitbreiden, zich bevinden, zich verheffen, zich opdoen:* terwijl het volk, het wijze volk *liggen* zegt voor al wat met gansch zijne oppervlakte de aarde raakt; *staan*, voor al wat er verre boven komt; en *loopen* voor al wat lang is, wat in beweging is of schijnt te zijn (1).

Om te toonen dat zulks niet strijdt met de deftigheid zelfs van den verheven schrijftrant, geef ik hier onder de lijst van al wat Vondel, in Virgilius Œneïs, doet *loopen, staan* en *liggen.*

Loopen. — Schip, ster, bloed, gerucht, traan, weg, vliet, baan, Nijl, pad, waterval.

Staan. — Wagen, hut, tent, huis, boom, beeld, ster, steenrots, poort, pilaar, klip, bosch, toren, graf, woud.

Liggen. — Plaats, eiland, pad, gewest, stad, vloot, weg, haven, berg, zandplaat, dood lichaam, vest,

(1) Hierop slaan verscheiden voorbeelden die wij hooger uit onze oude schrijvers aanhaalden.

land, *meer*, *kelder*, *kiel*, *schip*, *hout*, *dal*, *veld*, *vuur*.

2° Onze schoone samengestelde werkwoorden, en onze nog schoonere werkwoordelijke uitdrukkingen waarin wij, vooral door de werkwoorden *liggen*, *staan* en *loopen*, het *zijn* en, door het volgend hoedanigheidswoord of deelwoord, de manier van dit *zijn* aanduiden.

In plaats van *zich verliezen*, *verloren gaan*, *verloren vliegen*, *verloren loopen*; in plaats van *zich openen*, *opengaan*, *openvliegen*; in plaats van *zich overdekken*, *vol komen*, *vol staan*, *vol zitten*, *vol liggen*.

Zoo ook nog *ingeprent staan*, *verspreid liggen*, *ingedrukt staan*, en honderden meer.

18. — *Zeer dikwijls komt, in de boeken, het werkwoord* laten *gevolgd van een wederkeerig werkwoord*; **b. v, de klok laat zich hooren, dat hout laat zich polijsten.** *Wat zegt gij van dien vorm?*

Vlaamsch is hij niet, ik kan er niet anders in zien dan een barbarismus.

A) Wanneer er het werkwoord *hooren* of *vernemen* in komt, zou ik telkens het klanknabootsend werkwoord kiezen dat aan het onderwerp past, en zeggen in plaats van *het kanon laat zich hooren*, *het kanon buldert, het kanon begint te bulderen* of *daar buldert het kanon*.

B) Is het een ander werkwoord en wil men zeggen door *laat zich* dat het onderwerp goed of slecht geschikt is, om de daad van het volgend werkwoord te ondergaan, dan komen wij tot eene nieuwe eigenschap onzer taal waar wij wat stil bij moeten blijven.

Geen enkel ware Vlaamsch werkman zal zeggen : *dat hout laat zich polijsten*, maar wel : *dat hout polijst gemakkelijk*.

Laat ons zien of deze vorm, die in de geschreven taal nog niet algemeen aangenomen is, eenigszins kan gewettigd worden.

« *Om* wordt gebezigd, zegt Woord. der Nederl. Taal, bij de bijvoegl. naamw. die eene goede of slechte hoedanigheid te kennen geven, in verband gebracht met de handeling, die door *om te* als de bestemming van

het voorwerp wordt aangewezen, als *aangenaam*, *genoegzaam*, *prettig*, *lief*, *aardig*, *schoon*, *lekker*, *goed*. *waardig*, *leelijk*, *slecht*, *zwaar*, *vervelend*, *walglijk*, enz. In deze verbinding wordt het werkw., dat achter *om te* volgt, altijd lijdend opgevat. « *Dat boek is aangenaam om te lezen. Prettig om te hooren. Lief om te zien. Aardig om te kijken. Lekker om te eten. Goed om te bewaren*, enz..... »

Indien ik dus zeg : *die appels zijn goed om* (*te*) *bewaren*, is 't zooveel als : *die appels zijn goed om bewaard te worden.*

En heb ik niet juist dezelfde eigenaardigheid in : *die appels bewaren goed?...* Hier ook immers hebben wij het werkwoord *bewaren* onder bedrijvenden vorm en met lijdende beteekenis; het eenige verschil is, wat weinig ter zake doet, dat het werkwoord in 't eerste geval in eene onpersoonlijke, in het tweede geval in eene persoonlijke wijze staat.

Ik vind dus in : *dat hout polijst gemakkelijk*, niets dat strijdig is met den geest der taal, en zou er den volgenden regel voor aannemen : de overgankelijke en onverganlkelijke werkwoorden kunnen, onder den bedrijvenden vorm, eene lijdende beteekenis krijgen, telkens dat zij gevolgd zijn van een bijwoord dat de goede of slechte geschiktheid van het onderwerp aanduidt om de daad van het werkwoord te ondergaan, zooals *licht*, *aangenaam*, *zacht*, *zoet*, *gemakkelijk*, *moeilijk*, *goed*, *schoon.*

Die noot zingt gemakkelijk, *dat hout schaaft zoet*, *die weg rijdt zacht*, enz.

Dus ook : *spreuken op rijm onthouden best; dat vlas en spint niet gemakkelijk; geleden smaad en vergeet niet licht; dit garen weeft moeilijk.*

De Bo, Hand. Ste Luitg., III, bl. 32.

Brill ook handelt over die uitdrukkingen in zijne *Spraakleer*, I, bl. 284 : « Eene eigenheid onzer taal, zegt hij, is het gebruik van een actief (hetzij transitief,

hetzij intransitief) werkwoord met passieve of, naar de Hoogduitsche wijze, reflexieve kracht, als : *deze stoel zit gemakkelijk*; *het danst hier aangenaam*; *die last draagt licht*. Waarschijnlijk is de uitdrukking ontstaan uit ellipsis van het werkwoord *laten* of *doen*, zoodat zij eerst zou geweest zijn : *deze stoel laat gemakkelijk zitten*, en dergel. »

A. JOOS.

(*Wordt voortgezet.*)

SPELLING

DER

AARDRIJKSKUNDIGE NAMEN.

EENE quaestie, die reeds meer dan veertig jaren eene oplossing vraagt, is de spelling der plaats-, of liever der aardrijkskundige namen, want er heerscht niet alleenlijk verwarring, wanorde en onverstand voor 't spellen van de namen onzer gemeenten, maar tevens voor die van rivieren, beken en vaarten.

Ruim veertig jaren, zegden wij, is de quaestie aan de dagorde, maar 't is eerst sedert ons schrijven in het schooltijdschrift de *Toekomst* (jaargang 1864) dat zij ernstig, grondig werd besproken. Wij schreven dáar, dat het tijd was geworden de lapjes en kapjes van verschillende tijden, waar een groot getal plaatsnamen nutteloos meê verzwaard werden, af te rukken; dat men geene letters meer bezigen moest, die slechts in woorden van vreemde herkomst worden gesteld; dat elke overtollige letter diende geweerd, vooral wanneer ze door een andere vervangen was en niet meer in de uitspraak gehoord werd.

K.-L. TERNEST, een taalkundige wiens werken ook in Noord-Nederland zeer op prijs zijn gesteld, keurde het hooger aangeduide stelsel onvoorwaardelijk goed (*Toekomst*, 1866), en voegde er eenige alleszins gegronde

bemerkingen bij, welke wij hier gedeeltelijk willen overnemen :

« Het gebeurt weleens, dat het spellen van eenen naam volgens de doorgaande uitspraak met de woordgronding, met de bekende beteekenis in strijd komt; in dit geval moet men natuurlijk der eerste te wille zijn, dewijl het geschrevene woord de voorstelling van den woordklank moet verwekken; dus : *Nukerke*, dorp tusschen Oudenaarde en Ronse, zóo geschreven omdat men niet anders uitspreekt, al is de beteekenis volkomen dezelfde als die van *Nieuwkerke* in het land van Waas.

« Als de bekende oorsprong eene van onze spelregels afwijkende schrijfwijze vereischt, die door de uitspraak wel kan geleden worden, behoudt de etymologische spelling de bovenhand; dit is zeer redelijk en in overeenstemming met de wijze, op welke wij andere vreemde woorden en bastaardwoorden schrijven; alzoo : b. v., Loo*ch*risti, Nazaret*h*.

« Zeer zelden zijn onze plaatsnamen, in welke wij, alleen om der uitspraak wille, gevoeglijkst eene vreemde letter gebruiken. In dit geval is b. v. *Exaarde*, dat gewis niemand zal genegen zijn tot *Ekzaarde* te vervormen, welk aldus gesplitst : *Ek-zaarde*, twee maal slecht ware; vooreerst omdat de *k*, in de volgende lettergreep tegen de *z* stootende, deze tot *s* verscherpt, en alzoo de rechte uitspraak gemist wierde; tweedens, omdat het stamwoord *aarde* er in zoude miskend worden, terwijl de splitsing *Ekz-aarde* geheel en al zoude aandruischen tegen onze spelwijze, die op het einde der lettergreep geene *z* gedoogt. Wij zullen ook zoomin *Sjerskamp* als *Sjina* schrijven; *Chers* in Cherskamp is als de genitief van eenen persoonsnaam te beschouwen ».

TERNEST was de eenige taalgeleerde niet, die voor 't beter schrijven der aardrijkskundige namen eene lans zoude breken. FRANS DE CORT, JAN VAN BEERS, HEREMANS, MICHEELS en anderen keurden het moderniseeren goed.

Twee stelsels staan, tegenover elkander :

a) de oude schrijfwijze volgen;

b) aan de aardrijkskundige namen de hedendaagsche spelling toepassen.

Welk van beide dient er gevolgd?

De meeste Vlaamsche schrijvers hebben over deze vraag, sedert jaren, hunne meening doen kennen : zij moderniseeren de benamingen in quaestie, uitgaande van het beginsel, dat de namen onzer plaatsen behooren tot de taal, tot de *levende* taal, en derhalve met de taal veranderen. Men lette wel op, dat zij niet beweren *woorden* te veranderen, maar enkele letters, en gansch *overtollige letters* als schadelijken ballast over boord te werpen.

Andersdenkenden brengen vier « redenen » voor tot behoud der antieke spelling. In de eerste plaats zeggen zij, met eenen schrijver uit Eekloo : « Verander « de namen niet, want dan zouden er velen een zonder- « ling voorkomen hebben, dat te veel zou afsteken bij « den vorm, welke tot heden werd gebruikt ». — Dat dit geene reden hoegenaamd is, behoeft geen betoog, dewijl, zooals wij daareven zegden, er enkel sprake kan zijn van éene of twee letters, niet van 't woord zelf. — Overigens wat *Eekloo* betreft, wij vonden dezen naam zóo geschreven in iedere eeuw, even goed als *Eecloo* : B. v. *Ekelo*, in het testament van Arnold van Maldegem, 1275; *Eekeloe*, in de stadsrekening van Gent, 1314-1315; *Ekelo*, idem van 1346-1347; *Eekeloo* in 1377 ; *Eeckeloo*, in de Staten van goed der stad Gent, 1558-1559; *Eecklooschen* wech, idem 1573-1574: *Eeckeloo* in de Acten en contracten van gedeele (Gent) 1629-1630 enz. enz.

De tweede reden, die zij doen gelden, is : « De naam eener gemeente is het eigendom van die gemeente, en moet ongeschonden blijven ».

Een eigendom van de gemeente, ja, in den engen zin; maar veeleer en vooral is die naam een eigendom der *taal*, als door deze gevormd in honderde gevallen

lang vóor dat de gemeente eigenlijk bestond, en die blijft, zelfs nadat de gemeente wettelijk is afgeschaft. De gewaande onschendbaarheid van dat eigendom heeft, overigens, *nooit* bestaan : sedert de vroege middeleeuwen tot den dag van heden is die naam gedurig, ja elke eeuw, gewijzigd geworden; hij volgde de ontwikkeling, de beschaving van taal en uitspraak. De voorbeelden zijn met duizenden aan te halen : over honderd jaren schreef men nog, b. v. : *Ghent* of *Gendt*; over dertig jaren schreef de meerderheid van de bevolking dezer stad nog : *Gend*. Heden is 't algemeen : *Gent*.

Heeft er in vroeger tijd ooit éene gemeente voor het zoogezegd eigendom geschermd? Geene enkele. *Brugghe* kon verbeteren tot *Brugge*, *Curtericke* verkrimpen tot *Kortrijk*, *Bruessele* tot *Brussel*, *Rijssele* tot *Rijsel* en zoo voorts, zonder dat éen enkele vorst, eenig landsbestuur, eenig gemeentelijk magistraat ooit op het denkbeeld kwam van te beweren, dat men *Brugghe* en *Audenaerde*, *Meirelbeke* en *Caprycke* enz. moest schrijven.

Ja, sedert de IXe eeuw, in welke de meeste plaatsen onzes lands met hunnen naam bekend werden, tot heden, veranderde dezer spelling samen met de taal. Zij onderstond den noodlottigen invloed van den Burgondiër : *Poucques*, *Bouckhoute*, *Verrebrouck* enz., maar gelukkiglijk ook van de verbeteringen, die op het wetenschappelijk taalgebied tot stand zijn gekomen : *Puurs*, *Aalst*, *Gentbrugge*, *Zomergem* enz. Men moge nu, van regeerings- of gemeentewege, beslissen dat men den plaatsnaam in alle officiëele stukken diene te spellen volgens deze of gene schrijfwijze, niemand zal beletten dat hij den gang volge van de taal, tot welke hij behoort. Tegen éenen burgemeester, éenen arrondissements-commissaris, éenen minister die 't zouden willen houden met den ouden slenter, zal men honderden ingezetenen vinden die 't al te ongerijmd zullen oordeelen nog te schrijven : *Vaerendonck*, *Hoydonck*, *Beyghem*, *Santhoven*.

De derde reden, om welke de tegenstrevers van de moderniseering weigeren de voorstanders van een redelijker stelsel te volgen, schijnt te wezen : *het algemeen belang*.

Lezer, gij schuddebolt? Welnu, het is nochtans zoo : reeds sedert lang wordt het algemeen belang ingeroepen om te beslissen, of men *Leye* zal schrijven dan wel *Lei* of *Leije*; of men *Diksmuide*, *Dixmude* of *Dixmuyde* zal spellen enz. Wat het « algemeen belang » dáar te zien heeft, is zeker moeilijk te zeggen; tenware men zou bewijzen dat de beslissing des gemeenteraads van *Duysborg* gevaar zou loopen van geene uitvoering te bekomen, indien er ten hoofde van het officiëel papier geschreven wierde *Duisburg* of *Duisborg*; tenware het staatsbestuur zou kunnen twijfelen aan de gegrondheid der inlichtingen, gevraagd aan en geleverd door het schepenencollege van *Corbeeck*, omdat de gemeente-secretaris zou gesteld hebben *Korbeek!*

Eindelijk de vierde reden, ingeroepen om de oude schrijfwijze te behouden, is deze : « Indien wij nu de « spelling der oude plaatsnamen veranderen, wij zetten « de deur open voor latere wijzigingen en beletten « alzoo eene duurzame regelmatigheid ».

Wij zegden reeds, dat dit onvermijdelijk is. Neemt de taal nog toe in beschaving, wordt zij nog meer gekuischt — wat eenieder van ons hopen moet — of moet zij andermaal den invloed des vreemdelings ondergaan, geene macht der wereld is in staat om één gedeelte der taal te beletten met de andere deelen vooroof achteruit te gaan. Alle deelen zijn vast aan elkander, gelijk de verschillige leden van het lichaam, gelijk de takken van den boom verbonden zijn met den stam.

Maar, zegt men nog, er zijn familiën, die eenen plaatsnaam bij hunnen geslachtsnaam hebben gevoegd, gelijk della Faille d'*Huysse*, de Moerman d'*Harlebeke*, Surmont de *Volsberghe* en anderen. — Gaat gij ook daar den plaatsnaam wijzigen? — Ik zou er volstrekt geen bezwaar in vinden, maar het evenwel niet doen, omdat

dit bijvoegsel heden beschouwd wordt als deelmakende van den geslachtsnaam en als zoodanig dient geëerbiedigd te worden.

Men ziet uit het bovenstaande dat de redenen, waarop de volgers van den ouden slenter zich gronden om de bespottelijke schrijfwijze onzer plaatsnamen te eerbiedigen, flauw zijn, en wel zóo flauw, dat zij eene breedvoerige wederlegging geheel missen kunnen. Men steunt zich enkel op woorden, die schijnen eenig gewicht te hebben, als : te groote zonderlingheid, gemeente-eigendom, algemeen belang; maar in den grond der zake betoogt, bewijst men niemendal.

Eenheid van spelling voor de plaatsnamen is noodzakelijk, in 't belang der gemeenten, in 't belang des staatsbestuurs, in 't belang der taal — dus in 't algemeen belang! — Men moet duidelijk zijn; afbreken met gansch verouderde vormen; al de overtollige letters wegwerpen, die noch door oorsprong, noch door afleiding, noch door uitspraak gevergd worden. Men moet — en deze reden is zeker ook wel afdoende? — de Vlaamsche gemeenten hunnen Vlaamschen naam teruggeven, en dezen niet het uitzicht laten als zouden vele onzer gemeenten gesticht geweest zijn door Franschen of andere vreemdelingen!

Men heeft de *h* uit *Brugghe* en *Ghent* verbannen, en dit was, ja, eene verbetering; men gooie ze weg uit *Maldeghem* en *Elverdinghe;* men schrijft nu : *Pruisen*, welaan! weest logiek en stelt : *Uitkerke*; men schrijft niet langer *bouck* en *brouck*, welnu! eene goede beweging en maar stoutweg geschreven : *Boekhoute* en *Assebroek*; wij verdubbelen de *a* in *paal* en de *u* in *schuur ;* men stelle dus ook : *Aartselaar* en *Wuust-Wezel.*

Zoo zal men gemak vinden bij het onderwijs en in het openbaar bestuur; zoo zal men de reeds al te langdurige willekeur, de beklaaglijke verwarring, de aarzelingen en onwetendheid doen ophouden, die thans bij de meesten voor 't schrijven onzer plaatsnamen nog bestaan; zoo zal men de taalzuivering op verstandige wijze voortzetten.

Die taalzuivering is, ten overige, begonnen, ja bevolen door het koninklijk besluit van 21 November 1864, het verslag goedkeurende, uitgebracht namens de Commissie tot onderzoek der middelen om tot de eenparigheid van spelling te geraken. Men leest namelijk in dat verslag :

« De verdubbeling eens medeklinkers heeft dan « alleenlijk plaats, wanneer men wil aanduiden dat de « klinker, die voorafgaat, kort moet worden uitgesproken; « zoo schrijft men ***bassen***, ***letten***, ***bollen***. De *s* maakt « geene uitzondering aan dien regel. De verdubbeling « is derhalve geheel overtollig, wanneer de vocaal, die « de *s* voorafgaat, lang is en men doet verkeerd, « wanneer men ***waassem***, ***geesselen***, ***kruissen***, ***ruisschen***, « ***Pruissen***, ***IJssel***, ***Rijssel*** spelt. Degenen, die de *s* in « dergelijke woorden verdubbelen om den sissenden « klank uit te drukken en te beletten dat de *s* zacht « worde uitgesproken, verwarren de uitspraak der « Nederlandsche *s*, die altijd eenen sissenden klank « heeft, met die der Fransche, welke, tusschen twee « klinkers staande, den klank der zachte *z* aanneemt. « Men schrijve dus ***wasem***, ***geeselen***, ***kruisen***, ***ruischen***, « ***Pruisen***, ***IJsel***, ***Rijsel*** enz. »

Overigens — we zouden weleens willen weten welken der oude vormen men zoude aannemen... Die, welke tot heden door sommige gemeentebesturen gebezigd zijn? de oudste? de jongste? de spelling van den baljuw, van den meier of van den pastoor? de vorm voorkomende in eene vorstelijke charter of die in eene notariëele acte? Maar waarop zijn die alle gesteund? — Hier op de onkunde, elders op de franschgezindheid van schrijver of kopist! In vroeger tijden — wie weet het niet? — schreef men in de openbare acten al gelijk men wilde. De dorps- of stedenaam wordt in éene en dezelfde oorkonde op twee, drie of vier verschillige manieren gespeld; zelfs met de familienamen sprong men op gansch willekeurige wijze om, zoodat dezelfde pen b. v. in éene officiëele acte schreef : ***Van***

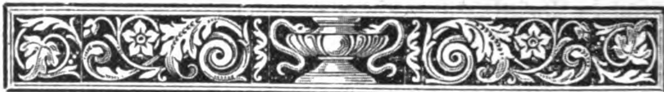
Leecke, van Leke, van Leecken, van der Leecken! Ofwel de gemeenteschrijvers wisten niet, wat ze deden, ofwel 't was hun, en den partijen, en ook den wethouderen al gelijk hoe men schreef, mits de zin maar duidelijk was. — En wij zouden geroepen worden, om zoo 'n « stelsel », zulke onzinnigheid te bekrachtigen, te volgen?

Onlangs is er, op last van den heer Thonissen, minister van binnenlandsche zaken, eene commissie ingesteld om de quaestie van de spelling der aardrijkskundige namen te onderzoeken en voorstellen daarover aan het gouvernement te doen. De Vlaamsche schrijvers wachten nieuwsgierig op de beslissingen dezer commissie; gaan die in tegen het gezond verstand, tegen de algemeene beweging om de taal te zuiveren en te verbeteren, geen twijfel of haar arbeid zal zonder vrucht blijven en men zal tegenover hare slenterlijst — een tijdje gevolgd door de kleine officiëele wereld — eene andere zien in het licht komen, verspreiden en aannemen door het meeste deel der mannen, die zich met onderwijs, fraaie letteren en geleerdheid bezighouden.

De commissie vergete het niet : de spelling der aardrijkskundige namen is geene quaestie van bestuur of statistiek : het is, hoofdzakelijk, een aardrijkskundig, geschied- en taalkundig vraagstuk. Hare leuze in de haar opgedragene studie zij : *Eenvoudigheid en eenvormigheid.*

Gent FRANS DE POTTER.

MENGELINGEN.

De kraaien zullen 't uitbrengen.

IBICUS, een Grieksche dichter uit de 6e eeuw vóór Christus geboorte, werd op reis door struikroovers overvallen, uitgeplunderd en vermoord. Terwijl de bandieten hem afmaakten, merkte hij eene vlucht kraaien op in de lucht, en riep als in vervoering : — Kraaien, gij zult eenmaal getuigenis afleggen tegen mijne moordenaars!

Kort daarna waren de struiksroovers op de markt van Athene, en een van hen kraaien boven de stad ziende vliegen, zegde met eenen spotlach, tot zijne makkers : — Ziet, daar reizen de getuigen van Ibicus!

De moordenaars berstten in eenen langen schaterlach uit; maar een voorbijganger, die alles had afgezien en afgeluisterd, meende terecht dat zij bekend waren met al de omstandigheden van Ibicus' moord. Hij deelde zijne vermoedens mede aan de ambtenaars van het gerecht en de moordenaars werden onmiddelijk aangehouden. Op de pijnbank gelegd, bekenden zij hunne misdaad, en ontvingen kort daarna loon naar werken.

Kwaaddoeners zijn vroeg of laat gekend, *al moesten de kraaien het uitbrengen!*

O, die wijsgeeren!

Op zekeren morgen was Newton, een vermaarde Engelsche wijsgeer, verdiept in de studie van een moeilijk vraagstuk. Van ontbijten wilde hij niet hooren; hij moest eerst en vooral het geheimwoord vinden van het raadsel, dat hem bezig hield. Zijne vrouw echter, bevreesd dat het lang vasten haren man schadelijk mocht zijn, zond hem de meid met een ei en eene kasserol water. De meid was gelast het ei te koken, en het daarna haren meester op te dienen. Maar Newton, wrevelig om deze stoornis, antwoordde ongeduldig weg dat hij het ei zelf wel zou koken. De meid, verbluft over deze ruwe taal, plaatste het ei op tafel, nevens haars meesters zakuurwerk. Onder het heengaan meende zij echter mijnheer te moeten opmerken dat het ei slechts drie minuten lang mocht koken.

— Goed, goed, goed! antwoorde Newton. Ga nu maar heen.

Mevrouw bekeef de meid, en zegde:

— Ik verwed tien tegen een dat hij zal vergeten het ei uit de pan te nemen. O, die wijsgeeren! Ga eens eventjes zien.

Tien minuten later treedt de meid in Newtons studeerkabinet terug, en wat ziet zij? De groote wijsgeer stond beweginglоos vóór de stoof, met het hoofd over de pan gebukt, en staarde met strakken blik in het ziedende en bobbelende water.

— Mijnheer, mijnheer! roept de meid uit, uw ei zal te hard zijn.

Bij deze woorden ijlt zij naar de stoof, en snapt de pan van het vuur. Newton blijft roerloos staan, en staart even strak in de opkronkelende vlammen, als daar zooeven in de kokende pan.

— Och, mijnheer! roept de meid al klagende uit; gij hebt, in de plaats van het ei, uwe horloge in 't water gelegd. Wat zal Mevrouw nu zeggen?

O, die wijsgeeren!

IJselijke vaderlandsliefde.

Tijdens eenen veldtocht van Napoleon I in Spanje, kwam, op zekeren dag, een regiment der wacht van koning Jeroom van Westphalen onder de muren van het klooster te Figueiras. De generaal deed den abt verzoeken zijne officieren en soldaten den noodigen mondkost te willen bezorgen. Het antwoord luidde :

— Voor de soldaten zijn er goede kwartieren in stad te vinden. Mijne kloosterlingen en ik ontbieden den generaal en zijnen staf ten onzent, alwaar zij allerbest zullen onthaald worden.

Een uur later werd er in de ruime eetzaal van het klooster een prachtig en lekker maal opgedischt. De Fransche officieren namen plaats aan tafel, en lekkebaardden van happigen eetlust.

De generaal echter, steeds wantrouwig jegens de Spanjaards, wier onverbiddelijken haat tegen Frankrijk hij sedert lang kende, verzocht den abt met twee van zijne monniken mee te willen noenmalen. Alle drie stemden gereedelijk en al glimlachende in dit aanbod toe.

Abt en monniken aten en dronken kwansuis met den besten smaak. Zij koutten en loegen met hunne gasten, alsof zij hunne boezemvrienden waren geweest. De Franschen meenden nooit hartelijker onthaal te hebben genoten, en spraken dan ook wijn en vleesch met goesting aan. Zij zouden 't hunne strijdmakkers weten te verhalen hoe de monniken van Figueiras hen op kostelijken wijn en lekker eten hadden vergast.

— Toch niet, wedervoer de abt plotseling op plechtigen toon, toch niet, mijne lieve heeren. Wij hebben u onthaald, gelijk Spanjaards, die verdrukt worden, de Franschen, hunne verdrukkers, dienen te onthalen.

Generaal en officieren zagen verstomd op tot den spreker. De abt stond boutrecht, met bleek gelaat en somberen blik.

— Mijne heeren, hernam hij met holle stem, hebt gij nog eenige wereldsche zaken af te doen, hebt ge

vooral uw geweten van zonden te zuiveren, spoedt u, spoedt u! De dood vloeit u met het bloed om de aderen, want de wijn, dien ik u deed voorschinken.... is vergiftigd.

Bij deze woorden zakt de Spanjaard op zijnen stoel neder, en eene krampachtige rilling schudt al zijne ledematen.

De Franschen zitten als verstomd, en staren elkander aan, met oogen vol angst en schrik. Men hoort door de ruime zaal geen het minste geritsel. Plotseling echter trekken twee of drie officieren hunne sabels uit en roepen :

— Wraak, wraak!

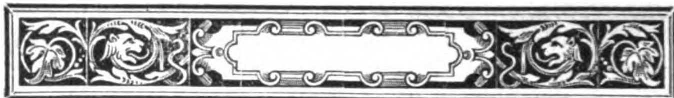
Meteenen storten zij ten gronde en kronkelen ten prooi aan ijselijke krampen. Een half uur daarna lagen abt, monniken, generaal en officieren — vijanden en vrienden — levenloos dooreen op den killen vloer van de eetzaal (1).

Brussel. LEO VAN DER BURETTEN.

(1) Het spreekt van zelf dat wij de daad, door de monniken van Figueiras begaan, niet goedkeuren. Het feit is echter historisch, en schildert levendig het Spaansch karakter.

N. d. R.

SNEEUWLIEDEKEN.

ZIE, moederken, wat schoone pluimkens
Op de aarde tuimlen uit de lucht;
Heeft Jesuken zoo veel blanke duifkens?
Sprak een ziek kind met eenen zucht.

— Mijn vriendje, ons buurmans jongste zoontje
te droomen lag, in zijnen slaap,
van Jesuken, en zijn klein kozijntje,
Sint Janneken met zijn hupplend schaap.

Een engel daalde bij zijn wiegsken,
en zag hem met een glimlach aan;
Hij droeg een langen zilvren mantel
met groote gouden knoopen aan.

Een hagelblank paar vleuglen zwaaide
aan zijne schoudren, heen en weêr;
Hij stool den lieven kleinen droomer
en stuurde naar den hemel weêr.

Thans vliegen al de Serafijnen
den hemel uit, hen te gemoet;
Verstaat gij nu dien pluimenregen?
Mijn kindje lief! mijn harteken zoet!

O, moederken, laat ons samen bidden,
Dat God, van nacht, mij halen doe;
O! kon ik naar den hemel vliegen!
Maar 'k ben zoo ziek, ik ben zoo moê.

O mocht ik ook, van englen droomen
omstraald van glansend hemellicht!
En 't jongsken vouwde zijne pollekens,
en sloot zijn kleine kijkers dicht.

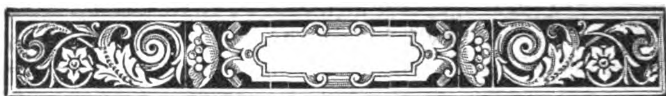
De moeder dekte 't arrem schaapken,
en hem een laatste kusjen gaf;
En heete tranen, gloeiend, rolden
langs hare bleeke wangen af.

Des morgens, kronkelde, krioelend,
de sneeuw in dartle kringen neêr.
Verslagen zat, bij 't roerloos wiegsken,
De moederlooze en bad den Heer :

(Terwijl ze, droevig lachend, blikte
door 't venster, naar het grauw verschiet —)
— « Gij schonkt mij 't kind, en hebt 't me ontnomen,
Mijn God! dat uwe wil geschied'.

Gentbrugge. MARC STORME.

INRICHTING

DER

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE

VAN

TAAL- & LETTERKUNDE.

HET Ministerie heeft een nieuw bewijs gegeven van zijne krachtvolle genegenheid voor de Vlaamsche letterkunde en van zijn verlangen om tot haren bloei en ontwikkeling bij te dragen : de Vlaamsche Academie is bij koninklijk besluit van 8 Juli 1886 gesticht.

De wensch, de droom van zoovele geleerden, het verzoek van zoovele letterkundige genootschappen, te rekenen van vader WILLEMS af, is eindelijk door het ministerie Beernaert-de Moreau volbracht.

De Koninklijke Vlaamsche Academie is gevestigd te Gent. Z. M. de Koning is haar beschermheer. Zij bestaat uit : 1° werkende leden; 2° inlandsche en buitenlandsche eereleden; 3° inlandsche briefwisselende leden.

Het getal werkende leden beloopt tot 25. Zij vereenigen zich maandelijks in gesloten, en jaarlijks éénmaal in openbare zitting. — De plechtige instelling zal geschieden den Zondag 11 October aanstaande, om 3 ure namiddag, door den heer Minister van landbouw, nijverheid en openbare werken.

Hoezeer deze instelling door het volk gewaardeerd wordt, is gebleken tijdens den jongsten kiesstrijd in deze stad. De kandidaten der behoudende partij lieten geene enkele meeting afloopen zonder de ontworpen

stichting, als zeer aanstaandelijk, aan te kondigen; de heeren V. Begerem, bestuurlid van het *Davidsfonds*, en Justijn van Cleemputte zullen zich herinneren dat de woorden, waarmede zij bij het Gentsche volk het uitbundigst en hartelijkst werden toegejuicht, diegene zijn, welke betrekking hadden met de bedoelde stichting. Onze kandidaten vonden er 't bewijs in, dat de Vlamingen, de Gentenaren in 't bijzonder, innig en vurig verkleefd zijn aan hunne taal, en dat men altijd zeker is hunne goedkeuring, ja hunne verkleefdheid weg te dragen wanneer men met de rechtzinnige trouw aan 't voorvaderlijk erfdeel vrank en vrijmoedig voor den dag komt.

Vlaamsche Academie.

LEOPOLD II, Koning der Belgen.

Aan allen, tegenwoordigen en toekomenden, HEIL.

Willende een nieuw bewijs geven Onzer bezorgheid voor de belangen der Nederlandsche letteren;

Overwegende dat niets meer van aard is om dezer ontwikkeling te bevorderen dan de inrichting van een bestendig letterkundig genootschap;

Op de voordracht van onzen Minister van Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken,

Wij hebben besloten en wij besluiten :

Art. 1. Er wordt te Gent, onder de benaming van Koninklijke Vlaamsche Academie van taal- en letterkunde, een genootschap ingericht van letterkundigen en geleerden, dat de studie en de beoefening der Nederlansche taal- en letterkunde tot voorwerp zijner werkzaamheden zal hebben.

Art. 2. De Koning is de Beschermheer dezer academie.

Art. 3. De academie bestaat uit 1° werkende leden; 2° inlandsche en uitheemsche eereleden; 3° inlandsche briefwisselende leden.

De titel van eerelid kan vergund worden :

A. Aan werkende leden, welke door hunnen ouderdom of door andere oorzaken zich in de onmogelijkheid zouden bevinden aan de werkzaamheden der academie te blijven deelnemen, of welke, na hunne benoeming, zouden ophouden in België gehuisvest te zijn.

B. Aan buitenlandsche geleerden, die zich hebben doen kennen door belangrijke werken.

Art. 4. Er zijn vijf-en-twintig werkende leden; twintig dezer leden moeten Belgen zijn en in België gehuisvest; de vijf andere kunnen worden gekozen onder Noordnederlandsche letterkundigen en geleerden, in België woonachtig.

Art. 5. De achttien eerste benoemingen van werkende leden zullen worden gedaan door Ons. De verdere benoemingen van werkende leden, de benoemingen der eereleden en die der briefwisselende leden worden door de werkende leden gedaan en aan de koninklijke goedkeuring onderworpen.

Art. 6. De werkende leden vereenigen zich maandelijks in gesloten zitting en eenmaal 's jaars in openbare vergadering.

De eereleden en de briefwisselende leden kunnen aan de beraadslagingen over wetenschappelijke zaken deelnemen met stemrecht.

Art. 7. De benoemingen voor de openstaande plaatsen worden gedaan in de maandelijksche zitting, volgende op die, waarin kennis werd genomen van het openvallen dier plaatsen.

Art. 8. Het bureel der Academie bestaat uit eenen bestuurder, eenen onder-bestuurder en eenen bestendigen secretaris, allen gekozen onder de werkende leden.

Art. 9. Het eerste bureel der Academie zal benoemd worden door Ons.

Art. 10. Te beginnen met het tweede jaar van haar bestaan, zal de Academie jaarlijks haren bestuurder en haren onderbestuurder kiezen.

Art. 11. De bestuurder en de onder-bestuurder kunnen niet onmiddellijk in dezelfde hoedanigheid herkozen worden.

De benoemingen van den bestuurder en van den onder-bestuurder worden aan de goedkeuring des Konings onderworpen.

Art. 12. De bestuurder heeft het algemeen beheer der Academie; hij zit alle vergaderingen voor en maakt van rechtswege deel aller commissiën; hij doet beraadslagen over de verschillige punten, welke in de bevoegdheid vallen van de Academie; hij zamelt de stemmen in, door de leden uitgebracht en spreekt de beslissingen uit, welke met meerderheid van stemmen genomen zijn.

In geval van ontstentenis wordt hij door den onder-bestuurder vervangen.

Art. 13. De eerste benoeming uitgezonderd, wordt de bestendige secretaris benoemd door den Koning op eene dubbele lijst van voorstelling, opgemaakt door de Academie, bij geheime en bij volstrekte meerderheid der stemmen, in eene zitting waar ten minste de twee derden der werkende leden aanwezig zijn.

Art. 14. De bestendige secretaris houdt het boek der beraadslagingen; hij onderteekent met den bestuurder de genomen beslis-

singen; hij levert de bewijsschriften vau goedkeuring en andere getuigschriften af; hij ontvangt de brieven en de memoriën, aan de Academie gezonden.

Hij is gelast met de briefwisseling en met de bewaring der archieven en der bibliotheek.

Hij is daarenboven gelast met den rekendienst der Academie.

Art. 15. Wanneer door ziekte of eenig ander wettig beletsel de bestendige secretaris zich in de onmogelijkheid bevindt de zittingen bij te wonen, kan hij, naar eigen keuze, zich doen vervangen door een werkend lid.

Art. 16. De Academie stelt haar reglement van inwendige orde vast, dat aan de koninklijke goedkeuring moet worden onderworpen.

Er kunnen aan dit reglement geene wijzigingen worden gebracht dan op het voorstel van ten minste vijf leden, met de toestemming van de twee derden der werkende leden der Academie. Die wijzigingen moeten aan de goedkeuring van den Koning worden onderworpen.

De voorstellen tot wijziging van het reglement moeten op de dagorde en in de bijeenroepingsbrieven worden aangekondigd.

Art. 17. Aanwezigheidspenningen en schadeloosstelling voor reis- en verblijfkosten, waarvan het bedrag door Ons zal worden bepaald, kunnen aan de leden worden toegekend.

Art. 18. Onze Minister van Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken is gelast met de uitvoering van het tegenwoordig besluit.

Gegeven te Brussel den 8 Juli 1886.
LEOPOLD.

Van 's Konings wege:
De Minister van Landbouw, Nijverheid
en Openbare Werken,
Ridder de Moreau.

Koninklijke Vlaamsche Academie van Taal- en Letterkunde.

LEOPOLD II, Koning der Belgen.

Aan allen, tegenwoordigen en toekomenden, Heil!

Gezien Ons besluit van heden, dat eene Koninklijke Vlaamsche Academie inricht, en namelijk de artikels, 4, 5, 8 en 9 van gezegd besluit, luidende als volgt:

« Art. 4. Er zijn vijf en twintig werkende leden; twintig dezer leden moeten Belgen en in België gehuisvest zijn; de vijf andere kunnen worden gekozen onder noordnederlandsche letterkundigen en geleerden in België woonachtig.

» Art. 5. De achttien eerste benoemingen van werkende leden zullen worden gedaan door Ons. De verdere benoemingen van werkende leden, de benoemingen der eereleden en die der briefwisselende leden worden door de werkende leden gedaan en aan de koninklijke goedkeuring onderworpen.

» Art. 8. Het bureel der Academie bestaat uit eenen bestuurder, eenen onderbestuurder en eenen bestendigen secretaris, allen gekozen onder de werkende leden.

» Art. 9. Het eerste bureel zal benoemd worden door Ons. »

Op voorstel van onzen Minister van Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken,

Wij hebben besloten en Wij besluiten :

Art. 1. Zijn benoemd tot werkende leden der koninklijke Vlaamsche Academie :

De heeren Claeys (H.), te Oostakker;
De Hondt (L.), te Gent;
De Laet (J.-A.), te Antwerpen;
Delcroix (D.), te Schaarbeek;
De Pauw (N.), te Brugge;
De Potter (F.), te Gent;
Gaillard (Edw.), te Brugge;
Genard (P)., te Antwerpen;
Gezelle (G.), te Kortrijk;
Hiel (E.), te Schaarbeek;
Nolet de Brauwere van Steeland (Dr J.), te Vilvoorde;
Roersch (L.), te Luik;
Rooses (M.), te Antwerpen;
Snieders (A.), te Antwerpen;
Stroobant (E.), te Brussel;
Van Beers (J.), te Antwerpen;
Van der Haegen (F.), te Gent;
Willems (P.), te Leuven.

Art. 2. Zijn benoemd : tot bestuurder der koninklijke Vlaamsche Academie, de heer Willems (P.); tot onder-bestuurder, de heer Van Beers (J.), en tot bestendige secretaris, de heer De Potter (F.).

Art. 3. Op zondag, 10 October 1886, te 3 ure namiddag, zal de Koninklijke Vlaamsche Academie worden ingesteld, in Onzen naam, door onzen Minister van Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken.

Art. 4. De Vlaamsche Academie zal binnen de drie maanden vaststellen haar bepaald reglement van inwendige orde, vermeld bij artikel 16 der inrichtende statuten.

Art. 5. De Vlaamsche academie zal zich, onmiddellijk na hare instelling, bezighouden met de keus der zeven werkende leden voor hare vollediging.

Art. 6. Onze Minister van Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken is gelast met de uitvoering van het tegenwoordig besluit.

Gegeven te Brussel den 8 Juli 1886.
LEOPOLD.

Van 's Konings wege :
De Minister van Landbouw, Nijverheid
en Openbare Werken,
Ridder DE MOREAU.

De dagbladen stellen vast, dat de keus van het Staatsbestuur over het algemeen zeer gelukkig is. De Academie ga in dienzelfden zin voort, zorg dragende dat zij getrouw blijve aan den geest, met welken zij is ingesteld; dat zij een brandpunt weze van geestesontwikkeling, beschut en tegen den partijdrift, welke haar gezag zou ondermijnen, en tegen de vreemde invloeden, die haar vaderlandsch karakter zouden bederven.

ONZE LEESTAFEL.

TOLSTOÏ. — Hebt ge hooren spreken of gelezen van Tolstoï? — Neen. — Dan zijt ge niet thuis in de hedendaagsche letterkunde.

Tolstoï is een Russische graaf, een vermaarde romanschrijver die in zijne verhalen tooneelen ontrold heeft zoo eigenaardig uitgebeeld, zoo machtig gedicht dat ze Eschyles en Shakespeare doen gedenken.

— Dat moet een gevierde man zijn in zijn land.

Ge zoudt hem vinden in eenen schoenmakerswinkel. Hij heeft aan de Letterkunde vaarwel gezeid. In zijn ambacht onbedreven, naait hij schoenen die niet en passen. Zijn knecht mag zijne kamer niet schikken : dat zou hem vermoeien. De graaf rookt niet : 't bereiden van den tabak doet de jonge dochters verkwijnen. Hij gaat met grof lijnwaad gekleed en verschoont zoo weinig mogelijk : 't is tijd gespaard voor de wasschingen. Al wat buiten 't bereik van de behoeftigen ligt, beschouwt Tolstoï als ijdele pracht en overtolligheid. De liefde voor de kunst en de gulzigheid zijn twee gelijkdanige, leege begeerlijkheden. Kunstgewrochten lijk zijne boeken bewonderen en eenen liedjeszanger toejuichen, 't is hem al eender.

Tolstoï, de graaf, de groote schrijver, de eigenaardige kunstenaar is de leerling, de volgeling geworden van Vasili Sutaïef, een eenvoudigen landbouwer van 't bestier van Kiev.

En Sutaïef?

't Is de stichter van eenen nieuwen godsdienst in de negentiende eeuwe!

Zijne aanhangers gelooven in Christus. Hun geloof bestaat zonder Sacramenten, zonder biecht, zonder communie. 't Goed is het doelwit; het bidden van den Onze Vader, het zingen van David's harpzangen, het lezen van de H. Schriftuur dat zijn de middels. De waarheid, 't is de wederzijdsche liefde in 't gemeene leven.

Sutaïef gaat eens 's avonds in zijne schuur : hij vindt daar eenige dieven die bezig zijn met eenige zakken meel op hunne karre te laden : Sutaïef wordt gewaar dat ze eenen zak onverlet lieten : hij neemt hem op zijne schouders en draagt hem naar de

karre : « hebt gij hem noodig, zegt hij, voert hem meê ». 's Anderendaags komen de dieven met tranen van leedwezen in de oogen Sutaïef schoone spreken dat hij de zakken zou weernemen : ze zijn bekeerd, door de leering : « En wederstreeft de boozen niet » voor dewelke Tolstoï met grooten geestdrift en onwrikbaren iever ter bane springt.

Onze eeuwe telt er vele van die droomende strikleeraars die met een hersenschimmig christendom op hunnen leest geschoeid, te voorschijn komen.

En nu een tafereel van Tolstoï uit zijnen vertelboek : *De Gedenkenissen van Sebastopol.*

't Is binst het beleg van Sebastopol. Een soldaat, Prakouskine ligt op den grond. Eene bomme gaat uitbersten. « Een rood vuur schittert eene stonde door zijne gesloten oogschelen; iets slaat hem met eenen afgrijselijken schok, te midden in de borst. Hij springt recht en loopt wat rond, vernestelt in zijnen sabel, subbelt en stort neer op zijn zij : — God zij gedankt, 'k en ben maar gekneusd !... 't Is zijn eerste gedacht. Hij wilt tasten aan zijne borst, maar zijne handen zijn lijk gebonden, zijn hoofd zit lijk in eene schroeve. Voor zijne oogen loopen soldaten, hij telt ze zonder achterdenken : een, twee, drie soldaten; daar is een officier, die zijnen mantel verliest. Een nieuw licht glinstert voor zijne oogen : 't is eene kanonschoot. Nieuwe schoten weerhelmen : 't loopen soldaten voor hem : vier, vijf, zes : en eensklaps wordt hij schromelijk benauwd van onder de voeten vertrapt te worden. Hij wilt schreeuwen, zeggen dat hij gekneusd is : maar zijn mond is droog; zijne tong plakt aan den hemel van zijnen mond; hij lijdt eenen geweldigen dorst. Hij voelt dat zijne borst nesch is en 't gedacht dier neschheid doet hem op water peizen : hij zou willen drinken van 't gene hem nat maakt. — 't Vel is afgestropt van den val, peist hij en meer en meer in den angst van door de soldaten vertrapt te worden, poogt hij wederom te roepen. Maar hij zucht zoo schrikkelijk dat hij er zelve van verschiet. Roode sperken dansen voor zijne oogen; 't denkt hem dat de soldaten steenen op zijn lijf opeen stapelen. De sperken gaan uit; de steenen versmachten hem meer en meer : hij poogt ze weg te stooten. Hij strekt zich uit : hij houdt op van te zien en te hooren, te denken en te voelen : een stuk van de bomme had hem flak in de borst getroffen en ter plaatse doodgeslegen. »

De wetenschap der Godsdiensten. — De groote man in deze nieuwe wetenschap is M. Tiele, hoogleeraar te Leyden, die den eersten en eenigsten handboek geschreven heeft dezer nieuwe wetenschap, welke sedert een tiental jaren grooten voortgang doet en de godsgeleerdheid van het Rationalisme dreigt te worden. Dat is de meening van den zeer geleerden pater Van den Gheyn die in de *Wet. Nederlander,* bl. 186 het werk van hoogleeraar

Tiele op eene meesterlijke wijze beoordeelt en in eerste bijdrage den grondstel van de onbeperkte ontwikkeling der godsdiensten weêrlegt.

« Verschillende redenen maken het waarschijnlijk, dat op den ouden godsdienst, die slechts zwakke sporen heeft achtergelaten, een tijdvak gevolgd is, waarin het animisme algemeen heerschte. Dit moet aan de historisch bekende godsdiensten zijn voorafgegaan en dient aan allen tot uitgangspunt. Reeds vroegtijdig liep het animisme bij de beschaafde volkeren uit in nationale polytheïstische godsdiensten, die op een traditioneele leer berustten. Eerst later sproten uit het polytheïsme godsdiensten voort, die gegrondvest waren op eene wet en langzamerhand van gedaante veranderd zijn in panthéïsme of monothéïsme. »

1° Het stelsel van Hoogl. Tiele wordt gelogenstraft door de feiten.

« In Egypte en in China openbaren de gedenkstukken der eerste eeuwen een betrekkelijk gezuiverde leer, maar de nieuwere tijden vertoonen het schouwspel der grofste bijgeloovigheden. En wat moeten wij zeggen van Indië en zijne onmetelijke evolutiën in het stuk van godsdienst?... De Hindoes, zegt Max Müller, die voor millioenen jaren de hoogste toppunten der wijsbegeerte bereikt hadden zijn thans, in vele gedeelen van Indië, vervallen tot den eeredienst van de koe en den aap. Hetzelfde schouwspel zien wij in den schoot der Eranische maatschappij; het onderwijs van Zoroaster is zuiver en verheven; maar sedert den tijd van Artaxerxes zien wij er de afgoderij binnensluipen, die onder de Sassanieden op de tooverij en de belachelijkste bijgeloovigheden uitliep. Nu hebben wij nog Griekenland en Rome. Hier vinden onze tegenstanders misschien een schijn van bewijs en men heeft met eenigen zweem van waarheid een vooruitgaande ontwikkelingsleer kunnen vaststellen van Homerus tot Æschyles, Plato, Marcus Aurelius, de Stoïcynen en de Alexandrynsche school.... Maar het valt gemakkelijk te bewijzen dat die voorgewende ontwikkeling de lagere klassen nooit bereikt heeft ... En zelfs in den bevoorechten kring is de godsdienst-evolutie alles behalve vooruitgaande geweest... »

2° « Wat de vóór-historische ontwikkeling der godsdiensten aangaat, buiten den bijbel, blijft de quaestie onoplosbaar, zelfs volgens de getuigenis van een der meesters in de wetenschap der godsdiensten. »

3° « Wat ook al worde gezegd door het Rationalisme dat overigens niets anders dan stoute ontkenningen heeft aan te voeren, niets bewijst, de meest waarachtige verklaring van het ontstaan der godsdienstige denkbeelden in de wereld blijft die van eene eerste monotheïsche openbaring. »

Dat is de uitkomst der navorschingen van mannen die niet en kunnen verdacht worden lijk G. Rawlinson, hoogleeraar van Oxford en lid van 't kapittel van Canterbury, de beroemde staats-

man Gladstone in zijnen pennestrijd tegen Huxley en Réville, Bourquin, een uitmuntend Indianist en protestantsche prediker te Vals-les-Bains.

De Spanjaards. — In den loopenden jaargang der *Vlaamsche school* las ik eene schoone reisbeschrijving van J. Staes. In 't slot heeft hij de volgende woorden ten papiere gebracht : « En nu, vaarwel, Spanje!... Wel hebt gij drie eeuwen geleden, onze voorvaderen vervolgd, gemarteld en om hals gebracht; doch wij, fiere Nederlanders, wij koesteren evenwel daarom geenen haat of wraaklust jegens u; neen! wij vergeven grootmoedig, wat gij ten onzent, door schavot en brandstapel, hebt uitgericht. Wij zelven hebben de duizende vlekken uitgewischt van het door u ten onrechte vergoten bloed. Neen, wij haten of vervloeken u niet meer.... » Ik meende dat dit liedeken sedert lange in Belgenland onder de weldenkende Vlamingen uitgezongen was, aangezien de wreedheden die binst de omwenteling der zestiende eeuw gepleegd wierden ten grooten deele, den grooten opstoker Willem van Oranje moeten te laste geleid worden, alhoewel wij veel van de hatelijke inborst van den Hertog van Alva en de ongebondentheid der Spaansche legerscharen te lijden hadden; — aangezien de Spaansche Inkwisitie hier nooit in wezen was, onze voorrechten door Filip II niet gekrenkt en wierden, en de *placcaerds* van Keizer Karel met de strenge wetgevingen aller landen overeenkwamen.

't Idioticon der Wazenaren. — Wij vernemen allerbeste nieuws uit het land van Waas : wij hebben met veel nut en vermaak de rede gelezen, in de feestvergadering van 't Davidsfonds op 22 Mei 1886 te Sint-Niklaas uitgesproken door den onvermoeibaren taalkenner den heer Am. Joos. Om te bewijzen dat de gedachten der zoogezeide West-Vlaamsche school ook elders aanveerd worden, drukken wij hier de volgende reken : « Met liefde zullen de taalkundigen al de Idioticons onderzoeken en, na alles streng gewikt en gewogen, na het kaf van het graan gescheiden te hebben, zullen zij, door een algemeenen woordenboek, den Nederduitschen taalschat vaststellen.

« En dan, dan zal het schreeuwend onrecht ophouden waardoor er vandaag nog zoovelen ons taaleigen als bucht en uitschot aanzien, waardoor er zoovelen in ons taalrepubliek aan de Vlamingen het burgerrecht ontkennen, aan de Vlamingen waar nochtans de Hollander Clignett het volgende van getuigen moet : « Dat zij (De Vlamingen) zich beroemen dat wij de vroegere beschaving van het Nederduitsch aan hunne gewesten te danken hebben, dat bijna alle onze eerste Nederduitsche schrijvers van daar herkomstig zijn, en dat het hunne gewesten zijn, welke de oudste gedenkstukken onzer tale opleveren. » En, is eens ons taaleigen erkend, zoo en zal geen Hollander meer schokschouderende naar ons mogen luisteren, of minachtende ons mogen toesnauwen : Spreekt Nederlandsch, wij en verstaan u niet. »

J. Claerhout.

BOEKBEOORDEELING.

Spraakkunst en Volkstaal door AM. JOOS, professor in de Normaalschool te St-Niklaas. Tweede vermeerderde uitgaaf. Gent, drukkerij S. Leliaert, A. Siffer en C°, Hoogpoort 52. 1886, in-8°, 83 bladz. — Prijs, fr. 1,25.

AAN alle vlaamsche leeraars onzer kollegiën, aan alle onderwijzers der hoogste afdeelingen onzer leegere scholen, aan alle vlaamsche studenten die lacij nog verplicht zijn hunnen vrijen tijd aan 't doorgronden der moedertaal te besteden, beveel ik ten uitersten de zeer geleerde spraakkunst van M. Joos : zij is klein van omvang, maar ze zit toch eivol van deugddoende en grondige taalgeleerdheid. De fijne taalkenner gaat de taalschuimers, *bipedum stupidissimi*, te keere dat het een vermaak, een genot om lezen is. De voorbeelden onzer beste schrijvers, de leering der groote Nederlandsche taalmeesters zijn altijd de steun en de stapel van zijn onderricht dat daarbij noch in krachtigen en viergen schrijftrant ter bane springt.

Als men zijne voorrede leest is men verwonderd dat er ondanks de gedachten der grootste taalgeleerden zoo vele wantale in onze dagbladen, in onze vlugschriften en in onze boeken te lezen staat. In die voorrede wordt er bewezen dat de grammaticus geen maker is, geen schepper, dat hij schrijft wat hij afgeluisterd heeft en geeft als regel wat ieder beoefent. Zijn oordeel doet de schrijver verder uit een in dezer voege :

« Wij vinden in onze spraakkunsten 1° *te veel*, of regels niet uit de taal afgeleid, maar op willekeur of valsche vergelijking gesteund; 2° *te weinig*, of gebrek aan gedaanten die dagelijks in de volkstaal voorkomen. Wie nu een goede spraakleer maken wilt, moet zijne voorgangers van den eenen kant besnoeien, en van den anderen uitbreiden. » Na de voorrede hebt ge de verschillige hoofd-

stukken die handelen over de verbuiging, de vervoeging, de deelen der rede. Om 't nut der spraakkunst te doen uitkomen en 't merkweerdig onderwijs van M. Joos bekend te maken geef ik eenige zijner bijzonderste taalregels :

1° De bepaling van bezitting wordt uitgedrukt door den tweeden naamval, door den vierden naamval met van en somwijlen door het bezittelijk bijvoeglijk naamwoord. Voorbeeld van Vondel : *Zonder Godt zijn majesteit te raecken....*

2° De derde persoon enkelvoud van den tegenwoordigen tijd der aantoonende wijze voegt bij den eersten altijd eene t. Willen nochtans maakt *hij wil* en *hij wilt.*

3° Zijn wordt even goed met hebben als met zijn vervoegd ; ik ben geweest of ik heb geweest.

4° De tweede persoon zoo enkel als meervoud der gebiedende wijze wordt gemaakt met bij den stam des werkwoords eene t te voegen.

5° Volgen wij den te veel beboften Kramers niet na in zinnen gelijk de volgende : *Dat is gemakkelijk te doen. Dat is moeilijk te vinden.* Best van al, geschreven lijk Anna Byns : Caīns nijt, quaet *om* versaden.

6° Na den vergelijkenden trap van meerderheid gebruikt men even goed *als* en *dan.*

7° Ik stel voor dat *de deze* en *de die* onder onze aanwijzende voornaamwoorden opgenomen en, om reden van kracht of klaarheid, nu en dan aangewend worden.

8° Wenschen wij hertelijk aan « *dezelve* » : *requiescat in pace;* dat geen enkel schrijver het nog bezige, dat ook geen enkele spraakkunst het nog overneme.

9° Middels om eenen zin waarin een wederkeerig werkwoord slecht gebruikt wordt, goed en onberispelijk te maken : Vervangt zich door het deel van het onderwerp dat vooral de daad van het werkwoord lijdt : de boom buigt zijne takken. — Gebruikt als 't mogelijk is, het werkwoord in de tusschengedaante : dat hout schaaft zoet. — Bezigt in de plaats van het wederkeerig, een gelijkbeteekenend onovergankelijk werkwoord. — Zoo die middels niet dienen kunnen bezigt het lijdend werkwoord, ofwel een bedrijvend met een ander onderwerp.

10° Prijst het gebruik van *en* aan, zoo lang er duisterheid noch lamheid uit voortspruit.

Nu eenige kleine bemerkingen om te toogen aan M. Joos dat ik zijne spraakkunst met aandachtigheid gelezen hebbe.

M. Joos houdt voor den eersten naamval : *de boom,* en hij voegt er bij dat men in 't uitspreken uit hoofde der welluidendheid een *n* mag invoegen : dat heet gesproken! Hij had er nog mogen bijvoegen dat Dr Halbertsma bitter spot met de Nederlanders die hunne tale leeren uitgalmen gelijk ze geschreven staat.

't gene bij geen een beschaafd volk in voege is. — Men wordt aan, in en ook van iets deelachtig, — Op bladz. 35 waar er sprake is van den ouden derden naamval, schreef ik liever met der daad, in stede van metterdaad, en 'k deed ook de dwaasheid uitkomen der aankondigingen die luiden als volgt : *uit er hand verkoopen*. — Het voornaamwoord *het* wordt ook gebruikt voor *er* : *er* is veel sneeuw gevallen : *'t* is veel sneeuw gevallen. — Zoude in *zijn zelven* het oud voornaamwoord *si* niet verborgen zitten? Men leest immers in den eerste den gereedsten ouden Vlaamschen boek, *zy zelven*, en 't Engelsch gebruikt men ook het voornaamwoord in den vierden naamval : *himself*. 't Is maar eene eenvoudige vrage. — Wat het gebruik van zich betreft, *adhuc sub judice lis est*.

Vele der taalwetten van M. Joos worden tot nu toch als ketterij gedoemd. Waarom? 't Staatsonderwijs en wilt daar niet van weten, en zijne mannen verwerpen en vervolgen de goede taal. Indien er eene Vlaamsche Academie of Taalkamer tot stand komt — ik en oordeel hier over 't nut dier inrichting niet — is het te hopen dat zij den dwang in de scholen zal doen ophouden : anders ware heur gezag van geener weerde : de katholieke Vlamingen zijn vrij van zin in zake van taal en kunst. De Vlaamsche Taalkamer zal rekenen met het meesterstuk van onzen Vlaamschen Lambrecht ten Kate.

J. CLAERHOUT.

Schatten uit de Volkstaal, 1200 *vergelijkingen*, verzameld door AM. JOOS, professor in de Normaalschool van Sint-Niklaas, 1e deel. Gent, drukkerij S. Leliaert, A. Siffer en Cie, Hoogpoort 52, 1885. — Prijs fr. 0,40.

—

Schatten uit de Volkstaal, 760 *gepaarde woorden*, verzameld door AM. JOOS, professor in de Normaalschool van Sint-Niklaas, 2de deel. Gent, drukkerij S. Leliaert, A. Siffer en Cie, Hoogpoort 52, 1886. — Prijs fr. 0,40.

'T IS al goed van te roepen : Schrijft, gelijk ge spreekt! Legt de Volkstaal tot grondsteen van uw schrijven! 't Is om de schrijvers met der daad en niet enkel met klinkende woorden en bloote raadgevingen ter hulpe te komen dat M. Joos de volkstaal tracht te boeken en ten behoeve van de schrijvers zoo behendig weet te louteren, bekend te maken en te schikken.

Alzoo heeft M. Joos 760 gepaarde woorden opgezant : die de vlaamsche penne voeren, zullen die eigenaardige uitdrukkingen met veel nut gebruiken : hun schrijftrant zal er door eenigszins trekken op de tale der ouden met heure lieflijke alliteraties of stafrijmen. Die gepaarde woorden komen uit het diepste van den aard van de tale; zij zijn geschepseld om zeggens om te gare te staan, kracht aan de uitdrukking te geven, een verkleinend of herhalend werkwoord voordeelig te vervangen, aan den schrijftrant eene uitnemende welluidendheid en lieve zangerigheid mêe te deelen die altijd bevalt en medesleept.

Ontelbaar zijn de vergelijkingen die door het volk gebruikt worden : zij zijn juist en klaar, meest altijd passend en edel. « Ik smeek u dan, roept M. Joos tot de vlaamsche schrijvers : verwerpt de volksvergelijkingen niet; gebruikt ze, gebruikt ze overal waar het dienstig is, overal waar ze uw gedacht klaarder, krachtiger of bevalliger doen uitkomen : uw stijl zal er door winnen in losheid, in waarheid, in schilderachtigheid, in leven. » 't Ware te wenschen dat M. Joos zou voortzanten op den akker der volkstale; hare schatten zijn onuitputtelijk : in 't lezen der vergelijkingen van M. Joos kan men er op iedere bladzijde nog bijvoegen die even juist, even kernachtig en even eigenaardig zijn. 't Ware ook een deugend werk van in denzelfden zin op de tale der oude vlaamsche boeken te arbeiden en kostbare schatten uit die oude vrienden van den vlaamschen heerd te vergaderen : onze letterkundige tale zou er uitnemende veel bij winnen in kracht en zwier en ongedwongentheid.

Thielt. JULIAAN C.

De Soldaten van Christus, *tafereelen uit het fransch schrikbewind*, door HONORÉ STAES. Uitgave van het *Davidsfonds*.

DIT werk behelst voorzeker schoone bladzijden; doch nog al menig zwart stipje komt uit, als men er den pegel der kritiek inzet. Wij gaan deswege eenige aanhalingen en opmerkingen doen.

Ongepaste uitdrukkingen en slecht gekozene woorden. Blad 6: « Want zijne beenen hingen als van eenen reiziger die doodelijk vermoeid is, over den boord der gracht. » — 217 : « Zou men gekomen zijn om Lagrance en zijne roovers, met het hoofd aan de takken der boomen en met de voeten in de lucht, te leeren dansen? » — 35 : « Maar nu waren allen bemorst met slijk, *ver*droogd bloed en sterke dranken. » — 202 : « Gij hebt honger, *drinkt* nog een weinig. »

Niet natuurlijke toestanden. Blad 10 : « Een berg is door eenen *breeden* « wal » omringd; de kluizenaar heeft den afgematten priester in de armen; en toch, hij springt over den wal! » — De beschouwingen in het hoofdstuk « *Op weg naar den hemel* » zijn te lang. — 34 : « Een hok, op eenen toren te Rochefort, is *zes* of *zeven* vierkante meters groot. Het een deel is bedekt met eene brits, *het andere is ledig*. *Twee-en-twintig* personen zitten daar in, twintig galeiboeven, de pastor en de kluizenaar. Zij zitten of liggen, gaan of staan. Zelfs geraakt men er bijna aan 't gevecht; men springt vooruit, men wijkt achterwaarts!... » — 46 : « Briquier die den gendarm voortzendt, en over nacht en ongewapend, alleen blijft met zijnen doodsvijand den burggraaf. » — 50 : « In eene groote, vochtige zaal, op stroo, liggen meer dan veertig priesters *al* te slapen. Een lamp verspreidt een twijfelachtig licht. De nieuweling, de pastor van Mariadorp, komt binnen, en hij erkent daar maar aanstonds 23 Belgen. » — 128 : « De boeteling werd gegeeseld; hij hing gansch bebloed aan den mast; het lijden had zijn gelaat vreeselijk samengekrompen. » — En negen regels verder : « Eenige uren later was de boeteling bijna geheel hersteld. » — En weêr verder, blad 130 : « De boeteling was reeds te zeer verzwakt door de geeseling, welke hij over eenige dagen had *ontvangen*, om nog Hendrik te kunnen dragen. » — 219 : « Pedro raadt dat de fransche soldaten en de roovers juist aan 't fechten zijn. » Waarom hem zulks voorop doen zeggen? — 222-223 : « Den verrekijker grijpen, en alsdan met de grootste kalmte van de wereld zeggen : « zij is mijne dochter, » die dochter tot wier verlossing de edelman alles waagt! » — 239 : « Waarom, al met eens, daar bij den stervenden pastor, die onstuimigheid en dat gehuil van den boeteling? »

Ziedaar *eenige* kritische bemerkingen; doch onze kritiek strekt geenszins om den schrijver te ontmoedigen. Dat de heer Staes krachtdadig voortwerke; dat hij onze beste schrijvers te rade ga; dat hij zich eenen ervaren leidsman kieze; dat hij traag en zorgvuldig werke; dat hij de welgemeende kritiek niet versmade, — en tegen dien prijs, kan hij een onzer goede Vlaamsche schrijvers worden.

Thielt. M.

RENAN'S ZEDELEER.(1)

IN de nieuwere philosophie staat het als een beginsel vast dat de christelijke zedeleer haren tijd heeft gehad en thans als nutteloos en schadelijk buiten dienst kan gesteld worden. Zij beantwoordde aan de behoeften van eene nog jonge met duisternis en barbaarschheid worstelende beschaving, wees aan heiligen en dweepers den weg tot een denkbeeldig hemelsch vaderland, maar zij is onbekwaam menschen en burgers te vormen welke open oogen hebben voor de eischen van het aardsche leven dat alleen werkelijkheid en waarde heeft, en daarom al onze zorgen, onze geheele werkzaamheid verdient. Onze eeuw met hare nieuwe toestanden, haren stoffelijken en wetenschappelijken vooruitgang, eischt eene nieuwe zedeleer, passend voor eene ontwikkelde, aan den leiband ontgroeide samenleving, welke het volle bewustzijn van hare kracht en bestemming bereikt heeft.

Om in deze dringende behoefte te voorzien hebben de geleerden de hand aan het werk gelegd, hunne beste krachten aan de studie der moraal gewijd en hunne bevindingen in talrijke schriften aan het publiek mede-

(1) In dit opstel volgen wij gedeeltelijk het artikel van de *Correspondant* (25 Dec. 1884) : *Toujours M. Renan.*

gedeeld. Sedert de christelijke leer uit de scholen verbannen werd, beleefden wij eene overstrooming van volks- en schoolboeken over de moraal; als paddestoelen rezen zij uit den grond; ieder wil zijn steentje bijdragen om het nieuwe gebouw op te trekken, ieder voelt zich geroepen om het menschdom op den weg van zijn geluk voor te lichten en tracht zijn werk door goedkeuring der regeering in de scholen in te voeren.

Deze bedrijvigheid en warme ijver zal niemand bevreemden omdat de nieuwe philosophie toelaat aan de opvoeding van den evennaaste te werken en tevens goede zaken te maken. De onbaatzuchtige liefde van het welzijn der maatschappij versmaadt geenszins de zorg voor de beurs en het ruime inkomen, verbonden aan een algemeen ingevoerd schoolboek.

Indien het menschdom zijn weg niet vindt, is het niet uit gebrek aan wegwijzers. Zij verschijnen onder allerlei namen en titels : wetenschappelijke moraal, positieve moraal, onafhankelijke moraal, moraal boven geloofsverdeeldheid, burgerlijke moraal, leeken moraal. Eene enkele moraal, de ware zonder nadere bepaling wordt vergeten, stelselmatig verwaarloosd en uitgesloten.

Onder al deze zedenleeraars neemt Renan eene eereplaats in. Zijne moraal geschetst in het *Journal des Débats* (30 Sept. en 8 Octob. 1884) verdient alle aandacht, niet wegens hare wetenschappelijke waarde welke teenemaal ontbreekt, maar omdat zij een juist begrip geeft van de onafhankelijke moraal, het troetelkind der nieuwere wijsbegeerte. In hare afschuwelijkheid is zij rijk aan nuttige lessen en heilzame waarschuwingen. Zij werpt vooreerst een treurig licht op den toestand eener maatschappij welke rijp schijnt voor de toepassing van zulke leer, op de heerschende denkbeelden en het streven van een volk dat Renan's pennevruchten bewonderend toejuicht. Wie denkt niet met medelijden en angst aan de toekomst der jeugd wier opvoeding aan zulke meesters wordt toevertrouwd? Daarbij levert het stelsel van Renan het slotwoord van de gevierde vrije

moraal, wier laatste gevolgtrekkingen hij onbewimpeld bloot legt. Zonneklaar toont hij aan dat zij alle onderscheid opheft tusschen de rechten en plichten van den mensch en de rechten en plichten van het redelooze vee. Als opschrift dezer zedeleer kunnen de woorden der H. Schrift dienen : de mensch heeft zijne eer niet begrepen, hij is vergeleken met de redelooze dieren en hun gelijk geworden.

I.

Alvorens de regels en wetten aan te wijzen strekkende om s'menschen leven zoo niet aangenaam, ten minste dragelijk te maken ruimt Renan de bestanddeelen der oude moraal als nutteloozen ballast op; want volgens zijn hoofdbeginsel is het oude noodzakelijk valsch en onzedelijk.

Het bestaan van God, van een toekomstig leven, van het geweten, den vrijen en verantwoordelijken wil, van het wezenlijk onderscheid tusschen goed en kwaad, ziedaar de onmisbare grondslagen, zonder welke het niemand ooit in het brein kwam ook slechts aan de mogelijkheid eener moraal te denken.

Renan vindt al deze waarheden droevig, zwaar en lastig; hij tracht ze op zijde te zetten en door twee vrolijke en aangename te vervangen : het genot en de spotternij. Met deze twee woorden goochelt hij al de kwalen en rampen des levens weg, herschept de wereld in een aardsch paradijs en voert de samenleving tot een ongekend geluk. Deze tooverroede strooit bloemen op ons levenspad, ruimt alle hinderpalen op en brengt ons zingend en jubelend tot onze bestemming.

De God van de oude theologie oefent geen invloed uit op de zedeleer, want het kwaad in de wereld is volgens Renan's oordeel onbestaanbaar met het begrip van een' almachtigen God.

De God der nieuwere theologie, de God-Heelal die « met ijzeren noodwendigheid alles wat hij kan

uit eigen boezem trekt, » de God-Natuur « de gloeiende stoomketel alles uitwerpend wat de wand van het onmogelijke niet terughoudt » kan voorloopig geen dienst doen in de moraal; hij is in het algemeen welwillend en liefderijk, maar zijn goede wil stuit op den scheidsmuur van het onmogelijke. De Natuur hoewel met de beste inzichten bezield, komt niet tot de zedeleer, zij gaat niet verder dan de liefde. God is reeds goed, maar nog niet almachtig, hij zal het langzamerhand worden; reeds doet hij wat in zijne krachten ligt ten gunste der rechtvaardigheid, later wanneer hij over het geheele kapitaal van het heelal vrij beschikt, zal hij alles kunnen. God blijft dus vreemd aan de moraal ten minste voorloopig tot dat hij tot het volle bewustzijn van zich zelven zal gekomen zijn. Heeft deze van God onafhankelijke moraal wetskracht; legt zij plichten op welke de mensch niet kan overtreden zonder te zondigen en zich aan straf bloot te stellen? Met andere woorden bestaat er behalve het natuurlijk ook een zedelijk kwaad, zonde genoemd?

Renan cijfert de zonde weg met dezelfde beslistheid waarmede hij God uit zijne moraal verbant. Het begrip der zonde is een overblijfsel van onze katholieke opvoeding. Wie den sluier weet te verschuiven waardoor het katholieke geloof ons den blik op de wereld belemmert, en het heelal in zijn' oneindigen luister, de natuur in hare volle pracht beschouwt, verwerpt de zonde als een' ijdelen droom.

Desniettemin spreekt Renan van zedelijk kwaad; hij bedoelt echter niet de schuldige en toerekenbare overtreding der wet, maar onvolmaaktheden te wijten aan een hooger wezen, dat het goede wil, maar uit gebrek aan het helder bewustzijn van zijne krachten, onbekwaam is hetzelve uit te voeren. Bestaat geene zonde, dan verdwijnt ook het begrip van belooning en straf in dit en in het andere leven. De onsterfelijkheid is geene eigenschap van de menschelijke ziel.

Met het lichaam sterft alles. Zoolang de wereld in

den tegenwoordigen toestand verkeert, moeten wij alle hoop op belooning en vrees voor straf hiernamaals laten varen. Later, misschien na millioenen jaren, wanneer het God gelukt den muur van het onmogelijke te doorbreken, zal hij door een wonder zijne vrienden in het leven terugroepen, om hunne medewerking aan zijne ontwikkeling te beloonen. God bekreunt zich niet over de lagere zielen welke hunne belooning ontvangen hebben in de voldoening der driften, in de vreugde en de wellusten van het leven.

Al de grondslagen der moraal worden op deze wijze over boord geworpen. God, de vrije wil, de zonde en de sanctie der wet door belooning en straf zijn louter hersenschimmen, die niets met de moraal te maken hebben.

Bewonderen wij thans de scheppingskracht van Renan's geest in het nieuwe stelsel, bestemd om de oude zedeleer te vervangen.

II.

Volgens Renan's oordeel moeten wij ten minste eene tweevoudige moraal aannemen, de eene dient voor de lagere, de andere voor de hoogere klasse der maatschappij. « Men heeft beweerd dat de mensch noch engel, noch dier is, ik houd staande dat hij te gelijk engel en dier is. » Diensvolgens splitst hij het menschdom in twee afdeelingen naarmate het dier den engel, of de engel het dier overheerscht, en geeft aan iedere afdeeling hare moraal. Beide stelsels hebben hetzelfde doel : het geluk van het menschelijk leven te vermeerderen, want na de hoop op eene eeuwige belooning ijdel verklaard te hebben, is het de plicht van den wijsgeer dit ondermaansche leven genoegelijk of ten minste aangenaam en dragelijk te maken. In plaats van met een streng gelaat de zonde, de boete, de verlossing te verkondigen, moet hij de goedheid, den lust, de vrolijkheid, het vermaak verheerlijken. Het tijdelijk

geluk alleen kan den mensch, die aan den hemel verzaakt tot rust en tevredenheid voeren.

Het geluk of beter het genot, ziedaar het laatste doel der beide stelsels bestemd voor het volk en voor den hoogeren stand. Het doel is één, maar de middelen om hetzelve te bereiken verschillen.

De eene vindt zijn geluk in de deugd, de andere in de kennis der waarheid, in de liefde der kunst, in de eerzucht, in het reizen, wederom anderen in den rijkdom, bij een wel voorziene tafel, bij de vrouwen, of wel in wijn, brandewijn en de morphine. De deugd der matigheid is in de oogen van Renan een gruwel, de matigheidsgenootschappen, hoewel gesticht met uitmuntende inzichten, steunen op een misverstand. In plaats van de dronkenschap te bestrijden oordeelt hij nuttiger haar te beschaven, zachtmoedig, beminnelijk en tot eene bron van zedelijke gevoelens te maken. Immers de ondervinding leert dat de menschen nooit beter zijn dan gedurende den tijd, welken zij in herbergen, kroegen en slechte huizen doorbrengen.

Het zinnelijk genot wordt in deze verhevene moraal hoofddoel van ons bestaan en bron van alle geluk. Maar deze bron vloeit niet altijd en aanhoudend. Dit heeft geen bezwaar, antwoordt Renan, wie zal een beker uitmuntenden wijn versmaden omdat hij snel geledigd wordt, en zich een genot ontzeggen omdat het niet altijd duurt. Een tweede bezwaar ligt in de moeielijkheid deze geluksbron allen toegankelijk te maken. De ongelijkheid der standen en fortuinen wordt geenszins door philosophische bespiegelingen opgeheven; en om zich genot te verschaffen is geld, veel geld noodig. De ongelijkheid, zegt Renan, is groot onder de menschen, nochtans bezit bijna iedereen iets en de vooruitgang zal het getal der behoeftigen allengskens verminderen en ook hun eene plaats aan den rijken disch bezorgen.

Daarbij voorspelt Renan in allen ernst dat het kwaad, de smarten, het leed en het lijden van lieverlede zullen ophouden den mensch te plagen, om hem het ongestoord

en volle genot der aardsche goederen te verzekeren. Overigens blijft hun, die uit gebrek aan moed of door toedoen van anderen onder den last des levens bezwijken, een eenvoudig en onfeilbaar middel om zich aan de kwalen te onttrekken : de zelfmoord.

Ziedaar de moraal ten gebruike van het volk, de vrucht der gevierde philosophie welke in naam van den vooruitgang ons terugvoert tot de slechtste tijden van het heidendom. De Romeinen uit den Keizerstijd vroegen brood en schouwspelen, na achttien eeuwen in het volle licht van het christendom, wil Renan het volk zedelijk beschaven door wijn en slechte vrouwen.

Voor de hoogere klasse, voor hen die op geestelijk en zedelijk gebied uitmunten heeft hij iets beters en fijners gevonden : het geluk van de spotternij. Wij houden de inwendige stem die ons tot de deugd en de plichtsbetrachting aanspoort voor eene onfeilbare en overeenkomende met de werkelijkheid. Daarom zien wij in de beoefening der deugd een voorrecht van onze natuur; deze loffelijke overtuiging moeten wij niet prijs geven al wordt het tegenovergestelde nog zoo duidelijk bewezen.

Nochtans hebben wij geene zekerheid; het tegendeel is mogelijk, ja even waarschijnlijk. Misschien spruiten deze inwendige stemmen welke ons tot het goede vermanen, uit eene onschuldige misleiding en begoocheling, misschien is de deugd een ijdel woord en de wereld een kluchtspel waarmede geen God zich bezig houdt. Het is dus wijs en voorzichtig zijn gedrag dermate te regelen, dat men in beide veronderstellingen geen verlies lijdt. Wij kunnen vrij aan de hoogere stem gehoor geven, in zooverre althans dat, indien de tweede veronderstelling waarheid bevat, wij niet al te zeer bedrogen worden.

Tot alles zich gereed houden, ziedaar misschien de levenswijsheid. Met den tijd mêegaan, nu eens vertrouwen hebben, dan twijfelen; nu eens alles voor het beste nemen, dan met alles spotten en schertsen, ziedaar het middel om zekerheid te verlangen dat men ten minste voor een oogenblik de waarheid gevonden heeft. Door

lustig en vrolijk te leven verklaren wij aan de natuur dat wij het niet ernstiger meenen met haar dan zij met ons; is de wereld een schouwspel dan zorgen wij voor goede plaatsen en maken van het treurspel een vrolijk blijspel.

De vrijdenkers hebben het steeds hoog op met de onbaatzuchtige liefde tot het goede; het minste eigenbelang verlaagt en onteert de deugd; enkel om haar zelve moet zij bemind en beoefend worden. In hunne oogen zijn de geloovigen slechts slaven en knechten, enkel hunnen plicht nakomend uit hoop op belooning en uit vrees voor straf. Men beschouwe nu de moraal van Renan en oordeele of zij onder dit oogpunt de vergelijking met de christelijke moraal kan doorstaan. Hij leert de heiligen zijner kerk eene tweesnijdige wijsheid, berustend op de sluwste berekening en uitsluitend bedacht op eigen voordeel. Men beoefene de deugd maar zorge ook reeds in dit leven als onderpand een gedeelte der intresten van het deugdenkapitaal vooruit te genieten om niet bij een algemeen eindbankroet bedrogen te worden. De edele zielen zijn de deugd aan den Eeuwige schuldig, maar laten zij tevens bedenken dat de Eeuwige nog niet volmaakt is. Zal hij het ooit worden? Niemand weet het. Derhalve voegen zij bij de deugd, die hij vordert, de spotternij om te toonen dat, zoo zij zich laten verschalken, zij zulks wetens en willens doen.

Wij hebben een kort overzicht gegeven van de lagere en de hoogere moraal door Renan geschetst. De eerste hoewel ruwer, lager aan den weg, gemeener, is de logische gevolgtrekking der gestelde beginselen. Indien er na dit leven niets voor den mensch bestaat (Renan maakt deze veronderstelling tot stelling) dan is het onze eenige taak voor ons tijdelijk wel te zorgen, onze wandeling hier op aarde zoo genoegelijk mogelijk te maken; dan is het genot deugd en het lijden ondeugd; zij die lachen en zich vermaken zijn de uitverkorenen, de verdoemden, zij welke jammeren en weenen. Zulk leven verschilt weinig van het leven der dieren, welke

hun geluk in den voerbak of trog vinden, maar indien de mensch geen andere bestemming heeft als het dier, waarom zoude hij een' anderen levensregel hebben? De tweede moraal bestemd voor de geestelijk en zedelijk bevoorrechten staat eenigzins hooger dan de dierenmoraal. Ook deze heeft het genot tot grondslag, maar een fijn en schrander genot, het genot der philosophen welke niet over hunne wetenschap kunnen spreken zonder te glimlachen. De spotternij, het medelijdend schokschouderen, een mengsel van deernis en verwaandheid is het laatste woord van deze verhevene moraal. Lachen en gekscheren met de bekrompenen van geest, met de vrome zielen en vooral met den Eeuwige, zich volgens de omstandigheden laten leiden door het vertrouwen of den twijfel, nooit zijn goeden luim verliezen, met alles vrolijk spotten, ziedaar het zekere middel om dit leven lustig door te brengen en in het andere (indien het bestaat) niet te kort te schieten. Ook in deze moraal vindt gij geen spoor of zweem van strenge, verbindende, onvoorwaardelijke plichten.

De deugd is een voorschrift der wellevendheid, soms een genot voor edele zielen, maar geen gewetensplicht, want de nieuwere philosophie weet nog niet of zij haar als hersenschim verbannen, of als werkelijkheid aanbevelen moet. De hooggeprezene onafhankelijke moraal vindt dus in spotternij haren hoogsten regel, haar wezenlijk kenmerk.

A. DUPONT, Hoogleeraar.

Leuven.

(*Wordt vervolgd.*)

Over ZICH

EN DE

WEDERKEERIGE WERKWOORDEN.

(Vervolg van bladz. 435.)

19. — ***Zijn er niet eenige wederkeerige werkwoorden die, al komen zij gedurig voor in de geschreven taal, toch zelden of nooit in de gesproken gebruikt en dus overal gemakkelijk zouden kunnen gemist worden?***

Talrijk zijn die werkwoorden en eenige er van maken afgrijselijke germanismen of gallicismen uit. De volledige lijst er van opgeven ware mij onmogelijk; ik zal enkellijk de meest voorkomende aanhalen :

Zich verliezen (se perdre), ***zich samenvatten*** (se résumer), ***zich verwezenlijken*** (se réaliser), ***zich openen*** (s'ouvrir), ***zich sluiten*** (se fermer), ***zich bepalen bij*** (se borner), ***zich werpen*** (van een water, se jeter), ***zich onderscheiden*** (se distinguer), ***zich onderhouden met*** (s'entretenir), ***zich vergaderen*** (s'assembler), ***zich richten*** (se diriger), ***zich verraden*** (uitkomen, te zien zijn, se trahir), ***zich uitdrukken*** (s'exprimer).

Zich bedriegen. — Het volk zegt ***mis zijn, missen, dolen, falen,*** enz..

Zich kwijten. — Het volk zegt ***zijne plichten kwijten.***

Zij leidden hem naar de hofkapel om zijne chris-

telijke plichten te kwijten (J. David, Hertog Flip en de Zatterik).

« Dit woord wordt bij *Kil.* bedr. gevonden, en beteekent, eigenlijk, vrij maken, los maken, ontdoen : *ende ic quite alle die eerstgheboren van minen sonen. Bijb.* 1477. Zoo zeide men oudtijds ook : *ik kweet mijne beloften*, ik ontdeed mij, door dezelve te volbrengen, van derzelver verbintenis. *Hoe quijtge hier uw plichten? Moon. Iemand den eed kwijten*, hem er van ontslaan. » (Weiland, op *Kwijten.*)

Zich verwijderen. — Het volk zegt *achteruitgaan*, *weggaan*, *wegloopen.* Sedert wanneer is dat werkwoord in onze taal gekomen? De ouden gebruikten *ververren.*

Zich bevinden, voor *zijn.* — Het volk gebruikt dit wederkeerig werkwoord alleenlijk in zinnen gelijk : *ik bevind mij niet goed.*

Zich uitbreiden, *zich uitstrekken* (s'étendre). — Het volk spreekt anders : *daar* **ligt** *eene malsche weide; België* **gaat** *of* **strekt** *van Arlon tot Oostende.*

Zich opdoen, *zich vertoonen* (se présenter). — Voor zaken zekerlijk en kent het volk die niet : *wij zagen het eiland van verre, het was van verre te zien; als de gelegenheid voorkomt* of *dient.*

Zich begeven. — Het volk zegt meest altijd *gaan naar*, *rijden naar*, *varen naar.*

Zich verheffen. — Het volk kent dat woord alleenlijk in de beteekenis van : *s'enorgueillir.* — Volgens zijne samenstelling beteekent het eigenlijk : *hooger worden.* Vandaar is het met verpersoonlijking toegelaten te schrijven ; *de zee verheft zich*, gelijk Vondel in de Virgilius' vertaling; gelijk ook in den *Roman van Barlaäm*, IV, v. 73 :

Opten eersten dach so sal
Hoor die zee opheffen al
XX cubitus wale
Boven berch ende boven dale.

Maar telkens eene zaak niet verhoogt, maakt *zich verheffen* een barbarismus.

20. — *Welke middels zijn er om eenen zin, waarin verkeerdelijk een wederkeerig werkwoord aangewend wordt, goed en onberispelijk te maken?*

Eerst wil ik de oorzaak van die zinnen aanduiden : 1° Veel onzer schrijvers, door hunne verkeerde opvoeding en hun dagelijksch gebruik van vreemde talen, peinzen niet in het Vlaamsch, als zij schrijven; 2° anderen zijn afkeerig van de gesproken taal en meenen schooner te schrijven naarmate dat hun stijl van de levende taal meer afwijkt.

En nu tot de middels.

1° Wilt gij, in sommige gevallen, dichterlijk en beschrijvend zijn, vervang dan, gelijk reeds gezeid is, het wederkeerige *zich* door het deel dat vooral de daad van het werkwoord lijdt. — *De boom buigt* **zijne takken.**

2° Zie of het werkwoord niet in den tusschenvorm kan gebruikt worden.

3° Zie of het wederkeerig werkwoord niet kan vervangen worden in een gelijkbeteekenend onovergankelijk werkwoord.

4° Zoo de tweede of de derde middel niet lukt, moet gij het lijdend werkwoord gebruiken, of een bedrijvend met een ander onderwerp.

Passen wij deze drij laatste middels toe op eenige zinnen die getrokken zijn uit de volgende werken : CONSCIENCE, I = *Mengelingen*, 1858; II = *Lange Nagel*, 1858; III = *Een slachtoffer der moederliefde*, 1872; IV = *De Gierigaard*, 1857; V = *De Geldduivel*, 1, 1856; VI = *De Geldduivel*, 2, 1856; ROBYNS, *Denk- en Stijlleer*; FR. WILLEMS, *Stijl- en Letterkunde*.

Tot meer bondigheid en klaarheid heb ik al de aangehaalde zinnen in de rechte woordschikking gezet.

A.

zich afteekenen. — Men zag het donkerblauwe loover zich op het teeder groen afteekenen (uitkomen) Will. 85.

B.

zich bezielen. — Haar blik bezielt zich met fierheid en moed (blinkt, schittert, glanst, fierheid en moed blinken in, schieten uit hare oogen). Consc. I, 23.
zich bewegen. — Het wagenhutteken bewoog zich als onder eene geweldige schudding (daverde, beefde, rilde, schokte, bewoog). Consc. I, 113.
zich beklemmen. — Het hart der aanhoorders beklemde zich met afgrijzen en wee (beklemde, zwol op). Consc. II, 29.
zich bevochtigen. — Zijne lippen bevochtigden zich met het speeksel der begeerte (het speeksel der begeerte bevochtigde..., kwam op....). Consc. IV, 24. — Cecilia's oogen bevochtigden zich met tranen (kwamen vol, schoten vol). Consc. IV, 89.
zich baden. — Het wit gebloemte des booms baadde zich in het morgenlicht (baadde). Rob. 35.
zich bedekken. — Het plein bedekt zich met paarden en rijtuigen (komt vol; peerden en rijtuigen bedekken...). Rob. 115. — Het meer bedekt zich met een vuil, stinkend schuim (een vuil, stinkend schuim komt op, bedekt het meer). Rob. 138.
zich bevinden. — Daar bevond zich een staande water (lag). Rob. 47. — Er bevinden zich drie ovens (zijn, staan). Rob. 109. — De ingangspoort bevindt zich aan den Noorderkant (staat). Rob. 114.
zich blootstellen. — Een uitspruitsel stelt zich omzichtig bloot aan de verzachte lucht (zoekt naar). Will. 77.

D.

zich drukken. — De voeten des paards drukten zich in de aarde (gingen diep, drongen diep). Consc. II, 20.
doen zich... — Een gerucht, een vreemd gekraak deed zich hooren (daar klonk, daar ontstond...). Consc. II, 24.

H.

zich heenslingeren. — Een pad slingerde zich door eenige lage beemden heen (slingerde, kronkelde, liep kronkelend). Consc. I, 35.

zich herstellen. — Mijne gezondheid scheen zich te herstellen (herstellen alleen). Consc. V, 100.

I.

zich indrukken. — De tanden hadden er zich ingedrukt (stonden). Consc. IV, 84.

zich inwortelen. — — De ondeugd heeft zich ingeworteld (in iets geworteld, wortel geschoten). Consc.

K.

zich krullen. — Zware roode knevels krulden zich over zijnen mond (krulden, lagen gekruld). Consc. II, 13.

zich kleuren. — De hemel kleurt zich met al de verven des regenboogs (schittert, blinkt; al de verven des regenboogs kleuren den hemel). Consc. V, 32. — Zijn voorhoofd kleurde zich met eenen lichte blos (bloosde een weinig; een lichte blos kleurde...). Consc. V, 32. — De oosterkim kleurt zich met een twijfelachtig licht (een... licht komt op in..., schemert, verschijnt). Will. 81.

zich klemmen. — Verlangende aangezichten klemmen zich tegen de vensterruiten (klemmen, liggen, liggen geklemd). Will. 140.

L.

laten zich. — Het hout des perebooms laat zich goed polijsten (is gemakkelijk om polijsten, polijst gemakkelijk). Rob. 103. — De zang des kanarievogels laat zich wijzigen (kan gewijzigd worden, is licht om wijzigen). Rob. 107.

laten zich. — Geen het minste gerucht liet zich hooren (was te hooren, te vernemen). Consc. IV, 105.

zich lossen. — Het riet breekt of lost zich (lost). Will. 103.

M.

zich mengen. — Zweet en regen mengen zich op haar voorhoofd (loopen samen, loopen ondereen, mengen). Consc. I, 22. — In het gekerm mengde zich een snijdende toon (klonk, klonk uit). Consc. I, 24.

zich meester maken. — Aanjagende gepeinzen hadden zich van hem meester gemaakt (hadden hem aangevat, aangegrepen). Consc. V, 88.

N.

zich nederstorten. — De steenrots stort zich neder op den reiziger (stort, ploft). Consc. II, 29.

O.

zich overdekken. — Zijn lichaam overdekte zich dadelijk met kleine vlekken (kwam vol, stond vol, stond overdekt). Rob. 54.

zich oplossen. — De heldere kleuren lossen zich op in een langzamerhand donker wordend paars (worden... paars, versmelten, loopen samen tot een donker paars). Rob. 113.

zich opheffen. — De hand van het kind hief zich tot haar op (het kind stak, hief zijn handje op). Consc. I, 28.

zich openen. — De poort opende zich (ging, vloog open). Consc. I, 70.

zich ontsluiten. — De hemel ontsloot zich vóor mijn oog (ging open, ontsloot). Consc. I, 81.

zich ontwikkelen. — De staatsvoorvallen ontwikkelden zich met groote snelheid (ontwikkelden, namen toe). Consc. III, 19.

zich omhullen. — De stoffelijke natuur had zich met rust en stilte omhuld (lag stil en rustig). Consc. IV, 6.

zich ontplooien. — Zie het jonge groen zich ontplooien (ontplooien alleen). Consc. V, 13.

zich openbaren. — Mijne bestemming openbaarde zich (werd klaar, ik begreep, verstond, zag...). Consc. V, 97.

P.

zich plooien. — Zijn voorhoofd plooide zich in hoekige rimpelen te zamen (plooide, kwam tot, liep tot). Consc. IV, 99.

R.

zich roeren. — Niets roere zich zonder dat gij het hoort (roere, bewege, verga). Consc. II, 12.

zich richten. — Het pad richtte zich van uit de deur naar het dorp (liep, ging, leidde). Consc. IV.

zich rekken. — De leden des grijsaards rekten zich sidderend (rekten). Consc. IV, 103.

S.

zich sluiten. — De poorten des kerkers sloten zich achter hem toe (gingen, vielen, knarsten toe). Rob. 24.

zich samentrekken. — Zijne leden trekken zich krampachtig samen (trekken, krimpen ineen). Rob. 32.

zich spiegelen. — Haar kelk spiegelt zich in het klare water (spiegelt, staat afgebeeld, kijkt). Rob. 101.

zich spreiden. — Deze bergenketens spreiden zich in verscheidene takken uit (loopen uit, loopen uiteen, vertakken menigvuldig). Rob. 108.

zich slingeren. — Duizend zulker zuigplanten slingeren zich tusschen de takken (slingeren, hangen geslingerd, kronkelen). Rob. 118.

zich sieren. — Haar voorhoofd siert zich met het zuiver leliewit der maagdelijke kuischheid (blinkt, op haar voorhoofd ligt, komt). Consc. I, 9.

zich spannen. — Deze banden spannen zich te zeer door de opvlucht der ziele (spannen, staan gespannen). Consc. I, 32.

zich schetsen. — Op het aangezicht haars vaders schetste zich ongeduld en droefheid (ongeduld... stond, stond te lezen). Consc.

zich spreiden. — Het licht spreidt zich verder en verder (loopt, tintelt). Consc. V, 5. — De bleekheid der dood spreidde zich over haar gelaat (haar gelaat werd bleek als de dood). Consc. IV, 56.

T.

zich toonen. — Geen enkele grashalm noch eenig mos vertoonde zich (groeide, was te zien). Consc. I, 33.

zich teekenen. — Een glimlach teekende zich op zijne lippen (kwam, kwam spelen, kwam zweven). Consc. IV, 75.

U.

zich uitdooven. — De laatste schemeringen der zon doofden zich uit (doofden uit, verdwenen, stierven uit). Rob. 115.

zich uitstrekken. — Zweden strekt zich uit onder een ruw klimaat (loopt, ligt, strekt). Rob. 117.

zich uitbreiden. — De onmetelijke kust breidt zich effen en vredig uit (effen en vredig ligt). Rob. 119. — De vlam breidde zich op den dorren bodem uit (liep voort langs...). Rob. 121.

zich uitdrukken. — De prospectus drukt zich uit als volgt (sprak, luidde, zei). Will. 144.

zich uitlossen. — Geen eenig punt lost zich op hunne eentonige kleur uit (was te bespeuren, te zien, kwam uit). Consc. II, 10.

V.

zich verzamelen. — Het volk had zich op de markt verzameld (was, stond verzameld, was bijeengekomen, samengestroomd). Consc. II. 28.

zich vormen. — Eene onweerswolk vormde zich achter den gezichteinder (kwam op). Consc. III, 41.

zich verzoeten. — Zijn glimlach verminderde en verzoette zich (verzoette, werd zachter, zoeter). Conc. I, 103.
zich vermengen. — De twee scharen vermengden zich (vergaarden, kwamen bijeen). Consc. I, 81.
zich voordoen. — Deze woning deed zich arm voor (scheen er... uit, zag er uit...). Consc. IV, 19.
zich verlengen. — De gang verlengde zich tot in de verre diepte van het gebouw (liep, strekte). Conc. V, 42.
zich versmelten. — De trekken der vrouw en de trekken des aaps versmolten zich op zijn aangezicht (lagen versmolten). Consc. I, 70.
zich verklaren. — De brand dreigt zich te verklaren (uit te breken, los te breken, aan te gaan). Consc. I, 18.
zich vestigen. — Al de oogen vestigden zich op den bruingezengden man (vielen op, vlogen, gingen naar). Consc. II, 30.
zich vervullen. — Haar lot zal zich heden vervullen (vervuld, volbracht worden). Consc. VI, 168.
zich verwezenlijken. — Uw hemelsche droom zal zich niet verwezenlijken (niet verwezenlijkt, geen waarheid worden). Consc. V, 171.
zich verraden. — Haar ongestadige aard verraadt zich in de regelloosheid harer handelingen (komt uit, is te zien). Rob. 105.
zich verbergen. — Zijne zijden hozen verborgen zich in fijn lederen laarzen (staken weg, verdwenen, zaten verborgen). Will. III. — De zonneschijf verbergt zich in den golvenden oceaan (verdwijnt, duikt, zinkt weg, baadt, dompelt). Rob. 130.
zich vullen. — De indruk van den voet vult zich met water, (komt vol, loopt vol, staat vol). Rob. 118.
zich verliezen. — De blik verliest er zich (wordt bijster, ziet er 't einde niet van). Rob. 123. — De stroom verliest zich in de zee (valt, stort, verdwijnt, loopt verloren). Rob. 148.
zich verwijderen. — De olijfboom verwijdert zich van de zee (staat ver). Rob. 104. — De boschbergen

verwijderen zich van den stroom (loopen verder... af). Rob. 116.

zich vereenigen. — De stralen vereenigen zich tot eene vurige koepel (komen, loopen. vloeien, stroomen samen). Will. 105.

zich verbreiden. — De mare verbreidde zich door het land (ging, vloog, liep). Rob. 53.

zich verspreiden. — De stilte verspreidt zich langzamerhand (komt stilte, wordt het stil). Will.

zich verroeren. — Er verroert zich iets in hare borst (verroert, beweegt). Rob. 30.

zich vertoonen. — Een mannenhoofd vertoonde zich boven..... (kwam kijken, keek). Consc. IV, 30. — Deze stralen vertoonen zich van onder rood (schijnen, zien er... uit). Will. 104. — Aan het uiteinde vertoont zich een aar (komt, verschijnt). Rob. 132.

zich verheffen. — Die boog verheft zich boven de kim (rijst, klimt, gaat, loopt). Will. 104. — De aloude kerktoren verheft zich boven de eikentrossen (kijkt, komt..... uit). Rob 116. — Een buitengoed verheft zich daar (staat). Rob. 123. — Die berg, onder den vorm van eenen kegel, verheft zich boven minder hooge toppunten (steekt uit). Rob. 140. — Een witte rookwolk verhief zich (klom, steeg, vloog op). Consc. I, 99. — Hare gestalte verheft zich (rijst). Consc. I, 9.

W.

zich wringen. — Hare handen wrongen zich koortsachtig te zamen (trokken...; zij wrong, sloot, neep). Rob. 30.

zich wederkaatsen. — Een droef gelaat wederkaatste zich in den spiegel (stond, kaatste af, keek). Rob. 30.

Hier zeg ik : God zij geloofd, en sluit mijne verhandeling met de belofte van later, zoo Onze Lieve

Heer mij het leven laat, eene volledige lijst te geven van de werkwoorden die in den tusschenvorm kunnen gebruikt worden.

Moge ik door dit schrijven mijn doel treffen!.. Ik heb getracht, toch voor één punt, in onze schoone moedertaal de logiek te bewaren, eene deugd waarin zij zooverre boven het Fransch uitmunt. Ik heb getracht in te gaan tegen.... hoe ga ik heeten?... tegen eene soort van *cosmopolitismus* dat op onze dagen heerscht, en dat al het eigenaardige uit de taal bant, om eene gelijke syntaxis voor de verschillende talen aan te nemen.

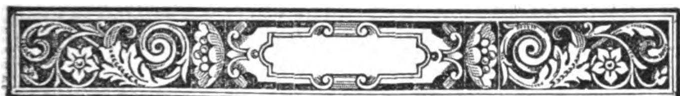
Met spijt moet ik bekennen dat mijne verhandeling honderden en honderden zinnen van sommige schrijvers afkeurt, en dat gedacht geeft mij eenige vrees.

Maar.... steun ik op de oudheid niet? is de gesproken, de levende taal niet met mij?... Gaat dan uit, bladzijdekens, en tracht te overtuigen overal waar gij kunt.

AM. JOOS.

Sint-Niklaas, 4 *April* 1886.

POËZIE EN KRITIEK.

Bernard Ter Haar. « Dichtwerken. » Volledige uitgave, naar tijdsorde gerangschikt en opnieuw herzien. — Leiden. A. W. SIJTHOFF. — Twee deelen, met platen (1).

IK viel wel wat huiverig, toen een lettervriend mij aanspoorde iets over Ter Haar's Dichtwerken te schrijven, om « ja » te zeggen, en tot dien arbeid de pen optevatten. Niet dat ik die kunstgewrochten der beschouwing onwaardig keurde; want ik was het met mijn vriend volkomen eens, als hij mij zeide dat, een woord over dien schier vergeten dichter, als eene nieuwe ontdekking zou zijn. Maar ik had eene andere beweegreden, die mij gegrond genoeg scheen om mij van gevraagde recensie aftehouden. Daar schoot mij namelijk te binnen dat ik — niet lang geleden — de « Litterarische Fantasiën » (2) van Busken Huet doorbladerende, eene alles behalve barmhartige beoordeeling over mijn lievelingsdichter had aangetroffen, die mij geheel en al ontstemd had. En zonder nu aan dien kunstrechter een gezag te willen toekennen waar hij geen recht toe heeft, begreep ik toch wel dat de man niet alleen stond, maar een woordvoerder was van eene

---

(1) Te verkrijgen bij uitgevers dezes; in prachtband, aan den prijs van 4,50 fr.

(2) Een wel gepaste en veel beteekenende titel!

kritische school of sekte, of, hoe men ze noemen wil, waarmee ik maar best zou doen mij niet te willen meten. Bij nader inzien evenwel, en de bewuste « fantazij » nog eens aandachtig nagelezen en overwogen hebbende, kwam ik tot het besluit, dat het verdienstelijk zou zijn, niet zoo zeer voor Ter Haar's dichtrenroem in de bres te springen, dan wel, de echte beginselen der kunst tegen eene onrechtvaardige kritiek te verdedigen.

Ter Haar's poëzie is van een veelsoortig maar steeds degelijk, gehalte. Gelijk in alle dergelijke verzamelingen, staan de stukken in eene min of meer chronologische rangschikking, zoodat men de ontwikkeling, en soms ook wel het verval, van 's dichters talent kan gadeslaan, iets wat veel moet bijdragen om de oordeelen der kritiek logisch en met rechtvaardigheid te begronden.

Zoo eischt men niet van een achttienjarig jongeling wat alleen een rijp en lang geoefend talent kan geven. Onder de jeugdige voortbrengselen van onzen dichter vinden wij op de eerste plaats, twee tamelijk uitvoerige tafereelen : *De S. Paulusrots*, en, *Joannes en Theagenes*. Dit laatste, des dichters eersteling, is, naar ons inzien, het zwakste zijner voortbrengselen, maar toch, met wat levendige trekken, met wat een hoog godsdienstig gevoel, schetst hij ons die aandoenlijke legende, aan Clemens van Alexandrie ontleend, en aan wier echtheid, van de verste oudheid af, nimmer getwijfeld is geworden.

De *S. Paulusrots* is het dichterlijk verhaal van de schipbreuk van het nederlandsch barkschip *Jan Hendrik*, in bloeimand 1845, niet ver van de braziliaansche kust. Hier treedt de dichter op in de volheid van zijn talent, niet alleen als een bekwaam schilder van treffende natuurtooneelen, maar ook als een nauwkeurig ontleder van 's menschen hart. Reeds hier slaat hij soms dien treurtoon aan, getemperd door een diep godsdienstig gevoel, dien hij later, in zijne elegieën, ruimer lucht zal geven. Gering in getal, zijn deze treurdichtjes parelen van het helderste water.

Wie kent niet de *Elegie aan een spelend kind?* Wie kan dat ongeroerd lezen, dat meesterstuk van zachten weemoed, diep gevoel en kinderlijken eenvoud? Dat kind spelende bij het lijk zijner moeder, terwijl zijn vader zit te schreien en het al snikkende toeroept :

Ach, speel zoo niet! — Uw blijdschap breekt mij 't harte!
Staak voor een poos dat hupp'len, dat gedruisch!
Uw vreugde scherpt den angelsteek der smarte!
Ze is wanklank in den treurtoon van dit huis!
Uw lachje is als de zon, die straalt en schittert
In 't doodsch vertrek, door ruit en vensterreet,
Wier vroolijk licht de droefheid meer verbittert,
Als spotte zij gevoelloos met ons leed!

De treurende vader gaat voort met aan zijn kind te herinneren hoe teer de moeder het beminde, hoe trotsch zij was op haar steeds aangroeiend kind; en dan vervolgt hij op hartverscheurenden toon :

'k Zie nog, hoe ge, op uw teentjes aangetreden,
Stil luistren kwaamt, of moeder waakte of sliep,
Gelijk een schim langs 't ledikant gegleden,
Terwijl uw mond zacht « goeden morgen » riep.
'k Zie nog, hoe ge eens met teedere schuwheid blikte,
De plooien langs van 't gapend bedgordijn,
Maar voor 't gelaat der doodlijk kranke schrikte,
Als sprak uw oog : « Kan dat mijn moeder zijn? »

Die dat niet schoon vindt, heeft geen hart voor echte poëzie.

Dergelijke toonen vindt gij rijkelijk verspreid in Ter Haar's reeds vermelde groote gedichten; als ook in zijne *Mengelingen*, en in de *Gewijde Poëzie*. In deze laatste schittert voornamelijk het drieledig gedicht *Hanna*, een meesterstuk wiens toon wat hooger gestemd is dan die der gewoone elegie. De gemoedelijke en hoogst zedelijke vertelling *Huibert en Klaartje*, is genoegzaam algemeen bekend, en wordt door elken weldenkenden liefhebber der kunst op hoogen prijs gesteld. Maar Ter Haar is vooral groot in het lierdicht. Zijne oden, in aantal gering, zijn even zoo veel juweelen. De twee schoonste zijn door

onderscheidene bloemlezingen onder het volk gebracht en thans algemeen bekend. Ik bedoel *Het klooster op den St-Bernard*, en vooral *Aan een Apostel des Ongeloofs*; deze laatste verbindt den weemoed der elegie met de majesteit van den lierzang.

En hoe veel schoonheden bevat niet de dithyrambe *Het Muzikale in de natuur?* Hoe verheven zijn niet de zangen *Palestina* en *De Lofzang der Schepping!*

In de *Zangen des Tijds*, treffen wij het grootsch dramatisch gedicht *Abd-El-Kader* aan; maar vooral de heerlijke ode *Aan Ernest Renan*, een tegenhanger van de bovengemelde ode op Strausz, *Aan een Apostel des Ongeloofs*. Die krachtige toespraak aan den heiligschendenden schrijver van het zoogenaamde *Leven van Jezus*, verdient algemeen gekend te zijn, èn als een heerlijk stuk poëzie, èn omdat Ter Haar zeer nauwkeurig aanwijst wat Renan's lasterschrift kenmerkt en onderscheidt boven, of liever, beneden andere soortgelijke parodieën der evangelische geschiedenis.

Bij het lezen van Ter Haar's gedichten voelt men dat hij met de taal doet wat hij wil; en echter veroorlooft hij zich maar weinig dichterlijke vrijheden. Zijne verzen zijn gemakkelijk en zangerig. Zijne taal is hoogst dichterlijk en toch verstaat hem iedereen. Veel verscheidenheid ligt er in den versbouw zijner stukken; en hierin verschilt hij veel van Tollens, die in dat punt wel wat eentoonig was, en wier lieve versjes allen in den zelfden vorm gegoten schijnen. En nu ik Tollens gedenk, merk ik dat ik vergat Ter Haar als familiedichter te doen kennen. Gewis zal niemand onzen Tollens als zanger van den huiselijken haard voorbijstreven, toch vind ik in de huiselijke stukjes van Ter Haar, meer levendigheid, meer warmte en — eene meer diep gevoelde godsdienstigheid.

Ter Haar is rijk in teekenachtige uitdrukkingen, die niet gezocht, maar veeleer als ingeboezemd schijnen te zijn.

De dichter verhaalt in de *St-Paulusrots*, hoe de schipbreukelingen zich op die klip, zoo goed als 't mogelijk is, eene woning bouwen; de reê, zegt hij :

Is in een timmerwerf herschapen,
En de echo klopt en hamert meê.

De aanhef van zijn *Palestina* heeft zelfs de strengste kritiek ontwapend :

Wat herdren zie ik eenzaam dwalen
De heuvlen langs, de velden door?
De lach der blijdschap siert de dalen :
De vrede graast de kudde voor.

« Wie voor zijn twintigste jaar, zegt Busken Huet, een vers gevonden heeft als dit laatste, mag het er voor houden, dat de muzen hem gezalfd hebben. »

Elders luidt het :

Uw schoonheid heeft geen enkle deugd gelogen,
Maar stof en geest was zuivre harmonij.

Luister, bid ik u, naar den aanhef van *Nieuw Leven. Bij den aanvang der Lente.*

Ge ontwaakt, o aarde! en bloeit vol pracht,
Met jeugdig schoon herboren;
Alsof gij na den winternacht,
Van zoete droomen wakker, lacht,
Bij 't vroolijk uchtendgloren.
De winter heerschte gram en stout,
En knelde u wreed in banden,
En joeg zijn adem voort langs 't woud,
En kamde 't loover weg van 't hout,
En schoor het van de landen.
En trotsch op d'u ontvreemden schat
Bijeenvergaard in 't razen,
Schreef hij een kroon van struik en blad
Die hij op 't veld geplonderd had,
In 't zilver op de glazen.

Is dat niet beelderig schoon? Ik zou nog iets willen afschrijven uit de ode op het *Communisme* maar ik moet mij bij het reeds geleverde bepalen. Waar zoo een rijkdom van schoonheden is, heeft de keus een al te vrij spel, en moet bij tijds beteugeld worden.

Wat vreemde invloed op Ter Haar's dichtertalent

heeft te weeg gebracht, kunnen wij uit zijne eigen bekentenissen, en uit zijne werken zelve opmaken. Zeker is het, dat wat den verhalenden dichttrant betreft, op Ter Haar even als op Beets en vele anderen, Byron en Walter Scott een kennelijken invloed hebben uitgeoefend. Voor Lamartine had hij eene bepaalde vooringenomenheid, maar hij neemt alleen het zangerige der verzen van hem over; van het nevelachtige, zoo eigen aan den franschen bard, blijft onze nederlandsche dichter vrij. Tollens erkent hij als zijn meester, en evenwel ook hier vinden wij een verbazend verschil. Dat verschil blijkt vooral wanneer men de *S. Paulusrots* vergelijkt met de *Overwintering op Nova Zembla*. Tollens verhaalt op zijn gemak; hij schildert, en doet het meesterlijk; maar hij laat u nimmer vergeten dat gij een verhaal leest. Ter Haar daarentegen zingt met al den gloed van een meewarig hart; hij is gejaagd en angstig, en gij wordt het met hem, bij het gevaar wat zijne helden dreigt. Gij vergeet weldra den dichter; hij is zelf een der schipbreukelingen, die lijdt, bidt, hoopt, arbeidt, en bij de uitkomst juicht en dankt. Indien inderdaad onze dichter, bij het vervaardigen van zijn klein epos, de *Overwintering op Nova Zembla* heeft voor oogen gehad, dan kan men zeggen dat hij Tollens navolgde zoo als Bilderdijk Delille vertaalde.

En nu heb ik, naar mij dunkt, wel het recht, te vragen, waarom Busken Huet zoo bitter, ja zelfs, zoo onrechtvaardig is jegens Ter Haar en zijne gedichten. Het is wel waar, de man is dood, en de losse bladeren zijner kritiek zijn maar fantasieën. Maar, zoo als ik reeds vroeger aanmerkte: achter dien man zit een school, en met die school moeten wij afrekenen.

Die nieuwe kritiek dan loochent vlak weg al wat op bovennatuurlijken oorsprong aanspraak maakt. Voor haar is de menschheid alles; boven de menschheid is er niets; daarnevens zijn de natuur en de natuurkrachten. Al het waarachtig dichterlijke wat tot hiertoe den mensch een heilige geestdrift inboezemde, valt weg. Vaderlandsliefde, huiselijk geluk, echtelijke liefde, edelmoedigheid, zelfop-

offering — al verouderde formulen! Godsdienstige gevoelens niets dan *cant* (1). Alleen de bloote werkelijkheid, de natuur in haar weekpak, de drooge, berekenende, brutale, listige, valsche, lompe mensch — ziedaar de hoofdelementen der litteratuur volgens de moderne richting. De formuul dezer school is het *Nil mirari; le suprême dédain* van Renan. En Busken Huet zelf, in zijn lofreden op De Génestet, sprekende van de nieuwere dichters, roept uit : « Hun fluistert de genius der menschheid het wachtwoord der toekomst in ».

Spreek niet van overdrijving. Luister. — Maar vooraf moet ik u zeggen, dat de pluizende, havenende kritiek van onzen fantasist niet slechts Ter Haar mishandelt; ik zou haast zeggen dat deze er nog het best koop van af komt. Gij moest eens hooren hoe hij Tollens over den hekel haalt; onder zijn snoeimes blijft er van de werken des grooten volksdichters weinig over. Daarna komen aan de beurt de voornaamsten van de dichtrenschaar, nog getrouw gebleven aan de overleveringen van het roemrijkste tijdvak van Nederlands letterarbeid, van 1790 tot 1830. Busken Huet noemt dat tijdvak « den pruikentijd ». Zoo zullen wellicht onze naneven eenmaal het onze noemen. Daar is in de letterkunde iets wat aan eene groote wisselvalligheid onderhevig is. De stijl namelijk, benevens de spelling, zijn in eene voortdurende beweging; voeg daarbij den plaatselijken en tijdelijken invloed van zekere gebruiken en meeningen, die, voor een poos ten minste, de keus en de behandeling der stoffen wijzigen. Het is iets wat gelijkt naar de mode in de

(1) Door het woordje *cant* verstaan de Engelschen, behalve de bijzondere taal van eene godsdienstige of politieke partij, ook nog en inzonderheid, zekere aangenomen manier van spreken, algemeen erkende godsdienstige waarheden en gevoelens, die men, zonder ervan doordrongen te zijn, en dikwerf zonder er aan te houden, enkel omdat het zoo het gebruik is, of om gehouden te worden voor wat men niet is, in woord of schrift uitboezemt.

kleederdracht; en de mode is ook nog zoo wispelturig niet als men zich wel inbeeldt; vaak komt ze tot haar uitgangspunt terug; en datzelfde kan men ook in de litteratuur opmerken. Het echte schoone blijft steeds hetzelfde; en daarom is het gansch niet billijk een volk te bespotten en te hekelen, omdat zijn stijl van heden niet is zooals de stijl van gisteren; want over vijftig jaren zal men ons hetzelfde proces aandoen. Men vergeet te dikwijls het oude gezegde : *De gustibus non est disputandum.* Maar om op den pruikentijd terug te komen; het is wel waar, dat er een zekere gezwollenheid heerscht in de lierzangen van het laatst der vorige en het begin der XIX[e] eeuw. Dit is vooral het geval met Helmers. Tollens gaat aan hetzelfde euvel mank, doch slechts in zijne prijsverzen, zijne eerstelingen; toen immers had hij nog niet geheel en al het juk der *Dichtlievende Genootschappen* afgeschud. En toch, met welken echten geestdrift ontvingen niet onze vaderen de Oden op *Willem den Eerste*, op den *Dood van Egmont en Hoorne*, en op den *Vierdaagschen Zeeslag!*

Ziehier nu wat Busken Huet van Ter Haar's onbetwistbaar schoon dichtstuk *De St-Paulusrots* durft zeggen. Hij plaatst het aanvankelijk op ééne lijn met den *Sigeth* van Withuijs en den *Heemskerk* van A. Bogaers, en verklaart die stukken vlak weg « onmanlijk » en enkel « knapenlektuur »! « Dat uw zoon, zoo gaat hij voort, uit deze dichterlijke werken hoegenaamd niets verkeerds leeren zal, durf ik niet verzekeren. Er wordt daar met den goeden God meer gesold dan u waarschijnlijk lief is ». Dat is te zeggen, dat in het gedicht zoo wel als in de *Relatieën* der schipbreuk, christen zeelieden, in het gevaar Gods bijstand inroepen, op zijne goedheid betrouwen, en na de redding, Hem van ganscher harte danken. Zou dat het « verkeerde » zijn, wat uw zoon niet mag aanleeren? Onze fantasist wil God uit de litteratuur bannen en als eene natuurlijke gevolgtrekking hooren wij hem ook den spot

drijven met het aandenken van die helden, die ten koste van hun bloed, den nationalen roem staande hielden. « Ook wordt er, zoo vaart hij voort, veel in gespanjoold en gegaulerd, ijverig in getrompt en geruiterd, nadrukkelijk in gehalvemaand en gekruisbanierd ». Wat zegt gij van dien deftigen stijl? Op eene andere bladzijde spreekt hij van eene « Soporifieke konsepsie »; dat te samen genomen kan als een staaltje dienen van den stijl der nieuwere school.

Doch laat mij den volzin geheel en al afschrijven, gij zult begrijpen waarom Ter Haar's gedicht « onmanlijk » is en slechts « knapenlektuur ». « Doch daar staat tegenover, alzoo vervolgt hij, dat er geene enkele syllabe van Sint Anna in voorkomt..... In de geheele *St-Paulusrots* treedt geen enkel meisje ten tooneele ». Gij begrijpt nu, hoop ik, waarom dat alles slechts « knapenlektuur » is. « Wat u zelven betreft, die gedichten zijn voor u niet geschreven. Er komt niet één oorspronkelijke of pittige gedachte in voor. Zij doen u bloozen noch verbleeken. Alles knutselwerk, dilettantisme, *art industriel* ». Dat ter Haar 's gedicht onzen fantasist niet doet blozen kan niet anders dan de zedelijke waarde van het kunstgewrocht verhoogen. Maar dat het hachlijk tafereel in de *St-Paulusrots* hem niet heeft doen verbleeken, geeft mij een gering denkbeeld van zijne menschlievendheid.

Busken Huet schijnt ook den dichterlijken stijl uit de kunst te willen bannen. Zingt zoo als gij gewoonlijk zoudt spreken. Maar is het dan waarlijk wel de moeite waard te zingen en te dichten? Ter gelegenheid van de vertelling *Huibert en Klaartje* noemt hij « een onnatuurlijken toon » het volgende :

Nooit zag die zoon des overvloeds
Zijn zachtgespreide huwlijkskoets
Met vruchtbaarheid gezegend.

« Hoe gaarne zou men voor die overdragtelijke spreekwijzen het bericht in de plaats gesteld zien, dat

de man veel geld en geen kinderen had ». Op zoo iets antwoordt men slechts met de schouderen op te halen. Met eene dergelijke kritiek wordt de kunst onmogelijk, en is de dichterlijke begeestering niets dan onzin.

De kritiek die ik hier ondernam te bestrijden is eene misgeboorte van een door oververzadiging verstompten smaak. Ze is geheel subjektief : principiepen kent ze niet, en daardoor bekomt ze dat grillige karakter wat wij in de meeste schriften dier school kunnen waarnemen.

De echte kritiek heeft vaste beginselen en wetten. In de poëzie wordt op de eerste plaats gelet op de zuiverheid der taal; de juiste keus van het rechte woord; het opvolgen van de regelen van den versbouw. Dat is eigenlijk het technische deel der kunst. Daarna oordeelt men over de min of meer nauwkeurige nabootsing der natuur, over het in acht nemen van de wetten der zedelijkheid, der betamelijkheid; over de gepaste uitdrukking van het godsdienstig gevoel; over de getrouwheid der karakterschildering, enz. Hierin komt dan ook weer het subjektief element op den voorgrond. Een kunstrechter zal niet lichtelijk in een gedicht bewonderen wat hij in de werkelijkheid afkeurt. Voorts moet men rekening houden van het verschil van opvoeding en smaak, van de meerdere of mindere kennis van den kunstrechter; zelfs van zijn gestel en de omstandigheden des levens die een bepaalden invloed op zijn oordeel uitoefenen; dan zal men zich overtuigd gevoelen dat al de uitspraken der kritiek op verre na niet onfeilbaar zijn, en dat er soms veel valt op af te dingen.

Op die gronden durf ik gerust de Dichtwerken van B. Ter Haar ter lezing aanbevelen; men zal er het nuttige en stichtende met het aangename nauw verbonden vinden. Gaarne had ik mijnen lezers nog meer fragmenten meegedeeld, dat ware wel de beste aanbeveling geweest. Vooral de prachtige oden, *Aan een Apostel des ongeloofs; Het Klooster op den S. Bernard;*

en *Abd-el-Kader*, zou ik nader hebben willen doen kennen; maar dan had ik ze geheel en al moeten uitschrijven, hetgeen mijn bestek niet toeliet. En om maar brokstukken te geven van kunstwerken waar alles schoon is, dat kon ik toch over mij niet verkrijgen. Ik bepaalde mij daarom bij eene hartelijke aanbeveling, zoo dat ik hoop, dat elkeen, bij de lezing van die meesterstukken, onder den indruk van het geheel, de bijzondere schoonheden zal kunnen waardeeren.

P. SERVATIUS DIRKS, O. S. F.

HET GEWETEN

NAAR V. HUGO.

KAÏN, de gevloekte broedermoorder, vluchtte met zijne kinderen van vóór het vertoornde aanschijn des Heeren Jehovahs. 't Wierd avond en hij kwam in eene wijdstrekkende vlakte, aan den voet van eenen hoogen berg. Zijne doodvermoeide vrouw, zijne zonen buiten adem, zegden hem : « Leggen wij ons ter ruste op den grond en laat ons hier slapen van dezen nacht ».

Kaïn en kon niet slapen, maar waakte in droeve gepeinzen verslonden, aan den voet des hoogen bergs. Hij richtte zijn hoofd op en schouwde in de donkere diepten den hemels; te midden de duisternissen, zag hij eene oog, die wijd open hem aanstaarde met vlammende blikken. « Ik ben te dichte », zegde hij al bevende. Hij ontwekte zijne slapende zonen, zijne afgematte vrouw en zette, somber en wild, zijne vlucht voort, door velden en bosschen.

Hij ging dertig dagen en dertig nachten; hij ging, stom en bleek, verschietende van schrik bij 't minste geruchte; hij vluchtte zonder ooit achterwaarts te durven kijken, zonder stilstaan, zonder rusten en zonder slapen.

Zoo kwam hij aan het strand der zeëen, in het land, dat naderhand Assur heette. « Houden wij hier stil, zegde hij, want deze schuilplaats is veilig. Blijven wij hier. Wij hebben de eindpalen der wereld bereikt ».

En, gelijk hij zich ging nederzetten, zag hij in de nevelige hemelruimten, die eigenste vlammende ooge hem aanstaren, van uit de diepten der donkerende kimme.

Alsdan sprong hij op, huiverend en trillend van afschuwelijken angst en vrees. « Verbergt mij! » schruwelde hij; en, den vinger op den mond, zagen al zijne zonen, verschrikt, hunnen woesten grootheer beven.

Kaïn zegde aan Jabel, vader van dezen die, door de eindelooze zandwoestijne stappen, beschut door hunne hairen tenten : « spreidt uw tentedoek langs dien kant ».

En men ontvouwde de vlottende tentedoeken als een muur zoo dichtgesloten.

Wanneer zij aan den grond vastgespijkerd en geslegen waren, « gij ziet nu niets meer? » zegde Tsilla, het blonde kind, de dochter zijner zonen, zacht en lief als de purperende dageraad; en Kaïn antwoordde : « Nog zie ik die ooge! »

Jubal, vader dergenen die door stad en dorp trekken, onder het luid geschal van klaroenen en slaande trommels, riep uit : « 'k Zal ik wel een afsluitsel weten op te richten ».

Hij miek eenen muur van brons en plaatste Kaïn erachter. En Kaïn zegde : « Die ooge beziet mij immer en altijd! »

Henoch zegde : « Gij moet eenen omwal van torens opwerpen, zoo schrikkelijk, dat niets erbij kan naderen. Laat ons dan eene stad met eene versterkte burcht bouwen, die wij langs alle kanten zullen sluiten, dicht en ondoordringbaar ».

Alsdan Fubalkain, vader der smeden, bouwde eene stad van ijselijke, bovenmenschelijke grootte. Terwijl hij aan 't werk was, verjoegen zijne broeders de zonen van Enos en de kinderen van Seth. Allen die voorbijtrokken wierden vastgegrepen en de oogen uitgesteken. En 's avonds, schoot men pijlen naar de sterren.

De granietsteen vervong de tente met hare wanden van linnendoeken; ieder arduinblok wierd met ijzeren banden vastgeleid; de stad geleek eene burcht der hel.

De schaduw der torens spreidde den nacht over de velden. De muren waren als bergen zoo dik en

plomp opgebouwd. Op de poorte stond er : « Het is God verboden hier binnen te treden ».

Wanneer zij nu gedaan hadden met bouwen en afsluiten, stak men den grootvader te midden van eenen steenen toren; en hij, somber en verwilderd, keek in 't ronde. « O mijn vader! is de ooge verdwenen? » zegde sidderend Tsilla, het lieve blonde kind. En Kaïn antwoordde : « Neen, zij is en blijft dáár altijd ».

Alsdan zegde hij : « Ik wil onder de aarde gaan wonen gelijk een man in zijne eenzamige grafstede; niets en zal mij meer zien, en ik ook zal niets meer ontwaren ».

Men groef dan eenen diepen kuil, en Kaïn zegde : « alles is nu wel! » Waarna, hij moedermensch alleen, nederdaalde onder de donkere en zwarte gewelven. Toen hij in zijnen leunstoel lag te midden de zwijgende, eenlijke duisternissen, en dat men hooge boven zijn hoofd den kuil dichtgesloten had, was de vlammende ooge in het somber graf, en staarde Kaïn aan met dreigende blikken.....

Leffinghe.

HECTOR CLAEYS.

LUCHTVAART EN ELECTRICITEIT.

(*Vervolg van bladz.* 397.)

IN het begin dezer eeuw had een Amerikaansch ingenieur nog een ander kunstwerktuig uitgedacht. Volgens zijne meening kon, tot voortbrenging van bewegingskracht, een manege voor paarden gemakkelijk met den luchtbal verbonden worden. 't Is zeer jammer dat zijne schoone plannen, zooals die van Monge, in de kas bleven liggen. Hoe aangenaam zoude het niet geweest zijn een paardenspel in de ruimte rond te zien huppelen!

Ziehier beter : Om minder oppervlakte aan den wind te leveren, had men in 1816 te Londen een vischvormigen luchtbal opgelaten. De onderneming mislukte en de machine werd door de menigte aan stukken getrokken. In 1839, waagde een franschman te Parijs eene dergelijke proef; doch hem gelukte het ook niet. Zijn ballon was eivormig en zóó geschikt, dat de dikste top den wind klieven moest : « Indien de breedste punt den luchtstroom eens doorsneden heeft, zeide hij, dan zal de dunne van zelve volgen ». Ja, maar de dikke punt moest toch ook in beweging gebracht worden, en daar had onze onnoozele luchtvaarder nauwelijks aan gedacht.

Tegenspoed is eene aanprikkeling voor de geleerden. In 't jaar 1852, deed Giffard een krachtvollen stap in den weg der ware vordering. Hij vervaardigde een puntig uitloopenden luchtbal van 44 meters lengte en 12 meters doorsnede die een opstijgend vermogen bezat van 1800 kilogrammen. (*fig.* 2.) In het schuitje, dat er op vijf meters

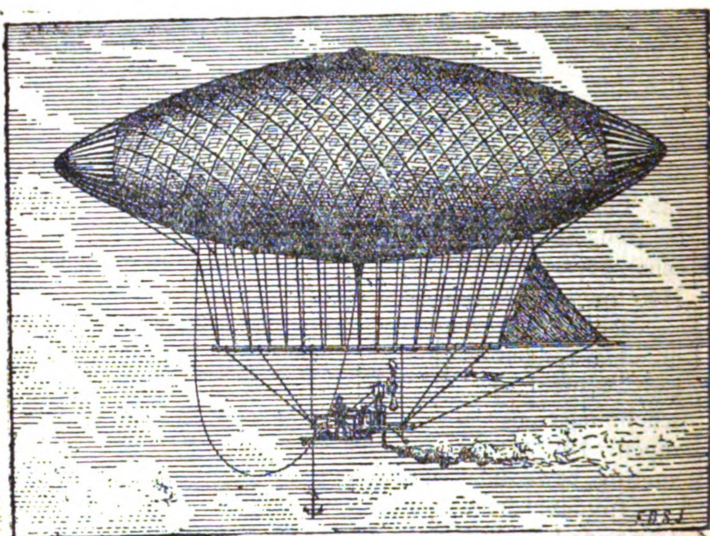

Fig. 2. — *Eerste bestuurbare stoomballon door Giffard vervaardigd en beproefd ten jare* 1852.

afstand onder hing, werd eene stoommachine van drij paardekracht ingericht. Deze moest eene schroef met drie wieken in werking brengen, en ze honderd en tienmaal in één minuut rond de spil doen draaien.

De ballon ging bij stil weder op, en dreef met eene snelheid van twee à vijf meters per seconde. Deed eenige luchtbeweging zich gevoelen, toch had hij kracht genoeg om min of meer de trekking van den wind tegen te werken. en zigzagsgewijs in eene gegeven richting op te varen.

De voortbrengsels van Giffard's vernuft, vergingen als het ware, met hem; en het vraagstuk dat onlangs aller belangstelling boeide werd lange jaren door, gansch vergeten. In 1870 kwam de belegering van Parijs de vindingrijke geesten uit hunne loome slaperigheid opschudden.

Tusschen hunne muren opgesloten en van alle betrekking met den buiten beroofd, waren de inwoners der hoofdstad het eens, om de scherpzinnigheid en de zelfopoffering der geleerden in te roepen. Men herinnert zich hoe dezen hunne eervolle taak volbrachten. Vaderlandsliefde weet alle middelen in te spannen, om aan den vreemden inval te wederstaan. Welnu, gedurende de blokkade was het van het grootste belang, bij middel van luchtballen Parijs met de provincie in betrekking te brengen. De quaestie was dan aan den zendeling eene bepaalde richting te geven. Hoe hierin gelukt? Hoe hem aan vijandelijke handen onttrokken?

De nood scherpt het vindingsvermogen, en geeft dikwijls aanleiding tot de wetenschappelijke ontdekkingen; echter zijn tijd en rust onontbeerlijk om de scheppingen van den menschelijken geest te doen aanrijpen. Dit werd alsdan nog eens te meer door ondervinding bewezen.

In deze dringende noodwendigheid had Dupuy de Lôme, de beroemde vervaardiger der gepantserde schepen, het vraagstuk ernstig in behandeling genomen. Ook rekende eeniegelijk dat het behoud der stad door zijn vernuft en scherpzinnigheid zoude bewerkt worden. Deswege had het bestuur aan den verdienstelijken man, geldmiddelen, gereedschappen en andere dergelijke vereischten tot de onderneming overhandigd.

Dupuy de Lôme gelukte het niet beter dan zijnen voorgangers; en zeker trof hij zijn doel niet, van aan het vaderland al de voordeelen te verschaffen die men van eenen bestuurbaren luchtballon kon verwachten. Menigvoudige ongevallen, en bijzonder de moeielijkheid om in eene belegerde stad de noodige bouwstoffen te

verzamelen, vertraagden het maken van de machine. De oorlog was gedaan, voordat zij stijgen en hare kracht toonen kon. Op 2 Februari 1872 werd dus de nieuwe ballon beproefd. (*fig.* 3.) Hij geleek, tot in de

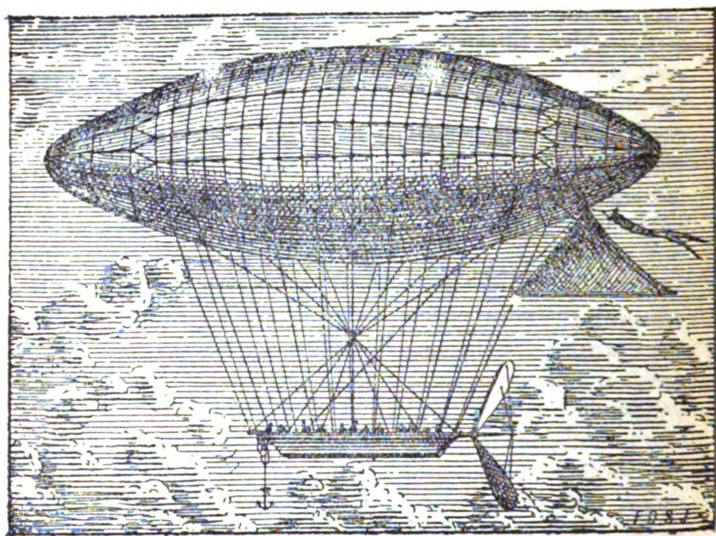

FIG. 3. — *Bestuurbaar luchtschip* « à moteur animé » *door Dupuy de Lôme vervaardigd en beproefd in* 1872.

kleinigheden, aan dien van Giffard; nochtans waren de *moteurs* zeer verschillig. Giffard had een stoomtuig mede opwaarts gevoerd. Dupuy de Lôme, die het nabij zijn van een gloeiend vuur en eene licht ontvlambare vloeistof, als uiterst gevaarlijk aanzag, dacht het voldoende de spierkrachten der manschap te gebruiken. Die beduchtheid was toch de eenige drijfveer van zijn besluit niet. Het is wiskundig bewezen, dat onder de eertijds gekende werktuigen, het stoomtuig uitgezonderd, de mensch met hetzelfde gewicht de grootste kracht voortbrengen kan. Ten slotte verschilde de effectieve

drukking in beide toestellen zeer weinig : Giffard had volgens zijn reisverhaal, eene middelmatige snelheid van 3 meters en half bekomen; Dupuy de Lôme ging ook tot 3 meters in de seconde. Daarenboven het gevaar van eene gazontploffing eischt dat men het schuitje buitenmate van den luchtbal verwijdere; hetgeen oogenschijnlijk ten nadeele van het evenwicht geschiedt; want, daar de tegenstand der lucht op den bol zelf den grootsten indruk heeft, en de voortdrijvingskracht integendeel op het bootje in een enkel punt samengetrokken is, werken het boven- en onderdeel van het stelsel in eene tegengestelde richting, met het onvermijdelijk gevolg dat de ballon gedurig overlangs waggelt.

Acht daglooners werden dus te zamen gebezigd om de schroef te doen draaien. Op het verzoek van den minister van oorlog steeg men op, alhoewel bij twijfelachtig weder, den 2 Februari 1872. Men telde veertien man aan boord. De luchtbal bleef allerbest in evenwicht, en kon min of meer bestuurd worden; doch een gematigde wind, welke dien dag blies, liet Dupuy de Lôme niet toe naar de plaats waar hij was opgevaren, terug te keeren. Evenwel was de bekomene snelheid genoegzaam om rechts of links van den luchtstroom wat af te wijken.

Met ieder van die proeven, hoe onvoldoende ook, was toch meestendeels eenige nieuwe verovering verbonden. Zoo werden allengs de puntig uitloopende vorm des ballons, en de schroef door de proefnemers gemeenlijk als zeer voordeelig aangenomen. De inrichting van het drijfwerk verbeterde steeds, en ongemerkt vond men nieuwe middelen om het taffen omgeefsel aan het waterstofgas nog ondoordringbaarder, de weerstanden kleiner, en het zwaartepunt standvastiger te maken. Meer dan iemand had Dupuy de Lôme daartoe bijgebracht. Zoo werd de luchtbalkunst langzamerhand hetgeen zij nu is. Zonder dien hoogst belangrijken uitslag, waren de hedendaagsche vorderingen wellicht onmogelijk geweest. Een woord om dit te bewijzen.

Den 9 Augustus 1884, beproefden de kapiteinen Renard en Krebs den bestuurbaren luchtballon van Meudon voor de eerste maal. Nu, in hun verslag aan de academie van wetenschappen verklaarden zij, in hunne onderneming, de studiën van Dupuy de Lôme als 't ware stap voor stap, gevolgd te hebben; hetgeen, zeiden zij, hun toegelaten had, aan de machine zeer voordeelige eigenschappen toe te voegen. En men ontkenne de verdienstelijkheid der voorgaande werken niet. In 1852, trachtte Giffard, onder aanwending van een stoomtuig, zijnen luchtbal te besturen; in 1886 is men genegen om, niettegenstaande de toepassing der electriciteit, tot het stelsel van Giffard terug te keeren.

Doch laten we de gebeurtenissen niet vooruitloopen. Iedereen weet dat er sedert eenige jaren krachtige magneto- en dynamo-electrische machienen onder alle vormen zijn opgekomen. Volgens den *Cosmos* zou reeds in 1840, te New-York een dagblad verschenen zijn, dat met eene electrieke pers gedrukt werd! Clarke's en Page's toestellen waren toen al uitgevonden en misschien vergroot. Niettemin zal dat toch wel wat ongelooflijk schijnen, des te meer dat onze westelijke geburen zeer bedreven zijn, om de vreemdelingen zoo al wat op de mouw te spelden. Wat er ook van zij, ondanks de wonderbare gewrochten van onze dagen, is het nog twijfelachtig of men eenen moteur volmaakt heeft, die voor het besturen der ballons waarlijk geschikt is.

't Is M. Gaston Tissandier die de eerste er aan dacht, de geheimvolle kracht tot de luchtvaart te doen dienen. In het jaar 1881, had te Parijs eene algemeene tentoonstelling van electriciteit plaats. Men zag er in volle werking een model van ballon, die door een kleinen electro-moteur Trouvé in beweging werd gebracht. Een accumulator Planté van 220 grammen was in het schuitje geplaatst om de electrieke werking gaande te houden. Bij het draaien eener schroef van 40 centimeters doorsnede, kon de toestel eenige minuten lang, in de stille luchtmassa van het Paleis zich voorwaarts verplaatsen.

De ingenieurs begrepen dadelijk de gewichtigheid van die toepassing. Zoodanig een stelsel verwijdert alle gevaar van ontploffing of brand in de luchtreizen; het heeft een onveranderlijk gewicht, mits er nòch rook, nòch stoom in de ruimte ontvliedt; en het wordt met den vinger bestuurd. Het gedacht van den uitvinder vond zeer veel bijval; meermaals hoorde men zeggen : « le petit ballon de l'Exposition pourrait bien grandir ». Min dan een jaar nadien was die gissing door de uitkomst bevestigd.

Den 8 October 1883, stegen de HH. Gaston en Albert Tissandier op met een electrieken moteur als voortdrijver; maar 't diende enkel om eenige bijzonderheden van het probleem beter in het licht te zetten. Thans is het nagenoeg opgelost : men heeft waarlijk luchtballons bestuurd.

Middelerwijl hadden twee fransche officieren, de HH. Renard en Krebs, die met de militaire luchtvaart gelast, in de aerostatische werkplaatsen van Chalais, nabij Meudon onverpoosde opzoekingen deden, eene dynamo-electrische machine van 8 paardekracht uitgevonden. De galvanische batterij waaraan de machine haar werkvermogen ontleende, waren, zoo men zeide, door kapitein Renard zelf uitgedacht. Ofschoon van eenen kleinen omvang en eene buitengewone lichtheid, kon het stelsel tamelijk veel electriciteit opleveren. Men vernam later, dat de zoo vrij geprezene elementen, eenvoudige kolommen waren met dubbel chroomzure potasch. Zij bleven lang ongekend, omdat op aanvraag van den minister van oorlog, al de werkingen in 't geheim gedaan werden; men vreesde waarschijnlijk den eigendom der uitvinding te vervreemden. De kracht van dien moteur was nog al aanzienlijk. Uithoofde der uiterste vloeibaarheid der lucht besteedt de schroef der ballons in nuttige werking, maar een klein gedeelte van de gegevene bewegingskracht. Nu, wanneer de elementen der kolom hun maximum gaven, beschikte men over eene effectieve werking van anderhalve paardekracht, met eene draaiing van 190 omwentelingen in de minuut.

Den 9 Augustus 1884, werd de eerste proefneming bij kalm weder gedaan. Te vijf uren namiddag verhief zich de ballon van het opstijgingsperk te Meudon. De HH. Krebs en Renard waren alleen aan boord. Op eene hoogte van 30 meters brachten zij de schroef in beweging. Oogenblikkelijk gehoorzaamde het luchtschip, en weldra nam het, zoo rasch als een rennend paard, de richting van het oosten. De wind blies van dien kant, met eene snelheid van 5 meters in de seconde. Na eenigen tijd er tegenin gedreven te hebben, had men de te voren bepaalde plaats bereikt. Dan zwaaide de stuurman de vlag om de toeschouwers te verwittigen dat het roer ging manœuvreeren. Weldra wendde de voorsteven zich naar Meudon, en eenige stonden later ontscheepten de moedige reizigers op het grasplein van waar zij vertrokken waren. Omtrent 8 kilometers waren in drij en twintig minuten afgelegd. Voor de eerste maal had men eenen ballon, om zoo te zeggen, de haven zien verlaten, om er na de grilligste wendingen, met dezelfde juistheid als een schip op het water, terug te komen. Iedereen was overtuigd dat het vraagstuk der bestuurbaarheid der ballons, volgens de luimige uitdrukking van eenen franschen schrijver, nòch met de *quadratuur des cirkels*, nòch met de *altijddurende beweging* moet vergeleken worden.

De ballon van Chalais-Meudon steeg een tweeden keer op, den 12 September 1884, maar ditmaal was de reis zoo gelukkig niet. Ziehier omtrent in welke woorden een parijsche dagbladschrijver ze verhaalt.

« Ik kom daar juist van Meudon weder. De luchtvaartschool blijft volstrekt en voor iedereen gesloten. Aan de deur hangt een aanplakbiljet, dat den toegang aan de niet ingewijden verbiedt. Trots dit alles heb ik gisteren toch, onverholen en zonder bedrog, het monster van eene nieuwe soort zien opvliegen. De ballon heeft geenszins het voorkomen dat men hem toeschrijft, en hij is in 't geheel niet aan eene sigaar te vergelijken. In de ruimte en van verre heeft hij veeleer het uiter-

lijk aanzien van een verbazend grooten walvisch, die onder 't lijf eene kleine chineesche jonk zou meesleepen. (*fig.* 4.) Hij is waarlijk schoon, en zeer net opgesierd. 't Is

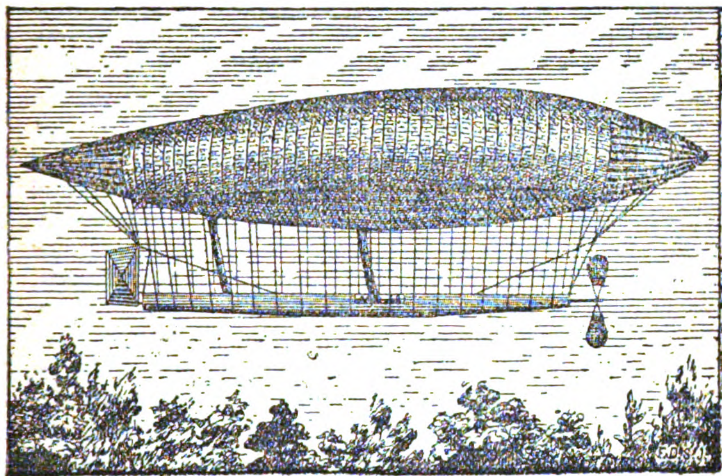

Fig 4. — *Electrische bestuurbare ballon der HH. Renard en Krebs*. 1884. — (*Lengte* 50 *m*.)

wel te zien dat soldaten in zijne vervaardiging de hand gehad hebben. Altoos gevuld, ligt hij aan het anker onder een overgroot dak, dat in steen en ijzer gebouwd en aan eenen kant wagenwijd open is. Wil men den luchtbal oplaten, zoo wordt hij afgehaakt, buiten gevoerd, en in vlak veld gelost. Sedert eene maand was men reisvaardig, toen op 12 September, de minister van oorlog onverwacht te Meudon aankwam en eene proefneming vroeg.

« 't Was de eerste maal dat hij het zonderling toestel zag; ook deed hij er zich de bijzonderheden van uitleggen. Het schuitje bovenal wekte zijne aandacht,

want het scheen van eene overdrevene broosheid. Heb ik gezeid dat het van bamboesstokken gemaakt en met zijdestof overtrokken is? Zoo tenger een stelsel moest, zoo de minister peinsde, in het dalen noodlottig verbrijzeld worden; en de kapitein Renard had moeite om den ambtenaar hierover gerust te stellen.

« Nadat men de kracht van den wind en die van den ballon nauwkeurig berekend had, werd er omtrent den weg dien men volgen zou, overeengekomen. Een oogenblik nadien vaarde het luchtschip in de voorgeschrevene richting. Men landde aan zonder de minste moeite op één uur afstand van de vertrekplaats, zooals het waarschijnlijk besloten was. Velen zagen in dit geval een teeken van mislukking, en misschien wel met recht. Het broos schuitje, verre van verbrijzeld te worden, raakte zelfs den grond niet; zoo behendig wisten de HH. Renard en Krebs hun werktuig te besturen. Het was juist zoo licht niet den luchtbal door de bosschen naar Meudon terug te voeren. Verscheidene malen werd hij door eenen rukwind opgejaagd; en dan zag men de welwillende boeren, die de koorden vasthielden, wel tegen hunnen zin, een kluchtigen en lachwekkenden rondedans uitvoeren.

« Volgens latere berichten is de ballon, langs den bovenkant in een overtreksel geregen. Het schuitje bestaat uit vier bamboesrieten door dwarsroeden met elkander verbonden. Het is drij en dertig meters lang en in 't midden twee meters hoog. Drij kleine zijopeningen laten toe de heele uitgestrektheid des gezichteinders te overzien. Zijn zwierige vorm en de zijde waarmede het overtrokken is om de wrijving der lucht te verminderen, geven hem een bevallig voorkomen. De schroef die vooraan staat heeft twee wieken elk van ongeveer drij meters en half lengte. Deze zijn insgelijks van hout samengesteld, en met verlakte zijde bekleed. Het roer, dat achteraan gevestigd is, bestaat uit een houten, gelijkelijk met zijdestof bespannen raam. Twee buizen hangen neer tot in het schuitje. De eene dient om een

inwendigen zak naar believen, vol lucht te blazen, en zóó de wanden van den ballon, niettegenstaande de gasvermindering, strak opgezwollen te houden. De andere zou gedurende het stijgen de overmaat van vloeistof laten ontsnappen. »

Dit alles komt nauwkeurig overeen met het beschrijvend verhaal, dat de luchtreizigers later deden. Volgens hunne bewering zou in de tweede opstijging een ongeval, aan de batterij overkomen, hun belet hebben tegen wind in naar het perk van Chalais weer te varen.

De proefneming van 8 November, die een schitterend herstel van de vorige mislukking was, heeft de waarheid in het licht gesteld. Twee maal op één dag stegen zij ten hemel en volbrachten eene lange reeks van kunstige bewegingen, gelijk de lezer het hiernevens op het plan (*fig.* 5) zal bestatigen. De luchtstroom ging noordwaarts en verplaatste zich meer dan twee meters per seconde; en aangezien dat de ballon bij stil weder $6^m,5$ in denzelfden tijd kon doorloopen, deed hij nu tegen wind in ongeveer $6^m,5 - 2^m,2$ of $4^m,3$ per seconde, dat is ruim 15 kilometers per uur. Waarschijnlijk wilde kapitein Renard de geschiktheid der machine eens op zijn beste beschouwen, want de tweede maal in 't bijzonder, zag men het schip beurtelings links en rechts, voor- en achterwaarts zwichten, nu stilstaan dan wederom schieten, en eindelijk het grasplein der luchtvaartschool met eene wonderbare juistheid bereiken.

FIG. 5. — *Richting van den ballon op* 8 *November* 1884.
——————— 1e reis, van 12 u. 's middags tot 12 u. 45 m.
.... 2e reis, van 3 u. tot 3 u. 35 m.

Sinds dien tijd heeft kapitein Renard zijne studiën standvastig voortgezet. Vergezeld van zijnen broeder ging hij weer op, den 25 Augustus 1885, met eenen

nieuwen electrieken propeller, en gelukte erin, tegen wind in, op de gewone landingsplaats te gaan ontschepen.

Op 22 September nieuwe reis, en nieuw succes. Volgens ooggetuigen, waren de wendingen van het schip veel gemakkelijker nog dan het voorgaande jaar. Een klein ballon van eenige decimeters doorsnede, werd onderwege gelost en terstond verre achtergelaten. Des anderendaags verhief de ballon zich nog eens in de tegenwoordigheid van den minister.

Ondertusschen waren de HH. Tissandier niet werkeloos gebleven. Den 26 September 1884 hadden zij ook een welgelukte luchtreis afgelegd. Hun ballon (*fig.* 6.)

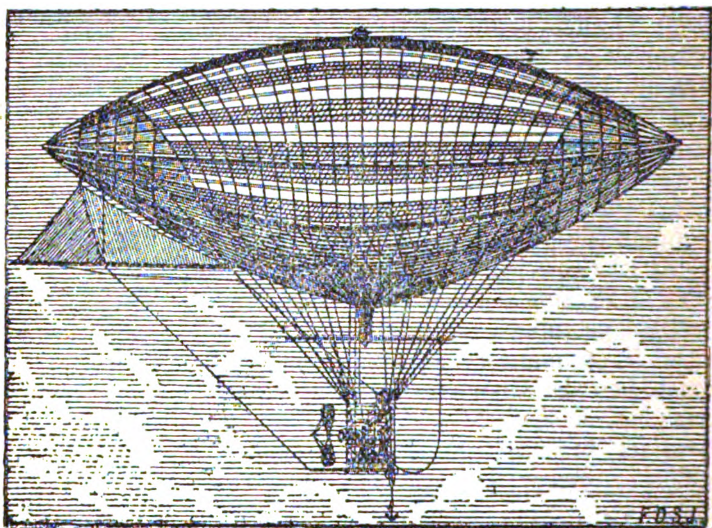

Fig. 6. — *Electrische bestuurbare ballon der HH. Tissandier* 1883. — (*Lengte* 28 *m.*)

gelijkt allerbest in zijne vormen aan dien van Giffard en dien van Dupuy de Lôme.

Hij is 28 meters lang, in 't midden 9 meters breed,

en van 1060 kubieke meters ruimte-inhoud. Het onderdeel loopt kegelvormig uit en is van eene zelfbeweeglijke ontsnappingsklep voorzien. Het gewicht van heel het stelsel, de ballast en de reizigers er onder begrepen, bedraagt 1240 kilogrammen. In twee van zijne bestanddeelen verschilt de ballon Tissandier geheel en al met dien van Meudon : het schuitje en het roer. Het schuitje is eene lichte kevie van ongeveer twee meters vierkant, die de schroef van achteren draagt. Zij bestaat uit bamboesstokken, met koperdraad en koorden ineengewerkt, en is gansch door de ophangtouwen omvlochten. Het roer, met glanzig katoendoek bekleed, hangt onder de achterpunt van den bol. De helft van zijne oppervlakte is onbeweegbaar vast, en heeft dezelfde bestemming als de kiel van een schip. Wanneer de schroef in werking is, kan de verlenging van die kiel, door rechts of links te draaien, aan heel den toestel de eene of andere richting geven. Dit wonderbaar aanhangsel is in het netwerk gestrengeld, en wordt door eenen bamboesstok in stand gehouden.

De moteur echter is een drijver met twee spiraalvormige vleugelen, met den boom van eene dynamo-electrische machine Siemens verbonden. Deze draait door de werking van eene krachtige batterij. De HH. Tissandier gebruikten elementen met dubbel chroomzure potasch, op hunne manier eenigszins gewijzigd. Door het vergrooten der zinkplaten en het verdichten of versterken van het zuur, hebben zij met veel minder gewicht evenveel beweegkracht als de officieren van Meudon, en eene eigene snelheid van 4 meters per seconde bekomen.

Om vier uren namiddag vertrok men uit de werkhuizen van Auteuil. Op eene hoogte van ongeveer 400 meters werd de ballon door den Noord-Westen wind medegesleept. Maar toen de schroef en het roer in beweging kwamen, keerde hij om en vaarde langzaam doch zeker tegen den luchtstroom in. Het schip liet zich dan gemakkelijk besturen. Ook deden de reizigers

boven Parijs alle soorten van bewegingen, zooals duizenden toeschouwers het later getuigden. Nochtans tegen zes uren werd de wind zoo hevig, dat zij er niet aan konden denken te Auteuil het anker te werpen. De ballon, na nog eenigen tijd gelaveerd te hebben, ging zacht aan het Zuid-Oosten van Parijs aanlanden. De HH. Tissandier ondervonden alsdan, dat met spitsvormige luchtballons het dalen bij rukwind min lastig is. De ankertouw eens geworpen en vastgehaakt, wordt heel het stelsel, evenals een windwijzer, door den luchtstroom vastgezet, en laat dezen langs de zijkanten heenvlieden; daar de ronde ballons integendeel meestal ten gronde geslagen worden. — In 't kort, de ballon Tissandier heeft meer gegeven, dan hetgeen men kon verwachten van een toestel dat enkel voor proefondervindelijke studiën ingericht was.

Na die feiten verzekerde kapitein Renard met gezag dat de bestuurbaarheid van den luchtballon geen twijfel meer leed, en reeds eene onbetwistbare verovering was. Zijn mededinger de H. Gaston Tissandier zeide eenvoudig, dat er zeker nuttige en doelmatige, maar nog geen afdoende proeven gedaan waren. Volgens Louis Figuier gebruikt men nu waarschijnlijk het voordeeligste drijfwerk; maar al is het besturend mechanismus gevonden, dan blijft er toch steeds eenen voordeeligen moteur tot stand te brengen. En inderdaad de dynamo-electrische machienen, kunnen enkel voor eene kortstondige werking dienen. Een accumulator Planté van 900 kilogrammen, is nauwelijks voldoende voor eenen dynamo-electrischen moteur van 6 paardekracht gedurende één uur; een element met dubbel chroomzure potasch, model Tissandier, staat stil na 4 à 5 uren. Langer kan dan de reis niet duren, tenzij met gunstigen wind. Was ten opzichte van den duur de drijfkracht door Dupuy de Lôme aangewend niet veel voordeeliger?

« Selon nous, zegt Figuier in *L'année scientifique et industrielle* van 1885, un seul moteur répondrait jusqu'ici aux conditions du problème, c'est-à-dire, donnerait à la fois puissance et durée : c'est la machine à vapeur. Seulement il faut chercher à disposer le foyer de manière à ne pas mettre le feu au gaz combustible renfermé dans l'aérostat. Le moyen est difficile sans doute, mais il n'est pas au dessus des ressources de l'art, puisque, il y a plus de trente ans, l'intrépide Giffard traversa les airs dans un ballon poussé par une machine à vapeur. Giffard a montré un exemple que les aéronautes n'ont qu'à suivre, s'ils veulent réellement créer la navigation aérienne. Si l'on continue à faire promener dans les airs, pendant un après-midi, des ballons dirigeables électriques on amusera les badauds, mais on ne fera pas avancer la question d'un pas. »

Latere berichten schijnen die zienswijze gansch te bekrachtigen. De generaal Russell Thayer van Philadelphia, uitvinder van eenen *ballon militaire dirigeable*, heeft over een jaar het bevel gekregen om, volgens zijn systeem, voor het ministerie van oorlog te Washington een bestuurbaren luchtbal te maken. Het monster dat ten gevolge daarvan ontworpen werd, zal wellicht in grootte al de voorgaande gewrochten verre overtreffen. Ziehier dienaangaande de opgaven die de *Scientific American* mededeelt : doorsnede 18 meters; hoogte 56 meters; totale zwaarte, de manschap erin begrepen, 7000 kilogrammen; snelheid 40 à 50 kilometers per uur! Zoo schrikwekkend een oorlogstuig ware welzeker meer te vreezen dan heel een leger. Wat dynamietbommen en andere ontploffingstoestellen zoude het op den vijand kunnen doen regenen! Doch volgens den schrijver waaraan wij deze bijzonderheden ontleenen, is het waarschijnlijk eene hersenschim die nooit ten uitvoer zal gebracht worden. Nu, afgezien van den uitslag, de generaal Thayer is van zin voor het drijfwerk niet de electriciteit, maar de spankracht der samengeperste lucht aan te wenden. Is dat niet een veelbeteekenend besluit?

Giffard, die sedert 30 jaren de geschiedenis der luchtvaart heeft opgeluisterd en in dat vak zeer ervaren was, stelde zelfs voor, tot de eenvoudige *montgolfière* terug te keeren : « Gasballons trachten te besturen, zeide hij, is eene dwaasheid; zij kunnen zelfs in de lucht niet zwevende blijven. Nu klimmen zij, en men moet gas laten ontsnappen; dan dalen zij, en men moet ballast werpen. Maar, in dat spel komt men welhaast aan beiden te kort, en na eenige uren moet de beste machine, ofschoon gansch luchtdicht, de reis staken. Indien men alles goed berekende, zou het niet mogelijk zijn met eenen *calorifère surchauffeur* en een klein gewicht brandstof, veel langer eene onveranderlijke opstijgingskracht te behouden, en tevens de warmte gedeeltelijk aan een stoomtuig te verbruiken?

Maar dit is nog niet alles. Thans werkt men te Meudon aan eenen nieuwen en grooteren luchtbal. Eene stoommachine zal er den electro-moteur vervangen. Moest men dertig jaren verouderen, vooraleer het gedacht van Henri Giffard in 't groot uit te voeren? De electriciteit wordt verworpen om de kortstondigheid van hare werking.

Wat hieruit besloten? Zullen de ballons in 't kort nog verbeterd worden? 't Is wel te denken. Nochtans elke volmaking, hoe klein ook, eischt een vindingrijk vernuft. Van den anderen kant, de behendigheid waarmeê de opzoekingen worden voortgezet, en de aanmoedigingen waarmeê het bestuur van verschillige landen de vervaardigers zoo rijkelijk bedeelt, laten hopen dat zij naar wensch zullen gelukken.

In de Vereenigde-Staten heeft het beheer aan generaal Thayer de noodige verschotten gedaan. De duitsche *état-major* zelf, is ernstig bezig met het vraagstuk der bestuurbare luchtbollen; er zijn bijzondere werkhuizen ingericht om de proefnemingen op een grooten voet te brengen. Onlangs ook zijn er aan de aerostatische school van Meudon, nieuwe kredieten toegestaan. De HH. Tissandier alleen worden door het gouvernement

niet ondersteund. Op het einde van 1884, verklaarden zij reeds, met den besten wil hunne onderneming niet te kunnen voltrekken. En wezenlijk de gedenkschriften van verleden jaar hebben geene nieuwe proeven op hunnen naam meer aangeteekend.

Dit kort overzicht schijnt mij voldoende om van de geschiedenis en den tegenwoordigen staat der luchtbalkunst een waar begrip te geven. De aangehaalde feiten bewijzen overtuigend, dat alle beginselen moeilijk zijn, dat het gevaarlijk is te vroeg het triomflied aan te heffen, en dat alle ware vorderingen door veel proefondervindelijke bewijzen toebereid moeten worden.

Zoo peinsde wel Benjamin Franklin, toen hij het zinrijk antwoord gaf, dat met zijne gedachtenis altoos zal voortleven.

't Was in 1783, den dag zelf dat Pilâtre des Rosiers en de markies d'Arlandes de eerste reis hemelwaarts ondernamen. De Amerikaansche philosoof bevond zich tusschen diegenen welke met de toerustingen bezig waren. Een hunner, over de proeven slecht tevreden, waagde het aan den geleerden vreemdeling zijn misnoegen te uiten : « Waartoe, zeide hij, kunnen de luchtballen toch nuttig zijn? » — « En waartoe dan, viel de geestige man hem in de reden, waartoe dient een pasgeboren wicht? »

Niettemin, terwijl de andere wetenschappen gedurig vooruit gingen, bleef onze belangwekkende kunst, eene eeuw lang bestendig stil staan. Waarlijk heeft het kind dat Franklin bedoelde, bovenmatig lang gekwijnd, en het is in de wieg verouderd. Zoude het bestemd zijn, om, nu dat de groei eraan is gekomen, op eens tot eene reuzengestalte op te wassen, en door zijne wonderdaden de verbazing der nageslachten op te wekken?... De toekomst zal er over beslissen.

FRANC. DIERCKX, S. J.

Leuven, Juni 1886.

Sedert dit artikel ter pers ging, zijn er, volgens onze verwachting, onverpoosde pogingen tot het besturen der ballons aangewend. Gelijk een ooggetuige het mij vertelde, ziet men thans te Parijs het luchtschip van Meudon de ontelbare kronkelingen der straten volgen, om na verbruiking van het opgehoopte werkvermogen, in de haven van Chalais op gestelde uren weer aan te landen.

Op 29 Juli ll. staken de HH. Lhoste en Mangot de zeeëngte tusschen Frankrijk en Engeland over. Zij verlieten Cherbourg bij gunstigen wind, om 11 uren 's avonds, met een nieuw en zeer eigenaardig toestel, en daalden 's anderdaags rond 6 uren aan het noordsche uiteinde der stad Londen te Tottenham neder (1).

Bovendien in menige landen zooals Holland, Rusland, Engeland, Italië, Duitschland, en Frankrijk vooreerst, worden de oefeningen met militaire verkenningsballons steeds op eene ruimere schaal gebracht (2). Bij gebrek aan de noodige plaats vergenoegen wij ons thans met eenige aanwijzingen voor de belangstellende lezers, ons voorbehoudende de jongste vorderingen later wijd en breed te bespreken.

---

(1) *Le Gaulois,* 2 août 1886. Lettre de M. Lhoste au rédacteur. *Le Patriote illustré,* 5 septembre. — *Cosmos,* revue des sciences, 6 sept.

(2) *Cosmos,* août et sept. — *De Noord-brabanter,* 22 en 23 aug. — *La Croix,* 27 août.

AALST IN 1658.

Fragment uit een onuitgegeven historisch verhaal.

DE tijden van volksgrootheid waren voorbij. Na eeuwenlangen strijd tot het behoud zijner duurverworvene rechten en vrijheden had het weleer zoo machtige Vlaanderen zijne onafhankelijkheid verloren en maakte nu, met de andere Belgische gewesten, deel van de zuidelijke Nederlanden, onder den schepter van eenen uitheemschen vorst, Philip IV, koning van Spanje.

Terwijl de noordelijke Nederlanden, sedert hunne vestiging als onafhankelijken staat, onder den naam van Bataafsche republiek, met reuzenschreden op het gebied der stoffelijke welvaart waren vooruitgegaan, had België, niettegenstaande den vrede onder de regeering der aartshertogen Albert en Isabella, zijnen vroegeren voorspoed niet kunnen terugwinnen. Wel ontstonden er gedurende dit tijdvak een schier ontelbaar getal kunstenaars en geleerden, roemrijke voortzetters van den Belgischen kunst- en kennisgeest, en poogde men door allerlei aanmoedigingen handel en nijverheid herop te beuren, doch de staatkundige toestand, waarin ons land zich bevond, was in het geheel niet geschikt om de geledene rampen te herstellen en de toekomst met vertrouwen te mogen te gemoet zien.

Nauwelijks was de geliefde vorstin, die België sedert den dood haars gemaals, namens Philip IV,

bestuurde, overleden, of daar braken de een oogenblik bedaarde staatkundige driften opnieuw, verwoeder dan te voren, los, met dit gevolg dat er om ons land weldra een zoo hardnekkige als langdurige oorlog uitbarstte, die de onberekenbaarste onheilen na zich sleepte.

Met het oog op onze gewesten gevestigd, had Frankrijk, onze eeuwenoude vijand, in den beginne met Holland tegen Spanje een verbond aangegaan, dat evenwel al spoedig de achterdocht onzer noordelijke stam- en taalgenooten verwekte en met het verdrag van Munster, in 1648, te niet ging; doch als twee tijgers, die het op malkanders leven hadden gemunt, bleven Spanje en Frankrijk den sedert jaren durenden krijg onverpoosd voortzetten. Met behulp van den grooten Condé gelukte het den over ons land als bestuurder aangestelden aartshertog Leopold eenige aanzienlijke voordeelen te behalen, welke echter weldra door de overwinningen van den even grooten Turenne werden vernietigd.

De veldslag der Duinen, door Turenne op het verzwakkende Spaansche leger, onder aanvoering van den toenmaligen landvoogd, don Juan van Oostenrijk, gewonnen, was de voorbode eener reeks gruwelen en rampen, die nu over ons ongelukkig vaderland neervielen. Niet zoodra hadden de zegepralende Franschen zich van Duinkerke meester gemaakt, of zij vervorderden hunnen tocht tot in het herte van Vlaanderen, schier zonder slag of stoot de meeste steden, als IJperen, Loo, Meenen, Oudenaarde, Geeraardsbergen en Ninove, in hun bezit nemende.

Terwijl Spanje aldus met het verlies der zuidelijke Nederlanden bedreigd was, scheen het alsof zijne soldaten in het nog onverwonnen gedeelte niets anders te verrichten hadden dan met de huurlingen van Lodewijk XIV te wedijveren om de bevolking allerlei knevelarijen aan te doen. De geldkisten van den Staat waren daarbij ledig en om die aan te vullen schreef het bestuur belastingen op belastingen uit, waarbij de

gemeenten, die niet op den bepaalden tijd hun aandeel opbrachten, bij « militaire executie » gewongen werden. De roof- en vernielzucht der beide partijen kende schier geene palen, ja, het was alsof zij gezworen hadden, België, en vooral Vlaanderen, tot den laatsten druppel bloed uit de aderen te zuigen.

Hoe het in dien tijd van weedom en ellende met de Belgen gesteld was, is droevig om te bekennen. Een drietal eeuwen vroeger zouden zij op alle punten des lands, als éen man, tegen hunne verdrukkers, tegen de overweldigers van hunnen geboortegrond, zijn opgestaan, terwijl in de XVIIe eeuw het heilig vuur der vaderlandsliefde als het ware hier scheen uitgedoofd, en er slechts hier en daar eene flauwe poging werd aangewend om het gevaar, dat dreigend boven de hoofden rees, af te weren.

Onder de steden van het aloude Vlaanderen, die niet gedwee den nek voor den vreemden overheerscher verstonden te buigen, neemt Aalst, eene der weinige, eene glorievolle plaats in. Dàar toch, ten minste, waren er nog herten die klopten voor het vernederde vaderland; dàar, tusschen zijne muren, tot zelfverdediging opgeworpen, heerschte er bij de wethouderen en de bevolking nog een overschot van dien ouden leeuwenmoed, die de in hunne have en goed bedreigde Vlamingen tot helden omschiep en van welke door de nakomelingschap niet zou gezegd worden dat zij den vreemdeling, hoe machtig ook, zijne veroveringsplannen ongestraft lieten uitvoeren.

Het was op eenen niet al te kouden dag der maand Januari 1658. De zon, gedurende verscheidene dagen te voren met grimmige wolken bedekt, blonk heerlijk aan het blauwe uitspansel, als scheen zij den mistroostigen aardbewoneren moed en vertrouwen in de toekomst in te boezemen.

Er moest dien dag in de anders zoo rustige Denderstad iets buitengewoons te doen zijn, want de Groote

Markt en de aanpalende straten krioelden van eene bonte menigte volks, terwijl het schepenen- en het landhuis, benevens de meeste burgerswoningen met rood laken en andere gekleurde stoffen waren behangen, wat alleen bij de godsdienstige ommegangen en andere heugelijke plechtigheden te zien was. En inderdaad, de algemeene bestuurder der zuidelijke Nederlanden, don Juan van Oostenrijk, zou dezer stede heden een bezoek komen afleggen en er den nacht doorbrengen; ook had het magistraat, in overeenstemming met den hoogbaljuw des Lands van Aalst, de noodige schikkingen genomen om 's konings vertegenwoordiger een hem waardig onthaal voor te bereiden. Met dit doel waren de verschillige gilden der stad uitgenoodigd geworden om zich tegen twee ure namiddag ter Groote Markt te bevinden, ten einde met burgemeester en schepenen en alwie in Aalst eenige bediening vervulde, den landvoogd aan de Nieuwstraatpoort, langs waar hij zijne intrede, komende van Gent, doen zou, te gemoet te gaan.

Een schadroen ruiters en twee halve vendelen voetvolk, te Aalst sedert eenige weken in bezetting, hadden reeds een kwart uurs vóor den bepaalden tijd op de Markt en in het begin der Nieuwstraat post gevat, toen de Kolveniers en de Voetboogschutters, tot de voornaamste vereenigingen der stad behoorende, met hunne ontplooide banieren en andere eereteekenen aan den voet van het landhuis stil hielden. Hen vervoegden weldra de hoofdmannen en leden van het St.-Sebastiaansgilde en der twee in de stad gevestigde rederijkerskringen, zoodat de plaats der bijeenkomst, op klokslag twee, schier te eng was om de nog immer toestroomende nieuwsgierigen, waaronder niet weinig buitenlieden, vrijen doortocht te verleenen.

Het was aan de houding dier dooreen wriemelende menigte duidelijk te zien dat de tijding van de komst des algemeenen bestuurders in deze stad eene levendige belangstelling verwekte. De plechtige intrede eener vorstelijke personage in de hoofdplaats van het Land

van Aalst, was dan ook geene alledaagsche gebeurtenis; immers sedert 1555, wanneer Philip II hier zijne blijde intrede deed, was er eene volle eeuw verloopen dat de beiaard van het Gothische stadhuis voor eene gelijke plechtigheid was in beweging gebracht. Geen wonder dus dat de bevolking van Aalst er aan hield, bij de aankomst van don Juan tegenwoordig te zijn, niet zoozeer uit enkele nieuwsgierigheid, dan wel om bij deze gelegenheid den wettigen gezagvoerder dezer streek op het hertelijkst te verwelkomen en toe te juichen; trouwens, het dient ter eere der Aalstersche burgerij gezegd te worden dat zij zich door hare onwankelbare vorstentrouw te allen tijde loffelijk had weten te onderscheiden. Vandaar de aanzienlijke gunsten en voorrechten, welke haar, naar de getuigenis der geschiedschrijvers, in den loop der eeuwen waren verleend geworden, en uit dien hoofde ook, naar de meeste waarschijnlijkheid, de benaming van *Aalstersche Witvoeten*, onder welke de ingezetenen dezer stad vanouds alom bekend waren.

Ten tijde van ons verhaal was de geboorteplaats van Dirk Martens en Pieter Coucke, die twee glinsterende perels aan hare kunstkroon, van haren vroegeren luister grootendeels vervallen. Verscheidene nijverheidstakken, waaronder de tapijtweverij, waren sedert tal van jaren uit hare muren geweken, terwijl hare bevolking, van welke de Gentsche dichter Max de Vriendt schreef dat zij « rondborstig was van gemoed, van oude zeden en geloof », schier op de helft was gedaald van voorheen, met het verlies van een groot deel harer fortuin, waartoe de ongelukkige oorlogen en beroerten van de tweede helft der XVIe eeuw wel het meest hadden bijgedragen. En toch, niettegenstaande de beproevingen van allerlei aard, welke Aalst met de verdere steden en dorpen onzes lands gedurende eene zoo lange tijdruimte had te onderstaan gehad, zou de bevolking hare geledene rampen hebben mogen vergeten, indien de schitterende dageraad van vrede en geluk, die over België tijdens de regeering van Albert en

Isabella was opgerezen, niet door nieuwe onweerswolken ware verduisterd geworden.

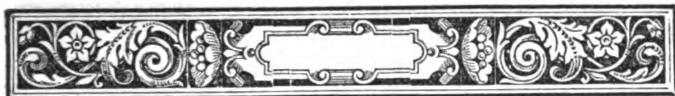
Niet zoodra waren de oorlogstoebereidselen onzer naburen bekend, of te Aalst werden in alle haast de noodige maatregelen genomen om de stad tegen eene aanranding te beschutten. Hare in 1578 ten koste van veel geld vernieuwde bolwerken werden nagezien en versterkt, doch bij den eersten inval der Franschen, in 1635, werd evenwel tegen Aalst niets ondernomen. Eerst in 1645, toen de Hollanders onverwachts in het Land van Aalst vielen, brak er voor deze stad een tijdvak van nieuwe beproevingen aan. De bewegingen der heen- en wedertrekkende legers, gepaard met menigvuldige krijgslogementen en oorlogstoestellen van allen aard, ontnamen der bevolking de noodige rust om zich aan haren handel en nijverheid over te geven.

Wetteren.

JAN BROECKAERT.

(Wordt voortgezet.)

DRIEJAARLIJKSCHE TENTOONSTELLING

VAN

SCHILDER- EN BEELDHOUWWERK.

DEN 15 Augustus is te Gent, zonder de minste plechtigheid, de driejaarlijksche tentoonstelling geopend van schilder- en beeldhouwwerk. Er zijn daar een 800tal stukken, in stede van ruim 1500, welke dezelfde zaal over drie jaren te zien gaf. De strengheid die de aannemingsjury aan den dag legde is zekerlijk niet af te keuren indien 't waar is dat alle geweigerde stukken het middelmatige niet bereiken; zelfs had de jury nog wel een honderdtal « schilderijen » mogen van de hand wijzen, vooral van Fransche, waar de echte kunst weinig in op te merken is. Wij weten dat men jegens vreemdelingen gastvrij en beleefd moet zijn, maar toch niet zóo, dat men hen verkiest voor eigene land- en stadsgenooten, die met gelijke verdiensten, of met meer nog, opkomen. Zijn, bij de beoordeeling, de leden der jury niet wat haastig te werk gegaan? Wij kunnen, voor ons deel, een vijftigtal stukken aanduiden, die stellig minder waard zijn dan vele der afgekeurde. B. v. de *kinderen, spelende in eene straat van Constantine.* — Is dat geen knoeiwerk? kunnen die kleinen zóo loopen? Raken zij den grond, of vliegen ze?

Hoe het zij, de kunstzaal laat, wat Brusselaars en Antwerpenaren ook zeggen, eenen gunstigen indruk achter; zijn er geene gansch uitstekende penseel- of beitelwerken, zulke die seffens de algemeene aandacht wekken der kunstliefhebbers en de volksmassa boeien en tot bewondering stemmen, onloochenbaar treft men er een goed aantal genre- en landschapstukken, een dozijn hoogstverdienstelijke portretten aan; wie zegt onbevredigd de zaal te verlaten, moet men zoo licht maar niet gelooven — hij speelt den grooten Jan...

Wat men echter, spijtig genoeg! in de kunstzaal heeft vast te stellen, is het bijna volslagen gemis aan historie- en godsdienstige schilderijen. De reden er van is niet moeilijk op te geven. De meeste onzer jonge kunstenaars zijn voor het groote vak niet ontwikkeld genoeg : een historisch tafereel vergt grondige studie, langdurige oefening; men moet zich, gelijk de dichter, die historische personen weer tot het leven zoekt op te roepen, geheel kunnen terugplaatsen

in den tijd, die voorbij is, en welks geest en eigenaardigheid niet in hedendaagsche toestanden of figuren wordt weerspiegeld. Hebben onze kunstenaren nog den tijd tot langdurig nadenken? worden zij zelfs niet te veel afgetrokken van de eendaagsche studie, door allerlei tijdkortingen of zelfs bezigheden, ja door behoeften en zorgzaamheden die de schilders der groote eeuw onbekend mochten blijven?

Wat de godsdienstige schildering betreft, hoe zou die kunnen bloeien in eenen tijd, waarop men niet gelooft, of waarop men ongeloovig schijnen moet om met de gunstbedeelers van den dag wel te staan? Welk onmetelijk onderscheid tusschen de eeuw van Memling, Van Eyck, die van Rubens, Van Dyck, De Craeyer, Jordaens, Roose, en de laffe vrijgeestige XIXe eeuw! Een godsdienstig denkbeeld uitdrukken zonder geloof is evenmin mogelijk als dichter willen zijn zonder gevoel; in geen kunstvak is het werk der ziel grooter dan in dat, welk den godsdienst verheerlijkt. — Daarbij de versiering der kerken gaat zoo gemakkelijk niet als vroeger. Waar zijn de vermogende geslachten, de milde broederschappen, vrijgevig genoeg om het huis des Heeren door een kunstgewrocht van blijvende waarde te willen opluisteren? wat al pleegvormen zijn er jegens de openbare besturen niet in acht te nemen om eene nieuwe schilderij of beeld te plaatsen? Hoeveel kerkbesturen vindt men, die gansch zonder hulpmiddelen blijven, of die (waarom het niet gezegd?) kunstsmaak of bevoegdheid genoeg bezitten om den tempel op deftige wijze te versieren?

Het getal historische doeken, welke de Gentsche kunstzaal van 1886 te zien geeft, beloopt nauwelijks tot een half dozijn. Het grootste en meest opgemerkte is BENJAMIN CONSTANT's *Justiniaan*, den wijsgeerigen keizer, omringd door eenige geleerde mannen : goed gegroepeerd, wèl geteekend en geborsteld, waar van licht en van toon — in 't kort, een stuk van groote waarde. Maar... het wekt weinig belang op en laat den aanschouwer koud. De hoofdpersoon is de minst belangwekkende figuur der groep : hij poseert.

Een ander doek, tamelijk groot, is van EVARISTE CARPENTIER, en stelt voor : *Madame Roland in 't gevang van Ste-Pelagie.* 't Is eene indrukwekkende bladzijde uit de geschiedenis van het schrikbewind; de heldin ven het tooneel onderstaat kalm, fier, gansch waardig, de bespottingen en schimperijen van een aantal andere, met haar opgeslotene vrouwen, aan welke het duidelijk te zien is dat zij tot de laagste soort behooren. Ook aan dit stuk moet men den lof geven dat het wèl opgevat en uitgevoerd is; de groepen zijn meesterlijk gesteld, het koloriet is levendig.

Iets minder beviel ons *Een tafereel uit de Spaansche furie te Antwerpen*, door KAREL OOMS, hoewel dit stuk toch ook vele verdiensten heeft. Met wat minder personen zou het effect even groot of beter geweest zijn.

Rodolf II bij zijnen goudmaker, door BROZIK, is als compositie en bewerking zeer te prijzen. De groepen zijn wel bedacht; op teekening en kleur valt niets af te doen.

Een overgroot doek, getiteld : *Menschenstrijd*, door MONTALD, verraadt ongemeen veel aanleg. Is de voorstelling niet zeer duidelijk, stout en oorspronkelijk is de geest, die dat zinnebeeld ontwierp, knap de hand, die het voorstelde. De kunstenaar is pas het eerste tijdperk zijner loopbaan ingetreden : hij telt 23 jaren en droeg

zooeven den « prijs van Romè » weg. God richte zijnen geest en zegene zijne verdere pogingen; wellicht hebben wij weldra eenen meester in de kunst te meer.

Het kleinste, en naar onze bescheiden meening, het beste der godsdienstige stukken is dat van THEOFIEL LYBAERT : *Die heleghe maghet die segghet haar ghebedekijn*. Dàt is geschilderd, afgewerkt met een Benediktijner geduld, gelijk de oude school — nog altijd de beste — placht te doen. De houding (bedoelt de kunstenaar de H. Maria, dan bevalt ons de kloosterkleeding niet), de houding, zeggen wij, is natuurlijk, 't figuur edel; de draperie er achter zou, op eenigen afstand, doen twijfelen of daar inderdaad niet een doek, een wezenlijk doek, hangt. 't Verwondert ons, dat dit schoon gewrocht niet van den eersten dag der tentoonstelling zijnen kooper gevonden heeft.

St. Denijs, 't afgeslagen hoofd in de hand houdende, door EDW. KRUG, is ook een verdienstelijk werk, waardig een altaar te versieren.

De legende van Maria van Brabant, door A. DE RICHEMONT, is eenigszins te rangschikken onder de godsdienstige schildering, niet omdat zij tot godsdienstige gedachten opwekt, maar omdat zij eene vrome legende voor het oog brengt. Knap geschilderd is zij, voorwaar, edoch 't komt ons voor, dat die uit den hemel neergedaalde maagden, getooid als om naar 't bal te gaan, herinneren aan de nonnen uit *Robert le diable*, en dat de getuigen van het wondertooneel de gevoelens van schrik en verbazing niet uitdrukken, gelijk zou moeten zijn.

In het klooster en *in het gasthuis*, door PHARAO DE WINTER, zijn twee algemeen opgemerkte schilderijen. Het paterke der toekomst, dat zijne les uitlegt voor den ouden pater, zijnen leermeester, telt zeker geen zestien jaar — dus is te jong. — *In het gasthuis* beviel ons meer : de figuren der beide kloosterzusters vooral zijn treffend van waarheid.

In 't vak der genreschildering, of, om een Vlaamsch woord te stellen, der huiselijke tafereelen, zijn verscheidene goedgelukte stukken, die bijzonder opgemerkt worden.

De Matrozen, van Mevrouw DE MONT-BRETON, is een uitstekend tooneel, waar mogelijk één gebrek aan is, namelijk dat het in die binnenplaats (geen kelder) met een breed venster zicht gevende op eene welverlichte watervlakte, vrij donker is. Deze lieden zien er ernstig, ja somber uit. — Maar misschien spraken zij zooeven van schipbreuk en verlies van geliefde wezens, en dan begrijpt men hunne stemming.

PHARASYN's *Landverhuizers* is een tooneel, dat men zweren zou naar de natuur geschetst. Wat leven, wat gewoel op en vóor het reusachtige schip, dat weldra het anker zal lichten met zooveel menschen van verschillige herkomst — ellendigen van de wieg tot het graf, of ongelukkigen, zóo geworden door eenen enkelen slag van het blinde lot, en die heengaan met de wroeging of de wanhoop in het hart; gevallene grootheden; onbezorgde gelukzoekers, die even kalm en lustig zich te slaap zullen leggen in Canada of in Indië, als in hun eigen vaderland. Zulke schilderij, hoe meesterlijk ook, stemt tot treurige gedachten, vooral wanneer men 't oog laat vallen op enkele groepen of figuren, als b. v. op de vrouw (moeder of zuster) die aan de borst van een weleer-ordentelijk ambachtsman haar (mogelijk eeuwig) afscheid in tranen en gesnik staat uit te weenen.

De Kaartspelers is een naar waarheid geschilderd tafereel. Deze twee oudjes, man en vrouw, kunnen niet beter geteekend, niet knapper geschilderd zijn. Men *ziet* de oude vrouw, die pas hare beste kaart gelegd heeft, tot haren speelnoot zeggen : « Wat hebt gij tegen 't mijne? » terwijl de man besluiteloos blijft dubben. Een kunstenaar, die zulke tooneelen knap weet weêr te geven, is altijd zeker de gunst van het publiek te verwerven.

Geen brood! door Struys, stelt eenen werkman voor, die, door ondeugd tot de uiterste ellende en wanhoop gebracht, het besluit neemt, dat men onderstelt noodlottig te zullen zijn aan de weenende vrouw en 't argelooze kind naast hem. Als penseelwerk laat dit doek te wenschen; de toon bevalt ons niet; maar de voorstelling heeft veel verdienste. — Werklieden, die zich aan den drank verslaven, en hardvochtige rijken, die niets doen om de ellendigen op te beuren, zouden bij dit doek veel kunnen leeren.....

Ralli stelt eene *Eetzaal in een Grieksch klooster* voor. Een der monniken doet eene vrome lezing; de andere zitten, in verschillige houding, aan tafel, te denken, te luisteren of te eten; rechts zit, aan een klein tafeltje, een pelgrim, die de gastvrijheid bekwam. Dit fiks geschilderd doek wekt aller belangstelling.

De Horlogemaker, door E. Van Hove, is een klein maar tot het uiterst afgewerkt tafereeltje. Dit is *geschilderd*, gelijk de ouden deden. De *kinderportretten* van denzelfden kunstenaar zijn ook zeer lief. Daar is licht en leven bij!

Naar 't verken! door F. Van Kuyck, is een niet onaardig tooneeltje. De vierjarige bengel is stout geweest; moeder — eene struische boerin — draagt hem in eene mand naar 't zwijnskot; maar terwijl de guit aan 't weenen en huilen is, lacht ze, dat ze schokt, zoodat het niets meer is dan eene bedreiging. — Niemand gaat dit doek voorbij, of hij moet eens lachen. — Welgelukt.

Het Begravingsmaal in de Ardennen, van Léon Frédéric, is een der meest bewonderde stukken der tentoonstelling. De Ardeensche landlieden bidden, vooraleer van tafel op te staan; niet alleen is hun gelaat vol natuurlijkheid weergegeven, alsof 't al portretten waren, maar gansch hunne ingetogene houding bewijst dat men hier met geloovige landslieden heeft te doen. Die tamelijk afgewerkte samenstelling is waar, juist van toon. Slechts eene figuur is gebrekkig, die der vrouw in 't verdiep, welke men zeggen zou zelve uit het graf opgestaan te zijn om hare eigene uitvaart meê te vieren. Een klein, lichtelijk te verbeteren gebrek.

De zaal telt een dozijn zeer verdienstelijke portretten. Wij vermelden onder deze de stukken, geteekend met de namen van De Kegel, Tytgadt, Lybaert, P. Van Havermaet, J. Van Biesbroeck, Lebrun, Cluysenaer, Brozik, De Bleye, J. Janssens, E. Wauters enz.

Het Landschap is ook vrij goed vertegenwoordigd. Mejuffer Beernaert laat eenen *Vijver te Hingene* en een *Gezicht op Domburg* zien, zeer schoon en waarheidsvol, bijzonder welgekozene plekjes; de beide De Cock's (Cesar vooral, met zijn *Gezicht op de voormalige Bijlokevest*) houden stand, evenals Lamorinière (*Eiken- en Mastenbosch*). Tot de beste stukken in dit genre behooren nog : *Winterzicht* (de Namensche poort te Brussel), door E. De Pratere; het *Hongaarsch boerengespan* en *Veldarbeid* in 't departement der Lagere-Seine, door O. De Thoren; *Gezicht op Pailhe, bij*

Modave en *Gezicht op Huccorgne* (bij Hoei), door J. Van Luppen; *het Turfland, te Postel,* door Frans Van Leemputten; *de Notelaar van Sedow* (Ardennen), door J. Coosemans; *Ouwerschie, bij Rotterdam,* door Schipperus; *de Luchtbal,* door J. Dupré; *de Molen,* door Heymans, en verscheidene anderen, welke de natuur naar waarheid wedergeven of die van dichterlijke opvatting en kundige uitvoering getuigen.

Een der schoonste landschappen der zaal, *de Herderin* getiteld, is onderteekend : Karel Pearce; het verraadt veel opmerking en studie, naast oorspronkelijkheid en kunst. Een groot deel van het doek geeft echter niets te zien dan de grond, waar de grazende schapen zeker niet veel voedsel zullen gevonden hebben. Is 't dan waarlijk bij vele schilders eene *behoefte* om groote stukken te leveren? Men zie rond in de kunstzaal, en men zal minstens een vijftigtal niet onverdienstelijke gewrochten aantreffen, die er bij zouden gewonnen hebben waren zij de helft kleiner. Wij begrijpen niet, hoe de kunstenaars er niet aan denken dat nagenoeg de meeste liefhebbers het niet houden met één doek van groote afmeting, maar liefst met verschillige van geringen omvang. Men bouwt, overigens, de burgerhuizen, over het algemeen, tegenwoordig zoo groot niet meer als vroeger, en — de groote schilderijen kunnen toch niet al in de openbare musea gaan, omdat zij per vierkanten meter uit te meten zijn?

Januari, van Th. Verstraete, is een slechte titel voor eene goede schilderij; zij kan, inderdaad, even goed heeten : *December*, als *Februari* en *Maart*. Wat ze voorstelt? Een uitgestrekt sneeuwveld, in 't verdiep een dorp of gehucht, en drie personen daar te midden : een priester en een koorjongen, in kerkgewaad, de eene met de ciborie, de andere met eene lantaarn, en daarachter eene weenende vrouw.... Dus, *eene Berechting*. De priester spoedt zich — er is stervensnood, een zieke wacht en snakt naar den H. Reispenning; de ongelukkige vrouw, die hare smart niet bedwingen kan, volgt hem met moeite. Dit tooneel is treffend en hoogst gelukkig weergegeven.

De Reede van Antwerpen, door Courtens, is een groot en welgeschilderd stuk. 't Gezicht is genomen omtrent Kalloo, te midden van den stroom. In de verte, links, rijst de stad op; daar vóor ligt een groot vaartuig op anker; te midden komt een groote stoomboot op den toeschouwer af. De lucht is grijs, somber, gelijk men ze veel in Vlaanderen aantreft, en dit zet het tooneel iets weemoedigs bij. Nog eens dezelfde vraag : wie kan zulke groote schilderij koopen? waar zou men die hangen?

Van het Landschap tot de Vruchten en Bloemen is de afstand gering. De zaal bevat een zeker getal verdienstelijke bloemstukken, waaronder verscheidene met den naam eener vrouw onderteekend zijn. Schilderijen van dien aard bevallen doorgaans aan eenieder en kunnen eenieder dienen, zoowel ter versiering der eetkamer als van het salon. Wij vermelden : Geeraerdine vande Sande-Bakhuizen, Catharina van Hoorn, Margareta Roosenboom, Emma de Vigne, Thurner, Thomas, L. de Schrijver, D. de Keghel, Fr. Seghers en Jooris. Het verwondert ons dat zoo weinig stukken van dit vak verkocht zijn. Eene schoone bloem, in natura of geschilderd, is men nooit moede van zien; ieder mensch bemint dat wonder der Schepping.

De beeldhouwwerken zijn niet talrijk. 't Bijzonderste is de

reusachtige groep, bestemd voor eene openbare fontein te Antwerpen, en voorstellende : *den oorsprong dezer stad*, door J. LAMBEAUX. Oorspronkelijk van opvatting, meesterlijk van uitvoering, zal deze groep inderdaad de aandacht opwekken van elkeen, die er omtrent zal komen. *De Paardentemmer* (in brons) en 't borstbeeld der gravin de Lalaing (marmer), door TH. VINCOTTE, worden mede zeer opgemerkt.

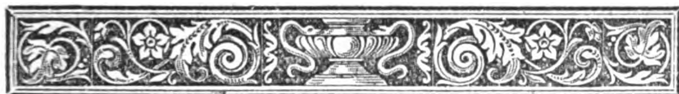
De keus der aankoopen voor de tombola is, over het algemeen, gelukkig. Daartoe behoort DELVIN's *Onweder*. Zeker is dat een verdienstelijk stuk, maar voor den winner te weinig beduidend. Bij de keus van gezegde aankoopen dient men altijd rekening van den persoon, wien het kunstwerk zal te beurt vallen, niet van den schilder, dien men zoekt te begunstigen ; nu, verreweg de meeste menschen, die in de tombola's prijs winnen, zijn geene kunstenaars, maar gansch oningewijden, die liever een figuur, eene groep, een klein landschap of zeegezicht, een bloemstuk of iets anders, dat licht verstaanbaar, dat genietbaar is, opdoen. Op het doek van DELVIN zal stellig niemand zich de oogen uitkijken.

Wij eindigen.

De tentoonstelling is, wij herhalen 't, niet rijk aan buitengewone meesterwerken, maar niettemin een bezoek overwaardig. Levert zij 't bewijs dat de kunst niet merkelijk voorwaarts streeft, dat er nog weinig kunstenaren studeeren en denken, dat de schildermode van den dag (de grove borsteling, welke niets dan kleurvlekken te zien geeft) nog hare voorstanders vindt, — 't getal echte *schrivers*, gelijk men de middeleeuwsche schilders weleens betitelde, zal die vroeg of laat weer overvleugelen — de huidige mode, gelijk alle modes, moet en zal verdwijnen. De kunst, om wezenlijk voortgang te doen, heeft echter eenen anderen tijd noodig dan dengene, welken wij beleven en die alles behalve poëtisch is. De geest der eeuwe beoogt, hoofdzakelijk, goud, verkregen zonder grooten arbeid, en zingenot ; — zielsgenot, door streving naar hooger, is verre te zoeken.

D.

ONZE LEESTAFEL.

VICTOR de Laprade. — Men kan het leven en de werken van dezen dichter leeren kennen in de uitmuntende geschiedenis van Edmond Biré (*Victor de Laprade. Sa vie et ses Œuvres.* Paris, Perrin, 1886, 396. Prix 3,50.) Victor de Laprade is een groote dichter die geenen schitterenden naam en heeft verworven omdat hij geene lafhertige driften ophelderde, omdat zijne insprake altijd edel en verheven was. Zijne gedichten zijn belangwekkend omdat hij de schoonheden van Gods schepping gevoeld en vertolkt heeft op eene wijze, die hem eigen is. De man was niet min edel in zijnen vromen levenswandel dan in zijne gedichten. Hij was lange jaren in letterkundige briefwisseling met den graaf de Chambord. Zijn leven is eene bladzijde der letterkundige geschiedenis onzer eeuwe en ze staat vol aantrekkelijke bijzonderheden, omdat de dichter met vele voorname mannen verkeerde, gelijk Manzoni, Edgar Quinet, Ballanche, Montalembert, Lamartine, Sainte-Beuve, Victor Hugo, Chateaubriand.

Het Britisch Museum. — In 1884 zijn er 31747 nieuwe boekdeelen ingekomen in 't Britisch Museum.

F. Netscher. — « De Heer F. Netscher is een jonge man in den Haag, met veel meer zin en veel meer verstand van literaire kunst, dan de meeste lezende menschen, dan de meeste ook buitenlandsche literatuur lezende Nederlanders. Deze jonge man heeft zich vooral aangetrokken gevoeld door de hedendaagsche fransche literatuur, het zoogenaamde naturalisme. Toen hij daar heel veel van gelezen had en vooral voor schrijvers als Zola eene groote bewondering kreeg, toen hij daarbij zag dat zijne geliefde auteurs in Nederland weinig besproken, nog minder geprezen werden, dat er in Nederland niemand was, die in hetzelfde genre van literatuur werkte als zij, begon er een steeds vermeerderend verlangen bij hem op te komen om zelf in zijn vaderland als naturalist op te treden, als de eerste naturalist! èn door in kritiek-opstellen voor het

buitenlandsche naturalisme propaganda te maken, èn door het schrijven van eigen novellen of schetsen, later wellicht ook romans. »

In die woorden van L. van Deyssel leert ge kennis maken met F. Netscher, die niet dulden kan dat Holland zou ophouden van Frankrijk na te apen, en zou nalaten het vervallen fransche naturalisme te bewonderen.

L. van Deyssel is diep overtuigd dat F. Netscher de man niet is om in Saüls wapendracht te strijden : en hij, die een geestdriftige voorvechter is van de Omwenteling in de Kunst, die vuriglijk begeert dat Nederland met een machtigen kunstenaar, met een baanbreker in de letterkundige streving onzer eeuwe zou te voorschijn komen, schetst in de volgende woorden de beeltenis van Netscher :

« Ik hield den Heer Netscher eerst voor een geweldig gespierden worstelaar in de arena der wæreldliteratuur, die met zijn naakte woord wonderen van kracht en zwier zou werken; maar nu heb ik gemerkt, dat hij slechts spit en plant in het tuintje onzer vaderlandsche letterkunde, en dat nog wel in den stijven overjas van zijn bekrompen ernst...

« Beste Heer, gij zijt toch van een verregaande, ja van eene verredravende onnoozelheid. Hebt gij dan nooit even gedacht of nooit iets werkelijk gelezen, dat gij hebt kunnen meenen ons er in te laten loopen en uw nabauwen van de Franschen en uw gillende oppervlakkigheid door ons als zuivere originaliteit en als diepe gedachte te doen ontvangen?

« Hoe, gij, kind, dat zich al spelende een kartonnen kroontjen op het hoofd zet, gij clown, die jongleert met aureoolen en ze opvangt op zijn neus, gij, die een weg bewandelt, zoo vol van allerlei voetsporen, dat gij den afdruk uwer eigen voetjes er niet op terug zoudt kunnen vinden, gij, die u een apostelmantel om de schouders hangt, maar daarbij de verlakte rijgslaarsjes van uw burgerlijke slimheid en aanmatiging behoudt, gij, die zijt als de gekarikatureerde weerkaatsing van Zola in een tuinspiegel of in een tinnen theepot, gij, dien ik als een heel klein figuurtjen zie staan op den top van den berg uwer opgeblazenheid, gij, die staat te schreeuwen als een generaal op een heideveld : voorwaarts marsch! halt! geeft acht! plaats! rust!, zonder dat er een soldaat achter u staat, zoo voor de aardigheid maar, gij, die telkens het kalkoenenrood van uw kleinen toorn uitzet, gij, die uw kunstliefde tot een vingerring maakt en tot een kuif om meê te pronken, gij, die verdwijnt achter de bontende krinoline uwer telkens te pas en te onpas door u ten polka geleidde naïeve belezenheid, gij, held uit een prentenboek, looden soldaatjen uit een opzetdoos, gij, blufzak gevuld met gemeenplaatsen, gij, die voortdurend opsnijdt van het onsmakelijke gebraad uwer nagebootste leerstellingen, gij, dwaze schooljongen van de fransche school, die op een boekenstapel gaat

staan om zoo groot te toonen als de meester, gij, hollandsche kornak van het fransche naturalisme, gij, stoel, waarop Zola in Holland gaat zitten, gij, herkauwer van Zolaas tabakspruimen, gebocheld zoontje van Camille Lemonnier, die u kleedt met Flauberts versleten onderbroeken, — gij zoudt in onze literatuur zoo'n beetje de baas komen spelen? » (*Dietsche Warande.*)

Onze taal. — Te Londen is er een nieuw tolkblad verschenen van de spraakwetenschap, onder den naam van *The Linguist.* In dat schrift worden bijdragen gedrukt die niet alleen in 't Engelsch geschreven zijn, maar ook in 't Duitsch, in 't Spaansch, in 't Fransch, en ook in 't Nederlandsch.

Geschiedkundige maren. — H. Mazel heeft in de *R. des q. Hist.* van 1 Juli laatstleden al de geschiedschrijvers gekeurd, die over de Fransche Omwenteling gehandeld hebben en getoogd hoe de opheldering der Omwenteling gevallen is onder den hamer van oordeelkundige geschiedvorschers, gelijk Taine en Babeau.

Baron Kervyn de Lettenhove ontleedt in dezelfde aflevering het uitmuntend werk van H. de l'Epinois : *La Ligue et les Papes.* (Victor, Palmé 1886.) De Pauzen ondersteunden het Eedverbond omdat het streed voor de bescherming der vaderlandsche en godsdienstige overleveringen; maar ze bleven boven de eergierigheid van de eenen en de arglistigheid van de anderen, en waren uitsluitend bekommerd met de zaken van 't geloof. De Paus als vorst in Itaalje zag rond hem de macht van de Spanjaards, meest altijd dreigend en overmoedig : hij was niet tevreden van Filip II, die zijnen wille trachtte te doen doordragen. Dat gevaar ware nog vermeerderd hadde Frankrijk moeten ingelijfd worden in het Spaansche koninkrijk : vandaar het vast besluit bij de Pauzen om het fransche rijk wederom ongeschonden en onafhankelijk in te richten onder eenen katholijken koning of eenen prinse die tot het waar geloof zou bekeeren.

— Aangaande de vondsten van Dr Schliemann te Tyrinthe schrijft Em. Burnouf in de *Revue des deux Mondes* van 1 Maart 1886 dat hij geheel den uitleg van den vermaarden oudheidkundige niet en aanveerdt : 't bijzonderste gebouw dat hij heeft blootgeleid is geen vorstelijke woonste, maar een heiligdom van Hercules; de sterkte is het werk van pelasgische handen en mag aan de *Phœnici* niet toegeschreven worden, die in Griekenland veel min te berde komen dan somtijds geleerd wordt.

Salomon Reinach en E. Babelon hebben verleden jaar op vele plaatsen den bodem van Karthago blootgeleid, den grond sommiger punische gebouwen ontdekt, kunstwerken en aarden voorwerpen verzameld.

— A. Babeau heeft wederom een allerschoonste werk uitgegeven. (*Les Artisans et les Domestiques d'autrefois.* Paris, Firmin-Didot

1886, in-8°, XV-363 bl.) Ziet hier hoe hij zijn beworp uitvoert. Hij doorloopt en doorsnuistert al de gedrukte oorkonden : geschiedenissen van dorpen en steden, huiselijke schriften, verhalen en letterkundige schetsen van de vorige tijden, volksboeken en almanakken die vele bijzonderheden van geschiedkundige aangelegenheid bevatten; daarna raadpleegt hij al de ongedrukte papieren en vooral de stukken der notarissen. Als hij een groot getal wetensweerdige bijzonderheden en zekere gebeurtenissen heeft opgezant, komen zij in hun natuurlijk verband en aantrekkelijken samenhang te voorschijn. De maatschappelijke geschiedenis der voorouders herleeft voor de oogen van den bekoorden lezer : wij treden in de woonstede van den werkman en wij leeren zijn huisgerief en geheel den loop van zijnen dagelijkschen handel en wandel kennen.

J. CLAERHOUT.

DE *Moniteur* kondigde half-Augustus het verslag af, door de jury voor het toekennen van den vijfjaarlijkschen prijskamp voor vaderlandsche geschiedenis toegestuurd aan den heer minister de Moreau.

Dat verslag, geschreven door den heer Paul Fredericq, is een zeer gemeen, ja onbeduidend werk. Noch gedachten, noch stijl, noch zaakkennis zal men er in ontmoeten. De jury schijnt het eenvoudigweg te hebben aangenomen, den schrijver de verantwoordelijkheid latende van hetgeen hij voordroeg, anders hadden wij toch iets ernstiger gehad : van Alph. Leroy, evenals van Mœller, beide van de jury deel makende, vinden wij er althans geene enkele opmerking, hun waardig.

Dat de meerderheid der jury « liberaal » was, blijkt uit meer dan ééne phrase van dit weinig academisch geschrijf, onder andere uit de volgende regelen : « Le gouvernement belge a, de son côté, « fourni aux *historiens futurs* des documents déjà vivement discutés « dans les deux derniers volumes de *la Belgique et le Vatican*, et « dans les très nombreuses *publications de la Commission parlementaire d'enquête scolaire* ».

De processen-verbaal der hatelijke Scholen-inquisitie, van verachtelijke gedachtenisse, voorstellen als historische bijdragen — dat verraadt den onnoozele, ofwel den fanatieken partijman!

Het verslag uit zich dan ook, over het algemeen, zeer gunstig voor de liberale schrijvers, hoogst ongunstig of schreeuwend onverschillig voor de katholieken. Te dien titel is het, ja, een ellendig werk, gansch niet weerdig van 't vertrouwen, dat het gouvernement in zekere mannen heeft gesteld. Het toont op duidelijke wijze aan, hoe partijdig men tegenwoordig handelt in 't eerste

geleerde korps onzes lands, en hoe noodig het was geworden dat althans de Vlaamsche schrijvers, die niet tot de vrijmetselarij behooren, onttrokken wierden aan de stelselmatige rechtsmiskenning, van welke zij dáar het voorwerp zijn geworden.

De vijfjaarlijksche prijs kwam toe, ontegenzeggelijk, aan het groote werk van baron Kervyn van Lettenhove : *Les Huguenots et les Gueux;* natuurlijk kreeg hij dien niet, omdat : 1° het werk gansch nieuw, oorspronkelijk is; 2° omdat het de wetenschap verrijkt met honderden nieuwe, wel beredeneerde oorkonden, van aard om de geschiedenis der XVIe eeuw en hare al te beruchte helden in 't klare daglicht te stellen; 3° omdat het tegen de borst stoot van protestanten en vrijmetselaars, die niet lijden kunnen dat de waarheid over de schandelijke feiten der geuzen bekend worden gemaakt. Meer dan goede hoedanigheden genoeg, ziet men, om bij dweepers te mislukken. Ten einde eenigen schijn van gegrondheid te kunnen geven aan 't van kant zetten des werks, dat men toch gedwongen is geweest te prijzen, haalt de meerderheid der jury eenige regelen aan uit eene kritiek, door eenen Hollandschen protestant er over gemaakt en waarin onder andere de goede trouw van den heer Kervyn in twijfel wordt getrokken, door te zeggen, dat men niet weet (!) of de oorkonden, die in *les Huguenots et les Gueux* aangehaald zijn, « nauwkeurig » zijn weergegeven. Verder spreekt men van *documents sûrs*, alsof de stukken, door den heer Kervyn benuttigd, dat niet zijn.... Den heer Frédericq loochenen wij alle kennis en gezag om over de geloofwaardigheid van deze of gene XVIe eeuwsche oorkonde uitspraak te doen. — Is 't niet armtierig, toevlucht te moeten nemen tot eenen natuurlijk bevooroordeelden vreemdeling, om eene kritiek te kunnen uitbrengen?

De heer Kervyn heeft, gelukkiglijk, de aanmoediging niet noodig des beruchten schrijvers van 't boekske over *Keizer Karel*, dat wij den lezers van *het Belfort* ter kennis hebben gebracht, gelijk hij waarschijnlijk ook voorop wist, dat zijn reuzenarbeid niet zou goedgekeurd geworden zijn door zijnen persoonlijken *vijand*, welke in de jury zetelde....

Gansch onbehendig, grof zelfs, is de verslaggever te werk gegaan om zijne stelselmatige afkeuringszucht voor de katholieken te koelen. Hij beschuldigt er eenige van dwalingen, ook zonder het allerminste bewijs zijner gezegden te leveren, voor werken, aan welke zelfs liberale schrijvers, als leden eener vroegere jury, die deze werken *gelezen* hadden, grooten lof gaven. De bewoordingen zelven van zijne kritiek houden het bewijs in, dat de verslaggever een boek afkeurt zonder het gelezen, zonder het zelfs in de hand gehad te hebben!

Artikelen in liberale gazetten worden vermeld als belangrijke historische bijdragen; geen enkel katholiek dagblad, waar er nochtans ook zulke te vinden zijn (b. v. *Rond den Heerd*, de *Vlaamsche School*, de *Gazette de Liége* en andere), is vermeld.

Liberale schrijvers mogen de stoffe leveren voor drie, vier boekdeelen 's jaars, die groote vruchtbaarheid wordt niet afgekeurd, de nauwkeurigheid van hun werk niet in twijfel getrokken; een katholiek geeft de helft minder — zijn werk *schijnt* met overhaasting geschreven.

Niet alleen liberale boeken worden opgehemeld, maar somtijds ook de *persoon*, die ze schreef. In 't kort, de partijdigheid wordt belachelijk, kinderachtig.

Een onzer kennissen had, na het verslag gelezen te hebben, goesting om den *Moniteur* te dwingen een tegenverslag op te nemen, waarin hij de historische « wetenschap », het schrijftalent en de loyauteit van den heer Fredericq zou hebben in een klaar licht gesteld. Wij hebben 't hem afgeraden omdat het sop de kool niet weerd is. Het verslag zal de letterkundige « reputatie » van dien heer waarlijk niet verbeteren, en van den anderen kant zal noch de afbrekerskritiek, noch de stilzwijgendheid over verdienstelijke gewrochten iets het minste schaden aan de schrijvers, die men geerne tot slachtoffers zoude maken.

Eene andere zaak nochtans is, te onderzoeken wat er in 't vervolg te doen is om het katholiek gouvernement te beletten, jurys te benoemen, van welke men vooraf weet dat zij stelselmatig vijandig zijn aan de katholieken. Men mag den heer de Moreau niet, al zij het ook zijdelings, medeplichtig doen worden van onrechtvaardigheid en laster.

De uitgave der *Werken van* Vrouwe Courtmans, over twee jaren door den heer De Seyn-Verhougstraeten te Roeselare, begonnen, gaat geregeld voort en is thans gevorderd tot het X^e deel. Die uitgave is goed en aan kleinen prijs. Elk verhaal heeft eene bijzondere pagineering, zoodat men het volledige werk kan verdeelen naar beliefte. Wat de verhalen en novellen zelve betreft, deze zijn door den Vlaamschen lezer genoegzaam bekend, zoo dat het onnoodig is er hier in 't breede van te spreken. Vrouwe Courtmans schrijft voor het volk, dat is voor iedereen, voor jongen en ouden, voor werklieden en burgers, en zij houdt de wet der zedelijkheid streng in acht. Er zijn dan ook zeker weinig volksbibliotheken, waar hare schriften niet zijn aangenomen, gelijk de vlaamschlezende huisgezinnen er genoegen, lessen van levenswijsheid, liefde voor de voorouderlijke deugd en zeden plegen uit te putten. Het moge voor de stokoude vrouw een troost zijn op den avond haars nuttigen levens, te zien, dat hare pogingen ten beste harer taalgenooten hoog gewaardeerd worden. G.

De schrijver der *leestafel* heeft verschillige mededeelingen en opmerkingen ontvangen die hij in 't nummer van November zal bespreken.

BOEKBEOORDEELING.

Bijdrage tot een **Hagelandsch Idioticon**, door J. F. TUERLINCKX, bekroond door de Zuidnederlandsche maatschappij van *Taalkunde*.

IN nr 1 van het *Belfort* zeide ik : « Lof aan de *Zuidnederlandsche maatschappij* die, door hare prijskampen, aan zoovelen den moed en het geduld gaf om jaren en jaren te luisteren, en alles getrouw, tot het laatste stipken, aan te teekenen ».

Aan haar is het te danken dat wij een nieuw Idioticon, het Hagelandsch, in handen gekregen hebben.

Het Hageland is de streek gelegen tusschen Diest, Tienen, Leuven en Aarschot.

Indien gij den afstand aanziet die het Hageland van 't land van Waas scheidt, zoudt ge algauw kunnen zeggen : Wat gemeens kan er bestaan tusschen de eigene taal van eenen Hagelander en die van eenen Wazenaar?....

En toch! Nog zijn wij op het einde van ons onderzoek niet gekomen, en reeds hebben wij met genoegen bij de 800 woorden opgeteekend die mede de Wazenaar dagelijks in den mond heeft.

Van spreuken en vergelijkingen hebben wij ook een zeer rijken oogst opgedaan.

Wij houden even vast als de Hagelander aan veel woorden die de Hollanders verouderd noemen; b. v. *afgeven* (een fabelken afgeven, op iemand afgeven), *gaan* (gezongen worden, lusten), enz.

Voor 't geslacht der zelfstandige naamwoorden komen wij ook gemeenlijk overeen ; b. v. *autaar*, m: *beest*, vr; *bosch*, m; *dood*, vr, enz..

Is dat niet treffend?... Zoude ik wel een beter bewijs kunnen aanbrengen om te toonen dat iedereen die het Hagelandsch Idioticon koopen zal, er nuttige, zeer nuttige zaken in vinden zal?... Een beter bewijs om te toonen dat het waar is wat ik over eenige maanden op de vergadering van het Davidsfonds te Sint-Niklaas zei : « De Idioticons, die, na korten tijd, voor ieder Vlaamsche streek zullen bestaan, zullen aan al de welmeenende taalkundigen van Noord en Zuid toonen wat schatten er in de

volkstaal begraven liggen : duizenden woorden die reeds als dood met een kruisken geteekend stonden, en toch nog alle dagen, levend en frisch, van de lippen des volks rollen; honderden spraakkundige vormen die verloren gezeid worden en toch met vette letters in de levende grammatica van kind en werkman nog gedrukt staan; duizenden woorden die eene *nuance* bevatten, waarvoor de woordenboeken met hunnen mond vol tanden staan; eene macht van treffende, schilderachtige spreekwijzen en spreekwoorden waar het volk zijnen zegel op gezet heeft, den zegel van eenvoudige poëzie en fijne opmerkzaamheid. »

AM. JOOS.

Algemeen Nederlandsch Rijmwoordenboek, bewerkt door J. A. VAN DROOGENBROECK, lid der Zuidnederlandsche maatschappij van *Taalkunde*.

IT is een werk dat onder alle opzichten mag aangeprezen worden.

De schrijver begint met eene studie over rhythmus en rijm. « Ik hoop, zegt hij, dat deze inleiding met belangstelling zal gelezen worden. Inderdaad, geachte Heer, daar moogt gij over spreken, schrijver van de vloeiende *Zonnestralen* en *Makamen*, gij, die door uwe studie over het vers onzer ouden, zoo welverdiend den prijs behaaldet.

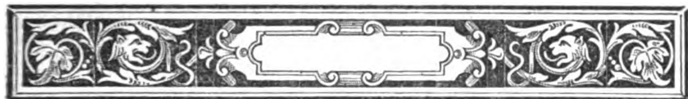
De verzameling, volgens het zeggen des schrijvers, bevat ruim een derde meer woorden dan de vroegere werken van dien aard; en ik kan 't gemakkelijk aanveerden want de schrijver vindt er geen bezwaar in veel vlaamsche woorden die de Hollanders verwerpen en verzwijgen, als rijmwoorden over te nemen. De vormen der ongelijkvloeiende werkwoorden zijn ook tamelijk volledig.

Eindelijk munt het werk nog uit door zijne orde en zijn toevoegsel van dubbelrijmen.

Ik wensch het goeden aftrok.

AM. J.

EEN KLAVERKEN

DOOR

HILDA RAM.

De Bijbel verhaalt ons hoe het volk van Israël zijne vreugde liet blijken, zijne dankbare blijdschap lucht gaf met den kreet : « Eene profeterse is onder ons volk opgestaan ». Eene profeterse was dus eene zeldzame verschijning bij het Joodsche volk, zij achtteden de opdaging der profeterse, als eene buitengewoone weldaad, als eene voorliefde van Jehova voor de afstammelingen van den aartsvader Jacob.

De zangen der profeterse werden door heel Israël met eerbied aanhoord, met geestdrift aangeleerd bij de twaalf stammen, in elk huisgezin herzongen.

Er ligt iet groots in dit volksgevoel, hetwelk zijnen dank jegens den Allerhoogsten aanheft voor de uitstekende gunst waarmede Hij een volk vereert, bij wien Hij eene profeterse, eene dichteres opwekt.

Zelf de oude Heiden herkenden onrechtstreeks door hunne spreuk : « Nascitur poeta, orator fit », « Dichter wordt men geboren, spreker kan men worden », dat de dichtgave een voorrecht is door de Godheid alleenelijk aan uitzonderlijke gunstelingen bedeeld.

Wel is waar op onze dagen van « het stoffelijke nuttige », in onze zoo zinnelijke eeuw, schijnt der Heiden godengunst nog weinig van tel. De groote hoop, zegt men, is en wordt al meer en meer onverschillig, ongevoelig voor poezij, voor het gedicht.

Ik kan dat gezegde in het algemeen niet weerleggen; ik geloof dat in zekere klassen der samenleving, bij de genotzoekende lezers van geile verlagende romans, bij de verslinders van hobbelige moordplegende verhalen, vele onbevoegde minachters zijn der schoone poezij. Maar ik zou er grootelijks aan twijfelen of hunne wanmeening wel door het gezonde volksverstand als echt en degelijk bestempeld is. Het volk in zijnen rondborstigen geest vat nog, wellicht meer als wij bevroeden, het dichterlijke schoone.

Goede dichters, die in hunne krachtige, geestrijke beeldspraak hart en ziel treffen, ons het goede en het schoone doen leeren, God en vaderland doen beminnen, zullen altoos bij het volk welkom zijn.

Het volk zal fier zijne dichters gunst en achting schenken, het zal hen eene milde vertrouwde Mecenas zijn, zij zullen geenen anderen Mecenas behoeven, die maar al te dikwijls, als een lichtweerkaatsend lichaam, in des dichters glans wil schitteren.

En zou soms de mistige afgunst des dichters verdiensten zoeke te omhullen, vroeg of laat toch doorbreekt de uitzettende kracht van zijn talent den nijdigen nevel, het schittert dan in vollen luister. Hunne dichten worden voor immer de hoogmoed van hun volk, want niets evenaart de voortlevende duurzaamheid van een verdienstvolle dichtwerk onder het volk.

Sommige dichten, alhoewel door hunnen omvang en prijs min geschikt tot groote verspreiding, zijn toch tegen het inzien van sommige Zoilen, niet zoo onopgemerkt bij het lezende volk doorgegaan, het volk kent den schrijver, en menige schoone brokken uit zijn werk.

En bij de eerste uitgave der gedichten van Hilda Ram, zeker door inhoud en gehalte meer van aard om een grooter getal koopers te ontmoeten, heeft men nog met vlaamschminnend genoegen kunnen bestatigen dat de lust om poezij te lezen niet zoo gansch verwandeld is. Het zijn niet altoos de lezers die ontbreken maar soms wel de dichters, dien naam weerdig.

De grootste eer, de innigste voldoening welke een dichter kan erlangen is wel met zijne eerste verzen de onvoorbereidde gunst zijner lezers te winnen, den eensgezinden lof in te oogsten, welke zijne medeburgers eenmondig der degelijke schoonheid zijner poezij toezwaaien.

Zulke eer en voldoening viel Hilda Ram te beurt.

Haar eerste dichtwerk « *Een Klaverken uit 's levens akker* » had in de wijde wereld verdoken zijne drij blaadjes « *Drie Idyllen* », opengespreid, maar niets buitengewoons scheen de aandacht uit te lokken.

Misschien was het nieuwsgierige toeval, welke het boekje deed kennen, want het was zonder klokkengelui, of vriendentrommelslag van de drukpers aan de uitstallingsvenster voorgelegd.

Noch schuchtere voorrede, noch angstig opziende narede zijn Hilda Ram's eerstelingen bijgevoegd ; maar op de laatste bladzijde, bijna op het schutsblad leest men, en nog zonder praaltitel, de opdracht.

Zij is de uiting van het dankbaar kinderhart aan de zorgende teergeliefde ouders.

Die opdracht, waar het eenvoudige gevoel zoo waar spreekt, geeft ons het kenmerk van het talent der dichteres : Eene milde inborst met eene diepe opvatting, een breed besef van 's menschen gemoed, ten dienste van eene rijke inbeeldingskracht ter schepping en schikking harer tafereelen.

« *Een klaverken uit 's levens akker. Drie Idijllen* » is als eene vrouwenbeeldige trilogie. Het zijn drie levenstoestanden van het vrouwelijk gemoed, van het vrouwelijk hart : De heilbewerkende liefde, bedachte getrouwheid, de minnende verkleefde gelatenheid. Heeft de dichteres haar eerste dichterlijk denkvermogen op het vrouwelijk hert beproefd, dan is zij uiterst wel gelukt.

« *Op zes weken* » is een allerliefst verhaal hoe een bedeesde meisjesvluchter op aandrang zijns vaders na eene vrijster moet uitzien, hoe het schijnbaar toeval

hem juist die deerne aanwijst, die door haar lieftalig karakter, haren minzamen omgang, hare gulle spraak, hare handigheid in huishouden en huisschikken, eenen gelukkigen echtgenoot in een gelukkig welvarend gezin zal maken, den bejaarden vader zal opbeuren en zijne oude dagen verlustigen.

Mieke genoot eene degelijke vlaamsche burgeropvoeding, zij was werkzaam en krakende rein.

Ik zou hier willen eene breedvoerige ontleeding doen van dit toelachend dicht, doch wat al krachten ik er aan zou verspillen of niet, het zou toch een vruchteloos poogen zijn, ik zou er volkomen in mislukken om u zelfs een verwijderd gedacht te geven van al het dichterlijke, het lieve, het schoone dat er in die *zes weken* beschrijving bij van Pol gaande was, voorviel en gelukte.

Beste vriend of vriendin, wie gij ook zijt, pak zelf het boekje in handen, lees het en ik ben zeker dat gij, na de lezing, mij om mijne raadgeving hartelijk zult danken voor de uur edel zielsgenot, en echte gemoedslust, welke u de kennismaking met dit mooi dicht zal verschaffen.

« *Tante moeder* » is de zelfkennende algeheele opoffering der vrouw aan moederlooze wichtjes, tot verkorting harer eigene levensdagen, van hare vroegere liefde en genegenheid, welke zij reeds aan haren boezemvriend geschonken had.

Hier trilt eene gansch andere snaar dan in het vorige stukje, en de dichteres is en blijft nogmaals waar in de gevoelsbeseffing.

Het is noch droefgeestigheid noch wreveligheid, het is sterke edelmoedigheid, volkomene zelfverloochening.

Rika kwijnt inwendig, verflauwt van levenskracht, doch hare houding en omgang is zoo dat niemand haar innig lijden opmerkt. Zij is vriendelijk jegens haren broeder, minzaam jegens de kinderen, zij klapt opgeruimd met hare kleinen, en graag speelt zij met hen hunne kinderspelen..., en jegens haren beminden,

die hare zelfopoffering niet ziet, niet vat, blijft zij immer kalm en genegen, zij zoekt hem zoo zacht mogelijk haar plichtbesluit te doen beseffen, zij weigert hem niet barsch eenen warmen handdruk. Maar het kleine parkje, voor aan het hekken, waar, in de volgende lente een bloemende roozenstruik zijne hakende liefdeverzuchting bejegenend moest beantwoorden, dit parkje blijft woest met verwilderd onkruid bewassen.

Ik heb zelden eene lievere aandoenelijke dichterlijke vinding ontmoet, dan dit treurig bloemlooze parkje. Het zicht van dit droevig parkje is eene aanhoudende hartenmarteling voor Rika, eene verpletterende bliksemslag voor Dirk, en hetwelk hopeloos zijne lotsbeschikking beslist. De lezer zelf in de ziel ontroerd blijft in weemoedige mijmering dit barre parkje aanschouwen. Het is eene groote schrijverskunst den lezer door zulk eenvoudig tafereel zoo diep te treffen.

Eindelijk is Rika's zending volbracht, de jonge nicht kan nu haars vaders huishouden beridderen en voor de jongere broerkens zorgen. Rika sterft offer harer edelmoedigheid, met een gebroken hart, en hare immer levende genegenheid voor Dirk. Gemoedelijk en diep ontroerend verhaal.

De derde Idylle « de Vondelingen » maalt ons de vrouw nog in eene andere natuurstemming waar zeker nog het vrouwenhart aandringt, maar waarvan nochtans natuurdrift, een verdoken ijdelheidszin de aanstoker is.

Truiken wil haar leven wijden, haar werk en zorg besteden, aan het opvoeden, het grootbrengen van kinderen. Eigene kinderen heeft zij niet; maar zij is gelukkig wanneer zij een vondeling ter verpleging krijgt, ter zelven tijde als hare buurvrouw Thys, weer een vondeling van het armbestuur als bestedeling heeft bekomen.

Bij vrouw Thys is geldelijk voordeel de aanraadster, alhoewel zij hare kleine gewetensvol verpleegt. Bij Truiken is winzucht nooit in het gedacht gekomen, zij beschouwt, zij verzorgt haar Walter als haren lieveling, als ware het haar eigen kind.

Dat de beide vondelingen Walter en Leentje, als gebuurkinderen en lotgenoten, samen opgroeiend elkander lieven en beminnen, dat de pleegouders zulks met genoegen bespeuren en de onderlinge verkleefdheid der kinderen bijtreden en bevorderen, volgt en vordert het uitvoerend plan des verhaals; de lezer mag het van den beginne raden, doch de ontknooping is zoo niet voorzien.

Walter, de zoon eens rijken duitschen barons, wordt door zijne ouders teruggevergd. Leentje blijft alleen in het dorp, en onverhoopt, en onverwacht, niettegenstaande dit zoo innig vertrouwelijk : « *Leentje tot wederziens, in 't kort* » ziet Leentje Walter nooit meer terug, zij verneemt nooit iets meer van Walter.

Toch blijft hare liefde hem en hem alleen verkleefd. — Nol, de boezemvriend van Walter, Nol, die haar ook vurig liefde, wijst zij beleefd af; zij blijft en leeft alleen. Is de lezer niet gunstig gestemd voor Walters ongegist stilzwijgen, Nols vriendschappelijke gelatenheid roemt hij, en hij, lezer (zoo als de Engelschman zou zeggen) zou de dichteres wel erkentelijk willen zijn, omdat zij den man toch ook een sprankel van edelmoedige zelfverloochening en belanglooze vriendschap heeft willen ingeven.

Het zal onnoodig twisten zijn welke van die drie zangen het dichterlijke beste is.

De eene geven den voorkeur aan « *Op zes weken* », andere prijzen vooral « *Tante moeder* », sommige zouden de « *Vondelingen* » willen op den voorrang zetten.

Ieder oordeelt gewis een weinig na zijne persoonelijke geneigdheid en hartenstemming. Om het even dus, lezer, wat gij wilt uitkippen, wij zijn het toch allen eens dat het drij allerpuikste dichten zijn, vol gevoel en waarheid.

Natuurlijke eenvoudigheid schijnt vooral de hoofdbegaafdheid der dichteres te zijn; doch het besef dier natuur, welk zij ons zoo eenvoudig weergeeft en afschildert, is het kenmerk van eene diepdenkende ziel, van een gevoelig hart, van rijke geestvermogens.

In hare siervolle inbeelding, door vernuftige beradenheid gemend, heeft zij keus in overvloed van zuiver schoons, om alle wanluidend kletterend klatergoud op zijde te laten. En toch zijn hare karaktertrekken zoo fijn gevoeld, zoo juist gepast wedergegeven, zoo dichterlijk afgeteekend en nauwverbonden met het verhaal.

« *Op zes weken* », dat in het algemeen bij het grootste getal lezers den meesten bijval geniet, is lief en boeiend van den eersten regel tot den laatsten; het verkwikt het hart, het behaagt vooral omdat de dichteres hare persoonen zoo natuurlijk goed en belangloos heeft voorgebracht dat de gelukkige ontknooping de wensch wordt des lezers. Ieder der handelende persoonen is en blijft zijne inborst gelijk; alleenlijk dunkt mij dat Frans in zijn liefdesgeluk iets of wat van den franschen romanlezer in zijnen drift ten toon spreidt; doch ik zal niet aandringen, ik ben misschien mis in mijne zienswijze.

Vergelijk nu « *Tante moeder* » met het eerste stuk en gij zult er andere hoedanigheden in ontmoeten. Niet min schoon dan « *Op zes weken* » is het stuk, meer ingrijpend, omdat het verhaal treurig is; het kan zijn, de dichterlijke uitvoering is even keurig. Het ware, het schoone ware in de natuur, doch de overwonne moeilijkheid is grooter. In « *Op zes weken* » geeft de opwellende natuur zich lucht, en het is den mensch eigen meer naar het blijde dan naar het droeve te neigen.

In « *Tante moeder* » speelt een onderdrukt verstomd liefdegevoel de hoofdrol. De samenspraak, welke den gang des verhaals met aandrang vuur en leven bijzet, moet hier grootendeels achterwegen blijven.

Rika's zinsneden zijn kort, soms afgebroken, doch kernachtig, en de lezer gist heel wel den storm in Rika's hart.

Bij « *Tante moeder* » ligt het gevoel dieper, het is min uiterlijk, min tastbaar. Hare liefdesopoffering is geheel, belangloos, de drijfveer harer zelfonderdruk-

king is door geen harer aanverwanten met bijstemming gevat. Dirk beseft evenmin het edelmoedige besluit zijner geliefde, en zij om niet te wankelen en haar offer in stil en bestendig hartenlijden te voltrekken zij zwijgt en bezorgt hare pleegkinderen.

De dichteres schijnt mij dien zielestoestand van « *Tante moeder* » volkomen begrepen en eenvoudig te hebben teruggegeven.

Doorlees het stuk : een diepe weemoed doorzwèeft het gansche verhaal en nergens nochtans ontmoet gij bij Rika een woord, een trek, eene beweging welke hare zelfvergetenheid bij anderen wil doen gelden.

Daarin gelijkt zij misschien aan de schrijfster, deze ook is in haren stijl zonder aanspraak op bewonderingsuitlokkende geleerdheid, ingewikkelde perioden en kunstgrepige verzen ; zij is stil en eenvoudig in haren versbouw, maar frisch als de morgenstond in gedachten en woorden, zij gebruikt rijmlooze regels, doch de rythmus is bestendig welluidend, zonder dat de Iamben het oor vermoeien. Is er misschien hier of daar een gebrek, of een schijn van gebrek aan versmaat, spelling of taalbouw, in Godes naam de dichteres weze daarom niet troosteloos, niemand van ons is van die zoogezegde gebreken vrij, ieder schrijver gaat aan die kwaal mank : « Tot capita tot gramatica ». Geene twee taalgeleerden zijn het ooit over een spellingstelsel kunnen eens worden. Het is wellicht de natuur der nederduitsche taal, welke zoo als het nederlandsche volk, luidens Keizer-Karels meening, gedweë onderdanen zijn, maar geenen slaafschen dwang dulden.

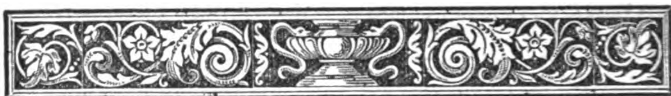
Het boekje « *Een Klaverken* » bewijst overigens dat Hilda Ram meer als redelijk goed hare moedertaal kent en bezigt. Zij is niet arm aan echt nederlandsche taalwendingen; hare woordenkas is overvloedig bevoorraad en wat vooral dien schat weerde bijzet, is dat zij met grondige kennis der beteekenis hare woorden kiest en schikt. Men vermoedt licht dat bij haar het woord ten dienste staat der gedachten, harer dichterlijke

inbeelding. Door die gelukkige samenwerking is hare versstijl vloeiend ongedwongen, hare beeldspraak sierlijk, zonder grootspraak, zij is karig in dichterlijke vergelijkingen, vooral vermijdt zij wijselijk het opgeblazene.

In een volgend artikel bespreken wij Hilda Ram's *Bloemen en Bladeren*.

Antwerpen. D. G.

DE NEERINGEN.

(*Vierde vervolg.*)

VI.

IN onzen laatsten artikel hebben wij de voorwaarden bepaald zonder dewelke een gezond neeringswezen ons onmogelijk schijnt. Er blijft nog een plan van neering af te schetsen, en eenen oogslag te verleenen aan de misbruiken en oorzaken van verval die te vermijden zijn.

In onze tijden, veel meer dan in het verleden, hebben de noodwendigheden van handel en nijverheid groote werkhuizen, machtige ondernemingen, door honderden, ja duizenden werklieden gediend, ten allen kante opgewekt. Zulke werkhuizen, zulke ondernemingen zijn ware maatschappelijke eenheden; eenheid van belang, gelijkheid van werk, geledering onder de zelfde overheden, alles vraagt de samenwerking, de overeenkomst, de wederzijdsche hulp en genegenheid. Voor zulke eenheden is het best, ons dunkens, dat zij op hun eigen blijven, en eene neering uitmaken waarvan het werkhuis zelf het middenpunt is. Nooit geene schoonere gelegenheid om den neeringsgeest wederom in vollen bloei te doen opstaan! Dat het mogelijk is in groote en machtige werkhuizen eene ware neering in te richten, dat is bewezen; het bestaat in meer dan ééne plaats, tot onwaardeerlijk voordeel van bazen en knechten. Ik ben niet voornemens dit geval te behandelen. De nijverheidsbazen die daarover een onverbeterlijk voorbeeld

begeeren, kunnen Leo Harmel's boek te rade gaan. Hij is gedrukt te Tours, bij Alfred Mame, 1879, en draagt voor titel : *Manuel d'une corporation chrétienne*. Daar zullen zij alles vinden dat hun kan dienstig zijn, leering, schikking en voorbeelden.

Ons inzicht is, het geval te onderzoeken, waar er geene zulke groote werkhuizen bestaan; of bestaan er, waar de nijverheidsbazen er zich niet op toeleggen hunne werklieden zelf te gelederen, en aan hun hoofd *the struggle for life* te leveren. 't Is het geval in vele steden van tweeden, derden of vierden rang, en tot zekeren graad, in vele landelijke gemeenten.

Onze taak is veel vergemakkelijkt door een schoon voorbeeld gegeven te Leuven. Als ik mijnen eersten artikel over de neeringen geschreven had, heeft mij een onbekende vriend uit Leuven, welken ik hier de gelegenheid waarneem te bedanken, een vluchtschriftje gezonden voor titel dragende : *Dit is de keure van de Gilde der ambachten en neeringen*, gedrukt bij Aug. Peeters-Ruelens, Naamsche straat, te Leuven, 1885. Ik weet niet of het mogelijk is de gedachte der oude gilden beter op te vatten en op onze tijden toe te passen dan het te Leuven geschied is. Ik mag mij tevreden houden hier de bijzonderste artikels der standregels over te schrijven :

I. — Het doel der Gilde.

Art. 1. De Gilde der Ambachten en Neeringen van Loven heeft voor doel :

1. Den onderlingen bijstand van hare leden.
2. De verheerlijking van het handwerk en de heropbeuring van den kunstgeest in de stad Loven.
3. Het behouden van goede betrekkingen tusschen meesters en gasten.

Art. 2. De Gilde kiest tot patroon en beschermer Mijnen Heere Sinte Pieter, als hebbende altijd geweest de patroon der stad Loven.

II. — De Leden.

Art. 3. De Gilde telt vier soorten van leden :

1. De meesters der verschillige ambachten.
2. De gasten it. it.

3. De neeringlieden.
4. De burgers die geen ambacht uitvoeren en geene neering doen, en nochtans de Gilde wenschen te ondersteunen.

III. — De Meesters.

Art. 4. Wordt als meester aanzien ieder ambachtsman die ten zijnen huize werkt en ten minste éénen gast heeft.

Art. 5. De meester, die wil deel maken van de Gilde, moet aan de volgende voorwaarden voldoen :

1. Een meesterstuk aanbieden, om te bewijzen dat hij in zijnen stiel genoegzaam ervaren is om de Gilde eer aan te doen.
2. Door twee meesters, leden der Gilde, aan den raad voorgesteld worden.
3. Door den raad met de twee derden der stemmen aangenomen worden.
4. Eene maandelijksche toelage van 0,75 (vijf en zeventig centiemen) betalen.
5. Een inkomgeld van vijf franken betalen.
6. Op den dag zijner plechtige toelating de volgende belofte doen :

« Ik... meester van het ambacht van de..... beloof dat
« ik zal wezen een goed en eerlijk lid van de Gilde der
« ambachten en neeringen van Loven, dat ik de belangen der
« Gilde zal voorstaan, dat ik hare wetten zal getrouw zijn,
« dat ik altijd goed werk zal leveren, dat ik tot den kunst-
« roem der Gilde zal trachten mede te werken, dat ik den
« katholieken Godsdienst zal verdedigen, dat ik aan de wettige
« overheden zal gehoorzamen, en dat ik nooit zal deelmaken
« van eene maatschappij, hetzij openbare, hetzij geheime,
« wier werking in tegenstrijdigheid zoude zijn met deze
« belofte. »

Daarna volgen de voorwaarden op dewelke de *gasten*, de *neeringlieden*, de *eereleden* kunnen aanveerd worden. Elk, naar gelang van zijnen stand, doet de bovenstaande belofte.

VII. — De Raad.

Art. 10. De Gilde wordt bestuurd door haren raad die uit de elf volgende leden bestaat :

Drij leden gekozen tusschen de meesters.
Twee leden gekozen tusschen de gasten.
Twee leden gekozen tusschen de neeringdoeners.
Drij leden gekozen tusschen de eereleden.

Deze tien leden kiezen tusschen de geestelijke heeren der stad Loven, eenen proost, die het elfste lid van den raad zal zijn.

Art. 11. De elf leden van den raad kiezen in hun midden :
Eenen deken.
Eenen rechter.
Eenen penninkmeester.
Eenen schrijver.
Eenen boetmeester.
Eenen boekmeester.
Eenen vaandeldrager.

Art. 12. De raad zal tusschen de gasten den knaap van de Gilde kiezen.

Art. 13. De raad zal tot plicht hebben, alle middelen in te spannen om den geest van verbroedering tusschen de leden te bewaren, om de Gilde haar doel te doen bereiken, bijzonder voor wat den onderlingen bijstand der leden betreft, alsook den voorspoed van de kunst, van den handel en van de nijverheid in de stad Loven.

Daarna komen drie artikels betrekkelijk het vernieuwen van den raad.

VIII. — De Vergaderingen.

Art. 17. De raad zal de Gilde bijeenroepen iedermaal dat hij het zal noodig achten.

Art. 18. Alle jaren zal de Gilde plechtiglijk den feestdag vieren van Mijnen Heere Sinte Pieter.
'S Morgens zal zij in haar huis vergaderen, en van daar stoetsgewijze naar Sinte Pieters kerk gaan om de Heilige misse bij te woonen tot lafenis der zielen der afgestorvene leden, en tot welzijn en voorspoed der Gilde.
'S Achternoens zal zij op nieuw in haar huis vergaderen.
Op die vergadering zal de deken rekening geven van al wat in het verloopen jaar in de Gilde is gebeurd. De penningmeester zal den staat van de kas laten kennen.
Daarna zal overgegaan worden tot het aanvaarden van de nieuwe leden.
'S Avonds zal een feestmaal plaats hebben, dat al de leden zal vereenigen.

Verders wordt nog vastgesteld dat er eene vergadering zal plaats hebben op den tweeden Paaschdag. Boete van 0,50 tot eenen frank voor alwie de vergaderingen van Sinte Pieters' dag en den tweeden Paaschdag niet

bijwoont. Boete van 0,50 voor die den lijkdienst van een lid niet bijwoont. Deze zijn de algemeene standregels der Gilde. Nu volgen de plichten en rechten der verschillige raadsleden, Proost, Rechter, Schrijver, enz. Waarlijk belangwekkend zijn de regels van den Rechter.

X. — De Rechter.

Art. 26. Indien er een verschil ontstaat tusschen de leden der Gilde, zullen zij voor den rechter der Gilde komen die over het verschil zal beslissen.

Art. 27. Indien de leden zich aan de beslissing van den rechter niet willen onderwerpen, zullen zij voor de gewoone rechtbanken mogen pleiten.

Nochtans het lid dat zich drijmaal niet zal willen onderwerpen hebben, zal door den raad uit de Gilde mogen gesloten worden.

Art. 28. Voor iedere zaak, door den Rechter der Gilde beslist, zal door de twee belanghebbende eene som in de kas der Gilde gestort worden.

Voor de zaken in welke er over geldkwestien moet beslist worden, zal die som beloopen tot een ten honderd der waarde van het geschil.

Voor de andere zaken zal die som voor ieder van één tot drij franken zijn, volgens dat de rechter het zal vaststellen.

Art. 29. Indien er een verschil ontstaat tusschen een lid der Gilde en eenen persoon die van de Gilde geen deel maakt, zal het verschil ook door den rechter der Gilde mogen beslist worden, indien deze persoon er in toestemt.

Voor iedere dusdanige zaak door den rechter beslist zal eene zekere som in de kas der Gilde gestort worden, te weten :

Voor de Geldkwestien :

Een ten honderd der waarde van het geschil; door het lid der Gilde.

Twee ten honderd door zijnen tegenstrever. Voor de andere zaken, volgens de rechter het zal vaststellen :

Een tot vijf franken door het lid.

Twee tot tien franken voor zijnen tegenstrever.

De Gilde zal eene kapel vragen in Sinte Pieters kerk om er hare diensten uit te oefenen; en zal, zoohaast mogelijk zorgen voor een gildehuis. De standregels melden verders de manier van moedwillige leden uit te sluiten, en veranderingen aan de keure te doen.

XVI. — De onderlinge Bijstand.

Art. 39. De raad der Gilde zal zoohaast mogelijk nazien hoe men op de beste wijze den onderlingen bijstand der leden in geval van ziekte, of hunner weduwen en weezen in geval van overlijden, zal kunnen inrichten.

XVII. — De bijzondere Gilden.

Art. 40. Indien er in de Gilde tien meesters zijn van het zelfde ambacht of van de zelfde neering, zullen zij eene bijzondere Gilde van dit ambacht of van die neering mogen stichten.

Art. 41. De keuren van die bijzondere Gilden zullen door den raad moeten goedgekeurd worden en in geen geval mogen tegenstrijdig zijn met de keure der algemeene Gilde.

Daar heeft de lezer de bijzonderste schikkingen. Die keure is breed opgevat, en open voor alle nuttige inrichtingen. Het is eene geledering die bekwaam is eene geheele stad te omvatten; uitgedacht naar de oude gilden, op den zelfden leest geschoeid en in verband met de bestaande wetten. Niets schijnt ons onmogelijk in geheel de schikking van Sinte Pieters Gilde. Iemand zoude misschien kunnen denken dat « dit meesterstuk » wat aardig klinkt in onze ooren, en dat het even wel zoude zijn dit meesterstuk daar te laten en liever van tijd tot tijd toogdagen te houden waar de leden der Gilde, ter inzage van geheel de burgerij, de voortbrengselen van hunnen arbeid of van hunne kunst zouden kunnen ten toon stellen. Inderdaad als men in onze oudheidskamers, (gelijk ik het gezien heb, namelijk te Audenaarde) van die meesterstukken der oude Gilden tegenkomt, (waar poppenwerk en kinderspel), als men overdenkt dat die meesterstukken nog al tamelijk misbruiken medegebracht hebben, wordt men minder liefhebber van zulk eene instelling. Niettemin de zaak is misschien eene nieuwe proef weerd (1).

(1) Op het Congres van Luik heeft Mr Helleputte, deken der Gilde, verklaard, dat de leden zeer geern hun meesterstuk indienen.

— De verplichtende aanwezigheid in den lijkdienst der leden zoude ook in vele plaatsen lastig vallen. Het is telkenmale een verlet van ten minste eenen halven dag. In de plaatsen waar die regel onmogelijk schijnt, zoude men eene mis voor den overledene kunnen vragen op eenen zon- of feestdag. Zooniet, ware het misschien beter de aanwezigheid niet verplichtend te maken. Eindelijk, het gerecht der Gilde is zeer belangwekkend ingericht. Doch, welke is de uitslag (1)?

Het ware noodig bij de keure, hare uitwerksels te voegen. Voor het dienstjaar 1885-1886 bestaat er geen gedrukt verslag. Ik heb niets anders kunnen vernemen, tenzij dat het bestuur der Gilde zeer tevreden schijnt over haren gang.

VII.

De Gilde van Leuven is gesteund op het Godsdienstig gevoel en de ware christelijkheid. Het Godsdienstig gevoel wordt niet alleen gebezigd als beschouwelijke voorwaarde om lid te worden; het wordt de grondsteen waarop de eer en treffelijkheid der leden geschoord staat.

De Gilde behertigt ook de eer en den vooruitgang van het ambacht of de neering; zij bestreeft den onderlingen bijstand harer leden. Welke zijn hare middels? Er bestaat tot hiertoe slechts een ziekengenootschap. Daarom zullen wij zelf onderzoeken welke middels zulk eene gilde zouden kunnen ter hand gesteld worden.

De groote moeielijkheid is van meesters en eereleden te hebben, zonder er enkele figuranten van te maken. Als de inrichtingen, door de Gilde ondersteund tot onderlingen bijstand, slechts het verbeteren van den toestand der behoeftigen in de oogen heeft, dan wordt al het overige der Gilde gelijk een van die versierde gevels in plakwerk, die zonder verband zijn met het

(1) Op het zelfde Congres van Luik werd verklaard dat er onder de leden der Gilde nog geen ongeschillen ontstaan waren.

gebouw, veel last van onderhoud bijbrengen, en uiterst gemakkelijk vervallen. De onderlinge bijstand is niet noodwendig gericht op behoeftigen alleen. Menschen, die geenszins behoeftig zijn, in den gewonen zin van dit woord, kunnen nochtans en moeten malkander bijstaan. Immers de socialisten brengen den onderlingen bijstand op den voet van verbruikingsmaatschappijen. De werklieden, in maatschappij vereenigd, richten bakkerijen, slachterijen, apothekerswinkels, kruidenierswinkels in, met het bekende inzicht de zelfstandige bakkers, slachters, winkeliers enz. door eene ongenadige wedijvering dood te leggen. Eene gilde, gelijk deze van Leuven, kan den onderlingen bijstand op zulke wijze niet verstaan. Zij bevat meesters van alle ambachten en neeringen. Kan zij zelf werken aan de uitroeing der beste soort harer leden, en aldus werken aan haren eigenen ondergang?

Ten andere, die zelfstandige ambachts- en neeringlieden, welke de socialisten zoo bestrijden, moeten door alle vrijheidsvrienden met raad en daad ondersteund worden. Waar is de nuttige vrijheid beter verwezentlijkt, dan in die huizen, waar een mensch moet leven met zijnen arbeid, en tevens geld of andere middels genoeg heeft om zijnen arbeid vruchtbaar te maken? Koning in zijn huis, moet hij in niemands oogen kijken, zoolang hij zijn werk wel doet en het vertrouwen zijner klanten verdient. Ons dunkens, is de stand der zelfstandige ambachts- en neeringlieden, de belangwekkendste van al de standen der maatschappij, en in plaats van hem te bestrijden, moet de richting van alle deugdelijke gilde zijn, dien stand aan elkeen, zooveel mogelijk, toegankelijk te maken, en gedurig te versterken. Als de zelfstandige ambachts- en neeringlieden niet en willen begrijpen dat zij moeten te gader komen, hunne krachten te zamen spannen aan den wagen van den gemeenen welstand, in één woord door de samenwerking der zelfstandige meesters antwoorden op de samenwerking der afhankelijke arbeiders, wat zal er van hunnen stand geworden? Welnu, dat moet de Gilde doen vatten en helpen inrichten.

Wat beloven de socialisten aan de zelfstandige arbeiders? Dat zij hunne onafhankelijkheid wegnemende, hen tot den rang van enkele werklieden zullen vernederen. En als zij allen werklieden geworden zijn, wat zullen de socialisten alsdan doen? In de plaats van den tegenwoordigen arbeidgever, eene maatschappij stellen die, zonder hert en zonder naam, den werkman zal paaien met het stemrecht en vele andere soortgelijke speeltuigen, en hem intusschentijd slavelijk doen gehoorzamen aan heerschzuchtige opleiders. Ziet eens hoe de tegenwoordige socialistenvereenigingen de vrijheid van den werkman verstaan! Gehoorzamen op het eerste geschuifel van den eersten Anseele den besten; het werk staken op één woord of één teeken van den opleider; de eene straat uit, de andere in, loopen in gelederde drommen, gelijk wij het te Gent gezien hebben: waar is de vrijheid en de weerdigheid van den werkman? En het is tot den rang van zulke werklieden, meer onder de roede dan soldaten, dat de socialisten onze zelfstandige ambachtsmannen en neeringdoeners zouden willen vernederen? Neen, de gilde moet hen beschermen.

Het zal misschien moeite kosten, dit aan de belanghebbenden te doen begrijpen: doch moeielijkheid is geene onmogelijkheid: Daarom hebben wij gezeid dat eene gilde, om te lukken, moet wel aan boord geleid worden, en elke nieuwe onderneming met geduld door voorafgaande onderricht, zorgvuldig en geduldig bereid. Wij kennen iemand, die, in twee gelegenheden, wel twee drie jaar heeft moeten werken om eene eenvoudige spaarkas te kunnen tot stand brengen.

De vraag is dus de volgende: hoe kan de onderlinge bijstand aangeleid worden in eene gilde, met de middelen nu bestaande, en met de minste verantwoordelijkheid mogelijk, zoodanig nochtans dat de voordeelen der oude gilden, zooniet teenemaal, ten minste grootendeels aan *al* de leden verschaft worden?

Laat ons eerst beginnen met de nederigste leden der Gilde.

De welstand onzer werklieden vereischt onder stoffelijk opzicht 1° dat zij zoo profijtig mogelijk hunne aankoopen van levensmiddelen, kleederen, enz. kunnen doen; 2° dat zij, des noods, kunnen crediet krijgen, om in zekere gelegenheden, op voordeelige wijze in hunne noodwendigheden te voorzien; 3° dat zij op eene eerlijke manier den noodigen bijstand kunnen verkrijgen in tijd van ziekte.

Hoe het eerste kan bekomen worden, zullen wij verder zien. Het tweede en het derde kan bekomen worden door het inrichten van eene *spaarkas*, het *onvergeld crediet* en een *ziekengenootschap*.

Ons uitgangspunt zouden wij geern wel bemerkt hebben. *Wij veronderstellen dat de werkman eenen frank per week kan wegleggen*. Volgens eenen algemeenen regel, gevolgd in het staatsministerie (1), moet elk lid van een ziekengenootschap zooveel inleg doen per maand als het genootschap hem geeft per dag in tijd van ziekte.

Van den wekelijkschen frank dien wij verondersteld hebben trekken wij eenen halven frank af voor de ziekenkas. Elken dag der ziekte, zal aan ieder behoeftig lid de som van *twee frank* en nog meer kunnen uitgedeeld worden.

De andere halve frank wordt geschreven op hun spaarboekje : dit maakt op het einde des jaars eene som van 26 frank. Welnu, zie hier hoe het onvergeld crediet daartusschen komt.

De Gilde moet eene zekere som hebben, die zonder kroos aan de leden kan verschoten worden. Natuurlijk moeten de leden, die begeeren dit voordeel te genieten, bewijzen van eer- en treffelijkheid geven. Een bewijs is hunne neerstigheid in het sparen. Daarom zal men aan ieder sparende lid een onvergeld crediet verleenen, gelijk

(1) Maatschappijen van onderlingen bijstand, Gent 1875; verkrijgbaar onvergeld in het ministerie van Binnenlandsche Zaken.

met het dubbele der som die op zijn spaarboeksken staat. De werkman die éénen frank te weke spaart zoude dus de volgende voordeelen genieten :

1° Hij zoude eenige gespaarde penningen bezitten.

2° Hij zoude ten minste ééns 's jaar een krediet kunnen krijgen, en dit nog onvergeld, van ten minste 52 frs.

3° Hij zoude, in geval van ziekte, een verzekerd inkomen hebben van twee franks per dag. Iedereen zal bekennen dat met zulke voordeelen de toestand onzer werklieden merkelijk zoude verbeterd zijn.

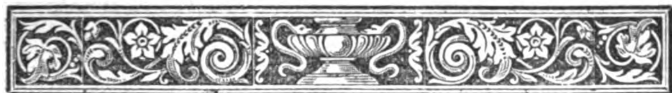
Is er iets dat onmogelijk is in de voorgestelde middelen? Neen, volstrekt niets. Ziekengilden, onder den naam van maatschapppijen van onderlingen bijstand, bestaan overal. Spaarkassen ook worden van langs om meer algemeen. Eindelijk het onvergeld crediet bestaat, bloeit, en bewijst veel dienst te Iseghem met eene som van ongeveer 2000 fr. en te Eeghem met eene som van 500 fr.

Hetgeen zeer merkweerdig is, 't is dat de verliezen door de kas van onvergeld crediet gedaan, zoo gering zijn, dat zij niet moeten in acht genomen worden. In de laatste vergadering van Eeghem deed de Eerw. Heer bestierder Van den Driessche de volgende bemerking : « In vier jaar tijds, werden er (met 500 frs) 67 leeningen « gedaan, voor eene som van 2532 fr., en nog geenen « enkelen centiem hebben wij verloren, alles werd bij « kleine stortingen wedergegeven : zoo eerlijk zijn de « Eeghemsche werklieden! »

Doch, zullen eenigen zeggen, aan den werkman *éénen frank per week* vragen, is te veel, en zal meestendeels onmogelijk verkregen worden! Dit brengt ons tot eene andere questie, namelijk het profijtig aankoopen der levensmiddelen, questie welke wij overhouden tot ten naasten keer.

E. DE GRYSE,
Leeraar in het Groot-Seminarie.

Brugge.

OVER HET VERTALEN.

WANNEER men het leven der menschheid aandachtig gade slaat, zou men licht op het vermoeden komen, dat de verschansingen, welke de volken, elk binnen zijne palen, besloten en afgezonderd houden, van lieverlede gesloopt worden en er niet ver meer af zijn van te verdwijnen? Ik geloof echter niet dat zoo iets met de inzichten der Voorzienigheid zou strooken. De overmoed die de verbrokkeling van het menschenras door de taalverwarring noodzakelijk maakte, is op verre na niet gedempt. Als een tegenhanger van Babels torengevaarte, bereidt men ons de Algemeene Republiek, de ineensmelting van alle volken. Maar waarlijk, het gaat al zoo slecht in eene republiek van betrekkelijk geringen omvang, dat wij den moed niet hebben, op eene duurzame wereldrepubliek te hopen.

Het onoverwinnelijk bolwerk van de nationaliteit der volken is juist dat wat het onderscheid, het verschil, van stammen oorspronkelijk gevestigd heeft, namelijk — de eigen taal. Door de taal is een volk wat het is, en neemt, in de groote menschenfamilie, zijne bepaalde hem aangewezene plaats in. Onder het juk des overwinnaars blijft het zijner taal getrouw, en deze is soms het laatste wat er van zijne nationaliteit overblijft. Is echter de taal verdwenen, dan heeft het opgehouden in den rang der volken geteld te worden.

Daar zijn landen — wel is waar, gering in aantal — waar, althans onder de hoogere klassen, de taal versmaad en door eene vreemde verdrongen wordt. Maar

laat eens dat land zijne nationale vrijheid verliezen, onder een vreemden scepter moeten bukken; gij zult terstond de liefde tot de moedertaal zien herleven.

Het Christendom, de oorlogen, de koophandel, en eene meerdere verstandsontwikkeling, hebben eene veelvuldige toenadering en eene nauwere verbintenis tusschen de onderscheiden volken te weeg gebracht. Door die onderlinge gemeenschap, vooral bij de verspreiding der drukkunst, ontstond aldra de behoefte van eene wisseling van denkbeelden, kundigheden, ontdekkingen, en voortbrengselen op het terrein der fraaie kunsten en letteren. En zoo is het geschied, dat eene verbazende menigte vruchten van het vernuft en het kunstgevoel der volken uit alle tijden gemeen goed geworden is, en dat wel, door het *vertalen* of het overzetten uit de eene taal in eene andere.

De ouden, die ons in zoo vele vakken der menschelijke kennis den weg gewezen hebben, schijnen met het vertalen niet veel op te hebben gehad; en dit is voorzeker, als er spraak is van de fraaie letteren, geen gering bewijs van hun goeden smaak.

Dio Chrysostomus, een redenaar uit de eerste eeuw onzer tijdrekening, bericht ons, dat de gedichten van Homerus, althans de *Ilias*, door de bewooners van Hindostan vertaald waren geworden. Deze verklaring van Dio is stellig. Hij noemt de schoonste episoden op uit de *Ilias*, en zegt, dat die door de Indiërs in hunne taal gezongen werden (1). Deze zaak komt mij

(1) Tom. II, p. 276, édit. Reiske. — Fr. Lenormant deze plaats in zijn *Cours d'Histoire ancienne de l'Orient*, tom. III, p. 492, aanstippende, vermoedt dat Dio zijne meening aan Megasthenes ontleend heeft, en loochent er ronduit zelfs de mogelijkheid van. Hij is van gevoelen dat de grieksche gezant zekere episoden uit den Mahabharata voor Homerische zangen genomen heeft. Wat hier van zij, en hoe hoog eene meening van Fr. Lenormant geschat moge worden, het is, dunkt mij, wel wat vermetel ten aanzien van een man van het gezag van een Dio, de volgende spreekwijzen te gebruiken : *Il est bien évident qu'il ne peut pas*

gansch niet onwaarschijnlijk voor; en indien er eene waarlijk dichterlijke vertaling van de werken van den jonischen bard mogelijk is, waarom zou daartoe de rijke, zangerige taal van Hindostan niet geschikt zijn; eene taal daarenboven zoo nauw met de grieksche, en vooral jonische, verwant?

Sommige geschiedschrijvers zijn van meening, dat er eenmaal een oude latijnsche vertaling der *Odyssea* zou bestaan hebben, en Bothe heeft er de zoogenaamde fragmenten van uitgegeven. In een handboek voor de geschiedenis der Romeinsche letterkunde geschreven door een leeraar bij de hoogeschool van Parijs, vinden wij desaangaande eene menigte, naar ons inzien, fantastische bijzonderheden.

Iedereen weet dat Livius Andronicus, een griek van Tarentum, die in de helft der derde eeuw vóór Christus bloeide, de eerste was die, in navolging der Grieken, te Rome eene reeks treurspelen opvoerde. Die Livius nu zou ook de vertaler der *Odyssea* zijn, en de schrijver van gemeld handboek houdt het er voor dat, ware dat werk niet verloren gegaan, wij thans « een der nauwkeurigste, en zelfs dichterlijkste vertalingen van dat oude onvertaalbare epos zouden bezitten » (1). Dit alles begrondt de schrijver op het gezag van Rome's grootsten redenaar. « Cicero, dit zijn zijne woorden, spreekt ergens over de *Odyssea* van Livius Andronicus, en dat met een gevoel wat ver is van

---

être ici question d'une traduction sanscrite d'Homère qui aurait réellement existé; la vanité des Grecs a dû l'imaginer etc. Men is, mijns erachtens, in Frankrijk wel wat lichtzinnig en ruim met het gebruik der formulen : *Il est évident* en *évidemment*. Ook is de besproken aanhaling uit den *Dio Chrysostomus* van Reiske niet juist opgegeven, doch dit kan op rekening van den correcteur gesteld worden.

(1) A. Pierron. *Histoire de la Littérature Romaine*. Paris, Hachette, 1857. Deze geschiedenis behoort tot eene reeks werken, ten behoeve der lyceën, onder toezicht van M. Duruy, uitgegeven. Zie de aangehaalde plaats op bladzijde 34.

naar verachting te gelijken ». *Ergens*, voor de kritiek, is zooveel als *nergens*.

Ik heb mij derhalve de moeite getroost, de bewuste plaats bij Cicero zelven te zoeken, en ik heb ze al spoedig gevonden in zijn *Brutus*, *seu de Claris Oratoribus*. En ziehier wat er van is.

De romeinsche redenaar spreekt van de weinige dichtproeven uit het tijdvak vóór Ennius. « Wij bezitten, zegt hij, eene latijnsche *Odyssea* als een ruw gesneden beeld »; *sic tamquam opus Daedali*. De gesneden beelden van nog onbedreven kunstenaars noemde men « werkstukken van Daedalus », naar den mythologischen uitvinder der beeldhoukunst (1). « Ook (bezitten wij), zoo gaat Cicero voort, de fabelen (of treurspelen) van Livius, die niet waardig zijn thans nog gelezen te worden » (2). Men ziet dat Cicero die *Odyssea* niet aan den bewusten Livius toeschrijft; dat doen echter eenige oude spraakkundigen die ons eenige afzonderlijke verzen uit die *Odyssea* bewaard hebben. De groote romeinsche kunstrechter zelf heeft Plato's gesprekken *Protagoras* en *Timaios* in het latijn overgebracht; en ziedaar dan ook nagenoeg alles wat wij, van vertalingen, in de klassieke oudheid, weten; overigens is nog dat weinige, op eenige fragmenten na, verloren gegaan. Onverstandig echter zou het zijn, te beweren, dat het genoemde inderdaad de heele letterkundige buit ware, dien ons de oudheid heeft achtergelaten. Wanneer wij bedenken dat wij slechts een gering gedeelte

(1) Dat dit de meening van Cicero is blijkt uit geheel zijn rede. Bij Homerus echter en bij Lukretius, heeft deze uitdrukking de beteekenis van « meerdere kunstvaardigheid ».

(2) Zie hier Cicero's eigen woorden : *Nam et Odyssea Latina est, sic tamquam opus Daedali, et Livianæ fabulæ, non satis dignæ quæ iterum legantur*. Men toetse aan deze verklaring de dithyrambische uitweiding over Livius van den heer Pierron, *loc. cit*. En zoo schrijft men over Historie en Kritiek ten behoeve van hooge scholen!

bezitten der werken door de Grieken en Romeinen, vooral door de eersten, voortgebracht, zullen wij bevinden dat het gezond verstand ons gebiedt, ons van alle beslissende uitspraak desaangaande te onthouden.

Wij hadden, over vertalingen handelende, in de eerste plaats wel behooren te spreken van de overzetting uit het hebreeuwsch in het grieksch van de kanonieke boeken van het Oude Verbond, te Alexandrië, in Egypte vervaardigd; doch, dewijl men op die vertaling van de heilige Schriften, de kunstregels, zoo als wij ze thans opvatten, vooral wat het lyrisch gedeelte betreft, niet kunnen, noch mogen, toepassen, willen wij er liefst niet over spreken.

Het Christendom, in de eerste plaats het praktisch nut der volken behartigende, begon reeds van in de eerste eeuw onzer tijdrekening, vertalingen in het licht te zenden. Zoo zijn de Evangelies, de brieven der Apostelen, en later de overige boeken, in het latijn, en wat die van het Nieuw Verbond betreft, ook in eenige oostersche talen, reeds vroeg overgebracht. De gothische vertaling van Ulphilas dagteekent van de vijfde eeuw.

Het vertalen derhalve, wanneer er spraak is van godsdienst, historie en wetenschap, is eene onwaardeerbare weldaad voor de menschheid; daardoor immers worden de denkbeelden, de uitvindingen, benevens de kennis van de lotgevallen der onderscheiden volken in algemeenen omloop gebracht, en aldus de schat van nuttige kundigheden, in de maatschappij, onbepaald vermeerderd.

Geheel anders is het op het terrein der fraaie letteren en der welsprekendheid. Komt het er niet op aan in welke taal de denkbeelden, kundigheden en feiten worden voorgedragen, omdat daarop het nationaal karakter zijn zegel niet drukt, dat is echter geenszins het geval met hetgeen uit het inwendig leven van een mensch of van een volk onmiddelijk voortvloeit. De innigste gevoelens van een volk zijn met zijne taal in

elkaar geweven. Het is daarmede gelijk met een kind. Immers heeft een kind weinig gedachten, maar het heeft vele, ofschoon min bepaalde en niet juist afgeteekende gevoelens. Bij het nog onvolkomen en ongeoefend spraakvermogen wil het nochtans zijne gewaarwordingen en begeerten te kennen geven. Het zoekt, het schept zich woorden, die van lieverlede door den omgang met menschen gewijzigd, en in den regelmatigen vorm omgegoten worden. Zoo wordt dan, bij het toenemen der jaren, de taal, als het ware, een deel van zijn wezen, wat den stempel van zijn karakter draagt. Wat ik hier van het individu gezegd heb, mogen wij met even veel reden op elke natie in het bijzonder toepassen. En dit is misschien wel de echte beteekenis van het bekend gezegde : De taal is gansch het volk. Hier mag ik nog bijvoegen dat, wat het verstandelijke en gemoedelijke leven aangaat, geen mensch, geen volk, vaste, bepaalde en juist afgeteekende denkbeelden en gevoelens kan hebben, dan die hem, als het ware, met eene eigen taal zijn ingegroeid (1). De poëzie des levens, die mengeling van licht en schaduw, die kleine wereld van gevoelens en hartstochten, dat alles kent geen beter, geen welsprekender taal, dan die wij op den moederschoot hebben leeren stamelen, ėn die derhalve alleen ons de juiste uitdrukking, het eigen woord kan geven, om onze innigste gewaarwordingen te schetsen en ze voor onze landgenooten verstaanbaar en duidelijk te maken.

Maar hieruit volgt dan ook dat, als men eenmaal de gevoelens van zijn hart in de poëzie van die eigen taal heeft ingekleed, het hoogst moeilijk, ja onmogelijk is, diezelfde gewaarwordingen en beelden in gelijke uitdrukkingen, in eene andere taal overtebrengen. Ook

(1) Dit zij gezegd met voorbehouding van die denkbeelden en gevoelens die, soms op lateren leeftijd, in het gemoed van nieuwbekeerden, door het Geloof worden ingeprent.

vergeten wij veelal dat de klanken zelve eenigermate deel maken van die poëzie, en dat ieder volk zijne spreekwijzen, zijne spreuken, zijne aan eigen zeden, klimaat, enz., ontleende beelden en gelijkenissen heeft, die zich onmogelijk ten vollen in eene andere taal laten overbrengen. Ja, het gebeurt niet zelden, dat wij, bij de vertaling, het woord geheel en al missen wat volkomen den zin van het te vertalen woord wedergeeft (1).

Hierom ook acht ik het eene schier hopelooze onderneming, een echt meesterstuk van poëzie te vertalen. Dit is althans zeker het geval wanneer de vertaling in proza geschiedt. Reeds heeft een oorspronkelijk gedicht in proza iets stootends; en indien zulke gewrochten soms bewonderaars vinden, kan men toch zeker zijn dat ze maar weinig gelezen, en nog zeldzamer herlezen worden. Wat zal men dan te verwachten hebben van de eigenaardige schoonheden, de dichterlijke stoutheden, de wendingen aan de oorspronkelijke taal eigen, overgezet in eene andere taal, en dat wel in proza waarin zekere poëtische uitdrukkingen eerder fouten dan schoonheden geacht worden? Lees maar eens Homerus door Bitaubé vertaald of eene prozaoverzetting van *Sakountala;* de Ossiaan van Letourneur en schier al de fransche vertalingen van Shakspeare. Klopstock's Messias in proza is schier onuitstaanbaar.

Als men dan toch volstrekt vertalingen verlangt van gedichten, zoo oude als nieuwe, die als meesterstukken te boek staan; als men zoo veel mogelijk de oorspronkelijke schoonheden van die kunstwerken wil genieten, zonder vreemde talen te behoeven aanteleeren, dan vertrouwe men dien arbeid aan een dichter, die het oorspronkelijke in dichtmaat zal wedergeven. Dan alleen leest men een vertaald gedicht met genoegen. Zelfs

(1) Zoo missen wij zelfs het juiste woord om het fransche *équivalent* te vertalen.

gebeurt het wel eens dat de vertaling het oorspronkelijke in de schaduw stelt, namelijk, als de dichter, gewaar wordende dat hij de beelden van zijn auteur in zijn eigen taal niet zal vinden, diezelfde beelden door gelijksoortige figuren uit zijn nationalen dichterlijken kunstschat weet te vervangen. Dan neemt zijn talent somwijlen een hooger vlucht waar zijn model niet bij kan halen.

Bilderdijk's Ossiaan is als een werk van eigen vinding. Geene vertaling bij het gemis van den keltischen tekst, kan met die van den nederlandschen bard gelijk gesteld worden; ik zonder zelfs de meesterlijke hoogduitsche vertaling van Denis niet uit. Wie, in België, kent Bilderdijk's *Buitenleven* niet? En wie zal in dat heerlijk gedicht *l'Homme des champs* van Delille gaan zoeken?

Bilderdijk is zoo gelukkig niet geslaagd in zijne fragmentarische vertaling van de *Ilias*. Hij komt mij te bekneld voor, tusschen de enge perken van berijmde alexandrynen; en leent aan den jonischen bard die noordsche, ietwat stijve, deftigheid, welke aan de grieksche natuur volslagen vreemd is. Men gelieve het fragment *Afscheid van Hektor* door Bilderdijk overgezet te vergelijken met de vertaling van hetzelfde stuk door Dacosta; welk verschil in beider arbeid! Deze met zijne rijmlooze verzen en antieke maat, beweegt zich vrijer, en, in zijn lossen zwier nadert hij meer den toon en de deftige levendigheid van Homerus zelven. Zijne vertaling blijft meer aan de letter van den grondtekst getrouw; ze is daardoor meer grieksch, maar — men vergeve mij deze lastertaal — juist daarom bevalt ze mij minder dan die van Bilderdijk. Deze zou nooit een vers in zijne gedichten opgenomen hebben gelijk aan dit van Dacosta in zijne vertaling van het bewuste fragment :

Der ossen breed van voet en lammren zilverwit.

Deze *epithete* zoo als ook *witarmige*, *blauwoogige* en ontelbare anderen van denzelfden aard, vielen in den smaak der Grieken van den leeftijd van Homerus; doch zeker is het dat ze in andere talen eene zonderlinge figuur

maken, en zelfs niet voorkomen in de werken uit de gulden eeuw van Perikles. Men diende ze derhalve onvertaald te laten. En die vermaarde plaats waar Andromache gezegd wordt tevens te schreien en te lachen, noch Bilderdijk, noch Dacosta gelukte het, eene dragelijke vertaling daarvan te geven.

Nederland is rijk in voortreffelijke dichterlijke vertalingen. Wij mogen met recht fier zijn op den *Messias* van Meerman, op Young's *Nachtgedachten* van Schenck, op de *Ilias* van Vosmaar, op Miltons meesterstuk van Ten Kate, op *Het Verlost Jerusalem* van denzelfden dichter, op de *Sakountala* van Dr Horn. Ik mag vooral ook de *Eschylos* van Dacosta niet vergeten, noch de beste gedichten van Byron overgezet door Ten Kate, Van Lennep en Beets. Dat alles is al van het beste wat wij in onze taal bezitten; en ik zou nog menig andere keurige vertalingen kunnen doen kennen welke ik echter uit hoofde van plaatsgebrek moet onaangeroerd laten. Eén belangrijk feit moet ik nog aanhalen. B. Ter Haar heeft ons een voorbeeld nagelaten wat allezins der navolging waardig is te keuren. In zijne *Vertaalde Poëzie* levert hij ons zeven stukken genomen uit grieksche en latijnsche dichters tot den christen godsdienst behoorende. Zijn keus is zeer gelukkig geweest, en de behandelde stoffen belangrijk en nieuw, juist daarom wijl men ze bij die oude dichters, gewis ten onrechte in de letterwereld zoo weinig bekend, niet zou gaan zoeken. Dat voorbeeld is inderdaad hoogst aanbevelingswaardig, en, wierd het gevolgd, de katholieke litteratuur zou er oneindig veel mee winnen. Wal zal een dichter, in de klassieke talen bedreven, niet al kunnen maken van de schatten die hij kan vinden bij den H. Gregorius van Nazianze, bij Synesius, bij Sidonius Apollinaris, Paulinus en Boëtius? Men zou daar, benevens een helderen weerklank der klassieke oudheid, tevens het eerste juichen van het toen nog jonge Christendom, en zijne gezonde en heiligmakende zedeleer aantreffen. Ik geloof waarlijk dat zulk eene poëzie voor ons nieuw zou zijn, en bij het katholiek publiek hoogst welkom.

Ik mag niet vergeten aantemerken dat de moeilijkheid bij het vertalen grootendeels afhangt van de meerdere of mindere verwantschap der talen. Gedichten uit het noorden overzetten in eene zuidelijke of oostersche taal, en omgekeerd, is niet slechts een zware arbeid, maar wordt ook zelden met een goeden uitslag bekroond. Goede italiaansche of spaansche vertalingen van Ossiaan of Shakspeare, en, over het algemeen, van dichters in wier werken meer bepaald het volkskarakter uitkomt, zou ik, naar mijn inzien, onder de uitstekendste kunstgewrochten rangschikken. Talen van een zelfden stam schikken zich tamelijk wel met elkander. De hoogduitsche taal heeft iets boven de onze vooruit; met hare vrije willekeurige woordvoeging, en de losse wendingen harer poëzie treedt ze gemakkelijk in het taaleigen van andere volken. Hetzelfde geldt in evenredigheid voor de engelsche taal, en zoo was ook die onzer vaderen in de middeleeuwen. Met onze gestrenge woordvoeging valt het ons moeilijk op eene degelijke wijze zekere hoogduitsche gedichten overtezetten. Zoo zal hij, bij voorbeeld, eene zware taak ondernemen, die het zal durven wagen, het prachtige epos *Dreizehnlinden* te vertalen, waarin de antieke vorm zoo kunstig wordt nagebootst. Ook, om de physionomie van een gedicht te behouden, dient de vertaler zijn werk in dezelfde versmaat te vervaardigen als die van het oorspronkelijke.

De Heer De Lepeleer, in zijne schoone studie over *Dreizehnlinden*, heeft daarvan eene welgeslaagde proef geleverd (1).

Hiervandaan komt het ook dat de vertalingen van Homerus' werken zoo weinig den lezer voldoen. Het springende in de rythmische beweging van den epischen versbouw komt wonderwel overeen met den lichten en levendigen aard der jonische taal, niet zoo echter met de deftige en zwaarklinkende dialekten van het Noorden.

(1) *Het Belfort,* 7e aflevering, 1886.

Wat ik hier zeg, betreft weer het taaleigen in het algemeen, iets waarover ik reeds op de eerste bladzijden dezer studie handelde. Ik wil dit echter nog, zoo mogelijk, door eene vergelijking duidelijker maken.

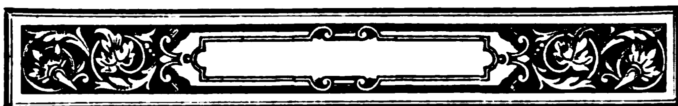
De verhouding van eene welgeslaagde overzetting tot het vertaalde meesterstuk is die, van een voortreffelijk beeld tot den mensch dien het voorstelt. De *Apollo van het Belvedere* is gewis een der prachtigste gewrochten der antieke kunst, en wordt algemeen bewonderd. Breng evenwel op dat schoon maar strak gelaat eene zachte levenstint, doe het bloed in zijne aderen vloeien; ontsteek een vuurgloed in die gevoellooze oogen; ontspan die wezenstrekken; teeken een glimlach om zijne lippen, of beziel het geheel met het vuur van een edelen hartstocht; maar vooral — doe hem spreken — en, ik verzeker u, gij zult bij dien aanblik het verlies van zijn beeld niet betreuren.

Ik hoop dat het niet noodig zal zijn u de toepassing mijner vergelijking op ons onderwerp aan te wijzen. Lees, indien gij kunt, Homerus in het grieksch, of, om meer tot de menigte te spreken, Shakspeare in het engelsch, Dante in het italiaansch, Cervantes in het spaansch; dan eerst zult gij gewaar worden wat eene vertaling is — eene schaduw van het oorspronkelijke.

De taal met hare klanken, hare eigenaardige wendingen, hare rythmische vorming, is wat de physionomie is in den mensch, maar de levende, bezielde physionomie, die door geen beeldend kunstvermogen kan wedergegeven worden. De poëzie, en zij alleen, zal in het vertalingswerk de volmaaktheid van het oorspronkelijke nabijkomen.

F. SERVATIUS DIRKS. O. S. F.

DE BO'S WEST-VLAAMSCH IDIOTICON

EN DE

WEST-VLAAMSCHE TAALBEWEGING.

I

EEN feit dat voor den oplettenden beschouwer der hedendaagsche Vlaamsche letterkunde niet onopgemerkt kan voorbijgaan is de groote bedrijvigheid die er op dat gebied in West-Vlaanderen heerscht. Men lette wel dat ik zeg « voor den *oplettenden* beschouwer » wat menigeen geenszins blijkt te zijn, want voor velen is het alsof er in West-Vlaanderen geen schrijvers leefden. Waaraan zulks te wijten is? Onze diep betreurde A. Rodenbach heeft er, in het voorbericht zijner *Gudrun*, de reden van gezegd en ik zal er hier dus maar over zwijgen. Thans heb ik enkel voor doel eenige regelen te wijden aan de nagedachtenis van eenen man die zich niet alleen jegens de West-Vlaamsche letterkunde, maar jegens de Nederlandsche in 't algemeen zeer verdienstelijk heeft gemaakt : ik bedoel L. De Bo.

Den 27 September te Beveren bij Harelbeke geboren, werd hij den 25 Augustus 1885 aan zijn geliefd West-Vlaanderen ontrukt. Dat die dood voor zijn gewest een zwaar verlies was hoeft geen vermelding voor alwie met de werkzaamheden van den geleerden, ijverigen, bescheiden man eenigszins op de hoogte is. Zoowel

tijdens zijne loopbaan van professor aan het St Lodewijkscollegie te Brugge als later was hij, zooveel zulks met zijn priesterambt vereenigbaar was, onverpoosd ter opbeuring en bevestiging van zijn dierbaar West-Vlaamsch werkzaam. Hij is de schrijver van bundels gedichten die van een innig gevoel en van veel meesterschap over de taal getuigen. Wie kan zonder aandoening *Niet weenen* en *Het kerkhof* lezen — die twee stukjes zoo vol zoete zwaarmoedigheid en treffende gedachten?

De Bo was ook — wat voor de veelzijdigheid zijner begaafdheden getuigt — een ervaren kruidkundige, en hadde de dood niet voorbarig een einde aan 's mans leven gesteld, Vlaanderen ware door hem in 't bezit eener uitgebreide verzameling wetenschappelijke benoemingen in het vak der kruidkunde gekomen. Thans is zijn werk onvoltooid gebleven en zal het wellicht nog lang op eenen kundigen voortbouwer moeten wachten (1).

Hij is nog de schrijver eener *Spraakkunst voor jonge Vlamingen*, een in den schijn nederig werkje, maar dat ook den stempel van zijn kloek verstand draagt en geen geringe diensten aan de studeerende jeugd heeft bewezen.

De Bo zou zich echter als bewerker van het *West-Vlaamsch Idioticon* een nog duurzamer recht op de erkentenis zijner taalgenooten verwerven, en zich tevens met dat zaakrijke werk in wijder kring bekend maken. Men weet misschien nog niet algemeen waaraan het zijn ontstaan te danken had.

Op het taal- en letterkundig congres te Brugge gehouden, had De Bo den heer Janssen van Ste Anna-ter-Muiden deze woorden hooren spreken : « De dialecten zijn de levende stemmen der taal die tot harmonie zamen werken... Onder de dialecten van Nederlandsche taal bekleedt het West-Vlaamsch eene belangrijke plaats...

(1) De Bo's Kruidwoordenboek wordt thans uitgegeven door Professor Jozef Samyn aan fr. 3,60. *(Nota der Redactie.)*

Het verdient eene eereplaats in Neerlands taalverbond, het draagt kostbare steenen aan tot de verheffing van dat grootsch taalgebouw waaraan al de dialecten te zaam hun bouwstof moeten leveren. Ook de belangrijkheid van West-Vlaanderens taaleigen moet ons leeren dat wij, mannen van Zuid- en Noord-Nederland, allen elkanders schuldenaars zijn ».

Die woorden alsook de wijze waarop De Bo het door Dr De Vries in 1865 begonnen *Woordenboek der Nederlandsche taal* zag bewerken gaven hem de gedachte in het *West-Vlaamsch Idioticon* tot stand te brengen. Hij merkte namelijk dat de geleerde schrijvers voorbeelden uit het Nederlandsch taaleigen opnamen, zoowel zulke die eene oudheidkundige waarde bezaten als die welke in het levend spraakgebruik wortelden.

Dat West-Vlaanderen onder dat dubbel oogpunt veel vermocht te leveren kon aan een zoo schrander taalkundige als De Bo niet ontgaan : zetten wij ons aan 't werk, zegde hij, laat ons de schatten van ons gewestelijk dialect aan den dag brengen; daarmede zullen wij eenen dienst aan onze taal bewijzen, — en dat hij dit gedaan heeft daarvoor spreken de getuigenissen der meest bevoegde mannen uit Noord en Zuid.

Immers over het *West-Vlaamsch Idioticon* schreef Dr De Vries hem o. a. in 1871 : « Uw *Idioticon* getuigt van degelijke taalkennis en van grondige studiën. Het bevat eenen rijken schat van materiaal, dubbel bruikbaar gemaakt door uwe verstandige verklaringen en bondige opmerkingen. Het is voor de kennis onzer Nederlandsche taal van zeer groot gewicht, voor die van het Middelnederlandsch ten eenenmale onmisbaar ».

En in 1873 schreef hij hem : « Het *West-Vlaamsch Idioticon* is een werk, dat in onze Nederlandsche taalkunde eene blijvende plaats zal bekleeden. Zoowel de rijkdom der stof die er in behandeld wordt, als de kennis, de bekwaamheid en de critische zorg, waarmede het bewerkt is, verzekeren het eene eereplaats in onze

taalkundige literatuur. Uit weinig werken die in de laatste jaren verschenen zijn, valt zooveel nieuws te leeren. Het West-Vlaamsch dialect is door u in zijne volle belangrijkheid ten toon gesteld...

« Wees overtuigd, dat uw degelijke arbeid in Noord-Nederland op hoogen prijs wordt gesteld. Aan de Redactie van het Nederlandsch Woordenboek hebt gij een uitnemenden dienst bewezen : onze volgende afleveringen zullen u telkens bewijzen, dat zij er dankbaar gebruik van weet te maken. »

Dr Van Helten, na er in *de Toekomst* op gewezen te hebben dat « in geen der hulpmiddelen, die den taalbeoefenaar ten dienste moeten staan, eene zóó groote schaarschte heerschte als in de dialectische woordenboeken », — roemt de nauwkeurigheid, volledigheid en helderheid van het *West-Vlaamsch Idioticon* en besluit zijn oordeel als volgt : « Mag men echter reeds daarom (n. l. om bedoelde hoedanigheden) den geleerde groote verdiensten toeschrijven, nog meer verdient hij onzen dank, dewijl hij begrijpende, dat een Idioticon meer dan eene bloote opsomming van woorden moet bevatten, de regelen van het behandelde dialect en de verschijnselen die er zich in voordoen, heeft nagegaan, onderzocht en opgeteekend, en hierdoor aan de taalwetenschap en wel in 't bijzonder aan de studie der etymologie, eene menigte niet genoeg te waardeeren bouwstoffen heeft opgeleverd ». (1872.)

Niet minder gunstig werd dat voortreffelijk werk herhaaldelijk door Dr De Jager beoordeeld, alsmede door Tj. Halbertsma, Johan Winkler, P. Willems, Dr Paul Fredericq en anderen.

Zeer der aandacht waardig, o. a. zijn, onder philologisch opzicht, de artikelen betrekkelijk de zes klinkers, klankverlenging, letterverandering, woordvorming (zie *Zottebollen*), klankverkorting, onverganklijke werkwoorden onzijdig gebruikt, als *drukken* in : « die letters drukken schoon » (zie *Inzwelgen*) ; de schrijfwijze van zekere woorden, als *aleen*, *waneer*, *driekantte*, is er

met scherpzinnigheid verdedigd; verder zal men er tal van andere belangwekkende taalverschijnselen niet zonder genoegen in verklaard vinden.

Maar ook de minder naar eigenlijke taalkennis strevende lezer vindt er veel van zijn gading; uitleggingen n. l. van spreekwoorden als : Op d'hage slaan, Hier ware 't goed haver zaaien, enz. enz. welker verklaringen gelegenheid geven tot zeer lezenswaarde mededeelingen over het gemoedsleven, de zeden en gebruiken onzer voorvaders. Men treft er sagen aan in verband met zekere woorden of uitdrukkingen, zoo als o. a. die van *Haat-en-Nijd*, « eene ondeugd die van ouds gepersonnificeerd werd » — van de *Varende Vrouwe*, een woord dat toegelicht wordt door eene natuurwetenschappelijke verklaring en twee heidensch-Vlaamsche legende.

Geen wonder dan ook dat in de laatste jaren voor de zeldzaam geworden exemplaren van het *West Vlaamsch Idioticon* aanmerkelijk verhoogde prijzen werden betaald en dat de eerste druk thans geheel is uitverkocht. Daarom hebben De Bo's vrienden het wenschelijk geacht eene nieuwe uitgave in 't licht te zenden, die zeker, niet min dan de eerste, zich in den bijval van het letterlievend publiek, zal mogen verheugen.

« Zonder eenigszins het werk van De Bo, zelfs daar waar iets weg te laten, iets toe te voegen, of te wijzigen ware, te willen veranderen — leest men in den prospectus — hebben de uitgevers van 't *Idioticon* gemeend dat zij hunne nieuwe uitgave eene verhoogde weerde kosten en mochten toevoegen, met ze in te richten naar 't gedacht zelve en naar de uitgesproken begeerte van zaliger Deken De Bo. »

Hier thans de zeer doeltreffende verbeteringen op te sommen die De Bo's werk door zijne nieuwe inrichting zal bekomen, zou mij te ver leiden. De vriendelijke lezer vrage liefst den prospectus aan den heer Eug. Beyaert, Jan Palfijnstraat 18, te Kortrijk, (of aan de Uitgevers van dit tijdschrift), die de nieuwe uitgave bezorgt en de inschrij-

vingen ontvangt. Daarin zal hij tevens eene uitvoerige proeve van bewerking aantreffen (1).

En de prijs? Die is zoo laag gesteld dat hij zeker iets ongehoords mag genoemd worden; immers voor het lijvige boek (de 1e druk heeft, behalve het degelijk voorbericht van XIX blz. 1481 bladz. tekst over twee kolommen) wordt slechts 15 frank gevraagd, — wel een bewijs dat het hier geene zaak van speculatie geldt.

Daarom is het te hopen dat er zich recht veel inschrijvers zullen melden, want zoo ooit, dan zien wij hier eene onderneming op touw gesteld die krachtig verdiend ondersteund te worden. En zulks niet alleen door het eigenlijke letterlievend publiek, maar ook door de oversten van scholen waar hooger of lager middelbaar onderwijs gegeven wordt, en die De Bo's hoogst kostelijk en toch zoo goedkoop werk aan verdienstelijke leerlingen als prijs kunnen geven.

---

(1) De nieuwe uitgave zal bevatten : 1° Al 't gene dat in de oude uitgave te vinden is, op zulke wijze bewrocht, dat de bijvoeg of het *supplément*, dat nu van achter en op zijn eigen staat, de nieuwe Uitgave zal in 't lijf gebracht worden.

2° Van al de samengestelde ww. zal het tweede w. of 't derde, op zijne plaatse en van 't eerste afgescheiden in den ABC komen en te vinden zijn. B. v. : Nu staat *ovenbuur* in de O; in de nieuwe Uitgave zal *ovenbuur* in de O blijven staan; maar in de B zal *buur* gezet worden met verzendinge naar *ovenbuur;* zoo ook, na 't woord *auwe,* met den uitleg en de voorbeelden die in den eersten druk staan, zal bijgevoegd worden : SAMENGEST. WW. : *Assel-, dood-, drie-, graan-, grijmt-, rood-, twee-, zaadauwe;* en ter zelver tijde zullen die samengestelde woorden op hunne plaatse in den ABC blijven.

3° Al de wijzigingen, verbeteringen, enz. die De Bo aan zijn eigen hand-*Idioticon* toegebracht had, zullen in de nieuwe Uitgave in acht genomen worden.

4° Eene ABCwijze geschikte lijste van al de fransche woorden die in 't *Idioticon* door vlaamsche vertalingen vervangen zijn geworden zal op 't einde komen.

5° Insgelijks eene verzamelende ABClijste van al de bijzonderste taalverschijnselen die De Bo hier en daar in zijn werk heeft aangeteekend en bekend gemaakt.

II.

Ik vertrouw dat elke lezer het mij zal toegeven : In de vorenstaande regelen heb ik volle recht laten wedervaren aan De Bo's onovertroffen standaardwerk : *Het West-Vlaamsch Idioticon*. Zooveel ik het vermocht heb ik, zoo door de getuigenis van gezaghebbende taalkundigen als door den uitslag van mijn eigen onderzoek, de uitmuntende gaven van dat puike gewrocht pogen in een helder licht te zetten. Maar zoo ik voor De Bo, als taalgeleerde, enkel bewondering gevoel, zoo is dit niet meer het geval waar ik in hem een der leiders van de West-Vlaamsche letterkunde beschouw. Ofschoon zelf West-Vlaming en mijn gewest zoo oprecht als wie ook genegen, betreur ik het diep dat veel begaafde West-Vlamingen zich van de algemeene taalbeweging losscheurden om zich bij de beoefening van het dialect hunner streek te beperken. Het Vlaamsch dat men schreef was voor hen te gezocht, te geleerd, te zeer van de volksspraak verwijderd; het was te Hollandsch. Men zou de Vlaamsche taal zoo ongekunsteld, zoo eenvoudig als mogelijk schrijven en vooral gestadig het volksgebruik in 't oog houden. Men wilde schrijven om door het volk begrepen te worden en hoe kon dit zoo men anders schreef dan het volk sprak!....

Toch beweer ik het tegendeel en bewijs tevens wat ik zeg : Wie, in West-Vlaanderen, die niet ziende blind was, is er niet getuige van geweest hoe gretig Conscience's romans door de lieden der volksklas gelezen werden en wat al tranen zij in die onbeschaafde kringen hebben doen storten! En toch welke verstandelijke opleiding hadden die menschen genoten? Meestal, weinig meer konden zij dan werktuigelijk lezen.

Maar, zal men wellicht inbrengen, Conscience's schrijfwijze was althans geen Hollandsche; zijn losse, zwierige stijl had niets van het stijve, gewrongen Nord-Nederlandsch, met zijnen duisteren zinnenbouw

en tallooze bastaardwoorden. — Toegegeven; Conscience's schrijftrant was geen zuiver Nederlandsch — 't scheelde nog al veel —; óók Conscience was warsch van het toenmaals zoo deftige Hollandsch, en om met één woord alles te zeggen, Conscience's stijl was Fransch, want in de taal der Fransche romantikers had hij zooveel gelezen! Zijne woorden althans waren Vlaamsch en er liepen nog al wat Vlaamsche uitdrukkingen onder de Fransche wendingen; immers had hij veel Fransch gelezen, zijne moeder had hem ook veel in 't Antwerpsch verteld — en dat was hem bijgebleven. Maar Conscience's stijl was steeds in zamenklank met zijne gedachten : altijd keurig, nimmer plat, grof, gemeen of al te eenvoudig. En toch werd hij door iedereen begrepen, ofschoon hij er stellig niet naar streefde om te spreken zoo als het volk.

Ik geloof niet dat mijn bewijs door iemand zal betwist worden; immers het feit waarop ik doel is al te zeer bekend. Maar ik ga verder en geef toe dat de West-Vlaamsche volksklas niet in staat was iets te begrijpen dat niet geschreven was zoo als zij sprak. Was dat eene voldoende reden om de taal tot het peil van dat volk neder te drukken, of moest men niet veel meer er naar streven het verstandelijk peil van het volk wat te verhoogen?...

Immers, wij mogen niet vergeten welke de toestand was niet alleen in West-Vlaanderen maar ook in de andere Vlaamsche gewesten. Er was een tijd geweest — onze bloeitijd — dat Vlaanderen door zijnen handel en nijverheid, door zijnen rijkdom en kunstbegaafdheid, door zijne edele zucht naar onafhankelijkheid en zijne inderdaad ruime staatkundige vrijheid, — een tijd dat Vlaanderen, zeg ik, door dat alles de andere staten van Noord-Europa in de schaduw stelde. Het was ook in dat heerlijk tijdvak dat onze letterkunde ontstond en door Maerlant en zijne geestgenooten tot eenen vrij hoogen trap van ontwikkeling werd gevoerd.

Maar men weet dat Vlaanderen na langdurige innerlijke beroerdheden, onder de Burgondiers zijne vrij-

heid grootendeels zag te loor gaan, en dat dezelve (1) door Karel V gansch werd vernietigd; dat Vlaanderen vervolgens de prooi werd van Philips II, en onder zijn heilloos bestuur den doodslaap aanving die eeuwen lang zou aanhouden....

Eindelijk toch kwam de ontwaking, want

« Europa zag den dam verbreken
Die vreemde dwangmacht weren moest.
Hij werd door 't eigen volk verwoest
Dat voor die macht vaak neer moest knielen,
Want België brak den broederband
Van 't een en zelfde Nederland. »

Men moge het bitterlijk betreuren dat de twee volkeren elkander niet beter begrepen hebben; daar moet een verschrikkelijk misverstand tusschen hen hebben plaats gehad. Ik althans houd het er voor dat « de Hollander » — zooals men zegt — door de Fransche bevolking des lands tegen het katholieke deel der natie zal aangezet geweest zijn; immers het protestantsche Holland was verdraagzaam jegens de katholieken geworden sedert dat het zijne onafhankelijkheid bevochten had, en ook thans ziet men zeker geen land in Europa waar de geloovigen die niet tot de meerderheid behooren menschelijker behandeld worden dan in Noord-Nederland.

Maar genoeg daarvan. Zeker is het dat vooreerst de omwenteling van 1830 aan de ontwikkeling van ons nationaal leven gunstig was — want destijds merkte men nog het onrecht niet dat door den nieuwen toestand voor het Vlaamsche volk in 't leven werd geroepen —; Kunst, letterkunde, nijverheid namen welhaast eene tot dan toe nog ongekende vlucht. Zoo ik de letterkunde noem, dan bedoel ik natuurlijk enkel de Vlaamsche; immers de Fransch-Belgische vergenoegde zich met gewetensvol de Parijsche werken en gazetten na te doen; — eene

(1) Ik behoud dit woord tot dat men mij bewijst dat het slecht is; men heeft wel dikwijls *gezegd*, maar nog nooit *bewezen*.

naäping die zoo verre zou gaan dat *le Pays* van Parijs in de jaren 40 schreef : « Le peuple belge est un peuple moitié singe, moitié bédouin », — en *le Constitutionnel* : « Le peuple belge vit de notre esprit, de nos mœurs », enz.

Ik laat dus de Fransch-Belgische letterkunde links liggen, en stel mij de vraag of de Vlaamsche schrijvers hunnen stijl in de taal des volks moesten zoeken. Niemand dacht er aan; men trachtte letterkundig te schrijven — wat natuurlijk niet goed ging — maar men deed toch zijn best. Geen enkel boek of nieuwsblad verscheen in een of ander volksdialect; er was slechts ééne taal : dezelfde van Limburg tot West-Vlaanderen.

Door West-Vlaanderen werd die eenheid jammerlijk verbroken; men beweerde er in 't bezit der eenig ware, echte taal te zijn, en dat was de taal die 't volk sprak, maar men vergat dat het Vlaamsche volk sedert eeuwen verstandelijk bijna was blijven stilstaan, terwijl intusschen onze taal in Noord-Nederland tot haren hoogsten bloei en veelzijdigste ontwikkeling was gebracht geworden. Gedurende de eeuwen waarop ik thans doel heeft het Vlaamsche volk maar éénen naam te noemen die inderdaad populair geweest is : Adriaan Poirters; thans nog leest men zijne werken met genoegen, doch niemand zal zeker beweren dat het voor eene taal voldoende is zoo eenzijdig beoefend te worden.

Drama, geschiedenis, kritiek, wetenschap, alles werkt mede tot vorming der taal, maar in 't Vlaamsche land werd over dat alles niets voortgebracht dat tot het volk drong, terwijl in Holland.... De lezer weet wat ik zeggen zal, want hij kent de Hollandsche geschiedenis.

Of ik dan alles goedvind wat bij onze Noorderburen in zake van taal werd te stande gebracht? Neen, stellig niet; veel meer ben ik van meening dat dáár door onbedachtzame verduitsching veel gezondigd werd, en 't ware zeer te wenschen dat verstandige taalgeleerden eene loutering der taal wilden ondernemen. De ellenlange volzinnen — ook eene Duitsche navolging — zóó ingewikkeld dat de schrijvers er soms zelven meê in de war geraken,

vind ik onuitstaanbaar, niet min dan de tallooze, gansch overtollige Fransche bastaardwoorden. Maar in Noord-Nederland vindt men ook schrijvers die wij ons gerust tot voorbeeld kunnen stellen : mannen met een helder hoofd en een goeden smaak, zoo als M. De Vries en anderen. Laat ons bij hen in de leer gaan; zij zullen ons met het Nederlandsch in al zijne schoonheid bekend maken.

Het volk kan niet voor taalmeester dienen. Daarmeê wil ik echter niet gezegd hebben dat alles verwerpelijk is wat van daar komt; de goede smaak moet hier beslissen, maar de taal gansch aan de leiding van het volk overlaten ware haar aan bederf en verwildering prijs geven. Bedenken wij goed dat Noord en Zuid slechts ééne zelfde taal hebben en sluiten wij ons ten volle bij Noord-Nederland aan — zonder ons aan te eigenen wat wij daar verwerpelijks vinden.

Dat onze spraakkunsten geen onderscheid tusschen de taal van Noord en Zuid in 't leven roepen : zulke scheilijn ware zoo ongerijmd als tusschen het Fransch van Frankrijk en dat van België. En toch heeft Van Beers zelf aan dien lust niet kunnen wederstaan : hij meende *du*, *dijn*, en andere prulletjes te moeten invoeren. Sommige spraakkundigen laten toe te schrijven *ik heb* of *ik ben geweest*; ja, het volk zegt *ik heb geweest*, maar is dat daar om te beter? Wat mij betreft ik ben het volkomen eens met A. Rodenbach die, in zijn voorbericht van *Gudrun*, *ik heb geweest* aanklaagt van Franschen oorsprong te zijn, en toch, men weet het, Rodenbach was een overtuigd voorstander der West-Vlaamsche letterkunde. Hetzelfde geldt van *'t is ik*, *'t is gij*; K. Ledeganck schreef :

« En stoof ik op mijn moedig bruin der buren hoef voorbij, Dan wekte ik veler oogslag op en menig sprak : « *'t is hij* ». Welnu, *'t is hij* is het Fransche *c'est lui*, waarvoor het echt Nederlandsch *hij is het* zegt. Zelfs in Van Beers' jongst verschenen dichtbundel stuit men op enkele Fransche uitdrukkingen, zoo als o. a. den titel

In verlof, dat letterlijk het Fransche *En congé* is, en, om zuiver Nederlandsch te zijn, *Met verlof* luiden moest.

Immers, heeft onze taal in Noord-Nederland tegen den Duitschen invloed te kampen, in het zuiden heeft zij tegen den Franschen te strijden, en — het hoeft nauwelijks gezegd — door verfransching wordt het Nederlandsch nog veel erger verbasterd dan door verduitsching.

Wie onze Vlaamsche nieuwsbladen en tijdschriften met de Noord-Nederlandsche vergelijkt moet getroffen worden door het verschil in uitdrukking : over het algemeen en behalve hier en daar een Duitsch woord als *Aanstalten* maken, draagt het Noord-Nederlandsch den stempel der eigenaardigheid. Wij Vlamingen, integengendeel, die van kindsbeen af Fransch, veel Fransch hebben moeten leeren, wij worden door die vreemde taal beheerscht en onze stijl ondergaat maar al te zeer dien noodlottigen invloed, — eenen invloed zoo machtig dat zelfs de meest geoefenden er zich niet gansch kunnen aan onttrekken.

Welnu, is het onder zulke omstandigheden niet dringend geboden dat gansch Vlaamsch-België zich taalkundig eng bij Noord-Nederland aansluite? Vlamingen, aller gewesten! laat ons alle verdeeldheid verbannen! Laat ons uit liefde voor de gemeenschappelijke moedertaal, als één man strijden ter verovering onzer onbetwistbare taalrechten! Rusten wij niet voor dat gansch Vlaamsch-België zijn eigen bestuur in 't Nederlandsch hebbe; welke eisch is er rechtmatiger dan die? Maar laten wij, in 's Hemels naam, onze krachten door geene innerlijke verdeeldheid verzwakken! Bestrijden wij elkander als katholieken en liberalen, als mannen der vooruitstrevende en der bewarende partijen; maar waar het op onze nationaliteit, op ons bestaan als Vlaamsch volk aankomt, daar mag slechts één gevoel ons bezielen : liefde voor de gemeenschappelijke taal, voor hare rechten, voor onze zelfstandigheid als Vlamingen. EIGEN BEHOUD gaat boven alles.

En om aan onze pogingen eene des te grooter kracht bij te zetten, laat ons naar *eenheid* streven : eenheid in ons handelen, om op alle punten des lands in eenen zelfden geest te werken en elkander kloekmoedig te ondersteunen; eenheid in onze schrijftaal met opneming van al het waarlijk goede der verschillende dialecten; eenheid ook in onze gesprokene taal, niet minder noodig dan in de geschrevene. Het is nu heel wat jaren geleden dat eene Duitsche baronnes, Ida von Düringsfeld, onze gewesten bezocht en met tal van Vlaamsche letterkundigen kennis maakte. In Duitschland teruggekeerd gaf zij een werk uit onder den titel : *Von der Schelde bis zur Maas*, waaruit ik de volgende regelen vertaal : « De Vlamingen alleen hebben het in hunne macht hunne taal tot eene noodwendigheid te maken, mits zij maar beginnen met haar tot eenen plicht voor zich zelven te maken. In de eerste plaats moet zij zuiver gesproken worden, opdat haar niet meer zoo als thans het verwijt kunne treffen slechts eene verzameling van patois te zijn. De buitenlander, die zich de moeite getroost Nederlandsch te leeren, moet zich wanneer hij het letterkundig spreekt, gemakkelijk kunnen doen verstaan en de ondervinding niet opdoen dat hij Vlamingen, die zuiver Fransch of Engelsch zouden spreken, niet begrijpt, wanneer zij het dialect hunner vaderstad spreken. Hij moet niet, in elke stad, iederen klinker genoodzaakt zijn te veranderen om zich eenigermate naar het volksgebruik te schikken. Kortom, er mag niet langer sprake zijn van Gentsch, Antwerpsch, Brusselsch, maar enkel van Vlaamsch, de schoone taal die geslapen heeft en weder ontwaakt is, die groeikracht heeft, die kostelijke bloeisels kan geven, doch die dan ook niet slechts met liefde maar ook met verstand moet beoefend worden, en wel allereerst in den huiselijken kring en door de vrouwen. Zoolang de Vlaamsche vrouwen het Vlaamsch zoo onwelluidend spreken, dat zij, wanneer een vreemde nadert, het angstig met het Fransch verwisselen, zoo lang is geene werkelijke hoop voor de Vlaamsche taal voorhanden ».

Vlamingen! zullen wij nog lang, onze eigen waardigheid ten spot, meer zorg besteden aan het zuiver spreken van het Fransch dan van onze dierbare moedertaal?....

Nog een kort woord tot besluit : Bij het schrijven van het voorenstaand artikel was ik geleid door het verlangen om, ter gelegenheid der nieuwe uitgave van het *West-Vlaamsch Idioticon*, de verdiensten van dit werk ten duidelijkste te doen uitschijnen, en verder door de gedachte om aan te toonen hoe noodzakelijk het is dat wij ons, op letterkundig gebied, bij Noord-Nederland aansluiten. Zóó en zóó alleen zal onze *geschreven* en *gesproken* taal eindelijk die hoedanigheden erlangen die elk grondig ontwikkeld man het recht heeft van haar te eischen, en zoo zal zij tevens een gezag bekomen dat zij thans nog mist.

Overigens verheugt het mij hier te kunnen zeggen dat, naar zekere teekenen te oordeelen, er hoop bestaat dat de West-Vlamingen zich niet altijd zullen blijven afperken binnen de enge palen van hun gewestelijk dialect : men denke slechts aan de zoo oorspronkelijk en praktisch opgestelde spraakkunst *(De Taalsleutel)* van de heeren P. B. en V. D. B., in den aanvang dezes jaars te Iseghem verschenen, die slechts in nog weinig punten van het algemeen gebruik afwijkt.

Die overweging maakte het mij ook zooveel te aangenamer De Bo's *Idioticon* ten warmste aan te bevelen en ik vertrouw dat mijne stem niet zal wezen die eens roependen in de woestijn. Tevens dat de Vlamingen daardoor hulde zullen brengen aan de nagedachtenis van eenen even zoo kundigen als onvermoeiden kampioen onzer Vlaamsche eigenaardigheid, zullen zij door hunne inschrijvingen, eene onderneming doen slagen die ten doel heeft het oprichten van een kloek en schoon gedenkteeken aan onze heerlijke moedertaal.

Brussel. K. DE BRUYNE.

VLAAMSCHE TAALKUNDE.

WIE weet er niet dat de algemeene vergelijkende taalkunde of spraakwetenschap, zoo ze Max Müller noemt, eene nieuwere wetenschap is? Dat heeft welzeker iedereen hooren zeggen die sichtend een twintig jaren van hier zijne latijnsche studiën deed, al ware 't maar bij 't uitleggen en afleiden van fransche woorden of grieksche stammen. Men kan immers nu ten dage, zelfs in 't middelbaar onderwijs, den versletenen en afgeroepenen slenter niet meer houden die over 30, 40 jaar nog zoo ellendig, met stamwortelen, b. v., met grieksche uit « *le jardin des Racines grecques* » kraamde. Men kan op den weg der afleidkunde niet meer voort, zonder het licht der ware grondbeginselen in hand te dragen (1).

De nieuwere taalkunde ontstond toen men het oude sanskrit uit zijn graf opgedolven had : de vondste wierd op 't einde der vorige eeuwe gedaan. In die rijke en welbewaarde taal lag de sleutel om de eerste en meest in de ooge springende gelijkenissen van grieksch, latijn en andere arische talen te ontsluiten en te openbaren. De algemeene taalkunde wierd er na 1800 uit geboren.

Allengerhand, doch gedurig voort, sichtend dien,

---

(1) Welke leeraar onzer kollegiën zou den *Dictionnaire Etymologique* van BRACHET willen missen, mitsgaders de latijnsche woordenstudiën van M. BRÉAL en A. BAILLY die wij in *'t Belfort* zullen bekend maken?

heeft deze hare palen verder en verder uitgezet; de omtrek van hare bedrijvigheid is wijder geworden, naarmate zij toenam in krachten, en heden nog, als eene zegepralende veroveraarster, wint zij gedurig veld, overheerscht zij meer en meer talen om eens alle die in de wereld zijn, machtig te worden.

En onder de waarheden, die zij klaar bewezen heeft, welke is de belangrijkste, die na eenigen tijd meest vruchten opbrengen moest, en het zekere richtsnoer is geworden van alle opzoekingen wegens welke talen ook? Het is een allereenvoudigst grondbeginsel, zoo vatbaar voor den geest, zoo duidelijk dat men verwonderd is dat het lange te vooren, *a priori*, d. i. met enkele redeneering niet ontdekt en volop toegepast en wierd. 't Zij dat de talen, zoo als menige geleerden, van de uitstekendste uit, beweeren, zuiver uit de natuur voortkomen, voortbrengsels der nature zijn, 't zij men houde staan met anderen dat de vrije wille der volkeren ze wel niet gemaakt en gesmeed heeft, maar er toch tusschen gekomen is om ze te wijzigen, te verwringen of te verbeteren, in alle geval, groeien en verouderen de talen, ontwikkelen zij in den tijd, hebben zij eene geschiedenis. Hoe lange is 't dat wij dat weten, peist gij wel misschien, lezer; eene waarheid zoo oud als de strate? Integendeel : kort geleden wierd zij in 't licht gesteld; en ziet wat daar uit volgt. Om onze talen van nu, zoo zij nu zijn wel te verstaan, moet men kunnen hunnen vorigen staat te rade gaan, ja opklimmen tot hunnen geboortetijd om hunnen eersten staat te beschouwen; oplossing der moeilijkheden van nu, antwoorde en uitleg der raadsels van nu liggen in de oudere tale bevat. Wordt men gewąre dat eene taal vergroeid of misgroeid is uit eene andere tale, deze andere taal aleen spreekt met klare stem, waar de andere zwijgt en licht waar de andere duister blijft. Is het wel zoo dat men overtijd b. v. vlaamsch fransch verstond en uitlegde? Was men integendeel niet te vreden met eene taal te nemen zoo als zij nu is, of

ten hoogsten zoo als zij was van af de letterenherwording der 17e en 18e eeuwen, een woord met een ander woord van heden, eene gedaante met eene andere gedaante derzelfste spraak vergelijkende? Nam men, b. v. latijnsche woorden niet vast in de grepe der hand, en sloeg ze men om zeggens niet te gruizelen, al naar willekeur, en zeide : deze zijn er de bestanddeelen van, hier is niet de stam, maar het wortelwoord, dat is de oorsprong en afleiding? En zoo insgelijks met het fransch?

Wat uit dit allergewichtigste grondbeginsel nog voortvloeit, is deze tweede waarheid : dat de talen in hun veranderen en verwandelen wetten volgen, vaste wetten die de taalstudie niet maakt of stelt of smeedt maar enkel bestatigt. Allengerhand heeft de taalkunde deze wetten gevonden of vindt ze nog voort. Hoe menigvuldige gevolgen liggen in deze waarheid besloten, alle te dikwijls over 't hoofd gezien tot nu, of beter onbekend en dus onwetens en onwillens door roekeloozen ongeacht of met de voeten vertreden.

Bijgevolge, zoo zeggen wij, is de taalkunde eene stoffe van echt wetenschappelijke studie, geen onnuttig ding, geen spelken tot verzet, waar men de waarheid machtig is als men ze met goed uitvallen treft.

Bijgevolge is de hedendaagsche tale verre van alles te zijn; wij moeten ze verbinden met hetgeen gister en vroeger bestond : onafgebrokene schakels, woorden en gedaanten van t' allen tijde, hoe meer, hoe beter, zijn de gouden keten, die eene eenheid maakt van 't ontstaan, het voortzetten en de volle ontwikkeling, en eilaas ook van 't diepste verval eener taal.

Bijgevolge, een grammarijn ofte spraakkunstmaker heeft geen recht zijne meening en goeddunken op te leggen en de vrijheid te ketenen daar hij, hoe groot zijne geleerdheid ook weze, de taal niet te maken heeft.

Bijgevolge Academiën voor taal en sprake, kunnen wel tot nut en bate strekken; maar hun gezag is in veel nauwere perken in te sluiten als dat gewoonlijk

Academisten (of hoe moet die onvlaamsche weerdigheid in vlaamsche taal genoemd worden?) zij zelven of anderen met hen wel peizen.

Bijgevolge speurt men den oorsprong van een woord of gedaante op, men moet met nederigheid onderdanig zijn aan de wetten der taal; deze eerbiedigende en hunnen tred volgende, zoo kan men opklimmen tot de bron en het oorwoord; anders, willekeur meester latende, verdoolt men.

Op de grondlage der geschiedkundige ontwikkeling waren zij gesteund, zonder het misschien ten volle te begrijpen, die mannen die over een dertig jaar de taalkunde in Belgenland weêrom hielpen ontstaan, Willems, Snellaert, David, Bormans bijzonderlijk, anderen nog. Zij vielen aan dat werk, dat toen, zonder bevoegde voorgangers, en genoegzame hulpmiddelen aangegaan, allermoeilijkst en lastigst mocht geheeten worden, het uitgeven van middeleeuwsche vlaamsche schriften. Willems benevens vele kleindere stukskens gaf den *Reinaert de Vos* en de *Brabantsche Yeesten* uit, Snellaert *Alexanders Yeesten*, David den *Rijmbijbel* en *Ruisbroec*, Bormans *Christina de Wonderbare, de Naturen Blomme*, *Parthonopeus*, *Boendale* en den *Spieghel der Wijsheid*, enz. van rond 1855 tot 1870.

Niet hooger klommen zij op dan de Middeleeuwen, neen ze; het zou volgens den staat en gelegenheid van ons land nog onmogelijk geweest zijn, maar ze wezen toch den weg aan om op de baan des verledens verder en verder te geraken. Doch, jammer, toen de stemmen zweegen, zweeg alle taalgeleerdheid in Vlaanderen : er waren geene leerknapen die de stappen der baanbrekers drukten, en 't wierd een slaap, als een doodslaap over 't land te strekken, voor een twintig, dertig jaar : lange pooze in onze tijden voor alle wetenschap die op historisch-natuurkundige vorschingen voortgaat.

Het werk der opbeuring van de eigenlandsche taalkunde en de roem er van wierd hernomen en opgevangen in Noord-Nederland. Daar waren te vooren

ook pogingen in dat vak gedaan geweest, maar zij moesten onderdoen voor Belgenland : toen ging daar de zonne schingen, toen het bij ons nacht zou zijn. Jonckbloet, Devries, te Winkel, Van Vloten, Oudemans, De Jager en anderen mieken hunnen name berucht en vermaard : *De Spieghel Historiael*, *Taalzuivering*, *Maerlants Eeuw*, *De Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde*, *Reinaert de Vos*, *Vondels taal*, *Maerlants kleinere gedichten*, *Proeve van Middelnederlandsch Woordenboek*, de prachtige tijdschriften die eivol zitten van wetenschap : de *Taalgids* en de *Taal- en Letterbode*, getuigden beurtelings van fijnheid van nasporing, taaie werkzaamheid, schrander doorzicht, zekere grepe. Lange, aanhoudend heeft men voortgewrocht en kortelings nog verschenen in Holland, Maerlants *Roman van Torec* en *Merlijn* insgelijks *Seghelijn van Jherusalem*. In Belgenland niets, niets dan soms eenige stukken en oorkonden die meer dienst bewijzen aan de geschiedenis van stad of land als aan de taalkunde.

Middelerwijl had men elders veel meer weg afgeleid en al de bronnen van dien Nijl des germaanschen taalstrooms ontdekt. Duitschland is het ware vaderland, de wieg der spraakwetenschap, om hier niet de algemeene vergelijkende taalkunde, maar enkel de bijzondere germaansche en dietsche te berde te brengen. Jacob Grimm, « de reusachtig geleerde baanbreker van onze nieuwe spraakwetenschap », zoo als Loquela zegt, had de overblijfselen der oudste, germaansche talen bestudeerd en waarlijk in de volle kracht des woords ten gronde gepeild, doorgrond. Spraakkunst der Germaansche talen, gedeeltelijke Woordenboek en Geschiedenis der Duitsche Taal waren opgesteld : hooger dan de Middeleeuwen was hij geklommen, tot in de duistere tijden na den inval der zoogenoemde barbaren had hij 't licht ontsteken, en nu moest men hem enkel maar volgen, zijnen werkkring verbreeden, hier en daar wat bijvoegen, eenige kleinigheden verbeteren, de taalwetten die hij vond en vaststelde toepassen, de afleiding en naamreden der woorden opzoeken, enz.

Zijne school wrocht voort in dien zin, na hem tot nu toe, heeft Belgenland daar geen voordeel uitgetrokken, als bestond dat alles voor ons niet, maar Holland wel.

Die nieuwere richting der taalkunde versterkt dagelijks hare jeugdige krachten in Noord-Nederland. Mannen zijn daar werkzaam met wier geleerdheid wij niets te vergelijken hebben in Belgenland. De Vries, b. v. en zijne medewerkers tot den Woordenboek der Nederlandsche Taal : Verdam, Cosijn, Gallée en anderen, en bovenal Kern bewerken, elk op zijne wijze en te zijnen kante den uitgestrekten akker der tale : 't zij de afleidingen der woorden, 't zij de klankverwisselingen en verloopen, 't zij de beteekenis en 't verspringen van beteekenis der woorden, 't zij de wendingen en den ganschen zinbouw der taal, enz. enz., met een wijduitloopende geleerdheid, met eene kennis van oude en ook van vreemde talen die ons verbaast, met eene nauwgezetheid en angstvalligheid die hunne bescheidenheid in zulke zorgelijke kwestiën allerschoonst doet schitteren. Door Duitschland zelve, zijn wij achtergesteken, en onze nieuwe en oude dietsche tale — de onze, de hoogduitsche niet — wordt er ter studie gebracht. Heer doctor J. Franck, privaat-docent, zoo ze dat daar noemen, of vrije leeraar te Bonn, heeft onlansch eene Spraakkunst van 't middelnederlandsch doen drukken, benevens een Etymologisch Woordenboek waar hij nog aan bezig is.

En wij, wij zweeren armoede!

In onze vlaamsche tijdschriften staat er nooit entwat van belang, over taalkunde.

Enkel hebben wij *Loquela*, dit klein, klein bladje van vier zijden te maande. Boffen wij er luide op, *Loquela* is een allerprachtigste en kostbaarste schat voor onze taalbeweging en taalzuivering. Het neemt ten eersten woorden en spreuken op die nog onder het volk te verzamelen liggen, die gewoonlijk hooge weerde hebben voor de taalkunde, altijd voor de schrijftale dienstig

zijn en soms zoo schoone beeldspraak bevatten. *Loquela*, ten tweede, geeft uitleg en verklaring van deze voortijds ongeboekte woorden; wel bijzonderlijk is 't prachtig, toen zij nevens een legt, vergelijkt en klaar trekt, 't gene in het *West Vlaamsch Idioticon* van De Bo of in 't *Algemeen Idioticon* van Schuermans staat, spelling en zin vaste stelt, en wat hare voorgangers kwalijk verstonden, voorzichtig en zonder gebaren te rechten wijst. Ten derden, toen zij eene reke van eenen schrijver of eene spreuke van 't volk aanhaalt en vatbaar maakt, is *Loquela* sterk gewapend met bewijzen, rijk voorzien in aanhalingen, vrucht van groote opzoekingen en van 't gene ze in Holland groote belezenheid heeten. Ook ten vierden is *Loquela* niet te misprijzen in 't stuk van kennis der oude germaansche talen en der echte taalkunde op zijn Grimm 's. Geen een geleerde, geen een, zegge ik, in gansch Belgenland kan aan *Loquela* : de schrijver is 't huis in de oude talen : en wij die hem bewonderen in Vlaanderen wij weten hoe vele levende talen hij schrijft en spreekt. Hij kent niet min al de duitsche meesters der taalkunde. Doch in 't etymologiseeren ofte naamreden zoeken, is hij dikwijls al te stout : hij laat de stille en koele redeneering van 't oordeel varen : hij gaat voort op 't raden en blind grijpen der inbeelding die kan ja tot verrassende uitslagen leiden, maar meer nog tot misslagen. Somtijds ook betrouwt hij zoogezeide wetten door mindere taalvorschers overtijd opgegeven, maar die al lange omverre gestooten zijn, en laat de strengere voorschriften van Bopp, Diez, Corssen, Curtius, Grimm en Heyne van kante; te weinig eindelijk klimt hij tot het gotisch of 't oud sassensch enz. op, mist zoo altemets de volle zekerheid en moet met bloote gissingen gedoen. Wel zijn deze meesterlijk voorgehouden en schijnen zoo ineengebonden dat zij den lezer verleiden; dan is het soms het beginsel of uitgangpunt dat op kranken steun rustende is; soms een lid noodzakelijk tot volhouding van 't bewijs, eene daadzaak enz. die falen en een put laten, waarover de taalvorscher schrijdt zonder achterdenken.

Wat het ook al zij, wij begeeren wat meer : het oefenen onzer taal vergt bij dringenden nood dat er taalkundigheid opgewekt worde : en *Loquela* welke ontzaggelijke geleerdheid haar opsteller door het hem eigen wondere gemak en door taaie werkzaamheid ook bezitte, kan geene school te wege brengen en opvolgers voor de toekomste.

Dit moeten regelmatig gevolgde lessen doen.

Nu ten dage, in Belgenland heeft letterkunde de bovenhand : wij hebben dichters die sparken lichts uitslaan, te ras verzwonden, helaas! Wij hebben romanschrijvers die wat te veel hetzelfde liedje herzingen, en buiten eenen of twee, alle eigenaardigheid missen; geschiedeniskundigen veel te weinig, omdat het in 't Vlaamsche land beter is fransch te bezingen om aftrek te hebben; en dan gazetopstellers, verdienstelijke mannen in hun slach, die toch geenen tijd hebben om taalstudie aan te gaan. Al letterkunde! Goede en slechte, middelsoortige en van de gemeenste uit!

Het wordt hoog tijd de taalkunde te versterken, of zoo niet, valt in Vlaanderen welhaast alle gezag, alle zekerheid in zake van moedertale. Wat en hooren en zien wij nu al dikwijls geene taalbazen opgaan die hun stemme met kracht en dwingenden galm doen schetteren, hun vonnis van hunne gepuurde lippen laten rollen en iedereen willen doen zwijgen en buigen. Waarop steunen hunne uitspraken? Op welke redens? Op taalwetten? Neen, op hunne indrukwekkende grootheid en ijdelen waanzin!

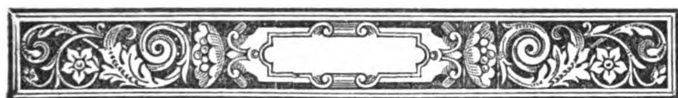
Daarom,

vragen wij dat benevens de les — helaas ook zoo bitter weinig! — van vlaamsche letterkunde in onze katholijke hoogeschool gegeven, er eene andere gesticht worde, eene van oude germaansche talen : van frankisch, van angelsassensch, ja van oud hoogduitsch. Wij gevoelen te wel dat de taalkunde zonder deze kennissen immer in de oude wagenslagen draait of blijft steken,

en er in verzinken zal. Daar bestaat te Leuven een leergestoelte voor sanskrits, een ander voor araabsch, wellicht misschien een voor zend, voor sineesch, voor oud egyptisch en assyrisch, wie weet voor wat nog al. Wij hebben daar niets tegen : de katholieken mogen 't beoefenen der oostersche wetenschappen in de handen niet laten der Rationalisten. Dat de katholieke hoogeschool van Leuven, haar zelve de eere doe in goede en werkende genegenheid voor 't vlaamsch, zooals in menige andere zaken de staatscholen vooren te gaan, en éérst den stoel voor oude dietsche talen op te slaan. Wij zijn katholijken en verwachten meer van de vrijheid dan van de geketende liefde tot vooruitgang van den Staat.

Thielt. X.

MARIA HULP DER KRISTENEN.

O groote Maagd, zoo ver in 't god'lijk licht gevaren
Tot waar de Cherubijn slechts duiz'lend door kan staren!
O dochter, moeder en vorstin van ons geslacht,
Ja 's Hemels koningin! Met onbepaalde macht
Schenkt gij den gloriepalm aan uw natuurgenooten,
En de aarde ontvangt geen gunst dan door uw hand gevloten...
U roept in 't stille dal de zachte landman aan;
U bad de Christen held eer dat de Halve Maan
Of 't razend Ketterdom voor Christus standaard vlogen;
U smeekt de schepeling, o biddend Alvermogen!
Wanneer aan 't donk're zwerk de holle donder gromt,
De mastboom kromt en kraakt en de afgrond onheil bromt.
U rijst een gouden troon op marmeren pilaren
In 't vorstelijk paleis; U eeren negersscharen
In 't rieten heiligdom met staam'lende gebeên,
Waar de Evangeliezon door Afrijks wouden scheen;
U stemmen 't bevend lied de ballingen van Polen
Gedoemd langs eeuwig ijs- en sneeuwgebergt' te dolen.
De weêuw, wier noodgeklaag op stalen borsten stuit,
Strekt hoopvol om uw steun haar mag're handen uit.
Ja uit het volle koor van koningen en volken
Stijgt werelds lofzang tot uw glorie door de wolken,
Die naar d'onfaalb'ren toon dien Petrus harpe zingt
Aan Edens lied zich paart en om uw troon weerklinkt....
De vroolijke Overvloed met frissche rozenwangen,
De Zege van olijf- en lauwertak omhangen,
De Hoop die 't leven voedt in 't kreunend kerkergraf,
Der waarheid Dageraad gaan uwe schreên vooraf...
Gij ziet den Maagdenstoet door dankbaarheid gedreven
Als held're zonnen om uw hoogen zetel zweven
En 't Mart'laarsheir in hoon en foltersmart gegloeid
Veel reiner dan het goud dat uit den smeltkroes vloeit,
U wijden palm en kroon. — Maar ach, de ontmomde Logen

Voor uwen hemelglans haar blinde prooi ontvlogen,
De geile Wellust, eer door 't heidendom aanbeên,
Van 't praalgestoelte door uw kuischen voet vertreên
Vereenden heur geweld met 's Afgronds reuzenkrachten
Tot ondergang van wie uw name hulde brachten...
Vervroeg uw zege, o Maagd! Verkeer in blijden zang
Der kerke rouwgerucht! Verplet de helsche slang,
Die zwanger van venijn langs Pius rots zich kronkelde,
Waar 't ongeloof ten spijt een koningsschepter fonkelde.
O wek Mentana's held uit zulk een droeven vreê!
Niet langer roest' zijn slagzwaard roemloos in de scheê,
Maar blikseme in de hand van Christus dapp're ridderen
Tot redding van Gods bruid en doe heur nat'ren sidderen.

St-Roch.

O. RITZEN.

ONZE VLAAMSCHE ACADEMIE.

1.

HEFT den schedel fier omhooge,
Zonen van ons Vlaamsche gouw:
G'hebt den hoeksteen vast doen leggen
Van uw vaderlandsch gebouw;
G'hebt een Belfort u gemetseld
In de stee van Arteveld,
Dat — gelijk in 't grijs verleden —
U uw vlaamsche rechten meldt;
G'hebt uw eigene Academie
Waar de Vlaming wacht om houdt;
G'hebt uw klokke — uw eigen tale —
Die ge in 't stormuur kleppen zoudt.

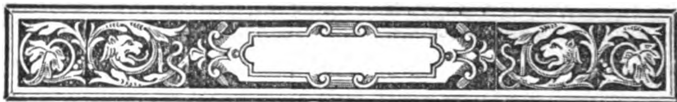
2.

Kampers van den ouden dage,
Ja, gij zijt in 't graf gedaald;
Maar uw werk voor Land en Tale
Oh, het leeft en zegepraalt!
Hoe toch moet uw dor gebeente
Trillen op dit zalig uur!
'k Hoor een Willems en een David.
'k Hoor een Snellaert, een Serrur',
'k Hoor een Ryswyck en een Leegank,
Een Conscience en een Van Duys'
Juublend juichen op dees hoogtij,
Op dees feest van 't Vlaamsche Huis.

3.

't Is een rei van koene helden
Die ons zaak in handen houdt;
Mannen zijn 't met kop en wilskracht
Waar ons hoop staat op gebouwd:
Brengt ons onze grootheid weder,
Onzen taalschat uit 't verleên;
Leert den Vlaming nogmaals Vlaamsch zijn
Lijk het zijne Vaadren deên;
Zet ons tale — die ons macht is —
Weer ter School en in 't Gerecht;
Doet den Adel eindlijk spreken
Lijk zijn nederige knecht.

Eecloo. A. VAN BOGAERT.

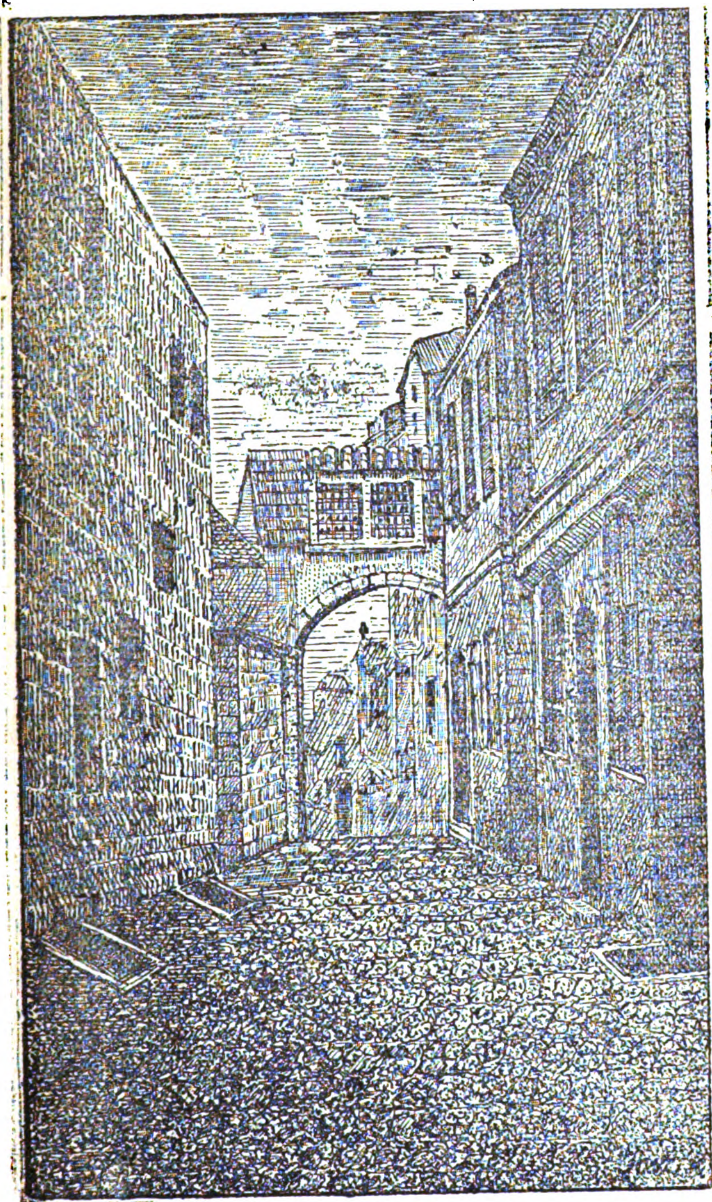
DE ARCADE VAN HET ECCE-HOMO.

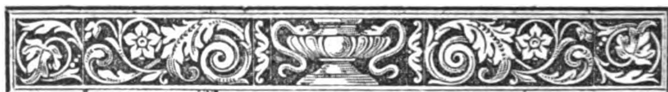
OP een honderdtal passen afstands van Pilatus' voormalig paleis, te Jerusalem, langs den Lijdensweg, bevindt zich de *Arcade van het Ecce-Homo*, ook *Galerij van Pilatus* geheeten. Het was boven deze galerij, die over de straat is gebouwd, (zie onze schets) en heden nog gedeeltelijk bestaat, dat onze goddelijke Zaligmaker, na de Geeseling, door Pilatus aan de woelende scharen der Joden wierd voorgesteld met de woorden : *Ecce-Homo*. — *Ziedaar den Mensch!*

Tot over een dertigtal jaren werd deze gezegende plaats bewoond en onteerd door een soort van muzelmaansch derwisch. De toegang was er destijds aan de christenen van ontzegd. Op dit tijdstip echter werd de Arcade met bijgaande gebouwen tegen eenen overdreven prijs aangekocht door de Zusters van Onze Lieve Vrouw van Sion, die er een klooster stichtten benevens eene kerk. Volgens de bewering van sommige schrijvers, maakte het tegenoverstaande hooge gebouw, rechts van de teekening welke wij hier nevens geven, deel van het paleis van Pilatus; men toont er nog op den huidigen dag de gerechtszaal, alwaar Jezus ter dood werd veroordeeld. Heden dient zij tot kazern aan de turksche soldaten.

ALF. VAN LOO.

Maltebrugghe, *October* 1886.

ONZE LEESTAFEL.

HULDEBETOOGING aan Guido Gezelle. — Van alle kanten waren de Vlamingen, de vrienden en vereerders van Guido Gezelle, te Kortrijk toegestroomd, den 30 Sept. laatstleden, om hem als lid van 's Konings Taalkamer te vieren en te begroeten.

't Was eene aandoenlijke feeste : wij hoorden schoone Vlaamsche aanspraken, kunstvol muziek, eigene Vlaamsche zangen, eene vurige en jubelende, juichende en trillende menigte op de groote stadshuiszale en aan 't heerlijk feestmaal.

Als gedenkenis kiezen en verlezen wij in 't *Belfort* eenen geurigen ruiker uit de treffende Vlaamsche aanspraken en rijmklanken, die ons daar verblijdden :

Uit de rede van Adolf Verriest, een goeden Vlaamschen spreker :

« ....Eerweerde Heer Gezelle, gij, onze Meester, Meester onder de Meesters, om den onwaardeerlijken dienst dien gij het vlaamschsprekende volk bewezen hebt, om den overrijken schat van tale, en dicht, en kunde, en wijsheid, dien gij uw volk geschonken hebt, uw volk ziet u geerne, en zegt u : danke, danke, danke, — wenschende en biddende dat God u loone.... »

Uit het gedicht van K. de Gheldere, den zoetgevooisden vinder der *Landliederen* :

« ...Alzoo ging 't wachtwoord uit de Vlaamsche westerstreken
heel 't echte Dietsche volk voor 't edel doel ontsteken...

. . . .

Het oude Limburg roert, *het daghet in den Oosten*.
Waar, reeds twee eeuwen lang, Fransch-Vlaandren buigt den kop
voor taalbedwang, daar rijst, het « *oude Vlaamsch* » weêr op.

. . . .

Op 't christen Vlaanderland, tot zelfbesef herboren,
in Artevelde's stad, daar waakt de « *Belforttoren* ».

Uit den feestgroet van Theodoor Sevens, een onzer goede Vlaamsche dichters :

« En had het Belfort nog zijn Roeland,
Hij zonge hel en luid :
Excelcior!... Het hert ten hooge!...
Het leed, de smaad heeft uit. »

Uit de wonderschoone aansprake van Guido Gezelle, den eigenaardigen, dichterlijken spreker. Hij handelde over de vroommoedigheid en de grootdadigheid van 't Vlaamsche volk :

« Zoekt in de geschiedenisse van Paraguay en daar zult gij de Vlaamsche Jezuïeten vinden, Pater de Blende van Brugge en honderd andere, die dat land, door hen naar de oude Vlaamsche wijze ingericht en bestierd, het gelukkigste land van de wereld gemaakt hebben.... »

Uit den heildronk van Adolf Verriest :

« ...Liet gij mij toe zulks te doen volgens mijne meening, ik beriep u tot eenen driedobbelen heildronk ter eere van drie Koningen, te weten :

Leo, dertiensten van name,
Leopold, tweeden van name,
Gezelle, eersten van name.... »

Uit de antwoorde van « Koning Gezelle » :

« ...Neffens, of liever achter die twee koningen wil ik geern de derde zijn, te weten de zwarte koning Melchior, die achteraan komt gesukkeld, dragende in zijne handen het paksken myrrheblomkes, die hij geplukt heeft op den vruchtbaren akker van Vlaanderland, ter eere van den koning aller koningen, ter eere van den Koning van Bethlehem!.... »

Uit de woorden, die uit het hert vloeiden van Pastoor Claeys, den gekenden Vlaamschen redenaar :

« ...De edele Vlaming, dien wij komen begroeten, wil volstrekt geen koning wezen... Nu, wil hij niet, dat hij dan Gezelle blijve, 't is te zeggen de gezel van 't Vlaamsche volk, de gezel van al wat in onzen stam edel en groot is, de gezel die hoop geeft en de blijde toekomst verwekt....

« Wij hebben de beweging zien ontstaan, die meester Gezelle begonnen heeft; wij hebben den meester aan 't werk gezien die gelijk Hiawadha gevast en gebeden heeft om aan zijn volk te geven hetgeen « den volke goed was »; wij hebben hem zien gaan langs de akkers en langs de weiden, werkende » voor den voorspoed van den volke ». Hij vond onze dierbare tale stijf en gekleed in eenen vorm, die uit het herte niet en kwam, verbasterd en verhollandscht als een lid, dat afgebonden was van den levendigen bloedstroom, en Gezelle heeft in die tale den geest van het levende volk gesteken, hij heeft eene levende Vlaamsche tale gesticht.... »

Vijfjaarlijksche prijskamp. — Wazenaar, alias Dr Amand de Vos, schrijft in « *Flandria* » beteekenisvolle brieven nopens den laatsten vijfjaarlijkschen prijskamp van Vlaamsche letterkunde. Alhoewel politieke vriend, randt hij den laureaat M. J. van Beers aan en beschuldigt hem het recht niet gehad te hebben mede te dingen omrede dat zijne *Rijzende bladeren* op het oogenblik van den prijskamp nog niet verschenen waren, en dat zij slechts bij brokken en stukken de jury in handen gestoken zijn geweest. Hij vindt daarenboven dat dit werk, stelselmatig en met dat doel door zijne vrienden opgeschroefd en opgehemeld, ver is van een meesterstuk te zijn. Hij klaagt het verslag van M. J. van Droogenbroeck aan, als geenszins de wettiging gevende van de gedane uitspraak; voert eenen heftigen pennestrijd met Max Rooses, die *per fas en nefas* zijnen boezemvriend wil dekken; toont in Van Beers' gedrag vele onkieschheden, welke een jammerlijk gedacht geven van den dichter, en eindigt met aan den Minister de verbreking der uitspraak van de jury te vragen.

Deze vinnige polemiek zou moeten de doodslag zijn van de prijskampen : dat is overigens de wensch van de twee polemisten, Dr De Vos en Max Rooses.

Daar wij nu toch over Van Beers spreken, kan ik niet nalaten een woord te reppen over zijnen beruchten « Confiteor ». Hij zegt er, dat hij de Kerk verlaten heeft omdat, volgens hij beweert, de handen der Kerk met bloed besmeurd zijn. Al vodden! al wie Van Beers vroeger gekend heeft, weet dat hij zijn bootje naar de Geuzen gekeerd heeft omdat hij zag dat zijne geldelijke positie dáar beter zou geweest zijn. Eer- en winstbejag, ziedaar wat zijn « Confiteor » moest zijn. Welke waardigheid! B.

Geschiedenis der Godsdiensten. — P. van den Gheyn zet zijne geleerde bijdrage voort in de *Wet. Ned.* en weerlegt op bladz. 222 en volgende de leerstelsels van Hoogl. Tiele aangaande het bestaan van het animisme, in den beginne der tijden, als eersten godsdienst van de volkeren.

1° Zijne leering wordt door groote meesters streng geoordeeld. de Broglie besluit eene diepberedeneerende wederlegging van het stelsel van den Hoogl. Tiele met de volgende woorden : « de poging van Tiele bestaat hierin, dat hij den geheelen godsdienst wil doen ontkiemen uit datgene, wat niets anders is dan de vervalsching van 't begrip van den godsdienst, namelijk de bijgeloovigheid en de tooverkunst. Dat is eene ijdele poging; iets anders is de tooverij, iets anders de ware godsdienst; zoo ook is het begrip van geest en van duivel geheel iets anders dan het Godsbegrip; anders is het geloof aan spoken en kwaaddoende geesten, anders de aanbidding van het Opperwezen. »

Max Müller is wreed in zijn oordeel : « Gewis zal het moeilijk zijn om het denkbeeld van een aanvankelijk algemeen fetischmus

te doen verdwijnen uit de handboeken. Die leering is zelve een wetenschappelijk fetischmus, geworden dat evenals de andere toovergoden, alleen aan onkunde en bijgeloovigheid zijn bestaan te danken heeft. »

Vernes, die 't werk van Tiele in 't Fransch heeft overgezet, verklaart dat het animisme van den Leidenschen Hoogleeraar eene groote begoocheling is, een zinsbedrog, spel der verbeelding. Het is een bouw van hersenschimmen, waartoe de daden wel kunnen verwrongen worden, maar dat uit de daden niet ontstaat. *(Revue Critique*, 28 Sept. 85.)

2° De leering van Tiele steunt op valsche gronden. Zijn eerste bewijs is een bewijs van gepastheid. Op eene eerst aanvangende beschaving past een kindsche godsdienst, een eenvoudige eeredienst. Dat steunt op valsche veronderstellingen. De godsdienstige toestand van een volk komt niet overeen met de beschaving van dat volk. De toovergodenvereering is de godsdienst niet der onbeschaafde volkeren. Tot zijn tweede bewijs beweert Tiele dat de godsdiensten der oudste volkeren, als de Egyptenaren, de Chaldeërs, de Sineezen, in hunne vroegste tijdvakken animistische begrippen aanduiden. Door het vorderen zijner navorschingen heeft Max Müller dat stelsel omvergeworpen : b. v. de sporen van het fetischmus zijn meer verneembaar in de laatste verbasteringen van den godsdienst in Indië dan in de aloude lofzangen van den Rig-Veda. De twee laatste bewijsgronden van Hoogl. Tiele, die bij de wilde volksstammen de godenleer der beschaafde volkeren wil terugvinden, niet in ontaarde gedaante, maar in een staat van kiem, welke nog moet worden ontwikkeld, en die in deze sporen van animistischen eeredienst, in deze verhevene godsdiensten de overlevering van oudere begrippen wil terugzien, verdienen den naam niet van bewijs : dat zijn niets dan losse beweringen.

Het onderwijs der Geschiedenis. — 't Volgend werk komt uit de Hoogschool van Baltimore : *Methods of historical study*, by Herbert B. Adams. — Adams veroordeelt het gebruik van eenen leerboek in het middelbaar onderwijs en het naschrijven der lessen van den meester ter Hoogschool. Hij prijst de volgende leerwijzen : 1° de plaatselijke leerwijze : de meester kiest een onderwerp door den leerling in zijne studiën en lezingen te doorgronden : de geschiedenis zijner geboortestad, eene gebeurtenis uit de geschiedenis van zijn land; 2° de vergelijkende leerwijze : 't gekozen onderwerp wordt door de vergelijkende beschouwing van andere gelijkdanige gebeurtenissen opgehelderd; 3° de samenwerkende leerwijze : ieder leerling doorgrondt het deel van een tijdvak, dat hem wordt aangewezen; 4° de studie der geschiedenis, bij middel van een seminarium door L. von Ranke in voege gebracht. G. Kurth, die dezen boek keurt, is van gedacht dat een goede leermeester al de leerwijzen te zamen weet te gebruiken.

Taalzuivering. — Zouden er in Noord-Nederland ook « taal-particularisten » bestaan, die de wantale moede worden en het taalbederf te keer gaan? Zeker is het dat er in *Noord en Zuid* (IX n° 5) eene schoone bijdrage komt van C. Bake, waarin de volgende woorden voor het taalkundig gerecht gedaagd en in 't lang en in 't breed veroordeeld worden :

« *Onbestemd,* voor *onbepaald, duister, nevelachtig,* wordt vaak gebezigd, evenals *bestemd* en de afgeleide vormen *bestemdheid* en *onbestemdheid* ». — « *Bemerking* in plaats van *opmerking* of *aanmerking* is ook te kwader ure met een oostenwind hierheen overgewaaid ». — « *Daarstellen.* Dit woord geraakt allengs eenigszins uit de mode, sinds men het meer dichterlijke *in het leven roepen* te pas en te onpas is gaan bezigen ». — « *Meerdere* in den zin van *verscheidene* is stellig een germanisme ». — *Neven* in plaats van *bij* in samenstellingen ». — « *Beduidend* voor *aanmerkelijk* wordt te recht algemeen afgekeurd ». — « *Verklapt* voor *vermomd* verdient volstrekt geene aanbeveling ». — « *Zich* voor *elkander* ». — « *Nimmer* in plaats van *nooit* ». — « *Nachtelijk* in plaats van *bij nacht* ». — « *Voorradig,* een zeer leelijk woord, dat door Van Dale te recht een verwerpelijk germanisme genoemd wordt ». — « *Doorvoeren, doorvoering,* door Van Dale te recht afgekeurd, waar het in den zin van *consequent toepassen* gebezigd wordt ». — « *Aansprakeloos,* in den zin van *bescheiden,* verdient volstrekt geen aanbeveling, al komt het ook bij goede schrijvers en dichters voor ».

— In « *De Navorscher* » 1886, aflev. 5, bl. 322, lezen wij een opstel van denzelfden schrijver C. Bake. De hoofding luidt : *vreemde woorden verdietscht,* en de volgende woorden moeten ons aansporen om meer en meer de uitheemsche woorden uit onze sprake te weren :

« Onze zuiderbroeders toonen zich vaak meer naijverig op de rechten hunner taal dan wij. Dit blijkt uit hun pogen om vreemde woorden te vermijden... Zeer juist is hun *reisgoed* voor hetgeen wij, op zijn Fransch *bagage* heeten;... bagagewagens noemen zij volkomen terecht : reisgoederenwagens... Wij zijn veel te veel geneigd ons met vreemde woorden te behelpen in plaats van te onderzoeken of er in den schat onzer eigen taal geene woorden zijn, die het begrip even juist vertolken. Waarom bijv. nog steeds van *telefoon* gesproken, terwijl toch het woord *spreekdraad* voor de hand ligt? »

De Friesen en de Saksen, onze Voorouders. — Wilt gij aangaande die vrage onzer geschiedenis en den wetenschappelijken strijd over den oorsprong der Vlamingen eenigszins onderricht worden, leest in de laatste boekdeelen der *Bulletins* van de Academie van Belgenland de opstellen van Wauters en Vanderkindere. Wauters erkent geene Friesche en Saksensche volksstammen op Vlaamschen bodem. Vanderkindere houdt staan met ons, dat er Friesen en Saksen in Vlaanderen gewoond hebben. (Académie Royale de Bel-

gique. Bulletin de l'Académie des sciences des Beaux-Arts de Belgique; 3e série, Tomes 9, 10 et 11). — In den Landdag van oudheden die te Brugge in 87 zal bijeenkomen, zal de zake te berde gebracht worden. — In zijne beoordeeling van de *Voorgeboden der Stad Gent*, door Napoleon de Pauw uitgegeven, bespreekt M. Vanderkindere de volgende uitdrukking : « *buucvast en hertvast* = gehuisvest. » Richthofen (*Friesische Rechtsquellen*) heeft hetzelfde woord aangetroffen : « buikvestich » in de costumen van Fivelgo en Langewold, in de gau van Groningen. Die bijzonderheid doet eens te meer het taal- en stam- en bloedverwantschap van het Vlaamsche en het Friesche volk uitschijnen. (Bull. de l'Acad. de Belg. 55e année, 3e série. Tome XI, no 2, bl. 161.)

Noordsche Letterkunde. — J. Brouwers poogt in den *Wet. Nederlander* de aandacht zijner lezers te vestigen op de Noordsche Letterkunde met in zijn strijdblad door geleerde bijdragen de lettervruchten van het Noorden bekend te maken en de weerde der Noordsche zustertalen te doen uitkomen. Hij schrijft op bl. 238 : « Ons aller aloude gemeenschappelijke moedertaal is het Gotisch. Daaruit heeft zich gevormd het Oud-germaansch en het Oud-Noordsch. Hieruit zijn ontstaan in den loop der tijden het tegenwoordige IJslandsch, het Noordsch en het Zweedsch, alsook het Deensch, dat ook in Noorwegen en in Noord-Sleeswijk de landtaal is. » 'k Vrage hofschen oorlof aan Brouwers om hem te doen opmerken dat hij het Gotisch tot grondslag der Germaansche spraken niet en mag leggen om niet te dolen gelijk velen, die nu nog de Arische talen van het Sanskrietsch afleiden.

De Germaansche spraken zijn een lid van het Arisch taalgezin.

De Oost- en West-Gothen en andere Germaansche volksstammen als de Herulen, Wandalen enz. gebruikten de Gothische gewestspraken. Uit het Gotisch zijn geene levende talen geschepseld.

De Nederduitsche volksstammen, de edelste onder al de Germaansche volkeren, veroorboorden de oudfrankische, friesche, oudfrankische en oudsaksensche en angelsaksensche spraken, waaruit het Nederlandsch, het Friesch, het Platduitsch en het Engelsch gesproten zijn.

De Hoogduitsche volkeren bezigden de Hoogduitsche kantspraken, waaruit het Hoogduitsch ontstond.

De bewoners der Skandinaafsche eilanden en schiereilanden spraken het Oud-noordisch, waaruit o. a. het Zweedsch, het Deensch en het IJslandsch ontwikkelden.

Maatschappelijke zaken. — Veel wordt er nu gesproken over de samenwerkende maatschappijen, onder de arbeiders ingericht tot het uitleenen van geldmiddels, tot het aankoopen van grondstoffen, tot het afleveren van kost en kleeren aan genadelijke prijzen. Volgens M. Gibon, lid der school van Leplay, hebben deze

gilden eene drievoudige oorbaarheid : zij moedigen de spaarzaamheid aan; zij verschaffen aan den arbeider deugdelijkere en beterkoope waren; zij verzedelijken den werkman met hem te leeren zijne uitgaven uitsteken volgens zijne inkomsten, omdat hij altijd met gereed geld moet betalen. Vele Katholieken zijn benauwd van die maatschappijen. Volgen wij den raad van Périn : « Wij moeten ons tegen de samenwerkende maatschappijen der volksverleiders verweren door de katholieke samenwerking. »

— De Volkswerken van Eegem zijn wijd gekend, maar toch meest in Frankrijk vermaard. Ik leze in 't bondig driejaarlijksch verslag over die werken : « Leen- en Borggilde. De instelling is nauw met de spaarkas verbonden en heeft haar eigen hoofdsomme. Die som dient om aan de werklieden, die sedert drie maanden regelmatig sparen, geld te geven in leening, om ze in dringende gevallen ter hulp te komen. De leeningen mogen het dubbel bedragen van de weerde van hun spaarboekje, gaan zelden de 50 fr. te boven, en worden gewoonlijk in de drie eersten maanden zonder kroos teruggegeven, bij middel van kleine stortingen op hunnen spaarboek, die zelven kroos winnen te hunnen voordeele. »

— De grond der leeringen en der dwalingen van den grooten strikleeraar der socialisten, K. Marx, is de volgende : « Veronderstelt een volmaakt spingetuig en daarnevens grof katoen : zoolang de hand der menschen deze twee stoffelijke zaken in verband niet en brengt, zal hunne natuurlijke geschapenheid niet veranderen, en hunne weerde en zal niet wassen. Wat meer is, indien deze toestand eenigen tijd blijft duren, zal er schade komen en vermindering van weerde op het getuig en op het katoen. Aangezien deze waren van zelfs in weerde niet en kunnen klimmen, heeft de eigenaar geen recht op het wassen der weerde, dat uit het werk van anderen voortspruit : indien de eigenaar van een werkhuis jaarlijks honderdduizend franken wint, 't is zoovele dat hij aan zijn werkvolk ontrooft; en deze diefte, overal gepleegd, doet gedurig den geldelijken eigendom aangroeien. » Er bestaat een merkelijk verschil tusschen 't werk van den arbeider, die maar zijne handen heeft, en 't werk van den arbeider, die met een werktuig arbeidt. De eigenaar, die de opbrengst van den arbeid uitnemend doet aangroeien moet voor dezen dienst betaald en beloond worden.

— De geleerde heer Ignaas de Coussemaker, van Belle, heeft mij een wonderschoon boekske geschonken. 't Heet : *Livre de Raison de Nicolas van Pradelles* (1564-1637). 't Is op schoon papier geprent en 't en wierd maar op 50 afdruksels getrokken. De bedreven geschiedvorscher heeft het met eenige bladzijden zeer kundige en zeer belangwekkende aanteekeningen opgeluisterd. 't Is in de oude, rijke, zoetvloeiende Dietsche tale van Fransch-Vlaan-

deren opgesteld en 't veropenbaart met eenen geur van aantrekkelijken eenvoud geheel het innerlijk leven onzer voorouders. 't Is een overblijfsel dier familieboeken, wanof Frans de Potter in zijn « *Huiselijke Godsdienst onzer Voorouders* » bescheed doet en waarin al de gevarenissen van vreugd en rouwe zorgvuldig wierden aangestipt. 't Zal weleens te pas komen voor eene eigen Vlaamsche studie van 't familieleven, op 't voetspoor van De Ribbe en Babeau.

— E. H. A. Joos begint in de afl. van Augustus van 't *Katholiek Onderwijs* eene studie over de ongelijkvloeiende en onregelmatige werkwoorden.

Vlaamsche Academie. — Zondag 10 October laatst werd de Vlaamsche Academie plechtig ingesteld te Gent in de feestzaal der Hoogeschool. De heer Minister de Moreau zat voor, omringd van vele hooge ambtenaars, alle in officiëel costuum, en van de 17 academieleden, buiten M. Nolet, door ziekte belet aanwezig te zijn.

Ridder de Moreau deed eene korte, maar zeer gepaste en geestdriftig toegejuichte openingsrede. M. de Kerchove, Gouverneur van Oost-Vlaanderen, nam insgelijks het woord, in het Vlaamsch; M. Delcroix, afdeelingsoverste in het Ministerie, las de Koninklijke besluiten betreffende de nieuwe instelling, en Hoogleeraar Willems, Bestuurder der academie voor 1886-1887, hield eene prachtige en geleerde redevoering, waarin hij met breede trekken de geschiedenis schetste der Vlaamsche beweging en op het schoone en grootsche doel wees, waarvoor de taalkamer ingericht was. De zaal, welke proppensvol was, heeft de verschillige redenaars geestdriftig toegejuicht.

Later had een banket plaats in het Gouvernementshotel, waarop de heer Minister, de heer Gouverneur en de heeren Willems en Van Beers nog het woord gevoerd hebben.

De instelling der Koninklijke Vlaamsche Academie heeft aanleiding gegeven tot iets, dat wij denken wereldkundig te moeten maken. 't Is een staaltje van Gentsch-liberale letterkundige zeden, gelijk men mogelijk in geheel Nederland nooit ontmoet heeft.

Twee liberale letterkundigen steken naar de eer, tot lid der Academie gekozen te worden : X. en M. Wat doet X. om M. de loef af te steken? Hij schrijft in een liberaal weekblad — hetzelfde, dat met de instelling der Academie, van eerstaf, gespot en geschimpt heeft, — een smaadartikel, kleingeestig, dom, even slecht geschreven als de rest, dat vroeger uit zijne kinderpen is gevloeid, en stelt er onder de initialen van zijnen tegenstrever J. M. — En die oneerlijke gast zou aanspraak maken op het lidmaatschap eener vereeniging van deftige lieden? Zulke laf- en laagheid gaat alle begrip te boven!

A.

Allerhande maren. — De Provençaalsche Woordenboek van Fr. Mistral, *Lou Trésor dou Felibrige*, is bijna afgewrocht.

— Voor dezen, die 't nog niet weten, worde er hier vermeld dat er in de Paaschweek van 1887 een groote wederlandsche landdag van katholieke geleerden te Parijs zal bijeenkomen.

— Heden wordt er veel gesproken en geschreven over de Joden : wilt gij de Joodsche zake doorgronden, leest de tweede uitgave van het volgende werk : *Le Juif, le Judaïsme et la Judaïsation des peuples Chrétiens*, door Gougenot des Mousseaux. Te Parijs, bij Watelier.

— « Als tegenstuk tot de bekende verzamelingen van Grieksche en Latijnsche opschriften, die door de Academie van wetenschappen te Berlijn op het getouw gezet worden, wordt op de staatsdrukkerij te Parijs het *Corpus Inscriptionum Semiticarum* uitgegeven. De derde aflevering van dit werk is onlangs verschenen. Zij is gewijd aan de Gallische en de Carthaagsche opschriften. Evenals in Spanje vond men in Gallië tot nu toe slechts éen Phœnicisch opschrift, en ook dit is oorspronkelijk niet inheemsch. Het werd in 1846 te Marseille bij het afbreken van een huis, hetwelk tegen de hoofdkerk aangebouwd was, ontdekt, en het is het langste van alle Semitische opschriften, die men bezit. Het is een tarief voor de offers der priesters, en het komt volkomen met de Joodsche wet overeen. De steen, waarop het geschreven is, werd door Carthaagsche kolonisten naar het oude Gallo-Romeinsche Massilia overgebracht, om daar in de muren van den tempel gemetseld te worden ». (*Wet. Ned.*)

— Er is sprake en hope dat de Brugsche gilde van Sinte-Luitgaarde, herboren en heringericht, wederom uit heur graf zal opstaan.

— De heer Odilon Périer had eene vertaling geschreven van het « Règlement de l'Abattoir de la ville de Bruges », 't gene hem vrij stond, en eenen openen brief aan den Burgemeester van Brugge gestuurd om de vertaling van Dr Van Steenkiste, den fellen Vlaamschen kamper en raad der stad Brugge, aan te randen en te beknibbelen. Dr Van Steenkiste is op de bres gesprongen om zijne vertaling te verdedigen en de beweringen des heeren Perier op eene geduchte wijze te weerleggen.

In de volgende woorden doet hij het beginsel uiteen, waarover er in den grond getwist werd :

« Voor ons is het Dietsch niet de taal van West-Vlaanderen of Brabant of Holland alleen, maar de taal van heel Dietschland, 't is te zeggen *alle* woorden, woordengedaanten en wendingen, gelijk uit welke gouw, als zij heel en gansch volgens den aard en het wezen onzer taal zijn, *wier echt Dietschdom men ons taalkundig bewijzen kan*, en daaronder wel voornamelijk deze die steunen op het algemeen gebruik van vorige tijden en heden, daagsch nog leven onder het volk, dat alles is voor ons goed Nederlandsch, echt Dietsch. »

Door taalkundige bewijzen en niet door enkele woorden en uitroepingen of ijdele uitspraken staaft de schrijver het vrouwelijk geslacht van ***beest, boek, plicht;*** het burgerrecht in de Dietsche tale van ***achter*** voor ***nadat, beluik, kwaadkeuren, verordeningen, onderhouden, penserijwinkels;*** het recht gebruik van ***opspraak*** voor ***réclamation, bepaling*** voor ***article, macht*** voor ***bevoegdheid***; de rechte spelling van de volgende uitdrukkingen : ***bestierder, geëten, redens, 't en zij, te koope stellen, dertienste;*** de volgende goede verdietschingen : ***schepenraad*** voor ***schepencollegie, schadebeletter*** voor ***agent de police...*** (Antwoord op den « Open Brief van M. Odilon Perier, advocaat, door Dr Eugeen van Steenkiste. Brugge, Verbeke-Loys 1886).

— Een geëerde lezer van 't *Belfort* heeft mij eenige aanmerkingen laten geworden, die ik hier aan de vrienden en de medeschrijvers bekend make. Mijn briefwisselaar zou willen in 't *Belfort* 't volgend bericht doen drukken : « Men is verzocht in 't vervolg geene bastaardwoorden meer te gebruiken ». Dien wensch ondersteun ik uit al mijne krachten. Hij vraagt waarom de keuring van Nolet over 't *Menschdom verlost* niet weerleid en wordt in 't *Belfort?* Ten eersten omdat Nolet het recht heeft vrij en vrank zijn gedacht uit te drukken, en dat het zoo gemakkelijk niet is van hem te weerleggen en L. de Koninck als « onzen grootsten dichter » te aanschouwen. Overigens staat het iedereen vrij een artikel daarover intezenden, zelfs noodigen wij allen onzer geachte lezers, die eene pen houden, dringend uit soms al eene bijdrage te willen leveren; zij zal altijd met dankbaarheid aanveerd worden.

Rakende hetgeen er te schrijven valt over Vlaamsche kunst zal ik antwoorden dat de schilderschool van Leys, de huis-, kerk- en geriefbouwkunde van Bethune's school, de verfprenterij van Brugge, de kunstbeweging te Antwerpen, de heerlijkheden van de Vlaamsche toonkunst enz. enz. genoeg gekend en beroemd zijn, zonder dat wij dienaangaande nog een treur- of vreugdegezang in 't *Belfort* aanheffen.

— Die al Maastricht reist, moet het Museum van Casimir Ubaghs bezoeken. 't Is alleszins merkweerdig voor hetgeen de schelpenkunde en de voorgeschiedkundige oudheden belangt. Daar zult ge honderden voorwerpen vinden die, van 't schepselen getuigen der verschillige aardlagen en voortkomen uit de *station lacustre* of paalwoningen van Maastricht en uit het steenen tijdvak.

— Gent heeft aan Montald, zijnen prijs van Rome in den prijskamp van schilderkunst, eene waarlijke koninklijke hulde gebracht. Katholieken, Liberalen en Socialisten zelfs hebben hem zulke triomfantelijke intrede bezorgd, als ooit koning genoten heeft bij zijne getrouwste onderdanen. Een stoet van onmetelijke lengte, overal vaandels en zegebogen, geschenken, aanspraken, bloemtuilen enz. en 's avonds serenaden en verlichting. Een volk, dat de kunst in zijne beoefenaars vereert, vereert zijnen eigenen aard.

J. Claerhout.

BOEKBEOORDEELING.

Aya Sofia, Gedicht van Dr SCHAEPMAN.

ALS ik soms eens nadacht over mijne letterkundige genietingen van vroegere dagen, dan herinnerde ik mij, hoe opgetogen ik was bij het lezen van eenige gedichten, geteekend « Dr Schaepman », waarin de katholieke Muze, op onnavolgbare tonen, Pius IX, Castelfidardo en Vondel, in hare zangen verheerlijkte. En welke zangen! Dat was Bilderdijk, maar verjongd, en vooral, katholiek. En dan betreurde ik dat de geniale dichter zijne lier aan den wand liet hangen, en slechts nu en dan, in het een of ander tijdschrift, door een enkelen poëtischen galm, teeken van leven gaf.

Goddank! ik mag voor het publiek de goede tijding brengen dat er een nieuw, uitvoerig gedicht van Mgr Schaepman gaat verschijnen, en dat nieuws zal zeker voor de letterminnaars, zoowel in België als in Nederland, eene aangename verrassing zijn. Wij hebben het genot gehad de losse bladeren van dat kunstwerk, nog vochtig van de pers komende, te mogen doorloopen.

Aya Sofia is de titel van het stuk. Het is noch een heldendicht, noch beschrijvende poëzie; en toch heeft het veel van beiden. Onderscheidene Byzantijnsche dichters hebben den prachtigen tempel *Aya Sofia*, thans de groote moskee van Stamboul, bezongen; geen echter heeft dit gedaan zooals onze gevierde Nederlandsche dichter. *Aya Sofia* is een levendig, bezield tafereel van de laatste dagen der Byzantijnsche heerschappij. In den stoet van historische karakters, die vóór ons henentrekken, zien wij Konstantijn den Groote, Justiniaan, Mahomed, Irene, Photius, maar vooral ook de Grieksche kerkvaders, Joannes Chrysostomus en Gregorius van Nazianze, en eindelijk die heldhaftige figuur, den laatsten der Konstantijnen, Palaëologos, wiens roem door eene verschrikkelijke nederlaag niet is verduisterd geworden.

De twaalf zangen, waaruit het gedicht bestaat, hebben elk eene bijzondere rythmiek, een onderscheiden versbouw. Statig rollen die

prachtige verzen voort als een machtige stroom, en vertoonen ons, als in de vlucht, de grootsche tafereelen der geschiedenis door de verhevenste poëzie in het helderste licht gesteld. Het gedicht in zijn geheel is eene hymne aan de Voorzienigheid. Het heeft iets van de *Civitate Dei*, door St. Augustijn, en van Bossuet's *Discours sur l'Histoire Universelle*. Het heerschende denkbeeld is — de triomph van God, zelfs door de toelating van het zedelijke kwaad. Lees, bijvoorbeeld, *De Zang der Zuilen, Mahomed, Photius* en *Het Lied der Puinen*. De laatste zang, *De Val van Konstantinopel*, is vooral verheven en aandoenlijk. Die *ottava rima* doet wel aan Tasso denken, maar, met al den eerbied dien de letterwereld aan den grooten dichter van Ferrara schuldig is, durf ik toch zeggen dat zijne muze overvleugeld wordt door den machtigen geest, den hartverscheurenden weemoedstoon, die in den tienden zang van het Nederlandsche gedicht doorstralen.

Als ik mij eene bemerking mag veroorlooven, zou ik wel eenige kantteekeningen gewild hebben, waardoor zekere uitdrukkingen en vreemde woorden, die aan de oningewijden kunnen duister schijnen, zouden zijn verduidelijkt geworden. Ook zijn in de aanteekeningen op het einde van het gedicht de Engelsche, Duitsche en Fransche aanhalingen onvertaald gebleven.

Wij durven dit gedicht met vertrouwen aanbevelen als echte, degelijke, katholieke poëzie, die, niet slechts in Nederland, maar ook in België, bij het herbloeien der Vlaamsche letterkunde, hoogst welkom zal wezen.

Sint-Truiden. S. Servatius Dirks O. S. F.

De Koninklijke Vlaamsche Academie voor taal- en letterkunde. — *Eenige wenken betrekkelijk hare reden van bestaan en haar doel*, door H. Haerynck. (Overgedrukt uit *Flandria*.) — Brussel. — Van Doorslaer, 1886, 20 bl. in-12°.

De stichting der Kon. Vlaamsche Academie heeft aanleiding gegeven tot een langdurig, partijdig, hatelijk geschrijf onder en tusschen liberalen en katholieken; maar allen, zonder onderscheid, die meenden een woord over de quaestie te moeten zeggen, gaven het bewijs hoegenaamd niets te weten van hetgeen eene letterkundige Academie te verrichten heeft, en er kwam dan ook eene geheele scheepslading van onbegrijpelijken onzin voor den dag. In dit alles was bitter weinig overtuiging, maar alleenlijk

hier een kwalijk verborgen spijt, elders eene zichtbare nijdigheid, door partijbelang of persoonlijke veete ingeboezemd. Dit is zóó waar, dat zelfs de hevigste tegenkanters van de instelling, liberalen en katholieken, thans hemel en aarde pogen te verzetten om te kunnen deel maken van 't geen zij uitkreten als eene loutere dwaasheid, als eene uitzinnigheid. Een echt komisch schouwspel!

Het boekje van H. HAERYNCK is geheel anders.

De opsteller van *Flandria* is een gematigd liberaal, die wijs en bezadigd denkt en de Academie beschouwt gelijk zij moet zijn : niet een soort van letterkundig Invaliedenhuis, waar men bijeenkomt om den aanwezigheidspenning op te strijken en om, volgens de eenen, bij gelegenheid de taal te verpaapschen, volgens de anderen die op Hollandsche wijze te vergeuzen, maar eene vereeniging van geleerden, *werkzaam* op het veelzijdig gebied van taal- en letterkunde en van vaderlandsche geschiedenis, de jongeren, door hunne verslagen over de uitgeschreven prijskampen, nuttige wenken gevende, de goede richting aanwijzende.

Het boekje van HAERYNCK verdient gelezen te worden door allen, die in de Vlaamsche letteren belang stellen.

R.

Het Congres der maatschappelijke werken en de moedertaal.

De volgende wenschen werden op het congres der maatschappelijke werken, in September laatstleden te Luik gehouden, in zitting der 1ste afdeeling eenparig gestemd en door de algemeene vergadering met toejuiching bekrachtigd :

« *Het congres, betrachtende dat het eenige middel, om zich ten nutte van onderrichting en zedelijkheid in betrekking te stellen met de volksstanden, is hunne moedertaal te bezigen, — uit den wensch :*

1° Dat overal, waar koloniën bestaan van werklieden die eene vreemde taal spreken, genootschappen worden ingericht om deze werklieden in hunne moedertaal de geloofswaarheden voor te houden en tot een deugdelijk leven op te wekken;

2° Dat de hoogere standen, in het vlaamsch gedeelte des lands, hunne verantwoordelijkheid, het ware belang des volks en, ja, hun eigen voordeel beseffende, zich door eene grondige kennis der moedertaal in staat stellen om op hunne medeburgers dien invloed uit te oefenen welken hun maatschappelijke stand medebrengt, om met woord en daad de katholieke volkswerken te ondersteunen, en aldus den invoer en de uitbreiding der socialistische leerstelsels afdoend te bevechten. »

De uiting dezer wenschen verwekte vreugde in het vlaamsche land, doch derzelver beteekenis werd niet altijd met de vereischte juistheid weergegeven, zoodat

het misschien niet onnuttig zijn zal ze hier, in het geacht en reeds bloeiend *Belfort*, eeniger wijze te ontwikkelen.

I.

De eerste wensch heeft voor doel genootschappen te doen oprichten die, zoo als het *Werk der Vlamingen te Parijs* of het gelijksoortig *Werk der Vlamingen te Luik*, er zich voornamelijk op toeleggen om de vreemde werklieden, in eene zelfde stad of streek woonachtig, door middel hunner moedertaal in hunne godsdienstige, zedelijke en lichamelijke noodwendigheden bij te staan. Immers, het is klaarblijkend dat zonder die genootschappen de vreemde werklieden aan het dringend gevaar van verwildering onder alle opzichten zijn blootgesteld. Alleen en onbekend te midden eener groote stad, verplaatst buiten den beschermenden kring van vrienden en bloedverwanten, ontrukt aan den heilzamen invloed der familie, verstoken door gemis aan taalkennis van alle godsdienstige onderrichting en opbeuring, aangetrokken door verleidingen van de ergste soort, inwendig geprikkeld zoo door behoefte aan zinsverstrooing en hartesvoldoening als door den aandrang der onstuimigste driften, — hoe zal een vreemde werkman zich bedwingen, standvastig op den weg der deugd blijven voortwandelen en zich wellusten ontzeggen waarvan hij zonder schaamte, zonder vrees voor vaderlijke bestraffing, moederlijk weebeklag, of herderlijke vermaning, en misschien wel zonder erge gewetens wroeging, kan genieten?

Eene droevige ondervinding leert dat vreemde werklieden aan zichzelven overgelaten bijna onvermijdelijk verloren loopen, tot ongeloof vervallen en helaas! ijselijk diep in den modderpoel der bedorvenheid kunnen wegzinken. Doch dezelfde ondervinding leert ook van den anderen kant, dat genootschappen waarin de werklieden volgens de taal die zij spreken vereenigd worden, waar zij eenen priester ontmoeten om hun in de steeds dierbare moedertaal de lessen hunner jeugd, de voor-

beelden hunner brave ouders, de zuivere en vrome gewaarwordingen hunner kinderjaren te herinneren, waar zij kameraden aantreffen van dezelfde landstreek, met dezelfde gevoelens bezield en bereid om malkander broederlijk de hand toe te reiken; — dat genootschappen van dien aard, op den dubbelen invloed van godsdienst en moedertaal gegrond, een onfeilbaar redmiddel zijn tegen de voormelde gevaren en altijd de schoonste, de troostelijkste vruchten opleveren.

Ik hoop, als bewijs hiervan, in eene volgende aflevering van *Het Belfort*, een kort verslag te geven over het *Werk der Vlamingen te Luik*. Ik ben zeker dat de achtbare lezers met vreugde zullen bestatigen, welke oneindige uitslagen er, met betrekkelijk geringe middelen, onder de talrijke vlaamsche bevolking van Luik en van de omstreken worden bekomen. Zij zullen dan nog beter begrijpen hoe verdienstelijk het congres gehandeld heeft met eenen wensch uit te drukken die, wierde hij ten uitvoer gebracht, aan duizende vlaamsche werklieden te Luik, in Henegouw, in Frankrijk en elders verspreid, met het behoud van geloof en zeden, het tijdelijk welzijn en het eeuwig geluk zou verschaffen.

II.

De vorige wensch is toepasselijk op al de vreemde koloniën zoo waalsche, duitsche, italiaansche als vlaamsche; — de tweede wensch beoogt alleenlijk het *vlaamsch gedeelte des lands.*

Waarom? — Om de eenvoudige reden dat misschien in geen land der wereld, buiten vlaamsch België, een toestand bestaat gelijk door den wensch verondersteld wordt.

Wie zal op het gedacht komen de hoogere standen in Frankrijk, Engeland, Duitschland, Italië, Holland enz. aan te wakkeren tot het aanleeren en beoefenen hunner moedertaal? Zou zulks niet te recht beschouwd worden als eene beleediging of liever als eene gekschee-

ring? Daar toch zou het elkeen, die de minste geleerdheid bezit, ten schande gerekend worden de moedertaal niet genoeg machtig te zijn om ze behoorlijk te kunnen schrijven en spreken.

In vlaamsch België alleen is het geheel anders gesteld en dringt zich de noodzakelijkheid op de hoogere standen tot het aanleeren en beoefenen der vlaamsche moedertaal aan te zetten.

Alvorens echter verder te gaan, moet ik verklaren dat mijn inzicht in 't geheel niet is hier lucht te geven aan bittere en doorgaans onverdiende verwijtingen. Ik wil noch iemand laken, noch veel minder iemand kwetsen. Ik weet door welken samenloop van omstandigheden de toestand geboren werd die ons bezig houdt, en ik zal mij geenszins veroorlooven de schuld te werpen op personen of standen wier fout slechts hierin bestaat dat zij zich door den stroom hebben laten medesleepen. Doch ik acht het ook noodzakelijk, ik acht het plicht rechtzinnig de waarheid te zeggen gelijk de feiten ze aanduiden en de wonde gansch bloot te leggen waaraan het vlaamsche volk lijdt en waarvan het als zelfstandig volk sterven zou indien geen krachtdadige heelmiddels werden aangewend.

Meermaals heb ik van de vlaamsche taalbeweging hooren spreken als van een kinderwerk dat niet verdient de aandacht van een ernstig man te vestigen; — ofwel als van eene ijverzuchtige streving der vlamingen tegenover de walen, streving die het vaderland dreigt in twee te splitsen; — of nog als van eene uitbarsting van dien woelgeest waardoor in gansch Europa sedert eene eeuw zooveel omwentelingen zijn veroorzaakt; — met al den verschuldigden eerbied verstout ik mij tot de dusdenkenden te zeggen, dat zij de vlaamsche taalbeweging te oppervlakkig beschouwd en daarom ook niet begrepen hebben.

Neen, de vlaamsche taalbeweging die met zooveel tegenspraak en moeilijkheden aller soort heeft te strijden gehad, die zoo langzaam en zoo pijnlijk haren weg

heeft moeten banen en nog bij iederen stap aanstoot hier tegen de onverschilligheid, daar tegen de openlijke vijandigheid, — zij is volgens mijne diepe en onwankelbare overtuiging niets anders dan de worsteling van een volk dat zijn zelfbestaan bedreigd ziet en met de inspanning der wanhoop het naderend doodsgevaarte van zich afstoot, — zij is de edele, rechtvaardige, heilige kamp van een deugdelijk en roemvol ras voor het behoud van godsdienst, vaderland en maatschappij *met* en *door* zijne moedertaal.

Men zal het niet betwisten dat, wat den godsdienst betreft, de vlaamsche taal een beschuttende dijk geweest is en nog is tegen den verdelgenden stroom der fransche goddeloosheid. Indien onze vlaamsche bevolking veel beter dan de waalsche haar voorvaderlijk katholiek geloof behouden heeft, is het niet onwedersprekelijk toe te schrijven aan hare taal die belet heeft dat de valsche leerstelsels tot haar doordrongen? — Was het niet om dezelfde reden, maar omgekeerd, dat in de XVI[de] eeuw de walen bijna teenemaal vrij bleven van de besmetting der lutersche en calvinistische ketterijen? — Is het ook niet daarom dat de Russen hedendaags der poolsche taal zoo wreed den oorlog aanzeggen dewijl zij wanhopen op andere wijzen aan het poolsche volk zijn heilig Roomsch-katholiek geloof te ontrukken? — Ware het dan, onder het godsdienstig oogpunt, geene rampzalige dwaasheid den taaldijk door te steken en omver te laten spoelen, nu de vloed der goddeloosheid aan de zijde van Frankrijk hooger en hooger stijgt?

En wat het vaderland aangaat, ik kan het denkbeeld niet aankleven dat het noodzakelijk zoude zijn voor het belang zijner eenheid de taalrechten van de groote helft der burgers te slachtofferen. Wil men de vlamingen met hart en ziel doen verkleefd zijn aan vorst en vaderland, wil men ze met oprecht broederlijke banden aan de walen vastsnoeren, men geve hun wat hun rechtmatig toekomt en men behandele beide

volksstammen op gelijken voet. Onrecht en voorkeur, ziedaar de noodlottige bronnen van nijd en tweedracht tusschen de kinderen eener zelfde familie; — rechtvaardigheid en onpartijdigheid, integendeel, baren slechts vrede en ware broederliefde. Keizer Frans-Jozef van Oostenrijk laat recht wedervaren aan zijne poolsche onderdanen en wordt door deze geëerbiedigd en bemind; — de Czaar van St. Petersburg daarentegen trapt in Polen de rechten van taal en godsdienst onder de voeten, hij is er gehaat en verfoeid.

Doch, om terug te komen op mijn onderwerp, welk is onder opzicht van taal de maatschappelijke toestand van vlaamsch België?

Ik schets hem in twee woorden : De hoogere standen zijn grootendeels of worden fransch, — de lagere standen blijven vlaamsch.

Ik zeg : « *De hoogere standen zijn grootendeels of worden fransch* », — en inderdaad, hoeveel adellijke en andere rijke familiën vindt men in vlaamsch België die nog vlaamsch zijn, niet slechts met den naam, maar metterdaad? Dwingt ons de waarheid niet te bekennen dat, behalve ettelijke en loffelijke uitzonderingen, de vermogende familiën het fransch, en niet meer het vlaamsch, voor moedertaal hebben? Gaat in de groote huizen, kasteelen, paleizen, en luistert welke taal er gesproken wordt, in welke taal de kinderen worden opgevoed; ziet of er geen fransche, duitsche, engelsche kindermeisjes en onderwijzeressen aanwezig zijn om, van de wieg af, aan de jonge heeren en juffrouwen twee, drie vreemde talen te leeren, terwijl de eigene vlaamsche moedertaal alleen vergeten blijft, zelfs somtijds met zorg verwijderd wordt? En toch zullen die kinderen later te midden eener vlaamsche bevolking hun leven slijten, en door hunnen rang en rijkdom zijn zij voorbestemd om als vertegenwoordigers van die bevolking op te treden, om ze tot beschermers, tot raadslieden, tot helpers in den nood, — in één woord, tot gedeeltelijke plaatsvervangers der goddelijke Voorzienigheid te verstrekken!

Overdrijf ik misschien, en is het noodig bewijzen aan te halen?

Na de zitting van het congres waarin ditzelfde punt besproken werd, naderde een jonge heer uit eene aanzienlijke vlaamsche familie tot mij en zeide : « Mijnheer, uwe aanmerking van daareven over de verfransching der hoogere standen is zeer juist. Ik zie ze in mijne eigene familie op de treffendste wijze bevestigd. Bij grootmoeder, die ik goed gekend heb, was het huishouden geheel vlaamsch. Mijn vader heeft nog de gewoonte in 't vlaamsch te biechten en te bidden. Maar ik en mijne broeders, wij zijn opgebracht in 't fransch en hebben slechts in de kostschool een weinig vlaamsch beginnen te leeren ».

Een ander achtingswaardige heer zeide : « Ja, waar, al te waar is uwe aanmerking, want in Gent is het zoo ver gekomen dat de kinderen uit de rijke standen, voor den catechismus, niet alleen gescheiden worden van de arme kinderen, maar die les ontvangen in 't fransch. Een groot gedeelte dier kinderen zou den vlaamschen catechismus niet verstaan ».

Een derde heer kwam tot mij, doch ditmaal om mijne gezegden tegen te spreken. « De kwaal die gij hebt aangeduid, zeide hij, is niet zoo algemeen als gij liet hooren. Ik zou u onmiddelijk verscheidene familiën uit den hoogen stand kunnen opnoemen wier leden vlaamsch verstaan en ook spreken ».

« Mijnheer, antwoordde ik, uwe terechtwijzing verheugt mij. Hoe talrijker de uitzonderingen, hoe beter voor de zaak die wij ter harte nemen. Gelief echter wat nader te bepalen, en mij te zeggen of de heeren der bedoelde familiën inderdaad bij machte zijn om in goed vlaamsch het woord te voeren en te schrijven ».

« O neen! zij kennen slechts het *patois*, maar dat is immers genoeg om zich te behelpen. Ik zelf ken het *patois* van mijn dorp vrij goed, en, wat meer is, sedert eene maand komt de katholieke onderwijzer mij les geven in de vlaamsche letterkundige taal ».

Ik wenschte den edelen heer geluk voor die laatste

mededeeling en drukte de hoop uit dat zijn moedig voorbeeld van op mannelijken leeftijd ter schole te gaan veel navolgers zoude tellen. Doch ik achtte het overbodig hem te doen opmerken dat diezelfde mededeeling juist bewees wat ik gezegd had en zijne eigene opwerping omver stiet. Waarom toch moest hij nu les nemen in de algemeene vlaamsche taal, zoo niet omdat hij in 't fransch werd opgevoed en nooit de gelegenheid had gehad, noch in zijne omgeving de noodzakelijkheid had gevoeld, iets meer van het vlaamsch te leeren dan het *patois* zijner woonplaats?

Overigens, de volgende feiten stellen het onwederlegbaar en droevig bewijs daar dat ik den toestand niet te zwart heb afgeschilderd.

1° Moet er in eene vlaamsche stad een liefdadigheidssermoen gehouden worden, dan geschiedt dit doorgaans in 't fransch, om de goede reden dat men anders de tegenwoordigheid en bij gevolg de giften zou missen der voorname en rijke familiën.

2° In de vergaderingen voor de deftige standen, het zij in 't openbaar — het zij in 't bijzonder leven, wordt door het gebod geen vlaamsch maar fransch gesproken.

3° In de provincie- en gemeenteraden der steden, in de gerechtshoven gebeuren de beraadslagingen gewoonlijk in 't fransch. De wet *Coremans-Delaet* heeft zelfs dit laatste punt niet merkelijk gewijzigd, daar te veel rechters en advocaten niet met het vlaamsch uit de voeten kunnen.

4° Zij zijn ontelbaar de geleerden van vlaamschen oorsprong, die bekennen dat zij hunne moedertaal niet zouden durven gebruiken, noch in 't spreken, noch in 't schrijven.

5° Zij zijn nogmaals ontelbaar de vlamingen, al hebben zij, veelal door eigen studie, het zoo ver gebracht dat zij zich in onberispelijk vlaamsch over alledaagsche onderwerpen kunnen uitdrukken, nochtans moeten verklaren dat het hun onmogelijk is eene wetenschappelijke

stof te bespreken dewijl hun de daartoe vereischte eigen bewoordingen onbekend zijn.

6° Het is de algemeene klacht der oversten onzer kostscholen en onderwijsgestichten voor beide geslachten, dat zij zich niet werkdadiger op het onderwijs der vlaamsche taal kunnen toeleggen en haar de verschuldigde plaats inruimen, eensdeels omdat de ouders er vooral op aandringen dat hunne kinderen goed fransch leeren, en anderendeels omdat talrijke kinderen uit de steden, het vlaamsche Antwerpen niet uitgezonderd, *bij hunne aankomst in de school geen of bijna geen vlaamsch verstaan.* De kinderen uit den burgerstand bevinden zich dikwijls in hetzelfde geval, want ook in burgerhuizen wordt het de mode, door ijdele navolging der groote familiën en om *voornaam* te schijnen, van met de kinderen in den dagelijkschen omgang niet meer vlaamsch maar fransch te spreken.

Als men dusdanige en meer andere feiten bestatigt en ze vrij algemeen mag noemen, is het dan niet eene bewezen daadzaak dat in het vlaamsch gedeelte des lands de leidende standen veelal fransch zijn of fransch worden?

Hebben zij recht op den naam van vlaming en kunnen zij zich het vlaamsch als moedertaal toeeigenen, die nauwelijks in staat zijn eenige vlaamsche woorden uit te brengen, die nooit *in* en *door* het vlaamsch gedacht of gevoeld hebben, voor wie de vlaamsche letterkunde vreemd is gebleven en die in al hunnen handel en wandel zich uitsluitend bedienen van het fransch?

Neen, moedertaal zegt oneindig meer. Zij is die taal wier klanken om onze wiege hebben geruischt en wier woorden, zwanger van de teederste gevoelens, gedragen op den adem der moederliefde, ons met de moedermelk zijn in het hart gevloeid. Moedertaal is die welke zich om zoo te zeggen vereenzelvigd heeft met de eerste denkbeelden van ons ontwakend verstand, met de eerste ontroeringen die ons kinderhart hebben bewogen. Moedertaal is die, wanneer zij onverwachts

den reiziger in den vreemde tegenklinkt, eensklaps den ouderlijken haard, de geboorteplek, al de zuivere en onuitwischbare geheugenissen der kinderjaren voor den geest toovert, en in het hart, als een diepe weerklank, de fijngevoeligste snaren doet trillen. Moedertaal, in één woord, is de taal der moeder en onafscheidbaar met het zalig beeld der moeder verbonden, — en niet die taal welke men op lateren leeftijd min of meer gebrekkig heeft aangeleerd.

Nog eens, het vlaamsch is niet meer de eigenlijke moedertaal van een te groot gedeelte der hoogere standen; doch moedertaal is en blijft het voor de lagere, dewijl deze noch den tijd noch de middelen hebben om ze doòr eene vreemde taal te vervangen.

III.

De gevolgen van dien toestand zijn groot, gewichtig en schadelijk niet alleen voor godsdienst en vaderland maar ook voor de samenleving.

De minachting, waarvan de moedertaal van wege de hoogere standen het voorwerp is, valt terug op het volk en krenkt zijne innigste gevoelens. Allengskens verliest dit het besef zijner eigenwaarde, gewent zich aan eenen staat van vernedering, wordt min vatbaar voor eergevoel en zelfbetrouwen.

Eene diepe kloof ontstaat langzamerhand tusschen de hoogere en lagere standen en maakt ten laatste alle onderlingsch verkeer en toenadering onmogelijk.

« In den weldoenden invloed der meer beschaafden op de lagere volksklasse, zeide onlangs M. Willems (1), ligt de toekomst, het welzijn des vaderlands ». Doch hoe zullen de rijken dien beschavenden, heilzamen invloed uitoefenen als zij het eenige middel, de taal, blijven verwaarloozen? Hoe zullen zij iets van hunne

(1) Openingsrede der Vlaamsche Academie, 10 October.

meer uitgebreide kennissen aan het volk mededeelen, hoe zijne verkeerde begrippen wijzigen, hoe zijne vooroordeelen bevechten, hoe aan het volk de overtuiging ingieten dat zij deelnemen in zijn zwoegen en lijden? Verbeeldt u den rijken heer, de adellijke mevrouw bij een ziekbed, te midden eener rampzalige familie, of in betrekking met opgewonden, verbitterde werklieden : aalmoezen, ja, zullen zij met gulle hand kunnen uitdeelen, maar troosten, opbeuren, de grimmige driften sussen... dat is hun onmogelijk.

« Door de taal alleen spreekt de ziel tot de ziel, het gevoel tot het gevoel » (1) en om het hart te winnen van het volk moet men de taal spreken van het volk.

Wie ziet, evenwel, niet dat een inniger verkeer tusschen de maatschappelijke standen met den dag noodzakelijker wordt!

Zoo lang er alleenlijk te strijden viel op het gebied van geloof en zeden, kon men nog eenigszins, alhoewel ten onrechte, aan de priesters alleen de taak overlaten het kwaad te keer te gaan, dewijl deze rechtstreeks in het bereik ligt van hunne heilige zending.

Doch, nu de strijd verplaatst is op het maatschappelijk gebied, nu het socialisme met zijne verleidende leerstelsels bij de werklieden, behoeftigen en ellendigen komt aankloppen, nu die vreeselijke dwaalbegrippen reeds ingang gevonden hebben en de licht ontvlambare gemoederen aanhitsen tegen al wat overheid, rijkdom of godsdienst heet, nu de eerste schokken van den naderenden storm zich alom doen gevoelen en het maatschappelijk gebouw tot in zijne grondvesten doen daveren, — zal men nu nog werkeloos blijven door vrijwillige onmacht tegen het gevaar? zal men de baan open laten voor verdere uitbreiding van het kwaad, en eindelijk niet inzien dat de rijken, op de eerste plaats

(1) M. Willems, voorzitter der Vlaamsche Academie, *Openingsrede*.

bedreigd, ook de eersten moeten zijn om op de bres te springen?

Maar men vergete niet dat daartoe vergeefsche moeite zal worden aangewend indien men niet de moedertaal ter hand neemt en door de moedertaal den weg zoekt naar het hart en het verstand der volksklassen. Zoo niet, dan vinden de apostelen van het socialisme een nieuw en machtig wapen in die miskenning der moedertaal : « Ziet, zullen zij zeggen, hoe de rijken u minachten, hoe weinig belang zij stellen in uw leven van arbeid en ellende, daar zij zich zelfs niet gewaardigen uwe taal te spreken ».

Neen, zóó kan het niet blijven voortgaan, en het is tijd dat er krachtdadige middelen gebruikt worden om eenen toestand te veranderen even noodlottig voor de samenleving als voor den godsdienst en het vaderland.

Het congres heeft zulks begrepen en daarom plechtig de aandacht der hoogere standen getrokken op de verantwoordelijkheid die zij inloopen met ten nadeele van het volk en van henzelven, ten nadeele van de gewichtigste en heiligste belangen, zich in de onmogelijkheid te stellen om de plichten van rang en rijkdom werkdadig te vervullen.

O hoe zouden onze adellijke en vermogende familiën hunnen werkkring uitzetten en hunnen rechtmatigen invloed zien aangroeien, indien zij, minder vreemd aan het volk, bekend met zijne zwakheden en gebreken, ingelicht over zijne ware noodwendigheden, den priester eene hulpvaardiger hand konden bieden en zelven, in openbare en bijzondere gelegenheden door een gemoedelijk woord, door middel der moedertaal, rechtstreeks het hart en den geest der armen en werklieden konden veroveren! Misschien is er geen volk dat zich gevoeliger en dankbaarder toont dan het vlaamsche. Het luistert graag naar raadgevingen die van hooger nederdalen, het heeft eerbied voor alle overheid en een levendig geloof, het vergeet de ontvangen weldaden niet en blijft onwankelbaar getrouw aan die hem blijken geven van toegenegenheid en liefde.

Te St. Nikolaas, in Vlaanderen, kan men feitelijk bestatigen welke uitslagen te bekomen zijn, wanneer tusschen de hoogere en lagere standen van het vlaamsche volk de verhouding en de betrekkingen bestaan die er overal dienden te wezen. Daar was er tot heden geen spraak van socialisme, werkstaking of opstand, terwijl in Gent de roode vlag in de straten wapperde en het afschuwelijk lied der revolutie weergalmde. Van waar het verschil? Zijn te Gent de rijke katholieke familiën min edelmoedig, min tot den werkman genegen?

Neen. Maar in Gent heeft men meer dan elders de moedertaal verwaarloosd in de betrekkingen der leidende standen met de volksklasse, en daaraan moet in zekere maat worden toegeschreven dat het socialisme er zijnen zetel heeft kunnen vestigen en op korten tijd eene schrikbarende ontwikkeling bereiken.

Over eenige dagen vertoonde Gent een geheel ander schouwspel. De hoofdkerk was propvol van geloovigen waaronder de werklieden verre weg, de *Bien Public* getuigt het, de talrijkste schaar uitmaakten. En geen wonder, want van het spreekgestoelte daalden in zuivere vlaamsche tale de heilzame leeringen neder van den godsdienst uit den mond van zijne doorluchtige Hoogwaardigheid Mgr Lambrecht.

Dat de rijken, de meesters en patronen dit verheven voorbeeld van den eerbiedwaardigen kerkvoogd navolgen, dat zij met de moedertaal op de lippen en de christelijke liefde in het hart tot hunne werklieden gaan en zich beroepen op dezer gezond oordeel, op hunne eerlijke en godsdienstige gevoelens, — en de kloof tusschen de verschillende standen zal spoedig zijn aangevuld en niet lang meer zal het wangedrocht van 't socialisme zijne horens opsteken in 't katholieke Vlaanderen.

Ziedaar de beteekenis van den wensch door het Congres van Luik uitgedrukt. Moge hij even krachtdadig worden uitgevoerd als hij geestdriftig werd toegejuicht.

M. RUTTEN, groot vic.

Luik, den 6 November 1886.

DES DICHTERS ROEPING.

Bloemen en Bladeren. — Gedichten van HILDA RAM (1).

M gunst noch hulde bedelt ooit mijn lied!

Dit ziet genoegzaam wie het keurig dichtbundeltje *Bloemen en Bladeren* — meer bloemen dan bladeren — dat met de bovengemelde woorden een aanvang neemt, aandachtig gelieft te doorlezen. Men gevoelt dat hooger aandrift het speeltuig bezielt, en dat geen gunstbejag hier den toon heeft aangegeven. Maar ook juist daarom mogen wij die kleine juweelen der kunst niet achteloos voorbijgaan, noch ze aan de vergetelheid prijs geven. Oorspronkelijk dichtvuur is zoo zeldzaam, dat waar die vlam vrij ten hooge stijgt, de kunstrechter verplicht is dat heilig vuur, ten wille der menschheid zelfs, als eene onschatbare gave van Gods heerlijkheid en goedheid te huldigen.

Niet lang geleden ontmoette ik in een der nummers van « het Belfort » een gedicht betiteld : *De 8 December in de St Goedele Kerk te Brussel.* Ik las; doch reeds bij het tweede vers moest ik een oogenblik stilstaan, om, wat ik daar gelezen had, nog eens te lezen, en dat met gespannen aandacht. Want, als beschrijving en dichterlijke uitdrukking was dat zóó schoon dat ik er geheel door verrast en getroffen was.

---

(1) Uitgave van het *Davidsfonds*. Prijs fr. 1,75.

Toen ik het gedicht ten einde toe had gelezen, moest ik bekennen, dat ik zelden iets zoo boeiend en zoo verheven had aangetroffen. En dat vers was met een vrouwennaam onderteekend, die mij voorkwam veel van een pseudoniem te hebben, en mij onwillekeurig deed denken aan die zangerige jonkvrouwen uit de legenden der Rynoevers en der Saksische Ridderburchten.

De onlangs verschenen bundel *Bloemen en Bladeren* bevat nagenoeg een vijftigtal gedichten van zeer gemengden aard. Er staan eenige van die kindergedichtjes in — men behoorde ze eerder te noemen gedichtjes *over* kinderen, daar ze toch eigenlijk lijdende ouderharten worden aangeboden — lieve, geurige bloempjes, steeds bij allen welkom, al was het dan maar omdat ze ook ons den schoonsten tijd van ons leven, de kinderjaren, weer te binnen brengen.

De realistische kritiek heeft niets dan bitteren spot voor al die uitboezemingen over de wonderen der kinderwereld. « Dat is geen poëzie, roept ze wrevelig; maar laffe rijmelarij, saaie onzin vol gemaaktheid en zonder wezenlijkheid. » En menig een, met een braaf hart, doch een zwak karakter en een nog zwakker verstand, babbelt dat harde vonnis na omdat het onderteekend werd door een zoogezegden grooten naam, dat is, een naam, groot geworden door bemoeiingen van ongodsdienstige coterieën, en wien, derhalve, in het vak, een geëvenredigd gezag wordt toegekend. Wij veroorloven ons echter tegen die onrechtvaardige uitspraak ons protest in te dienen. Die kindergedichtjes, uitboezemingen van familie-vreugde en leed, zijn veelal de naïeve weergalm van nog onbedorven gemoederen, die de banden der natuur nog heilig achten, en nog niet geleerd hebben, bij de inspraken van een koud egoïsme, alle belangelooze menschenliefde, althans praktisch, te loochenen. Ik geloof waarlijk, dat een schier algemeen hoongelach mijne woorden zou begroeten, durfde ik beweren dat juist die eenvoudige kindergedichten, door den familiegeest steeds levendig en in eere te houden,

in Engeland en in Nederland zoo lang het volkskarakter bewaard hebben, en tevens de publieke rust, de goede orde hebben helpen handhaven.

In Gods Naam, Dichters! Gij, wien God de gave der poëzie verleend heeft, gaat steeds voort onze letterkunde met schoone kinderliederen, met familiestukjes te verrijken. Zingt, als gij kunt een huiselijk leven; zingt de gemoedelijke feesten van den eigen haard. En is de vreugde hier uw deel niet, welnu deelt ons dan uw familieleed mede, uw strijd, uwe tranen, met het oog op Hem, den Schepper der familie, die lidmaat heeft gelieven te zijn van een gezin waar het reinste geluk met het smartelijkste lijden zoo nauw gepaard gingen.

Maar om zóó te dichten, christen zangers, hebt gij moed noodig, ja, heldenmoed, om den lach der gevoellooze wereld en de bespotting eener kritiek zonder beginselen te braveren.

Kent gij Da Costa's prachtigen lierzang niet DE GAAF DER POËZY.

Gevoel, Verbeelding, Heldenmoed,
Tot éene ondeelbre kracht verbonden,
Te zaam gesmolten tot één gloed,
En door den boezem uitgezonden
  Op vleugelen van Melody
Om al wat ademt te betooveren,
Om al wat hart heeft te veroveren —
  Zie daar de gaaf der Poëzy!

En na in zijne begeesterde taal Gevoel en Verbeelding gehuldigd te hebben, vaart de Dichter voort :

Des Dichters hand stort wel geen bloed,
(Hij is geen gruwzaam tweedrachtstichter!)
Maar echter is zijn wezen — moed
En zonder heldenmoed geen Dichter!
  Moed, die waar recht of waarheid spreekt,
Tirannen vreest noch schandschavotten
Noch voor het woedend samenrotten
  Eens God vijandig' volks verbleekt!
Moed, die de snaren hymnen vergt
Bij 't lasteren der ongodisten.....

Begrijpt gij nu, Dichters, waarom er heldenmoed noodig is om in onzen leeftijd huiselijk geluk en leed te bezingen? Omdat gij dus doende de grondslagen der maatschappij, de familie, Gods heerlijkste schepping, verdedigt, terwijl ze door de onchristelijke sekten aanhoudend ondermijnd en besprongen wordt. Dichters, toont u dan uwe verheven zending waardig!

Hilda Ram schildert de Natuur met kleuren haar eigen. Zij bezielt de natuur; en, al zingende, bespiedt zij de gelegenheden om, door eene zinrijke toepassing of geestigen zet, soms een lesje te geven, altijd gemoedelijk en echt christelijk.

Lees haar vroolijk *Lentelied;* dat is nu eens waarachtig een lied, en het wondert mij dat de toonkunst er zich nog niet meester van gemaakt heeft. Soms echter — dikwijls zelfs — noodigt zij de natuur, aan het smartgevoel, aan het harteleed, deel te nemen en er mee in te stemmen. Zie vooral *November*, *'t Zonnestraaltje;* maar vooral *Een Graf in de Lente.* Hoor eens met wat hartverscheurenden kreet zij dat stukje besluit :

Hoe wreed! hoe aaklig wreed, Natuur!
Gij juicht op 't graf der maagd van zestien zomers!

Hilda kan het speeltuig nog hooger stemmen. Ook ernstige, verhevene, statige liederen vindt ge bij haar : liederen die gij van een vrouwencither niet zoudt verwachten. Hoe heerlijk zijn niet hare oden *Uitboezeming*, *De Eik*, en vooral *Dood-Verzoener*. Hoor eens wat aanhef :

Gij, die, luistrend naar 't afkeerig harte,
Nooit des broeders hand in vreugd of smarte
Hartlijk warm in de uwe prest,
Wacht, tot klam en kil — wen Dood komt naken —
Blindlings tastend u die hand wil raken....
Of u dan noch afkeer rest!

Ik zou die treffende, praktische, Ode geheel willen afschrijven; doch gij zult ze wel in den bundel lezen.

Eene nog hoogere vlucht, als het ware, neemt onze

Dichteres in hare meer uitvoerige zangen, zoo als daar zijn *Danklied*, *De Muur der tranen*, *Brief aan eene kloosterlinge*, in welk laatste stuk zij zoo behendig de Terzine, een aan de spaansche poëzie ontleende versmaat, heeft weten natevolgen. Lees vooral *Haroen-al-Rasjids Dood*, dat vreemdsoortig gedicht, eene oostersche legende uit het avontuurlijk leven van den held van de *Duizend-en een nacht*. Daar is iets akeligs verheven in dat stuk. Onwillekeurig viel mijne gedachte, onder het lezen, op de vermaarde ballade van Wolfe *Sir John's Burial*. Niet dat die twee gedichten in vorm en inhoud eenige gemeenschap hebben; in 't geheel niet; maar de geest, de toon — ik zou haast zeggen, de inspiratie — zijn dezelfde. De groote Kalif gaat sterven. Als hij zijn laatsten stond voelt naderen staat hij van zijn legerstede op, vraagt zijn wapenen, doet zijn dromedaris zadelen, en draaft, geheel alleen, de woestijn van Khorassan in. En op de eenzaamste plek houdt hij stil, doet een overzicht van zijn roemvol leven, en opent den mond om zijn laatste gebed te spreken. Hij bekent dat, met al zijn roem, in zijne ziel eene gaping bleef die niet was aantevullen ; hij twijfelt aan het geluk van Mahomets paradijs, en eindigt zijne alleenspraak met den uitroep :

« Mij lichte 't eeuwig heil! »
En langzaam zonk
Zijn machtig hoofd. De rotsig harde grond,
Geroost door 't felle zonnebranden was
Het eenzaam praalbed van den trotschen Kalif;
Zijn lijkzang 't zacht eentonig klingen van
Des lastdiers bellen, waar het tusschen kloof
En rotsspelonk zijn karig voedsel zocht.....

Ware ik dichter, en mocht ik op oorspronkelijkheid aanspraak maken, ik zou waarachtig Hilda Ram de drie laatste versregels benijden. Als gij het gedicht heel gelezen hebt dan veroorzaken u die slotverzen eene aandoening die niet te beschrijven is.

Veelzijdig is het talent onzer Dichteres, en dit alles vertoont zich in een bundel van geringen omvang.

Hilda heeft zich eene bijzondere, uitstekende plaats op den Nederlandschen zangberg verkregen door de dichterlijke novelle waarvan ze de stof ontleent aan het volksleven.

Dit genre is, zoo als men weet, in Engeland, door de volksverhalen van dichters als Crabbe, Wordsworth en Tennyson, als het ware, een nationaal eigendom geworden; hier te lande en in Nederland heeft de prozanovelle het dichterlijk verhaal op den achtergrond gesteld.

Hilda's bundel opent met een vroolijk, antwerpsch familietafereel. Het is een schilderijtje van de echt vlaamsche school; een onopgesmukte, aardige vertelling die ons oude, maar niet versleten beelden in het geheugen terugtoovert: Conscience's eerstelingen, namelijk *Hoe men schilder wordt*, *Siska van Roosmalen*, *Lambrecht Hensmans*, enz. De titel van dat lieve, luimige stuk is *Om Moederswille*.

Geheel anders is het uitvoerig gedicht wat den bundel besluit. *Wanna* is een verhaal niet vroolijk, niet luimig, maar somber en treurig. Daar zult gij vernemen wat eene verstootene, wat een echtgenoot, wat een vader lijden kunnen. Het is een tafereel van zonde, van ellende, van wanhoop; maar ook van geduld en lijdzaamheid, van heilige opoffering en christelijke weldadigheid. Gij zult getuige zijn van het kwaad, maar ook van de boete; van den ondergang eener familie door de losbandigheid, van hare herstelling door godsdienst en plichtbetrachting.

Maar is er nu op Hilda's poëzie volstrekt niets aftewijzen? Is die zoo volmaakt dat er de kritiek eigenlijk geen vat op heeft? Om de waarheid te spreken, ik heb hier en daar, onder het lezen, wel eens bij mij zelven gezegd: dat vers dunkt mij wat zwak; ik zou hier een ander woord gebruikt hebben; of wel: die oversprong komt mij wat hard voor; — doch dat gebeurde zoo zeldzaam, dat ik het de moeite niet waard geacht heb die weinige plaatsen te onderstrepen.

Goddank! in den heelen bundel van Hilda Ram komt er maar één versje voor met *du*, *dij* en *dijn*. Niet dat ik zoo iets der dichteresse als een vergrijp zou mogen aanrekenen; och neen! want daar is een tijd geweest dat er eene menigte dichters hier te lande met die manier van spreken dweepten. Nu kan ik dat voornaamwoord, in dien vorm, in de platte Limburgsche volkstaal wel lijden; daar zelfs vind ik dat gebruik niet onwaardig; zoo immers spreekt daar het volk, en al het overige van dat dialect is in denzelfden trant. Maar *du*, *dij* en *dijn* alleen uit dat *patois* overtenemen om het in de geschrevene, letterkundige taal binnenteschuiven, en dat schoon te noemen; daar kan ik mij niet mee vereenigen. Dat is nu wel eene persoonlijke opvatting en kan derhalve niet als regel verstrekken; doch ik meen, met deze mijne opvatting. gansch niet alleen te staan, en, zoo ik mij niet bedrieg, is Hilda Ram van hetzelfde gevoelen.

Wij hebben inderdaad, op het gebied van den goeden smaak nog al wat wegs afgelegd. Ik herinner mij nog hoe wij, adepten van de eerste Vlaamsche beweging tusschen de jaren 40 en 50, pijnlijk op ons pad voortsukkelden. Daar waren, in die beweging, als drie stroomen : Leuven met den *Middelaer*; Antwerpen met *Noordstar* en *Taelverbond*; Gent met het *Letterkundig jaerboekje*. Die stroomen hielden niet altijd koers in dezelfde richting, en waren soms wel eens elkander vijandig; doch het eindresultaat is heel en al ten voordeele der vlaamsche letterkunde uitgevallen. België bezat eerlang een betrekkelijk groot aantal dichters van kunde en smaak. Wij behoeven slechts onzen onvergetelijken Ledeganck, onzen geliefden volkszanger Theodoor Van Ryswyck, en den krachtig gespierden, soms wat stroeven, Van Duyze te noemen, die wij als *Leaders* in het vak beschouwen zonder zoo vele andere talenten — want wij kunnen ze toch niet alle opsommen — te willen te kort te doen. En waarlijk, de poëzie is in België niet achteruit gegaan, sedert wij

roemen kunnen op dichters zooals Gezelle, Daems, Claeys, enz. die zoo onvermoeid, en met een ongemeen talent, Godsdienst en Vaderland bezingen. En heeft de vlaamsche litteratuur thans niet het recht eene lachende toekomst te gemoet te zien, zij, die zoo lang bij de schoone sekse als eene verstootelinge gold, nu ze zoo meesterlijk door de zangerige Dichteresse der Scheldestad beoefend, zoo schitterend gewroken wordt?

Maar waarin bestaat nu wel het eigenaardige, de bijzondere stempel, het echt dichterlijke van Hilda's talent? Als ik, in mijn oordeel, op eigen gewaarwordingen, op den ontvangen indruk mag voortgaan, dan durf ik beweren dat de ziel van die poëzie — de Weemoed is. Niet echter de Byroniaansche weemoed die tot wanhoop voert; niet die dweepende zwartgalligheid van *René*, door Châteaubriand in de mode gebracht en die zoo veel onheils stichtte; noch ook die laffe gevoeligheid, die ziekelijke toestand dien de franschen met het woord *incompris* aanduiden; maar een zachte, stille weemoed, die, wel verre van aan de ziel haren vrede te ontrooven, integendeel, een weldadigen invloed op haar uitoefent. Ik zou dien weemoed willen beschrijven met die twee zoo vreemd aaneengekoppelde woorden, waarmede Homerus de gemoedsaandoening schildert van Andromache bij het scheiden van haar gemaal — eene stille, kalme, diepgevoelde vreugde die zich in tranen lucht geeft. Geen wonder; die vreugd komt voort uit de christelijke zelfopoffering; uit eene belanglooze menschenliefde, uit het bewustzijn dat men voor anderen, niet slechts, iets gedaan, maar ook iets geleden heeft.

In het offer is ook bitterheid, omdat het door een menschenhart wordt daargebracht, op de puinen van het egoïsme; maar dat bittere wordt verzoet door de genade en door de innige overtuiging dat men iets gedaan heeft waardoor men waardig is onder Gods kinderen gerekend te worden. Zulk een zaligen weemoed zal ook Jezus gevoeld hebben, toen hij, bij de voltrekking van zijn offer, in de volheid zijner liefde, den overwinningskreet slaakte : Alles is volbracht!

Dat deze de echte geest is van Hilda's poëzie, zeggen mij de drie versregels waarmede zij *Wanna* en den heelen bundel besluit :

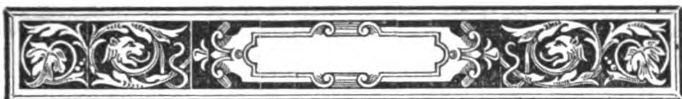
Ze wist nu dat haar offer was aanvaard,
En in heur boezem woonde een stille vrede,
Een blijheid, als geen menschlijk hart ooit kende.

Gelukkig de mensch die dat gevoelt; gelukkiger nog de dichter die dat gevoel aan anderen weet mede te deelen. Want dat is zijne zending — te leeren, te troosten, te bemoedigen — de lastbrief dien hij, met zijn talent, van den Hemel ontvangen heeft. Moge onze antwerpsche Dichteres die dit alles zoo wel begrijpt, zoo innig gevoelt; die haren lastbrief reeds, in zoo ruime mate, zoo moedig vervuld heeft, immer voortgaan hare lotgenooten door haar dichtertalent weltedoen. En terwijl God haar een zoo buitengewoon vermogen verleend heeft om harten te ontleden, zielewonden te ontdekken, en karakters te schetsen, zal zij ons, hoop ik, nog dikwijls onthalen op zulke lieve, dichterlijke volksnovellen, waardoor zij ons beurtelings eene onschuldige vroolijkheid en een zachten weemoed in het harte zal brengen.

F. SERVATIUS DIRKS O. S. F.

St.-Truiden.

GEWESTSPRAAK EN ALGEMEENE TAAL.

VELE wordt er gezeid en ook al somtijds geschreven tegen de Westvlaamsche schrijvers onzer dagen. Zij schrijven *patois*, stratevaagsel, stratetale, *provincialisme*; 't zijn particularisten, excentriken, scheurmakers, enz.. enz., in een woord, zij schrijven *dialect*, dat is *tongval*, *gewesttaal*, *kantsprake* en verwerpen de algemeene Nederlandsche tale, — zegt men.

Laat ons onderzoeken wat er daarvan waar is.

I.

Wat is DIALECT of tongval?

Op het XIVe Taalcongres, te Maastricht vergaderd, sprak de Heer H. Kern, professor van Oostersche talen te Leiden en voorzitter der Afdeeling *Taal- en Letterkunde* in dat zelfste Congres, de volgende woorden, als begin van zijne redevoering *over de verhouding tusschen heerschende taal en tongvallen* :

« Hetgeen ik », zei hij, « ter sprake wensch te brengen, zijn slechts losse gedachten, bij mij opgerezen, toen ik eenige taalkundige processen nalas. Het is nog niet lang geleden, dat in België een strijd ontbrandde, die gedeeltelijk weêrklank gevonden heeft in het Noorden; een strijd welke uitging van iemand die in ons midden is, den Heer Nolet de Brauwere van Steeland. Deze meende te moeten opkomen tegen eene poging van eenige Westvlaamsche schrijvers om eene gewestelijke taal, een tongval tot spreektaal te verheffen, omdat hij meende dat dit strekken zou ten nadeele van den bloei van de door ons algemeene geschreven Nederlandsche taal.

Wanneer men nu ziet de stukken, die veroordeeld zijn door den Heer N. de Br. van St., dan zien wij, dat *de taal*

waarin zij geschreven zijn geen tongval is, maar niets anders dan het gewone goede of slechte Nederlandsch, doorspekt met zeer vele uitdrukkingen die alleen in Westvlaanderen verstaan en gebruikt worden. Van dergelijke gewrochten (1) nu kan men niet beweren dat ze geschreven zijn in den een of anderen tongval. *Ik noem schrijven in een tongval dat wat gedaan is in Noord-Nederland door Cremer en in Duitschland door Klaus Groth en Fritz Reuter.* De geschriften van die mannen zijn doorloopend in een tongval geschreven (2) ».

Aldus Prof. KERN.

Dialect is dan b.v. het volgende van CREMER :

« 'N zeker mins had twee zeuns... En weinig doagen loater, toen de jongste zeun alles bij mekoar had gepakt, is i wiid weg heer gereisd noar 'n vremd land, en het doar ziin goed deurgebrocht iin overdoad. » (Tongval van de Over-Betuwe in Gelderland (3).)

Dialect ook is dit van KLAUS GROTH :

« En mann harr twee sæhns... Un nich lang darna sammel de jüngste all dat sienige to sam un trock uten lann un verbroch dat dar mit wull-leben. » (Tongval van Dithmarschen in Holstein (4).)

Dialect nog is 't volgende van FRITZ REUTER :

« Dor was mal en mann, dei harr twei sȧhns..... Un 't wohrte nich lang', dunn sammelte de jüngste sȧhn allens tau samen un treckte wid äver 't land un dor bröchte hei sin vermȧgen ûm mit wollewen. » (Tongval van Stavenhagen in Mecklenburg (5).)

Dialect ook ware 't, zoo er een Westvlaming, bij voorbeeld aldus schreeve :

Op zijn Kortrijksch :

« 'Ne man a twee zeuns. De joèngste zei an zi voader : voader! gee' mi miin dèèl van mi goe' da'k ė moe'. En ze krèègen elk ulder dèël (6). »

---

(1) Die stukken zijn de *Gedichten* en 't *Westvlaamsch Idioticon* van De Bo en *Rond den Heerd.*

(2) Handelingen van het XIVste Taalcongres, bl. 157.

(3) WINKLER, *Algem. Nederl. en friesch Dialecticon* Ie D., bl. 318. — (4) Ibid, bl. 59. — (5) Ibid, bl. 50. — (6) WINKLER, II D. bl. 374.

Dat is de *kant*sprake die men spreekt al de kanten van Kortrijk of op den Kortrijkschen kant van Westvlaanderen.

Ofwel op zijn Duinkerksch :

« En den joengsten stak-et up, èle verre, en i depanseerde ol ziin geld met prullen uut te steken. En os-en aarme was lek djob, die kwamp er nog 'n grôte famine in die paji en i wist nie' wa' gedan van oenger (1). »

Ofwel op zijn Veurne-Ambachtsch :

« E gink num toen goan vereuren bi e boer van die streke en den dienen zont en noa zen ofstee om de zwiins te wachten. En adde bliid ewest van te meugen ze buuk vullen me' zwinekost; moa' nie' 'n mensjge die der num gaf (2). »

Ofwel op zijn Brugsch :

« Wa' nu gedôn, zeit i in zen egen; vôdder en wil va' me ne' mee' weten, en i ee wal en bitje geliik oke (3). »

Dat, volgens Prof. Kern, moet men kantsprake, tongval heeten of *dialect.*

Dit gedacht van den Hollandschen taalgeleerde stemt wonderwel overeen met hetgene in 1874 prof. Meersseman (4) daarover uiteen deed :

« Dialect schrijven, » zei hij, « dat is schrijven gelijk het volk in eene afzonderlijke landstreke spreekt, met de verbeeldinge der klanken, klankwijzigingen en woordenverminkingen, die in het platte en onbeschaafde gebruik der tale voorkomen, zonder eerbied hoegenaamd voor gelijk wat regels van uitsprake, van schik of woordenvormen, van orthographie, van syntaxis of grammatica; zonder acht op de taalkundige weerde van de woorden of de wendingen die men uit den mond van 't volk ontleent (5) ».

Maar 'k vrage 't u, wie in Westvlaanderen heeft er ooit in eenen boek zulke tale geschreven?

(1) WINKLER, II^de D. Ibid. bl. 401. — (2) Ibid. bl. 386. — (3) Ibid. bl. 357.

(4) Tegenwoordig pastor van Moorseele.

(5) I^e Vergadering van S. Luitgaarde, bl. 13.

Van in 1858 reeds schreef Guido Gezelle, de meester van al de Westvlaamsche schrijvers :

« Natuerlyk 'zal een Vlaming geen ruw en ongezuiverd Vlaemsch gaen schryven, zoo als hy 't op straet hoort; even zoo min zou hy met ongemeulend kooren durven naer de mart gaen; zoo schryft hy niet : « ten è chee wae ; » maer : « 't en is geen waer, » niet : « mettak weg was kwaempi, » maer : « met dat ik weg was, kwam hy, » « niemendolle » niet, maer « niet med-allen (1) ».

Neen, de schrijvers van Westvlaanderen en schrijven geene kantsprake : wat zij schrijven, is onze algemeene Nederlandsche taal, zoo wij aanstonds zullen betoogen.

II.

Wat is onze algemeene taal?

1. Is dat de verzameling van die woorden en wendingen *alleen* die *overal* in *alle* streken en onder *alle* deelen van het volk gekend en gebruikt zijn?

Het is zoo klaar als de dag dat men zoo de algemeene taal niet verstaan mag. Inderdaad :

« Was dat alzoo en moest de beschaafde tale zich alleen met datgene generen wat aan alle dialecten gemeen is, hoe arm, hoe gebrekkig, hoe ongebruikelijk zou die tale zijn! Hoevele denkbeelden zouden zonder bewoordinge of kleederen staan! Hoevele werkingen zou het onmogelijk worden van nog uit te drukken! Alzoo, b. v. het werkwoord *fokken* dat bij ons voor *hukken* geldt, maar elders *aankweeken* bediedt, ware ongebruikelijk omdat het in den zelfsten zin niet *overal* gekend en is. — *Schaverdijnen* zeggen de Vlamingen; *schaatsenrijden*, zegt men elders; maar *schaatsen* zijn *stelten* bij ons : welk is het woord dat *overal* van *allen* wordt verstaan? — Elders is de *kansel* een gestoelte; hier is het een grof gevlochten pander, zoo toch ook *cancelli* kan beteekenen. — Eenen *gaai* noemen wij, die elders een *koolen*, elders nog een *meerkool*, een *roetaard*, een *weiten* of een *weiting* heet; moeten al die dialectische namen te gelijk verworpen worden, welken naam zal men den vogel geven? — Zoo is het nog met honderd en honderd andere woorden, en foeit men ze allen weg, ei! zegt mij, wat blijft er nog over (2)? »

(1) *Dichtoefeningen*, Ie uitgave, bl. 196.
(2) Prof. Meersseman, Ie Vergad. van S. Luitgaarde, bl. 14.

Neen, dien zin kan men aan 't woord « *algemeene taal* » niet geven. Ook niemand die dwaas genoeg is om het alzoo te meenen.

2. Is de algemeene taal misschien de verzameling van al de woorden en wendingen die in *eene* landstreke bestaan en als *alleen* geldig, deugdelijk en gebruikbaar aan *alle andere gewesten* moeten opgeleid worden?

Daar zijn lieden die 't alzoo willen.

Ten tijde van den taalstrijd tusschen Nolet de Brauwere van Steeland en De Bo schreef Dr Van Helten als volgt :

« Zoo lang er, in vroegere eeuwen, geene behoefte bestond aan onderlinge mededeeling van geestelijke leven, zoolang men het belang niet gevoelde om de wetenschap, enz., tot gemeen goed te maken, zoolang stelde zich ieder te vreden met de kennis en het gebruik van zijn eigen dialect. Zoodra echter nam het volk niet toe in beschaving, en voelde het de noodzakelijkheid van geestelijke gemeenschap, of de stand van zaken werd geheel anders..... Zoo bestond, b. v. in Frankrijk, tegen over de verschillende dialecten, eene door het geheele land verstaanbare schrijftaal, die tevens de spreektaal van den beschaafden man werd. Even zoo in Duitschland, ten gevolge van Luthers bijbelvertaling; even zoo in England, enz. En zou nu de Nederlander of Vlaming hierop eene uitzondering maken? Zeker niet; want ook hij heeft, bij toeneming zijner beschaving, uit zijne vele dialecten *een enkel* tot schrijftaal weten te verheffen, welke tevens den beschaafden en ontwikkelden tot algemeene spreektaal kan dienen (1).

Dus, *een enkel* dialect is het dat geletterden « tot schrijftaal weten te verheffen » en alle beschaafden willen opleggen.

En welk is dat dialect?

« Uit de volkstaal van de provincien Holland en van westelijk Utrecht », zegt Johan Winkler, « uit den hollandschen tongval van de nederduitsche taal, heeft de hedendaagsche nederlandsche taal,

(1) *De Toekomst*, 1874, Julinummer.

de geijkte taal van het koningrijk der Nederlanden zich ontwikkeld.... Meestal noemt men de nederlandsche taal het hollandsch, de hollandsche taal.... Deze benaming is ook niet geheel af te keuren, want het nederlandsch is werkelijk hollandsch en niet geldersch of vlaamsch, of brabantsch, of iets anders; 't is de hollandsche spreektaal, het *hollandsch dialect* tot eene schrijftaal vervormd (1) ».

En 't is die taal, die beschaafde taal die de Hollanders overal willen opdringen :

« De Hollanders matigen zich in de Nederlanden alles aan, ook de alleenheerschappij over ons aller nederlandsche, liever nog nederduitsche taal. Niet alleen dat sedert ruim twee eeuwen, in geheel Noord-Nederland, langzamerhand de algemeene schrijftaal al meer en meer op de hollandsche leest is geschoeid geworden; neen, maar tegenwoordig wil men aan de niet-hollandsche Nederlanders niets meer of minder dan de hollandsche tongval als de eenige zoogenoemd beschaafde uitspraak der nederlandsche taal, als het eenige, het onfeilbare, het eenige geijkte nederlandsch opdringen (2) ».

Vroeger had H. Vanden Hoven (Delecourt) hetzelfde gezeid :

« Depuis l'union d'Utrecht, la province de Hollande dont l'influence était prépondérante, imposa sa loi aux autres provinces en littérature comme en politique, et son idiome, le plus désagréable de tous les dialectes bas-allemands, devint le type de la langue écrite. Loin de se rattacher à leurs frères de l'Est et du Sud, les Hollandais n'eurent pas même égard aux dialectes de la Gueldre et de l'Overyssel. En cultivant la langue, ils l'ont appauvrie; au lieu d'emprunter aux autres populations germaniques, ils ont procédé par exclusion; et toute expression, toute tournure de phrase qui n'était pas née sur le sol hollandais, fut bannie de leurs livres, tandis qu'ils érigèrent en norme les moindres caprices de leur idiome provincial (3) ».

Zoodan geen Nederduitsch, zelfs geen algemeen Nederlandsch is het, maar wel « *een enkel dialect* » dat niet de Nederlander of veel minder nog de Vla-

(1) *Dialecticon*, IIde D., bl. 2.
(2) WINKLER, *Dialecticon* Iste D. Voorbericht XI.
(3) *La langue flamande, son passé et son avenir.*

ming, maar *de Hollander alleen* heeft weten tot schrijftaal te verheffen ».

Zulks en kan noch en zal ooit voor algemeene taal aanveerd worden.

Die alleenheerschappij van Holland verwerpen ook de Westvlamingen; hoe die baatzuchtige dwingelandij grond mist en moet verworpen worden, zal bewezen worden met den waren zin te toogen van 't woord *algemeene taal.*

III.

Wat is dan *algemeene taal* in den waren zin des woords?

A) Gedacht van Westvlaamsche schrijvers.

MEERSSEMAN, pastor te Moorseele :

« De algemeene tale is deze die niet alles verwerpt en verfoeit wat dialectisch is, maar integendeel alles wat eigen is in gemeengoed verandert. Eene ware algemeene taal is deze alleen die alle dialecten in zich besluit, vereent en samensmelt wat ieder nederduitschsprekende gewest met reden en verstand heeft in voege gebracht. »

Verslag der 1ste vergadering van Ste Luitgaarde, bl. 15.

DE BO.

« De grondregel is dat alles wat er goed en deugdelijk is, in welk dialect het ook zij, met volle recht deel maakt van de algemeene taal. »

Ibidem, bl. 29.

HUGO VERRIEST (Yper) :

« De levende taal, zegt hij, bestaat uit « al de woorden en wendingen die het gedacht en 't gevoelen uitdrukken van alle menschen die dezelfde sprake spreken, dus van een geheel volk. De algemeene taal is dan gemaakt als al die woorden, al die wendingen bekend zijn en gebruikt. Laat men een deel daaruit, een deel wendingen, een deel van de taal blijft weg en de taal is onvolmaakt. Een tak van den boom is af, een levende tak van den levenden boom; een groote tak, is het deel dat men weglaat of verbant, groot, heeft het veel eigen woorden en eigen wendingen; een kleene tak, is het weggelaten of verbannen deel kleen.

Wordt Limburg buiten gesloten, een schoonen moërtak kapt men uit. Ook als men Braband buiten sluit, ook als men Holland buiten sluit, maar ook als men Vlaanderen buiten sluit... Natuurlijk moet studie en wetenschap in woord en wendinge onderzoeken wat goed en kwaad is, wat groeite is en wat bederf, en moet het kwaad dempen, omdat het kwaad is en niet omdat het van daar of van daar komt of elders onbekend is. »

« *Leven en dood* » Voordracht in « *met tijd en vlijt* ».

Kanonik DUCLOS (Brugge) :

« Als wij, West-Vlamingen, onze woorden en wendingen bezigen die, volgens de gezonde rede en gegronde taalkenders, recht van poorterij in de taal hebben, dat en is niet om « de *couleur locale* » of hoe men dit heeten wilt; dat is enkel omdat die woorden zoo veel recht hebben als deze die onze broeders uit Braband of Limburg alleen bezigen; dat is omdat wij meenen in de tale zoo wel als in andere vakken te mogen zeggen : Het geheele maakt men met al de deelen. Dus ook de tale bestaat uit al de woorden en wendingen die goed bewezen of bewijsbaar zijn, uit gansch het vlaamsch sprekend land. »

Rond den Heerd, XVI jaar, bl. 30.

GUIDO GEZELLE (Kortrijk) :

« Welhoe! een woord of een zegwyze is Grieksch, Latyn, Hoogduitsch, Engelsch, Yslandsch, Deensch, Zweedsch, Fransch zelve, en 't en zou geen Vlaemsch mogen zyn, enkel omdat het in zulk of zulken woordenboek niet meer staet! Is eene schildery dan Hemmelinck's of Ruben's niet meer, omdat ze M. A. of M. B. in zyn kataloge vergeten heeft.

Op dien grond hebbe ik dan gesteund, in myne dichtoefeningen : — dat de volkstael, die, by ons toch, zoo naby de oude tael gebleven is, in eeniger mate, mag en moet gebruikt worden. »

Dichtoefeningen, a° 1858, bl. 196-197.

Dusdanig is de meening van onze bijzonderste schrijvers in Westvlaanderen.

Laat ons nu zien wat andere letterkundigen uit andere gewesten daarover oordeelen. Uit hunne redens zal men tevens kunnen klaar trekken dat men die alleenheerschappij van Holland teenemaal verwerpen moet.

Er dient bemerkt dat 't gene gezeid wordt over 't recht van een *dialect* tegenover het albeheerschend Hollandsch, geldt voor 't is gelijk welk anderen tongval.

B) Gedacht van andere Zuid-Nederlandsche schrijvers.

Professor JOOS (St-Niklaas) :

Buiten Westvlaanderen is er ongetwijfeld niemand die den waren zin *van algemeene taal* meer en beter verdedigt dan de onvermoeibare professor Joos.

In zijne *Vlaamsche spraakkunst* en in zijne *Spraakkunst en Volkstaal* geeft hij de ware taalregels die hij uit de levende tale put en uit de schriften van vroegere schrijvers.

Zijne *Schatten uit de Volkstaal* bevatten 1200 vergelijkingen en 760 gepaarde woorden die hij uit den mond van 't volk afgeluisterd heeft, terwijl het *Idioticon van 't Land van Waas*, waar hij met eenige taalvrienden aan bezig is, ons

« duizende woorden zal bekend maken die reeds als dood met een kruisken geteekend stonden en toch noch alle dagen levend en frisch, van de lippen des volks rollen. »

Dr SNELLAERT :

« Het behoorde voor ons, Nederlanders, eene wet te zyn, dat elk gewest, elke gemeente van ons land het zyne bybragt tot beschaving en verryking der moedertael. Alle vryheid heeft hare perken; doch waer die perken moeten staen, weet men niet en 't gezond verstand alleen kan daerover beslissen. Het ware eene doodende dwingelandy indien aen enkele gewesten (b. v. aen Holland) het regt wierde toegekend, alleen datgene wat hun eigen is voor bruikbaer in geschrift of in deftige kringen te doen aennemen. »

Belgisch Museum, VIII, bl. 156.

Professor DAVID :

« Ik zou lang wezen, M. H. indien ik u alles, wat over dit onderwerp aen de hand ligt, wilde ophalen; maer ieder zal uit dit weinige reeds met my besluiten dat er eene menigte van echte, oorspronkelyk nederduitsche uitdrukkingen in het vergetelhoek zyn geraakt, die alleszins uit de levende volksspraak verdienen opgezameld en in onzen nationalen woordenschat hersteld te worden. »

Redevoering in *Tijd en vlijt*, Wintermaand 1861.

Prof. David, die eerst en vooral 't gedacht gekregen heeft van *het algemeen Vlaamsch Idioticon* te doen uitkomen en ja zelfs grootendeels de letter A daarvan opgesteld heeft, gaf menigwerf zijne meening te kennen over 't gene men algemeene tale noemt. In zijn *tael- en letterkundige aenmerkingen* geeft hij onder andere de volgende nota op het woord *gewestspraak* dat hij in een stukje van Prof. Heremans tegenkomt :

« Dit woord is niet nieuw, al vindt men het nog in geene woordenboeken, en 't brengt zijne eigen verklaring meê. Namelijk men verstaat daardoor bijzondere uitdrukkingen en wendingen welke, in deze of gene provincie der beide landen gebruikelijk, in andere onbekend of verloren zijn, doch niet te min als echt nederduitsch en tot de gemeene taal behoorende, van de geleerden niet mogen verwaarloosd worden. »

Tael- en letterkundige aenmerkingen, bl. 225.

Pastor SCHUERMANS :

« De gesproken taal moet tot maatstaf dienen van de beschaafde of geschreven taal. Hieruit volgt dat al wat in de volkstaal nog bestaat, aan de taal toebehoort.... De hollandsche schrijvers hebben hun dialect tot grondslag genomen en er hunne litterarische taal van gemaakt. Maar Holland is slechts de helft van Nederland, waarvan wij, Vlamingen, Brabanders en Limburgers de andere helft uitmaken. » *Taelkundige mengeling*, April 1862.

In 't prospectus van het algemeen Vlaamsch Idioticon door hem bewerkt, lezen wij als volgt :

« In den *Hortus botanicus* der Nederlandsche letterkunde staan meestendeels planten uit de Noorderlijke gewesten en hoofdzakelijk uit het eigenlijke Holland, dat met zijne staatswetten ook de wetten zijner taal aan de andere provinciën voorschreef. Edoch in de wouden en velden van Brabant en Vlaanderen, op de Kempische heiden en de oevers van de Limburgsche Maas, groeien er nog heerlijke planten, die in den *algemeenen Hortus botanicus verdienen overgebracht te worden*. Wij treffen er een aantal woorden en spreuken aan waarvan er velen zelfs in het Noorden gebruikelijk zijn, en die nochtans in de voornaamste woordenboeken niet zijn te vinden of wanneer zij er ergens staan, als vreemd en versleten beschouwd worden. »

Vlaemsche School, 1865, bl. 114.

FRANS DECORT :

« Nederlandsch is niet alleen de in Holland heerschende spreek- en schrijfwijze; *wat hier goed is moet het daar ook zijn, en omgekeerd,* — tenzij de dommerikken gelijk hadden, die vóór en na het jaar 30 van Hollandsch en Vlaamsch gewaagden! »

Toekomst, 1866, bl. 391.

Pastor CLAEYS (Oostakker) :

« Onze taal is geene doode boekentaal, maar wel eene levende volks- en moedertaal; de geschrevene taal is op de gesprokene taal geënt en leeft een zelfde leven met haar; onze eigene woorden en eigene wendingen, onze krachtige volksspreuken en figuurlijke uitdrukkingen, waar zij alleszins gewettigd en alleszins aan te bevelen zijn, mogen wij niet verloochenen om aan te nemen wat in hunne plaats door onze noorderburen wordt gebruikt, mogen wij niet verloochenen, enkel omdat zij in de woordenboeken niet zijn opgegeven. Teekent het woordenboek eene spreuk of wending aan, dat zegt ons alleenlijk dat die uitdrukking in den taalschat begrepen ligt, maar daar kan nooit uit volgen dat eene andere uitdrukking, die wezentlijk bestaat en die 't zelfde gedacht vertolkt, tot dien taalschat *niet* behoort, in het woordenboek *niet* zou mogen aangewend worden. »

Verslag der 1ste Vergadering van Ste-Luitgaarde, bl. 54.

MAX ROOSES :

« Een woord dat gebruikt wordt door de oude schrijvers, dat nog door twee of drie millioenen menschen gebezigd wordt, dat in overeenstemming is met de logiek en de algemeene taalregels, moet uit het nederlandsch verworpen worden omdat de beschaafde luî en de keurige schrijvers van twee of drie hollandsche provinciën het niet erkennen..... Dit stelsel bestrijden wij uit al onze krachten, omdat het vijandig is aan het gezond oordeel en aan den aard en de ontwikkelingswetten eener levende taal. »

Toekomst, 1866, bl. 81.

JAN BOLS :

« Wat Winkler en anderen in Holland doen, pogen wij, Vlamingen, in Vlaamsch-België eveneens, te weten : de uitdrukkingen die sedert eeuwen in den mond des volks geleefd hebben behouden, om aldus aan de schrifttaal al de rondheid en kernigheid eener levende taal meê te deelen. Wij willen dat niet één dialect, maar wat goed is in al de dialecten van België, gelijk van heel Holland toehoore aan de Nederlandsche taal. Die provincialismen zetten wij in de plaats niet der gelijkbeteekenende uitdrukkingen die in heel Nederland

gangbare munt zijn, maar wij willen nevens de algemeen aangenomene Hollandsche even goede vlaamsche synoniemen brengen. »

Verslag der 2de Vergadering van Ste-Luitgaarde, bl. 30-31.

PAUL FREDERICQ :

« Allen (Willems, Conscience en al onze beste Zuid-Nederlandsche schrijvers) hebben er altijd naar gestreefd om in 't algemeen Nederlandsch te schrijven en dit belette hun nooit het kleurrijke en eigenaardige van hunnen Brabantschen of Vlaamschen woordenschat te benuttigen. Door hun toedoen zijn tot ieders voldoening uit de verschillige tongvallen vele goede bruikbare woorden in de algemeene moedertaal weer ingevoerd. »

Rond den Heerd, XX jaar, bl. 400.

H. HAERYNCK :

« De Nederlandsche taal is en blijft dan de taal, niet van een gedeelte van het Nederlandsche volk, maar van al de Nederlansche streken te zamen, zoo zuiderlijke als noorderlijke, derwijze dat al de woorden, die van goed gehalte zijn, al waren zij maar gesproken in de eene of de andere provincie, nochtans deel uitmaken van den algemeenen taalschat en door niemand mogen verwezen worden. »

Onze Koninklijke Vl. Akademie (uit *Flandria*, Brussel,) bl. 11.

L. MATHOT (van Rückelingen) :

« De taal van De Bo, alhoewel in West-Vlaamsche bewoordingen en vormen, was zuiver Dietsch, louter Nederlandsch. »

Vlaamsche school, 1886, bl. 31.

VAN DROOGENBROECK (Jan Ferguut) :

« Ik wil nog niets reppen over sommige hier gebruikte woorden, die niet algemeen in de schrijftaal zijn overgenomen. *Waarom* langer uit der taal verbannen wat nog levend Vlaamsch is en zelfs van adelouden stamme? »

Toekomst, 1863-64, bl. 75.

Zuid-Nederlandsche Maatschappij van Taalkunde :

« Er is nog een rijke oogst op het veld der gewestspraken voorhanden; vele volksuitdrukkingen dreigen te verdwijnen, die om hunne juistheid, schilderachtigheid of oudheid verdienen in de schrifttaal opgenomen en bewaard te blijven. »

Wedstrijd — 1874.

J. MUYLDERMANS (Aarschot) :

« Welk is het onmiddelijk gevolg geweest van het onderzoeken der gewestspraken? Men zag met blijde verrassing dat de Zuid-Nederlandsche taal nog tal van edelgesteenten bezat, vol glans, die uit de gewone schrijftaal waren weggevallen! dat zij eene frischheid en bevalligheid vertoonde, welke fel afstaken bij de gemaaktheid en stijfheid der boekentaal; dat zij in een woord nog grootendeels den rijkdom der middeleeuwen gaaf bewaard had; terwijl de geschreven taal verarmd was in het keurslijk van onbermhertige en onbezonnen grammatici. — Naarmate de weerde dier teruggevondene schatten meer beseft werd, zag men ook beter het onrecht in, waarmede zekere taalephoren het ostracism tegen de beste bestanddeelen der volkstaal uitspraken. »

De Wetenschappelijke Nederlander, 15 Juli 1886.

JAN VAN BEERS :

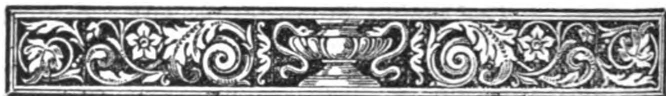
Behalve dat hij in zijne schriften woorden bezigt die in Vlaamsch-Belgenland alleen gekend zijn, zoo heeft hij nog in zijne *Nederduitsche Spraakleer*, 3de uitgave, 't gebruik van menige woorden of vormen goed en deugdelijk verklaard die uit de zoo genoemde geijkte of officiëele taal verbannen zijn. B. v. *de zevenste* voor *de zevende* (bl. 83); *de meester* zijn *boek*, voor *des meesters boek* (bl. 59); *ik* heb *geweest*, voor *ik ben geweest* (bl. 143); *ik* en *weet niet*, voor *ik weet niet* (bl. 167); *ik leze de tale*, voor *ik lees de taal* (bl. 222).

En telkens, om zijn zeggen te staven, steunt Van Beers op het spraakgebruik der ouden en op de levende, gesprokene taal van Vlaamsch-Belgenland.

(Wordt voortgezet.)

Iseghem. P. BAES.

TWEEVOUDIG VRAAGSTUK

NOPENS

HET VLIEGEN.

LWIE het Heelal met eenige opmerkzaamheid beschouwt, zou wel zeer ongevoelig moeten zijn, om door zulk een tooneel niet ontroerd te worden. Bij den eersten aanblik begoochelt het den geest; maar welhaast ontdekt men achter dat onvergelijkelijk meesterstuk de hand die het tot stand heeft gebracht. De hemelen met hunne wentelende lichamen, onze wereld met al de wezens die ze bevolken, ons eigen lichaam en ziel met al hunne vermogens, wat al wonderen van orde en gepastheid, van wijsheid en oppermacht! Wie zal in zoo verbazingwekkend een geheel, alle gewilde ordening, alle kunstvaardigheid, allen voorbedachten toeleg loochenen? Dien weergaloozen samenhang van zoo talrijke en verscheidene elementen, wie zal hem zonder aanwending van uitgelezene middelen tot een bepaald doel weten uit te leggen?.... Niemand voorzeker die verstandig spreekt. Het Heelal is het wonderwerk van een almogenden bouwmeester; het draagt den stempel der Godheid; ja 't is het afbeeldsel van God zelven. Doch weten wij wel altijd, in de nederigste evenals in de verhevenste schepselen, 's Heeren vingermerk te erkennen?

« Door dagelijksche oplettendheid, zegt Cicero, gewent zich de geest niet min dan de zinnen; hij bewondert, hij zoekt de redenen niet meer van al hetgeen men bestendig voor oogen heeft. 't Ware alsof de nieuwheid

der zaken ons meer dan hunne grootheid tot het navorschen hunner oorzaken behoefde aan te zetten » (1). Niet éénen van ons ontsnapt de juistheid van die woorden. Hoeveel verschijnselen in de natuur, waar eenieder dagelijks ooggetuige, ja zelfs het onderwerp van is, en die onbemerkt voorbijgaan, omdat zij door de gewoonte min treffend, doch niet min bewonderenswaardig geworden zijn! Zoo ook met de vlucht der vogels.

Misschien hebben wij wel ooit over de uitnemende snelheid der zwaluw of den krachtigen zwier des sperwers verbaasd gestaan. Wellicht zelfs spijt het ons nu en dan, het vogelvolkje tot in zijn rijk niet te kunnen navliegen. Doch wie onzer heeft de eigenaardige bewerktuiging des vogels ontleed? Wie heeft de redenen zijner ongemeene vlugheid in de gesteltenis zelve van zijn lichaam gezocht? En nochtans in deze gesteltenis, evenals in de verhouding der sterren, kan men bestatigen, dat God alles wijselijk afgemeten en afgewogen heeft, hij die de leden der dieren volgens hunne bestemming, met zooveel bevalligheid en pracht, met zooveel overeenstemming en doelmatigheid wist samen te stellen. 't Is dan over den bouw des vogels, en inzonderheid de bewegingstoestel die hem eigen is, dat ik u wil onderhouden.

« Waarom kan de vogel vliegen? » is de voornaamste vraag die wij zullen trachten op te lossen. Dit eens gedaan, zal het klaar zijn wat er in gelijkaardige lichamen zooal noodig is om zich gelijkerwijze te verplaatsen. Gemakkelijk zullen wij dus kunnen besluiten, of het den mensch mogelijk zoude zijn te leeren vliegen. Na dit tweede deel schijnt het billijk de gevolgtrekkingen nopens dat belangwekkend vraagstuk door eenige feiten te bekrachtigen.

---

(1) Assiduitate quotidiana et consuetudine oculorum assuescunt animi, neque admirantur, neque runt rationes earum rerum quas semper vident, perinde quasi novitas nos magis quam magnitudo rerum debeat ad exquirendas causas exitare. Cic. De natura deor. L. II.

Elk levend wezen heeft klaarblijkelijk eene doelmatige gesteltenis; en de schikking der inwendige deelen zijns lichaams is geregeld naar de strekking van zijn bestaan. Overbodig ware het dit te bewijzen. Een voorbeeld nochtans om dienaangaande geenen twijfel te laten.

Dat de Schepper met inzicht den mensch de rechtstaande houding heeft eigen gemaakt, zal niemand betwisten : hij was bestemd om de koning der natuur te worden. Betaamde het dan zulke verhevenheid, steeds, zooals de dieren, over 't stof der aardsche goederen gebukt te gaan? Welaan, hoe wonderbaar is zijn lichaam in overeenkomst geschikt!

De gewone houding van een dier, bij het staan zoowel als bij de voorwaartsche beweging, is met de mogelijkheid van het evenwicht in beide gevallen zeer nauw verbonden. Het evenwicht in het rechtopstaan is min standvastig, en moeielijker te behouden. Ook schijnt die houding aan geen dier eigen te kunnen zijn, zonder bijkomende en kenmerkende bijzonderheden om ze te vergemakkelijken. Deze bijzonderheden ontdekken wij in den mensch, en dusdanig zijn zij, dat zij het organismus zouden belemmeren, indien de luim hem beving de viervoeters eens na te apen. Beschouwen wij hoe de meesterhand van den grooten Cuvier ze heeft afgeschetst :

« Geheel het lichaam van den mensch (*fig.* 1 n° 2), zegt hij, is voor den rechten lichaamsstand geschikt. Zijne voeten verschaffen hem een breederen steun dan die der andere zoogdieren; de spieren, die voet en dij gerekt houden, zijn grooter en krachtiger. Hieruit volgt dat bij hem de kuit en de bil vooruitspringen. De buigspieren van het been zijn hooger vastgehecht, hetgeen aan de knie toelaat zich gansch uit te zetten. Het bekken is ook breeder, waardoor de beenen en de voeten wijder vaneen staan, en de romp een kegelachtigen vorm aanneemt, die voor het evenwicht zeer voordeelig is. De hals der bilbeenderen (*fig.* 1 n° 1) vormt met den tronk van het been, een stompen hoek ABC, hetgeen de verwijdering der voeten nog vermeerdert, en den grondslag van het lichaam vergroot. Eindelijk in dien opgerechten stand blijft het hoofd in evenwicht, want

zóó bevindt zich zijne geleding juist onder 't middenpunt der geheele massa.

« Indien de mensch het wilde, zou hij niet dan met moeite op vier voeten kunnen gaan. Zijn te korte en bijna onbuigbare achtervoet en zijn te lange bil zouden de knie tegen den grond terugbrengen; zijne breede schouders en armen, te verre van de middellijn ingeplant, zouden het voorlijf niet goed ondersteunen. De groote gekorven spier, die bij de viervoeters, evenals een gordriem, den romp tusschen de schouderbladen ophangt, is kleiner bij den mensch dan bij hen allen. Het hoofd is zwaarder om de grootte van de hersenen en de kleinte der beenholten; en nochtans zijn de middelen om het te dragen zwakker, want de mensch heeft noch nekligament, noch eene gepaste schikking der halswervelen, om het vooruitbuigen te beletten. Ten hoogste kon hij dus het hoofd op de hoogte der ruggegraat houden..... Dan waren zijne oogen en zijn mond ten gronde gericht, het vooruitzien

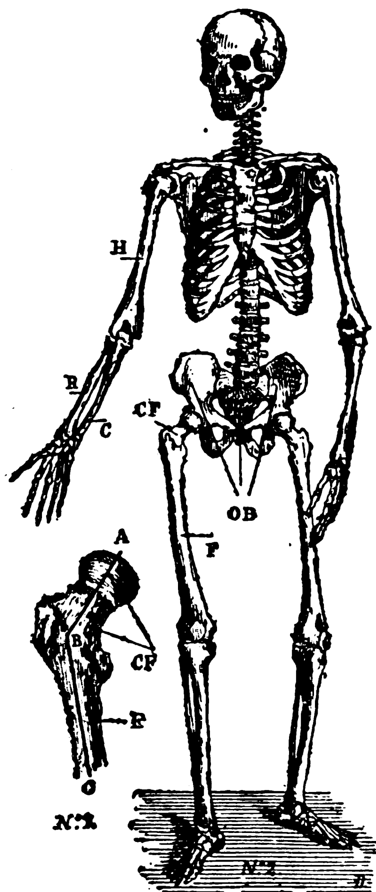

Fig. 1. — Geraamte van den mensch. — H, humerus of opperarmbeen, C, cubitus of elleboogsbeen, R, radius of spaakbeen. — OB, tot het bekken (bassin) behoorende beenderen. — F, femur of dijbeen. — CF, hals van het dijbeen.

ware hem onmogelijk : Die zintuigen zijn integendeel zeer gunstig geplaatst, in veronderstelling dat hij rechtstandig gaat.

« Daar de slagaders die naar de hersenen loopen, niet zooals bij vele viervoetige dieren onderverdeeld worden, en het bloed dat aan zoo groot een orgaan noodig is met veel aandrang toeloopt, zoude menigmaal de geraaktheid uit de horizontale houding volgen.

« Zoodus moet de mensch enkel op zijne voeten steunen. Hij behoudt alzoo voor de kunstwerken de volkomene vrijheid zijner handen, en zijne zinnen zijn het beste voor de waarneming geplaatst » (1).

In duizend andere diersoorten, ik zou gaarne zeggen, in allen, moet men voor elke werking dusdanige zonderbaarheden erkennen. Overal dezelfde ondergeschiktheid der leden ten opzichte van hunne bestemming in het lichaam.

Maar waarom, hoor ik u vragen, waarom die langdradige inleiding? Waarom ons steeds van den mensch en niet van den vogel gesproken?.. — Waarom..... Omdat die onderlinge afhankelijkheid behoefde waargenomen te worden. Is zij eens wel begrepen, minder zal men genegen zijn, de opmerkingen die wij gaan maken, als nietigheden en uitvindsels te verachten.

Waaraan heeft dan de vogel het te danken dat hij vliegen kan? Dit is onze eerste vraag.

Tot grondslag van ons antwoord, zien wij wat er voor eene plaatselijke beweging, welke zij ook zijn moge, noodzakelijk is. Wil het dier zich verzetten, dan moet het rondom zich steunpunten vinden, om door achtereenvolgende veranderingen van lengte en richting der leden, die hem als hefboomen dienen, zijn zwaartepunt

(1) Cuvier. *Règne animal*, 1829. T. I, p. 70.

herhaalde malen te verplaatsen. Naardat die steunselen hem door vaste, vloeibare of gasvormige lichamen aangeboden worden, kan men verschillende wijzen van voortbeweging onderscheiden : het gaan, het zwemmen en het vliegen.

Caeteris paribus zal de nuttige arbeid door krachten van dezelfde grootte verricht, des te aanzienlijker zijn, naarmate het steunpunt meer vastheid heeft. Want heel de drukking die voor gevolg heeft dat steunpunt te verschuiven, is voor het doel waarnaar men streeft, gansch verloren. Ook is alle voortgaande beweging gemakkelijker bij het gaan dan bij het zwemmen, en bij het zwemmen gemakkelijker dan bij het vliegen.

Welnu de vogel is bestemd zich zelven te vervoeren door eene vloeistof, wier uiterst beweegbare bestanddeeltjes aan de voortdrijvende hefboomen zeer weinig weerstand bieden. Al trachten de **moleculen**, als het ware, de werking van die levende machine gansch te ontvlieden, toch moet de som der tegenstanden van de lucht grooter zijn dan de invloed der zwaarheid op zijne massa, om te beletten dat deze terstond ter aarde neerdale.

Hoe zal de Schepper hierin voorzien? Hoe die overmaat verwezenlijkt? Bij den eersten oogslag schijnt dit zeer eenvoudig. De noodige arbeid tot het vervoer is des te geringer, naarmate het soortelijk gewicht van den vogel, in vergelijking met het soortelijk gewicht der lucht, en de volstrekte zwaarte in verhouding tot de voortdrijvende kracht, kleiner is. 't Ware dan genoeg aan het dier een zeer uitgespannen en licht lichaam met een aanzienlijke werkingsvlakte te geven. De steunpunten, al zijn zij hierdoor niet meer weerstaanbaar gemaakt, worden toch naar believen vermenigvuldigd.

O ja! alsof de nuttige lichtheid zonder palen ware. Misschien had de Schepper het lichaam des vogels wel minder licht dan de lucht zelve kunnen maken; maar dan had de vogel, zonder ooit ter aarde neer te dalen, onophoudend in de hoogte moeten blijven, hetgeen oogenschijnlijk eene gansch eigenaardige gesteltenis had vereischt.

Zulke middelen waren niet toereikend voor het doel des Allerhoogste. In zijn plan was de vogel een werveldier : den grond van zijn lichaamsgestel wilde hij hem met de andere werveldieren gemeen houden.

Zoo bleef er toch over, zult gij zeggen, hem eene aanzienlijke werkingsvlakte te geven. De vleugelen zijn hefboomen van de derde soort (1), dit is, het aangrij-

---

(1) Door hefboom verstaat men in de mechanica eene staaf (fig. 2. n° 1 en 2) die geheel vrij om een steunpunt P kan bewegen en waarop twee of meer krachten werken, b. v. in f, de drukking van de hand (*kracht*), en in r, het gewicht van den last dien men wil verplaatsen (*tegenstand*). — Over 't algemeen onderscheidt men *drij soorten* van hefboomen. In den hefboom van de eerste soort (n° 1) is het steunpunt P tusschen de kracht f en den tegenstand r gelegen; in dien van de tweede soort (n° 2) is de tegenstand r tusschen het steunpunt P en de kracht f; eindelijk in dien van de derde soort (n° 3) werkt de kracht f tusschen het steunpunt P en den tegenstand r. Bij de werveldieren zijn bijna al de beweegbare beenderen hefboomen van de derde soort. In den mensch kan men er veel opsommen, den voorarm onder andere. Het gebeente van dat lid (n° 3) dat wij als eene staaf mogen aanschouwen, rust aan een uiteinde in de geleding van den elleboog als op een waar steunpunt P, de kracht f, die door de trekspier (biceps) van den opperarm ontwikkeld wordt, heeft haar aangrijpingspunt op den radius nabij de geleding; terwijl integendeel de weerstand of de last r op het tegenovergesteld uiteinde van den hefboom, nl. de hand, drukt.

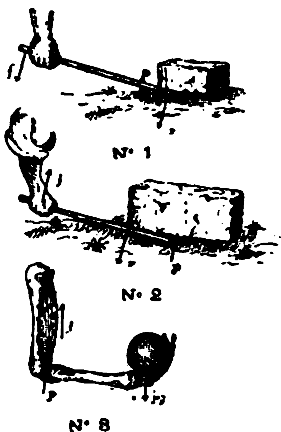

Fig. 2. — De drij soorten van hefboomen.

Nu ten opzichte der bijzonderste bewegingen vindt men iets dergelijks in den vleugel der vogels (fig. 3) waar de schouder P tot steunpunt dient; de samengestelde weerstanden der lucht op de slagpennen de tegenwerkende kracht R, en de samentrekbare borstspieren de beweegkracht F uitmaken. Om ons dat op voldoende wijze te verbeelden, herinneren wij ons dat eene spier op de gebeenten, waarop zij is ingeplant, juist werkt zooals eene spiraalveer die onder den invloed van den wil beurtelings zou gespannen en ontspannen worden. Immers gelijk de verkorting der spiraalveer F' (*kracht*) voor gevolg zoude hebben den *wederstand* R' te overwinnen, en de baar rond P' (*steunpunt*) neerwaarts te doen

pingspunt der kracht bevindt zich tusschen den steun en den wederstand. Nu, met zulke hefboomen is eene allerkleinste verplaatsing van het inplantingspunt genoegzaam, om aan den wederstand eene groote ruimte met snelheid te doen doorloopen. De lengte van den arm des hefbooms vermeerdert de snelheid; en vermits het tegenwerkend vermogen der lucht niet dan door de drukking van eene bewegingskracht ontstaat, doet de snelheid dat vermogen in evenredigheid toenemen. Bijgevolg aan den vogel lange en breede vlerken gegeven.

Ja wel! maar gij vergeet dat in de hefboomen van de derde soort de tegenstand het voordeel en de kracht het nadeel heeft; d. i. om het evenwicht des stelsels te bekomen, moet de beweegkracht altijd grooter zijn dan de weerstandskracht. Het verwijderen van den tegenstand vergroot dus rechtstreeks de noodige krachtontwikkeling, de dikte der spieren, de stijfte van het gebeente en meteen het gewicht van geheel het lichaam. En nochtans zijn kracht en lichtheid onontbeerlijk voor de vlucht.

---

draaien; zoo ook strekt het samentrekken der borstspieren bij den

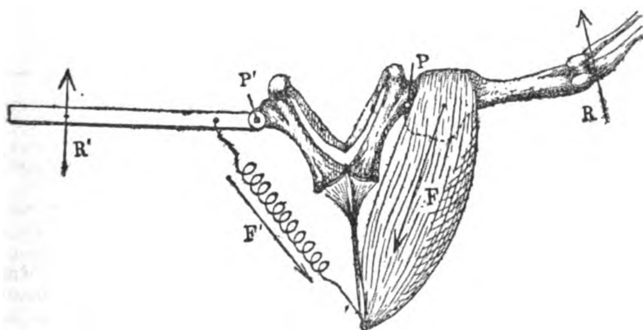

Fig. 3. Schema der spierwerking tot het nederhalen der vleugelen.

vogel, tot het terugbrengen van den vleugel tegen het lichaam. 't Is hetgeen wij door Fig. 3 trachten verstaanbaar te maken.

Men ziet het, wij hebben hier te doen met een veelvoudig vraagstuk, dat de God, wiens vingeren, volgens de Schrift, met den wereldbol spelen « *ludens in orbe terrarum* » (1), wonderenswaardig heeft weten op te lossen.

Hoe gaan dan kracht met lichtheid in den vogel gepaard? Ziedaar hetgeen wij gaan verklaren.

Alwie het geraamte eens vogels onderzoekt en ontleedt, staat verstomd over de fijnheid en de stevigheid van zijne bijzonderste deelen. « De kop van den vogel », lezen wij in de *Studiën* (2), « is over het algemeen zeer licht; want, daar de spijzen niet vermalen worden in den bek, zijn tanden, kaakspieren en zware kaakbeenderen overbodig; zij worden veelal vervangen door een harden hoornachtigen snavel. » Gelijk wij het verder zullen zien (*fig.* 6.) doorloopen ontelbare holten de overige beenderen in alle richtingen, laten de lucht binnendringen, en de plaatsen vervullen die bij de andere dieren vol merg zijn. Zoodat men bij de vogelen veel buisvormige en weinig met merg gevulde beenderen zal ontmoeten. Hier valt aan te merken dat hierbij niet de stijfte, maar wel de zwaarte afneemt. En inderdaad Galileüs heeft bewezen dat eene holle baar minder buigbaar is dan eene volle van dezelfde stof

Fig. 4. — Geraamte van den zee-arend. — VC, halswervelen. — H, opperarmbeen. C, elleboogsbeen. R, spaakbeen (vergelijk met den arm van den mensch. Fig. 1). — ST, sternum of borstbeen. — CO, ribben met hunne puntige beenuitsteeksels A. C.

(1) Prov. VIII. 32.
(2) *Studiën op godsdienstig, wetenschappelijk en letterkundig gebied*, XIVe jaarg. 2e D. 1882, bl. 412.

met dezelfde doorsnede. De pluimen der vogelen, de rietstokken der natuur, de holle pijlers in gegoten ijzer, en zelfs scheepsmasten uit duigen met reepen samenverbonden, zullen die bewering genoeg bevestigen (1).

De stevigheid neemt nog toe door het spoedig samenwassen van het gebeente. Terwijl het bovenste deel van het geraamte, hoofd en hals *(fig. 4)* uiterst beweegbaar blijft, wordt de wervelzuil, van den hals tot den sacrum mettertijd gesoldeerd, om aan de spierwerking der vlucht onwrikbare hechtsels aan te bieden. Te dien opzichte is de borstkas eigenaardig geschikt. De ribben zijn met puntige beenuitsteeksels voorzien waarmede de eene de andere ondersteunt. De sternum die van zich zelve reeds uitermate groot is, springt nog kamvormig vooruit met het onwaardeerbaar voordeel van het geraamte te bevestigen, aan de vezels der spieren, die de vleugels bewegen, eene breedere en verder afgelegene inplantingsoppervlakte te verschaffen *(fig. 5)*, en tevens de kracht der vleugelen te verdubbelen.

(Wordt vervolgd)

Leuven. FR. DIERCKX S. J.

(1) DAGUIN. *Phys.* T. I, p. 426.

Nog een woord over ZICH.

PRACHTIG en oprecht meesterlijk is de verhandelinge die Eerw. Heer Am. Joos, in nr 6 en VIgde van dit Tijdschrift, over *zich en de wederkeerige werkwoorden* geschreven heeft.

In nr 6, bldz. 293, leze ik nogtans iets dat ik tot nu toe niet en kan aanveerden.

Daar namentlijk stelt Schrijver de vrage :

« Is er eenige reden om *zich* te behouden, een vreemd woord « dat noch op de oudheid, noch op de gesprokene taal steunt, wan- « neer wij in onze gewone spraak eigene uitdrukkingen hebben die « het zelfde gedacht voorstelien? »

Iedereen begrijpt de gewichtigheid zulk eener vrage.

Wat antwoordt Leeraar *Am. Joos* daarop?

« Ja, zegt hij, daar is eene reden. De uitdrukkingen *zijn zelven*, « *zijn eigen* wegen te zwaar en zijn te lang volgens hunne kleine « weerde, en zouden, moesten wij ze altijd gebruiken, onzen stijl « doen slepen en te veel verlammen. *Zich* en heeft dat gebrek niet. « In het schrijven dus zullen wij *zich* behouden, maar ook niet « afschrikken om hier en daar, waar er geen kwaad aan gelegen is, « het door *zijn eigen* en *zijn zelven* te vervangen. In het spreken « nogtans kunnen wij *zich* overal gemakkelijk missen. »

Eerst ende vooral moeten wij hier den Schrijver loven en dank wijten omdat hij, en te rechte, verder heeft durven gaan als gelijk welke Spraakkunste tot nu toe, onzes wetens, gegaan is; namentlijk in het laatste deel zijner antwoorde, als hij zegt « maar ook niet « afschrikken om hier en daar, waar er geen kwaad aan gelegen « is het (d. i. *zich*) door *zijn eigen* en *zijn zelven* te vervangen. »

Opperbest!

Maar, waarom en heeft hij die edele stoutigheid niet verder gedreven, en heel eenvoudiglijk geantwoord *dat er geene genoegzame redens en bestaan om* ZICH, *zelfs in de schrijvende tale, te gebruiken?*

Dan hadde Schrijver, onzes inziens, waarheid gesproken. Nu integendeel, vreezende misschien dat sommige schoolvossen te luide roepen mochten, eerzelt hij achteruit en zegt : « In het schrijven dus zullen wij *zich* behouden. »

En om deze zijne antwoorde te staven, brengt hij eene enkele reden bij die toen nog, volgens ons verstand, niet en daakt :

« De uitdrukkingen *zijn zelven, zijn eigen* wegen te zwaar en « zijn te lang volgens hunne kleine weerde, en zouden, moesten wij « ze altijd gebruiken, onzen stijl doen slepen en te veel verlammen. »

En inderdaad :

« Moesten wij ze *altijd* gebruiken » zegt Am. Joos.

Daarop antwoorden wij :

1° Ook en *moeten* wij ze niet *altijd* gebruiken, zelfs als het werkwoord waarlijk wederkeerig is en in den 3den persoon staat.

Schrijver bekent immers zelve op bldz. 290 :

a) dat de oude schrijvers in stede van *zich* meest altijd het gewoon persoonl. voornaamw. « hem, heur » enz. *aleen* gebruikten.

b) dat de sprekende tale insgelijks o. a. het pers. voornaamw. *aleen* bezigt.

c) dat het gewoon pers. voornaamw. *aleen* aanwenden niet *altijd* den zin duister en maakt. Hij zegt immers « dikwijls ».

Wij en moeten dan, volgens eerw. heer Joos zelve, *niet* altijd het langere *zijn zelven, zijn eigen* gebruiken.

Daarenboven, mij dunkt dat hij het gevaar van duisterheid meerder maakt als dat het in der daad en is.

« In de gesproken taal komt er geene duisterheid uit voort, « zegt hij, dat is waar; doch bewijst hier niets, aangezien dat de « Schrijver zijn gedacht alleen door de woorden kan doen verstaan, « terwijl de woorden van den spreker, soms duister op hun eigen, « klaar worden door den klemtoon, de stembuiging, de gebaren, « de uitdrukking van het gelaat. »

Heel wel. Maar daar valt eventwel aan te merken dat een Schrijver ook meer tijd en kennisse heeft om zijne woorden te wikken en te wegen; om een woord of zin desnoods te verplaatsen; om een voornaamwoord, zoo genomen, door een zelfstand. naamw. te vervangen, enz. zoodanig dat zijn gedacht genoegzaam blijke uit heel den samenhang der rede.

Zoodat wij *heel dikwijls*, dunkt het mij, « hem, heur, hen » *aleen* mogen schrijven, zonder gevaar van de zinsnede duister te maken.

En als het, om wille van de klaarheid, volstrekt noodzakelijk is « zijn eigen, zijn zelven » te bezigen, dan en mag men niet meer zeggen dat « hunne weerde klein » is.

Nu, « hem, heur, hun, hen » en slepen niet meer als het overgewaaide, hoogduitsche *zich*.

2° Lijk het eerw. heer Joos zoo klaar en kundig in zijnen opstel bewijst, op *tien* keeren dat het meestedeel der hedendaagsche schrijvers met *zich*, 't zij als doelwoord, 't zij als bepalinge met een voorzetsel, 't zij als voorwerp voor den dag komen, is het wel *acht* keeren tegen den aard of ten minste tegen den eisch

onzer tale. ('k En spreke hier niet van het woord op zijn eigen, maar van de wendinge zelve.)

Namen wij dus wel die regels over het gebruiken van « zich en de wederkeerige werkwoorden » in achte, in stede van eeuwig en ervig in het fransch te denken en franschverwig dietsch te schrijven, zoo en ware er geen groot gevaar van onzen schrijftrant lam en slepende te maken, met al te dikwijls, klaarheidshalve, *zijn zelven* of *zijn eigen* te moeten doen wederkeeren.

3° Bleeve er desniettegenstaande nog somwijlen gevaar voor lam- en stramheid over, zoo gelieve men in acht te nemen dat iemand die zijne tale meester is en de noodige veerdigheid to schrijven verworven heeft, zijne wendingen natuurlijker wijze zoodanig veranderen en doen afwisselen zal dat alle lam- en slependheid verdwijne. Zoo ook moet hij wendingen als « Karel gaf zijnen broeder *zijn* geld » enz. veranderen, is 't zake dat men uit den samenhang der rede niet heel klaar vatten en kan of *zijn* op Karel slaat ofte wel op zijnen broeder.

4° Het is geweten dat de Engelschen zeggen en schrijven « He washes himself, she washes herself » enz. = hij wascht hem, zij wascht heur of heur zelven; noch en hebben zij zelfs in hunne tale dat hoogduitsch woord *zich* overgenomen. Nogtans en hebbe ik nooit ondervonden of hooren zeggen dat hun schrijftrant daarom lam en slepende is. En wie heeft er nog zulkdanige gebrekkigheid verweten aan Heer ende Meester G. Gezelle en andere West-Vlaamsche schrijvers, die sedert lange jaren reeds geen *zich* en plegen te berde te brengen ?

5° De meeste moeilijkheid komt men misschien tegen in zinsneden waar het onbepaalde *men* onderwerp is. Hoe schrijft gij b. v. zonder *zich*, den volgenden en menige andere zinnen : *In zulk weder kan men zich moeilijk verwarmen?*

In West-Vl. heeft de volkstale een eigen pers. voornaamw. voor het onbepaalde *men*, met wederkeerige, terugwerkende beteekenisse, te weten *eens*. (Z. De Bo, Idioticon, bldz. 293.)

Hier dan zou een West-Vlaming zeggen : « In zulk weder kan men *eens* moeilijk verwarmen ».

Tot hoeverre dat woordeken *eens*, alzoo gebezigd, in andere streken bekend is, en hoelange het al in de tale zit en wete ik niet. De Bo zegt nopens die zake alleenlijk het volgende : « In « denzelfden zin als ons *eens* gebruiken de Engelschen *one's*, en « de Zweden *ens*. Z. Delfortrie, *Analogies*, bldz. 108 in de nota ». En daarom, voor dat ik over dat woord nader bescheed hebbe, en zou ik *eens* niet bezigen, 't en zij als ik voor West-Vlamingen aleene schrijve.

Maar, zelfs zonder dat woordeken *eens*, is er gemakkelijk middel om de voorschrevene zinsnede in oprecht dietsch te zetten. Ge 'n hebt maar te peizen hoe het volk dat zeggen zou. B. v. « In

zulk weder kan een mensch hem moeilijk verwarmen », « kunnen de menschen hen moeilijk verwarmen ». « Het is moeilijk voor nen mensch, voor iemand, hem in zulk weder te verwarmen », « in zulk weder kunt ge u moeilijk verwarmen » enz. enz.

6° Late nog varen dat *zich* bezigen voor mannelijk, vrouwelijk, enkelv. en meerv., veel eentooniger en vervelender is en er de tale veel armer doet uitzien als het bont afwisselende *hem, heur* of *haar, hen, hun, zijn, zijn zelven, hun eigen zelven.*

De man vermoeit zich.
De vrouw vermoeit zich.
De menschen vermoeien zich.
Zij hebben het zich toegepast.
Hoeveel meer verscheidenheid en zit er niet in :
De man vermoeit hem.
De vrouw vermoeit heur.
De menschen vermoeien hen.
Zij hebben het hun zelven toegepast.

7° Ten slotte weze hier nog bijgevoegd dat het verbannen van *zich* de beste, ja zal zeggen de eenige middel is om dat taalschendend indringen der fransche en hoogduitsche wederkeerige werkwoorden voor goed tegen te gaan en te beletten.

Het is immers al lange geleden dat vader David zaliger in zijne aanteekeningen op v. 188 van den IIen zang van Bilderdijks *Ziekte der Geleerden* schreef.

« *Put zich uit* zegt het zelfde als *wordt uitgeput,* en staet gelyk « met de « Vox media » der grieksche werkwoorden; doch voor den « vorm is 't een gallicismus by onze schryvers *dikwijls* misbruikt, « dewyl de fransche *verbes réfléchis* in het nederduitsch *meestal* door « lydende werkwoorden te vervangen zyn en moeten worden. « Men zegge : « Alles verslyt door het gebruik » en niet : « verslyt zich » : — « Onze tuinen scheiden daer af » en niet « scheiden zich » : — « dit woord wordt gebruikt in zulken « zin » en niet « gebruikt zich » enz. »

Daarvan sprak hij reeds in 1849 te Gent in den eersten Taallanddag; daarover schreef hij in zijne *Taal- en Letterkundige aanmerkingen* bladz. 110, 10e aanmerkinge; daarvan staat er nog op menig andere plaatse zijner aanteekeningen op Bilderdijks *Ziekte der Geleerden* vermaand.

En wat heeft dat alles gebaat? Bitter weinig, eilaas!

De moeilijkheid zelve die men in het schrijven en bijzonderlijk in het vertalen zou tegenkomen om zijn gedacht klaar en duidelijk. zonder *zich,* ten papiere te zetten, dede den Vlaamschen schrijver min en min in het fransch denken; de noodzakelijkheid van dikwijls zijne wendinge te veranderen dede hem natuurlijker wijze menigmaal bij zijn zelven peizen : « Hoe zou het Vlaamschsprekende volk dat zeggen? », en van dan voort zou hij beginnen

te verstaan wat dietsch schrijven en wat verdietschen is. — Nu, integendeel, verleid en meegesleept door dat kort, gemakkelijk en overal passend woordeken *zich*, vertalen de Vlaamsche dagbladschrijvers en anderen de *woorden* en niet het *gedacht* van de fransche en duitsche wederkeerige werkw.; en komen zij zinsneden tegen als : *Cela se comprend; à la fin l'orateur s'est résumé; on doit se donner beaucoup de peine* enz. daarmede en zijn zij geenszins verlegen, maar schrijven heel ernstig en in goed Nederlandsch, dunkt het hun : Dat verstaat zich !! Op het einde vatte de redenaar zich te zamen!! Men moet zich veel moeite geven!! en andere schoone dingen. En doordien dat *zich*, een vreemd woord, in de volkstale onbekend is en alzoo aan de wendinge waarin het voorkomt een vreemd uitzicht en wezen geeft, zoo leeren zij allengskens, zelfs in het dietsch, vreemde tale schrijven en nooit de volkstale te rade gaan; en ja in zinsneden als deze die wij zooeven aanhaalden, en voelen zij welhaast niet meer dat het onhebbelijk wandietsch is. Waarlijk, moet het alzoo voort gaan, zoo zullen wij tusschen hier en korten tijd in boeken, dagbladeren en openbare vergaderingen spreuken als *zich wandelen* te zien en te hooren krijgen. God betere 't!

Nog een woord. In de eerste reken van zijnen opstel « over zich enz. » drukt eerw. heer Joos eene *aanmerking* over uit de *Nederl. Spraakl.* van Van Beers luidende als volgt : « Men neme « wel in acht dat men *zich* niet met *elkander* en *malkander* « verwarre. Deze laatste worden gebruikt waar verschillende « personen zich onderling tot voorwerp hunner handeling maken, « b. v. *wij beminnen elkander*, niet : *wij beminnen ons*, hetwelk « niet kan gezegd worden dan van eene handeling die op het « onderwerp *terugwerkt.* »

Ik ben leelijk mis of Heer Van Beers gebruikt het woord *zich* in stede van *elkander*, binst dat hij bezig is met zeggen dat men *zich* met *elkander* niet verwarren en mag. En inderdaad maken die « persoonen *zich* (d. i. hun eigen zelven) het voorwerp hunner eigene handelinge, » in zinsneden als « zij beminnen elkander »? Hoegenaamd niet, maar *elk* maakt de *anderen* het « voorwerp » van zijn beminnen. En daarom moest hij, volgens zijnen eigenen regel, die heel goed is ten andere, zeggen « waar verschillende personen *elkander* (onderling) », of beter, om een ander woord te bezigen, « *de een den andere* het voorwerp hunner handeling maken. »

Dit zij hier gezeid zonder erge, en aleenelijk om te toogen hoe verleidend en bedriegelijk dat woordeken *zich* is, zelfs voor schrijvers die op hunne hoede zijn.

Wij en meenen dan tot nu toe niet te moeten herroepen hetgene wij den 11steu in Lentemaand 1886, vóór dat Eerw. Heer Joos zijn schoone opstel verscheen, schreeven in *Rond den Heerd*, bldz. 124 en 125 :

« Het wederkeerige *zich* en bestaat in de volkstale niet. Dat is « waar voor geheel Belgenland, en ook voor geheel- of omtrent « geheel Noordnederland, meene ik; immers als men weet dat die « *zich*, uit de tale van Luther ievers in de 16e eeuwe van eenige « schrijvers in het nederduitsch ingevoerd wierd; *waarom zulks « noodig was en hebbe ik nooit kunnen achterhalen :* ook zeggen « de Engelschen al wat zij te zeggen hebben zonder dien overge- « waaiden *zich*. »

Ik ben overtuigd dat eerw. heer Am. Joos, die reeds zoo vele gewrocht heeft om de gegronde rechten der gelouterde volkstale te doen gelden tegenover overeenkomste en willekeurigheid, ook hierin, na nauwkeuriger onderzoek, van ons gedacht zal worden, indien hij het alreeds in 't herte niet en is.

Uit Brugge.

J. CRAEYNEST
Leeraar in St Lodewijks.

BIJZONDERE STUDIE TE LEUVEN,

Antwoord aan den heer X. te Thielt (1) *van X, te Leuven.*

IN het weekblad *Het Volksbelang*, van Gent, komt den 26n Juni ll. op de tweede bladzijde het volgend bericht voor :

« Gedurende het loopend Academisch jaar werden aan de hoogeschool van Gent niet min dan een-en-twintig leergangen in de moedertaal gegeven, te weten : 1. Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde (Prof. Fredericq); 2 en 3. Ontleding van moderne Nederlandsche schrijvers, twee leergangen (Prof. Micheels); 4. en 5. Id. van Duitsche schrijvers, twee leergangen (Prof. Bley); 6. en 7. Id. van Engelsche schrijvers, twee leergangen (Prof. Koch); 8. Uitspraakleer der Nederlandsche taal (Prof. Fredericq): 9. Nederlandsche verhandelingen (id.); 10. Uitgebreide geschiedenis der Nederlandsche letteren (id.); 11. Encyclopædie der Germaansche taalkunde (Prof. Vercoullie); 12. Historische spraakleer der Nederlandsche taal en metriek (id.); 13. Aardrijkskunde der oudheid (Prof. De Ceuleneer); 14. Practische leergang van middeleeuwsche geschiedenis (wijlen Prof. Wouters); 15. Id. van vaderlandsche geschiedenis (Prof. Fredericq); 16. Epigraphiek der Grieken en der Romeinen (Prof. De Ceuleneer); 17. Aardrijkskunde der middeleeuwen (wijlen Prof. Wouters); 18. Middelnederlandsch (Prof. Vercoullie); 21. Physische aardrijkskunde, gedeeltelijk in het Nederlandsch (Prof. Vander Mensbrugghe).

Bij het doorlezen dier vakken en namen moet aan ons, katholieke Vlamingen, wel, gelijk men zegt, het water in den mond komen, want zulke inrichting hebben wij elders niet aan te wijzen.

Wellicht heeft ook de heer X. uit Thielt aan deze lessen gedacht, toen hij, in *Het Belfort* op bl. 590 van het loopende jaar, verhaalde, dat te Leuven aan de hoogeschool « een leer-

(1) Zie *Het Belfort*, elfde aflevering, bl. 590.

gestoelte voor sanskritsch, een ander voor araabsch, wellicht ee voor zendsch, voor sineesch, voor oud-egyptisch en assyrisch » bestaat, en daarbij den wensch uitdrukte : « dat de katholieke hoogeschool van Leuven haar zelve de eer doe in goede en werkende genegenheid voor 't vlaamsch, zooals in menige andere zaken, de staatsscholen vooren te gaan. »

't Is waar, eene normale afdeeling, alwaar verschillige vakken in 't nederlandsch onderwezen worden, gelijk te Gent, bestaat te Leuven niet. De normaalschool, onder bestuur van Mgr de Groutars, met den eerw. heer Hemeryck (voorzitter van 't Justus-Lipsius-college) en den heer Collard tot leeraren, is uitsluitelijk voor jonge geestelijken bestemd, waarvan een groot deel de Nederlandsche tale niet en verstaat.

Evenwel ziet het er te Leuven nog zoo slecht niet uit als de geëerde schrijver meent, en eenigszins spotachtig mededeelt.

Men maakt in het gedrukte program der hoogeschool geenen grooten ophef van alle nuttige lessen welke binnen de muren der universiteit of die der woningen van de heeren leeraren worden gegeven, en die in wezenlijke behoeften voorzien, al maken zij ook geen deel uit der examens.

Het genootschap *Met Tijd en Vlijt* is aan iedereen bekend. Hier treden de hoogleeraren minder onderwijzend op. Ik stap dus daarover heen. Maar buitendien telt Leuven een aantal kringen voor de letteren, waar onderwijs gegeven en oefeningen worden gehouden, zoo ernstig en grondig als het in de gewone lessen dikwijls niet mogelijk is.

Wij noemen als oudsten dezer kringen, het latijnsch, letterkundig gezelschap onder de leiding van Prof. Dr. P. Willems. Hier worden eenige uitgelezen jongelingen met de diepste geheimen der latijnsche taalwetenschap bekend gemaakt.

De tweede letterkundige kring, naar den ouderdom, is die van Prof. Dr. P. Alberdingk Thijm, eveneens een zoogenaamd *privatissimum*. Volgens den daar aangenomen regel bestaat de kring uit eene keurbende van slechts « zeven genooten »; waartoe diegenen echter als buitengenooten blijven behooren, die hunne studiën reeds voleindigd hebben. Hier houdt men zich bezig met de letteren en verdere beschavingsgeschiedenis, bijzonder van België, en spoort die op in de oudste en beste bronnen.

De derde bijzondere voordracht eveneens onder leiding van laatstgenoemden hoogleeraar, komt uitsluitelijk in de tweede helft van 't schooljaar voor, en is gewijd aan de hoogere studie der Nederlandsche letteren. Hier worden de oudste Duitsche gedichten te rade genomen, om hunne broeders van hetzelfde geslacht te verklaren, en zelfs met autographie en fransche vertaling toe te lichten.

Een andere kring is aan de rechtswetenschap gewijd, onder

bestuur van Prof. Dr Van Biervliet. Hier wordt de grond gelegd tot het voeren van processen in 't vlaamsch.

Wij zouden hierneven ook nog den kring van prof. Mœller kunnen noemen. Doch daar zij uitsluitelijk aan de *histoire politique* is gewijd komt hij hier minder in aanmerking. Er bestaat ook nog een vlaamsche studentenkring met wetenschappelijk doel, ter opsporing van Nederlandsche uitdrukkingen voor de geneeskunde, met het oog op het ambt eens geneesheers van het platte land.

Wij mogen hierbij, terug keerende tot ons punt van uitgang, niet vergeten, dat eerw. heer Collinet, doctor in de Oostersche talen, onlangs tot professor der hoogeschool benoemd, lessen over de gothische taal, ter ondersteuning van diegenen over 't sanskrit, of in 't algemeen « au point de vue de la linguistique indo-européenne » geven zal.

De heer Collinet heeft de bescheidenheid eens waren geleerde. Hij wenscht volstrekt niet, als germanist en dus geenszins voor 't nederlandsch op te treden, wetende dat onze oude duitsche, dietsche sprake niet als wettige dochter van het gothisch kan worden aanzien. Hij weet te goed dat zich het Duitsch ('t zij Hoog-, 't zij Nederduitsch) in de eerste plaats aan de slavische en litthausche taaltakken sluit; al klinken enkele oudduitsche uitdrukkingen ook zeer gothisch. Ook is sedert Grimm algemeen bekend dat men de Beiersche en Zwaabsche dialecten, in de nieuwe hoogduitsche tale nog levend, al mede tot sleutel van de dietsche spraken in 't algemeen moet bezigen.

In *Onze Leestafel* zegt eerw. heer Claerhout te recht : « Uit het Gotisch zijn geene levende talen geschepseld. » (1)

Evenwel is het bestudeeren der taal die aan 't oudduitsch verwant is, toch eene goede zaak.

De eerw. heer Collinet geeft zijne lessen over het gothisch in 't fransch.

Dat is voorzeker een gebrek.

Verder is het waar dat ook nog andere der bovengenoemde vakken in 't fransch worden onderwezen. Maar de lezer moet eenigszins toegevend zijn, en de omstandigheden raadplegen.

« Nood breekt wetten », zegt het spreekwoord.

De studenten uit het Walenkwartier willen (op enkele uitzonderingen na) er niet toe besluiten eerst de vlaamsche nationale sprake aan te leeren, en aldus tot het hoogduitsch en de oude middeleeuwsche tale overgaan.

(1) *Belfort*, elfde afl., bl. 601. Ik zoude liever zeggen : *gescepen*, wanneer men *geschapen* wil vermijden.

Daarom geschiedt datgene ook, waarover elk buitenlander verbaasd moet staan. Te Luik worden vlaamsche dichters in slechte vertalingen gelezen.

Aldaar is een *Roman du Renard* verschenen, om aan scholieren de oude belgische letterkunde te doen kennen. Deze *Renard* is niet eens eene vertaling uit het Nederlandsch, doch naar Göthe's *Reineke*, dus naar het hoogduitsch bewerkt!

Göthe's gedicht is uiterst stijf, pedant, pruikerig, en behoort tot het zwakste wat de groote schrijver voortbracht.

De vertaling hiervan wordt aan onze Waalsche broeders opgedischt om hen binnen te leiden in.... de vaderlandsche letteren... *Proficiat!*

Wat er ook van zij — de heer X. ziet dat te Leuven in elk geval eenige teekenen van die vruchtbaarheid bestaan, welke hij er wenscht waar te nemen, ofschoon er voorzeker nog meer kon gedaan worden ter verheffing van de aloude kunstbeschaving en den letterroem van vlaamsch België.

X.

KERSTLIED.

REFREIN.

HET hert omhoog, omhoog de stem
Tot eer, tot lof, tot roem van Hem
In Bethlehem geboren.
Triomf! triomf! De wereld door
Gejuicht, gejuicht met 't Englenkoor;
Een nieuwe dag gaat gloren.

STROOF I.

De dauw waarachter de aarde smacht,
De spruit uit Abraham's geslacht,
De Godsgezalfde, lang verwacht,
Hij daalde neder dezen nacht.

II.

Hij daalde neêr, zoo eindloos diep,
Die de Englen eens in 't aanzijn riep;
Het Woord, dat aarde en hemel schiep,
Als kindelijn in 't kribje sliep.

III.

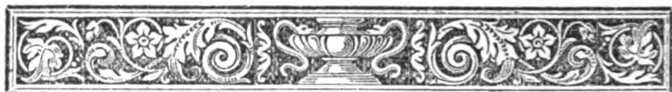
De zegepalm nu geplukt!
Den klauw, die op het menschdom drukt,
Waaronder 't zondig schepsel bukt,
Een kind heeft hem zijn prooi ontrukt.

IV.

De vrede daalt op aarde neêr!
Nu glorie aan den Opperheer!
Geen klagen nu, geen tranen meer :
De ster der hope flikkert weer.

C. A. MILLE.

ONZE LEESTAFEL.

VLAAMSCH bij de Geestelijkheid. — *Het Recht* van Antwerpen heeft verschillige artikelen gewijd aan een sermoen door Pater Heynssens S. J. in de retraite te Mechelen aan de Geestelijkheid gepredikt. Volgens dat weekblad, zou de predikant, het voorbeeld volgende van wijlen Pater Dodd in dezelfde omstandigheid en voor hetzelfde auditorium, zijne toehoorders aangeraden hebben zich eerst en vooral, en bij voorkeur, op de studie van het fransch toeteleggen onder voorwendsel dat de grondige kennis dier taal hun dienstiger zou zijn dan die der moedertaal. Het Antwerpsch blad trekt hevig te velde tegen die woorden en vindt dien raad aan Vlaamsche Geestelijken, die gedurig met het vlaamsch volk moeten omgaan, hoogst ongepast, ondoelmatig en onvaderlandsch, inzonderheid in den mond van eenen priester.

Taalstudie te Leuven. — Pater J. Van den Gheyn S. J., doet ons de eer aan het volgende uit Leuven te schrijven :

« 't Zij mij toegelaten aan den Heer X. van Thielt mijne instemming uit te drukken voor de gepaste opmerkingen die hij over vlaamsche taalkunde in het laatste nummer van *Belfort* (bl. 582-590) te lezen gaf. »

De schrijver vraagt, als praktisch besluit van zijne studie, dat er, in onze Katholijke Hoogeschool, eene les worde gegeven « van oude germaansche talen, van frankisch, van angelsassensch, ja van oud-hoogduitsch. »

« Tot rede van dezen wensch, wijst hij naar onze armoede op het gebied van vlaamsche taalkunde. En waarlijk met eenig recht : want geenen vooruitgang zal de Wetenschappelijke kennis van onze taal verrichten, indien wij niet met zekerheid hare plaats aanwijzen in den stamboom der arische spraken (1), de betrekkingen niet

(1) Dat menige navorschers op die grondige vraag nog valsche inbeeldingen koesteren blijkt uit *Belfort*, n° 11, bl. 601.

bepalen, welke zij met de zustertalen heeft (1), de wetten der klank verwisseling niet op vaste regels doen steunen.

« Omdat wij zoo eenparig van denkwijze met den Heer X. staan over de dringende noodzakelijkheid van vlaamsche spraakwetenschap te oefenen, is het ons zeer aangenaam hem te kunnen melden dat zijn wensch reeds volbracht is en dat, sedert het begin van dit schooljaar, een leergestoelte voor germaansche taalstudie in de Hoogeschool van Leuven bestaat.

« Inderdaad, 't volgende lezen wij in het laatste Verslag van den Z. E. Heer Rector der Universiteit : « De Heer Professor Collinet zal, gedurende dit jaar, een cursus van oud-germaansche talen aanvangen, onder het oogpunt der algemeene arische spraakwetenschap ».

De Heer Collinet is een geleerde priester van 't bisdom van Gent; nadat hij met de grootste onderscheiding zijn doctorschap in oostersche letterkunde had afgelegd, is hij aan de Hoogeschool van Berlijn zijne studiën gaan voortzetten. »

Huldebetooging F. De Potter en H. Claeys. — Maandag 22 November was het feest in de Gentsche afdeeling van het *Davidsfonds*. Zelden woonden wij eene geestdriftigere en schoonere plechtigheid bij, immers gold het er de verheerlijking van F. De Potter, den onvermoeibaren en vruchtbaren geschiedschrijver, en van Pastoor H. Claeys, den meesterlijken redenaar en den gevoelvollen en begaafden dichter. Die feestelijkheid had plaats ter gelegenheid hunner benoeming als leden der *Koninklijke Vlaamsche Academie*.

Om 10 ure was de ruime bovenzaal van den *St. Jozefkring* proppensvol, geestelijken en leden verdrongen er zich en onder de menigte bemerkte men vele hooggeplaatste priesters, letterkundigen uit alle hoeken van het land, senators en volksvertegenwoordigers.

Senator Lammens opende de zitting en deed in eene prachtige rede den welkom aan het publiek en den huldegroet aan de twee feestelingen; Pastoor Brouwers van Nieuwer-Amstel hield eene geleerde en boeiende voordracht over Vondel, welken hij onder verschillige oogpunten vergeleek met Dante; M. A. Siffer, met de feestrede belast, beschouwde in eene heerlijke letterkundige studie de twee gevierden onder de verscheiden aanblikken van hun machtig talent; M. Claeys

(1) Het is bijzonderlijk te bemerken dat de germaansche talen van innige bloedverwantschap getuigen met het oud-perzisch. 't Zij genoeg hier een of twee voorbeelden bij te brengen. Het woord *tak* is vlaamsch en persisch; de vlaamsche *vent* leeft in het *vanta* van de oude Baktriers; vlaamsch en persisch kennen de verwisseling van *i* en *d* en ginds zegt men *boi* en *bod*, zooals wij *spoeden* en *spoeien*. In geene andere spraak is onze *dochter* beter bewaard als in het zend *dughdha*.

bedankte en in eene welsprekende aanspraak richtte hij zich tot de ouders, de meesters en meesteressen en de kinders, welke hunne prijzen kwamen ontvangen, in de prijskampen van het *Gentsche Davidsfonds* en den *Gentschen Schoolpenning* behaald. Op het einde van de redevoering van M. Siffer werd eene gordijn weggeschoven en de portretten der heeren Claeys en De Potter, beelden van kunst en gelijkenis, de meesterstukken van Albert Verheughe, werden begroet met daverende en luidruchtige toejuichingen. Vergeten wij niet te zeggen dat verschillige punten van het dagorde aangenaam afgewisseld werden door muziek en zang, men zong er onder anderen de liederen door de twee feestelingen gedicht.

Om 2 1/2 uur had het banket plaats, waaraan meer dan 200 gasten deelnamen. De volgende heeren namen er het woord : Senator Lammens, Frans De Potter, Dichter Bultynck, Ingenieur Fabri, Alfons Siffer, Lambrecht Van Ryswyck, Kanunnik Stillemans, Volksvertegenwoordiger Begerem, Pastoor Claeys, Pastoor Brouwers, J. De Beucker, W. Verspeyen, Alfons Janssens en Dr Lampaert van Zomergem, welke met eene afvaardiging van het geboortedorp van M. Claeys, hem eenen prachtigen ruiker kwam aanbieden.

Brieven en telegrammen kwam het ook regenen, van Hoogleeraar Willems, Hoogleeraar Alberdingk-Thym, Nolet de Brauwere August Snieders, Lodewijk Mathot, Hoogleeraar Roersch, Emmanuël Hiel, Dr Hansen, Professor Micheels, E. Gaillard, Kanunnik Daems, allen leden der Academie, Van Vreckem, Baron Bethune, Senators, Van Cleemputte, Janssens, Volksvertegenwoordigers, Hoogleeraar Helleputte, J. Claerhout uit Thielt, J. Goetschalckx uit Grobbendonk, Pater Servatius Dirks uit St. Truiden, kunstschilder J. Janssens uit St. Nicolaas, Haerynck uit Brussel, opsteller van *Flandria*, *De vrije Vlamingen* uit Brugge, *De Oost-Vlaamsche Strijdersbond der studenten* uit Leuven Professor de Lepeleer, opvolger van M. Claeys in den leeraarstoel van poëzie te St. Nicolaas zond een puik en meesterlijk gedicht.

Op den heildronk aan den Koning per telegram verzonden is het volgend vlaamsch antwoord gekomen : « M. Siffer, lid van het bestuur van het *Gentsche Davidsfonds* : De Koning gelast mij al degenen te bedanken, die op de vergadering van het Gentsche Davidsfonds, den heildronk aan zijne Majesteit en de Koninklijke familie, door Senator Lammens voorgesteld, hebben toegejuicht (geteekend) De adjudant des Konings in dienst. »

Eene feestcantate, woorden van A. Bultynck en muziek van P. Da Costa, moest op het banket uitgevoerd worden; ongelukkiglijk is de oproeping der Burgerwacht ter gelegenheid der heerschende werkstaking, die uitvoering komen verhinderen.

Zonder die jammerlijke onderbreking zouden wij misschien ook nog wel het genoegen gehad hebben een gedicht te hooren van Dr De Gheldere en Th. Sevens.

Onmogelijk hier een volledig verslag der schoone feestelijkheid te geven, ook is het met genoegen dat wij vernemen dat het *Gentsche Davidsfonds* van zin is er een boekje van uittegeven dat alles letterlijk zal weergeven, redevoeringen, heildronken, namen der aanwezigen en bijtreders. De personen, welke de feestelingen willen vereeren, kunnen nog inschrijven op de portretten ten prijze van fr. 5,00 en zoo in het volledig verslag vermeld worden. Dit werk, waarvoor men reeds mag inschrijven, zal fr. 1,00 kosten.

Vlaamsche Academie. — Door de kiezingen van 27 October laatst bestond onze taal- en letterkamer uit de heeren Alberdingk-Thym, Claeys, Daems, Delaet, De Potter, Gaillard, Génard, Gezelle, Muthot, Nolet, Obrie, Roersch, Snieders, Stroobant, Willems, katholieken; Delcroix, De Pauw, Hansen, Hiel, Micheels, Rooses, Sleeckx, Van Beers, Van der Haeghen en Van Droogenbroek, liberalen. M. Van Beers en M. Rooses hebben hun ontslag ingediend en de heer Sleeckx heeft de toelating niet gekregen van de liberalen het lidmaatschap te aanvaarden.

In den loop van December zullen de drie openstaande plaatsen aangevuld worden en er zal insgelijks overgegaan worden tot het benoemen van eereleden en briefwisselende leden. Men spreekt als veel kans hebbende voor de titulaire plaatsen van den krijgsdoctor A. De Vos (Wazenaar), Haerynck, hoofdopsteller van *Flandria* en Coopman, hoofdopsteller van *De Nederlandsche kunst- en dichthalle.* Tot stichting onzer lezers meenen wij het nuttig en wetenswaardig hier een schrijven over de heeren ontslaggevers en het gedrag der liberalen in zake van de Academie over te drukken; het is een artikel van den gekenden liberaal Dr A. De Vos in *Flandria* den 21 November laatst verschenen : F.

« Het is nog niet vergeten dat eenige liberale vrienden en kameraden den Heer Van Beers hebben gevierd, om zijne bekroning in den vijfjaarlijkschen prijskamp, hoe onliberaal hij zich ook bij die gelegenheid had gedragen. Een, mijns erachtens, voor het Liberalisme en voor onze Letterkunde beweenlijk feit van hetzelfde slach doet zich wederom voor. De Heer V. B., in de nieuwe *Taal*kamer zich van te kleine *staat*kundige minderheid omringd ziende, neemt zijnen *Confiteor*, — een regenscherm in stee van een degen, — onder den arm, en ruimt het veld vóór den slag; in plaats van, kalm, zonder uitdaging, alle gevaar trotseerend, elken aanval afwachtend, koen tegen overmacht staande te blijven, al moest het zijn — alléén. Instee van zijn ontkleed liberaterisme met een boetmantel te dekken; ja, in de begoocheling misschien den kwâpenning zijner politieke faam met een versch verguldsel te doen blinken, bedrijft hij dien flater nu.

Gij denkt mogelijk dat zulke zeldzame strijdvaardigheid, tegen 't nog zeer onzeker geval van oorlog, voor taal en letteren, bij onze partijgenooten geknor van misnoegen doet opgaan, algemeene beweging van ergernis wekt, of ten minste beschaamd wordt verzwegen? Gij zult het niet gelooven, wellicht; maar ik verkondig u 't heuglijk nieuws, dat, vanwege V. B.' candidaten zelve

(hoe kiesch!) een voorstel is uitgegaan, 'twelk tal van aanhangers ontmoet; een voorstel, namelijk, om dien dichter, en die hem in zijn ontslag verzelden, voor hun plechtigen aftocht, als voor een heldenstuk, hulde te brengen; en ze te zaam, lijk veroveraars, met palmen der zege te kronen!

Ik acht het mijn plicht, namens een vrijzinniger deel der liberale partij, verzet aan te teekenen tegen zulken misslag, tegen zooveel platheid.

Drie hoofdmannen, zoo verdienstelijke letter- als kleingeestige staatkundigen, treden met ronkend gerucht af. En waarom, ten slotte? Omdat van de vijf candidaten, door hen opgedrongen, en wier benoeming zij, zeer onliberaal, van de academische meerderheid letterlijk afdreigden, maar één gekozen werd; ofschoon toch, naast hem, in de plaats der vier afgestemden, ten minste twee andere liberalen aanvaard zijn. Ik zeg twee; want het is wat kras den Heer Micheels, in een amerijtje zoo maar, tot afvaller te stempelen.

Het grootste getal Academieleden zijn geene eigenlijke politieke vechters. Zij zijn min of meer onafhankelijk, vrede- en vriendschaplievend; enkelen zoo kleurloos, dat ze door de Liberalen naar de Catholieken, en wederkeerig door de Catholieken naar de Liberalen gekaatst worden. De kleinste hoeveelheid bestaat uit liberale of catholieke strijdmannen, deze toch in al te doorslaande meerderheid.

Hoedanig de verhouding ook zij, waren V. B.' candidaten alle vijf aangenomen geweest, het maakte toch ten hoogste maar twee liberale stemmen meer dan gelijk het nu, vóór de aftreding, was; en evenwel zouden zij vrede gehad hebben met zulke lichte wijziging alleen. Mits deze geringe schakeering in de voorwaarden, hadden zij wel gelieven in de Academie te zetelen; en zou voor hen oogenschijnlijk de Taalkamer niet langer het « papennest », noch de « poppenkast » zijn geweest, waarvoor ze thans wordt uitgescholden! Is dat ernstig spel of comedie?

Wat er van weze, er was in de gedraging der afgescheidenen iets eigenmachtigs, iets dwingelandsch, dat, ook onder ons, liberalen, veler tegenzin wekken moest. De Heeren V. B. en Rooses, verre van eene vergadering der bijzonderste, ja aller gekende liberale taal- en letterkundigen vooruit bijeen te roepen, en, met hun behulp, eene ruime lijst candidaten op te maken; — die heeren en heerschers ontbieden schier alleen *die* letterkundigen bij hen, aan wie zij, op eigen hand, eene voorstelling gewaardigden toe te staan; en degenen, onder dezen, welke den oproep hebben beantwoord, schotelen daar, bij gevolg, onder malkander, hunne eigen candidatuur, bij uitsluiting van alle andere. Zij erkennen, zoodoende, vlakaf, (hoe liberaal en hoe zedig!) dat zij de eenige zuivere kiezers, de eenige reddende genieën zijn, zonder welke de Academie « *niets* meer vertegenwoordigt », en alleen voor spot en verachting veil wordt. Zij alleen verklaren zich in staat haar te bewaren voor zelfmoord; zoodat werkelijk nu Hiel, Hansen, Micheels, Nolet, Snieders en Gezelle niets meer zijn dan koude, klamme knoken van een lijk!

In dier voege is de zaak dus beklonken geweest; en toch ontziet zich *De Kleine Gazet* niet, zoo iets te heeten : « overeen- « komstig de waardigheid en het eergevoel der liberalen » en « op aanduiding hunner partijgenooten » gekozen te zijn!! Twee uitroepteekens is hier zeker niet te veel? En zelf evenwel moet gemeld blad bekennen dat, naar de voorbereidende bijeenkomst

alleen « *eenige der voornaamste* liberale Vlaamschgezinden » werden uitgenoodigd. Die moesten toch vooral ook taal- of letterkundigen zijn, zou men meenen. Toch niet. Zorgvuldig en zeker werden de bevoorrechten geschift. Onder die voornaamsten waren uitverkoren de HH. JULIUS HOSTE, DE MAERE-LIMNANDER, J. VAN RIJSWIJCK, W. ROGGHÉ en JULIUS DE VIGNE! Deze dus werden, zooniet voor betere taal- en letterkundigen, door het veemgericht VAN BEERS-ROOSES, althans voor meer Vlaamschgezinde partijgenooten gehouden dan de HH. ADRIAENSENS, BAELDEN, BOGAERD, BRANS, LOD. en P. BILLIET, Mevr. COURTMANS; de HH. COOPMAN, DE FLOU, DE QUÉKER, DE SCHEPPER, DE TIÈRE, DODD, GEIREGAT, GITTÉE, GITTENS, HAERYNCK, HANSEN; Juffr. LOVELING; dan de HH. MICHEELS, MINNAERT, PRAYON, REINHARD, ROSSEELS, SEGERS, de beide STIJNS, STALLAERT, TEIRLINCK, VAN CUYCK, VAN DE WALLE, VAN DE WEGHE, VAN DER CRUYSSEN, VAN GOETHEM, VAN DRIESSCHE, VERCOULLIE, WATTEZ, WAZENAAR; en wie, vooral onder de min letterkundigen, vergeet ik al niet? Wat al dagblad- of tooneelschrijvers en leeraren van Nederlandsch in Hooger, Lager en Middelbaar onderwijs! En het aankomend geslacht van de jongeren dan?

Ik zie thans meteenen, op wat peil en prijs mijne eigen liberale Vlaamschgezindheid bij eene bepaalde klas van vrienden gesteld wordt. Het is eene leerzame bevinding. Zulke zwijgende belijdenis eener onbewaakte oprechtheid is merkenswaardig voor het richtig begrip onzer toestanden en betrekkingen. Ik moet beginnen denken, dat ik misschien al te rechtop vooruitstreef, naar den smaak sommiger plantrekkers van zwak en zwaar liberalisme, welke, ter plaatse trippend, zonder voortgaan, stappen veinzen, die niets dan schoppen zijn.

Het blijkt nu dat de pas nog zóo geprezen schrijver van *Een Vlaamsche Jongen*, sedert even vóór de kiezing der acht laatstgenoemde Academieleden, door die prijzers niet voornaam genoeg meer geacht wordt, zelfs om nevens de HH. ANTHEUNIS en DE LA MONTAGNE, een woordje mee te spreken over gemeenschappelijk belang. Het is klaar dat mijn vranke zeg en zin geen kruiderij is, die past in de kraam.

Ik ben immers ook de doorkerver van een etterig prijskamp-euvel geweest. Het schijnt alzoo dat degenen, wie deze heelmeesterij het ergst zeer deed, hunne wrok- en wraakzucht naar de Academie, dien onzijdigen bodem, die moet zijn eene schuilplaats van rust en rede, meenamen. Ware 't zoo, zij dwongen ons dan te vinden, dat het nog best is dat ze er uit zijn.

Hier kan geen spraak wezen, bij mij, van klacht over miskenning. Ik moet gewis niet betoogen, bij 't onderstaan van den ban, welke meervoudige redens ik persoonlijk heb om gelukkig te zijn, dat ik mij zelfs alle gelegenheid van toegang tot hun smal clubje zag onthouden.

Ik bejammer het ook, niettemin, dat mannen als VUYLSTEKE en DE GEYTER, en ja mijn rijkbegaafde vijand P. DE MONT, geen stoel vonden in de nieuwe maatschappij. En 't is net omdat ik dit gemis voor onze taal en letteren betreur, dat ik, hieromtrent, aanzienlijke schrijvers, als ROOSES en SLEECKX, afkeuren durf. Want zij berooven ook de pasgeboren Academie van het gezag en den luister hunner namen, op het gevaar af die instelling nog min te doen zijn wat zij voorgaven te verlangen. Wat het verlies betreft van VAN BEERS, als liberaal, dat is immers van zeer geringe beteekenis; veeleer eene

winst, volgens mij. Geheel onmisbaar zijn er geenen, al ware hun verdienste zoo groot als hun waan.

Het smart mij evenzeer te zien hoe een man, zoo vierkant uit den heele, zoo hoekig en stekelig soms, als VUYLSTEKE, zich in den kronkelkring van zulken slingeraar, al ware 't maar voor korten tijd, voegen kon. De Clauwaert, hij, die niets heeft van een lagenlegger, liet zich, met andere rechtschapenen, argeloos beet nemen en verdoolde in het kransje, dat men vrij moge noemen een bijzonderen raad van V. B. met genegen vrienden. Stellig blijft het, dat er daarin geene quæsties van huislijken of persoonlijken aard zijn behandeld; maar wel een ongewettigd ultimatum gebrouwen, aangaande zaken van algemeen Vlaamsch letterkundig belang, en dat nagenoeg teenemaal ten profijte der brouwers alleen. Daarentegen een stelselmatig, willekeurig schervenvonnis over de menigte verwezenen, die, zooniet in geestgaven en leeftijd, althans in vrijzinnigen ijver en vaste overtuiging veel hooger staan dan enkelen der samenzwerende.. ?... kliek! Waarachtig 't schendig woord springt er weer uit. Ik zoek vergeefs naar een juister.

Neen, ik versta niet hoe vrijdenkers als ROOSES, VUYLSTEKE, DE GEYTER, hun gedachte konden ondergeschikt maken aan V. B.' geconfijt, ge*confiteor*d liberalisme. Hij, na al wat wij van zijne gezindheid hoorden, thans nog de rol spelen van gevolmachtigde voor gansch het liberale Vlaamsche lettergild! Het is voorwaar al te koddig.

Wat nu, indien de ontslaggevers, zoo moedig weggedrost, door catholieken moesten vervangen worden? Welken dienst zullen genen dan aan onze partij en vooral aan de Vlaamsche Beweging hebben bewezen? Wat voor een soort van liberalisme is dat? Hun voorbeeld is daarbij van aard om anderen flauwhartig te maken, zoo veel te meer daar degenen, die dat ontzenuwend voorbeeld niet volgen, bloot staan aan verdachtmaking en smaad.

Doch neen, waar kolonel en majoors hun krijgsvolk in den steek laten, onder 't geschut, welk de gelederen dunt, is het schoon te zien dat een eenvoudig ritmeester het gevallen commando weer opraapt; nog schooner — dat zelfs een korporaal, met zijn rot, pal staat in de bres. Deze dapperen kroon ik met den lauwertak mijner vereering; en ik trachtte er een af te snijden, frisch genoeg, opdat hij langer groenen moge dan de klank galmt van 't bravo, dat bluf en puf, dat louter windmakerij verheerlijkt!

Die zoo wegloopen van hun post, zelve niet altijd even minzaam, betuigen te veel afkeer voor personen, te weinig toekeer naar beginsels en geenen inkeer tot hun eigen beter ik.

Indien de handeling van die heeren wijs is, dan moeten ze tevens de aftreding eischen der liberale minderheden in onze Kamers, waar al de Geuzen toch maar blijven zitten.

Dan ook weg uit onzen Provincieraad, Mr. ALBERT FREDERICQ en gij, Mijnheer GOOSSENS! Weg uit onze Fransch-Belgische Academie van Brussel, ellendig handvol Catholieken; klein derde, voor het liberale snees achteruit! Geene minderheden meer. Advocaat ROLIN-JACQUEMYNS had ongelijk dan, toen hij, in den jongsten kiestijd, en wel in een redevoering op het Gentsche stadhuis, ons allen tot worsteling aanvuurde, ten minste voor het behoud eener genoegzame minderheid, om de oppermacht van de meerderheid niet al te sterk te laten worden.

De Koophandel zei dat de HH. V. B. en R. niet meer zonder blozen in de Academie zouden kunnen zetelen. Een verlegen rood op V. B.' wangen begrijp ik; maar om eene andere oorzaak dan

waar gemeld blad op doelde. Doch,. **Max Rooses** en **Sleeckx** en de overige liberalen, waarom zouden die blozen? Wel, als de meerderheid nu toch zoo verwerpelijk was, mochten zij, integendeel, het hoofd fier in de lucht heffen, en zich hoog voelen, tegenover zooveel kleinte. Blozen? Het zijn maar misdadigers, die blozen moeten.

Hebben Burgemeester en Schepenen van Gent gebloosd, wanneer zij de instelling dier zelfde Academie met hunne tegenwoordigheid versierden? Hebben zelfs Van Beers en Rooses gebloosd aan de catholieke tafel des Landvoogds? Ja wel, zeker; doch van schaamte niet. Het was van den geestelijken en ook geestrijken wijn van den gastheer.

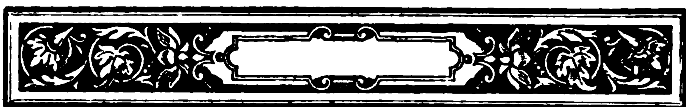
Hebben wij **Snieders** en **Rosseels**, die sinds het vierde eener eeuw tegen malkaar pruilden, niet met aandoenlijke ontroering de handen zien ineenslaan, op den zoengrond van Consciences graf?

De *Kleine Gazet* zelve, zoo nauw verwant aan Max Rooses, in haar nummer van 24 October laatst, handelende over het ontslag der Heeren Janson en andere gemeenteraadsleden te Brussel, schreef het volgende : « Wij noemen het eene verfoeilijke nieuwigheid, « strijdig met al onze instellingen, indien eene minderheid van eenige « leden voortaan moet aftreden, omdat zij op dees of geen punt « haren eisch niet kreeg. »

t Het moet herhaald, ja : « de waardigheid gebiedt », niet weg e bijzen vóór het uur, waar, hoe onverwacht ook, te kampen of se waken valt; maar te blijven aan de voorhoede, al ware 't één doldaat maar tegen een horde bandieten. Is hij onmachtig, hij zal aan toch doen wat hij kan, willen wat hij moet en den eerbied van llen, zelfs van den vijand, verwerven.

Het is Van Beers niet, die alleen de dreigende speren tegenstormen zal. En toch men gaat hem, als een Winkelried bij Sempach, vereeren opnieuw. Proficiat! Ik feest niet mee, hoe dolgraag ik deel neem, waar het zijn kan, aan toegejuich en bewondering. »

BOEKBEOORDEELING.

Vlakke Driehoekkunde *met toepassingen en voorbeelden, benevens een lijste van meetlijnen en vertaling der kunstwoorden,* door A. DE VISSCHERE, leeraar in de bisschoppelijke Normaalschool van Thorhout. Brugge, boekdrukkerij Verbeke-Loys, Wulfhagestraat, 12, 1886.

IK ben gelukkig in 't Belfort den eersten Vlaamschen boek van *Trigonométrie* of Driehoekkunde aan te kondigen en aan te bevelen aan al dezen, die de vervlaamsching van 't onderwijs en in 't bijzonder van de wiskunde ter herte nemen.

De taal is nieuw. Ze is zuiver Dietsch. De schrijver heeft gepoogd in 't Vlaamsch de zaken zoo verstaanbaar mogelijk te maken. Vele boeken van wiskunde zijn Vlaamsch in den schijn, maar de lezer krijgt gestadig fransche en duitsche woorden onder de oogen. Volgens de meening van M. De Visschere en zijne medeleeraars uit West-Vlaanderen, die de kunstwoorden der wiskunde vertalen, volgens de meening der opstellers van den ***Student***, die dezelfde benamingen aan hunne duizende lezers van al de Vlaamsche gauen bekend maken, is het niet noodig de wetenschappelijke taal te verdietschen met den uitslag van eene onnederlandsche brabbeltaal te scheppen. De taal is nieuw. De schrijver en dwingt niemand ze te aanveerden. Hij beveelt ze aan de vrije keuring van eenieder.

Er komen ook verdietschingen in 't volgende werk : ***De Woordenleer der Vakken van het Middelbaar Onderwijs,*** door R. Stals, bestierder van 't college en de middelbare school van Diest. Brussel Callewaert 1886. Laat ons eenige benamingen vergelijken :

	Stals	De Visschere
Le sinus	sinus of hoekpuntslijn,	hoekmaat.
Le cosinus	cosinus of nevenhoekspuntlijn,	méehoekmaat.
Lignes Trigonométriques	trigonometrische lijnen,	meetlijnen.
Cercle	cirkel,	rondvlak.
Formule	formule,	leest (Kiliaan.)

De leerwijze is ook eenigszins nieuw : bijna al de werken van Driehoekkunde steunen op de stelkunde, eene wetenschap waarin vele studenten blijven steken. Vele nutteloozе leesten of formules wierden hier van kant gelaten, zonder dat er iets noodzakelijks ontbreekt of de kracht van 't bewijs geschonden wordt. Ik zal hier twee leerstellen mededeelen, die op eene nieuwe wijze betoogd worden. 't Zal ter zelfder tijde een staalke zijn der wetenschappelijke tale van dit werk :

« In allen vlakken driehoek is de somme van twee kanten tot hun verschil, gelijk de raaklijn van de halve som der tegenoverliggende hoeken tot de raaklijn van 't half verschil dier hoeken : nº 32. »

« In allen vlakken driehoek is de hoekmaat van de helft eens hoeks gelijk aan den vierkantwortel eener breuk, met de opbrengst der overschotten van den halven omtrek op iederen aanpalenden kant tot teller, en de opbrengst dier twee kanten tot noemer. nº 35. »

J. Claerhout.

Vlaamsche Versbouwkunde, door den eerw. heer H.-L. van Wezemael, leeraar aan het bisschoppelijk College te Ronse. Ronse, Vanden Daele, 1886, 39 bl. in-12º.

Poeta nascitur, non fit, is zeker eene onomstootbare waarheid. Men wordt dichter geboren; de inbeelding, het gevoel, de kracht om de beelden, die in het brein ontstaan, frisch en levendig voor te stellen, in zangerige taal weer te geven, dat is het werk der natuur, of liever eene godsgave, die aan weinigen gejond wordt.

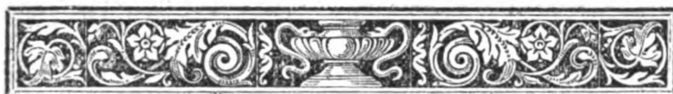
Toch is het noodig die gave te oefenen; voor de dichtkunst zijn ook vormen in acht te nemen : zij is, gelijk elke andere kunst, aan wetten onderworpen, die men gehoorzamen moet wil men ooit de volmaaktheid nabij komen. Vandaar dat men in de gestichten van middelbaar onderwijs, waar men prijs stelt op eene verzorgde letterkundige opvoeding, de *Versbouwkunde* leert, die zoo wel van nut is aan den met dichterlijk genie geboren jongeling als aan dengene, die enkel uit liefhebberij zich op het verzen maken toelegt.

In het klein handboekje, welks titel hooger weergegeven is, handelt de Schrijver opvolgendlijk over den *toon*, de *maat*, de onderscheidene *versvoeten* en *verssoorten*, de *stemrust* in het vers, de *snede*, den *overloop* of oversprong der verzen, het *rijm*,

de *rijmlooze verzen*, de *schikking der rijmen en verzen*, de *dichterlijke vrijheden*, de *versmaat der ouden*. Elke opgegevene regel is gestaafd door éen of meer voorbeelden, die over het algemeen zeer goed gekozen zijn uit de werken van tal onzer beste dichters. Men vindt er ook eene goede lijst van poëtische woorden, die den leerling in zijne oefeningen te stade zullen komen tot bereiking van den verheven toon.

De *Vlaamsche Versbouwkunde* is volop aan te bevelen en wij wenschen ze te zien invoeren in al onze gestichten van middelbaren graad. Dichters, gelijk wij hooger zegden, zal zij niet maken, maar zij kan bij al de scholieren de zucht doen ontstaan om onze oude en nieuwe dichters te lezen, en hun daardoor lust en liefde geven voor de studie der fraaie letteren. P.

BLADWIJZER.

